هەرێمی کوردستان - عێراق
پەرلەمانی
کوردستان - عێراق

پرۆتۆکۆلەکان

55

ساڵی/ 2010 – بەرگی پەنجاوپێنج

چاپی یەکەم/ ساڵی 2010

له بڵاوكراوەكانی پەرلەمانی كوردستان - عێراق

ناوی كتێب: پرۆتۆكۆڵەكانی ساڵی(2010)ی پەرلەمانی كوردستان - عێراق
بەرگی: 55
چاپی یەكەم: 2010
تیراژ: 250
پێداچوونەوە: محمد حسن رۆژبەیانی
نەخشەسازی: سنوبر صابر حسن
ژمارەی سپاردنی بە كتێبخانەی نیشتمانیی هەرێمی كوردستان:

پێریست

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (1)ی نائاسایی خولی سێیەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە 2010/1/26 ل 5

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (2)ی نائاسایی خولی سێیەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە 2010/2/22 ل 21

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (3)ی نائاسایی خولی سێیەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە 2010/2/23 ل

85

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (4)ی نائاسایی خولی سێیەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە 2010/2/24 ل

159

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (5)ی نائاسایی خولی سێیەمی هەڵبژاردن – پێنج شەممە 2010/2/25 ل

251

پەرلەمانی کوردستان - عێراق

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (1)ی نائاسایی

سێ شەممە ڕێکەوتی 26\1\2010

خولی سێیەمی هەڵبژاردن

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (1)ی نائاسایی

سێ شەممە ڕێكەوتی 2010/1/26

كاتژمێر (12)ی نیوەڕۆی ڕۆژی سێ شەممە ڕێكەوتی 2010/1/26 پەرلەمانی كوردستان - عێراق بە سەرۆكایەتی بەڕێز محمد قادر عبداللە(د.كمال كەركووكی) سەرۆكی پەرلەمان و, بە ئامادەبوونی بەڕێز ارسلان بایز اسماعیل جێگری سەرۆك و, بەڕێز فرست أحمد عبداللە سكرتێری پەرلەمان, دانیشتنی ژمارە (1)ی نائاسایی خولی سێیەم, ساڵی (2010) ی خۆی بەست.

بەرنامەی كار:

بەپێی حوكمەكانی بڕگە (1)ی مادده (20) لە پێڕۆی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەمواركراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی كوردستانی عێراق, دەستەی سەرۆكایەتی پەرلەمان بڕیاری درا دانیشتنی ژمارەی (1)ی نائاسایی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە كات (12)ی پاش نیوەڕۆی ڕۆژی سێ شەممە ڕێكەوتی 2010/1/26دا بەم شێوەیە بێت:

1- خوێندنەوەی یەكەمی پرۆژە یاسای بودجەی ساڵی 2010ی هەرێمی كوردستان – عێراق.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بەناوی گەلی كوردستان، دانیشتنەكەمان دەكەینەوە، خولی سێیەمی هەڵبژاردن، ساڵی یەكەم، خولی گرێدانی یەكەم، ژمارەی دانیشتن (1)ی نائاسایی، ڕۆژی دانیشتن 2010/1/26، بەرنامەی كار: بەپێی حوكمی بڕگە (1)ی مادده (56) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەموار كراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی كوردستانی عێراق، دەستەی سەرۆكایەتی پەرلەمان بڕیاریدا بەرنامەی كاری دانیشتنی ژمارە (1)ی نائاسایی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە كاتژمێر (12)ی پاش نیوەڕۆ ڕۆژی سێ شەممە ڕێكەوتی 1/26/ 2010دا بەم شێوەیە بێت:

1- خوێندنەوەی یەكەمی پرۆژە یاسای بودجەی ساڵی 2010ی هەرێمی كوردستان – عێراق.

بەڕێزان.

هەندێك بابەت هەیە، بەس دانیشتنەكەمان نائاساییە، تەنها بۆ بودجەیە، لەبەر ئەوە تەنها لەسەر بودجە قسە دەكەین، بەڵام دوای دانیشتنەكە لەسەر لەسێدارەدانی عەلی حەسەن مەجیدو هەندێ بابەتی تر، كۆنگرەیەكی سەحەفی دەكەین بۆ ڕۆژنامەوانەكان لەسەر ئەو بابەتانە بەناوی پەرلەمانەوە بەدوورو درێژی قسەیان بۆ دەكەین، سوپاس بۆ یەزدان بودجەی خەملێنراوی حكومەتی هەرێمی كوردستان پێمان گەیشت، كە ئێمە لە 2009/11/25 بە نووسراومان ژمارە (3/4) (1873) داوامان كرد بوو بە پەلە پێمان بگات، ئێستا گەیشت لەبەردەستمان دایە، هەندێك هۆكاری هەبوو، پاشان گفتوگۆی لەسەر دەكەین، ئێستا داوا لە لیژنەی دارایی و ئابووری دەكەین كەرەم بكەن بۆ سەر مەنصە، لیژنەی دارایی كەرەم بكەن وەرن بۆ سەر

مەنصە، دانیشتنێکی نائاسایيە بۆ خوێندنـەوەی بودجـە، کـەی موناقەشـەی بودجـە هـات ئـەو کـاتی قسـەی خۆت بکە، پێش موناقەشە نابێت، کەرەم بکەن، ئەوە دەتـوانی ئـەو عـەدەدەی کـە جـەنابت داوات کـرد بـوو (27) کەس بوون، (29) کەس بوون، خۆی (37) کەس لازمە بۆ دانیشتنێکی نائاسایی خوشکی من، بـەپێی یاسا ئێمە سەیرمان کرد (3/1)ی پەرلەمان، باشە دەتوانی بێیتە سـەرۆکایەتی لـەوێ موناقەشـەی دەکـەین، ئێستا جەلسەیەکی نائاسایيە بۆ بودجەیە، زۆر سوپاس، فەرموون لیژنـەی دارایـی بـۆ خوێندنـەوەی پـرۆژە یاسایەکە.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پرۆژە یاسایەکە بە دوو زمان دەخوێندرێتەوە، بە زمانی کوردی و زمانی عەرەبی.

بسم الله الرحمن الرحيم

اقليم كوردستان – العراق

الرئيس

باسم الشعب

قانون رقم ( ) لسنة 2010

قانون موازنة اقليم كوردستان – العراق لسنة 2010

المادة الاولى:

يرصد لنفقات السنة المالية/2010 مبلغ قدره (11,432,176) الف دينار (احدى عشر ترليـون واربعمائـة واثنان وثلاثون مليار ومائة وستة وسبعون مليون) دينار ويوزع كالآتي:

اولاً/ مبلغ قدره (3,543,074) الف دينار (ثلاثة ترليون وخمسمائة وثلاثة واربعون مليار واربعة وسبعون مليون) دينار لنفقات المشاريع الرأسمالية.

ثانياً/ مبلغ قدره (7,889,102) الف دينار (سبعة ترليون وثمانمائـة وتسعة وثمـانون مليـار ومائـة واثنـان مليون) دينار للنفقات التشغيلية.

ثالثاً/ العجز المخطط يقدر بـ(835,000) فقط (ثمانمائة وخمسة وثلاثون مليار دينار).

المادة الثانية:

تقـدر ايـرادات الموازنـة للسـنة الماليـة/ 2010 بمبلـغ (348,679) فقـط (ثلاثمائـة وثمانيـة واربعـون مليـار وستمائة وتسعة وسبعون مليون دينار).

المادة الثالثة:

تتولى وزارة المالية والاقتصاد لاقليم كوردستان – العراق تمويل حسابات الوزارات والادارات وفق المـوارد الماليـة المتاحة.

المادة الرابعة:

حصر الصرف من اعتمادات الحسابات الرئيسية (المنح، الاعانات، نفقات المشاريع الرأسمالية) من الموازنة العامة لحكومة اقليم كوردستان بوزارة المالية والاقتصاد، ولوزير المالية والاقتصاد تخويل الوزراء ورؤساء الجهات غير المرتبطة بوزارة صلاحية الصرف مباشرة على بعض مستويات الحسابات الرئيسية.

المادة الخامسة:

1- لرئيس برلمان كوردستان العراق اجراء المناقلة ضمن الميزانية الخاصة بالبرلمان.

2- لرئيس مجلس القضاء اجراء المناقلة ضمن الميزانية الخاصة بمجلس القضاء.

3- لوزير التخطيط اجراء المناقلات اللازمة ضمن الموازنة الاستثمارية المصدقة بالتنسيق مع وزارة المالية.

المادة السادسة:

اولاً/ يخول وزير المالية صلاحية المناقلة بين اعتمادات الباب الواحد باستثناء فصل الرواتب حيث يجوز النقل اليه ولا يجوز النقل منه.

ثانياً/ لوزير المالية اجراء المناقلة بين اعتمادات ابواب الميزانية لاغراض توفير امكانيات الصرف للادارات التي يتقرر فك ارتباطها من وزارة والحاقها بوزارة اخرى وللوزير المختص اجراء المناقلة ضمن القسم الواحد و وحدة الصرف الواحدة.

المادة السابعة:

تقدم وزارات ودوائر الدولة كافة حساباتها الشهرية (موازين المراجعة) في موعد لا تتجاوز مدته (10) ايام من نهاية كل شهر الى وزارة المالية والاقتصاد – مديرية المحاسبة.

المادة الثامنة:

تتولى وزارة المالية والاقتصاد بالتنسيق مع الوزارات الاخرى اعداد مفردات ملاكات جميع الوزارات لاقليم كوردستان - العراق للسنة المالية 2010 والمصادقة عليها وعلى ضوء كلف الرواتب المصدقة في الميزانية.

المادة التاسعة:

ايقاف التعينات بعقود كافة الا بعد موافقة وزارة المالية والاقتصاد.

المادة العاشرة:

اولاً/ للوزير المختص صلاحية الصرف بما لايزيد على (250) مائتان وخمسون مليون دينار لكل حالة وله تخويل رؤساء الدوائر التابعة لوزارته بصرف ملا يزيد على (100) مائة مليون دينار.

ثانياً/ للهئيات غير المرتبطة بوزارة صلاحية الصرف بما لايزيد على (150) مائة وخمسون مليون دينار لكل حالة.

ثالثاً/ يراعى في اولاً وثانياً مايلي:

1- ان يتم الصرف وفقاً للاعتمادات المصادق عليها في الموازنة العامة السنوية وللاغراض المحددة لها.

2- التقيد بالاعتمادات المخصصة في الموازنة العامة ولايجوز الدخول في الالتزام بالصرف بما يزيد عما هو مخصص في الموازنة.

المادة الحادية عشر:

لوزير المالية والاقتصاد اضافة تخصيصات مبالغ الايرادات الشهرية التي تحققها وزارة الصحة لكافة دوائرها الى موازنة وزارة الصحة لاغراض شراء الادوية وتدارك نفقات الصيانة بانواعها مشفوعاً بجداول الايرادات المتحققة فعلاً.

بەڕێز خورشيد احمد سليم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

المادة الثانية عشر:

تقيد مبالغ التبرعات الممنوحة للوزارات والجهات غير مرتبطة بوزارة بعد قبولها من قبل وزير المالية، ايراداً نهائياً للخزينة على ان يقوم وزير المالية والاقتصاد بتخصيصها ضمن اعتمادات الوزارة او الجهات غير المرتبطة بوزارة لصرفها على الاغراض التي منحت من اجلها.

المادة الثالثة عشر:

تستقطع نسبة (10٪) من رواتب ومخصصات اعضاء برلمان كوردستان والوزراء ومن بدرجتهم ووكلاء الوزراء ومن بدرجتهم والمستشارين ومن بدرجتهم والمدراء العامين ومن بدرجتهم والدرجات الخاصة وتقيد ايراداً للخزينة.

المادة الرابعة عشر:

لاتزيد المكافأت للموظفين على مليونين دينار سنويا للشخص الواحد وضمن التخصيصات المقررة بالموازنة المختصة وبموجب تعليمات تصدرها وزارة المالية والاقتصاد.

المادة الخامسة عشر:

يحال رئيس الدائرة لوحدة الانفاق الذي يتخلف عن تقديم الحسابات الختامية لسنة 2009 لدائرته بعد نفاذ هذا القانون الى التحقيق وفق الاجراءات القانونية والتعليمات النافذة.

المادة السادسة عشر:

تخصص مبلغ (120) مليار دينار لصندوق مشروع تنمية قدرات كوردستان في حساب خاص لتهيئة كادر متخصص في مختلف المجالات التي يحتاجها الاقليم من خلال زمالات دراسية خارج الاقليم ويعد بنظام من قبل مجلس الوزراء.

المادة السابعة عشر:

يخصص مبلغ (150) مليار دينار لحملة انشاء المدارس النموذجية في الاقليم من موازنة النفقات الاستثمارية.

المادة الثامنة عشر:

1- تتم زيادة رواتب ذوي الشهداء وضحايا الانفال والاسلحة الكيمياوية:

أ- ذوي الشهداء بنسبة (25, 15٪) وفق النسب التالية:

1- من (400) الف دينار الى (600) الف دينار (25٪).

2- من (700) الف دينار الى (1,032) مليون دينار (15٪).

ب- ذوي الشهداء المدنيين (هاوولاتى) بمبلغ مقطوع قدره (50) الف دينار.

2- عوائل الشهداء المؤنفلين بنسبة (50٪).

3- أ- المعوقين من (30) الف دينار الى (50) الف دينار.

ب- المعوقين من (50) الف دينار الى (100) الف دينار.

ج- ينظم ذلك بتعليمات تصدر من قبل مجلس الوزراء.

المادة التاسعة عشر:

يخصص مبلغ تسعون مليار دينار لدعم الاحزاب والمنظمات ويتم الصرف من هذا التخصيص باجراءات مؤقتة على ان يتم تسوية المبالغ المستلمة من قبل الاحزاب والمنظمات وفق قانون دعم الاحزاب حال اقراره من قبل برلمان كوردستان.

المادة العشرون:

يتم تسديد العجز البالغ (835) مليار دينار لوزارة البيشمركة من الموازنة الجارية من المبالغ المخصصة لحرس الاقليم ضمن تخصيصات وزارة الدفاع/ العراق حسب قانون الموازنة الاتحادية للسنوات 2007, 2008, 2009.

المادة الواحد والعشرون:

تقوم وزارة المالية والاقتصاد الالتزام بـ:

1- رصد مبلغ قدره (350) فقط (ثلاثمائة وخمسون مليار دينار) لاغراض دعم مشاريع صندوق الاسكان.

2- رصد مبلغ قدره (30) فقط (ثلاثون مليار دينار) لدعم مشاريع المصرف الصناعي.

3- استمرار الوزارة بتأمين القرض العقاري للمواطنين حسب الضوابط والتعليمات المرعية.

4- تقوم وزارة المالية والاقتصاد بدعم مشاريع القطاع الزراعي عن طريق المصرف الزراعي ويعزز بمبلغ (50) مليار دينار.

بەڕێز د.ئاراس حسين محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة الثانية والعشرون:

في حالة حصول تغيير في حصة موازنة حكومة اقليم كوردستان يخول وزير المالية والاقتصاد بتخفيض او زيادة المبلغ الاجمالي للموازنة بنفس النسبة او مايراه مناسباً لتسديد العجز.

المادة الثالثة والعشرون:

تقوم وزارة المالية والاقتصاد وبالتنسيق مع وزارة الموارد الطبيعية بتخمين وتقدير الموارد التي تحقق من نشاطات واستثمار الموارد الطبيعية المستحقة للاقليم وفق الدستور العراقي وتضاف الى الواردات المتحققة.

المادة الرابعة والعشرون:

لوزير المالية والاقتصاد اصدار التعليمات اللازمة لتسهيل تنفيذ احكام هذا القانون خلال اسبوعين من تاريخ اصداره.

المادة الخامسة والعشرون:

لايعمل باي نص يتعارض مع احكام هذا القانون.

المادة السادسة والعشرون:

على مجلس الوزراء والجهات ذات العلاقة تنفيذ احكام هذا القانون.

المادة السابعة والعشرون:

ينشر هذا القانون في الجريدة الرسمية (وقائع كوردستان) ويعتبر نافذاً اعتباراً من نشره / /2010.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو بە کوردی بخوێننەوە.

بەڕێز سمیر سلیم امین بەگ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان.

دەقە کوردیەکە هەندێك ڕەکاکەتی تیایە لە وەرگێڕانەکە، ئێمە وەکو خۆی دەخوێنینەوە، هیچ دەستکارییەکمان نەکردووە.

بە ناوی خوای بەخشندە و میهرەبان

هەرێمی کوردستان—عێراق

سەرۆك

بەناوی گەل

بڕیار

ژمارە ( )ی ساڵی 2010

یاسای بودجەی هەرێمی کوردستان - عێراق ساڵی 2010

بەپێی بڕگەی یەکەم لە ماددەی دەیەم لە یاسای سەرۆکایەتی هەرێمی کوردستانی-عێراق ژمارە (1)ی ساڵی 2005ی هەموارکراو و پشت بەستن بەو یاساکارییەی کە پەرلەمانی کوردستان-عێراق لە دانیشتنی ژمارە ( ) ڕۆژی / / 2010 کردوویەتی، بڕیاری دەرچواندنی ئەم یاسایە درا:

یاسای ژمارە (   )ی ساڵی 2010
یاسای بودجەی هەرێمی کوردستان - عێراق بۆ ساڵی 2010

ماددەی یەکەم :

بۆ خەرجیەکانی ساڵی دارایی/2010 گوژمە پارەیەك دادەنرێ کە بڕەکەی 11,432,176 (یازدە ترلیۆن و چوارسەد و سی و دوو ملیارو سەدو حەفتا و شەش ملیۆن دینار)وە بەم شێوەیەی خوارەوە دابەش دەکرێ:

یەکەم: گوژمەی 3,543,074 دینار (سێ ترلیون و پێنج سەد و چل و سێ ملیار و حەفتاو چوار ملیۆن دینار) بۆ خەرجی پڕۆژە سەرمایەدارەکان .

دووەم: گوژمەی 7,889,102 هەزار دینار (حەوت ترلیۆن و هەشت سەد و هەشتا و نۆ ملیار و سەد و دوو ملیۆن دینار) بۆ خەرجی بەکارخستن.

سێیەم: کورت هێنانی بودجە دەخەملێندرێ بە تەنیا 835000 دینار (هەشت سەد و سی و پێنج ملیار دینار).

ماددەی دووەم:

داهاتی بودجەی ساڵی دارایی 2010 بە گوژمەی تەنیا 348, 679 (سێ سەد و چل و هەشت ملیار و شەش سەد و حەفتا و نۆ ملیۆن دینار) دەخەملێندرێ.

ماددەی سێیەم:

وەزاراتی دارایی وئابووری هەرێمی کوردستان - عێراق دارایی دابین کردنی ژمێریاری وەزارەتەکان و کارگێریەکان بەپێی داهاتی دەستکەوتووی دارایی دەگرێتە ئەستۆ.

ماددەی چوارەم:

خەرج کردن لە ئیعتیماداتی (پشتیوانە)ی ژمێریاری سەرەکی (بەخشین، یارمەتی، خەرجی پڕۆژەکانی سەرمایەداری) لە بودجەی گشتی حکومەتی هەرێمی کوردستان تەنیا لە دەستی وەزارەتی دارایی و ئابووری دەبێ و وەزیری دارایی و ئابووری بۆی هەیە دەسەلاتی خەرج کردن ڕاستەوخۆ بدات بە وەزیرەکان و سەرۆکەکانی ئەو لایەنانەی کە بە وەزارەتەوە نەلکاوە لەسەر هەندێ ئاستی ژمێریاریی سەرەکی.

ماددەی پێنجەم:

1. **سەرۆکی پەرلەمانی کوردستان - عێراق بۆی هەیە گواستنەوە لەناو بودجەی تایبەت بە پەرلەمان بکات.**
2. **سەرۆکی ئەنجومەنی دادوەریی بۆی هەیە گواستنەوە لەناو بودجەی تایبەت بە ئەنجومەنی دادەوەریی بکات.**

3. وەزیری پلان دانان بۆی هەیە گواستنەوە لەناو بودجەی وەبەرهێنانی پەسندکراو بە هەماهەنگی لەگەڵ وەزارەتی دارایی بکات.

ماددەی شەشەم:

یەکەم: وەزیری دارایی دەسەلأتی گواستنەوەی نێوان تەرخانکراوەکانی دەروازەکانی بودجەی پێدەدرێ بەدەر لە بەشی مووچە، کە دەشێ بۆی بگوێزرێنەوەو نابێ لێی بگوێزرێتەوە .

دووەم: وەزیری دارایی بۆی هەیە گواستنەوە لەنێوان پشتیوانەی دارایی دەروازەکانی بودجە بکات لە پێناو فەراهەمکردنی توانای خەرج کردن بۆ کارگێڕییەکانی، کە بڕیار دەدرێ لێك بکرێنەوە لە وەزارەت، یان بە وەزارەتێکی دیکەوە بلکێندرێ و، وەزیری تایبەتمەندیش بۆی هەیە گواستنەوە لەناو یەك بەش یا یەك یەکەی خەرجکردندا بکات.

ماددەی حەوتەم:

وەزارەتەکان و هەموو فەرمانگەکان ژمێریاریی مانگەیان (پێوەری پێداچوونەوەکانیان) لە ماوەیەك لە (10) ڕۆژ لە کۆتایی هەموو مانگێك ڕەت نەکات پێشکەش بە وەزارەتی دارایی و ئابووری، بەڕێوەبەرایەتی ژمێریاری بکات.

ماددەی هەشتەم:

وەزارەتی دارایی و ئابووری بە هەماهەنگی لەگەڵ وەزارەتەکانی تر ئامادەکردنی تاکەکانی میلاکانی هەموو وەزارەتەکانی هەرێمی کوردستان - عێراق بۆ ساڵی دارایی 2010 دەگرێتە ئەستۆ و پەسندی دەکات و، ئەمەش لەبەر ڕۆشنایی تێچووی مووچەکانی پەسەندکراو دەبێ لە نێو بودجەدا.

بەڕێز عدنان عثمان احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی نۆیەم:

ڕاگرتنی دامەزراندن بە گرێبەست مەگەر دوای وەرگرتنی ڕەزامەندی وەزارەتی دارایی و ئابووری بێت.

ماددەی دەیەم:

یەکەم: وەزیری تایبەتمەند دەسەلأتی خەرج کردنی هەیە کە لە (250) (دوو سەدو پەنجا ملیۆن دینار) زیاتر نەبێ بۆ هەر حاڵەتێك و، بۆی هەیە دەسەلأت بدات بە فەرمانگەکانی سەر بە وەزارەتەکەی بە خەرج کردنی پارەیەك کە لە (100) (سەد ملیۆن دینار) زیاتر نەبێ .

دووەم: ئەو دەستانەی کە بە وەزارەتەوە نەلکاون دەسەلأتی خەرج کردنی گوژمە پارەیەکیان هەیە کە لە (150) (سەد و پەنجا ملیۆن دینار) زیاتر نەبێ بۆ هەر حاڵەتێك.

سێیەم:

لە (یەکەم) و (دووەم) دا ڕەچاوی ئەمانەی خوارەوە دەکرێ :

1- دەبێ خەرجکردنەکە بەپێی پشتیوانەی دارایی پەسەندکراو لە بودجەی گشتی ساڵانە بێت و بۆ مەبەستی دیاری کراو بێت.

2- پشت بە پشتیوانەی تەرخان کراو لە بودجەی گشتی ببەسترێ و نابێ بچێتە ناوخۆ بەستنەوە بە خەرج کردن لەوەی لە تەرخان کراوەکەی نێو بودجە زیاتر بێ .

ماددەی یازدەم:

وەزیری دارایی و ئابووری بۆی هەیە تەرخانکراوی گوژمەکانی داهاتی مانگانە کە وەزارەتی تەندروستی بە دەستی دێنێ بۆ هەموو فەرمانگەکانی بخاتە سەر بودجەی وەزارەتی تەندروستی بۆ مەبەستی کڕینی دەرمان و دابین کردنی خەرجییەکانی پاراستن و بە هەموو جۆرەکانییەوەو خشتەکانی داهاتەکانی کە بەکردەنی بەدیهاتووی پێوەلکابێ.

ماددەی دوازدەم:

ئەو گوژمە پارانەی پیتاك كەدراون بەوەزارەتەکان و لایەنە نەلکاوەکان بەوەزارەت، ئەوە دوای قەبووڵ کردنیان لەلایەن وەزارەتی داراییەوە بە داهاتی کۆتایی بودجە تۆمار دەکرێت، بەرمەجێك دەبێ وەزیری دارایی و ئابووری لەناو تەرخان کراوەکانی وەزارەتی، یان لایەنەنی کەبەوەزارەتەوە نەلکاوەبی تەرخانیان بکات بۆ خەرج کردنیان، بۆ ئەو مەبەستانەی کەلە پێناویان تەرخان کراون.

ماددەی سێزدەم:

ڕێژەی 10٪ لەمووچە و دەرماڵەکانی ئەندامانی پەرلەمان، وەزیرەکان و ئەوانەی کە بەپلەی ئەوانن لەگەڵ بریکارەکانی وەزارەتەکان و ئەوانەی بەپلەی ئەوانن و راوێژکاران و ئەوانەی بەپلەی ئەوانن و بەڕێوەبەرە گشتیەکان و ئەوانەی بەپلەی ئەوانن و خاوەن پلەی تایبەتی و بەداهات بۆ گەنجینە تۆمار دەکرێن.

ماددەی چواردەم:

پاداشتی فەرمانبەران نابێ ساڵانە لەدوو ملیون دینار زیاتر بێ بۆ کەسێك و لەناو تەرخانکراوی بڕیاری لەسەردراوی بودجەی تایبەتمەند بێ و ئەمەش بەپێی ڕێنمایی وا دەبێ کە وەزارەتی دارایی وئابووری دەری دەکات .

ماددەی پازدەم:

سەرۆکی فەرمانگەی یەکەی خەرج کردن دەکەوێتە بەرلێپێچینەوە کەلە پێشکەش کردنی ژمێریاریی کۆتایی سالی 2009ی فەرمانگەکەی دوای جێبەجێ کردنی ئەم یاسایە دواکەوێ، ئەمەش بەپێی رێکارە یاساییەکان و رێنماییە جێبەجێ کراو دەبێ.

ماددەی شازدەم:

گوژمەی (120) ملیار دینار تەرخان دەکرێ بۆ سندوقی پرۆژەی گەشە پێ کردنی تواناکانی کوردستان لە حیسابی تایبەتی، بۆ ئامادەکرنی کادیری پسپۆر لە بوارە جیاجیاکان کە هەرێم پێویستی دەبێ. ئەمەش لە

ڕێگەی زەمالاتی خوێندنـەوە دەبـێ لـە دەرەوەی هـەرێم و بـە پێڕەوێـك لـە لایـەن ئەنجومـەنی وەزیرانـەوە ئامادە دەکرێ.

ماددەی حەڤدەم:

گۆژمەی (150) ملیار دینار بۆ هەڵمەتی دروستکرنی فوتابخانە نموونەییەکان لە هەرێمدا تـەرخان دەکـرێ لە بودجەی خەرجیە وەبەرهێنەکان.

ماددەی هەژدەم:

مووچەی کەس وکاری شەهیدان وقوربانیانی ئەنفال وچەکی کیمیایی بەم پێە زیاد دەکرێ:

أ- کەس وکاری شە هیدان بە ڕێژەی (15,25٪) بەپێی ئەم ڕێژانەی خوارەوە:

1 -لە (400) هەزار دینار بۆ (600) هەزار دینار 25٪.

2 -لە (700) هەزار دینار بۆ (1,032) دینار 15٪.

ب/ 1- کەس وکاری شەهیدە شارستانیەکان (هاوولاَتی) بەگۆژمەیەکی بـراوە کە (50) هەزار دینارە.

2- خێزانەکانی شەهیدە ئەنفال کراوەکان بەرێژەی 50٪ .

3- أ- کەم ئەندامان لە (30) هەزاردینارەوە بۆ (50) هەزار دینار.

ب- کەم ئەندامان لە (50) هەزاردینارەوە بۆ (100) هەزار دینار.

ج- ئەمانە بەرێنمایی ڕیك دەخرێن کە ئەنجومەنی وەزیران دەری دەچوێنێ.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی نۆزدەم:

گۆژمەی نەوەد ملیار دینار بـۆ پشتگیری حزبـەکان و ڕێکخراوەکـان تـەرخان دەکـرێ و، لـەناو ئـەو تـەرخان کراوە خەرج دەکرێ بـەرێکارێکی کـاتی، بەمـەرجێك پـارە وەرگیراوەکـان لەلایـەن حزبـەکان و ڕێکخراوەکـان بەپێی یاسا بە پشتگیری حزبەکان بە وەرگرتنی تەسویە بکرێ، ئەمـەش دوای پەسـندکردنی دەبـێ لەلایـەن پەرلەمانی کوردستانەوە.

ماددەی بیستەم:

ئەو کورتهێنانەی بودجەکە دەکاتە (835) ملیار دینار دەدرێن بە وەزارەتی پێشمەرگە لـە بودجـەی ئێسـتا لەو گۆژمە پارانەی کە بۆ پاسەوانی هەرێم (زێرەڤانی) لەناو تەرخان کراوەکانی وەزارەتـی بـەرگری عێـراق تەرخانکراون بەپێی یاسای بودجەی فیدراڵی بۆساڵانی 2009,2008,2007.

ماددەی بیست ویەکەم:

وەزارەتی دارایی وئابووری خۆی پابەندە بە:

1 -تەرخان کردنی گۆژمەیەك کە بڕەکەی (350) تەنیا سـێ سـەدو پـەنجا ملیـار دینـارە بـۆ مەبەسـتەکانی پشگیریی پرۆژەکانی سندوقی نیشتەجێ کردن.

2 - تەرخان كردنی گوژمەیەك كە بڕەكەی (30) تەنیا (سی ملیار دیناره) بۆ پشتگیریی پڕۆژەكانی بانكی پیشەسازیی.

3 - بەردەوام بوونی وەزارەت بە دابین كردنی قەرزی خانووبەره بۆ هاووڵاتییان بەپێی بەرزەفتكاریی ورێنمایی كارپێكراو.

4 - وەزارەتی دارایی و ئابووری پشتگیریی پرۆژەكانی كەرتی كشتوكاڵ دەكات لەڕێگەی بانكی كشتوكاڵییەوه و بە گوژمەی (50) ملیار دینار پشت ئەستوور دەكرێ .

ماددەی بیست ودووەم:

له حاڵەتی روودانی گۆڕینێك لە بەشی بودجەی حكومەتی هەرێمی كوردستان، ئەوا وەزیری دارایی و ئابووری دەستەڵاتی پێدەدرێ بە كەمكردنەوه، یان زیاد كردنی سەرجەم گوژمەكەی بودجە بەهەمان رێژه، یاخود چی بە موناسب دەزانێ بۆ پڕكردنەوەی كورتهێنانەكه.

ماددەی بیست وسێەم:

وەزارەتی دارایی وئابوری بە هەماهەنگی لەگەڵ وەزارەتی سامانە سروشتیەكان ئەو داهاتانە دەخەمڵێنێ كە لە چالاكی و وەبەرهێنانی داهاتی سروشتی موستەحەقی هەرێم دەستی دەكەوێ بەپێی دەستووری عێراق و دەخرێنە سەر ئەو داهاتانەی كە دەست كەوتوون.

ماددەی بیست وچوارەم:

وەزیری دارایی و ئابووری بۆی هەیە رێنمایی پێویست دەربچوێنێ بۆ ئاسانكاریی جێبەجێ كردنی حوكمەكانی ئەم یاسایە لە ماوەی دوو هەفتە لە مێژووی دەرچوواندنیەوه.

ماددەی بیست و پێنجەم:

كار بەهیچ دەقێك ناكرێ گەر لەگەڵ حوكمەكانی ئەم یاسایەدا ناكۆك بێ.

ماددەی بیست وشەشەم:

پێویستە لەسەر ئەنجومەنی وەزیران و لایەنە پەیوەندارەكان حوكمەكانی ئەم یاسایە جێبەحێ بكەن.

ماددەی بیست وحەوتەم:

ئەم یاسایە لە رۆژنامەی فەرمی (وەقائیعی كوردستان)دا بلاْودەكرێتەوەو لە بەرواری دەرچوونیەوه جێبەجێ دەكرێ.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێزان.

ئەم پرۆژه یاسایە دەدرێتە لیژنەی دارایی و ئابووری، كە لیژنەیەكی پسپۆڕە لەو بارەیەوه، لیژنەی یاسایی و گشت ئەندامە بەڕێزەكان، هەروەها داوا لە سەرۆكی گشت لیژنەكان دەكەین سبەی سەعات (11) لە

مەکتەبی سەرۆکی پەرلەمان ئامادە بن لەبارەی ئەم مەوزوعەوە تا گفتوگۆی لەسەر بکەین، فەرموو کەرەم بکە.

بەڕێز عدنان عثمان احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

جەنابت لە قسەکاندا باسی ئەوەت کرد، کە لە 11/25/ نامە بۆ حکومەت نێردراوە، داوای لێ کراوە کەوا بودجەی خەملێنراو بنێرن بۆ پەرلەمان، وەك جەنابتان و بەڕێزان دەزانن لە پێڕەوی ناوخۆ باس لەوە دەکرێت، کە بودجە دەبێت لە سەرەتای تشرینی یەکەم بگاتە پەرلەمان، ئێستا نزیك بە چوار مانگ دەبێت کە بودجە تاخیر بووە بۆ هاتنی بۆ پەرلەمانی کوردستان، من لەم رووەوە سێ پرسیار لە بەڕێزتان دەکەم:

یەکەم/ ئایا سەرۆکایەتی پەرلەمان بە ئەرکی خۆی هەڵستاوە؟ کە داوا بکات لە کاتی خۆیدا، واتا لە سەرەتای تشرینی یەکەمدا داوا لە حکومەت بکات بودجە بۆ پەرلەمان بنێرێت، بەتایبەتیش ئێمە وەك فراکسیۆنی گۆڕان دوو رۆژە نامەمان ناردووە بۆ سەرۆکایەتی پەرلەمان، داوامان کردووە کە بودجە لە کاتی خۆیدا بێت، کە کاتی خۆی بودجە مانگی (دە)یە، نەك کۆتایی مانگی یەك، ئایا دوای تاخیر بوونەکەش سەرۆکایەتی پەرلەمان هیچ نامەیەکی بۆ سەرۆکایەتی حکومەت ناردووە؟ داوای روون کردنەوەی هۆکاری نەناردنی بودجەکە بکرێت بۆ پەرلەمانتاران.

دووەم/ ئایا حکومەتی هەرێمی کوردستان تا ئێستا هیچ روون کردنەوەیەکی فەرمی، رەسمی بۆ پەرلەمان ناردووە؟ کە یەکەم پۆزش بێنێـەوە. دووەم روونی بکاتەوە کە هۆکاری دواخستنەکە چیە؟ بخرێتە بەردەستی ئەندامانی پەرلەمان.

سێیەم/ ئایا پێش پەسند کردنی بودجەی حکومەتی هەرێم، جەنابی سەرۆکی حکومەتی هەرێم بۆی هەیە لە راگەیاندنەکاندا ریکلام بۆ بودجە بکات و وردەکارییەکانی بخاتە بەرچاوی خەڵکی کوردستان و پێش پەسند کردنی لە لایەن پەرلەمانی کوردستانەوە؟ لەگەڵ سوپاسمدا.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەنیسبەت داوایەکە، نوقتەی نیزامیە؟ ئەگەر نیزامی بێت فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من دوو خاڵم هەیە، تکایە گوێم لێ بگرن.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەگەر نوقتەی نیزامی بێت، باشە، بەلاّم نیزامی نەبێت زیمنی جەدوەل نەبێت مەجالت پێ نادەم خوشکی من، ئەگەر نیزامییە باشە، ئەگەرنا پاشان وەرە لای من.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر رێگام پێ نادەن بەڕاستی وا هەست دەکەم مافم پێشێل دەکرێت لەم پەرلەمانە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەگەر نوقتەی نیزامی نییە، نابێت، چونکە دەمەوێت ئیلتیزام بکرێت، فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزتان لە قسەکانتان باسی ئەوەتان کرد کە ئێمە (29) کەس نامەیەکمان ئاراستەی بەڕێزتان کردووە بۆ کۆبوونەوەی نائاسایی، بۆ بانگهێشت کردنی وەزیری دارایی، بۆ ئەوەی بۆمان روون بکاتەوە هۆکاری دواکەوتنی بودجە، دیارە ئێمە بەپێی پێڕەوی ناوخۆ لە ماددەی (6) بڕگەی (1) یەك لەسەر چوارە، یەك لەسەر چواری (111) ئەندام، من مامۆستای بیرکاریمە دەکاتە (28)، ئێمە (29) کەسین، ئێمە داوا دەکەین کە ئەو کۆبوونەوەیە ئەنجام بدرێت، دیارە پێشتریش هەر لەم پەرلەمانە باسی ئەوە کراوە، کە هۆکاری دواکەوتنی بودجە ئەوەیە کە لە پەرلەمانی عێراق پەسند نەکراوە، هەتا ئێستاو ئەم لەحزەیەش لە پەرلەمانی عێراق بودجە پەسند نەکراوە، واتا ئەو تەبریرانەی پێشوو بێ بنەما بووە، بۆیە داوا دەکەین داواکاریەکەمان پێش ئەوەی بودجە موناقەشە بکرێت جێ بەجێ بکرێت، وەزیری دارایی بانگ بکرێت، بۆ ئەو بەرپرسانەی کە کەم تەرخەم بوون و پەرلەمان لێ پێچینەوەیان لەگەڵدا بکات.

خاڵی دووەم/ مەسەلەی حیسابی خیتامی ساڵی 2008 و شەش مانگی یەکەمی 2009 پێویستە بگاتە بەردەمی ئەندامانی پەرلەمان، بۆ ئەوەی ئەمە بکەنە بنەمایەك بۆ موناقەشە کردنی ئەم بودجەیە، بۆ ئەوەی ئەندامانی پەرلەمان بەرچاویان روون بێت، لەبەرچی بەدواداچوون بۆ ئەم بودجەیە بکەن، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەنیسبەت داوایەکەی ئێوەی بەڕێز بۆ دانیشتنێکی نائاسایی، ئێمە موناقەشەمان کرد، دیارە خەلەلێك لە نیزامەکە هەیە، بەپێی قانون دەبێت یەك لەسەر سێی ئەندامان داوا بکەن، نیزامی تیایە، حەقی تۆیە، راستە دەبێت چاك بکرێت، بەلاّم بە قانون نیزامەکە دەخواتن، بەپێی قانون دەبێت (37) ئەندامی پەرلەمان ئیمزا کۆ بکاتەوە، ئینجا جەلسەی ئیستیسنائی حەقیان دەبێت، کاك شێروان کەرەم بکە نوقتەی نیزامیە.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە ئەگەر بەرنامەی کار بخوێنینەوە دەبینین بەرنامەی کار لە خاڵی یەکەمدا حەصرە بە خوێندنەوەی یەکەمی پرۆژەی یاسای بودجە بۆ ساڵی 2010، بۆیە بە قەناعەتی من داوا لە سەرۆکایەتی پەرلەمان دەکەم کە ماوەی نیقاش نەدات، ئەگەر مەسەلە نیقاش بێت، ئێمەش قسەی خۆمان هەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کۆتایی بە دانیشتنەکە دەهێنین تا جەلسەی تر، سوپاس.

فرست احمد عبدالله	**ارسلان بایز اسماعیل**	**محمد قادر عبدالله(د.کمال کەرکووکی)**
سکرتێری پەرلەمانی	**جێگری سەرۆکی پەرلەمانی**	**سەرۆکی پەرلەمانی**
کوردستان – عێراق	**کوردستان – عێراق**	**کوردستان - عێراق**

پەرلەمانی کوردستان - عێراق

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (2)ی نائاسایی

دووشەممە ڕێکەوتی 22\2\2010

خولی سێیەمی هەڵبژاردن

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژماره (2)ی نائاسایی

دووشەممە ڕێكەوتی 2010/2/22

كاتژمێر (10)ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی دووشەممە ڕێكەوتی 2010/2/22 پەرلەمانی كوردستان - عێراق بە سەرۆكایەتی بەڕێز محمد قادر عبدالله(د.كمال كەركووكی) سەرۆكی پەرلەمان و, بە ئامادەبوونی بەڕێز ارسلان بایز اسماعیل جێگری سەرۆك و, بەڕێز فرست أحمد عبدالله سكرتێری پەرلەمان, دانیشتنی ژمارە (2)ی نائاسایی خولی سێیەم, ساڵی (2010) ی خۆی بەست.

بەرنامەی كار:

بەپێی حوكمەكانی برگە (1)ی مادده (20) لە پێڕۆی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەمواركراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی كوردستانی عێراق, دەستەی سەرۆكایەتی پەرلەمان بڕیاری درا دانیشتنی ژمارەی (2)ی نائاسایی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە كات (10)ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی دووشەممە ڕێكەوتی 2010/2/22 دا بەم شێوەیە بێت:

1- خستنە ڕووی ڕاپۆرتی لیژنەی لێكۆڵینەوەی پەرلەمان، سەبارەت بە زانكۆ ئەهلیە داخراوەكان لە هەرێمی كوردستانی عیراق.

2- خوێندنەوەی یەكەمی پڕۆژەی مووچەی ئەندامانی پەرلەمانی كوردستان-عیراق.

3- گفتوگۆكردن و بڕیاردان لەسەر پڕۆژە یاسای بودجەی ساڵی (2010)ی هەرێمی كوردستان.

بە نیسبەت خاڵی یەكەم (خستنە ڕووی ڕاپۆرتی لیژنەی لێكۆڵینەوەی پەرلەمان، سەبارەت بە كۆلیژەكانی داخراو لە زانكۆ ئەهلیەكان).

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بەناوی گەلی كوردستان، دانیشتنەكەمان دەكەینەوە، خولی سێیەمی هەڵبژاردن، ساڵی یەكەم، خولی گرێدانی یەكەم، دانیشتنی ژمارە (2)ی نائاسایی، لە ڕۆژی (2010/2/22)،

بەرنامەی كار

بەپێی حوكمی برگە (1)ی ماددەی (6) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەمواركراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی كوردستانی عیراق، دەستەی سەرۆكایەتی پەرلەمانی كوردستان بەرنامەی كاری دانیشتنی ژمارە

(2)ی نائاسایی خولی سێیەمی هەڵبژاردن، لەکات (10)ی پێش نیوەڕۆ، ڕۆژی دووشەممە ڕێکەوتی (2010/2/22)، بەم شێوەیە دەبێ:

1- خستنە ڕووی ڕاپۆرتی لیژنەی لێکۆڵینەوەی پەرلەمان، سەبارەت بە زانکۆ ئەهلیە داخراوەکان لە هەرێمی کوردستانی عیراق.

2- خوێندنەوەی یەکەمی پڕۆژەی مووچەی ئەندامانی پەرلەمانی کوردستان-عیراق.

3- گفتوگۆکردن و بڕیاردان لەسەر پڕۆژە یاسای بودجەی ساڵی (2010)ی هەرێمی کوردستان.

بە نیسبەت خاڵی یەکەم (خستنە ڕووی ڕاپۆرتی لیژنەی لێکۆڵینەوەی پەرلەمان، سەبارەت بە کۆلیژەکانی داخراو لە زانکۆ ئەهلیەکان).

بەڕێز د. زانا رؤوف حمە كريم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تکات لێ دەکەم ئەگەر ڕێگەم پێ بدەی نوقتەی نیزامیەکەم بڵێم، دوایی ئەگەر زانیم پاشگەز دەبمەوە لێیی، ئەوە لەبەر چاوی هەموو ئێوەی بەڕێزە، باسی ئەو حاڵەتە بکەم، یەکێك لە کارەساتەکان بەڕاستی لەم دانیشتنەدا کە بەدی دەکرێ، داوا کراوە کە هەموو ئەندام پەرلەمانەکان، ڕێگە پێدان بە ئەندام پەرلەمان بۆ ئەوەی قسە بکات لە ناو پەرلەمان دا.........

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە کاك زانا دانیشە، نوقتەکە نیزامی نەبوو، بەڕێز جەنابی وەزیر، وتارت هەیە، خوێندنەوەیە ؟ یان دەتەوێ بە شەفەهی قسە بکەی؟ دەخوێنیتەوە؟ کەرەمکە، فەرموو بۆ خوێندنەوەی، ئەگەر ڕێگەمان بدەی داوای لێبووردنت لێ دەکەین، با لیژنەی لێکۆڵینەوە بێنە شوێنی جەنابت دابنیشن، ڕاپۆرتەکەیان بخوێنن، پاشان وەڵامیان بدەیتەوە، ئینجا دەیخەینە پێش ئەندامانی بەڕێز، داوا لە لیژنەی لێکۆڵینەوە دەکەین، کەرەمکەن بۆ خوێندنەوەی ڕاپۆرتەکەتان.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بۆ/ سەرۆکایەتی پەرلەمانی کوردستان-عیراق

بابەت/ ڕاپۆرتی لیژنەی لێکۆڵینەوە

بە پێی هەردوو فەرمانی دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان ژمارە (1) لە (2010/2/7)، ژمارە (2) لە (2010/2/19)، لیژنەیەکی لێکۆڵینەوە پێکهێنرا بۆ چارەسەرکردنی کۆلێژە ئەهلیە داخراوەکان و دەستنیشان کردنی هۆیەکانی داخستنی ئەو کۆلێژانە و لایەنی کەم تەرخەم و بەرپرس و، دیاری کردنی چارەنووسی قوتابیانی ئەو زانکۆیانە و زامن کردنی مافی قوتابیە وەرگیراوەکان لەو کۆلێژانە و دڵنیا بوون لە ئاستی زانستی کۆلێژە ئەهلیە داخراوەکان، لیژنەکە لەم بەڕێزانە پێك هاتووە:

1-د. أحمد إبراهيم علي وەرتێ

2-كاك عمر عبدالرحمن

3-كاك عمر نورەدینی

4-ڕۆژان دزەیی

ڕاوێژكارانیش لەو بەرێزانە پێك هاتووە:

1-د. شێرزاد نجار

2-د. دلاوەر محمد صابر

3-د. محمود درویش نادر

لیژنەكە ڕۆژی (2010/2/8) كاتژمێر (11)ی بەیانی، كۆبووەوە لە هۆڵی لیژنەی یاسایی، سەرەتا بەرنامەی كارمان دانا و ڕێككەوتین لەسەر ئەوەی سەردانی مەیدانی ئەو زانكۆ ئەهلیانە بكەین كە كۆلێژەكانیان داخراوە، تا لە نزیكەوە ئاگاداری كێشەكانیان بین، كاتژمێر (12)ی نیوەڕۆی هەمان ڕۆژ لیژنە بە ئامادەبوونی هەموو ئەندامانی سەردانی زانكۆی جیهانی كرد، لەگەڵ سەرۆكی زانكۆ و سەرۆكی ئەمینداریێتی گشتی دانیشتین، باس لە بوونی مامۆستای پسپۆری وانەكانی خوێندن كرا، كە لە ماوەی هەفتەیەكدا دەخوێندرێ، دواتر سەردانی هۆڵی خوێندن و تاقیگە و كتێبخانەمان كرد، سەردانەكە (3) كاتژمێری خایاند، لە ڕۆژی (2010/2/9) لیژنەكە سەردانی زانكۆی شاهانەی بەریتانی كرد، دوای گفتوگۆكردن لەگەڵ جێگری سەرۆكی زانكۆ و ستافی كارگێری و مامۆستایانی زانكۆكە، هەروەها نوێنەری كەس و كاری قوتابیان، یەكە یەكە هۆبە و تاقیگە و هۆڵی خوێندن و كتێبخانەمان بەسەركردەوە، ئەم سەردانەشمان (3) كاتژمێری خایاند، لە ڕۆژی (2010/2/14) لیژنەكەمان كۆبووەوە لە كاتژمێر (11)ی بەیانی، بۆ گفتوگۆكردن لەسەر ڕەوشی زانكۆكان و تێبینیەكانمان لەسەر ئەو زانكۆ ئەهلیانە لە میانەی سەردانمان بۆ زانكۆكان، كاتژمێر (12)ی هەمان ڕۆژ سەردانی زانكۆی هەولێر بۆ زانست و تەكنەلۆجیا كرا، بۆ ماوەی (2) كاتژمێر بەشەكانی زانكۆكەمان بەسەر كردەوە، لەگەڵ جێگری سەرۆكی زانكۆ و ستافی مامۆستایان كۆبووینەوە، ڕۆژی (2010/2/15) لیژنەكەمان كە لە ئەندامانی پەرلەمان پێك هاتبوو، سەردانی بەڕێز وەزیری خوێندنی باڵا و توێژینەوەی زانستیمان كرد لە كاتژمێر (6:30)ی ئێوارە تا (9)، لە كۆبوونەوەكەدا سەرۆكی زانكۆی دهۆك و سەرۆكی زانكۆی سلێمانی ئامادەبوون، هەروەها بەڕێوەبەری دەزگای سەرپەرشتی و چۆنیەتی خوێندنی ئەهلی لە وەزارەت لە كۆبوونەوەكە ئامادەبوون، دوای گفتوگۆكردنێكی چڕوپڕ لیژنەكەمان سوور بوو لەسەر ئەوەی كە قوتابیەكان لە یەك جودا نەكرێنەوە و چارەسەرێكی یەكگرتوو بۆ هەمووان وەك یەك بكرێت، ئەم ساڵی خوێندن كە دەكاتە (2010/2009) لە قوتابیان نەڕوات بە هیچ شێوەیەك، لە ئەنجامی سەردانەكەمان و گفتوگۆ لەگەڵ ستاف و مامۆستایانی زانكۆكان و وردبوونەوە لە ڕاپۆرتی لیژنەی وەزارەتی خوێندنی باڵا و توێژینەوەی زانستی تایبەت بە هەڵسەنگاندنی كۆلێژە داخراوەكان و وەرگرتنی ڕای ڕاوێژكاران لە بواری یاسایی و زانستی لە ژێر ڕۆشنایی

ڕاپۆرتی ئەم لیژنە بەڕێزە، مەبەست لە ڕاوێژکارانە، لیژنەکەمان بەو شێوەیەی خوارەوە ڕاسپاردەکانی خۆی دەخاتە ڕوو:

بەڕێز د. أحمد إبراهيم علي:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یەکەم: ڕاسپاردە گشتیەکان:

1-بەپێی یاسای خوێندنی باڵا و توێژینەوەی زانستی ژمارە (10)ی ساڵی 2008، لە هیچ ماددەیەك دا نەهاتووە کە کەسێك یان لایەنەك دەسەڵاتی ئەوەی هەبێ کە زانکۆیەك یان کۆلێژێك دابخات.

2-پەلەکردن لە پێشکەش کردنی پرۆژە یاسایەك تایبەت بە زانکۆ ئەهلیەکان بۆ پەرلەمان، بە پێی ماددەی (52) لە یاسای وەزارەتی خوێندنی باڵا و توێژینەوەی زانستی، هەرچەندە کار بە ماددەکانی (40-41-42-43) دەکرێت، هەتا کاتی پەسندکردنی یاسایەکی تایبەت بە زانکۆ ئەهلیەکان.

3-پێویستە وەزارەت، دەزگای سەرپەرشتی و بیمەی چۆنیەتی، (جهاز الإشراف و الضمان النوعي) چالاك بکات، بە پێی برگەی (4) ماددەی (4)، لە یاسای وەزارەتی خوێندنی باڵا و توێژینەوەی زانستی ژمارە (10)ی ساڵی 2008، ئەشێ ئەو جیهازە یەکلاکردنەوەی مەشروعیەتی ڕەفتاری زانکۆ ئەهلیەکان، کۆلێژ و پەیمانگا و بەش و لقەکان دا، هەروەها بۆمان دەرکەوت کە ئەو لیژنەی بۆ هەڵسەنگاندنی بەشە پزیشکیەکانی هەر سێ زانکۆ پێك هێنراوە، بە تەواوەتی بە ئەرکی خۆی هەڵنەستاوە.

4-داخستنی کۆلێژە پزیشکیەکان لە زانکۆ ئەهلیەکان دا، بە تایبەت زانکۆی جیهان، دەگەڕێتەوە بۆ هەندێ کەم و کوڕی کە هەردوولا، واتا وەزارەت و زانکۆ بەرپرسیارن تێی دا، بەڵام بوونی ئەو کەم و کوڕیانە ناگاتە ئەو ڕادەی کە ببێتە هۆی داخستنی کۆلێژێك، هەروەها چارەنووسی قوتابیە وەرگیراوەکان، مافێکی دەستکەوتووە (حق مکتسبە)، بە پێی ڕەزامەندی ڕاگەیەندراوی خودی وەزارەتی خوێندنی باڵا و توێژینەوەی زانستی، هەروەك لە ڕێبەری قوتابیان بۆ ساڵی (2008-2009) (2009-2010) هاتووە کە قوتابی بۆی هەیە بە ئارەزووی خۆی بۆ زانکۆ ئەهلیەکان پێشکەش بکات، بە تایبەتی لە بەشی دەرمانسازی زانکۆی جیهان، بۆیە بە فەرمی وەرگیراون.

5-بە هۆی ئەوەی پرۆسەی خوێندنی ئەهلی لە هەرێمی کوردستان، پرۆسەیەکی تازەیە، تا ئێستاش یاسایەکی تایبەت بە ڕێکخستنی ئەو پرۆسەیە نیە، بۆیە جۆرێك لە بۆشایی یاسایی و ئیداری هاتۆتە ئاراوە، کە ببێتە مایەی سەرهەڵدانی هەڵەی کارگێری (خطأ إداري) لەم شێوەیە.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علي:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دووەم: ڕاسپاردەکان سەبارەت بە زانکۆی جیهان:

1-بەشی دەرمانسازی لە زانکۆی جیهان بکرێتەوە..........

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سۆزان خان فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

عادەتەن ئەگەر ئەندامێك قسە بكات، دەبێ ئیزن لە بەڕێزت وەرگرێ، بە پێی پەیڕەوی ناوخۆ.......

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

ئیزنم پێیان دا كە ڕاپۆرتەكەیان بخوێننەوە، بە تەسەلسول دەیخوێننەوە، قسەكانت دروستە و نیزامیە، فەرموو كاك عمر.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دووەم: ڕاسپاردەكانمان سەبارەت بە زانكۆی جیهان:

1-بەشی دەرمانسازی لە زانكۆی جیهان بكرێتەوە، چونكە بە پێی ڕاپۆرتی لیژنەی ڕاوێژكاری، بواری یاسایی و زانستی لیژنەی لێكۆڵینەوەمان، زانكۆی ناوبراو مەرجە زانستیەكانی درێژەدان بە خوێندن بۆ بەشی دەرمانسازی هەیە، هەرچەندە هەندێ كەم و كوڕییان هەیە كە شایەنی پڕكردنەوەن و، دەبێ زانكۆی جیهان زوو چارەسەریان بكات، بەڵام بوونی ئەو كەم و كوڕییانە نابنە هۆی وەستاندنی پرۆسەی خوێندن لە كۆلێژی دەرمانسازی.

2-گەڕاندنەوەی هەموو ئەو قوتابیانەی وەرگیراون لە بەشی دەرمانسازی لە زانكۆی ناوبراو كە لە قۆناغی یەكەم و بەرایی بۆساڵی خوێندنی (2009-2010) دەوامیان كردووە، لەسەر زانكۆش پێویستە قەرەبووی ماوەی لە كیس چوویان بكرێتەوە، تاكو دەرفەتی خوێندنی ئەو ساڵەیان لە دەست نەچێت و، بە بێ وەرگرتنی خەرجی زیاتر لە قوتابیان.

3-هەمواركردنی پەیڕەوی ناوخۆی زانكۆی جیهان بە شێوەیەك تەواو كۆك بێت لەگەڵ وەزارەتی خوێندنی باڵا و توێژینەوەی زانستی، تا ئەو كاتەی یاسای تایبەت بە زانكۆ ئەهلیەكان دەردەچێت.

4-دانانی پلانێكی تۆكمە لە لایەن زانكۆی جیهان، سەبارەت بە وەرگرتنی قوتابیان بۆ ساڵی خوێندن (2010-2011)، كە پێش وەختە لە لایەن وەزارەتەوە پەسند بكرێت.

5-پێدانی ناونیشانی زانستی بۆ مامۆستایانی ئەو زانكۆیە لە لایەن لیژنەیەكی پسپۆڕ كە نوێنەری وەزارەتی خوێندنی باڵا و توێژینەوەی زانستی تیادا ئەندام بێت.

6-ئیستیسنا كردنی مامۆستایانی زانكۆی حكومی بۆ وانە وتنەوە لە بەشی دەرمانسازی زانكۆی جیهان و، لە زانكۆ ئەهلیەكان بە گوێرەی پێویست.

سوپاس.

بەڕێزعمر حمد أمین نورەدینی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سێیەم: ڕاسپاردەکانمان دەربارەی زانکۆی شاهانەی بەریتانی:

بە پێی ڕاپۆرتی لیژنەی ڕاوێژکارانی بواری یاسایی و زانستی لیژنەکەمان، لە ئەنجامی سەردانی لیژنەکەمان بۆ ئەم زانکۆیە، بۆمان دەرکەوت کەوا:

1-هەردوو بەشی دەرمانسازی و پزیشکی ددان لە زانکۆی شاهانەی بەریتانی ئامادە نیە بۆ خوێندن بۆ ساڵی خوێندنی (2009-2010).

2-لە حاڵەتێك دا ئەگەر پێداویستیەکانی تەواوکرد و لیژنەیەك لە وەزارەتی خوێندنی باڵا و توێژینەوەی زانستی بە دواداچوونی کرد بۆ ئەو بەشانە و ڕەزامەندی نیشان دا لەسەر ئەوەی کەم و کورپییەکانی پڕکردۆتەوە، ئەوا بۆ ساڵی خوێندنی (2010-2011) دەوامی ئەو دوو بەشە دەست پێ بکات، بە مەرجێ مافی قوتابیانی وەرگیرا و بۆ ساڵی خوێندنی (2009-2010) پارێزراو بێت.

چوارەم: ڕاسپاردەکانمان دەربارەی زانکۆی هەولێر بۆ زانست و تەکنەلۆجیا:

1-کۆلێژەکانی پزیشکی ددان و دەرمانسازی لە زانکۆی ناوبراو، ئامادەنین بۆ خوێندن بۆ ساڵی خوێندنی (2009-2010).

2-کاتێك کە زانکۆی ناوبراو پێداویستیە زانستیەکانی خوێندنی دابین کرد، لیژنەیەك لە وەزارەتی خوێندنی باڵا و توێژینەوەی زانستی دوای بە دواداچوونی پێویست ڕازی بوو لەسەر ئەوەی زانکۆی ناوبراو کەم و کورتیەکانی پڕکردۆتەوە، ئەوا دەکرێت بۆ ساڵی خوێندنی (2010-2011) دەست بە خوێندن بکات.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە ناوی ئەندامەکان بخوێنن کە ئیمزایان کردووە لەسەر ڕاپۆرتەکە، لەگەڵ خەبیرەکانیش.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر أحمد (دزەیی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

1-د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی.

2-د. أحمد إبراهیم وەرتێ.

3-عمر عبدالرحمن علي.

4-عمر نورەدینی.

ئەندامانی لیژنە لە دەرەوەی پەرلەمان:

1-د. شێرزاد نجار.

2-د. دلاوەر محمد صابر.

3-د. محمود درویش نادر.

ئەوانـە ڕاوێـژكارن كـە لیژنـە ئیسـتیعانەی پـێ كردینـە، لـەو بـوارەی كـە پسـپۆرن تێـی دا، ڕا و شـارەزاییان وەربگـیرێ و سـوودی لـێ وەربگـیرێ لـە ئامـادە كردنـی ڕاپۆرتەكـە، زۆر سـوپاس ئـەوە ڕاسـپاردەی لیژنــەی لێكۆڵینەوەیە لەبەر دەست بەڕێزتان.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

تكایە بۆ جێگای خۆتان، ئێستا جەنابی وەزیر كەرەمكە، هۆی داخستنی زانكۆكان بۆمان بخەڕوو، بەس هـۆی داخسـتنی زانكۆكـان تكایـە، جـەنابتان لیژنـەی لێكۆڵینـەوە بـۆ جێگـای خۆتـان بفـەرموون، جـەنابی وەزیـر فەرموو بۆ پێشكەش كردنی ڕاپۆرتەكە.

بەڕێز د. دلاوەر علاءالدین/ وەزیری خوێندنی باڵا و توێژینەوەی زانستی:

سوپاستان دەكـەین، بـەیانیتان بـاش، بـەڕێزان سـەرۆك و جێگـری سـەرۆكی پەرلـەمان، بـەڕێزان ئەنـدامانی پەرلەمانی كوردستان، من سوپاستان دەكەم بۆ ئـەو حرصـەی نیشانتان داوە بـۆ چارەسـەركردنی كێشـەكان، سوپاستان دەكەم بۆ ڕەخساندنی ئەو دەرفەتـە بـۆ دەرخسـتنی ڕاسـتیەكان، دوای وەرگـرتنی ڕاپـۆرتی لیژنـە پەرلەمانیەكەتان، ئێمە لە ئەنجومـەنی وەزارەتـی خوێنـدنی باڵا و توێژینـەوەی زانسـتی كۆبوونەوەیـەكمان ئەنجام دا، ئەو ڕاپۆرتە وەڵامیەی كە لەبەر دەستتان دایە لێی پەیـدابووە، ئێمـە لـە ئەنجومـەن ڕاپۆرتەكـەی لیژنەی پەرلەمانی بە ڕاپۆرتێكی لایەنگیر و نا زانسـتی و پـڕ لـە كـەم و كـورتی دادەنـێین، ڕاپۆرتەكـە داوای شكاندنی ڕێنماییەكانمان لێ دەكـات، هـەوڵ دەدات گرفتێـك بـە كارەسـاتێك چارەسـەر بكـات، بۆیـە ئێمـە لـە ئەنجومەندا ڕاپۆرتی لیژنەكەتانمان لا مەرفوزە.......

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر ئێمە داوامان لـە جـەنابتان كـرد، لـە ڕاپـۆرتی خۆتـان هـۆی داخسـتنی زانكۆكانمـان بـۆ ڕوون بكەنەوە، نەك موناقەشەی ڕاپۆرتی لیژنەی لێكۆڵینەوە بكەی، تكایە، هۆی داخستنی كۆلێژەكانمان بـۆ ڕوون بكەنــەوە، پاشـان دەیخەینـە بەردەسـت ئەنـدامانی پەرلـەمان، هـیچ موناقەشـە و گفتوگۆیـەكی لەسـەر نیـە، رجائەن، كەرەمكە.

بەڕێز د. دلاوەر علاءالدین/ وەزیری خوێندنی باڵا و توێژینەوەی زانستی:

ڕاپۆرتێكیان بۆ ئێمە نووسیوە، پڕی كەم و كوڕییە، كەوا بەرەو ڕووی........

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بـەڕێزی عـەزیز، ڕاپۆرتیـان بـۆ ئێـوە نەنووسـیوە، ڕاپـۆرت بـۆ پەرلەمانـە، ڕاپۆرارتەكـەمان بـە ئێـوە دا بـۆ ئیتیلاع كردن لەسەری، داوا لە ئێوەی بەڕێز دەكەین هۆی داخستنی زانكۆكان چی بوو؟ كۆلێژەكان لە زانكۆ ئەهلیەكان هۆیەكانی بۆ ئەو پەرلەمانتارە بەڕێزانـە ڕوون بكەنـەوە، بـەو هۆیانـەی كـە جـەنابتان باوەڕتـان پێیە، بۆ ئەوەی قەرارێكی صەحیح بدەن، سوپاس.

بەڕێز د. دلاوەر علاءالدین/ وەزیری خوێندنی باڵا و توێژینەوەی زانستی:

ئێمە ئەگەر چی ئەوەش بە ئیجحاف دادەنێین، لەبەر ئەوەی مافی بەرگری کردن لە بڕیاری ئەنجومەنی وەزارەتمان هەیە، بۆ بەرژەوەندی گشتی پێویستمان بەوە هەیە، کە بەڕێزان پێش ئەوەی دەنگ بدەن، ڕاستیەکانیان لا ڕوون بێ، بەڵام بە تەوجیهی جەنابت، دیارە کە حەز دەکەی تەنها بابەتێکی دیاری کراو باس بکەین، ئێمە ئامادین، لە کاتی ڕەچاو کردنی کردنەوە یان داخستنی ئەو بەش و کۆلێژانەی زانکۆ ئەهلیەکان، تەبعەن جەنابت پرسیارت کرد، ئایا قسە دەکەی یان دەخوێنیەوە؟ وتم دەخوێنمەوە، بەڵام ئێستا تەحدید پرسیارەکەت وا دەکات، کە من بە ئیرتیجالی لە ناوەڕۆکی ڕاپۆرتەکەم دەربهێنم، بەڵام ئامادەم کە ئاماژە بە بڕگەکانی بکەم، بە لاشمەوە گرنگە بزانن کە پێشنیارەکان و ڕاسپاردەکانی ڕاپۆرتەکە لە ئەساس دا جێگەی دەنگدان نیە و، لە ئەساس دا ڕێگەی ڕەچاو کردن نیە، بەڵام لە کاتی ڕەچاو کردنی بەردەوامی پێدان، یان ڕاگرتنی دەوام، یان داخستنی کۆلێژ لە جێگایەك یان بەشێك، ئێمە دوو شت لە لامان زۆر موهیمە، تاوەکو بەرژەوەندی قوتابیەکان و بەرژەوەندی هەرێم نەکەوێتە مەترسیەوە:

1-پێویستە ئەو کۆلێژ و بەشانە پێداویستی مامۆستا و ئامێر و کەل و پەل و مەکتەبە و ژێرخان و سەرخانیان تەواو بێ، کاتێك دڵنیا بووین کە ئەوان بەڵێنەکانیان دابین دەکەن، ڕێگەی کردنەوەیان پێ دەدەین، بەڵام لە کاتی کردنەوە، لە دوای کردنەوە، گرنگە کە دڵنیا بین کە فیعلەن ئەو وەعدەیان پێ دا لە کاتی ڕوخسەت بەخشین و مۆلەت بەخشین دابینیان کردووە، ڕێگەیان پێ دەدەین بەردەوام بن، ئەرکی حکومەتە و ئەرکی وەزارەتە کەوا چاودێری (رقابە) دابنێ، بۆ ئەوەی بزانێ، ئایا ئەوەی کە بەڵێن دراوە لە کاتی داواکردنی مۆڵەتی کردنەوە جێ بەجێ کراوە یان نا؟ ئایا ئاستی دڵنیایی جۆری، ئاستی کوالێتی زامن کراوە یان نا؟ ئایا لەو بەینە کەم تەرخەمی هەیە لە بۆ ئەوەی کەوا لەسەر حیسابی کوالێتی دەوام دەست پێ بکات یان نا؟ لەو حاڵەتەدا ئەگەر هاتو وەزارەت، حکومەت، چاودێرەکانیان دڵنیا نەبوون کە پێداویستیەکان تێر و تەسەلن و، دڵنیا بوون کە کەم و کورتی هەیە، دەبێت حکومەت بێتە ناو مەوزووعەکەوە بڵێ: ئێمە دەبێ دەوام ڕابگرین، یان کۆلێژەکە جارێ هەڵپەسێنین، هەتا ئەو کاتی پێداویستی تەواو دەبێ.

2-ئەو خاڵە کە لەوە زۆر گرنگترە، واجبی ئێمەیە ڕەچاوی بەرژەوەندی گشتی لە بۆ درێژ خایەن بکەین، واتا ئەو کۆلێژەی کە ئەمڕۆ دەڵێ: پێداویستیم تەواو کردووە، کە نەشی کردووە، ئێمە پرسیاری لەوە گرنگتر دەکەین، ئایا متمانەمان دەبێ؟ دەتوانن متمانە پەیدا بکەن؟ یان ئێمە پێیان ببەخشین؟ کە لە ئایندەدا، لە ساڵێکی تردا، دوو ساڵی تردا، سێ ساڵی تردا، پێداویستیەکانیان هەر بە پڕی دەمێنێتەوە و، کەم و کورتی تێدا نابێ، کەم تەرخەمی تێدا نابێ، لە ساڵانی ئایندەدا، لە دوای مەرحەلەی دوو، سێ، چوار، قوتابیانی کۆلێژی دەرمانسازی پێوێستیان بە دیتنی نەخۆش هەیە، پێویستیان بە سەردانی نەخۆش و سەرپەرشتی کردن هەیە، لە بواری کلینیك، لە بواری سەریری، ئەوە پێویستی بە نەخۆشخانەیەکی تایبەت هەیە، ئایا دڵنیامان دەکەنەوە کە تاوەکو قوتابیان دەگەن بە صەفی دوو، سێ، چوار، نەخۆشخانەیەکی تێر و تەسەل، بە هەموو پێداویستیەکانیانەوە لەبەر دەستی قوتابیەکان مەوجود بێ، ئەو متمانەیە پەیدا نەبوو، کۆلێژی جیهان بۆ نموونە، لە یەکەم ڕۆژەوە جسری متمانەی لەگەڵ ئێمە پەیدا نەکرد و دروست نەکرد،

لەبەرچی؟ لە ڕۆژی یەکەمەوە، کە لە وەزارەتی خوێندنی باڵاوە مۆڵەتیان پێدرا کەوا (65) قوتابی وەربگرن بە فەرمانی وەزاری، دوایی خۆیان کردیان بە (70)، بەهەر سەبەبێك بوو کردیان بە (70)، لە وەزارەتی ئێمەوە لە مانگی (11) ساڵی (2008)دا، پێیان گوترا: ئێوە ئامادەنین کەوا ئەو (65) قوتابیە وەربگرن و خوێندن بەردەوام بکەن، بۆیە فەرمانێکی وەزاری دەرچوو، گوتیان: دەبێ خوێندن ڕابگیرێ، ئەو قوتابیانەی کە وەرگیراون لە پۆلی یەکەم دەبێ بکرێن بە بەرایی، واتا لە وەزارەتی خوێندنی باڵاوە، لە ساڵی (2008) پێیان گوتراوە: خوێندنەکەتان دەبێ بکرێتە بەرایی، بەرایی بودعەیەکە، بەڵام دەبێ دروست بکرێ، هەتا وەکو ئەو قوتابیانە ڕزگار بکرێن، نەهێڵن ببێتە صەف یەك، چونکە کۆلێژەکە ئامادە نیە، وەختێ کە ساڵێك موهڵەتیان پێ درا، لەولا تەڵەبە بە بەرایی دانراوە، لەولاش مۆڵەتیان پێدراوە، ئایا لە خیلالی ئەو ساڵە هەموو پێداویستیەکانی مامۆستا و ئامێر و ژێرخان و سەرخان تەرخان دەکەن یان نا؟ لە دوای یەك ساڵ دا، لە مانگی (11)ی ئەو ساڵ دا دووبارە ئێمە هاتینەوە سەر ئەوەی: ئایا پێداویستیەکانتان پڕکردۆتەوە یان نا؟ داوامان لێ کردن، لەبەر ئەوەی دڵنیایی نیە، نوێنەرانمان دەڵێن دڵنیایی نیە، داوامان لێ کرد دەوام ڕابگرن، تا لیژنەمان دەچێ، لیژنەکەمان بە پوختەی ئەو ڕاپۆرتی کە دێ، بڕیارمان دا، بڵێت ئامادەن، دەست پێ دەکەن، ئەوان ئەگەر بڕیاریشیان دا نابێ دەست پێ بکەن، لە ڕووی یاساوە دەبێ گوێمان لێ بگرن، بەڵام هەرچی زانکۆی جیهان بوو، چاوەڕێی نەکرد کە ڕاپۆرتی لیژنەکەمان پەیدا ببێ و بێتە بەردەممان و بڕیار بدەین، بەڵکو دەوامی دەست پێ کرد و بەردەوامی کرد، خۆشیان دەفتەری غیاباتیان پڕکردەوە و بۆ ئێمەیان ناردووە، واتا حکومەت و ڕێنمایی و فەرمانی ئەو حکومەتە و ئەو یاسایانەی ئیهمال کرد، سەربار و بنباری ئەوەش، تەڵەبە کە پێشکەشکار بووە، بۆ ئیمساڵ، کە بێت بخوێنێ، (130) کەس تەقدیمی کردووە، دەبوایە زانکۆی جیهان چاوەڕێ بکات کە ناوەکان بێتە وەزارەت، لە وەزارەتەوە بە گوێرەی کۆنمرە، بە گوێرەی پلان، بڕیار بدرێ چەند تەڵەبەی تر وەربگیرێ، لە ساڵی ئیمساڵ دا، چونکە بەراییەکان دەبوون بە صەف یەك، مەعنای صفر وەردەگیرا، نەدەبایە کەس وەربگیرێ، کەچی ئەوان (110) تەڵەبەی تریان وەرگرت، بە مەجموع بوونە (180) تەڵەبە بۆ صەف یەك، لە هەر سێ کۆلێژی دەرمانسازی، لە سێ زانکۆی حکومەتی کوردستان بەو هەموو ئیمکانیاتی حکومەتەوە (130) تەڵەبەمان هەیە بە کۆ، کەچی ئەوان هێشتا پێداویستی مامۆستایان تەواو نیە، هێشتا ئێمە فەرمانمان پێ نەداون کە بەردەوام بن لە خوێندن، (180) تەڵەبەیان وەرگرت، ئایا متمانە دروست دەبێ لە بەینی ئێمە و ئەوان، کە بڵێین: باشە ئیمڕۆ (180) تەڵەبە وەردەگری کە تۆ توانای بەخێوکردنی (65) تەڵەبەت نیە، چ جای ئەوەی ساڵێکی تر و ساڵی دواتر لێمان بقەومێ، ئایا ئەزمەی ساڵی داهاتوو چۆن حەل بکەین؟ دوایی کە قوتابیانت پێویستیان بە نەخۆشخانە هەبوو، دوایی تۆ داوای کێ دەکەی کە پەروەردەیان بکات و تەدریبی سەریری، ئیکلینیکیتان بۆ بکات؟ خۆ مەجبوور دەبی داوا لە حکومەت بکەی، کە ئەوەش یاسا ڕێگەی پێ نادا، یاسا شکاندنیان لە چەندین لاوە بوو، یاسا شکاندن و پشتگوێخستنی فەرمانی حکومەت و هەیبەتی حکومەت و یاسا و ڕێنماییەکانی ئەو وڵاتە، ئەو شتەی دروست کردووە کە متمانە نەبێ لە نێوان

وەبەرهێنەرێك و حكومەتێك، وەختێ كە دەڵێی: ئەوە یاسایە خۆت باشی دەزانی بۆ دەیكەی؟ جا لێرەدا هەم پێداویستیان كەم و كوڕی تێدا بوو بە گوێرەی بڕیار و هەڵسەنگاندنی لیژنەی پسپۆری ئێمە كە (13) كەسە، كە لەهەر سێ زانكۆی حكومی لە كوردستان، لە دهۆك و سلێمانی و لە هەولێرەوە، نوێنەری تێدا بووە لە بوار و پسپۆڕیەكانی خودی دەرمانسازی دا، لەسەر ئەوانیشەوە دوو كەسی نوێنەری مێوانمان لە موصلەوە هێناوە، كە ئەوانیش پسپۆڕن لە بواری دەرمانسازی، (13) كەس بڕیاری داوە ئەو كۆلێژە ئامادە نیە، ئەو بەشە ئامادە نیە بۆ ئەوەی (65) تەڵەبەی ئەو ساڵ وەربگرێ، (180) یشی وەرگرتووە، واتا دوو خاڵی سەرەكی:

1-كەم و كوڕی پێداویستی كە پڕ نەبۆتەوە.

2-متمانە دروست نەبوو ئەمڕۆ.

3-سبەینێ لێمان دەقەومێتەوە، كە لێمان قەوما، چی دەقەومێ؟

یەكەم: چارەنووسی (180) تەڵەبەی ئەو ساڵ و سەدانی ئایندە، كە دێن لە كۆلیژێك تەخەروج دەكەن بەو كەم و كورتیەوە، ئێمە ئیعتیرافیان پێ ناكەین، ئیعتیراف بە شەهادەیان ناكەین، بەدبەخت بوون، ئەوا موستەقبەلیان فەوتا، ئەو دایك و باوكەی كە بە هەزاران دۆلاری ئیستیسمار كردووە لە پەروەردەی ئەو منداڵانە، پەروەردەی ئەو جاحێڵانە، كەوا بە ئومێدە ئەولادەكەی صەدریەیەكی سپی لەبەر بكات، بچێتە ئەو خەستەخانەیە، نەخۆشی ئەو هەرێمە عیلاج بكات، چارەنووسی خوشك و برا و دایك و باوكی ئێمەی بكەوێتە بەردەستیان، كاتێك لە ناكاو حكومەت بڵێت كە ئەمانە ئیعتیرافیان پێ ناكرێ ئەگەر هاتوو فەرزیش كرا لەسەرمان، ئەوانە دەوام بكەن لە ناو حكومەت و لە ناو نەخۆشخانەكان، تەعین ببن، نەخۆش عیلاج بكەن، ژیانی خەڵك دەكەوتە مەترسیەوە، ئێمە دیتمان بەرژەوەندی گشتی ئەو هەرێمە دەكەوێتە ژێر مەترسیەوە، بۆ خاتری زەغتێكی بەرژوەندی تایبەت كە ئەمڕۆ زەغتمان لێ دەكات كۆلێژەكان بكەینەوە، ئێمە ڕچاوی ئەو فاكتەرە زۆر گرنگە دەكەین، لە كاتی هەڵسەنگاندنی هەموو كۆلێژێك، تەنانەت كۆلێژە حكومیەكانیش، ئێمە لیژنەمان داناوە بۆ هەڵسەنگاندنی تەواوی كۆلێژ و بەشەكانی ناو زانكۆ حكومیەكان و زانكۆ ئەهلیەكان، لەوەش گرنگتر دەبێ ڕەچاوی بكەین، ئێمە لە بەرنامەمان دایە كەوا زانكۆكانمان سەربەخۆ بكەین، گۆڕانكاری بنەڕەتی بكەین لە سیستەمی خوێندنی باڵا و توێژینەوەی زانستی لە ناو هەرێمدا، ڕۆژێك لە رۆژان دێ كە بۆ حكومەت فەرقی نابێ، ئایا تۆ زانكۆكەت حكومیە یان ئەهلیە؟ پارەكە لە كوێ دەهێنی؟ خەم نیە، بەڵام لە ڕووی كواڵتیەوە دەبێ هەموو بەرز بێ، هەمان ئیجرائات دەكەین بەرامبەر هەر كۆلێژێك كەم تەرخەم بوو، یان دڵنیایی نەبەخشی، ئێمە چۆن سەیری زانكۆ ئەهلیەكان دەكەین؟ چۆن سەیری وەبەرهێنان دەكەین؟ ئێمە ئیستیسماری خوێندنی باڵا لەو هەرێمە بە گرنگترین ئیستیسمار دەزانین، تەنانەت بە گرنگتر دەیزانین لە ئیستیسماری ژێرخان و نەوت، ئەوە ئیستیسمارە لە مێشك و پەروەردەكردنی زیرەكانمان، هێنانی موستەسمیر لە دەرەوە، بە خۆی و بە پارەیەوە و بە ئەزموونیەوە، بە عیلمیەوە، بە پەیوەندیە ئینتەرناشناڵیەكانیەوە، دەیهێنیت بۆ وڵاتێك بۆ

ئـەوەی کـەوا نموونەیـەکی ئینتەرناشـنالّی لـە ولاّتـەت بـۆ دروسـت بکـات، بەشـدار بـێ لـە دروسـت کردنـی کۆڵەگـەکانی ئـەو ولاّتـە، لـە (Nation Building)، لـە دروسـتکردنی ولاّتـت بەشـدارە، بۆیـە ئێمـە دەبـێ کاریان بۆ ئاسان بکەین، پێداویستیان پڕکەینەوە، هاوکاریان بین، لـە نزیکـەوە یارمـەتیان بـدەین، بـەڵام بـە مەعاییری دوەلی، ئەزموونی دەرەوەمان بۆ بێنن، عیلمی دەرەوەمان بۆ بێنن، بمانبەستێتەوە لەگەڵ دونیـای دەرەوە، بەشدار بن لە دروست کردنی ولاّت بـە باشـترین شـێوە، نـەك یـەکێك بڵـێ: گـرفتی زانکۆکـەی مـن و گرفتی کۆلێژو بەشەکەی من، هەمان گرفتی کۆلێژ و بەشەکەی تۆیە کە لە زانکۆ حکومیت، کەواتـە چـیمان کرد، ئێمە گرفتمان زیاد کرد، ئێمە بەش و کۆلیژی پڕ کەم و کوڕیمان زیاد کرد، ئێمە بـۆ خۆمـان کەممانـە کۆلێـژی پـڕ کـەم و کـوڕی، جـا بۆیـە بـەلای ئێمـەوە گـرنگترین ڕۆڵـی حکومـەت ئەوەیـە، کـەوا هاوکـاری موستەسمیرەکان و وەبەرهێنەرەکانی دەرەکی بـێ، بـۆ ئـەوەی زانکـۆی ئـەهلیمان لێـرە بـۆ بکەنـەوە، چـونکە حکومەتی ئێمە، ولاّتی ئێمە، توانستی ئێمە بایی ئەوەندە نیە خۆمان هەموو ئەو تەڵەبە زۆرانـە ئیسـتیعاب بکەین و، ڕاهێنان و پەروەردەیان مسۆگەر بکەین و، وەکو کادیر بیانخەینە ناو بازاڕی کارەوە، بۆمان ناکرێ، بۆیە پێویستیمان بە وەبەرهێنەر و بە بیزنسی دەرەوەیە، پیویستیمان بەو زانکۆ ئەهلیانەیـە، بـەڵام زانکـۆ ئەهلی کە دێ، دەبێ زانکۆ بێ، مەفاهیمی زانکۆی هەبێ، پێوەری زانکۆی هەبێ، لە هەمان کاتدا پابەنـد بـێ بـە یاسـا و بـە ڕێنماییـەکانی ئـەو حکومەتـە، ئـەو حکومەتـە خـاوەنی ئـەو سـیادەیە کـە ئەگـەر بێـت و فەرمانەکانی پشتگوێ خرا، ئەویاسایەی ئێوە دایدەڕێژن بەرێزان، ئەو تەشریعەی ئێوە دەیکەن، بـۆ ئەوەیـە خەڵکی دەرەوەی ئەو بازاڕە پابەندی بێ، دەنا فەوزا دروست دەبـێ، لێـرەدا لـە نـاو ئـەو ڕاپۆرتـەی ئێـوە دا، داوامان لێ........

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە، جەنابی وەزیر هیچ ئیشارەتێ بە ڕاپۆرتەکەی ئـەوان نەکـەی، چـونکە موناقەشـە بکـرێ، ئـەبێ هـەر (111) ئەندامی پەرلەمان بە دوور و درێژی موناقەشەی هەموو قسەکانی جەنابت و ئەوانیش بکەن، ئێمە داوا لە بەڕێزت دەکەین، هۆی داخستنی زانکۆکان بۆ پەرلەمانتارە بەڕێزەکان ڕوون بکەن و خەڵاص، تکایە.

بەڕێز د. دلاوەر علاءالدین/ وەزیری خوێندنی باڵا و توێژینەوەی زانستی:

بەسەرچاو، وەختێك ئێمە کە مەجبوور بین زانکۆیەکی پڕ کەم و کوڕی، گوتمان هاوکاریان دەبین بۆ ئەوەی پێداویستیەکانیان پڕ بکەینەوە، بەڵام وەختێك ئەوان و خەڵکی تریش و هی دەرەوە و صـەحافەش داوامـان لێ بکەن بڵێن ئیستیسنایان بۆ بکەن، بـۆ ئـەوەی لـە زانکـۆی حکومیـەوە هاوکاریـان بـن و یارمـەتیان بـدەن، ئەوە دەرگایەکی ترسناکە دەکرێتەوە، چونکە زانکۆ حکومیەکان بە نەواقصی کـە هەیانـە تـەفریغی عقـولی تێدا دەبێ، مێشك بەتاڵ کردنی تێدا دەبێ، وای لێ دێ، کەوا کۆلێـژەکانی خۆمـان حاجـەتیان لـەوەش زیـاتر دەبێ، لێشاوی هیجرەتی مامۆستا لە ناو زانکۆ حکومیەکان بۆ زانکۆ ئەهلیەکان، جـارێکی تـر ڕاوەسـتانی بـۆ نابێ، ئێمە ئافەتمان لێ دەقەومێ، جا بۆیـە لادان لـە یاسـا لـە لایـەن زانکـۆ حکومیەکانـەوە ئەساسـێك بـوو، یەکێك لە زانکۆکان، بەڵێ مامۆستای هێناوە لە زانکۆی حکومی بە ناوێکی تر و بە صیفەتێکی تـر تـەعینی

کردۆتەوە، تەنانەت لیژنەکانمان، بە تایبەتی خۆشبەختانە کە مامۆستای زائیری موصلی تێدا بوو، سەیریان کرد یەکێك لەو مامۆستایانەی لێرە ناونووس کراوە بۆ ئەوەی کە میلاکە، نەخێر ئەوە لەسەر حیسابی دەوام دەکات و مەعاش خۆرە لەوێ، بە مێوان هاتۆتە ئێرە، جا لێرەدا ئێمە ڕێگەی ئیستیسنا بکەینەوە، ئەوە کە قانون پێشێل بکرێ، یەکێك لە بەدبەختیە هەرە سەرەکیەکانی ئێمە ئەوەیە کە ئیستیسنائاتمان زیاترە لە پابەندبوون بە قانون، ئێستا داوای ئیستیسنائێکی تر بکەینەوە، لێشاوی گرفتمان ڕاوەستانی بۆ نیە لە ئایندەشدا، تەنانەت یەك مامۆستا لەو زانکۆیەی خۆمان ڕەنگە ئامادە نەبێت بمینێت، ئەگەر فورصەتی بازاڕی کاری بۆ بکرێتەوە بۆ دەوڵەمەندبوون، جا ئێستا ئێمە قوتابیەکانی کەوا لەو زانکۆیانەن، ئەرکی ئێمەیە کە کێشەیان عیلاج بکەین، ئەوەی کە ئەو ساڵ چوو بۆ ئیشق، ئەوەی ساڵی داهاتوو لە زانکۆ حکومیەکان لە کۆلێژە دەرمانسازیەکان وەریان دەگرینەوە، لە ساڵی ئەکادیمی ئایندە هەرچی تەڵەبەی ماوە، نەچووە بۆ زانکۆی ئیشق، حەز دەکات بچێتە دەرمانسازی، لە پایزی ئەمساڵەوە صەفی یەك دەبێ لە کۆلێژەکانی حکومی، لە ژمارەی ئەو (70) کەسە، جا بۆیە گرفتی تەڵەبەکان با جیا بکەینەوە لەگەڵ کێشەی داخستنی ئەو کۆلێژانە، داخستنەکانیان قوربان بە پوختیەکەی، ئەو دوو سەبەبەیە:

1-ئێستا و ئێستاش پێداویستیەکان کە ئێوە دەڵێن هەندێکە، ئێمە پێوەرمان هەیە کە چەندە، پڕکردنەوەیان ئاسان نیە، لەبەر ئەوەی نەك تەنها ئەوان نیەتیان نیە، نیەتیشیان هەبێ، بەڵێنیشمان پێ بدەن، ئێمە سەیری بازاڕمان کردووە، زانکۆکانی خۆمان ویستوویانە مامۆستا بێنن لە شەرقی ئەوسەت، لە دونیا، تەنانەت حکومەت ئیستیسنای بۆ کردووە، گوتبووی (5000) دۆلار زیاتریش سەرف بکەن بۆ هێنانی مامۆستایان بۆ کۆلێژی صەیدەلە، چونکە کۆلێژەکانی تر گرفتمان نیە، بە دەستمان دەکەوێ بە ئاسانی، بەڵام بۆ صەیدەلە زەحمەت بوو، تەنانەت ئیغرائی (5000) دۆلاریش کیفایەت نەبوو بۆ یەك مامۆستا بێتە زانکۆی حکومی، باشە زانکۆیەکی ئەهلی بەڵێنت پێ بدات، بڵێم نەقصی من بۆ (65) تەڵەبە (10) مامۆستایە، کە بە گوێرەی ڕاپۆرتی ئێمە، ئەو (10) مامۆستایە چۆن دێنێ؟ کە ئێمە یەك مامۆستامان بە (5000) دۆلار بۆ نایێ، بیزنسی ئەوان تەحەمولی ئەوە ناکا بچن نەك (5000)، (50000) دۆلار مانگانە بدەن بە مامۆستا، بۆ پڕکردنەوەی حاجەتیان، بۆیە ئێمە حەتا ئەگەر بەڵێنی ئەوانیشمان دەستکەوێ، دڵنیا نین، چونکە دەزانین بازاڕ چی تێدایە، بازاڕی کاری دەرمانسازی ڕێگەی ئەوە نادا کە تۆ (10) مامۆستا بۆ ئیمساڵ، (30)، (40) مامۆستاش بۆ ساڵانی ئایندە بۆ تەڵەبەی صەفی (4،3،2) بێنی، پسپۆری گەورەتریش لە ساڵانی ئەخیر پەیدا بکەی بۆ ئەوەی زامنی بکەی سبەینێ، بۆیە متمانە نەك تەنها دروست نەبووە لەبەر ئەوەی ئەوان یاسایان شکاندووە، ئەوە لە لایەك، متمانە دروست نابێ لەبەر ئەوەی ئێمە دەزانین بازاڕیش تێیدا نیە، یاسا بوایە، ددان بوایە، هەتا پزیشکی عام بوایە، دەمانووت ڕێگەی دەچێ، بەڵام دەرمانسازی، شحە هەیە، نەقص هەیە، بازاڕ تێیدا نیە، پێت نایێتە ئێرە، جا بۆیە داخستنەکان یەك: پێویستیان زۆر زۆر مولیحتر، زۆر بنەڕەتی تر، زۆر قوڵترە لەوەی کە ئەوان ئیدیعا دەکەن، یان لە لیژنەدا ئیدیعا کراوە، دووەم: پێداویستیان لە ئایندەدا زۆر زیاتر دەبێ، سێیەم:

متمانە ئـەوڕۆ دروسـت نـەبوو لەبـەر ئـەوەی یاسـایان شـکاندووە، فـەرمانی حکومـەتیان پشت گـوێ خسـت، حکومەتیان ئیهمال کرد، سێ: لە موستەقبەل دا هیچ متمانەیەك نابێ کە بە هـەمان عەقلیـەت، بـە هـەمان شێوە حکومەت و یاسا و، تەنانەت بڕیاری ئەو پەرلەمانە ئیهمال نـاکرێ، بۆیـە ئێمـە بڕیارەکـانی داخسـتنی ئەو کۆلێژانە، جەوابەن بۆ پرسیاری جەنابت ئەوە بووە، ئەو هۆیانە بووە، لە ئاینـدەدا هێشـتا ئـەو هۆیانـە دەمێنێ، ئێمەش لە ڕووی ترەوە هاوکاری هەموو ئەو زانکۆیانـە دەبـین، تەنانـەت زانکـۆی جیهـان مـن خـۆم بـانگم کـردوون، گوتیتمـان ئـەو مەوزووعـە جـارێ تـەئجیل بـبێ بـۆ چـەندین سـاڵ، هـەتا ئێـوە ژێرخـان و موستەشفا و شتتان حازر دەبێ، ئەو وەختە بـاس لـە کردنـەوەی کۆلێـژی دەرمانسـازی بکەینـەوە، بـەڵام لـە ڕووی ترەوە، کۆلێژی ترتان هەیە، خزمەتی تر بەو وڵاتە دەکەن، خزمەتی تـر بـە کـادیران و لاوان دەکـەن، ئێمە هاوکارتان دەبین، واتان لێ دەکەین کـەوا بیزنسـەکەتان سـەرکەوتووبێ، قـازانجی تێـدا بـێ، هـەتا ئێـوە دانەخرێن، چونکە هەر بیزنسێك لەسەر زەرەر بڕوا، ڕۆژێك مەجبوور دەبن وڵاتەکە بـەجێ دەهـێڵن، ئێمـە دەڵێین هاوکارتان دەبین، قازانجیش بکـەن بـە کواڵتییـەوە، خزمـەت بکـەن، خزمەتەکـەیان لـێ دەکـڕین، لـە دەیان ڕووەوە تۆڵەی ئەو شتانەتان بۆ دەکەینـەوە، کـە خۆتـان تێیـدا بـە زەرەرمەنـد دەزانـن، بـەڵام ڕێگـەی ئەوە نادەین کەوا ئەو جسری متمانەیە لەگەڵ زانکۆ ئەهلیـەکان بپچڕێ، لەبەرچـی؟ چـونکە یـەك زانکـۆی ئەهلی متمانەی نێوان حکومەت و بیزنس تێك بدات هەموو زانکۆیەکانی تر زەرەرمەنـد دەبـن، ئـەو زانکـۆ ئەهلیانـەی تـر ئێسـتا چـاوەڕوانن، موراقەبـەی وەزع دەکـەن، بـزانن ئایـا ئـەو جسـری متمانەیـە دروسـت دەبێتەوە یان دروست نابێتەوە؟ ئێمە نیەتمان نیە ئیستیهداف زانکۆی ئەهلی بکەین، ئێمە هاوکاریان دەبین، گەشەیان پێ دەدەین، هاوکاریان دەبین وڵاتمان بـۆ دروسـت بکـەن، بـەڵام مساوەمە لەسـەر کـواڵتی ناکـەین و ئەوەش تەنها هۆی داخستنی ئەو کۆلێژ و بەشانەیە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس جەنابی وەزیر، کەرەمکە بۆ جێگای خۆت، تکایە، ئەندامانی پەرلەمانی کوردسـتانی سـەر بـەرز و بەڕێز، ئێستا گوێتان لە ڕاپۆرتی لیژنەی لێکۆڵینەوەی ئەندامانی پەرلەمان بوو کە خوێندیانەوە، گوێتـان لە ڕوونکردنەوەی بەڕێز وەزیری خوێندنی باڵاش بوو، ئێستا بڕیار بۆ ئێوەی بەڕێزە کە بڕیاری پەرلەمانە لەسەر لیژنەکەی لێکۆڵینەوە، ڕاپۆرتی لیژنەی لێکۆڵینـەوە، ئـەو بەڕێزانـەی لەگـەڵن دەسـتیان بـەرز بکـەن، ئەوەی پاشان پێی خۆش نیە، دژی دەنگ دەدا، ئێستا دەیخەینە دەنگدانەوە، فەرموو.

بەڕێز آمنة ذکری یوسف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سایەی ڕاپۆرتا لیژنا بەڕێز لێکۆڵینا پەرلەمانی مە کۆمەڵەکێ پرسیارا هەی، وەختێ پرسـیارێت مـە نـەهێنا جەوابدان، ئەو وەختە.......

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە موناقەشە ناکرێ، فەقەت قبوڵی دەکەی یان قبوڵی ناکەی، کەرەمکە.

بەڕێز پەیمان عزالدین عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە پێی بەرنامەی کار، جەنابتان نووسیوتانە خستنە ڕوو، خستنە ڕووش لە چەند دانیشتنی پێشتردا وابووە کە پێویستی بە دەنگدان نیە، ئەگەر ئەو ڕاپۆرتە پێویستی بە دەنگدانی پەرلەمانە، دەبێ بنووسرێ گفتوگۆکردن، ئەگەر پەرلەمانیش لە پەرلەمانێکی قسەکەرەوە بوو بە پەرلەمانێکی گوێ گر، ئەوە با خستنە ڕوو بێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بە پێی لیژنەی لێکۆڵینەوە، بەو شێوەیە دەڕوا، ئێستا لەبەر ئەوەی دەنگدانە، دوو بەڕێز ئەوەی لەگەڵ ڕاپۆرتەکەیە ڕەئی لەسەر بدا، دوو بەڕێز ئەوەی لەگەڵ دا نیە، دەنگ بدا و دەیخەینە دەنگدانەوە، ئێستا دوو بەڕێز ئەوەی تەئیدی ڕاپۆرتەکە دەکات، موناقەشە ناکرێت، أصولی ڕاپۆرتەکە بەو شێوەیەیە، تکایە، کاك فرست کەرەمکە.

بەڕێز فرست أحمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مادده (50) لە پەیڕەوی ناوخۆ، ئەوە نەصەکەیە، تەفسیرەکەش با بەڕێزان خۆیان تەفسیر بکەن، (ترفع لجنة التحقيق تقريرها و توصياتها إلى الرئيس لعرضها على المجلس بعد توزيع التقرير على أعضائه)، ئەوە تەعامول لەگەڵ ڕاپۆرتەکە بەو شێوەیەیە، بە ڕەئی من عەرزی تەصویت ئیعتیماد دەکرێت، یان ئیعتیماد ناکرێت، مەوزووعی موناقەشەش عایدی سەرۆکی پەرلەمانە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان تکایە هێمنی بپارێزن، ئێستا (3) کەس، ئەوەی تەئیدی ڕاپۆرتەکەی لێکۆڵینەوە دەکات، دیفاعی لێ دەکات، سێ کەس ئەوەی لەگەڵ ڕاپۆرتەکەیە ناوی خۆی بنووسێ، سێ کەسیش ئەوەی دژیەتی، ئەگەر موقتەرەحی تر هەیە بۆ موناقەشە، ئەوە دەرگای گفتوگۆ دەکەینەوە، کێ موقتەرەحی هەیە کە موناقەشە بکرێت؟ فەرموو.

بەڕێز پەیمان عزالدین عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەو ڕاپۆرتە دا، هەروەها لە وەڵامەکانی بەڕێز وەزیری خوێندنی باڵاش، کۆمەڵێك غموز هەیە، کە ئەگەر ئەو غموزانە بە پرسیار و بە گفتوگۆکردن ڕوون نەبێتەوە، بەڕاستی نایاساییە و جۆرێك لە دەستدانی متمانەی ئەندام پەرلەمانە کە دەنگی لەسەر بدات....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوەلەن: نایاسایی نیە، بە پێی نیزام ئەوە ئصولەکەیەتی، بەڕێزان لە سەرۆکایەتی ئەو پێشنیارەمان هەیە، دەمێنێ بۆ ئێوەی بەڕێز، تەصویتی لەسەر دەکەین بۆ ئەوەی بەیانی موناقەشەی بکەین، فەرموو.

بەڕێز دڵشاد شهاب حاجی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیار دەکەم، چونکە تەقریری وەزارەتی خوێندنی باڵا ئەورۆ پێشکەش کراوە، جەنابتان دەزانن وەکو لە بەرنامەدا هاتووە، ئێمە کارێکی زۆر زەرووریمان هەیە و جەلسەی ئیستیسنائی بۆ بەستراوە، کە ئەویش کاری بودجەیە، کۆمەڵێك کار و پرۆژەی حکومەت چاوەڕوانمان دەکات، من بڕوا ناکەم ئەورۆ بۆ بەیانی وەختێکی کیفایەت بێ بۆ ئەوەی ئەندامانی بەڕێزی پەرلەمان وەکو پێویست بتوانن ئیتیلاع لەسەر ئەو ڕاپۆرتە بکەن، بەشێکی دیکەش کە گەڕاونەتەوە ڕاپۆرتی لیژنەی لێکۆڵینەوە، ئەوەش ڕەنگە دوێنێ کەوتبێتە بەر دەستیان، بۆیە من داوا دەکەم ئەو بابەتە هەڵبگیرێت بۆ کاتێکی تر، بەیانی کاتێکی کەمە، لە جەلسەیەکی تردا کاتێکی بۆ دیاری بکرێت و گفتوگۆی لەسەر بکەین، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نوقتەی نیزامی، کەرەمکە سەرۆکی لیژنە.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، ئێمە بە هیچ شێوەیەك لەگەڵ دواخستن نین، چونکە کاتەکە زۆر گرنگە بۆ قوتابی و خوێندکاران، ئەوە ماوەیەکی زۆرە، ئەوان تا ئێستا چارەنووسیان دیار نەکرایە، بۆیە پێمان باشە بە زووترین کات بڕیارەکە بدرێ، ڕای لێژنەیە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کەرەمکە، کاك حمە سعید.

بەڕێز حمە سعید حمە علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە پێی ماددەی (54) بەشی (2) بڕگەی (2)، باسی هەر کێشەیەك و هەر گرفتێکی ئاوا دەکات، هەر ئەو ماددەیەش کە جەنابی کاك فرست خوێندیەوە، داوای ئەوە دەکەن کە گفتوگۆ بکرێ، بۆیە بە پێی ئەو دوو ماددەیەی لائیحەکە، گفتوگۆ لەسەر ڕاپۆرتەکە بکرێ، بە بێ گفتوگۆ نەخرێتە دەنگدانەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لێژنەی لێکۆڵینەوە بەس تەصویتی لەسەر دەکرێ، چونکە ئەوان تەحقیقیان کردووە، لێکۆڵینەوەیان کردووە، بە چاوی خۆیان بینیویانە، خۆ تۆ جەنابت یان من یان کەسێکی تر لێرە ئەو شوێنەمان نەبینیوە، ناشتوانین هەر (111) بڕۆین لێکۆڵینەوە بکەین، ئەوە بە عەکسەوە، کاك برهان کەرەمکە.

بەڕێز برهان رشید حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی ئێمە نازانین دەنگ لەسەر چی بدەین، قسەکان غموزی تێدایە، هەم تەقریرەکەی لیژنە، هەم قسەکانی بەڕێز وەزیری تەعلیمی عالی، مەفرووز نیە وەزیری تەعلیمی عالی، کە لێژنەی پێداچوونەوە

بەو زانكۆیانە تەقریریێكمان بداتێ، ئێمە بیخوێنینەوە و ئیتیلاع بكەین لەسەری، لەسەر ئەو ئەساسە دەنگ بدەین........

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

ڕجائەن، پەرلەمان خۆی لێژنەی پێكهێناوە، خەڵكی پسپۆری لەگەڵ بووە، چووینە زانكۆكان و هەموو شوێنەكانیان ئەوە بردووە، ئێستا ئەو پێشنیارە دووپات دەكەینەوە، تەصویت بۆ سبەی، گفتوگۆ و موناقەشە، كەرەمكە، فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەوە ئێمە لێرەدا حوكم دەكەین، كە دەڵێین حوكم دەكەین، بە دەنگدان حوكم دەكەین، مەعقول نیە گوێ لە تەرەفێك بگرین و گوێ لە تەرەفێك نەگرین، ئەم فرسەتەی ئەمڕۆ كە بەڕێز وەزیری خوێندنی باڵا لێرەیە، ئێمە لەوانەیە كۆمەڵێك پرسیارمان لەلا دروست بووبێ، هەم لەسەر ڕاپۆرتەكەی ئەو، هەم لەسەر ڕاپۆرتەكەی لێژنەی لێكۆڵینەوە، ئایا مافی خۆمان نیە، ئێمە ئەو پرسیارە ئاراستەی هەردوولا بكەین؟ هەردوولا، ئەی كاتێك كە حاكم حوكم دەدا، تەنها گوێ لە یەك لایەن دەگرێ، یان گوێ لە هەردوو لایەن دەگرێ، ئێمەش لێرە دەوری حاكمت داوەتە دەستی ئێمە، دەنگ بدەین لەسەر شتێك مەفرووزە لەگەڵ هەردوو لایەن قسە بكەین، گوێمان لە ڕاو بۆچوونی هەردوو لایەن بێ، لەبەر ئەوە داوا دەكەین، بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان، ئێمە ئێستا لەبەردەم موناقەشاتی بودجەداین، ئەوە ڕاپۆرتی وەزارەتمان بە دەست گەیشتووە، ڕاپۆرتی لێژنەكەمان بە دەست گەیشتووە، سبەی نا دووسبەی بڵێ، با سبەینێ نەبێ دوو سبەی بێ، لەبەر تەڵەبەكان، چونكە ئێمە مەراقمان تەڵەبەكانە، ئێمە ئەمانەوێ تەڵەبەكانمان كێشەكەیان بۆ چارەسەر بكەین، با سبەینێ نەبێ، دووسبەی بێ، بەڕێز وەزیر بێتەوە، لەگەڵ لێژنەكە دا لەوێ دابنیشن، هەر یەك دیفاع لە وجهەت نەزەری خۆی بكات، بۆ ئەوەی لە دواییدا قەناعەتێك لەلای هەموومان گەڵاڵە بێت، لەسەر ئەو ئەساسە دەنگ بدەین، نەك ئێستا لەسەر ئەساسی دوو وەرەقەی خوێندراوە، من بتوانم هین بكەم، بەڵام بەڕاستی زۆر موخالیفە بۆ زەمیری من، لەو حاڵەتەدا دەنگ بدەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

ئێستا پێشنیاری ئێمە بۆ سبەی كە هەم لێژنەكان خۆتان بخوێنن، چەند ڕۆژیشە هی لێژنەی لێكۆڵینەوەتان لەبەر دەستە، ئەوەی وەزیریش لەبەر دەستتان دەبێ، دەیخەینە دەنگدانەوە، كە دوابخرێ، بۆ ئەوەی سبەی بە تێرو تەسەلی گفتوگۆی لەسەر بكەین، پاشان لە نیهایەت بڕیاری لێ بدرێت، كێ لەگەڵ ئەوەیە كە

دوابخرێ بۆ سبەی؟ ئەگەر دەنگی نەهێنا ئەورۆ تەصویتی لەسەر دەکەین، تکایە کێ لەگەڵە دوابخرێ بۆ سبەی؟ سوپاس، کێ لەگەڵ نیە؟ بە زۆرینەی دەنگ دواخرا، سبەی گفتوگۆی لەسەر دەکەین، سبەی موناقەشەی ڕاپۆرتی لێکۆڵینەوەی پەرلەمانی کوردستان دەکەین، گوێتان لە ڕاپۆرتی بەڕێز وەزیریش بوو، لە لاشتان هەیە، لە کۆتاییش بڕیاری کۆتایی بۆ ئێوەی بەڕێزە، ئێستا بەڕێزتان کەرەمکەن، خوا ئاگادارتان بێ و زۆر بەخێر هاتن، ماوە خاڵی دووەم، خاڵی دووەم: خوێندنەوەی یەکەمی پرۆژەی مووچەی ئەندامانی پەرلەمانی کوردستان-عیراق، تکایە لێژنەی یاسایی، کەرەمکەن بۆ شوێنەکەتان، نیزامیەکەی تۆم لە بیرە، کە هاتنە شوێنی خۆیان، بەسەرچاو، بەو ئیسلوبە قسە مەکە، تکایە سەحبی قسەکەت بکە، لێت قبوڵ ناکەم، ڕجائەن، بە ئیحتیرام لەگەڵ سەرۆکایەتی قسە بکەن، ئیحتیرامتان دەگرین، مەجالتان پێ دەدەین، ڕجائەن، بەو ئیسلوبە مەجال نەك بە جەنابت، بە هیچ کەسێك مەجال نادەم، تکایە، لێژنەی یاسایی بەلای کەم دوانی ترتان بێن، چونکە لێژنە یەك کەس نیە، ڕجائەن.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان،

بۆ سەرۆکایەتی پەرلەمانی کوردستان

بابەت/ پرۆژە یاسا

سڵاو و ڕێزمان..

ئێمە ئەندامانی پەرلەمانی کوردستان، هاوپێچمان گەڵالە کردووە، پرۆژە یاسا بە ناوی بڕینی مووچەی پەرلەمانتاران، تکایە بخرێتە بەرنامەی کاری کۆبوونەوەی داهاتووی پەرلەمان، لەگەڵ ڕێزماندا.

1- شێروان حەیدەری

2- عەونی بەزاز

3- گۆران ئازاد

4- ڕۆژان دزەیی

5- عمر عبدالرحمن

6- أحمد إبراهيم وەرتێ

7- شوان كريم

8- حسن محمد

9- عبدالسلام مصطفى

10- جلال علي عبدالله

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مەشروعی یاساکە بە زمانی عەرەبی، پێشکەش بە ئەندامانی پەرلەمانی بەڕێز دەکەین:

مشروع قرار

إستناداً لحكم الفقرة أولاً من المادة (56) من القانون رقم (1) لسنة 1992 المعدل، و بناءاً على ما عرضه العدد القانوني لأعضاء البرلمان، قرر برلمان كوردستان-العراق بجلسته المرقمة ( ) و المنعقدة في (/ /2010) تشريع القرار الآتي:

قرار رقم ( ) لسنة 2010

1-تستقطع نسبة ( ) من رواتب أعضاء برلمان-كوردستان - العراق للسنة المالية 2010، و تقيد إيراداً في حساب خاص للبرلمان، لتنفيذ بعض المشاريع التنموية في الإقليم.

2-ينفذ هذا القرار إعتباراً من تاريخ نشره في الجريدة الرسمية وقائع كوردستان.

سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کەرەمکە، فەرموو.

بەڕێز د. زانا ڕؤوف حمە کریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، پرۆژە بڕیارەکەش بە زمانی کوردی دەخوێنینەوە:

پرۆژەی بڕیار

پشت بەست بە حوکمی بڕگە (1) لە مادده (56)ی یاسای ژمارە (1)ی ساڵی 1992ی هەموارکراو و، لەسەر داوای ژمارەی یاسایی ئەندامانی پەرلەمانی کوردستان-عێراق، لە دانیشتنی ژمارە ( ) ڕۆژی (//2010)دا ئەم بڕیارەی خوارەوەی دەرچواند:

بڕیاری ژمارە ( ) ساڵی 2010-03-10

1-ڕیژەی ( ) لە مووچەی ئەندامانی پەرلەمانی کوردستان-عێراق بۆ ساڵی دارایی 2010 دەبڕدرێ و، بە داهاتێك تۆمار دەکرێ لە حیسابێکی تایبەتی پەرلەمان بۆ جێ بەجێکردنی هەندێ پرۆژەی گەشەکردن لە هەرێمدا.

2-ئەم بڕیارە لەڕۆژی بڵاوکردنەوەی لە ڕۆژنامەی فەرمی وەقائیعی کوردستان دا جێبەجێ دەکرێت.

سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئێستا ئەو پرۆژەیە تەحویلی لێژنەی یاسایی و لێژنەی دارایی و گشت ئەندامە بەڕێزەکان دەکەین بۆ گفتوگۆکردن لەسەریان، کەرەمکە، فەرموو.

بەڕێز نەریمان عبداللە قادر:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەڕاستی ئەوەی من دەیبینم، جیاوازی كردنێك هەیە لێرە، ئەویش ئەوەیە ئەو پرۆژە یاسایەی كە تایبەت بە پەرلەمانتاران و بڕینی مووچەكانیان، ئێمە لە مانگی (12) پێشكەشمان كردووە وەكو فراكسیۆنی گۆڕان و هەموو وردەكاریەكانمان تێدا كردووە، لەگەڵ موخەصەصات، لەگەڵ هەموو ئەوانەی كە تایبەتە بە پەرلەمان، زیاتریش لەو پرۆژەیەی كە حكومەت ڕەوانەی كردووە، پێم سەیرە هەڤاڵەكانمان چوار ڕۆژ پێش ئێستا پرۆژەیەكی وایان پێشكەش كردووە، دەخرێتە بەردەمی بەرنامەكەی جەنابتان، ئەوەی ئێمە لە مانگی (12)وە تاكو ئێستا پشتگوێ خراوە، بەڕاستی ئەوە جیاوازییەكە، پێم خۆشە جەنابتان ئاگادار بن، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس بۆ ئەو مولاحەزەیە، بە حەقیقەت من نەمبینیوە، بەڵام ئەگەر وابێت سبەی ئەویش دەخوێنینەوە و تەحویلی لێژنەكانیان دەكەین، بەسەرچاو، كاك زانا كەرەمكە.

بەڕێز د. زانا رؤوف حمە كریم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من نوقتەیەكی نیزامیم هەیە، تایبەت بە بەرنامەی كاری ئەمڕۆی دانیشتنی پەرلەمان، تەبیعی ئێمە هەموومان دەزانین لە ڕۆژی (2010/1/26) دا خوێندنەوەی یەكەم بۆ پرۆژەی بودجە كراوە، لە پرۆژەی بودجەدا ئاماژە بەوە دراوە ماددەی (13) كە مووچەی ئەندامانی پەرلەمان بەڕێژەی (10٪) دەبڕدرێ، دوایی كە سەیری ڕاپۆرتی لیژنەی یاساییش دەكەین، بەڕێزانتان هەمووتان دەیبینن، لەو پرۆژەیە نووسراوە تەئیدی ئەو دەستەواژەیە دەكەن، بەڵام ئیقتیراحەكە صیاغە بكرێتەوە، كەواتە لە ڕووی ئەولەویەتی تەرتیب كردنی ئەو حاڵەتەوە، ئێمە لەبەردەمی پرۆژە یاسایەكداین، كە كار دەكات لەسەر بڕینی مووچەی ئەندامانی پەرلەمان، خوێندنەوەی یەكەمی بۆ كراوە، بەڵام لە هەمان كاتدا ئێمە لە بڕگەی دووەمدا ئاماژە دەدەینەوە بە خاڵێك، ئەم خاڵە كە تیایدا پرۆژەكە ئەوڕۆ خوێندنەوەی یەكەمی بۆ كراوە، كەواتە لەو حاڵەتەدا ئێمە لە ڕووی تەعاروزێكداین، پرۆژەیەكمان هەیە خوێندنەوەی یەكەمی بۆ كراوە، پرۆژەیەكمان هەیە ئەوڕۆ هاتووە، خۆ ئەگەر بێیتە سەر ئەوەی لە ڕووی ئەولیەتیشەوە، بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان، ئێمە لە فراكسیۆنی گۆڕان ئەوە پرۆژە یاساكەمانە كە بە ژمارەی یاسایی لە (12/16) دا پێشكەشی بەڕێزتانمان كردووە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

ئەوەلەن، بە نیسبەت ئەو پرۆژەیەی كە حكومەت تەقدیمی كردووە، ئێمە لێرە، فەرموو سۆزان خان، نوقتەی نیزامی.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمەش وەکو فراکسیۆنی کوردستانی، لە مانگی (11)وە پرۆژەیەکمان تەقدیم کردووە، نوسخەیەك چۆتە لای بەڕێز سکرتێر و ئاراستەی جەنابت و جێگرەکەشی کراوە، بە ناوی فراکسیۆنەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

د. ڕۆژان فەرموو.

بەڕێز ڕۆژان عبدالقادر أحمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هیچ تەعارووزەك نیە، لەبەر ئەوەی تا ئێستا لە قۆناغی پرۆژەدایە و تەنها خوێندنەوەی یەکەمی بۆ کراوە، ئەوە دەتوانین لەوێ، لەو کاتەی دەدرێتە دەنگدان ئەو پرۆژەیە، ئەو بڕگەیە تایبەتە بەو بابەتە لەوێ لادرا و نەما، لەبەر سەربەخۆیی ئەو دەسەڵاتە، ئێمە بە باشمان زانی کە پرۆژەیەکی سەربەخۆ بێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، ئەوەی کە لیستی گۆڕان ئێستا دایان، ئەوەی کوردستانی کە ئێستا باسی دەکەن، ئێمە تەئکید دەکەین، با بۆ سبەی هەردووکی، لەگەڵ ئەوەی ئەوڕۆکە خوێندمانەوە، یەك دەخرێت و تەحویلی لیجانەکان دەکرێ، هەمووشتانی لێ ئاگادار دەکەینەوە، بەس تەئکید دەکەینەوە لەسەری، زۆر سوپاس، بە نیسبەت ئەو پرۆژەی کە ئەوڕۆ خوێندرایەوە، ئەوە پرۆژەی پەرلەمانە، حکومەت بۆی نیە ڕێگە بۆ پەرلەمان دابنێت، دەتوانێ پێشنیار بکات، بەڵام ناتوانێت ڕێگات بۆ دابنێ، بۆیە ئێوە خۆتان بڕیار لە ئیش و کاری خۆتان دەدەن، هەر پرۆژەیەکیش، لە لایەن هەر فراکسیۆنێکەوە کە (10) ئەندامی پەرلەمان ئیمزای کردبێ، جێگەی ڕێزە، وەری دەگرین و بە هەندیش وەری دەگرین، زۆر سوپاس، ئێستا بەخێر هاتنی وەزیرە بەڕێزەکان دەکەین، شێخ بایز (وەزیری دارایی)، کاك د. علی سندی (وەزیری پلاندانان)، ڕێزدار کاك رشید تاهیر، ڕێزدار کاك دڵشاد، بەخێربێن، بچینە خاڵی سێیەمی بەرنامەی کاری ئەمڕۆمان، لیژنەی یاسایی کەرەمکەن جارێ بۆ جێگای خۆتان، خاڵی سێیەم: گفتوگۆکردن و بڕیاردان لەسەر پرۆژەی یاسای بودجەی ساڵی (2010) ی هەرێمی کوردستان، کاك شێخ ڕاپۆرتت هەیە؟ یان قسە دەکەی؟ ئەگەر ڕاپۆرتت هەیە، کەرەرمکە بۆ سەر مینەصە، ئەگەر قسە دەکەیت، لە جێگەی خۆت دەتوانی، کاك شێروان کەرەمکە.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە ڕەئی من پێویستە ئەوەلەن تەقریری لیژنەی دارایی بخوێندرێتەوە، دوایی جەنابی وەزیر ڕاپۆرتی خۆی تەقدیم بکات.

بەڕێز فرست أحمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مەفرووزە وەزیر مالیە بێت، سیاسەتی دارایی و ئابووری پێشکەشی پەرلەمان بکات و بزانین بودجەکە لەسەر چ ئەساسێك دانراوە، پاشان لیژنەی مالیە ڕەئی خۆی بدات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان پێویستە پێش ئەوەی دەست بەکار بکەی، ڕوونکردنەوەیەك بدەین، چونکە زۆرجار لە زۆر شوێنەوە، زۆر باسی پەرلەمان کرا، کە گوایە بە عەمدی دوای دەخەین، بە عەمدی، بە حەقیقەت بەو شێوەیە نیە، بۆ ئێوەی بەڕێز و بۆ خەڵکی کوردستان دەڵێین، ئێمە یەکەم بە پێی پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان، بەشی (9) بابەت (بودجە)، ماددەی (79) کارمان کردووە، بودجە لە سەرەتای تشرینی یەکەم بوبێت، بەڵام کەمێك تاخیر بوو، ئەویش جێگەی ڕێز و ئیحتیرامە لەبەر ئەو زرووفەی کە لە پێش بوو، بە پێی ماددەی (79) لیژنەی دارایی و ئابووری پرۆژەی یاسای بودجەی گشتی و حیسابکاری دومایی، هەر ساڵێك کە گەیشت پێی، حەواڵەی لیژنەی دارایی و ئابووری دەکرێت، بۆ لێوردبوونەوە و گفتوگۆکردن لەسەری، بۆ ئاگاداری ئێوەی بەڕێز لە (2010/1/21) سەعات (1:35) کە ڕێککەوتی ڕۆژی پێنج شەم ڕاپۆرتەکە گەیشتە سەرۆکایەتی، کە دوای دەوام بوو، بۆیە پەیوەندیمان کرد لەگەڵ ئەندامانی سەرۆکایەتی، بۆ ئەوەی خۆمان ئامادە بکەین بۆ یەکەم ڕۆژی، بەردەوام پەیوەندیمان بە د. ئاراس سەرۆکی لیژنەی دارایی کرد، کە ئامادە بێت، بە بیرم دێت (11)ی شەو بوو پەیوەندیم پێ کرد، وتی: ئێستا بێم، وتم: نا لە وەختی تەبیعی خۆت کەرەمدەکەیت و دێت، ڕۆژی یەك شەم، ڕێککەوت (24)ی مانگ بوو، سەعات (11)ی بەیانی، پێشتر سەرۆکایەتی دانیشتین، پاشان لەگەڵ سەرۆك و جێگری لیژنەی دارایی، ڕاپۆرتەکە و وردەکارییەکانمان تەحویلی دا، هەر ئیعلان کرا کە (26)ی مانگ، (48) سەعات پێش وەخت دەبێ دانیشتنی ئاسایی بۆ دەکەین، لە (27)ی مانگ لەگەڵ سەرۆك لیژنەکان دا، لەگەڵ هەموویان دانیشتین، کە ڕێنماییەکمان لەسەر پەیڕەوی ناوخۆ و دەربارەی بودجەمان بۆیان ڕوونکردەوە، کە هەر لێژنەیەك بۆی هەبێت لەو بابەتەی خۆی، ئەو وردەکارییانە ببات، تاوتوێ بکات، ڕاپۆرتی خۆی بداتە لیژنەی دارایی لە ڕێگەی سەرۆکایەتی، لێژنەی داراییش پێویستە ڕەچاوی ڕاپۆرتی گشت ئەو لێژنانە بکات، ئەوەی تیایدا هاتووە ئیجابیاتەکانی کە داخلی دەکات، ئەگەر بە ڕەئی زۆرینە، یان کۆی لێژنەی دارایی موتەفیقن لەسەری، بڵێن ئێمە موتەفیقین، بەڵام ئەوانەش ئێمە موتەفیق نین لەسەری، بەڵام لە لێژنەکەی خوارەوە هاتووە، ئێمە سەرۆکی لێژنەی داراییشمان لەوە ئاگادار کردەوە، داواشمان کرد پاشان ئەو وەزیرە بەڕێزانەی کە پەیوەندن، وەزیری داراییە، وەزیری تەختیتە، یان هەر وەزیرێکی تر کە پەیوەندی بە لێژنە تایبەتیەکە هەیە، بانگ بکرێ، تەفسیری لێ بکەن، بۆ ئەوەی وردەکاریانەکان لاتان ڕوون بێ، لێی تێبگەن، ئێمە بە پێی ماددەی (80) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان، لێژنەی دارایی وئابووری ڕاپۆرتی خۆی دەربارەی پرۆژە یاسای بودجەی گشتی و حیسابکاری لە ماوەیەکدا پێشکەش دەکات، دەبێ لە (30) ڕۆژ تەجاوز نەکات، بۆیە ئێمە ئەو ماوەیەمان زۆر بە تەبیعی بۆ ئێوەی بەڕێز بەجێ هێشت، هەندێك وا تەصەوریان دەکرد زەغت هەیە، لە پێشی ئێوە دەیڵێم، هەمیشە بە لێژنەی داراییمان وتووە، موراعاتی ئەو

وەختە بکات، هەتا ئاخیر ڕاپۆرتی ئاخیر لیژنە دێت، ڕاپۆرتی لیژنەی داراییمان بۆ هات، یەکەم جار بەس سەرۆکی لیژنە ئیمزای کردبوو، وتمان: پێویستە گشت ئەندامان، یان زۆرینەیان ئیمزایان لەسەری هەبێ، تاکو ڕاپۆرتەکە بەهەند وەربگرین، پاشان ڕاپۆرتەکەیان جارێکی تر هات، ڕاوبۆچوونی هەندێك لیژنەکان تیایدا نەبوو، دووبارە بە نووسراوی ڕەسمی گەڕاندمانەوە، داوامان لێیان کرد ئاخیر ڕاپۆرت کە بۆمان هات لە ڕۆژەکانی ئەخیر بوو لە (14)ی مانگ، ڕاپۆرتێك لە (15)ی مانگ گەیشتە لیژنەی دارایی، نەفسی ڕۆژ ڕاپۆرتی خۆیان کۆکردەوە و پێمانیان دا، تێبینی ئەو بەڕێزانەش کە لە ناو لیژنەکە لەسەر لیژنەی داراییان هەبوو، تەحەفووزی خۆیان لەسەری نووسیبوو، بۆیە ڕاپۆرتەکە پێویستی بە وەختێك بوو کە جوان تەنزیم بکرێ، ئێستاکەش لەبەر دەستتانە، (111) نوسخەمان لێ چاپ کرد، خرایە بەردەست ئێوەی بەڕێزیش، لەگەڵ سەرۆکایەتی دانیشتین، ئەمڕۆمان بە موناسیب زانی کە ئیعلان بکرێ، مەبەستم لەو ڕوون کردنەوەیە ئەوەبوو، ئێمە بە هیچ شێوەیەك عەرقەلەمان بۆ پڕۆژە دروست نەکردووە، بە هیچ شێوەیەکیش زەغتمان لە ئەندامانی پەرلەمان نەکردووە، حەددی ئەقەل وەك سەرۆکایەتی، چونکە بە پێی نیزامی پەرلەمان (30) ڕۆژ لیژنەی دارایی دەتوانێ ڕاپۆرتەکە لای خۆی بهێڵێ، لیژنەکانیش دەتوانن (2) ڕۆژ پێشتر، دەتوانن زووتریش بیدەن، بۆیە من لیستی گشت لیجانەکانم لە لایە، زۆریش بە وردی موتابەعەمان دەکرد، کەوا لیژنە هەبووە زوو ناردویتی لیژنە هەبووە کەمێ درەنگتر، ئاخیر ڕۆژی لیژنەی نەزاهە بوو، پیشەسازی و وزەش ڕاپۆرتی مولحەقیان لە دوایی نووسی، چونکە دوو ڕاپۆرتیان نارد، وەرزش و لاوان دوو ڕاپۆرتیان هەیە، مەسەلەن ئاسایش و ئەنجومەنی خۆجێیەکان (4) ڕاپۆرتیان هەیە، ئاخیریان لە $(2/10)$ بووە، مافی مرۆڤ ئاخیریان دوو ڕاپۆرتییان هەبووە لە $(7/8)$، کاروباری تەندروستی و کاری ژینگە دوانیان هەبووە لە $(2/8)$، ئاوەدانکردنەوە و نیشتەجێ کردن سیانیان هەبووە، ئاخیریان لە $(2/10)$ بووە، پیشەسازی و وزە و سەرچاوە سروشتیەکان دووانیان هەبووە، ئاخیری لە (15)ی مانگ بووە، کشتوکاڵ و ئاودێری یەکیان هەبووە لە $(1/31)$ بووە، خزمەتگوزارییەکانی شارەوانی و گواستنەوە و گەیاندن و گەشت و گوزار دووانیان هەبووە، ئاخیری لە $(2/11)$ بووە، مافی بەکاربەر یەکیان هەبووە لە $(2/7)$ بووە، پەروەردە و فێرکردنی باڵا یەکیان هەبووە لە $(2/8)$ بووە، کاروباری پێشمەرگە و شەهیدان و قوربانیانی جینۆساید یەکیان هەبووە، لە $(2/1)$ بووە، کۆمەڵی مەدەنی یەکیان هەبووە لە $(2/8)$ بووە، کۆمەڵایەتی و منداڵ و خێزان یەکیان هەبووە لە $(2/8)$ بووە، کاروباری یاسایی یەکیان هەبووە لە $(2/4)$ بووە، داکۆکی کردن لە مافی ئافرەت یەکیان هەبووە لە $(2/9)$ بووە، وەرزش و لاوان دووانیان هەبووە، هەردووکی لە $(2/3)$ بووە، ئەوقاف و کاروباری ئایینی دووانیان هەبووە لە $(2/10)$ بووە، نەزاهە یەکیان هەبووە لە $(2/14)$ بووە، پەیوەندیەکانی ڕۆشنبیری و ڕاگەیاندن و شوێنەوارەکان یەکیان هەبووە لە $(2/8)$ بووە، دارایی دوو ڕاپۆرتی هەبوو، ئەوەی یەکەممان بۆی گێڕانەوە لە (31) ی مانگ، ئاخیری لە (15) گەیشتنە ئێمە، وارد کرا، لە (16) گەیشتە سەرۆکایەتی، لە (17) دانیشتنمان لەسەری کرد، بۆیە زۆر زۆر حیسابمان

بۆ وەقت كردووە، حیسابمان بۆ ئـەوەش كـردووە كـە لیجانـەكان و ئەنـدامانی پەرلـەمان بـە هێمنی بتـوانن كارەكانی خۆیان بكەن، ئێستاش بەڕێز وەزیری دارایی كەرەمكە بۆ خوێندنەوەی ڕاپۆرتەكە.

بەڕێز بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سوپاس جەنابی سەرۆكی پەرلەمان،

ڕاپۆرت لەسەر بودجەی حكومەتی هەرێم بۆ ساڵی دارایی (2010)

ئاشكرایە لای بـەڕێزتان سـاڵی (2009)ی دارایـی سـاڵێكی پـڕ ڕووداو بـوو، بـە نیسـبەت جیهـان و عـیراق و كوردستانیشەوە بە هۆی سەرهەڵدانی تەنگژەی دارایـی جیهانـەوە، كـە بـووە هـۆی ئـیفلاس كردنـی دەیـەها بانكی جیهانی گەورە و دارمانی هەیكـەلی سـەدەها كۆمپانیـای زەبـەلاح، هـەر بـەو هۆیەشـەوە بەرپرسـیاری وەزارەتی دارایی عێراق بەرچاویان.........

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

نوقتەیەكی نیزامی هەیە، كاك شێخ ئیجازەم بدە، كەرەمكە، فەرموو.

بەڕێز كاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

خوێندنەوەی ڕاپـۆرت لەلایـەنی وەزیـری داراییـەوە بـە ڕاسـتی نـا یاسـاییە، پـێش ئـەوەی لێژنـەی دارایـی و ئابووری ڕاپۆرتی خۆی پێشكەش بكات، ئێمەش داوای ڕوونكردنەوە لـە سیاسـەتی ئـەو بكـەین، یـەعنی چـی لەو ڕاپۆرتە هەیە كە دەیخوێنێتەوە مەسەلەن؟

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك فرست تكایە وەڵامی بدەوە.

بەڕێز فرست أحمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

میزانیـەك هاتـە پێشـمان موناقەشـەی بكـەین، مـەفرووزە وەزیـری دارایـی بـێ تـەوزیحی بكـات، كـە ئـەو سیاسەتەی مالیە چۆن هاتیە دارشتن؟ ئەو میزانیە چۆن هاتیـە دروسـت كـردن؟ بـەڵام كـە ڕاپـۆرتی وەزیـر مالیە جەوابی لێژنەی مالی بێت، منیش لەگەڵ ئێوەمە، مـەفرووزە ڕاپـۆرتی وەزیـری مالیـە پـاش ڕاپـۆرتی لێژنەكان بێت، بەس ڕاپۆرتەكەی ئێستا نە وەڵامی ڕاپۆرتی لێژنەی مالیە، تەوزیحە بۆ میزانیـە، مـەفرووزە بێت ڕوونی بكات، ئەندامان ئاگادار بن ئەو میزانیە چۆن هاتیە دارشتن؟ جەدوەلی ئەولـەویات چـۆن هاتیـە دانان؟ ڕاستە ئێمە پێش ئێستا كاك شێروان بۆ منی نووسی، بە شكلێكی تر ڕۆیشتبووین، ڕاپـۆرتی وەزیـری مالیە پاشی لێژنەی مالی بوون، بەڵان شەرت نیە هەموو شـتێك پێشـوومان كردبێـت، یـەعنی ئـەوە ڕاسـترە، پێش ئێستا ئێمە تەقاریری هەموو لێژنـەكانمان دەخوێنـدەوە لێـرە، بـەس ئەگـەر تەماشـای نیزامـی داخلـی بكەی، باسی خوێندنەوەی تەقاریری لێژنەكان ناكات، باسی ئەوە دەكات ڕاپۆرتـەكانی لێژنـەكان بـۆ لێژنـەی

مالیه ئەڕواتن، لێژنەی مالی دیراسەتی دەکات، ئیشارەت بەو خاڵانە دەدات، ئەوی ئیجابی و ئەوی سلبی لە دیو نەزەریان، ئەوی وەریبگرێت ئیشارەتی پێ بدات، ئەوی وەری نەگریت، دەڵێت بۆ وەرم نەگرت؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کەرەمکە جەنابی وەزیر.

بەڕێز بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

کە داهاتی سەرەکی حکومەتی فیدراڵەوە تا بتوانین لەسەر جێگیرکردنی بودجەی ساڵی (2010) ڕێك بکەون و، ئەمەش هۆکارێکی سەرەکی ساڵانەیە بۆ دواکەوتنی دانانی بودجەی هەرێمی کوردستان، بە تایبەتی لایەنی داهاتی بودجەی هەرێم یەکلایەنەیە و بریتیە لەو تەمویلەی لە حکومەتی فیدراڵ ساڵانە دابین دەکرێت بۆ هەرێم و هەروەها تاخیربوونی دەرچوونی یاسای ئەحزاب لە پەرلەمان فاکتەرێکی تری دواکەوتنی بودجەی هەرێم، هەڵبژاردنەکانی (2009/7/25) و دواکەوتنی دەستبەکاربوونی کابینەی شەشەم کە تێیدا چەندین وەزارەت هەڵوەشایەوە، بەشێکی تریش بوون بە یەك، ئەمە وایکرد تەنانەت ئامادەکارییە سەرەتاییەکانی بودجەش بە تەواوی نەکرێت چونکە ئاشکرا نەبوو تەشکیلەی کابینەی شەشەم بە چی شێوازێك جێگر دەبێت، بە ڕچاوکردنی ئەو فاکتەرانە ئێمە وەك وەزارەتی دارایی بەرنامەی حکومەتی هەرێمی کوردستانمان ڕەچاو کردووە و کردوومانە بە سەرچاوەیەك بۆ دەستنیشان کردنی ئامانجەکانی بودجەی دارایی ساڵی (2010) وەك لەو خاڵانە دا دیاری کراوە:

1-بەردەوام بوون لە دابین کردنی پێویستیەکان و خزمەتە سەرەکییەکان بۆ هاووڵاتیان لە بواری ئاو و ئاوەڕۆ و کارەبا و ڕێگاوبان هتد.

2-گرنگیدان بە بەردەوامی پاراستنی ئاسایشی هەرێمی کوردستان کە ئێستا لە ئاستێکی دڵخۆشکەرەدایە و دابین کردنی پێداویستیەکانی ئەو پاراستنە.

3-برەو دان بە وەبەرهێنان بە سەرمایەی مرۆیی، ئەویش بە گرنگی دان بە بواری پەروەردە و خوێندنی باڵا و تەندروستی بە ئامانجی پەرەپێدانی داهاتە مرۆییەکان، بۆ نموونە لەو ساڵەدا کردنەوەی چوار زانکۆی تر لە گەرمیان و هەڵەبجەی شەهید و زاخۆ و ڕانیە و دابین کردنی (150) ملیار دینار بۆ دروستکردنی قوتابخانە.

4-جەخت کردن لەسەر ئاوەدانکردنەوەی ژێرخانی ئابووری کە تێیدا پێداویستیەکانی بنیاتنانی ئابووری بەرجەستە دەبێت و خزمەتە سەرەکییەکان دابین دەکرێت.

5-بەشداریکردن لە دابین کردنی هەلی کار بۆ بێکاران لە ڕێگای جێبەجێ کردنی ئەو پرۆژانەی بودجەیان بۆ دابین کراوە بۆ ساڵی (2010)ی دارایی.

6-کارکردن بۆ دابین کردنی خانووی نیشتەجێ و ئەپارتمان و بۆ خاوەن داهاتە سنووردارەکان لەڕێگای دابین کردنی سەرمایە بۆ بانقی خانووبەرە و صندوقی نیشتەجێ کردن و چاك کردنی مەرجەکانی خەرجکردنی ئەو قەرزانە و پشتیوانی نرخی سوود بۆ هاووڵاتیان لە کاتی وەرگرتنی قەرز بۆیان لە بانقەکانی کەرتی تایبەت و بۆ ئەو مەبەستەش بودجە دابین کراوە.

7-هەوڵدان بۆ زیاتر پابەندبوونی دام و دەزگاکانی حکومەتی هەرێم بە کۆکردنەوەی داهات بە هەردوو جۆرەکەیەوە (فیدراڵی و هەرێمی).

8-گرنگی دان بە پشتیوانی کردنی پرۆژە پیشەسازییەکان و پرۆژە کشتوکاڵیەکان لە ڕێگای قەرز وەرگرتن بۆیان لە بانقەکانی کەرتی تایبەت بە زەمانەتی حکومەتی هەرێم و پشتیوانی کردنی لە نرخی سوود (فائیدە) کە لە لایەن حکومەتەوە دەدرێت بەو بانقانە لە جیاتی خاوەن قەرزەکان، بۆ ئەو مەبەستەش بڕی پارەی پێویست تەرخان کراوە لە بودجەی ساڵی (2010) دا.

9-دابەشکردنی بودجەی هەرێمی کوردستان لە نێوان خەرجی بەکاربردن و خەرجی پرۆژەی وەبەرهێنانی حکومەت بە شێوازێك هاوسەنگی دروست بکات لە نێوان پێشکەش کردنی خزمەتە گشتیەکان و بەدی هێنانی پەرەپێدانی ئابووری پێویست و بەم شێوەیە ڕێژەی بودجەی پرۆژەکان لە (31٪) و بودجەی بەکاربردن لە (69٪).

10-پەنابردنەبەر وەبەرهێنەری بیانی و ناوخۆیی بۆ جێبەجێ کردنی ئەو پرۆژە ستراتیژیانەی کە لە توانای حکومەتی هەرێمدا نیە، بەو بودجەیەی ئێستا جێبەجێی بکات.

11-گرنگیدان بە گەنجان و لاوان لە ڕێگای دابین کردنی بودجەی پێویست بۆ دروستکردنی یاریگا و سەنتەری گەنجان لە شار و شارۆچکەکانی هەرێمدا.

وەزارەتی دارایی عیراقی فیدراڵ بە نووسراوی ژمارە (7)، (8)، (3)،(6)، لە (2009/6/24) داوای خەملاندنی خەرجی و داهاتی هەرێمیان لێ کردین، بۆ ساڵی (2010)ی دارایی ئێمەش بە نووسراوی ژمارەی (11166) لە (2009/7/22) وەڵاممان دایەوە، کە پێویستمان لە بودجەدا بەو شێوەیەی خوارەوەیە:

شازدە تریلیۆن و هەشت سەد و نۆ مووچە و خەرجی بەکاربردن، پێنج تریلیۆن و حەوت سەد و پەنجا خەرجی پرۆژە وەبەرهێنەرەکان، کە کۆیەکەی دەکاتە بیست و دوو ترسلیۆن و پێنج سەد و پەنجا و نۆ ملیار، لە بەرامبەردا داهاتی هەرێمی کوردستانمان خەملاند بە سێ سەد و چل و هەشت و شەش لە دە دا دینار، بەڵام دیارە توانای دارایی دابین کراو لە عیراقی فیدرالەوە لەگەڵ خواستی هەرێمی کوردستان دا یەك ناگرێتەوە، بۆیە دوای ئەوەی عیراق بودجەی ساڵی 2010 ی خۆی خەملاند و بڕی هەشتا و چوار تریلیۆن و صفر سی و یەکی بۆ خەرجییەکان دانا، داهاتی خۆی خەملاند بە شەست و یەك و حەوت سەد و سی و پێنج ملیار، کورتهێنانی بودجەی پێشاندا بە بڕی بیست و دوو تریلیۆن و دوو سەد و نەوەد ملیار، بۆ پڕکردنەوەی ئەو کورتهێنانە دەڵێن: پەنا دەبەینە بەر وەرگرتنی قەرز لە صندوقی دراوی نێودەوڵەتی و،

قەوارەی گەنجینەیی (سندات الخزينة) و، لە ئەنجامی هەژمارکردنی بەشە بودجەی هەرێم دا، کە ساڵانە ئێمە سەرنج و تێبینیمان هەیە لەسەری، کێشە و گرفت دروست دەبێ لە گفتوگۆکاندا ، دیاری کراوە بە نزیکەی (10) تریلیۆن و (59)پەنجا و نۆ ملیار دینار کە لە نیوەی خواستی هەرێم کەمترە، شایانی باسە ئێمە وەك حکومەتی هەرێم هیچ بەشداریەکمان نەبووە تا ئێستا لە دانانی بودجەی عیراق دا و، پاساوی ئەو بەشداری نەکردنە دەگەڕێننەوە بۆ دەستووری عیراق، کە تێیدا سیاسەتی دارایی فیدرالیە، تەنانەت دوای ئەوەی بەشە بودجەی هەرێم دیاری دەکرێت، ئینجا ڕێگا دەدرێت پێمان کە گفتوگۆ بکەین لەسەری و، لەو حاڵەتەدا بنەما سەرەکیەکانی بودجە تەواو بووە و، نێردراوە بۆ سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیرانی عیراق، بۆیە دەستکاری کردنی ئەو خشتانە کارێکی ئاسان نیە، ساڵانە تووشی گرفتمان دەکات، بەهەر حاڵ ئێمەش وەك وەزارەتی دارایی دوای گفتوگۆ لەگەڵ وەزارەتەکانی هەرێم و، هەوڵدان بۆ دابین کردنی پێداویستیەکان بە پێی توانا، جێبەجێ کردنی پرۆژەکان، گەیشتینە ئەم ئەنجامانەی کە لە خوارەوە دەیخوێنینەوە و دەیخەینە ڕوو:

1- لیستی خەمڵاندنی داهاتی حکومەتی هەرێم بۆ ساڵی 2010ی دارایی:

-باجەکان سەد و شەست و سەد و بیست و نۆ ساڵی 2009، ئەم ساڵەکە (1996605)سەد و نەوەد و شەش و شەش سەد و پێنج، سوودی کۆمەڵایەتی نیە تەبیعی.

- داهاتی جۆراوجۆر (215) دوو سەد و پانزە بۆ ساڵی 2009، ئەم ساڵەکە سەد و پەنجا و دوو، صفر حەفتا و چوارە.

- فرۆشتنی مەوجوداتی نادارایی نیە، کۆی ساڵی 2009 سێ سەد و حەفتا و پێنج ملیار و سەد و بیست و نۆ، خەملێندراوی ساڵی 2010ی ئەم ساڵ کۆیەکەی دەکاتە سێ سەد و چل و هەشت و شەش سەد و حەفتا و نۆ.

2- لیستی خەمڵاندنی خەرجی حکومەتی هەرێم بۆ ساڵی 2010ی دارایی:

بابەت/ دابین کراوی ساڵی 2009 ڕێکەوتوو لەسەری بۆ ساڵی 2010، ڕێژەی جۆرەکانی خەرجی لە بودجەی ئاسایی، ڕێژەی جۆرەکانی خەرجی لە کۆی بودجە.

یەکەم: مووچەی فەرمانبەران (2009) سێ تریلیۆن و چوار سەد و نۆزدە و سەد و شەش،2010 چوار تریلیۆن نۆ سەد و نەوەد و نۆ و سێ سەد، ڕێژەی خەرجییەکان، هەر وەکو وتم لە بودجەی ئاسایی لە 63.37٪، ڕێژەی جۆرەکانی خەرجی لە کۆی بودجە (43.073٪)، شمەك و خزمەت و چاککردن هەشت سەد و سی و یەك و چوار سەد و سی و حەوت، بۆ 2010 نۆ سەد و سی و حەوت و سەد و چل، (11.88٪) و (8.20٪)، باربۆی (إعانات) سێ سەد و پەنجا و نۆ 2009، 2010 سێ سەد و نەوەد و هەشت و حەوت سەد و نەوەد و سێ، (5.505٪) و (3.49٪)، بەخشین (منح) چوار سەد و سی و چوار ملیار و پێنج سەد و سی 2009، چوار سەد و سی و یەك ملیار و سێ سەد و نۆزدە 2010، (5.47٪)، (3.77٪)، سوودە کۆمەڵایەتیەکان سەد و پەنجا و چوار و چوار سەد و بیست و چوار، سەد و هەشتا و چوار

سەد و یەك، (2.29٪)، (1.58٪)، خەرجییەکانی تر پێنج سەد و سی و نۆ و حەوت سەد و هەشت، شەش سەد و هەشتا و سێ و سێ سەد و حەفتا و حەفت، (8,66٪)، (5,98٪)، مەوجوداتی نادارایی دوو سەد و یازدە و پێنج سەد و حەفتا و حەفت، دوو سەد و پەنجا و هەشت و حەفت سەد و حەفتا و دوو، (3.28٪)، (2.26٪)، کۆی خەرجی بودجەی ئاسایی پێنج و نۆ سەد و حەفتا و نۆ و هەشت سەد و سی و چوار، حەوت و هەشت سەد و هەشتا و نۆ و سەد و دوو، (100٪)، (69.1٪)، بودجەی سەرمایەداری دوو و سێ و سەد و سی و هەشت، سێ و پێنج سەد و چل و سێ و صفر حەفتا و چوار، (30.99٪)، کۆی بودجە هەشت و دوو سەد و هەشتا و سێ و سەد و حەفتا و دوو، یازدە و چوار سەد و سی و دوو و سەد و حەفتا و شەش لە (100٪).

تێبینیەکان:

ئەو بڕە پارەی کە دابین دەکرێت بۆ هەرێمی کوردستان تا ئێستا بە وردی دیاری نەکراوە، ئەژمارکردنی کۆتایی بودجە لە وەزارەتی دارایی فیدراڵ بەشە بودجەی هەرێمی کوردستانی دیاری کردووە بە دە و پێنج سەد و نەوەد و حەوت و سەد و حەفتا و حەوت، بەم شێوازەی خوارەوە دابەش کراوە:

-بودجەی بەکاربردن و مووچە حەوت و پێنج سەد و چل و یەك و سەد و دوو.

-بودجەی پرۆژەکان سێ و پێنج سەد و چل و سێ و صفر حەفتا و چوار، کۆی گشتی دە و پێنج سەد و نەوەد و حەوت و سەد و حەفتا و شەش.

دوای ئەوەی ئەو ساڵ بودجەی وەزارەتی پێشمەرگە خرایە سەر بودجەی هەرێم و، بە مەبەستی دابین کردنی مووچە و پێداویستیەکانیان، بودجەی هەرێم گەیشتە ئەم ژمارەی خوارەوە:

- حەوت و هەشت سەد و هەشتا و نۆ و سەد و دوو، بودجەی بەکاربردن و مووچە، سێ و پێنج سەد و چل و سێ و صفر حەفتا و چوار بودجەی پرۆژەکان، کۆی گشتی یازدە و چوار سەد و سی و دوو و سەد و حەفتا و شەش.

بەم شێوازە بۆمان دەردەکەوێت ئەگەر پەرلەمانی عیراق بودجەی دابین کراوی هەرێمی کوردستان وەك خۆی پەسند بکات، ئەوا ئێمە هێشتا (834) ملیار دینار کورتهێنانمان دەبێت، ئەم حاڵەتەش بۆ هەرێمی کوردستان ئاسایی نیە، تەنها دوو ڕێگامان لەبەر دەستدایە بۆ چارەسەرکردنی:

1- داپۆشینی کورتهێنانەکە کە لە بودجەی تەواوکاری عیراق، ئەگەر دابینی بکەن، یان

2- داشکاندنی دابین کراوەکانی بودجە بە بڕی کورتهێنانەکە لە بودجەی وەزارەتەکان.

ئەگەر بێت و ڕێژەی خەرج کردنی مووچە دەربهێنین، بە بەراورد لەگەڵ کۆی بودجەی ئاسایی، واتا بودجەی بەکاربردن، بۆمان دەردەکەوێت کە ڕێژەی مووچە لە (63.37٪) دەکات لە کۆی بودجە، وەك لە لیستەکانی بودجە دا دەرخراوە، بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاکان ساڵی 2009، بڕی (322) ملیار دینار بووە، بۆ هەر سێ پارێزگاکە، ئەم ساڵ کراوە بە (123) ملیار دینار، ئەمەش کاریگەری زۆر خراپی دەبێت

لەسەر پرۆژەی پارێزگاکان، ئەگەر بەراوردێك بکەین لە نێوان ڕێژەی بودجەی بەکاربردن و بودجەی پرۆژەکان لە عیراق و حکومەتی هەرێم، بۆمان دەردەکەوێ کە بەم جۆرەیە:

-بودجەی بەکاربردن، بودجەی پرۆژەکان لە عیراق و حکومەتی هەرێم، ڕێژە:

لە عیراق بودجەی بەکاربردن لە (72٪)، لە حکومەتی هەرێم لە (66.57٪)، بودجەی پرۆژەکان لە عیراق لە (28٪)، لە حکومەتی هەرێمی کوردستان (33.42٪)، لیستی پرۆژەکان لەلایەن وەزارەتی پلاندانانەوە بە هاوکاری وەزارەتمان دانراوە و پێکهاتووە لە دوو بەش، بەم شێوەیە پارەی پێویست بۆ پرۆژەکان، بۆ پرۆژە بەردەوامەکانی ساڵی 2010، پرۆژە پێشنیازکراوەکان، داهاتی فیدراڵی وەرگیراو لەلایەن حکومەتی هەرێمەوە دەگەڕێتەوە بۆ حکومەتی فیدراڵی و، ڕاستەوخۆ لە بودجەی ساڵانەی هەرێم دەبڕدرێت، لەگەڵ ڕێزی وەزارەتی دارایی، سوپاس جەنابی سەرۆك.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابی وەزیر، فەرموو کەرەمکە بۆ شوێنی خۆت، ئێستاش داوا لە لێژنەی دارایی دەکەین کەرەمکەن بۆ خوێندنەوەی ڕاپۆرتەکەیان، نوقتەی نیزامی، فەرموو.

بەڕێز حاکم ڕزگار محمد أمین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەنەدی یاسایی ئەو پێش و پاشە چی بوو؟ لەبەر ئەوەی ئەوە مەسەلەیەکی تەنزیمیە دووبارە دەبێتەوە، ئێستا هەر ئەورۆ ڕاپۆرتی لێژنەی لێکۆڵینەوە پێشکەوت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بە نیسبەت لێژنەی لێکۆڵینەوە، لێژنەی لێکۆڵینەوە چووە لێکۆڵینەوەی کردووە لە زانکۆکان، لێژنەیەکی پەرلەمانیە، وەزیریش وەڵامەکەی لەسەر ڕاپۆرتەکەیان حازرکردووە بۆ ئێوەی بەڕێزی خوێندەوە، حکومەت دەڵێ: من ئاوا دەکەم، ئەمە پرۆژەکەمە، لێژنەی دارایی لە پەرلەمانی کوردستان وەڵامی بۆ ڕاپۆرتەکەیان هەیە و پێی هەڵدەستن، لێژنەی دارایی کەرەمکەن بۆ خوێندنەوەی ڕاپۆرتەکەتان.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ڕاپۆرتەکەمان لە سێ بەش پێك هاتووە، بەشی یەکەم ڕێڕەوی گشتی بودجەکەیە، بەشی دووەم پوختەی تێبینی لێژنەکانە، بەشی سێیەم ئەو گۆڕانکاریانە و پێشنیارانەیە کە لە لەلایەن هەردوو لێژنەی یاسایی و دارایی پێشنیار کراوە دەربارەی یاسای بودجەکە، لەگەڵ وەرگرتنی تێبینی بەشێك لە لێژنە بەڕێزەکان، ڕاپۆرتەکەشمان دابەش دەکەین لە دوای ڕەزامەندی بەڕێزت بۆ خوێندنەوە، بەشی یەکەم، یەکێك لە

ئەندامانی لێژنە دەیخوێنێتەوە، بەشی دووەم ئەندامانی دیکە، بەشی سێیەم و دوایی ئەگەر گەیشتین، بە هاوکاری ئەندامانی لێژنە دەخوێندرێتەوە، دوای ڕەزامەندی بەڕێزت.

پەرلەمانی کوردستانی-عیراق

لێژنەی دارایی و کاروباری ئابووری

بەپێی مادەکانی ژمارە (80، 81، 82) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستانی عێراق ژمارە (1)ی ساڵی (1992)ی هەموارکراو لیژنەی دارایی‌و کاروباری ئابووری هەستا بەئامادە کردنی ڕاپۆرتێك کە پێکهاتووە لە سێ بەشی سەرەکی دەربارەی یاسای بودجەی خەملێنراوی 2010ی حکومەتی هەرێمی کوردستان، کە بە نووسراوی بەڕێوەبەرایەتی کاروباری پەرلەمان ژمارە (ك47) لە 2010/1/27 بەدەستمان گەیشتووە بەم شێوەیەی خوارەوە:

یەکەم/ ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی و کاروباری ئابووری دەربارەی هەڵسەنگاندنی بودجەی خەملێنراوی ساڵی 2010.

دووەم/ ڕاپۆرتی پوختەی پێشنیاری لیژنەکانی پەرلەمان دەربارەی بودجەی خەملێنراوی 2010.

سێیەم/ پێشنیارکراوەکان لەماددەو بڕگەکانی یاسای بودجەی خەملێنراوی حکومەتی هەرێمی کوردستان بۆ ساڵی 2010 بەپێی ڕاوبۆچوونی هەردوو لیژنەی یاسایی و دارایی و کاروباری ئابووری.

بەشی یەکەم

ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی‌و کاروباری ئابووری دەربارەی هەڵسەنگاندنی

بودجەی خەملێنراوی ساڵی 2010ی حکومەتی هەرێمی کوردستان

یەکەم: لێژنە لێکۆڵینەوەی ئەنجامدا لەسەر بەشی خەرجیەکان و داهاتی بودجەی خەملێنراوی ساڵی 2010و، گەیشتین بەم خاڵانەی خوارەوە.

1- بودجەی خەملێنراوی هەرێمی کوردستانی عێراق بۆ ساڵی 2010 بریتیە لە یانزەو لە دەیا چوار تریلۆن‌و، بڕی حەوت تریلۆن و لە دەیا هەشت تەرخان کراوە بۆ بودجەی وەگەڕهێنان و، بڕی سێ تریلۆن و لە دەیا پێنج دینار تەرخانکراوە بۆ بودجەی وەبەرهێنان، بودجەی خەملێنراوی هەرێمی کوردستان لە بەشی هەرێمی کوردستان بە ڕێژەی 17٪ لە بودجەی گشتی خەملێنراوی عێراقی فیدراڵ بۆ ساڵی 2010و، هەروەها داهاتی هەرێم بە بڕی سێ سەدو چل‌و هەشت و لە دەیا شەش ملیار خەملێنراوە، لەگەڵ بوونی بڕی کورتهێنانی خەملێنراو بە بڕی (835000) هەشت سەدو سی‌وپێنج ملیار دینار لە بودجەکەدا لەو گوژمە پارانەی بۆ پاسەوانی هەرێم (زێرەڤانی لەناو تەرخان کراوەکانی وەزارەتی بەرگری عێراقی فیدراڵ کە تەرخان کراوە بەپێی یاسای بودجەی ساڵەکانی (2007، 2008، 2009).

2- لە یاسای بودجەی خەملێنراوی ساڵی 2010 لە بواری بودجەی ئاسایی (الموازنة الاعتيادية) چەندین خاڵ بەدی دەکرێ:

أ - زياد كردنى مووچە بۆ كەس و كارى ئەنفالكراوان و كيمياباران و شەهيدانى سەربەرزى كوردستان و، هەروەها كەم ئەندامان بەرێژەو بڕى جياجيا وەكو لە ياساكەدا هاتووە.

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان:

نوقتەى نيزامى هەيە، ئەگەر ئيجازە بدەيت، كاك عەدنان كەرەم بكە.

بەڕێز عدنان عثمان محمد:

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان.

بەڕێز سەرۆكى ليژنەى دارايى ژمارەكان بە هەڵە دەخوێنێتەوە، چونكە لە ڕێژە، ئەگەر ژمارەكە ڕێژە بوو تەنها لەو كاتەدا دەتوانيت بڵێيت لە سەدا دەو ئەوەندە، ژمارەكان وەكو ئەوەى كە نووسراوە، دەبێت بەو شێوەيە بخوێندرێتەوە، نەك لە سەدا دە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان:

تكايە گشت ژمارەكان بخوێندرێتەوە، چونكە تۆمار دەكرێت لە پرۆتۆكۆلدا، فەرموو كاك ئاراس.

بەڕێز ئاراس حسين محمود:

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان.

ب - تەرخان كردنى بڕى (120) سەدو بيست مليار دينار بۆ پتەوكردنى (تواناى زانستى) لە ڕێگەى صندوقى پرۆژەى گەشەپێدانى تواناكانى كوردستان و، لە هەمان كاتدا تەرخان كردنى گوژمەى (150) مليار دينار بۆ هەڵمەتى دروستكردنى قوتابخانە لە هەرێمدا.

ج- بەپێى ڕێڕەوى ئەم بودجەيە هەوڵ دەدات بۆ چارەسەركردنى كێشەى نيشتەجێ بوون لە ڕێگەى تەرخان كردنى بڕى (350) سێ سەدو پەنجا مليار دينار بۆ پرۆژەى (صندوقى نيشتەجێ بوون) بۆ هاووڵاتيان، ئەمەو لەگەڵ بەردەوام بوونى پێدانى گوژمەى بانكى خانووبەرە بۆ هاووڵاتيان، هەرلەهەمان كاتدا بەپێى ياساى بودجەى ناوبراو هەوڵ هەيە بۆ بووژانەوەى چالاكيە ئابووريەكان لە ڕێگەى تەرخان كردنى گوژمەى (30) مليار دينار بۆ پشتگيرى قەرزى پيشەسازى و (50) مليار دينارى بۆ پشتگيرى قەرزى كشتوكاڵ.

د- لەهەمان كاتدا بودجەى ناوبراو ڕۆڵێكى دەبێ بۆ پەرەپێدانى ژينگەى ديموكراتى و كارى ڕێكخراوەيى لە هەرێمدا لەڕێگەى تەرخان كردنى بڕى (90) مليار دينار بۆ ڕاپەڕاندنى كارى حزب و ڕێكخراوەكانى هەرێمى كوردستان كە لە ياساى بودجەدا هاتووە، پێويستە دواتر بە ياسا ئەم كارانە ڕێك بخرێن، بەم شێوەيە ڕێژەى تەرخانكراو بۆ ئەم مەبەستە نزيكەى (0.78٪) پێك دەهێنێت لە بودجەى خەملێنراوى

2010، بەپێی یاساو سیستمی ژمێریاری و وردبینی دەتوانرێت بەدواچوونی بۆ بکرێ لەلایەن دەزگا وربینیە فەرمیەکان و لەلایەن پەرلەمانەوە بەدواچوونی بۆ بکرێ.

دووەم: بودجەی خەملێنراوی ساڵی 2010 بە بەراورد لەگەل بودجەی ساڵی 2009 ئەم خالآنەی تێدا بەدی دەکرێ وەکو لەو ڕێژانەی خوارەوەدا هاتووە.

أ- زیاد بوونی بڕی بودجەی ئاسایی (النفقات الاعتیادیة) بەڕێژەی نزیکەی (31.9٪) ئەمەش تەنها لەخودی حیسابی بودجەی ئاسایی دەبێت.

ب- زیاد بوونی بودجەی وەبەرهێنان (الموازنة الاستثماریة) بەڕێژەی (53.08٪) ئەمەش تەنها لە خودی حیسابی بودجەی نائاسایی دەبێت.

ئەم زیادەیە لەدەرئەنجامی زیادبوونی بەشی هەرێمی کوردستانە لە بودجەی گشتی عێراق بۆ ساڵی 2010.

سێیەم: تێبینی دەکرێ کە ژمارەی میلاکات بۆ دامەزراندن بۆ ساڵی 2010 بەڕێژەیەکی کەم زیادی کردووە کە بریتیە لە (1.54٪) ئەگەر بەراوورد بکرێ لەگەڵ ڕێژەی زیاد بوونی ساڵانەی ژمارەی دەرچووانی دەزگا زانستیەکان و هێزی کار، کە ئەمەش دەگەڕێتەوە بۆ هەڵئاوسانی ڕێژەی حسابی (قەرەبووەکانی کارمەندانو فەرمانبەران) لە مووچەو دەرماڵەو پاداشتو .... هتد لە ناو حسابی (تعویضات الموظفین) کە ڕێژەی ئەم حسابە بریتیە لە (63.37٪) لە بەشەکانی بودجەی ئاسایی خەملێنراو (الموازنة الاعتیادیة) و، ڕێژەی (43,73٪) لە بەشەکانی بودجەی گشتی (الموازنة العامة) بۆ سالی 2010 ئەم خاڵە دەبێ ڕەچاو بکرێ لەلایەن حکومەتی هەرێمەوە بۆ ڕەخساندنی بواری کارکردن بۆ شەپۆلی هێزی کاری نوێ کە دێتە بازاڕی کارەوە لەرێگەی پەرە پێدانی گشت کەرتە ئابووریەکانی حکومەتو کەرتی تایبەتو پرۆژە وەبەرهێنەکان.

چوارەم: ئەوەی تێبینی دەکرێ لە بودجەی خەملێنراوی 2010 بە بەراورد لەگەڵ 2009 بەتایبەتی لە بودجەی ئاسایی کە وەزارەت و دەستەکان و فەرمانگەکانی هەرێمی کوردستان داوای تەرخانکردنی بڕێکی زیاد دەکەن بۆ میزانیەی ئاسایی، بەڵام زۆریان لە توانایاندا نییە ئەم بودجەیە جێبەجێ بکەن، بۆ نموونە.

أ - بڕی حسابی (الاعتمادات المصدقة) بۆ ساڵی 2009 بریتی بووە لە(5979834) پێنج ترلیونو نۆسەدو حەفتاونۆ ملیارو هەشت سەدو سیو چوار ملیون) دینار و، تێچووی فیعلی واتە (المصروفات الفعلیة) هەمان ساڵ بە پێوەری (12 مانگ) دەخەملێنرێت بەبڕی (5839486) پێنج ترلیونو هەشت سەدو سیو نۆملیارو چوارسەدو هەشتاو شەش ملیۆن) دینار.

واتە حکومەتی هەرێم لە ساڵی (2009) تا ڕادەیەك توانیویەتی پلانی بودجەی ئاسایی جێ بەجێ بکات بەرێژەی نزیکەی (97,65٪)، بەڵام لەهەمان کاتدا زۆر لە وەزارەت و دەزگاکانی هەرێم نەیتوانیوە بە تەواوی ئەو پلانەی پابەندە بە حسابەکانی (السلع والخدمات والصیانة)و (المصروفات الاخرى)و (الموجودات غیرالمالیة) جێبەجێ بکات و، لە هەمان کاتدا داوای بڕێکی زیاتر دەکات لە بڕی ئەو حسابانە بۆ ساڵی

2010، بۆیە پێویستە وەزارەتی دارایی و ئابووری ئەو خاڵە ڕەچاو بکات لە جێبەجێ کردنی بودجەی ساڵی 2010 و، بڕی خەملێنراوی زیادە دابەش بکرێتەوە بەسەر ئەو لایەنانەی پێویستیەتی.
پێنجەم: دوای لێکۆڵینەوە لە سروشتی پرۆژەکان لیژنە پێشنیار دەکات کە بودجەی وەبەرهێنان پێویستە ئاراستەی ئەو پڕۆژانە بکرێت کە ڕۆڵی سەرەکی دەبێ لە بەهێز کردنی ژێرخانی ئابووری و، پێکهێنانی سەرمایەی ماددی و کەمکردنەوەی بڕی ئاراستە کراو بۆ ئەو پرۆژانەی بەرژەوەندی کەس و گرووپی تایبەتمەند دەپارێزێ دوور لە بەرژەوەندی گشتی.
شەشەم: ئەگەر بڕوانینە تێچووی وەگەڕهێنان ڕێژەی هەر چوار لە حساباتی (هاوکاری، بەخشین، سوودی کۆمەڵایەتی، تێچووەکانی کە) واتە (الإعانات، المنح، المنافع الاجتماعية، المصروفات الاخرى) نزیکەی (21,47٪) پێکدەهێنن لە تێچووی وەگەڕهێنان، بۆیە پێویستە حکومەت کە واقعیانەو شەفافانە مامەلە لەگەل بڕی تەرخانکراو بۆ ئەم حسابانە بکات و ئاراستەی ئەو بوارانە بکرێت کە بەرژەوەندی گشتی دەپارێزێ دوور لە بەرژەوەندی کەسی و گرووپی تایبەتمەندو لایەنی دیاریکراو بەتایبەت حسابەکانی (الإعانات، المنح، المنافع الاجتماعية).
حەوتەم: دەربارەی چۆنیەتی دابەشکردنی بودجەی وەگەڕهێنان (الموزانة الإعتيادية) بەسەر سەرۆکایەتی و ئەنجومەن و وەزارەتەکاندا لە هەرێمی کوردستاندا وەکو لە وردەکاریەکانی بودجەی خەملێنراودا هاتووە دوای ئەنجامدانی چەند کۆبوونەوەیەك لەگەڵ وەزیرە بەرپرسەکانی حکومەتی هەرێم و، بە تایبەتی بەڕێز وەزیری دارایی و وەزیری پلاندانان و، بریکاری وەزیری دارایی دەرکەوت کە (سروشتی کارکردن و ئەرکەکانی) وەزارەتەکان و دەزگاکان بۆتە هۆی بوونی جیاوازی لە دابەشکردنی ڕێژەکانی بودجەی وەگەڕهێنان بەسەر ئەو لایەنانەداو هۆکارەکانی جیاوازی لە دابەشکردنیدا دەگەڕێتەوە بۆ واقعی کارکردنی ئەو وەزارەتانەو قەوارەی بەرپرسیەتیان لە پرۆسەی ئەنجامدانی ئەرکەکانیان لە وەگەڕهێنان و دابین کردنی پێداویستیەکانی هەرێمی کوردستان و، لیژنەی دارایی پێشنیار دەکات کە لە ساڵانی داهاتوودا هاوسەنگیەك ڕەچاو بکرێت لە ڕێژەی دابەشکردنی هەردوو بودجەی وەگەڕهێنان و بودجەی وەبەرهێنان بەسەر وەزارەتەکان و ناوچە جیاجیاکانی هەرێمی کوردستان بەپێی پێداویستو ژمارەی دانیشتوان.
هەشتەم: لەناو هەندێك لە کۆبوونەوەکانی لیژنەکانی پەرلەمان لەگەڵ وەزیرە بەرێزەکان بۆمان دەرکەوت کە پێویستە لەکاتی جێبەجێ کردنی بودجەی وەبەرهێنان سەر لە نوێ ڕەچاوی ریزبەندی پرۆژە پێشنیارەکان بکرێتەوەو دانانی جۆرێك لە هاوسەنگی بەپێی پێویستی پرۆژەکان بۆ وەزارەتەکان و ناوچە جیاجیاکانی هەرێمی کوردستان و پێداویستی فیعلی بەو پرۆژەیەو، دیاری کردنی ماوەی پرۆژەکان، بۆ ئەم مەبەستە پێشنیار دەکرێ کە سەر لەنوێ بەڕێز وەزیری پلاندانان بەهاریکاری لەگەڵ گشت وەزیرە بەرێزەکانی هەرێم بە پرۆژەکانەوە بچنەوەو ڕای وەزارەتەکان پێشکەش بە وەزارەتی پلاندانان بکرێت لەو بارەیەوە.

نۆهەم: لیژنەی دارایی پێشنیار دەکات کە ڕێژەی (10٪) لە هەردوو حسابی (الاعانات، المنح) کەم بکرێتەوە، وە ڕێژەی (15٪) لە حسابی (المصروفات الاخرى) کەم بکرێتەوە بەم شێوەیە بڕی دەست کەوتوو دەچێتە سەر حسابی (احتیاطي) وەزارەتی دارایی بۆ بەرەنگار بوونەوەو قەرەبوو کردنەوەی ئەو زیادانەی کە پێشنیارکراوە لەلایەن لیژنەی دارایی و کاروباری ئابووریەوە لە یاسای بودجەدا.

دەیەم: بڕی منحەی (390) سێ سەدو نەوەد هەزار دینار کە تەرخانکراوە بۆ زیندانیانی سیاسی بەپێی ڕێنماییەکانی وەزارەتی دارایی ژمارە 24 داواکارین بچێتە بواری جێ بەجێ کردنەوە.

یانزەم/ لیژنە ڕووانیە ڕاپۆرتێك لەسەر حساباتی حکومەتی هەرێمی کوردستان لە 2009/1/1 تا 2009/6/30 کە پێشتر ئامادە کرابوو لە لایەن وەزارەتی داراییەوە بە نووسراوی ژمارە 14618/14/5 لە ڕێکەوتی 2009/9/14 ئاڕاستەی سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران – سەرۆکایەتی دیوان کراوەو، بە هۆی ئەوەی ئەو ڕاپۆرتە ژمارەکانی کۆتایی بودجەی 2009 تەواو ناکات بە کراوەیی دەمێنێتەوە تا گەیشتنی ڕاپۆرتی حساباتی کۆتایی (الحسابات الختامية) ساڵی 2009 بە مەبەستی هەڵسەنگاندنی ڕاستی ناوەندی دارایی (المركز المالي) حکومەتی هەرێمی کوردستان کە تاکو بەرواری 2010/4/15 ئامادە بکرێت بەپێی یاسا.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، بەشی یەکەم کۆتایی پێ هات.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کەرەم بکەن بۆ خوێندنەوەی بەشی دووەم.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەشی دووەم لە ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی و کاروباری ئابووری

پوختەی پێشنیاری لیژنەکانی پەرلەمان دەربارەی بودجەی خەملێنراوی 2010ی حکومەتی هەرێمی کوردستان و ڕاو سەرنجی لیژنەی دارایی‌و ئابووری لەو بارەیەوە:

یەکەم/ پوختەی پێشنیارەکانی لیژنەی کشتوکاڵ و ئاودێری.

1- دابەش بوونی دەسەڵات و دابەزین بۆ خوارەوە. (بەبۆچوونی ئێمە پەسەندە)

2- تەرخان کردنی بڕی پارە بۆ جێ بەجێ کردنی یاسای (تسوية) کە پەرلەمان هەمواری کردووە.(پەسەندە)

دووەم/ پێشنیارەکانی لیژنەی وەرزش‌و لاوان هەردوو ڕاپۆرتی لیژنەی وەرزش‌و لاوان.

1- گواستنەوە بکرێ لە (المصروفات الاخری) بەبڕی 357 ملیۆن دینار لە حسابی (مکافأة لغیر المنتسبین) بۆ (النشاطات الریاضیة).(لە دەسەڵاتی وەزارەتدایە).

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

یەك دەقیقە، نوقتەی نیزامی هەیە، فەرموو کەرەم بکە.

بەڕێز خورشید احمد سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پەسندە، مانای ئەوە نییە قەبولە، مانای ئەوەیە ئەم خاڵە عەرزە بۆ موناقەشە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە ئەوە وەختی خۆی، رجائەن کەی هاتینە سەر موناقەشە ئینجا کەرەم بکە، کەرەم بکە بۆ خوێندنەوەی.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

2- هەروەها گواستنەوە بکرێ لە (المصروفات الاخری) بۆ (مکافأة لغیر المنتسبین) بەبڕی (312)ملیۆن دینار بۆ (التجهیزات الریاضیة). (لە دەسەڵاتی وەزارەتدایە)

3- دیاری کردنی ماوەی پڕۆژەکان.(پەسەندە)

4- یاریگای (تارتان) لە ناوچە کێشە لەسەرەکان بکرێتەوە.(پەسندە)

5- بڕی (المنافع الإجتماعیة) کەم بکرێتەوەو منحەی یانەکان لە (المنافع الإجتماعیة) دیاری بکرێ. (پەسەند نییە)

6- لە بودجەی وەبەرهێنان بایەخ بدرێ بە قەزاو ناحیەکان. (پەسەندە)

7- بۆ چالاکی دیدەوانی گواستنەوە بکرێت لە (المنافع الإجتماعیة) بەبڕی (250) ملیۆن دینار بۆ (النشاط الکشفي) لە (المصاریف الإخری) وەزارەتی خوێندنی باڵاو توێژینەوەی زانستی. (پەسەند نییە)

8- پارەی تەرخان کراو بۆ (الأوسمة) لە (المنافع الإجتماعیة) بەبڕی (5) ملیۆن دینار گواستنەوەی بۆ بکرێ بۆ (الاوسمة) لە (المصاریف الأخری) بۆ وەزارەتی پەروەردە. (پەسەندە)

9- لە مادده (13) بە ڕێژەی (10٪) تەرخان بکرێت بۆ پێدانی قەرز بە لاوان بۆ پڕۆژەی بچووكو مام ناوەند. (ئەم پڕۆژەیە لەلایەن دەستەی وەبەرهێنانەوە لەژێر دیراسە دایە).

سێیەم/ پێشنیارەکانی لیژنەی یاسایی:

1 - بەپێی یاسای (الإدارة المالیة والدین العام) ژمارە (94) لەساڵی 2004 پێویستە لەسەر وەزارەتی دارایی کە (حساباتی ختامی) ساڵی 2009 تاکو ڕۆژی 2010/4/15 ئامادە بکات. (پەسەندە)

2 - گواستنەوەی بڕی داهاتی (نەوتی خاوو غاز) لەهەر پارێزگایەك بۆ بودجەی هەرێم لە کاتی گەیشتنیدا. (پەسەند نییە)

3 - ڕەچاو کردنی پەرنسیپی (هاوسەنگی) لەکاتی دابەش کردنی (تێچووی وەبەرهێنان) بەسەر کەرتە ئابووریەکان بەمەبەستی پەرەپێدانی ژێرخانی ئابووری و پڕۆژەی وەبەرهێنان لە هەردوو بواری کشتوکاڵی و پیشەسازی. (پەسەندە)

4 - لیژنەی یاسایی ڕای وایە تەنها (داهاتی گومرگ) دەچێتە بودجەی فدراڵیەوە نە (باجو ڕەسمی خۆجێتی) واتە (الضرائب والرسوم المحلية) بەپێی ماددەکانی (110، 114، 115) لە دەستووری عێراقی فیدراڵ.(پەسەندە)

5 - لیژنەی یاسایی پێشنیار دەکات کە سەر لە نوێ کار بکرێتەوە بە یاسای (تأمین) ژمارە (815) ساڵی 1982 یان دانانی یاسایەکی تایبەت بە هەرێم لەو بارەیەوە. (پەسەندە)

6 - لیژنەی یاسایی پێشنیاری هاوتا کردنی مووچەی فەرمانبەران و خانەنشینانی حکومەتی هەرێم دەکات لەگەڵ حکومەتی فیدراڵی عێراق. (پەسەندە ئەگەر تواناى دارایی هەبێت)

چوارەم/ پێشنیاری لیژنەی پاراستنی مافی بەکاربەر (نووسراوی ژمارە 10 لە 2009/2/7).

1 - (وەزارەتی شارەوانی و گەشتو گوزار)و (کارەبا) زیاد بکرێت لە ماددەی (یازدە) لەگەڵ وەزارەتی (تەندروستی). (پەسەندە)

پێنجەم/ پێشنیاری لیژنەی پەروەردەو خوێندنی باڵاو توێژینەوەی زانستی:

1 - سەبارەت بە ماددە (10) لە پڕۆژە یاساکە بڕگەی یەکەم کە جەخت دەکات بەپێدانی دەسەڵاتی خەرج کردن لەلایەن وەزیرەوە بە خوار خۆی پێمان باشە ئەم دەسەڵاتدانە فەرمانگەکانی سەر بە وەزارەتەکانی پەروەردەو خوێندنی باڵا لە ڕووی خەرج کردنی پارە (بەڕێوەبەرایەتی گشتی پەروەردەکان و بەڕێوەبەری پەروەردەکان هەروەها ڕاگری کۆلیژەکانو پەیمانگاکان) بگرێتەوە، واتا دەسەڵاتی خەرج کردنی پارەیان زیاتر بکرێت لەسەر بنەمای کەم کردنەوەی مەرکەزیەتی ئیداریو زیادکردنی چاودێری، چونکە لەبەر ڕۆشنایی سەردانی مەیدانی لیژنەمان و کۆبوونەوە لەگەڵ بەڕێوەبەری پەروەردەکان و ئەنجومەنی کۆلیژەکان و پەیمانگاکان بۆمان دەرکەوتووە کە نەبوونی دەسەلاتی خەرج کردن لای ئەوان گرفتێکی گەورەیە.(پەسەندە)

2 - لە دروستکردنی قوتابخانەکاندا ڕەچاوی ڕاگرتنی هاوسەنگی لە نێوان پارێزگاو قەزاو ناحیەکاندا بکرێت. (پەسەندە)

3 - دەربارەی ماددەی (16) لە پێکهێنانی بۆردی سندوقی توانا سازی کوردستان سێ وەزارەتی پەیوەندیدار کە بریتین لە (وەزیری خوێندنی باڵاو توێژینەوەی زانستی، وەزیری پەروەردە، وەزیری پلاندانان) ئەندامی ئەو بۆردی سەرپەرشتی کردنە بن.

شەشەم/ پێشنیاری لیژنەی پەیوەندییەکان و ڕۆشنبیری و ڕاگەیاندن و شوێنەوار:

ئەو پڕۆژە پێشنیار کراوانەی کە بۆ ساڵی 2010 بەر وەزارەتی ڕۆشنبیری و لاوان کەوتوون، ئێمە پێمان باشە ئەو (اختيار)ە بدرێتە وەزارەتی ناوبراو بە ڕەزامەندی (هەردوو وەزارەتی پلاندانانو دارایی) چاوێك

بەو پڕۆژانەدا بخشێنرێتەوە بە گوێرەی (أولويات)ەکانی خۆی، بەمەرجێ ئەو چاوخشاندنەوەیە لە کۆی گوژمەی تەرخانکراو بۆ وەزارەتی ناوبراو تێنەپەڕێ. (پەسەندە)

حەوتەم/ پێشنیاری لیژنەی دارایی و کاروباری ئابووری:

1 - پێشنیار دەکەین صندوقێك بۆ ناوچە دابراوەکان دەستنیشان بکرێ بۆ خەرج کردنی بودجەی تەرخان کراو بۆ ئەم ناوچانە بە هەماهەنگی لەگەڵ دەستەی ناوچە ناکۆکی لەسەرەکان.

2 - لە حسابی (المنح) کە ڕێژەکەی (3.77٪) بە بڕی (432) چوارسەدو سیودوو ملیار دینارە، پێشنیاری ئێمە بە ڕێژەی (20٪) لە کۆی بڕی تەرخانکراو کەم بکرێتەوە، بۆ ئیحتیاتی وەزارەتی دارایی.

3 - پێشنیار دەکەین لە حسابی (مخصصات ونفقات الايفاد) کەم بکرێتەوەو بخرێتە سەر حسابەکانی تر، ئەگەر ایفادیش هەبوو بۆ ئەو کەسانە بێت کە بۆ ئەو مەبەستە دەچن بۆی پسپۆرییان بەو بابەتە هەبێت، هەرکەسێکیش کە ئیفاد دەبێت بۆ مەبەستێك کە هاتەوە با:-

أ - ڕاپۆرتێك لەسەر سەردانەکەی ئامادە بکات.

ب - وۆرك شۆپ بۆ چەند کەسێك لەو بوارەدا بکاتەوە. (پەسەندە)

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەشتەم/ پێشنیاری لیژنەی کاروباری تەندروستیو ژینگە:

1 - ڕێژەی میزانیەی تەندروستی (5.73٪)ی میزانیەی گشتیە، کە پێویستە بەپێی معیاری نێودەوڵەتی ڕێژەی میزانیەی تەندروستی (5٪) میزانیەی گشتی کەمتر نەبێت و، پەسند کراو ئەوەیە کە بگاتە (7٪) .(پەسەندە)

2 - پێشنیار دەکەین پڕۆژەی دروستکردنی نەخۆشخانەی تایبەت بە نەخۆشیەکانی ئافرەت و نەخۆشخانەی لە دایك بوونو منداڵان زیاتر لە پرۆژەکان ڕەنگ بداتەوە. (پەسەندە)

3 - دەعم کردنی کەرتی تایبەت بەمەرجێك بەرژەوەندی گشتی تێدابێت. (پەسەندە)

4 - پێویستە لامەرکەزیەتێکی زیاتر بدرێتە وەزارەتی تەندروستی بۆ کەڵك وەرگرتن لە میزانیەی تەندروستی بۆ خزمەتگوزاری تەندروستی باشترو بەکارهێنانی داهاتەکانی بەپێدانی صەلاحیەتی زیاتر. (پەسەندە)

نۆیەم/ پێشنیاری لیژنەی کاروباری کۆمەڵی مەدەنی.

1 - لە بودجەی ساڵی 2010 ی عێراقی فیدراڵ چەند دانراوە بۆ پاڵپشتی ڕێکخراوە ناحکومییەکان؟ (پەسەندە)

2 - وشەی (ڕێکخراو) کە لە ماددەی نۆزدە هاتووە، مەبەستی ڕێکخراوە ناحکومییەکان و سەنتەرە ڕۆشنبیرییەکانە؟ یان ڕێکخراوە سیاسیەکانیش دەگرێتەوە؟ (پەسەندە)

دەیەم/ پێشنیاری لیژنەی ناوخۆو ئاسایشو ئەنجومەنی خۆجێیەکان:

1 - زیادو کەمی لە میلاکی وەزارەتی ناوخۆدا هەیە. (پەسەندە)

2 - دیاری نەکردنی گوژمەیەك بۆ بەڕێوەبەرایەتی توندوتیژی دژی ژنان. (پەسەندە)

3 - دووبارەبوونەوەی هەندێ فەرمانگەی وەزارەتی ناوخۆ کە دووبارە بودجەی بۆ دانراوە، بەم شێوەیە:

أ - ژمارەیەکی زۆر لە خانووەکانی بەڕێوەبەرایەتی ناحیەکان کە (19) خانووەو خانووەیەك بۆ بەڕێوەبەری ناحیە، لە (2009) تەواو بووە لە (2010) دووبارە بودجەی بۆ دیاری کراوەتەوە. (پەسەندە)

ب - دووبارەبوونەوەی بودجەی ناوخۆ کارگێڕیو خۆیەتی لە دهۆك لە زنجیرە (1) ئاڤاکرنا ئاڤاهی تاقیگەها بیناسازی لە دهۆك، دووبارەبوونەوەی لە زنجیرە (5) دروستکردنی بینایەی فەرمانگەی تاقیگەی بیناسازی دهۆك کە بڕە پارەی بە هەردوو پڕۆژەی دووبارە بووەو (444) چوار سەدو چلو چوار ملیۆن دینارە. (پەسەندە)

ج- دووبارە بوونەوەی بودجەی دهۆك لە بودجەی ناوخۆ (2010) لە زنجیرەی (2) ئاڤاهی رێڤە بەریا بەرهەمێن سوتەمەنیا دووبارەبوونەوەی لە زنجیرە (10) پڕۆژەکانی دهۆك ژمارە (10) دروستکردنی باڵەخانەی بەروبوومە نەوتییەکان لە دهۆك، کە بڕی گوژمەی دووبارە دەکاتە (286) ملیۆن دینار. (پەسەندە)

د- لە بڕی بودجەی پڕۆژەکانی پارێزگای هەولێر بۆ ناوخۆ لە زنجیرە (21) دروستکردنی هۆڵی کۆبوونەوەو (11) یانزە ژوور بۆ بینایەی لقی دوو کە (156) ملیۆن بۆ دیاری کراوە (30) ملیۆن لە ساڵی 2009 بۆ ساڵی (2010)و (126) ملیۆن بۆ ساڵی (2010). (پەسەندە)

هـ- لە بڕە بودجەی ناوخۆی هەولێر زنجیرەی (26) نۆژەنکردنەوەی تەکییەی شێخ کاکە بگوازرێتەوە بۆ لیژنەی ئەوقاف و وەزارەتی ئەوقاف و کاروباری ئاینی کە بڕە پارەی (282) ملیۆنی بۆ دیاری کراوە بۆ ساڵی (2010). (پەسەندە)

4 - ئەو بڕە پارەی کە زیادو دووبارەیە بگەڕێتەوە بۆ بودجەی وەبەرهێنان بۆ خزمەت کردنی ناوچە زەرەرمەندو زیان لێکەوتووەکان لە هەرێمی کوردستان، کە کەمترین خزمەتگوزاری پێگەیشتووە. (پەسەندە)

یانزەهەم/ پێشنیارەکانی لیژنەی شارەوانی و گواستنەوەو گەیاندن و گەشتوگوزار:

1 - لە بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاکان ئەبێ ڕەچاوی کەم و کوڕی پڕۆژەی خزمەتگوزاری شارەوانیو شارەوانیەکان بکرێت بۆ ئەوەی کەمی تەرخان کراوی بودجەی شارەوانی لەم بودجەیە لەوێ قەرەبوو بکرێت، بۆ ئەوەی لە ئاستی پێداویستیەکانی خەڵکدا بێت. (پەسەندە)

2 - ئەوەی تێبینی دەکرێت کە ئەگەر دەسەڵات بدرێتە شارەوانیەکان کە بەیاسایەك بتوانن داهاتەکانی خۆیان خەرج بکەن لە بەڕێوەبردنی کاری ڕۆژانەیان ئەرکێکی زۆر لەسەر میزانیەی تەشغیلی کەم

دەكرێتـەوەو ئـەوەی تێبینـی دەكرێـت ئـەو داهاتـەی بـۆ سـاڵی 2009 بـە ژمـارە نیشـان دراوە پێویسـتیمان بەوەیە بۆمان ڕوون بكرێتەوە كە ئەو داهاتە زۆرەی شارەوانی بۆ وەها بەكەمی هاتووە؟. (پەسەندە)

3 - لە بودجەی وەزارەتی گواستنەوەو گەیاندن بەڕێز وەزیر زۆر بەڕاشكاوانە بێ ئاگایی خۆی لـە هـەردوو فرۆكەخانەی سلێمانی و هەولێر دەربڕی چ لە داهاتیـان، چ لـە پرۆژەكانیـان و، بـەم شـێوەیە نـابێ ئـەو دوو بەڕێوەبەرایەتیە بەم شێوەیە مامەڵە لەگەڵ وەزارەت بكەن كە مەرجەعی ئەوانە وە لە بودجـەی وەزارەتـی دارایی بودجەیەكی زۆری بۆ خەرج كراوەو دانراوەو ئەمە ڕوون نییە لامان.

4 - داهاتی تقـدیر كـراوی وەزارەتـی شـارەوانی و گەشـت و گـوزار بـۆ سـاڵی (2010) زۆر كەمـە، پێویسـتە ڕوونكردنەوە لەو بارەیەوە بدرێت.

دوانزەهەم/ پێشنیاری لیژنەی پیشەسازی و وزەو سەرچاوە سروشتیەكان:

1 -لەبەر ئەوەی وەزیری پیشەسازی لە دەرەوەی وڵات بوو هەرسێ بەڕێوەبـەرەكانی وەزارەت ئامـادە بـوون و پاش گفتوگۆیەكی چڕوپڕ گەیشتینە ئەم خاڵانەی خوارەوە:

أ - بڕی بودجەی دیاریكراو كەمە. (پەسەندە)

ب -بەهیچ جۆرێك ئاگایان لەپلانەكە نەبووە. (پەسەندە)

ج- بـەهیچ شـێوەیەك پـرۆژە پێشـنیاركراوەكانی وەزارەتیـان لـەناو پـرۆژە پێشـنیار كراوەكـانی وەزارەتـی پلاندانان نییە. (پەسەندە بۆ ڕوونكردنەوە لەلایەن وەزارەتی پلاندانان)

2 -دوانزە پرۆژەیان پێشنیار كردووە، بەڵام هیچی لەپلانی وەزارەتی پلاندانانـدا نییە:

ئـەو بـڕە پارەیـەی كـە ڕەزامەنـدی لەسـەر دراوە سـێ پـرۆژەی تـری دروسـتكردنی ناوچـەی پیشەسـازی دابمەزرێت لە جیاتی كارگەی پیستەخۆش كردن. (پەسەند نییە)

3 -وەزارەتی كارەبا داوای (463.839) چوارسەدو شەست سێ مليارو هەشت سـەدو سـی‌ونۆ مليـۆن دينـار كردووە، بەڵام وەزارەتی دارایی ڕەزامەندی لەسەر (86) هەشتاو شەش مليار دينار داوەو، ئەم برە پارەيەش بەشـی پێداویسـتەیەكانی وەزارەتـی كارەبـا ناكـات. (پەسـەندەو ڕوونكردنـەوە لەلایـەن وەزارەتـی دارایـی‌و ئابووریەوە)

4 -ئەولەویات و ریزبەندی پرۆژەكان دوای پەسەند كردنی بودجە بدرێتە وەزارەتی كارەبا بە هەماهەنگی لەگەڵ وەزارەتی پلاندانان.(پەسەندە)

5 - داهاتی فرۆشتنی یەكەی كارەبـا بدرێتـە وەزارەتـی كارەبـا، بـەڵام لـە بودجـەی وەزارەت دانەبـەزێنرێت بەمەرجێك خەرج كردنی لەژێر چاودێری وەزارەتی دارایی‌و ئابووری بێت.(پەسەندە)

سیانزەهەم/ پێشنیاری لیژنەی ئەوقاف و كاروباری ئاینی:

1 - سـەبارەت بـە بەشـە بودجـەی وەزارەتـی ئـەوقاف و كاروبـاری ئـاینی، لیژنەكـەمان هـاوڕا بـوو لەگـەڵ نوێنـەرانی وەزارەتـی ئـەوقاف كـە بەشـە بودجەكـەیان زۆر كـەم كراوەتـەوە. (پەسـەندەو گفتوگـۆی لەسـە ربكرێت)

2 - بەخشینی مزگەوتو شوێنی پەرستگاکان لە کرێی ئاوو کارەبا.(پەسەندە)

3 - دووبارە چاوخشاندنەوە بەشێوازی بە کرێدانو وەبەرهێنانی ماڵ و مڵکەکانی وەزارەتی ئەوقاف. (پەسەندە)

4 - ئاسانکاری زیارتر بکرێت بۆ ئەو خێرخوازانەی کە دەیانەوێت مزگەوتو هۆڵە ئایینەکان دروست بکەن، یان نۆژەن بکەنەوە. (پەسەندە)

چواردەهەم/ لیژنەی کاروباری کۆمەڵایەتیو منداڵو خێزان پێشنیاری ئەم خاڵانەی خوارەوە دەکات:

1 - ئەو بڕە پارەی لەلایەن وەزارەتی داراییەوە دانراون لەسەر بنەمای ساڵ (ساڵانی) ڕابردوو دانراون، لە کاتێکدا کە هەر کابینەیەك بەرنامەی خۆی هەیەو پێویستیەکانی کۆمەڵگا هەردەم لە زیاد بوونو فراوان بووندان، لەبەر ئەم هۆیە پێشنیار دەکەین کە هاوسەنگیەك هەبێت لە نێوان داواکاری وەزارەتو بڕیاری وەزارەتی دارایی. (پەسەندە)

2 - لە دوای سەردانە مەیدانیەکانمان و کۆبوونەوەکانمان لەگەڵ وەزیرو بەرپرسە باڵاکانی وەزارەت بۆمان دەرکەوت زۆر لە گرتووخانەکانو خانەی بە ساڵاچووانو دەزگاکانی وەزارەت پێویستیان بە نۆژەنکردنەوەو دابینکردنی پێداویستیەکانیان هەیە، هەر بۆیە پێشنیار دەکەین ئەو پرنسیپەی کە لە خاڵی سەرەوە هاتووە ڕەچاوبکرێت، بەباشیش دەزانین ئەو بڕە پارەیەی بۆ بواری (المنافع غير المالية) کە بە (1.5) یەك ملیارو نیو دانراوە بە (5) ملیار. (پەسەندە)

3 - لە بواری (المنافع الاخرى) پێویستە ڕەچاوی ئەوە بکرێت کە ئەرکی چاودێری خێزانیو تۆڕی کۆمەڵایەتیو پارمەتی کەم ئەندامان...هتد)، پڕۆژەی بەردەوامن و بۆ یەکجار نین، هەروەها بەردەوامن لە فراوان بوون و زیادبوونی خەرجیەکان. (پەسەندە)

4 - لە بواری (السلع) هەموو پێداویستیەکانی گرتووخانەکان لە خۆی دەگرێت، پێشنیار دەکەین بۆ زیاد کردن و گەشەکردنی بوارەکانیان کە بڕە پارەی تەرخانکراو بۆ ئەم بوارە لە (9) تا (18) ملیار زیاد بکرێت. (پەسەندە ئەگەر لە توانای وەزارەتی داراییو ئابووریدا هەبێت).

5 - دەرماڵەی کەم ئەندام و پارمەتیەکانی تۆڕی کۆمەڵایەتی پێویستیان بەسیستەم کردن و وردەکاری زیاتر لە بواری دەرماڵەکانیانی دیکەو....هتد هەیەو کاراکردنی تۆڕی کۆمەڵایەتی بەلایەنی کەم نزیکەی 100 ملیار دیناری پێویستە. (پەسەندە)

پانزەهەم/ لیژنەی کاروباری پێشمەرگەو شەهیدانو قوربانیانی جینۆساید هیچ تێبینیەکیان لەسەر بودجەی خەملێنراوی 2010ی حکومەتی هەرێم نییە.

شانزەهەم/ لیژنەی ئاوەدانکردنەوەو نیشتەجێکردنو بەهاوچەرخکردنی لادێیەکان:

ئەوەی تێبینیمان کرد لە ناوەڕۆکی ڕاپۆرتەکە ئەمەی تێدابوو:

1 - سەبارەت بە پڕۆژە بەردەوامەکان گوژمەیەك هەیە لەسەر ئەساسیی تەخمینیە، واتە زیادو کەم هەبووە لە ماوەی دیاریکراودا، دەبێت ئەوەی ماوەتەوە دیاربێت کە لەم بودجەیە پڕۆژەی چوار ساڵی تیادا بێت. (پەسەندە)

حەڤدەهەم/ لیژنەی بەرگری مافی ئافرەت:

لە ڕاپۆرتەکەیاندا چەند خاڵێکی تیابوو کە هاوبەش بوو لەگەڵ خاڵی لیژنەکانی ترو ڕاپۆرتەکانی لیژنەکەمان و ئەم خاڵانە دەخەینە پێش چاو:

1 - ڕەچاوی هاوسەنگی بکرێت لە دامەزراندن لە نێوان ڕەگەزی نێرو مێدا لە داموودەزگاکاندا. (پەسەندە)

2 - قەرزی خانووبەرە ئەو زەویانەش بگرێتەوە کە ڕووبەرەکەی 100 مەتر دووجا. (پەسەندە)

هەژدەیەم/ لیژنەی مافی مرۆڤ:

1 - بەباشی دەزانن لە بری ئەنجومەنی وەزیران وەزارەتی خوێندنی باڵا پێرەوێك ئامادە بکات بۆ ڕێکخستنی ناردنە دەرەوەی زەماڵەی خوێندن. (پەسەندە)

نۆزدەیەم/ پێشنیارەکانی لیژنەی نەزاهە:

1 - پێویست وابوو هەموو ڕاپۆرتەکانی شێوازی سەرفکردن (حیساباتی خیتامی)ی ساڵی (2008) و نیوەی یەکەمی (2009) بگەیشتایەتە پەرلەمانو لەلایەن لیژنەکانەوە لە کاتی خۆیدا کاری لەسەر بکرابوایە، هەروەها داواکارین تا مانگی نیسانی (2010) بەپێی یاسای دارایی هەموو حیساباتی خیتامی ساڵی 2009، لەگەڵ ڕاپۆرتی هەردوو دیوانی چاودێری دارایی (هەولێرو سلێمانی) لە بارەی چۆنیەتی سەرف کردنی بودجەی پێشوو، بنێردرێن بۆ پەرلەمان.(پەسەندە)

2 - سەبارەت بە ماددەی (دووەم) لە پڕۆژەی یاسای بودجەی هەرێم داهاتی بودجەی ساڵی دارایی (2010) بە (679، 348) ملیار دینار خەملێنراوە، پێویستە بە وردی ئەوە دیاری بکرێت ئایا لەسەر چ بنەمایەك ئەم بڕە پارەیە خەملێنراوە؟ ئەی ئەگەر ئەو بڕە پارەیە زیاتربوو، خۆ پڕۆژەکە باسی لە (عجزی مخطط) کردووە کە بریتیە (835) ملیار دینار، بەڵام ئەوەی دیاری نەکردووە، ئەگەر ئەو داهاتە زیاتر بوو، ئەکرێت عەجز لە داهات زیارتر بێت؟ (پەسەندە)

3 - پێویستە هەر لەم پڕۆژەیەدا بە وردی ئەو داهاتە بخەملێنرێت کە لە چالاکی وەبەرهێنانی نەوت و داهاتی سروشتی موستەحەقی هەرێم دەست دەکەوێت. (پەسەندە)

4 - دەبێ ئەو بڕە پارەیەی تا ئێستا لە گرێبەستە نەوتیەکان دەسکەوتوون لەگەڵ ئەو (5) ملیار دۆلارەی کە وەزیری سامانە سروشتیەکان لەبەردەم پەرلەماندا باسیکرد لە بودجەکەدا دیاری بکرێت و هەردوو وەزیری داراییو وەزیری سامانە سروشتیەکان بێنە بەردەم پەرلەمان و وردەکارییەکان ڕوون بکەنەوە، بۆ ئەوەی پەرلەمان بڕیاری لەسەر بدات. (پەسەندە)

5 - بودجەی نەفەقاتی (سەرۆكایەتی هەرێم، سەرۆكایەتی پەرلەمان، سەرۆكایەتی حكومەت، ئەنجومەنی دادوەری) بە ڕێژەیەكی بەرچاو كەم بكرێتەوەو بخرێتە سەر بودجەی پڕۆژەكان. (پەسەند نییە).

بەس بەڕێزان، چەند روونكردنەوەیەكمان هەیە لەسەر ئەم راپۆرتی دووەمیان، زۆربەی لیژنەكان كە راپۆرتەكانیان نارد بوو خاڵی زۆری تیا بوو، بەلاَم لەبەر ئەوەی ئێمە لیژنەكان هەمووو لەیەك رۆژدا نەیان نارد، ئەوانەی كە پێشەوە دەمانووسی و خاڵی تیا بوو لیژنەكانی تریش هەمان داواكاریان كردبوو، كە چەند خاڵێكمان بۆ نووسیوەتەوە، وەنەبێ ئەوانیش كەمیان نووسی بێت، بەلاَم نەمانویست دووبارە ببێتەوە، بۆ ئەوەی ئەوەتان لەلا روون بێت.

خاڵێكی تر، مەسەلەی ئەو پەسندو پەسند نییە، ئێمە وەكو لیژنەی دارایی لە هەمووو فراكسیۆنەكان خۆمان موناقەشەمان كردووە، موناقەشەمان كردووە لەسەر زۆر شتی رێك كەوتووین، لەسەر زۆر شتی تریش كە نووسیومانە پەسندە، یان پەسند نییە، پەسندەكە بۆ گفتوگۆو موناقەشەو لێكۆڵینەوەیە، ئەوە نییە لە لای ئێمە 100٪ پەسند بێت.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

فەرمووو.

بەڕێز عبدالله محمد نوری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ببوورن، بەپێی ماددەی (82) لە پەیڕەوی ناوخۆ برگەی دووەم، راپۆرتی لیژنەی دارایی و ئابووری ئاماژە بەو تێبینی و پێشنیارانە دەكات، كە لیژنەكان دەربارەی پرۆژەی بودجە پێشكەشیان كردووە لەگەڵ ئەو ئاكامەی كە پێی گەیشت، بەلاَم ئێمە لە لیژنەی مافی بەكاربەر پێشنیارێكمان كردووە كە سولفەی عەقار لە پازدە ملیۆنەوە بكرێتە بیست و پێنج تا سی ملیۆن دینار، بەهیچ شێوەیەك ئاماژەی پێ نەدراوە، ئەوە یەك.

تێبینیەكی تریشم هەیە بەشێوەیەكی گشتی ئەم راپۆرتانە لە كاتێكدا ئامادە كراوە ببوورن كە بەشێكی زۆر لە ئەندامانی پەرلەمان پرۆژە بەردەوامەكانی 2010یان نەبینیوە، واتا ئەم راپۆرتانە تەنها تەعبیر لە پرۆژە پێشنیار كراوەكان دەكات، واتا ئەم راپۆرتە نوقصانە، بۆیە پێویست دەكات ئەم راپۆرتە پێداچوونەوەی تیای بكرێت، ببوورن، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

فەرمووو كاك دكتۆر ئاراس.

بەڕێز ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

به حەقیقەت ئێمە پرۆژە پێشنیار كراوەكان و بەردەوامەكانیش هەردووكی لەسەر سایتی پەرلەمان هەیە، دواتریش لای ئێمەو هەموو سەرۆك لیژنە بەڕێزەكان هەیە، بەدوو كلیك دەكرێت، دواتر هەموو سەرۆك لیژنە بەڕێزەكان هاتوون ئەوەی ویست بێت و مەبەستی بێت كۆپی كردووەو بردوویەتی، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو.

بەڕێز د.شاهۆ سعید فتح الله:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

تا سەعاتێك لەمەوپێش لە سایتی پەرلەماندا پرۆژە بەردەوامەكان بلاَو نەبۆتەوە، لە كاتێكدا ئێمە وەكو فراكسیۆنی گۆڕان لە 2009/2/8ەوە داوامان لە بەڕێزتان كردووە، كە پرۆژە بەردەوامەكان بۆ رای گشتی خەڵكی كوردستان بلاَو بكرێتەوە، بەلاَم بەداخەوە تاوەكو ئێستا پرۆژە بەردەوامەكان كە رای گشتی خەڵكی كوردستانە شاردراوەتەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

تكایە ئێستا خوێندنەوەیە، كەی هاتینە سەر موناقەشە وەقتتان هەیە، ئینجا قسەی خۆتان بكەین، لیژنەی دارایی بەردەوام بن لە خوێندنەوەتان.

بەڕێز ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دوای رەزامەندی بەڕێزت دەچینە بەشی سێیەمی راپۆرتەكەمان، بەشی سێیەم پێشنیار كراوەكانی هەردوو لیژنەی یاسایی و دارایی و كاروباری ئابووری دەربارەی خودی یاسای بودجەكە، بۆچوونمان پاش ئەوەی كە هەندێ بۆچوونی لیژنە بەڕێزەكانیش تیایە رەنگدانەوەی داوەتەوە، ئەگەر جەنابت رەزامەندی بفەرمووی دەست بكەین بە خوێندنەوەی.

بەشی سێیەم

پێشنیاركراوەكان لە ماددەو بڕگەكانی یاسای بودجەی خەملێنراوی هەرێمی كوردستان بۆ ساڵی 2010

بەپێی ڕاو بۆچوونی هەردوو لیژنەی یاساییو داراییو كاروباری ئابووری

پێشنیار دەكەین دیباجەكە بەم شێوەیە بێ:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

نوقتەیەكی نیزامی هەیە، فەرموو كاك عومەر.

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاءالدین:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەنیسبەت ئەم بەشی سێیەمەوە، دوو جار نووسراوەتەوە، تێبینیەکەم ئەوەیە ئایا هەردووکی دەخوێننـەوە جارێکی عەرەبییە، جارێکیش کوردییە، بەشی یەکەم و دووەم هەر بەکوردی خوێندرایـەوە، مـن پێشـنیار دەکەم لە لاپەڕە (21 تا 27) نەخوێندرێتەوە، چونکە عەینی ئەوە لە لاپـەڕە (28)ەوە دەسـت پـێ دەکات، ڕەنگە لیژنەکە خۆشیان هەمان سەرنجیان هەبێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کەرەم بکە فەرموو.

بەڕێز ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

گۆڕانکاریمان هەیە لە دیباجەکە، لە پێشدا ئەسڵی دیباجەکە دەخوێنینەوە ئینجا دوایی پێشنیاری ئێمەیە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە پرۆژەکەتان، ئەوەی بۆ خوێندنەوەیە بیخوێننەوە، پاشان دێینە سەر موناقەشە، مولاحەزات هـەبێت، نوقتەی نیزامی هەبێت، ئێستا بەشی سێیەم هەیە فەرموو کەرەم بکەن بیخوێننەوە.

بەڕێز ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیار دەکرێت دیباجەکە بەم شێوەیە بێت: (استناداً لحكم الفقرة (1) من المادة (56) من القانون رقم (1) لسنة 1992 المعدل وبناءً على ما عرضهُ مجلس وزراء اقليم كوردستان قرر برلمان كوردستان – العراق بجلسته المرقمة والمنعقدة في/ /2010 تشريع القانون الآتي:

یەکەم/ دەربارەی (المادة الاولى):

1 -زیاد کردنی دوو بڕگە دەربارەی (ميزانية البرلمان والسلطة القضائية) لەچوارچێوەی (الموازنة العامة للإقليم) دوای دەرکردنی لە (مجموع النفقات الواردة في المادة الاولى).

2 -هەروەها زیاد کردنی بڕگەی (پێنج) دەربارەی (العجز المخطط)، هەروەها گواستنەوەی ناوەڕۆکی ماددەی (20) بۆ ئەم بڕگەیە لەگەڵ گۆڕینی زنجیرەی بڕگەکان بەم شێوەیەی خوارەوە:-

ثالثاً: مبلغ قدره (72.741.000) مليار دينار لنفقات البرلمان.

رابعاً: مبلغ قدره (39.814) مليار دينار لنفقات السلطة القضائية.

خامساً: العجز المخطط يقدر بـ(835000000) (ثمانمائة وخمسة وثلاثون مليار دينار) ويغطى هذا العجز من المبالغ المخصصة لوزارة البيشمەرگە من الموازنة التشغيلية الاتحادية لحرس الاقليم ضمن تخصيصات وزارة الدفاع العراقي الاتحادي حسب قانون الموازنة الاتحادية للسنوات (2007، 2008، 2009).

دووەم/ دەربارەی (المادة الثانية) وەکو خۆی دەمێنێتەوە.

سێیەم/ دەربارەی (المادة الثالثة) پێشنیار دەکرێ بە زیاد کردنی (بڕگەیەك) بۆ ماددەکەو، خودی ناوەڕۆکی ئەم ماددەیە دەبێ بە (بڕگەی یەکەم) وەکو لە خوارەوە هاتووە:

ثانياً: اضافة ايرادات البلديات الى ميزانياتها الخاصة لتغطية الزيادة في تقديم الخدمات البلدية للمواطنين وعلى ان تقوم وزارة المالية والاقتصاد بمراقبة هذه الايرادات وكيفية صرفها).

چوارەم/ دەربارەی (المادة الرابعة) وەکو خۆی دەمێنێتەوە.

پێنجەم/ دەربارەی (المادة الخامسة) وەکو خۆی دەمێنێتەوە.

شەشەم/ دەربارەی (المادة السادسة) پێشنیاری ئەم گۆڕانکاریانە دەکرێت:

1 **- دەربارەی لـ (أولاً) وشەی (يخول الوزير) بگۆڕێ بۆ (لوزير).**

2 **-زیاد کردنی بڕگەیەك بە زنجیرە (ثالثاً) و بەم شێوەیەی خوارەوە:**

ثالثاً: لا يجوز إجراء المناقلة في تخصيصات التنمية بين المحافظات.

حەوتەم/ دەربارەی (المادة السابعة) وەکو خۆی دەمێنێتەوە.

هەشتەم/ دەربارەی (المادة الثامنة) پێشنیار دەکرێ ئەم رستەیە لە کۆتایی ماددەکە زیاد بکرێ (مع الاخذ بنظر الاعتبار الاستفادة من الملاكات الوظيفية الفائضة في الوزارات والدوائر غير المرتبطة بوزارة لسد الحاجة للملاكات الشاغرة).

نۆیەم/ دەربارەی (المادة التاسعة) پێشنیار دەکرێت بگۆڕدرێت بۆ ئەم شێوەیە (ايقاف التعينات بعقود كافة إلا في حالات الاختصاصات النادرة وبعد موافقة وزارة المالية والاقتصاد).

دەیەم/ دەربارەی (المادة العاشرة) پێشنیار دەکرێت بۆ زیاد کردنی وشەی (لرؤساء) بۆ سەرەتای بڕگەی (ثانياً) و بەم شێوەیەی خوارەوە:

ثانياً: لرؤساء الهيئات غير المرتبطة بوزارة صلاحية الصرف بما لايزيد على (150) مائة وخمسون مليون دينار لكل حالة.

یانزە/ دەربارەی (المادة الحادية عشر) وەکو خۆی دەمێنێتەوە.

دوانزە/ دەربارەی (المادة الثانية عشر) وەکو خۆی دەمێنێتەوە.

سیانزە/ دەربارەی (المادة الثالثة عشر):

1**) ئەم گۆڕانکایانەی تیادا ئەنجام دەدرێت:**

أ - دەستەواژەی (اعضاء برلمان) لابېرێ.

ب - دەستەواژەی (اعضاء محكمة التميز) زیاد بکرێ.

ج- وشەی (مخصصات) لابېرێ.

2**- بەم شێوەی خوارەوە ئەم ماددەیە دادەڕێژرێتەوە:**

(تستقطع نسبة (10٪) من رواتب الوزراء ومن بدرجتهم واعضاء محكمة التمييز والقضاة واعضاء الادعاء العام ووكلاء الوزارة ومن بدرجتهم والمستشارين ومن بدرجتهم والمدراء العامين ومن بدرجتهم واصحاب الدرجات الخاصة وتقيد إيراداً للخزينة).

چوارده/ دەربارەی (المادة الرابعة عشر) وەكو خۆی دەمێنێتەوە.

پانزه/ دەربارەی (المادة الخامسة عشر) وەكو خۆی دەمێنێتەوە.

شانزه/ دەربارەی (المادة السادسة عشر) وەكو خۆی دەمێنێتەوە.

حەڤده/ دەربارەی (المادة السابعة عشر :

پێشنیار دەكرێت بە لابردنی وشەی (النموذجية)

هەژده/ دەربارەی (المادة الثامنة عشر):

1- ئەم گۆڕانكاریە پێشنیار دەكرێت:

3أ- المعوقين من (30) ألف دينار الى (100) ألف دينار.

3ب- المعوقين من (50) ألف دينار الى (150) ألف دينار.

2- لابردنی بڕگەی (ج) لە (3) چونكە ئەنجومەنی وەزیران بە یاسا ڕێگەپێدراوە كە سیستەمو ڕێنمایی دەربكا.

نۆزده/ دەربارەی (المادة التاسعة عشر) وەكو خۆی دەمێنێتەوە.

بیست/ دەربارەی (المادة العشرون) دەگوێزرێتەوە بۆ ماددەی (یەكەم).

بیستویەك/ دەربارەی ماددەی (الحادي والعشرون) پێشنیار دەكرێت بەم شێوەیەی خوارەوە دابڕێژرێتەوە:

(تلتزم وزارة المالية والاقتصاد بمايلي):-

1- (رصد مبلغ قدره (250) مائتان وخمسون مليار دينار لأغراض دعم مشاريع صندوق الاسكان).

2- رصد مبلغ قدره (30) ثلاثون مليار دينار لدعم مشاريع المصرف الصناعي.

3- رصد مبلغ قدره (50) خمسون مليار دينار لتعزيز القرض العقاري للمواطنين في الاقليم وزيادة مبلغ القرض الى (15) خمسة عشر مليون دينار للمحافظات والاقضية والنواحي و (12) اثنى عشرة مليون دينار للقرى.

4- (استمرار الوزارة في تأمين القرض العقاري للمواطنين حسب الضوابط والتعليمات المرعية).

5- (رصد مبلغ قدره (50) خمسون مليار دينار لدعم مشاريع القطاع الزراعي عن طريق المصرف الزراعي).

6- رصد مبلغ قدره (50) خمسون مليار دينار لدعم المنهاج الاستثماري لورارة الزراعة والموارد المائية.

بیستودوو/ دەربارەی (المادة الثانية والعشرون) پێشنیار دەكرێت بەم شێوەیەی خوارەوە دابڕێژرێتەوە:

(في حالة حصول تغير في موازنة اقليم كوردستان يخول وزير المالية والاقتصاد) بـ:

أ- تخفيض المبلغ الاجمالي للموازنة بنفس النسبة لتسوية العجز.

ب- وفي حالة حصول الزيادة في الموازنة تستحصل موافقة البرلمان عن كيفية الصرف.

بيستوسێ/ دەربارەی (المادة الثالثة والعشرون) پێشنیاری زیاد کردنی وشەی (الاتحادي) دەکرێت دوای دەستەواژەی (الدستور العراقي) و زیاد کردنی ئەم رستەیە (اعلام البرلمان بذلك للمصادقة عليه) لە کۆتایی ماددەکە بەم شێوەیە دەقی ماددەکە وەکو خوارەوە دەبێ.

(تقوم وزارة المالية والاقتصاد بالتنسيق مع وزارة الموارد الطبيعية بتخمين وتقدير الموارد التي تتحقق من نشاطات واستثمار الموارد الطبيعية المستحقة للاقليم وفق الدستور العراقي الاتحادي وتضاف الى الواردات المتحققة واعلام البرلمان بذلك للمصادقة عليه).

بيستوچوار/ دەربارەی (المادة الرابعة والعشرون) پێشنیاری دارِشتنەوەی ئەم ماددەیە دەکرێت بەم شێوەیەی خوارەوە:

(على وزير المالية والاقتصاد اصدار التعليمات اللازمة لتسهيل تنفيذ احكام هذا القانون لاسيما لتحديد صلاحية الصرف للايرادات الحكومية خلال فترة لاتتجاوز خمسة عشر يوماً من تأريخ نفاذ هذا القانون).

بيستوپێنج/ دەربارەی (المادة الخامسة والعشرون) وەکو خۆی دەمێنێتەوە.

بيستوشەش/ دەربارەی (المادة السادسة والعشرون) وەکو خۆی دەمێنێتەوە.

بيستوحەوت/ دەربارەی (المادة السابعة والعشرون) ليژنەی یاسایی پێشنیاری زیاد کردنی بەرواری (2010/1/1) دەکات بۆ ماددەکە.

تێبینی/ پێشنیاری ئەم ماددانەی خوارەوە دەکرێ کە زیاد بکرێ بۆ ناو یاساکە، یەکێك لەو ماددانە کە هێشتا ژمارەمان بۆ دانەناوە:

المادة رقم ( ): (تلتزم كافة الوزارات والدوائر الغير مرتبطة بوزارة توزيع النفقات التشغيلية والاستثمارية على محافظات الاقليم وفق الكثافة السكانية لكل المحافظات بعد استبعاد تخصيصات مركز الوزارة).

ماددەیەکی تر کە ئیزافەی دەکەین:

المادة رقم ( ): على وزارة المالية والاقتصاد تقديم تقرير دوري كل ستة اشهر من السنة عن الوضع المالي لإقليم كوردستان العراق وتقديم الحساب الختامي وفق القانون).

ماددەیەکی تر:

المادة رقم ( ): تلزم حكومة الاقليم بإجراء مايلزم لتوحيد قوى الاسايش في الاقليم خلال مدة ستة اشهر من تاريخ نفاذ هذا القانون.

ماددەیەکی تر:

المادة رقم ( ): تلزم حكومة الاقليم بإجراء مايلزم لتوحيد مؤسسة الالغام في الاقليم خلال مدة ستة اشهر من تأريخ نفاذ هذا القانون.

ماددەیەکی تر:

المادة رقم ( ): يلزم برلمان كوردستان بإجراء اللازم لتنفيذ قانون ديوان الرقابة المالية في الاقليم خلال مدة لاتتجاوز ستة اشهر من تأريخ نفاذ هذا القانون.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان، كۆتایی راپۆرتەكەمان بوو، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

نوقتەی نیزامی كاك زانا فەرموو.

بەڕێز د.زانا رؤوف حمە كریم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من پێشنیاز دەكەم دوامین راپۆرت لە پرۆتۆكۆلەكان بێنیتە دەرەوە، لەبەر هۆكارێكی سەرەكی، ئێمە هێشتا قسە كردنمان بەپێی ماددەی (85) لە پێڕەوی ناوخۆ، دەڵێ دوای خیتامی موناقەشە لە تەقریب وشەیەكی گشتی، ئینجا دەنگ دەدرێت لەسەر قسە كردن لەسەر بنودەكانی ئەو موازەنەیە، باشە ئەگەر ئێمە هێشتا موناقەشەی پرۆژە یاسایەكەمان نەكردووە، ئەگەر هاتینە سەر باس كردنی پرۆژە یاسایەكە، ئەندامانی بەڕێزی هەردوو لیژنەی یاسایی و دارایی هەر هەمان شت دووبارە دەكەنەوە، كە ئێستا باس كراوە، بۆیە ئەمە نابێت بەشێك بێت لە راپۆرتەكەی لیژنەی دارایی، ئەمە پەیوەندی هەیە بە یاسایەكەو بەڕێزانی لیژنەی یاسایی و دارایی كاتێك دێینە سەر باس كردنی بڕگەو ماددەكانی یاسایەكە، پێشنیازەكانی هەردوو لیژنەكە دەكرێت، زۆر زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

دروستە، هەر واش دەكرێت، كاكە كەرەم بكە، فەرموو.

بەڕێز كاروان صالح احمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من لە راپۆرتەكەی لیژنەی دارایی بەڕاستی رەخنە دەگرم، لەبەر ئەوەی.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

ئێستا تكایە دانیشە، تكایە وەختی موناقەشە دێت ئینجا قسە بكە، رجائەن دانیشە، بەڕێزان، ئەمە راپۆرت بوو خوێندرایەوە، موناقەشە دەكرێتە دوای نیوەڕۆ، ئینجا هەر كەسێك لەسەر هەر بابەتێك، هەر بۆچوونێكی هەبوو، هەر (108) ئەندامی پەرلەمان ناوی خۆی نووسیووە بۆ قسە كردن، هەمووتان بە تێرو تەسەل، نوقسانیەكان دەڵێن، هی لیژنەكان دەڵێن، هەر چیتان هەیە بە ئارەزووی خۆتان باسی بكەن، ئەوانیش وەڵامتان دەدەنەوەو وەختێكی كافیتان بدەینێ، ئێستا دانیشتنەكە دوا دەخەین بۆ سەعات (4)، بچن ئیسراحەت بكەن، پاشان دێینەوە بەردەوام دەبین لە گفتوگۆو موناقەشەو بەخێر بچن، خوا حافیزتان بێت.

دانیشتنی2ی نائاسایی له 2010/2/22 رۆژی دووشەممە

دانیشتنی دووەم

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بەردەوام دەبین لەسەر دانیشتنەكەی كە دوامانخست بۆ دوای نیوەڕۆ، بەڕێزان، ئێستا ئەو بەڕێزانەی كە ناویان نووسراوە وەختیان پێ دەدەین بە ئارەزووی خۆیان بەبێ موقاتەعە، تكایە كەس، كەس موقاتەعە نەكات، رەئی خۆی بە راشكاوی بداتن، كە تەواو بوو لە جێی خۆی دادەنیشێت، ناوێكی تر دێتە شوێنی، محاوەلەمان كردووە كە ئەو بەڕێزانەی قسە دەكەن موڕاعاتی قەبارەی لایەنەكەی ژمارەیان لەناو ئەو فراكسیۆنە تێكەڵمان كردووە، بۆ ئەوەی هەموو لە لایەك نەبێتن و تەواو بێت لایەكی تر بێت، هەوڵمانداوە

ئـەو پـەڕی عەدالـەت بـەکار بهێـنین، ئومێـدەوارین هـەموومان سـوود لـەو دانیشـتنە وەربگـرین، ئـەوەی لـە بەرژەوەنـدی ئـەم کوردسـتان و ئـەم هەرێمەیـە بخرێتـە پـێش چـاو، بـۆ ئـەوەی بەرچـاومان روون بێـت بـۆ موناقەشەی داهاتوو، هەوڵیش بدەین زۆر دووبارە نـەبێت، بـۆ ئـەوەی باشـتر ئیسـتیفادە بکـەین، لـە هـەمان کاتیش کەس، کەس بریندار نەکات، چونکە بە حەقیقەت رێزمان بۆ هەمووتان هەیە، هەر لادانێك مـەجال نادەین، یەعنی محاوەلە بکەین لە بابەتەکە دەرنەچین، ئیلتیزام بە ئوسولی موناقەشە بکەین، دوێنێ لەگەڵ سەرۆك فراکسیۆنەکان دانیشتین و رەئیمان وەرگرتن و موناقەشـەمان کـرد، بـڕیـار بـوو ئیلتیـزام بـە وەقـت بکرێت، سێ دەقیقەمان دەست نیشان کردووە، بەڕێزان، سەرۆکی فراکسیۆنەکان دەتوانین بۆیان دەقیقەیەك زیاد بکەین، بەڵێ فەرموو.

بەڕێز د.شاهۆ سعید فتح الله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسە کردن لەسـەر بودجـە، قسـە کردنـە لەسـەر ژیـانی تـاك بـە تـاکی ئـەم کۆمەڵگایـە، ئێمـە تـاوەکو ئێسـتا نزیکەی چواردە کۆبوونەوەمان کردووە، زۆربەی کۆبوونەوەکانمان لەسەر هەندێك شت بووە، کە پەیوەنـدی بە ژیانی کۆمەڵگەی کوردییەوە نەبووە، هەندێك لە کۆبوونەوەکانمان کراوە بوون، ئەندامان بۆیـان هـەبووە لەسەر زۆر شت قسە بکەن، لە کاتێکدا زۆربەی قسەکانمان لەسـەر شـێوازی ناونـانی لیژنـەکان بـووە، لەسـەر هەڵەی زمانەوانی بووە، ئێمە وەکو فراکسیۆنی گۆڕان پێمانوایە هەموو ئەندامێك لە پەرلـەمانی کوردسـتان مافی خۆیەتی لەسـەر بڕگـە بـە بڕگـە، بـەپێی زەرورەت، نـەك بـە شـێوازێکی کـراوە قسـە بکـات، بۆیـە ئێمـە پێمانوایە نەك تەقید هەبێت، واتا نە قەید دابنرێت، نە کراوە بێت، بەپێی زەرورەت هـەر کەسـێك ویسـتی لەسەر بابەتێك قسە بکات، بۆی هەبێت قسە بکات، رێگـری لـە کـەس نـەکرێت قسـە بکـات، رەنگـە هەنـدێك ئەندام هەبێت یەك دەقیقە قسە بکـات، هەنـدێك ئەنـدام هـەبێت دە دەقیقـە قسـە بکـات، هەنـدێك ئەنـدام هەبێت زیاتر قسـە بکـات، رەنگـە هەنـدێك ئەنـدام هـەبێت قسـەکەی کـرا بێـت، دووبـارەی نەکاتـەوە، بڵێـت قسەکەی من کراوە، کەواتە لە رووی مەبدەئیەوە نابێت بە هیچ شێوەیەك قەید دابنرێت، دانانی قەید دژی پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستانە، دژی ماددەی (84، 85، 86، 87)ـە، دژی دیموکراتیەتی نیابییـە، لەبەر ئەوە بەپێی دیموکراتیەتی نیابی هەموو هاووڵاتیەك بۆی هەیە لە بودجەی گشـتی وڵات بپرسـێتەوە، لەبەر ئەوەی ژمارەی دانیشتوانی کوردستان چوار ملیۆن کەسن، یەك بە یـەك نـاتوانن بـێن لـەو پەرلەمانـە قسە بکەن، بەڵام دەبێت لە رێگەی نوێنەرەکانیانەوە قسە بکەن، ئێمە نوێنـەری خـەڵکی کوردسـتانین، ئێمـە بۆمان هەیە لەسەر بودجە قسە بکـەین، جـا لەبـەر ئـەوە تکـا لـە بـەڕێزتان دەکـەم دژی دیموکراتیـەت، دژی پەیڕەو، دژی بەرژەوەندی خەڵکی کوردستان مەبن.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

عەفوەن، دژی پەیڕەو نییە، دژی بەرژەوەندی خەڵکی کوردستانیش نییە، زۆر زۆر بەنیزام کارمان کردووە، نیزام حەقی بە ئێمە داوە هەموو دانیشتنێك تەنزیم بکەین، بەپێی ئەو نیزامە کار دەکەین، ئەوە نزیکـەی

مانگێکە ئەو پرۆژانە لەبەر دەستە، موناقەشە کراوە، گفتوگۆ کراوە، داوامان لە بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان کرد کێ دەیەوێت قسە بکات (99) ئەندام ناوی نووسراوە بۆ قسە کردن، بۆ هەر (99) بکرێتەوە دەبێتە (الی ما لا نهایة) بەردەوام دەبین، بۆیە (99) ئەندامی پەرلەمان یەکی سێ دەقیقە قسە بکات، یەعنی (330) دەقیقە قسە دەکرێت، لەبەر ئەوە دەیخەینە دەنگدانەوە، سەلاحیەتی ئێمەیە، فەرموو نوقتەی نیزامی.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

کۆبوونەوەکەی بەیانی کە لەگەڵ سەرۆك فراکسیۆنەکان کرا، سوودی چیە؟ ئەگەر جارێکی تر ئێمە لێرەدا بیخەینەوە دەنگدان، جەنابت بۆیە ئێمەت کۆ کردەوە بەیانی سەعات یەك، بۆ ئەوەی دانیشتنەکە رێك بخەین، ئەمڕۆ قسە لەسەر ئەم دانیشتنە بکەین و سەرۆکی هەموو فراکسیۆنەکان لەوێ ئامادە بوون و خستمانە دەنگدانەوە، سەرۆك فراکسیۆن هەبوو گوتی پێنج دەقیقە، سەرۆك فراکسیۆن هەبوو گوتی سێ دەقیقە، سەرۆك فراکسیۆنیش هەبوو گوتی کراوە بێت، بەڵام زۆرینە رەئیمان وا بوو رێك بخرێت، بۆ ئەوەی رێگە بدرێت بە هەموو ئەندامانی پەرلەمان، مەجال هەبێت، بۆ ئەوەی رێگەیان پێ بدرێت هەموویان قسەی خۆیان بکەن، کە (99) ئەندام ناوی نووسی بێت، دەبێت هین بکرێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان.

لە هەموو دنیا سەرۆکایەتی پەرلەمان بۆی هەیە جەلسەکان تەنزیم بکات، ئەوە یەك، پێشنیاری ناو پەرلەمان بۆ ئەوەیە کراوە بێت، پێشنیاریش هەیە بۆ ئەوەی تەنزیم بێت وەکو سەرۆك لیژنەکان، بۆیە ئێمە ئەمە دەخەینە دەنگدانەوەو دەیخەینە بەردەم ئێوەی بەڕێز، کاکە بەبێ ئیجازە قسە مەکە لە جێی خۆت تکایە، تکایە بەبێ ئیجازە کەس قسە نەکات، بە هیچ کەسێك مەجال نادەم بەبێ ئیجازە قسە بکات، فەرموو کاك عەبدوڵلا.

بەڕێز عبدالله محمد نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەپێی پەیڕەوی ناوخۆ بە هیچ دەقێك کات دیاری نەکراوە، ئێمە زۆر جار ئیدیعای ئەوە دەکەین دیموکراسی ئێرە بگوازینەوە بۆ بەغدا، لە پەرلەمانی بەغدا تەنها قسە کردن لەسەر بودجە پازدە رۆژی پێچوو، من تەنها قسە لەسەر ناوچەکەی خۆم بکەم وەکو ئەندامێکی خەڵکی گەرمیان، کە خاوەنی کۆمەڵێك کێشەو گرفتن تەنها باسی کێشەی ئەنفالەکانی ناوچەکەی خۆمان بکەم، تەنها باسی کەموکورتی پرۆژەکانی ناوچەکەی خۆمان بکەم زیاتر لە دە دەقیقەشی دەوێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان.

ئێمە دانانیشین باسی هەموو شتەکان بکەین، باسی ئەو پرۆژەیە دەکەیت کە لەبەر دەستی ئێوەی بەڕێزە، هەر بەڕێزێك لە ئێوە لە لیژنەیەکە موناقەشەی ئەوە دەکەن، کاك شێروان فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەبیعی ئەگەر تەماشای پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان بکەیت پەرلەمان بکەیت دەبینین زۆر بە روونی، بە ئاشکرایی لە دەسەلأتەکانی سەرۆکی پەرلەمان ئیدارەو موناقەشاتی جەلساتە، ئیدارەو موناقەشەی جەلساتی پەرلەمانیش دەسەلأت دەداتە سەرۆکی پەرلەمان تەحدیدی وەقت بکات بۆ قسە کردن، ئەوە لە هەموو دنیاشدا وایە، فەقەرە سێ لە مادده (17).

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك کاردۆ.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێموایە هەمووومان لەسەر ئەوە موتەفقین کە بودجە ئەهمیەتێکی تایبەتی هەیە، من پێموایە ئەو ڕێکخستنەی کە کێ ناوی خۆی دەنووسێت فۆرمەکە کارێکی سەلبییە، لەبەر ئەوەی ڕەنگە ئێمە زەرورەت تەحدیدی ئەوە بکات کە چەند پێویست دەکات، ئەندامی پەرلەمان حەقی خۆیەتی کە کێشە، یان نا روونی لە بودجەکە هەبێت قسەی لەسەر بکات، با لەسەر ئەوە نەبێت هەر (111) ئەندام دەبێت قسە بکات، یان چەند دەقیقە قسە دەکات، لەسەر ئەوە بێت کێ ناوی خۆی دەنووسێت بەپێی زەرورەت، ڕەنگە پەرلەمانتارەکەی تر ئەو قسەی من بکات، من نەیکەمەوە، بەلأم ئەگەر بودجەیەك پێویست بکات روون کردنەوەی بوێت، یان راپۆرتێك کەموکورتیەکانی دەربکەیت و کێشەکانی بخەیتە روو و پێویست بکات، بۆ دەبێت تەحدیدی کات بکەین، ئامانج چیە لە ئەمە؟

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو.

بەڕێز پەیمان عزالدین عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

راستە پەیڕەوی ناوخۆ ڕێگای بە جەنابتان داوە وەکو سەرۆکایەتی دانیشتنەکان ڕێك بخەن، بەلأم ئەو ڕێکخستنە لە چوارچێوەی پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەماندایە، کە مافی من وەکو ئەندامی پەرلەمان دەستە بەر دەکات، لەناو پەیڕەوی ناوخۆشدا مافی قسە کردن بۆ من کراوەیە، تەحدید نەکراوە، لەبەر ئەوە ئەندام پەرلەمان بۆی هەیە هەموو قسەکانی خۆی بکات، کە سەرۆکایەتی پەرلەمانیش لە چوارچێوەی ئەو پەیڕەوە بۆی هەیە دانیشتنەکان ڕێك بخات.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو سۆزان خان.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لەناو لیژنەکاندا زیاتر لە بیست ڕۆژە، دە جەلسە زیاتر دانیشتووین، هەندێك لەو برادەرانەی کە تەحەفوزیان هەبووە لەسەر خاڵەکان دەتوانن لە ماوەی سێ دەقیقە لەسەر ئەو بەندەی کە تەحەفوزیان هەبووە لەسەری، لەراپۆرتی لیژنەکە قسە بکەن، بەپێی ئیختیصاصی لیژنەکە، ئەوە خۆی هەر زۆر موتەبەعە، لە خولی پێشووشدا لە زۆر لە یاساکاندا وامان کردووە، خۆ ئێمە ناکرێت هەموو گفتوگۆیەکان و هەموو ئەوەی کە بیست ڕۆژە کردوومانە جارێکی تر لێرەدا هەمان شت باس بکەینەوە، بەم شێوەیە لێ نابینەوە، ئێمە لەناو لیژنەکاندا گفتوگۆی خۆمان کردووەو بەهەموو ئەندامانی پەرلەمانەوە مولاحەزاتی خۆمان گوتووە، لەبەر ئەوە ڕێکخستنی جەلسەکە کەوتۆتە ئەستۆی جەنابت و زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کوێستان خان.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئەوەی ماددەی (17) لە بڕگەی (3) دەڵێت هەڵسوڕاندنی گفتوگۆیەکان و پاراستنی ڕێك وپێکی هەڵسوڕاندنە، هەڵسوڕاندن مەبەستی ئیدارەی جەلسەکەیە، کێ هەڵدەستێت و کێ دادەنیشێت؟ تەحدید کردنی کات نییە، ئێمە پێمانوایە مەرج نییە هەموو ئەندامێکی پەرلەمان قسە بکات، مەرج نییە هەمووی سێ دەقیقە قسە بکات، مەرج نییە هەمووی لە سێ دەقیقەدا تەواوی بکات، ڕەنگە من بۆ خۆم دەقیقەیەك قسە بکەم، ڕەنگە هاوڕێیەکەم دە دەقیقە قسە بکات، ڕەنگە هاوڕێیەکی ترم بڵێت قسەکانم کراوە، قسە ناکەم، لەبەر ئەوە ئێمە پێمانوایە پێویستە ئەم مافە بدرێت بە ئەندامانی پەرلەمان، ئەوەی لە لیژنەکاندا کراوە، ئیشی لیژنەکان ئیختیصاصیە، ئێرەئیختیصاصی نییە، ئەمە یەك.

دووەم/ زۆربەی ئەندامانی ئێمە کە لە لیژنەکان راپۆرتەکان نووسراوە، پێیانوایە ئەوەی کە لە لیژنەکان باسیان کردووە بەشێکی زۆری لە راپۆرتی لیژنەی داراییدا نییە، بۆیە ئێمە داوا دەکەین ڕێگا بدرێت بە ئەندامانی پەرلەمان، ئەو مافەیان پێ بدرێت کە پەیرەو ئەو مافەی پێ داون قسەی خۆیان بکەن و مەرجیش نییە هەمووی سێ دەقیقە قسە بکەن، مەرجیش نییە هەمووشی قسە بکات، بۆیە داوا دەکەین ئەو مافەمان پێ بدرێت و سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك بورهان فەرموو.

بەڕێز برهان رشید حسین:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لە یاسایەكەدا وەكو هاتووە سەرۆكایەتی مافی ئیدارەدانی جەلسەی هەیە، ئیدارەدانی جەلسە مانای تەقەیود كردن، لەمپەڕدانە نییە لەسەر بیرو رای هەر كەسێك لێرەیە كە نوێنەری بیست هەزار كەسە، ئەگەر بگەڕێینەوە بۆ ماددەی (26)، ماددەی (26) دەڵێت ئەندام لەسەر را دەربڕین و ئەو رووداوانەی لەكاتی بەجێهێنانی ئەركەكانی لە ئەنجومەندا لێیان دەدوێ، لێیان ناپرسێتەوە، یەعنی ئەم ماددەیە دوو بەشە، یەعنی ئەندام مافی ئازادی را دەربڕینی هەیە، كە مافم هەبێت، دووەم بەشیشی دەڵێت لێی ناپرسرێتەوە لەسەر ئەو رایانەی كە دەردەبڕێت، یەعنی من ئازادی رام هەیە، ئێستا جەنابتان باسی (99) ناو دەكەن نووسراوە، وابزانم ناوی منی هەر تیا نییە، یەعنی من بۆم نییە قسە بكەم، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو كاك عەدنان.

بەڕێز عدنان عثمان محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لەڕاستیدا من ئیشكالیەتێكی گەورە لە مەسەلەكە نابینم، پێموایە دیارە لەگەڵ رێزم بۆ سەلاحیەتی سەرۆكایەتی، ئێمە لە چەند كۆبوونەوەیەكی تری پەرلەماندا لەسەر چەند پرسێكی زۆر گرنگ و چارەنووسساز كات كراوە بوو بۆ هەموو ئەندامە بەڕێزەكانی پەرلەمان قسە بكەن، گفتوگۆی خۆیان و راو بۆچوونی خۆیان دەربڕن، ئێستاش ئەمە یەكێك لە مەسەلە زۆر گرنگ و چارەنووسسازەكانە كە مەسەلەی بودجەیە، پەیوەستە بە ژیانی خەڵكەوە، كرانەوەی كات لەڕاستیدا دانی جۆرێكە لە ئازادی قسە كردن و تەعبیر كردن و هەوڵدانە، بۆ ئەوەی پاڵەپەستۆیەك لە بیرو راو بۆچوونەكاندا هەبێت، یان بەشێوەیەكی زۆر نا مەعقول، نا مەنتیقی، یان با بڵێین بەشێوەیەكی نا مونەزەم قسەكان دەرنەچێت، بۆیە كە قسە تەحدید ناكرێت لەوانەیە زۆر لە بەڕێزەكان لە ماوەی دەقیقەیەكدا قسە بكەن، یان زۆر لە ئەندامەكان قسەیەكیان هەبێت برادەركەی پێشتری كردبێتی، یەعنی مەوزوعەكە بەدیوێكەوە ئیشكالیەتێكی زۆر گەورە نابینم كە وەقتەكە كراوە بێت، بۆ ئەوەی هەموو ئەندامێك قسەی خۆی تیا بكات، بەڵام بەگوێرەی پەیڕەوی ناوخۆ قسە دووبارە نەكرێتەوەو موماتەڵە لە قسەكاندا نەكرێت.

خاڵی دووەمیش/ جەنابتان وەكو سەرۆكایەتی پەرلەمان، دیارە ئێوە سەرپەرشتی كۆبوونەوەكە دەكەن، هەر بەڕێزێك لەچوارچێوەو باسەكانی ئەو مەوزوعەی كە تەرخان كراوە، یان ئەو بەندەی كە تەرخان كراوە، تۆ دەتوانیت تەنبیهی بكەیت، یان بیگەڕێینەوە بۆ مەساری خۆی.

خاڵی سێیەمیش/ ئەوەیە لەڕاستیدا راپۆرتەكان جۆرێك تێكەڵی تیایە، یەعنی بۆیە لەوانەیە نەتوانێت لەماوەی سێ دەقیقە، یان چوار دەقیقە هەموو دیوەكانی راپۆرتەكان قسەی لەسەر بكەیت، لەبەر ئەوەی راپۆرتەكان خۆی كراوەیە، بۆیە قسەكانی ئێمەش حەق وایە بەو شێوەیە بێت، كە بتوانین ئیلمامێ بكەین و چوارچێوەی راپۆرتەكان بتوانین قسەی لەسەر بكەین، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عەبدلوسەلام فەرموو.

بەڕێز عبدالسلام مصطفى صديق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێشنیارێکم هەیە، وابزانم رزگارمان دەکات لە خولانەوە لەسەر ئەوە، ئەگەر رێگام پێ بدەیت پێشنیارەکەم شەرح بکەم، ئێمە ئەگەر رێك بکەوین لەسەر ئەوەی بۆ لێرە دانیشتووین؟ وابزانم وەڵامی زۆر قسە دەدرێت، ئێمە دانیشتووین راپۆرتێك پێشکەش کراوە، پاش ئیشێکی دوورو درێژ هاتووینە ئەو راپۆرتە موناقەشە بکەین، بە رەئی من ئەگەر ئیلتیزاممان کرد بەوەی موناقەشەی راپۆرت بکەین و پرسیار بکەین، تەوزیح بکەین و جەنابی وەزیرەکانیش لێرەنە، ئەگەر مەجالم بدەیێ ئەو کاتە منیش لەگەڵ ئەوەمە ئازاد بین چەند قسە بکەین بە مەرجێك قەبول بکەین ئەو مەبادئانەی خۆمان کە بانگەشەیان بۆ دەکەین قەبول بکەین، لە مەوزوع دەرنەچین، قسەکە موەجەھ بێت و کۆتایی بێت بە پرسیارێك، قسەکەم رەد کردنی وەکو مەسئوولی لیژنە ئەو شتەم تێدا نەبوو، ئەگەر ئیلتیزام بکەین بە مەبەستی سەرەکی دانیشتنەکەمان، موناقەشەی راپۆرت، نەك بچین تروحاتی تر عەرز بکەین، یان لەگەڵ رێزم من بچم موعاناتی مەنتیقەی دیالەو ئەوە باس بکەم، ئەگەر قەبول بکەین لە حەقی ریئاسەتی پەرلەمان پێم بڵێت تۆ دەرچووی لە مەوزوع، نەك حیساب بکرێت کە ناهێڵن قسان بکەین، تەسەور دەکەم مەوزوعەکە حەل دەبێت، پێشنیاری من ئەوەیە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو خانم.

بەڕێز عظيمة نجم الدين حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە هەموو ئەندام پەرلەمانێك کە لێرەدا هاتووین نوێنەرایەتی چەند هەزار کەسێك دەکەین لە چوارچێوەی یەك نوێنەرایەتی ئێمە لەناو لیژنەکانی خۆماندا ئەو پێشنیارو راو بۆچوونانەی خراوەتە ناو راپۆرتەکەو هەیە، ئێمە تەنها نابێ لەو چوارچێوەیەدا قسە بکەین، هەموو ئەندام پەرلەمانێك تێبینی و پێشنیاری خۆی هەیە لەسەر کۆی پرۆژەکان و کۆی ئەو پرۆژانەی کە وەزارەتی دارایی خوێندیەوە وەکو پرۆژەکانی لیژنەی دارایی و بەو شێوەیە، بۆیە هەموو ئەندام پەرلەمانێك بۆی هەیە تێبینی و سەرنجی هەبێت، لەسەر ناوچەی خۆشی هەیە، لەبەر ئەوەی ئێمە نوێنەرایەتی ناوچەی خۆشمان دەکەین، جگە لەوەی کە لەناو چەند لیژنەیەکی تر داین، نوێنەرایەتی ناوچەی خۆشمان دەکەین، بۆمان هەیە کەموکوڕییەکان و پێداویستیەکانی ناوچەی خۆمان لێرە بە ئاشکرا باس بکەین و قسەی لەسەر بکەین.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو كاكە.

بەڕێز كاروان صالح احمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من تەنها مولاحەزەم لەسەر یەك شت هەیە، یەعنی من ئەگەر راپۆرتەكەی خۆم لە لیژنەی ناوخۆو ئاسایش تازە باسم كرد پێش ئێستا رێگاتان پێ نەدام، ئێستا وا باسی دەكەم، ئەگەر راپۆرتەكەم لە لیژنەی دارایی ئیشارەی پێ نەدرێت، تەنیا هەر ناویشی نەیەت وەكو ئەوەی كە ئێمە یەك دنیا كێشەی ئاسایشمان هەیەو لێرەش بۆم تەحدید بكەیت سێ دەقیقە قسەی بكەم، من نازانم چ مافێكم هەیە لە پەرلەمان؟ ئەوە راپۆرتەكەم، ئەوە لیژنەی دارایی، ئەوە هەموو برادەرانی لیژنەی ناوخۆو ئاسایش لێرەن، ئێمە سێ هەفتە دانیشتنمان لەسەر ئەوە كردووە، هەردوو بەڕێز بەرپرسی ئاسایشی گشتی سلێمانی و هەولێرو شاندی یاوەریمان بانگ كردووە، یەك دنیا تێبینیمان هەیە لەسەر میلاك، لەسەر بودجە، لەسەر كۆمەڵێك شتی تایبەت بە پاراستنی سەرو سەروەتی هاووڵاتیان، ئێستاش لێ نەگەڕێی سێ دەقیقە قسەی بكەم، ئەوە نازانم یەعنی مافی من لە كوێیە؟

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو كاكە.

بەڕێز حمە سعید حمە علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من پێموایە كاتێك خیلاف دروست دەبێت لە وەجهەی نەزەڕدا حەكەم بۆ ئەوەیە یاساو لائیحە، سەیری هەموو ئەو ماددەو بڕگانە دەكەین كە باسی دانیشتنەكان و بەڕێوە چوونی دەكات و باسی ناو نووسین و ئیدارە كردنی جەلسەكە دەكات، هەموویان بەو عاقارە دەڕۆن بەبێ هیچ تەفسیرێك، كەوا مافی پەرلەمانتارە بە ئازادی قسە دەكات و تەحدیدی وەقتی بۆ نەكرێت، بەڵام بە هەموو ئەو مولاحەزەو پرنسیپانەی كە بەڕێزانیش باسیان كرد لە دووبارە نەكردنەوەو لە ئەو شتانەی كە قسە كردن لەسەر قسەی ترو بەپێی پەیڕەو و پرۆگرام كە لە ماددەی (72)دا دەڵێت (دەبێت لە پێشدا دیراسەو موناقەشەی راپۆرتەكە بكرێت، دواتر بچین بۆ بودجەكە، دواتر بچین بۆ پرۆژە یاساكەمان) مانای وایە بازدانێك نەبێت، من پێموایە ئەگەر هەموومان بە كراوەیی قسە بكەین و كات دیاری نەكرێت هیچ فەرق ناكات، تەنیا دوو، سێ سەعات فەرق دەكات، قەیدی چ دەكات با نەفسمان درێژ بێت، بۆ ئەوەی لائیحە جێ بەجێ بكرێت و هەمووشمان بە ئازادی قسە بكەین و، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو خاتوون.

بەڕێز شەونم محمد غریب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەك بـەڕێزتان ئاگـادارن لیژنـەکانی پەرلـەمان و هـەموو لایەنـەکان هاوبەشـیمان تیـا کـردووەو، هـەموومان رەئیمان هەبووەو بۆچوونمان هەبووە لەسەر لیژنەکان، هـەموو یـەکێك لـە ئێمـەش لەگـەڵ فراکسـیۆنەکانی خۆمان لەسەر کێشەکانی لە لیژنەکاندا هەبووەو راو تێبینیەکانی خۆمان قسەمان کردووە، نازانم ئەوە تا چ حەددێك جەنابتان قەبولی دەکەن، ئەگەر بکرێت لیژنە بە لیژنە بخەینە موناقەشەوە، بـۆ نموونـە لیژنـەی وزە، بابەتی لیژنەی وزە هەمووی بخرێتە موناقەشەوە کۆی مولاحەزاتەکان کۆبکرێتەوە، دوایی لە ئـەخیردا هەموو لیژنەکان کە کێشەکان چارەسەر بوو، لە هەموو لیژنەکاندا ئەو (18) لیژنەیە، ئەوسا یەك راپـۆرتی موفەسەل لەسـەر هـەموو لیژنـەکان کـۆ دەکرێتـەوەو، وابـزانم هـیچ یـەکێك لـە ئەنـدامان کێشـەیان نابێـت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاءالدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەیانیش عەرزم کردی، بەڕاستی تەحدید کردنـی وەقت لـە بەرژەوەندیـدا نییـە، ئـەوا جـەدوەلێك دروسـت دەبێت، لەوانە بوو ئێستا ئێمە سێ، چوار لاپەڕەمان دەخوێندەوەو ئیشەکان بەڕێوە دەچوون، ئـەم تەحدیـد کردنە بـا نەکەینـە پـەیڕەو باشـە، بـەیانیش جـەنابت رەئـی سـەرۆك فراکسـیۆنەکانت وەرگـرت، بـۆ ئـەوەی هەموو براو خوشکانی پەرلەمان بزانن کە ئێمە هەمووومان لەگەڵ تەحدید کردن نەبووین، ئـەوەی مـن تـێ بگەم لە دەسەڵاتی جەنابتانەوە وەکو سەرۆکایەتی بۆ تەنزیم کردنی دانیشتن ئەوەیە نەفەر ئەگەر دەرچوو لە سنووری خۆی تەشهیری کرد، دووبارەی کرد، شتی زۆر دووبارە کردەوە، لە بەرنامەی کاری رۆژ دەرچـوو، ئەوەی کە ئەمڕۆ دیاریمان کردووە، ئەوە سەڵاحیاتی کاملتان هەیـە کـە مـەنعی بکـەن و نـەهێڵن، جـەنابتان عەرزم کردن کە تەوصیات ئاراستەی پەرلەمان بکەیت باشە، بەڵام شتی دووبارە نـەڵێن، ئـەوەی لـە لیژنـەی دارایـی و ئـابووری دیـاری کـراوەو پێویسـت ناکـات دووبـارە بکرێتـەوە، بـا ئـەو خوشـك و برایانـەی کـە تەحـەفوزیان نووسـیووە سـەرنج و رەخنـەکانیان بـە هەنـد وەرنـەگیراوە، تێبینیـەکانیان نەخراوەتـە نـاو راپۆرتەکەوە، ئەوانە با هەموویان قسە بکەن، چونکە ئەگەر ئێمە لێرە ئەمە بکەینە پێشینەیەك شـتی زۆر خراپی لێ دەکەوێتەوە، پەرلەمان ئیتیهام دەکرێت کـە ناهێڵرێت ئەندامـەکانی ئازادانـە قسـە بکـەن، ئـەوە خاڵی یەکەم.

خاڵی دووەم/ جەنابت بەیانی لێرە تەئکید بکرێتەوە باشە، یەك جار قسە کردن نییە، فەرمووت دوو جارە من بیری بەڕێزتان دەخەمەوە، جارێـك لەسـەر راپۆرتەکەیـە، جـاری دووەم نـاونووس دەکرێتـەوە، جـەنابت ئەوەت بیر چوو باسی بکەیت، ئەوە لەوانە بوو جۆرێك لە خوشك و برایان هێور بکاتەوە کە دوو جـار قسـە بکەن، یان بە کراوەیی یەك جار قسە بکات هەر کەس هـەر چـی هەیـە بیکـات، مـن وام پـێ باشـترە، هـەموو

ڕاپۆرتەکان و بودجەش هەمووی بخوێندرێتەوە، دوایی هەر کەس ئازادانە چی هەیە لەسەر هەمووی بڵێت ئەوە باشترە، چونکە هەمووی پێکەوە بەستراوە، یان کە کردتان بە هەردووجار، هەردوو جارەکە جەنابت لەو دوو مەجالە تەحدیدەن دەسەڵاتان هەیە کە نەهێڵن لە سنوور دەرچوون، تەشهیر کردن، ئەگینا بەڕاستی تەحدید کردن ئەوە هەموو ئیشارەتی پێ درا.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لەسەر کورەی ئەرز هیچ پەرلەمانێك لە عالەم بهێنە، میسالێکم بۆ بهێنە لە جەلسەکان تەحدیدی وەقت نەبێت، لە هەموو دنیا نیزام هەیە، ئیلتیزام بە نیزام دەکرێت، ئێمەش لە خەڵك فێر بووینە، لە خۆمانەوە نەمانهێناوە، کاك عەونی فەرمووو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سوپاس، ئەگەر ئێمە تێبینی پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان بکەین، دەبینین لە ماددەی (17) بڕگەی (3) بە وازیحی تەحدید کراوە، کە جەنابی سەرۆکی پەرلەمان ئیدارەی موناقەشات دەکات و موحافەزەی نیزامەکەی دەکات، ئەوە خاڵی یەکەم.

دووەمین/ بەپێی بڕگەی دوو لە ماددەی (55) دەڵێت (تسجل طلبات الاذن في الكلام مع مراعاة تسلسل تقديمها وتراعى في اعطاء الاذن الاسبقية في الطلب)، واتا ئەو ئیستیماراتانەی کە پڕ کراوەتەوە زۆر زۆر شتێکی چاکە، تەنزیمی جەلساتەکە دەکات، تەنزیمی قسە کردنەکان دەکات.

سێیەم/ ئەگەر بێینەوە سەر ماددەی (80) جەنابتان و هەموو ئەندامانی پەرلەمانی بەڕێز ئاگایان لێیە، تەبعەن پرۆژەکە پرۆژەی بودجەی هەرێمی کوردستان لە (2010/1/26) لە جەلسەی نائاسایی خوێندنەوەی یەکەمی بۆ کرا، رەوانەی لیژنەی دارایی و بۆ هەموو لیژنەکانی تری پەرلەمان و ئەندامانی بەڕێزی پەرلەمانیش، لە ماوەی سی رۆژدا هەموو لیژنەکان کۆبوونەوەی خۆیان کردو راپۆرتی خۆیان پێشکەشی لیژنەی دارایی کرد، لیژنەی دارایی کۆی ئەو راپۆرتانەی کۆکردەوە لە راپۆرتی خۆی، واتا ئەگەر ئێستا دووبارە مەجالی ئەوە بدەین هەر کەسێك بێت بە کەیفی خۆی قسە بکات، وابزانم بودجەکە بە شەش مانگیش تەصدیق ناکرێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس برای بەڕێز، ئەمە لەسەر راپۆرتە گشتییەکەیە، کە هێشتا ماوە، یەعنی یەك جار بۆ هەموو میزانیە سێ دەقیقە نییە، لەسەر راپۆرتە گشتیەکە کە رەئی عامی خۆتان دەدەن، پاشان دێینە سەر بابەتەکانی تر لەوێش وەقتی تر دەبێت و تەنزیم دەکرێت، کاك ئیسماعیل فەرمووو.

بەڕێز اسماعیل محمود عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لە لیژنەکان وەکو سۆزان خان باسی کرد موناقەشەیەکی زۆرمان کردووە، ئێمە وەکو لیژنەی ناوخۆو ئاسایش و خۆجێیەکان دە کۆبوونەوەمان کردووە لەسەری و راپۆرتەکەمان نووسیووە داومانەتە لیژنەی دارایی، ئێستا لیژنەی دارایی بەشی زۆری راپۆرتەکەی ئێمەی داخیلی سەر راپۆرتەکەی خۆی کردووە، رەنگە لە ئاسایش خەلەلێك هەبێت، وەختێ کە گەیشتنە سەر وەزارەتی ناوخۆ، ئێمە وەکو لیژنەی ناوخۆ دەتوانین قسەی لەسەر بکەین و ئەوەی کە زەرورە بیخەینە بەردەمی ئەندامانی پەرلەمان و موناقەشەی لەسەر بکرێت، من چ پەیوەندیم بە تەندروستییەوە هەیە، رەنگە تەندروستی کاری من نەبێت، ئیشی من نەبێت، لیژنەی نییە؟ ئەگەر هەموو برادەرێك تەدەخول بکات لە ئیشی لیژنەیەکی تر، رەنگە ئەوە ماوەیەکی زۆر بخایەنێت و ناتوانین کارەکان بکەین و پەکیان دەخەین، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

خاتوو پەیام فەرموو.

بەڕێز پەیام احمد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەگەڵ رێزمدا، ئێمە هەر کەسێك نین لێرە دانیشتووین، هەر یەکە لە ئێمە ئەندامی پەرلەمانین و نوێنەری خەڵکین هاتووین بۆ ئێرە، دیارە ئێمە پێشتر ئەوەمان بینوەو ئەوەمان خوێندۆتەوە لە پەیڕەودا کە ئێمە مافمان هەیە قسە بکەین، هیچ سەقفێکیش دانەنراوە بۆ ئەو قسە کردنە، لەوانەیە من بۆ خۆم قسەم نەبێت، بەلاّم هاوڕێیەکەم قسەی هەبێت، دوایی ئێمە لەناو لیژنەکاندا بەڵێ تێبینی خۆمان گوتووەو قسەی خۆمانمان کردووەو موناقەشەمان کردووە، بەلاّم لە لیژنەی داراییدا ئەو تێبینیانەی ئێمە دیاری نەکراوەو باس نەکراوە، لەوانەیە لە لیژنەیەك باس کرا بێت، لە لیژنەکەی تر باس نەکراوە، بۆیە ئێمە داوا دەکەین قسەکانمان سەقفی بۆ دانەنرێت، لەوانەیە ئەم فەترەیەی کە هەر هەموومان قسەمان کرد ئێستا کاتەکە تەواو بوایەو قسەکانی خۆشمان بکردایە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك شاهۆ.

بەڕێز د.شاهۆ سعید فتح الله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم دۆکیۆمێنتانە لە لایەن بەڕێزتانەوە گەیشتووە بەمن وەکو ئەندام پەرلەمانێك، هەندێکی هاتۆتە بۆکسەکەمەوە، هەندێکیش لە سایتی پەرلەمان وەرمگرتووە، بۆ ئەوەی تاوتوێی بکەم و دیراسەی بکەم، پاشان رەئی خۆم بڵێم لەسەر ئەم هەموو دۆکیۆمێنتانە، بە سێ دەقیقە تەواو نابێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاکە گیان بەو شێوەیە نییە، ئێستا تەنیا راپۆرتی دارایی، بابەتە گشتیەکەی، تەنها بۆ ئەو بابەتە ئەو تەنزیمەمان داناوە کە بە عام لەسەری قسە دەکرێت، هەر کەسێك رەئی خۆی دەدات، پاشان دەڕۆین بۆ سەر بابەتەکانی تر لەوێش مەجالی تر دەبێت.

بەڕێز د.شاهۆ سعید فتح الله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێشنیار دەکەم حەلێکی وەسەت، نە تەقید هەبێت، نە ئینفیتاحی تەواو، یەعنی کرانەوەی تەواو بەپێی زەرورەت، من بۆم هەیە لەسەر راپۆرتی لیژنەی تریش قسە بکەم، من ئەندامی لیژنەیەکم، بەلاَم بۆم هەیە لەسەر راپۆرتی لیژنەی تریش قسە بکەم، بەس هەندێك ئەندام هەیە تەنیا لە بواری پسپۆری خۆیدا قسە دەکات، هەندێك ئەندامیش هەیە لە بواری پسپۆری خۆشی قسە ناکات، قسەکەی دەکرێت، جا لەبەر ئەوە بەپێی زەرورەت قسە بکرێت، باشترین حەلە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو.

بەڕێز دڵشاد شهاب حاجی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

جەنابتان دەزانن کەوا ئەو راپۆرتە گشتییەی ئێستا گفتوگۆی لەسەر دەکرێت هەموو بوارەکانی کاری حکومەت دەگرێتەوە، من دووبارەی ئەوە ناکەمەوە کە چەند رۆژە لیژنەکان کاری خۆیان دەکەن، بەلاَم یەك ئیزافە دەکەم، ئەم بوارانە هەر یەکەی کۆمەڵێك پرسیارو وەلاَم هەڵدەگرێت، خەڵکی مەعنی بە وەلاَمدانەوەی ئەو پرسیارانە لێرە نین، لێرە بوون، وەزیری مەعنی بانگ کراوە، بەڕێوەبەری گشتی بانك کراوە، وەکیلی وەزیرەکان بانگ کراون، ئێستا هیچ مانایەکی نییە ئێمە لە بوارێکی موعەیەن پرسیارێك تەوجیهی کەسێکی غەیرە حازر بکەین، کە کەسێك حازر نییە ئەو وەلاَمە بداتەوە، دوو رۆژ وەزیری دارایی و پلاندانان لێرە بوونەو کراوە بووە، کەوا بچن، بەڵێ لێرە بوونە بە کراوەیی و رۆژێکی کامل، مەنتق نییە ئەم پرسیارانەی کە لەوێ کراوە، ئەی باشە رەنجی ئەم هەموو بیست رۆژە بە شەو و رۆژ، هەموو حکومەت و هەموو پەرلەمان پێوەی خەریك بووە، ئێمە چۆن بێین هەمووی لێرە ئیعادە بکەینەوە، دیسانیش دەڵێمەوە ئەی ئەوانەی کە لێرە نین؟ ئەو پرسیارانەی کە لە شارەوانی دەکرێت، کە لە ناوخۆ دەکرێت؟ کە لە ئەوی تر دەکرێت، کە هەمووی وەلاَمی دراوەتەوە، بۆیە من لەگەڵ ئەوەدام کە تەقیودێك هەبێت، نابێت ئەو کرانەوەیە هەبێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو.

بەڕێز سیویل عثمان احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەبعەن منیش پێمwایە ئەگەر تەحدید نەکەیت، ئەگەر کات تەحدید نەکرێت و سەقفێکی بۆ دانەنرێت، هەموو ئەندامانی پەرلەمان نەفسیەن مورتاح دەبن، من تەماشای کاتەکەی دەکەم چل دەقیقەیە موناقەشەی ئەوە دەکرێت کە رێگا بدرێت، یان رێگا نەدرێت، لەوانەیە تاکو ئێستا پازدە ئەندامی پەرلەمان موناقەشەی لەسەر راپۆرتەکە کردبوایە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بۆ تەنزیم بە تەئکید تەحدیدی وەقت دەکرێت، ئینجا لەسەر وەقتەکەی دەتانەوێت لە جیاتی سێ دەقیقە، ببێتە پێنج دەقیقە مانعمان نییە، دەتوانین ئەوەتان بۆ بکەین، بەڵام بۆ ئەوەی فێر بین ئیلتیزام بە نیزام بکەین، ئیلتیزام بە یاسا بکەین کە هەیە، بە تەئکید بەبێ نیزام، بەبێ تەحدید نایکەین، با لە جیاتی سێ دەقیقە لە سەرۆکایەتی موتەفیقین ببێتە پێنج دەقیقە، کەرەم بکە.

بەڕێز د.احمد ابراهیم علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لێرەدا دوو شت هەیە، یەکەم/ راپۆرتی لیژنەی دارایی و کاروباری ئابووری، لەگەڵ پرۆژەی بودجەکە، هەردووکیان ناکرێت پێکەوە قسەیان لەسەر بکرێت، جاری یەکەم لەسەر راپۆرتی لیژنەی دارایی قسە بکرێت هەر ئەندام پەرلەمانێك بەتایبەتی ئەوانەی کە لیژنەکاندا قسەی خۆیان بکەن، چونکە بەڕاستی من تێبینیم کرد لەو لیژنانەی ئێمە تێدا ئەندامین لە راپۆرتەکەیاندا نەهاتووە، پاشان مادده بە مادده پرۆژەکە، بودجەکە قسەی لەسەر بکرێت، واتا ئەندامانی پەرلەمان بە ئازادانە قسەی خۆیان لەسەر بکەن، ئەوەی کە لە راپۆرتی لیژنەی دارایی هاتووە هەندێکی بە پەسند داناوە، هەندێکی بە پەسندی دانەناوە، ئەمە دەکرێت بەڕاستی ئەندامانی پەرلەمان قسەی لەسەر بکەن، رای لیژنەی داراییە کە بە پەسندی دەزانێت، یان بە پەسندی نازانێت، یەعنی لێرە نابێتە یاسا، لەبەر ئەوە من وا بە باشی دەزانم سەرەتا لەسەر راپۆرتی لیژنەکە ئەندامان قسەی خۆیان بێت، بەتایبەت ئەوانەی لە لیژنەکاندا سەرنجیان هەبووە لە راپۆرتەکەدا نەهاتووە، یان بە شێوازێکی تر هاتووە، پاشان بودجەکە بخرێتە بەردەم ئەندامانی پەرلەمان بۆ گفتوگۆ لەسەر کردنی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە موناقەشە لەسەر راپۆرتە گشتییەکەیە، برای بەڕێز لەسەر ئەوە قسە دەکەین، تکایە ئیتر بەسە، پێنج دەقیقە بە هەر بەڕێزێك دەدەین، لەوە زیاتر نییە، هیچ نییە، لیژنەی دارایی کەرەم بکەن وەرنە جێگای خۆتان، لیژنەی یاسایی فەرموون وەرنە ئێرە، بۆ ئەوەی بەرامبەری ئەندامان بن، بۆ ئەوە یاداشتەکانتان بنووسن و کەرەم بکەن وەرنە شوێنی خۆتان، برۆ لە پەرلەمانەکانی دنیا بگەڕێ، ئەگەر ئەم شتەت دیت، نییە.

بەڕێز د.شاهۆ سعید فتح الله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تکات لێ دەکەم مافمان لێ زەوت مەکە لە قسە کردن، موصادەرەی حەقمان مەکە لە قسە کردن، ئێمە بە هیچ شێوەیەك لە ماڧ خۆمان خۆش نابین لە قسە کردندا، دەبێت قسە بکەین، بۆمان هەیە قسە بکەین.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێرە پەرلەمانی کوردستانە، موشکیلەیەك لە نوقتەیەك هەبوو دەیخەینە بەردەمی ئێوە، قەراری لێ بدەن، بەوە رازین؟ دەیخەینە دەنگدانەوە، بەوە رازی نین ئیلتیزام بە نیزامەکە دەکرێت و دەڕوات برای ئازیز، خۆ بە زۆر نییە فەرزی بکەین، کەرەم بکە، کێ لەگەڵ ئەوەیە سەقفی زەمەنی تکایە راوەستا، دەیخەینە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵ ئەوەیە سەقفی زەمەنی تەحدید بکات تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ سوپاس، زۆر زۆر جوان دیار نییە، بەو شێوەیە کە تەصویت بکرێت ئیحتیرامی رەئی ئەکسەریەت نەگیرێت، بەڕێزان، گوێ بگرن بە حەقیقەت بە عینادی نابێت، نیزام نیزامە، دەبێت ئیلتیزام بە نیزام بکرێت، چەند بەوشێوەیە ببێتن نابێتن، موشکیلەیەك هەبوو پەرلەمان قەرار دەدات، نیزام داخیلی نییە بەو شێوەیە، بەداخەوە لێی تێ نەگەیشتین، بە داخەوە، تکایە جەلسەکە تەئجیل دەکەین بۆ ماوەی یەك سەعات، بۆ ئەوەی حەددێك بۆ ئەو وەزعە دابنێین، سوپاس.

دانیشتنی سێیەم

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دانیشتنەکەمان ئێستا درەنگە سەعات حەوتە، دوا دەخەین بۆ سبەی سەعات (11) تاکو سبەی بە خواتان دەسپێرین و بەیانی لێرە حازر دەبین و کۆبوونەوەکانمان بەردەوام دەبێت و هەم راپۆرتی لیژنەی لێکۆڵینەوە لە یەکەم وەکو بڕیار بوو لەسەری گفتوگۆ بکەین، پاشانیش ئەو بەڕێزانە حازر دەبن ئاگاداریان دەکەینەوە لەسەر بودجە بەردەوام دەبین. تاکو بەیانی سەعات (11) بە خواتان دەسپێرین، کۆتایی بە دانیشتنەکەمان دەهێنین.

فرست احمد عبدالله
سكرتێری پەرلەمانی
كوردستان – عێراق

ارسلان بايز اسماعيل
جێگری سەرۆكی پەرلەمانی
كوردستان – عێراق

محمد قادر عبدالله(د.كمال كەركووكی)
سەرۆكی پەرلەمانی
كوردستان - عێراق

پەرلەمانی كوردستان - عێراق

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (3)ی نائاسایی

سێ شەممە رێكەوتی 23\2\2010

خولی سێیەمی هەڵبژاردن

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژماره (3)ی نائاسایی

سێ شەممە رێكەوتی 2010/2/23

کاتـژمێر (10)ی پـێش نیـوەڕۆی ڕۆژی سـێ شـەممە ڕێکـەوتی 2010/2/23 پەرلـەمانی کوردسـتان - عێراق بە سەرۆکایەتی بەڕێز محمد قادر عبدالله(د.کمال کـەرکووکی) سـەرۆکی پەرلـەمان و, بـە ئامـادەبوونی بەڕێز ارسلان بایز اسماعیل جێگری سەرۆك و, بـەڕێز فرسـت أحمـد عبـدالله سـکرتێری پەرلـەمان, دانیشـتنی ژمارە (3)ی نائاسایی خولی سێیەم, ساڵی (2010) ی خۆی بەست.

بەرنامەی کار:

بەپێی حوکمەکانی بڕگـە (1)ی مـاددە (20) لـە پێـڕۆی نـاوخۆی ژمـارە (1)ی هـەموارکراوی سـاڵی 1992ی پەرلەمانی کوردستانی عێراق, دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاری درا دانیشـتنی ژمـارەی (3)ی نائاسـایی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە کات (10)ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی سێ شـەممە ڕێکـەوتی 2010/2/23 دا بـەم شێوەیە بێت:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بـەناوی گـەلی کوردسـتان، دانیشـتنەکەمان دەکەینـەوە، خـولی سـێیەمی هەڵبـژاردن، سـاڵی یەکـەم، خـولی گرێدانی یەکەم، ژمارەی دانیشتن (3)ی نائاسایی، ڕۆژی دانیشتن 2010/2/23، بەرنامەی کار:

بە پێـی حوکمـەکانی بڕگـەی (1)ی مـاددەی (6) لـە پـەیڕەوی نـاوەخۆی ژمـارە(1)ی هـەموار کـراوی سـاڵی 1992ی پەرلەمانی کوردستان-عیراق، دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بریاری دا بەرنامەی کاری دانیشـتنی ژمـارە (3)ی نائاسـایی خـولی سـێیەمی هەڵبـژاردن، ڕۆژی سێشـەممە، ڕێکـەوتی 2010/2/23 بـەم شـێوەیە بێت، کۆبوونەوەی یەکەم لە کاتژمێر 10ی بەیانی:

1-خوێندنەوەی یەکەمی پرۆژەی یاسای هەموارکردنی مووچەی فەرمانبەران لە هەرێمی کوردستان-عـیراق، کە لە لایەن ژمارەی یاسایی ئەندامانی پەرلەمانەوە پێشکەش کراوە.

2-خسـتنە ڕووی ڕاپـۆرتی لێژنـەی لێکۆڵینـەوەی پەرلـەمان، سـەبارەت بـە زانکـۆ ئەهلیـە داخراوەکـانی کوردستان-عیراق.

کۆبوونەوەی دووەم کاتژمێری 4ی ئێوارە:

1-گفتوگۆکردن و بڕیاردان لەسەر پرۆژەی بودجەی ساڵی 2010 ی هەرێمی کوردستان.

لێژنەی یاسایی کەرەم بکەن.

نوقتەی نیزامی فەرمووو.

بەڕێز احمد سلێمان(بلال):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

جەنابتان دوێنێ هەر کە ئێمە لێرە دەستمان هەڵبڕی، هیچ فایدەی نەبوو، هەر چی هاوارمان کرد، قسەی ئێمە وەنەگیرا، یەك جاریش جەنابتان رووتان لەم لایە نەکرد، ئیعتیرازەکەم ئەوەیە، یان بە پەیڕەو لەگەڵمان بکەن، یان بە تەوافوق، ئەگەر بە پەیڕەوە لەماددەی 52 باس لە دانیشتنی ئەندامانی پەرلەمان دەکات، کە بە پێی حروفی هیجا بێت، یان بە تەوافوق لەگەڵمان بکەن با تەوافوقمان دیار بێت، چونکە ئێمە هەر چی ببپرسین جەنابتان فایدەی نیە لەگەڵمان، دەبێ بە رێگایەکی تر لەگەڵمان بکەن، ئەوە یەکەم، خاڵی دووەممان لەسەر دانیشتنەکەی ئەمڕۆیە، دوێنێ هیچ باسی خاڵی یەکەمی تێدا نەبوو کە دوێنێ بریارمان لەسەر دا، ئەمڕۆ نازانم چۆن یەکسەر هاتووتە نا خاڵەکان و پێش بودجە و پێش ئەوەی دانیشتنەکە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بە نیسبەت خاڵی یەکەم، خاڵی نیزامی دووەمت، دوێنێکە ئیعتیراز هەبوو و یەکسەر چووین و سەیری ئەرشیفمان کرد، راستە ئەو پرۆژەیە هەبوو، وەعدمان دا و هەر دوێنی لێرە ئیعلانمان کرد وتمان بەیانی ئەیخوێنینەوە و ئەیخەینە بەرنامەی کار و تەحویلی لێژنەکانی ئەکەین، دوێنێ لێرە لە پێش جەنابت و ئەو بەڕێزانە ئەو وەعدەمان دا، بالفعل ئەو پرۆژەیە هاتووە بۆ ئێمە پێش ماوەیەك، بە نیسبەت حروفی ئەبجەدی، وەختی خۆی رێکەوتبوون هەمووتان لەگەڵ رێزدار سکرتێری پەرلەمان کە بەم شکلە دابنیشن، باشە پێداچوونەوەی بۆ دەکەین بۆ جارێکی تر بەسەرچاو، کاك محمد کەرەم بکە فەرموو.

بەڕێز حمە سعید حمە علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

..................................کوردستانی عیراق هاوکار بێت لەگەڵ عیراقی فیدراڵ و زیاتریش بێ، بەڵام تەنها ئەو دوو رەخنەم هەیە، ئەمە ئەبێ 24 سەعات پێش ئەوە بێت و 48 سەعات، ئەوانی تر زووتر هاتوون خوێندنەوەی یەکەمی بۆ بۆ ناکرێ؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو سکرتێری پەرلەمان.

بەڕێز فرست احمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەکی لە جەلسەی پێشتر ئیعلانمان کرد، و جەلسەی پاشتر بابەتەکان ئەوە 1و2و3و4 ، ئەوە بەرنامەی کارە، ئەمێنێت ئەوەی بە نووسین بێت بۆ خاتری ئەوەیە لە ئەرشیفی پەرلەمان حەفز بکرێت، موهیم لە بەرنامەی کار ئەوەیە کە جەنابت ئاگادار بێت، مادام ئاگادار بوویت چ بە شەفەوی و چ بە تەحریری، وا بزانم ئەو مەوزوعە جێگای رەخنە نیە، ئەوە رەئی جەنابتە مامۆستا ئەگەر وا بکەی، بەس ئێمە وەك قانونی، لێژنەی قانونیش لەوێیە با تەفسیری بکات، بزانە چۆن تەفسیری دەکات، مەوزوعی تر ئەوەی خوێندنەوەی بۆ نەکرایە، ئەو دانیشتنە دانیشتنێکی ئیستیسنائیە و تایبەت هی بودجەیە و راپۆرتی

لێژنەی تەحقیقیە، مەوزوعی 10٪ و ئیستیقتاع بکرێت لە راتبەکان، ئەوە عیلاقەی بە بودجە هەیە، چونکە لە صولبی بودجە هاتووە، پرۆژەکانی تر ئەوەی جەنابت باسی دەکەی ئەوە مەفروزە لە جەلساتی ئیعتیادی بێت، چونکە هیچ سیفەتێکی ئیستیسنائی لەسەر نیە، بەس چونکە بودجەکە سیفەتی ئیستیسنائیە، ئەو دوو رۆژانە عیلاقەی لەسەر بودجە هەبوو و باس کرابوو، لەبەر ئەوە دەبێ لەگەڵ بودجە باس بکرێ، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کەرەم بکە.

بەڕێز احمد سلێمان (بلال):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئەوەی جەنابی کاك فرسەت باسی کرد راستە، ئەوە پەیوەندی بە بودجە هەیە و ئێمەش تەئیدی دەکەین، بەڵام ئێمە پێشتریش پرۆژە یاسایەکمان داوە و خوێندنەوەی یەکەمیشی بۆ کراوە، بۆ گەنجان و دوو، سێ مەسەلەی تر هەیە کە پەیوەندی بە بودجە هەیە، لەسەر مەسەلەی قەرەبووکردنەوەی بێ پاساوی یاسایی، ئەوە یەکێکیان، ئەو خەڵکانەی کە دەگیرێن بێ پاساوی یاسایی و لە زیندان دەمێنێنەوە، خوێندنەوەی بۆ کراوە و نەخراوەتە بەرنامە، دووەم، مەسەلەیەکی دیکە، مەسەلەی هاوسەرگیری بۆ گەنجان و هاوکاری کردنیان، ئێمە پرۆژە یاسایەکی بەو شێوەمان داوە، خوێندنەوەشی بۆ کراوە، بەڵام بۆ ناخرێتە بەرنامەوە؟ ئەوەش خۆ رەبتی هەیە بە بودجەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کەرەم بکە جەنابی سکرتێر.

بەڕێز فرست احمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پەیڕەوی ناوەخۆ زۆر روون و ئاشکەرایە، ئەوە دەچێتە ناو بەرنامەی کار، ئەوەی لە دەعوەتەکە هاتبێت، ئەوەی لە دەعوەتەکە ئەندامان، لە دەعوەتی ئەندامان، داوا لە ئەندامانیان کرد بێن ئەو دانیشتنە بکەن و گفتوگۆ لەسەر بودجەی بکەن، لە دەعوەتەکە ناوی هیچ پرۆژەیەکی تر نەهاتووە، کەس داوای نەکردیە جەلسەیەکی ئیستیسنائی بۆ قانونێکی ئیعتیادی بکرێت، لەبەر ئەوە نەهاتووە ناو بەرنامەی کار، دانیشتنەکە ئیعتیادی نیە، دانیشتنەکانی ئیعتیادی لە خولی داهاتوو دەست پێ دەکات لە مانگی سێ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ئێستا بۆ پێشکەش کردنی خوێندنەوەی پرۆژە یاسای تەعدیل الرواتب، فەرموو کاکە.

بەڕێز د.رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێز سەرۆکایەتی پەرلەمانی کوردستان

بابەت/پرۆژە یاسای(قانون تعدیل الرواتب ڤ اقلیم کوردستان-العراق)

سڵاو:

بەڕێزان، ئێمە ئەندامانی پەرلەمان کە لە خوارەوە واژوومان کردووە، داوا دەکەین پرۆژە یاسای (قانون تعدیل الرواتب ڤ اقلیم کوردستان-العراق)، کە لە لایەن ژمارە یاسایی ئەندامان ئامادە کراوە بخرێتە بەرنامەی کاری دانیشتنەکانی پەرلەمان، تا گفتوگۆیان لەسەر بکرێت و پەرلەمان پەسندی بکات.

لەگەڵ ڕێزدا

ئەوە دەقی پرۆژەکەیە، ناوی ئەندامان، لیستی ئیمزای ئەندامانی پەرلەمان بۆ پشتیوانی کردنی پرۆژە یاسای هەموار کردنی سیستەمی مووچە لە هەرێمی کوردستانی عیراق:

1-**کوێستان محمد**

2-**پەیمان عزالدین**

3-**پەیمان عبدالکریم**

4-**جعفر علی**

5-**عەزیمە نجم الدین**

6-**د.پەریهان**

7-**ڤیان عبدالرحیم**

8-**عبدالرحمن حسین**

9-**نەسرین جمال**

10-**شێرزاد عبدالحافظ**

11-**د.ڕێباز فتاح**

12-**سەرهەنگ فەرەج**

13-**پێشەوا تەوفیق**

14-**ئاشتی عزیز**

15-**شاهۆ سەعید**

16-**عدنان عثمان**

17-**سیوەیل عثمان**

18-**عبدالله ملا نوری**

ئەوەش دەقی پرۆژەکە لە لایەن د.زانا پێشکەش دەکرێت.

بەڕێز د.زانا رؤوف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوە پرۆژە یاسایەکەیە،

مشروع (قانون تعديل الرواتب في اقليم كوردستان-العراق)

المادة الاولى: تكون للكلمات و العبارات الاتية المعاني المخصصة لها:

مجلس الوزراء: مجلس وزراء اقليم كوردستان-العراق

وزارة المالية: وزارة المالية في حكومة اقليم كوردستان

اللجنة: لجنة تعديل الرواتب و المشكلة بمقتضى احكام هذا القانون

الفئة: مجموعة وظائف ذات الدرجات و الرواتب و المسؤوليات المصنف حسب هذا القانون دون غيره.

الراتب:الراتب الاساسي الشهري الذي يتقاضاه الموظف او المكلف بالخدمة العامة و لا يشمل ذلك اي علاوة او مكافآة.

الموظف العام:كل شخص عهدت اليه وظيفة عامة داخل ملاك الحكومة لقاء راتب يتقاضاه من الميزانية العامة خاضع لاحكام قانون التقاعد.

المادة الثانية: يسمى هذا القانون(قانون تعديل الرواتب في اقليم كوردستان-العراق)

المادة الثالثة:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نوقتەی نیزامی هەیە، فەرموو سۆزان خان.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من دوو رەخنەم هەیە لەسەر ئەم یاسایە، جارێ ئەوە دانیشتنی نا ئاساییە، لە کاتی پشوودا دەبەسترێت، لەبەر خاتری پێشکەش کردنی بابەتێك بووە، هەندێ لە بابەتەکان خرانە روو، ئەمڕۆ ئەو کارە تازەیەی کە جەنابتان خستووتانە ناو بەرنامەکەوە، ئێمە رەخنەمان لێی هەیە، لەبەر ئەوەی ئەوە پرۆژەیەکە دەکرێ لە دەست پێکردنی خولەکانی پەرلەمان بخرێتە ناو دانیشتنەکانی پەرلەمانەوە، ئەوە خاڵی یەکەم، خاڵی دووەم:ئەگەر هەر خراوە، ئەگەر هەر دائەنرێ لەبەر چ مەبەستێك بێ، هیچ کێشەمان نیە، بەڵام ئێمە هەموو جارێك بەس عینوانەکەیمان خوێندووتەوە، لەبەر ئەوەی ئێمە گفتوگۆی ترمان بەدواوەیە و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بە نیسبەت ئەوە رەبتی هەیە لەگەڵ ئیستیقتاع رواتب، دوو: ئەوەی بەس خوێندنەوەیە و تەحویلی لێژنەکان دەکرێ.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی دوێنێ هەبوو، بڕینی لە 10٪ی مووچەی ئەندام پەرلەمانە، چونکە لەناو یاسای بودجەدا هاتووە، ئەوە فەرمانبەرانە، ئەمە دوو شتی جیاوازە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو.

بەڕێز ناسك توفیق عبدالکریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش بەوە دەست پێدەکەم کە جار جارێك ئاوڕ بدەیتەوە بەلای راستی هۆڵی پەرلەمان باشترە، ئەوەی سەبارەت بە پرۆژەکەوە، ئەم پرۆژە لەبەر دەست ئێمە نیە کە ئێستا دەخوێندرێتەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تەوزیع دەکرێ دوای خوێندنەوە خوشکی من، نیزام وایە، ئوصولێ ئەوەیە کە خوێندرایەوە، پاشان تەحویل دەکرێ، بەردەوام بە.

بەڕێز د.زانا رؤوف حمە کریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة الثالثة: يهدف هذا القانون الى اقامة المزيد من العدالة الاجتماعية في توزيع واردات اقليم كوردستان من خلال تعديل الرواتب و تضييق الفوارق بين الرواتب العليا و الرواتب الدنيا بالتالي بين الطبقات الاجتماعية التي زادت الفوارق بين مستوياتها بسبب عدم التوازن في المستوى المعيشي لموظفي الدولة و المكلفين بالخدمة العامة، كما يهدف الى التقريب بين مستويات سلم الرواتب بما يؤمن مستوى افضل من الحياة المعيشية لذوي الرواتب الدنيا في الاقليم.

المادة الرابعة: تشكل وزارة المالية لجنة لتصنيف الرواتب و تقسيمها على النحو الاتي:

الفئة الاولى: الفئة العليا من سلم الرواتب و الامتيازات و المنح المالية، و تبدآ باعلى راتب في الاقليم مروراً برواتب جميع من يعتبرون ضمن الدرجات الخاصة، وفقاً للقوانين الخاصة او اية قوانين و قرارات اخرى، وتنتهي برواتب المدراء العاميين و من هم في صنفهم.

الفئة الثانية: الفئة المتوسطة و الدنيا من سلم الرواتب النافذ في اقليم كوردستان في غير الحالات التي نصت عليها الفقرة الاوى من هذه المادة.

المادة الخامسة:الفقرة الاولى: تستقطع نسب معينة من مجموع الراتب الاصلي و المنح الثابتة للمشمولين بالفئة الاولى بصورة تصاعدية من ادنى راتب الى اعلاه، على ان لا تقل نسبة الاستقطاع من اعلى راتب من الفئة الاولى من 20٪ و لا تزيد نسبة الاستقطاع من ادنى راتب من الفئة نفسها من 5٪.

الفقرة الثانية: تضاف النسب المستقطعة من رواتب الفئة الاولى الى رواتب الفئة الثانية بشكل تنازلي و تقسم الى نسب فرعية تضاف النسبة الاكبر الى الدرجة الادنى من سلم رواتب الفئة الثانية و النسبة الاقل الى الدرجة الاعلى من سلم رواتب الفئة نفسها.

الفقرة الثالثة:تصدر وزارة المالية التعليمات اللازمة لتسهيل تنفيذ هذا القانون.

الفقرة الرابعة:لا يعمل بأي نص او قرار يتعارض مع احكام هذا القانون.

المادة السادسة:يسري هذا القانون على المشمولين بالتقاعد من الفئتين الاولى و الثانية حسب نظام خاص تصدره اللجنة المعنية من وزارة المالية.

المادة السابعة:على مجلس الوزراء تنفيذ هذا القانون .

المادة الثامنة: ينفذ هذا القانون من تأريخ نشره في الجريدة الرسمية.

اما بالنسبة للاسباب الموجبة:

بما ان التفاوت الكبير بين سلم الرواتب الفئات الوظيفية التي افرزها النظام الخاص بالرواتب في اقليم كوردستان قد احدث شرخاً كبيراً بين الطبقات الاجتماعية و خصوصاً من الموظفين و المكلفين بالخدمة العامة حسب نظام سلم رواتب الموظفين العموميين، بما ان التقارب بين سلم الرواتب يؤدي الى المزيد من العدالة الاجتماعية و يقوي انتماء الموظف و المكلف بالخدمة العامة الى مؤسسته العامة و وطنه و شعبه، و طالما ان الغاء نسبة من هذه الفوارق بين هذه الطبقات لا يزيد من اعباء الحكومة لتخصيص مزيد من الاموال و الرواتب و لا تكون سبباً في اثقال الميزانية العامة بمزيد من التضخم في مجال الرواتب، فقد شرع هذا القانون.

ئەوە لێرە پرۆژەکە تەواو ئەبێ، تەنها یەك ئیزافە لەسەر ئەم حاڵەتە، ئەو پرۆژەیە پەیوەندی هەیە بەسەرجەم پلەکانەوە، تەنها پەیوەندی نیە بە فەرمانبەرانەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە تەوزیح مەدە، ئەوە تەحویلی لێژنەی دارایی و یاسایی و ئەندامانی پەرلەمان و حکومەت دەکرێ، کاك عبدالسلام کەرەم بکە.

بەڕێز عبدالسلام مصطفى صديق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ببورە، من ئەڵێم ئەمە (ئیقحامە)، ئەگەر مەسەلە ئەوە بێت تەنها ئێمە ژمارەی یاساکانی دەرمان کرد، سەرچاو، ماددەیەك لە پرۆژەی یاسای بودجە هەیە، عیلاقەتی هەیە بە مەوزوعی تەنزیم کردنی گۆڕانکاری لە ئەوانەی پلەی خاصەنە، ئەتوانین بێ ئەوەی ئێمە بچینە کاهیلی خۆمان ئەوە بکەین و قانونێکی تر و وەختێکی پێ ببەین، ئەم ئیقتیراحە تازانە بخرێنە ئەو خاڵەی کە لە یاسای بودجەدا هاتووە و، هەمان هەدەفیش تەحقیق دەبێ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، لە کاتی موناقەشە بەسەرچاو، بەلزەبت وا دەکرێ، ئەوە خۆتان قەرار دەدەن نەك ئێمە، فەرموو کاکە.

بەڕێز د.جعفر علی رسول:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئەم پرۆژە یاسایە تەنها پەیوەندی بەوەوە نیە کە مووچەی کێ زیاد دەکرێ و کێ کەم دەکرێ، بەڵکو بۆ تەوازونی رەواتیبە لە کوردستان بۆ .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نیزامی نیە، تکایە دانیشە، بەڕێزان ئێستا ئەچینە سەر بابەتی دوو، خستنە رووی راپۆرتی لێژنەی لێکۆڵینەوەی پەرلەمان سەبارەت بە زانکۆ ئەهلیە داخراوەکان.

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاوالدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە داوای موستەنەدێکی یاسایی دەکەین بۆ دەرکردنی ئەم دەزگایانەی راگەیاندن بە چ قانونێك دەخرێنە دەرەوە؟

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سەرۆکایەتی پەرلەمان تەنزیمی دەکات بۆ ئەوەی ناو پەرلەمان وەزعەکە نەشێوێت، ئێمە تەسجیلی ئەکەین و ئەیدەینە راگەیاندنەکان گشتیان، موستەنەدی یاسایی، صەلاحیەتی سەرۆکایەتی پەرلەمانە تەنزیمی ناو قاعەکەی پەرلەمان بکات، فەرموو.

بەڕێز احمد سلێمان عبدالله(بلال):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەڵبەت مەسەلەی ڕاگەیاندن شتێکی ناقانونیە کە دەرئەکرێنە دەرەوە، من خۆم رازی نیم پێیان، شتێکی ناعەدلە، ئەگەر نەورۆز باس دەکەین، نەورۆز وەرە ئەرشیفەکەی تەماشا بکە بزانە ئەو ریزە لێرەوە هیچ کەسی پێشان داوە هیچ وەختێك؟ لەبەر ئەوە ئێمە لە لایەن جەنابتانەوە و لە لایەن ئیعلامیشەوە تەعتیمی ئیعلامیمان لەسەرە، لەبەر ئەوە رازی نیم ئەوە بڕواتە دەرەوە، موخالیفن پێی، ئەگەر ئەوانە بڕۆنە دەرەوە، منیش خۆم لەگەڵی دەچمە دەرەوە بەراستی.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، رەئیەکەت گەیشت، رەجائەن کاك بلال تەداخول مەکە لە تەنزیمی ناو قاعە، من رجاتان لێ دەکەم لە هەموو ئەندامە بەڕێزەکان، بە حەقیقەت نیزام، ماددەی 59 لەسەر هەر کەسێك ئیخلال بکات بە نیزامی ناو پەرلەمان ماددەی 59 فەقەرە 3 لەسەری تەتبیق دەکەم، رەجائەن ئیخلال نابێ بکرێ، ئازادی مانای ئەوە نیە هەموو ئیعلام بێتە ژوورەوە، ئەوە ئازادە، ئەوە هەموو جەماوەرە دانیشتوونە، ئەدرێتە تەلەفزیون، بڵاودەکرێتەوە، فەرموو کاکە.

بەڕێز برهان رشید حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

له ماددەی 9ی نیزام داخیلی هاتووە، ئەڵێ: کۆبوونەوەکانی ئەنجومەن بە ئاشکرا دەکرێت، لە ماددەی 53 بڕگەی 2 هاتووە، هەر هاونیشتمانیەك، ئەوانەی کە لە بواری ڕاگەیاندن کار دەکەن، ماڤی ئەوەیان هەیە ئامادەی دانیشتنەکانی ئەنجومەن بن، بە ئاگاداری دەستەی سەرۆکایەتی و بە مۆڵەت دان لە لایەن سەرۆکەوە،

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڕاستە و مۆڵەتی پێ نەدراوە لە لایەن سەرۆکەوە.

بەڕێز برهان رشید حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یارمەتیم بدەێ، ئەو حاڵەتی ئیستیسنائی کە ئەڵێ، بە مۆڵەتی سەرۆکی پەرلەمان، ئەگەر بگەرێنەوە و دەمجی بکەین لەگەڵ ماددەی 9، دەبینین مەبدەئی عەلەنیەتە لە هەموو دونیایی، کە ئەو ئیستیسنائەی داوە، لە قانوندا ئەڵێ: الاستسناء استسناء و الاستسناء لا یجوز التوسع فیها، یەعنی ئیستیسناء فراوان ناکرێ، من نازانم سەرۆکایەتی پەرلەمان چی موبەریرێکی قانونی هەیە، ئیعلام کە چاوی میللەتە و چاوی خەڵکە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

قەراری سەرۆکایەتی پەرلەمانە، دانیشتنەکە تەنها تەلەفزیۆنی پەرلەمان لێی بەشدار دەبێ، تەواو برای من ئەوە قەرارە و درایە، موبەریری قانونی ئەوەیە لە دەسەڵاتی سەرۆکایەتیە، لە بەرژەوەندی پەرلەمان و خەڵکی کوردستانە، تکایە دانیشن، ئەچینە خاڵی دوو، خستنە رووی ڕاپۆرتی لێژنەی لێکۆڵینەوەی پەرلەمان سەبارەت بە داخستنی زانکۆ ئەهلییەکانی هەرێمی کوردستانی عێراق، بڕگەی دوو، داوا لە لێژنەی لێکۆڵینەوە دەکەین بێنە سەر شوێنی خۆیان، کاکە جەنابت ئازادی، بەس ئەوە بریاری سەرۆکایەتیە، تەنها ڕاگەیاندنی پەرلەمان لێرە ئەبێ، موبەریر هەیە، کاك بورهان ئاگادارت دەکەم، دانیشتنەکە کەس تێکی نەدات، ماددەیەکی نیزام هەیە، بەداخەوە مەجبوورم مەکەن بەکاری بێنم، تکات لێ دەکەم، کوێستان خان فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە چوار ساڵ لە خوولی دووەمدا، لەگەڵ ئەوەی کە ڕاگەیاندنەکان، لە ئەلفی تا یائی لە ژوورەوە بووە، ڕاستەوخۆش پەخش دەکرا، ئێمە پێمان وایە چوونە دەرەوەی ڕاگەیاندن بە تایبەتی لە کاتی بوودجەدا، بردنە دەرەوەی چاوی خەڵکە و شاردنەوەی بوودجەیە لە چاوی خەڵك، ئێمە هەمان مولاحەزەی ئەم بەڕێزانەمان هەیە، پێمان وایە تەلەفزیۆنی نەورۆز بێ لایەن نیە، ئەوەی بیەوێت ئەیخاتە زوومی کامیراکەی.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

باشە خوشکی من خەلاص، لەسەر ئەم بابەتە ڕەجائەن خەلاص، لەسەر مەسەلەی ئیعلام خەلاص.

بەڕێز د.زانا رؤوف حمە كریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئاماژەی پێکراوە، ئێمە نامانەوێ پێشێلی پەیرەوی ناوەخۆ بکەین، بەڵام لە هەمان کاتدا مافی خۆمانـە داوای روونکردنـەوەی لـە بـەڕێزتان بکـەین، بـۆ چـی ئـەبێ ئەگـەر ئـەو کەنالانـە بچـنە دەرەوە؟ ئەگـەر ئـەزانین کۆبوونەوەکە نهێنیە و پەیوەندی بە پرسێکەوە هەیە و ئاشکرا ئەکات، هەمووومان بـا بـە قەناعەتـەوە رێـك بکـەوین لەسـەر ئـەم پەیامانـە، تـەنها بابەتەکـە لێـرەدا هەیـە، ئەگـەر ئـەم بابەتانـە پەیوەنـدییان نیـە بـە خەڵکەوە، بـا خـەڵك ئاگـادار نـەبێت، بـەڵام ئـەوە پەیوەنـدی هەیـە بـە خـەڵك، بۆیـە تکـا ئەکـەم کەناڵـەکان رێگایەان پێ بدرێ بێنە ژوورەوە.

بەڕێز عظیمة نجم الدین حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی دەرکردنی راگەیاندنەکان لێرە، بۆخۆی ئەوە ئەگەینێ کـە سـەرۆکایەتی پەرلـەمان سانسۆر لەسـەر راگەیانـدن دائـەنێ، ئێمـە بەشـێکین لـە کۆمـەڵگا کـە لێـرە دانیشـتووینە، کۆمـەڵگاش چـاوی لەوەیـە کـە لـە ڕاگەیاندنەکانەوە پەرلەمانی خۆی ببێنێ، دیارە سانسۆر خستنە سەر ئەندامانی پەرلەمان، سانسۆر خسـتنە سەر کۆمەڵگایە، دیارە بۆ خۆی ئەمە پێشیل کردنی مافی هەموو هاووڵاتیەکە لەم کوردستانە.

بەڕێز اسماعیل محمود عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پشـتیوانی لـەو رایـە دەکـەم، لـە رای سـەرۆکایەتی دەکـەم، رایـەکی زۆر باشـە، لەبـەر ئـەوەی پەرلـەمانی کوردستان خیتاباتی سیاسی تێدا ئەدرێت، ئێمە ئێستا لەبـەردەمی هەڵبـژاردنین، هـەر برادەرێـك دەیـەوێت خیتابی سیاسـی خـۆی دەڵێـت، و هـەبوونی ئـەو فەوزایـەش تـەنها بـۆ بانگەشـەی هەڵبژاردنـە، بۆیـە دەسـت خۆشیت لێ دەکەم و دەستت خۆش بێ، حەقی خۆیەتی.

بەڕێز ناسك توفیق عبدالکریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر بێت و دەرکردنی ئەم ئیعلامانەی ئێمـە بـۆ ئـەوەی کۆنـترۆل بکـرێ و بـەکار نەهێنـدرێ بـۆ خیتـابی سیاسی، پێم وایە نەورۆز و ئەوەش بێ لایەن نیە، بەهەمان شێوە ئەویش فراکسیۆنی زۆرینـە ئیسـتیفادەی لێ دەکات، بۆیە من پێم وایە ئەبێ ئیعلامـەکانی ئێمـەش، چونکە دەرکردنـی ئـەوان بـۆ تـەحجیمی قـوەتی ئۆپۆزیسیۆنە، زائیدەن چاوی هاووڵاتیان ئەچێتە دەرەوە، لەبەر ئەوە بەراستی حەقی خۆیانە بێنە ژوورەوە و من لەگەڵ ئەوەم دەرنەکرێنە دەرەوە، زۆر غەڵەتیش بوو کە کرانە دەرەوە بەراستی.

بەڕێز عمر صدیق محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من داوا دەکەم دەسەڵاتی خۆتان بەکار بێنن بۆ ئەوەی جەلسەکە بە ڕێك و پێکی بەڕێوەبچێ، ئەو دەزگایە ئیعلامیانەی کە لێرەن و ئێستا دەزگایەکی ئیعلامی بێ لایەن لێرەیە، فەرمانگەی ئیعلامی پەرلەمانمان هەیە، داوا دەکەین لە ڕێی فەرمانگەی ئیعلامی پەرلەمانەوە، ئەوەی کە لەناو قاعەکەدا زەرەر بدرێ بە هەموو ئەو ئیعلامانەی کە جیاوازن.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە بەسە، ئەوە بە تەواوەتی باس کرا، کۆتایی پێ دێنین و ئەچینە بڕگەی دوو، لێژنەی لێکۆڵینەوە فەرموون بۆ جێگای خۆتان.

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاء الدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من بەناوی فراکسیۆنی یەکگرتوو داوا لە بەڕێزتان دەکەم، پێداچوونەوەیەك بەو بڕیارەی سەرۆکایەتی بکەن، با ئەمڕۆ ڕاگەیاندنەکان نەچنە دەرەوە، خراپی لێ ئەکەوێتەوە، خۆشتان هەر مەجبوورن لە نەورۆز لێی دەن، ئەم لەقتانە هەمووی گیراون، داواتان لێ دەکەم موراجەعەیەکی ئەو بڕیارەتان بکەن، با جەماوەری کوردستان ئەو هەستەی بۆ دروست نەبێ، داخوازێ بودجە لە تاریکایی بگەڕێتەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بڕیار درا و وەکو خۆی جێبەجێ کرا، منیش داوای لێبوردن دەکەم، فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە دائیمەن ئەڵێین، عیراق پێش ئێمە کەوتووە لە دیموقراتیەت، لە عیراق و بە ئاگاداری زۆر لەو ئەندام پەرلەمانانە کە لە شاندەکانی ڕۆشتن بۆ بەغدا، فەرمانگەی ئیعلامی پەرلەمانی عیراق هەیە، تەسجیلی دەکات و ئەیدات بە هەموو کەناڵەکان، هەر لە سەرەتای دەستپێکردنی پەرلەمانیشەوە، ئێمە داوامان لەوە کردووە کاری ڕاگەیاندنی پەرلەمان ڕێکبخرێت بەم شێوەیە، داوامان کردووە و ئێستاش داوای دەکەینەوە، ئەوانیش دیموقراتین، ئەوانیش هەموو لەقتەکان پیشان ئەدەن، بەڵام مانای ئەوە نیە، ئێمە ئەندام پەرلەمانمان هەیە کامیرامان لێی تووڕە بووە، لەسەر ئەوەی وتوویەتی نابێ بە بەردەممدا بڕۆی.

بەڕێز نریمان عبدالله قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەراستی من ڕەخنەم هەیە لەو هەڤاڵەم، کە ئیزنت بە من دا و پیشی من قسەی کرد و جەنابیشت موقاتەعەت نەکرد، بەراستی ئەوە پێشێل کردنی ئازادیەکانی خەڵکە، چاوی کامیرا بردنە دەرەوە، من بە

بەڵگەوە هاتمە لای جەنابت و وتم راوێژکاری راگەیاندنی جەنابت بێ تەرەف نیە، بەڵگەوە ئیسباتم کرد و بە خۆشت قەناعەتت کرد و هیچت نەکرد، بۆیە بەراستی ئێمە حەقی خۆمانە و متمانەمان بەو راگەیاندنە نیە کە نوێنەرایەتی پەرلەمان دەکات وەکو زاگرۆس، بە بەڵگەوە هاتمە لای جەنابت و ئیسباتیشم کرد کە ئیتیهامێکیان دایە پاڵی من و جەنابیشت هیچ هەڵوێستێکت نەبوو.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

رەئیەکەت گەیشت، کاك عەدنان کەرەم بکە.

بەڕێز عدنان عثمان محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە راستیدا تەلەفزیۆنی نەورۆز تەغتیە کردنی دانیشتنەکانی پەرلەمانی کوردستان، بەو شێوە پێرفێکتە چاوەروانکراوە نیە کە هەمووومان دەمانەوێت، ئەوەی کە لە راستیدا باسی پەرلەمانی عیراق دەکرێ زۆربەی جەلسەکانی بە موباشیری و هەیئەتێك بۆ کۆنترۆل کردنی ئیشەکان، ئەمە خاڵێکی گرنگە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، تەلەفزیۆنی نەورۆزیش کەرەم بکات بچێتە دەرەوە، بەس هی پەرلەمان ئەمێنێت، من پێشنیار دەکەم، لەسەر بنەمای ئەوەی کە ئێمە نەمانتوانیوە لەم ماوەیە راگەیاندنی پەرلەمان بە شێوەیەکی رێك و پێك مەسەلەی پەخش کردنی دانیشتنەکانی پەرلەمان پەخش بکات و نەیتوانیوە کۆنترۆلی دانیشتنەکان بکات بەوشێوەیە کە چاوەروان دەکرێت، هەیئەیەکی ئیعلامی سەربەخۆمان نیە، من داوا لە جەنابت دەکەم تاکو دروست بوونی ئەم حاڵەتە و چاککردنی راگەیاندنی پەرلەمان، رێگا بە هەموو راگەیاندنەکان بدرێت وەکو جاران پەخشی بکات، بەڵام لە ماوەیەکی دیاریکراودا موعالەجەیەکی ئەمە بکرێت.

ئینشائەللا، بەس ئەمجارە ئەوە تەواو ئێستا، بەس بۆ داهاتوو بەسەر چاو، ئێمە راگەیاندنمان ئاگادار کردەوە بۆ موقەدیمەی جەلسەکە دێن، پاشان جەلسەکە بەجێی دێلن، یەعنی بە حەقیقەت لە بەرژەوەندی ئێوە و خەڵکی کوردستانە کە بەو شێوەیە بێت و بە ئەمانەتەوە شتەکانیان پێ بگات، سوپاس، رەجائەن خەلاص، زۆر سوپاس، نەورۆزیش نابێ لێرە بێت، تەنها راگەیاندنی پەرلەمانی کوردستان نەبێت، تەواو، بۆ برگەی دوو، کەرەم بکەن فەرموو، پێشنیارت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە بڕگەی دووی ئەم بابەتەی کە هەمانە، داوا دەکەم وەك چۆن باسمان کرد دوێنێ، ئەمە کارێکە کە عیلاقەی هەیە بەسەر لایەکی عیلمی گرنگەوە، عیلاقەی بەسەر کوالیتی خوێندن لە وڵاتی ئێمەدا هەیە، داوای تەئجیل کردنی دەکەین هەتاکو خولی ئاسایی پەرلەمان دەست پێ دەکات، لە خولی داهاتوودا و ماوەیەکی زیاتریشمان دەبێت، ئەندام پەرلەمانەکانیش و خۆشمان هەندێ بەدواداچوونی ورد بکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مەفروزە ئێمە وەکو لێژنـەی لێکۆڵینـەوە لـە راپۆرتەکـەی خۆمـان، حـەقت دابـا بـە ئێمـە قسـەمان بکردبـا، سۆزان خان قسەی کرد، ئێمە رەئیەکی خۆمان هەبوو بۆ راپۆرتەکەی خۆمـان، پێویسـت ناکـات سـۆزان خـان ئەو تەرحـەمان بـداتێ، ئێمـە بـە گوێرەی مـاددەی 50 ی پـەیڕەو و پرۆگرامـی نـاوەخۆی پەرلـەمان، ئێمـە موهیمەکەمان کۆتایی پێ هاتووە لە تەقدیم کردنی ئەو راپۆرتەی کـە جـەنابت بـە ئـەمرێکی سـەرۆکایەتی تەکلیفت لێ کردووین، لەبەر ئەوە ئێستا من پێم وایە وەکو یاسـایی، ئێمـە دەورمـان لەسـەر ئـەم مینەصـە نەماوە، بۆیە حەقی تەرکە بۆ رای سەرۆکایەتی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ئێستا ئەوە داوا دەکەن تـەئجیل بکـرێ بـۆ مەرحەلەیـەکی تـر، کـێ لەگـەڵێتی بـا دەسـتی بـەرز بکات؟، کێ لەگەڵدا نیە؟ زۆر سوپاس، بە زۆرینەی دەنگ دواخرا بۆ کاتێکی تر بۆ لێکۆڵینەوەی زیاتر.

بەڕێز د.احمد ابراهیم علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەبەر ئەوەی ئەو داوایە تەنها یەك لە ئەندامانی پەرلەمان کردوویەتی، بەرای من پێویسـت نـەبوو بخرێتـە دەنگدانەوە، نایاساییە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەناوی سەرۆکی فراکسیۆنە کە 59 کەس داوای کردووە، نەك بە ناوی یەك کەس.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من بەناوی هەموو ئەندامانی فراکسیۆنەوە داوا دەکەم، دانیشتنمان کردووە، ئێمە کارێکی گرنگترمان لەبـەر دەست دایە، ئەویش کاری بودجەیە، بۆیە داوای تەئجیل کردنم کردووە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە کەرەم بکەن لە جێگای خۆتان، بەڕێزان کاك ئەرسەلان پێشنیارێکی هەیە.

بەڕێز ارسلان باییز اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەبـەر ئـەوەی بودجـە شـتێکی حەیاتیـە بەراسـتی، مەعیشـەتی هـەزاران کەسـی بەسـەرەوە بەنـدە، چـەندی تەئخیر بێ ئەوەندە لە زەرەری خەڵکە، چونکە خەڵك قووتی لەسەر ئەوەیە، ئێستاش ئێمە مـەجالمان هەیـە و تازەش نەبوویتە سەعات 12، من پێشنیاری ئەوە دەکەم لە جیاتی سـەعات 4ی ئێـوارە، ئێسـتا بودجەکـە

موناقەشە بکرێ، بۆ ئەوەی زووتر شتەکان بێنە دەست، من پێشنیارم بۆ سەرۆکی پەرلەمانە، لە رووی قانونیەوە چۆن موعامەلە دەکرێ؟.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کەرەم بکەن فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو بەرنامەی کە بەڕێزتان داتانناوە، ئەڵێ: گفتوگۆکردن دووەم سەعات 4ی ئێوارەیە، لەبەر ئەوەی ئێوە پابەند بن بەو بەرنامەیەوە و هیواداریشم لە جەلسەی دووەمیشدا ئەو برادەرانەی کە چوونەتە دەرەوە، دانیشنەوە، لەبەر ئەوەی وەزیری داراییش لێرە نیە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دانیشتنەکە هەڵدەگرین تا سەعات چوار، تکایە سەعات چوار هەموو لێرە ئامادە بن، سوپاس.

دانیشتنی دووەم

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورە و میهرەبان.

بەناوی گەلی کوردستان، بەردەوام دەبین لە دانیشتنی ئەمڕۆمان، بەشی دووەم کاتژمێری 4 ی ئێوارە،

1- گفتوگۆکردن و بڕیاردان لەسەر پرۆژەی بودجەی ساڵی 2010 ی هەرێمی کوردستان.

داوا لە لێژنەی دارایی دەکەین کەرەم بکەن بۆ شوێنی خۆیان، نوقتەی نیزامی فەرموو.

بەڕێز د.زانا رؤوف حمە کریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بێگومان ئەم دانیشتنەی ئەمڕۆ تەواوکەری دانیشتنی بەیانی بوو، بەڵام ئێمە تکایەکمان هەبوو لە بەڕێزتان، وەڵامێکمان دەست کەوێت سەبارەت بە ئامادەبوونی راگەیاندن، بەڵام دیارە تا ئێستا ئێمە وەڵامێکمان لە ئێوەی بەڕێز دەست نەکەوتیە، بۆیە جارێکی تر تکا ئەکەین ناوی ئەندامانی پەرلەمان و

ئەو ئەندامانەی کە پشتگیریمان دەکەن، تکاتان لێ ئەکەین جارێکی تر سەبارەت بە نەهێشتنی هێنانە ژوورەوەی کەناڵەکانی راگەیاندن، ئەو کەناڵانە لەبەر چ پاساوێك رێگەیان لێ دەگیرێت؟، ئێمە تا دوا دەقە داواکارین کە رێگە بدرێت بە سەرجەم کەناڵەکانی راگەیاندن، لەسەر هەر بابەتێك بێت، ئەگەر پێویستیش بکات ئەم کارە لە لایەن پەرلەمانەوە بە شێوەیەك بێت، کەناڵەکانی راگەیاندن پێویستە بە نیسبەت ئێمەوە روون کردنەوەکەمان بدرێتێ، ئەگینا ئێمە وەکو ئەندامەکانی پەرلەمان ناچار دەبین رایەکانی خۆمان ئەوەی کە پێویست دەکات لێرە بیلێین و ئەوەی تریان لە دەرەوە بۆ راگەیاندنەکانی بیلێین، بۆیە تکاتان لێ دەکەین ئێمە لەناو پەرلەماندا بتوانین داخوازیەکانمان لە پەرلەماندا ئەوەی کە پێویست دەکات بوترێت و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بە نیسبەت ئێمە لە سەرۆکایەتی دانیشتنمان کرد، بڕیارمان وەرگرت بۆ ئەوەی لەناو ساڵۆنەکە تێك نەچێت و سوورەتێکی تەشویە لەسەر حەرەکاتی هەندێك لە ئەندامانی پەرلەمان نەچێتە دەرەوە، بۆیە ئەو بەڕێزانە لە سەرەوە دانیشتینە، ئاگایان لە رەفتاری ناو پەرلەمان هەیە، بەڵام هەتاکو وەختێکی تر و بە تایبەت ئەم دانیشتنە نائاساییانە تەواو دەبێت، تەنها پەرلەمانی کوردستان بۆی هەیە دانیشتنەکان تۆمار بکات، فەرموو کاکە.

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاء الدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم مەوزوعە حەق نیە بەراستی ئێمە ئەوەندەی لەسەر بچین، بەیانیش وەکو تکا تکامان کرد، ئێمە ئەو تکایە دووبارە ناکەینەوە، داوا دەکەین ئەم جارە، ئێمە داوای موستەنەدی یاسایی دەکەین، پەرلەمانتارین و حەقمانە، یەك لەسەر سێی ئەم پەرلەمانە موعارەزەیە، وەکو جاری جاران با رێڕەوی کۆبەنەوەکان نەچنە پێشەوە، خەڵك چاوەرێیە، ئێستا هەموو کەناڵەکان ئیتیصاڵمان پێوە ئەکەن، داوا دەکەن و دەڵێن چۆن ئێوە وەکو سێ کوتلەی سەرەکی لە پەرلەمان رازین بەوەی رووماڵی ئازادی کۆبوونەوەکان نەکرێ، ئێمە پێتان رائەگەینین لە یەکەم کۆبوونەوەی پەرلەمان تا ئێستا کەناڵی نەورۆز من تەحدا دەکەم یەك لەقتەی ئەم زاویەیەی گرتبێ، راستە برادەران لەولا ئەگرێ لەبەر عەدەدەکە، لەبەر ئەوە جەنابتان وەڵامان بەوە مەدەنەوە، کە فەرمووت شت نەچێتە دەرەوە، خۆ نەورۆز هەر ئەیباتە دەرەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

داوای لێبوردن دەکەین، نەك شت نەچێتە دەرەوە، هەر چی لێرە ئەکرێت بە نیزامی و بە رێك و پێکی پەرلەمانی کوردستان تەسجیلی ئەکات و کاسێتیش ئەداتە راگەیاندنی دەرەوە تا بڵاوی بکاتەوە.

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاء الدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەبەر چاوی ئێمە و پەرلەمانتاران، خۆمان گوێمان لێ بێ کە ئیعاز بدەی جەنابت بە کەناڵی نەورۆز بێ لایەنانە ڕووماڵێکی کاملی ئەو لایەنانە بکات، هیچ جیاوازی نەخات، هەموو جارێکیش ئەمە دووبارە نەبێتەوە، ئێستا کەناڵەکان لە دەرەوە وەستاون، عەلئەقل با لەقتەیەکی سەرەتای کۆبوونەوەکە بگرن، بەڕێز جەنابی سەرۆك لەقتەیەکی کۆبوونەوەکە بگرن با بزانن ئەمڕۆ بودجە بە تاریکایی نەرۆیشتووە، چەند دەقەیەك لە ژوورەوە بن دوایی یان کەناڵێك لە ئەوان یان نەورۆز خۆی هەمووی تەغتیە بکات، ئەگینا ئێمە بەوشێوەیە ئەمڕۆ پەرلەمان تۆمەت بار نەکرێت بەوشێوەی کە ئەخوازرێت، بودجە کە گرنگترین پرۆژەیە بەم شێوەیە بڕوات.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کەرەم کە کاك عبدالسلام.

بەڕێز عبدالسلام مصطفى صديق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئی من نیزامیە، چونکە بابەتی موناقەشەمان ئەوە نەبوو ئیعلام بێتە ژووری یان نا، یەك، دوو: من ئەم قسانە داوای لێبوردن دەکەم بە بەهانە ئەزانم وەکو ڕاگەیاندنکارێکی کۆن، ڕاگەیاندن ئەوە لێرە مەوجودە و ئاگاداری هەموو شتە و مومکینە تەسجیلیش بکەن، ئێمە هاتووین موناقەشەی بابەتێکی قانونی بکەین، نەهاتووینە ئیستیعرازی ڕاگەیاندن بکەین، موناقەشەکان ئەگەر لەسەر ئەوە بێت ئایا یاساییە، یاسایی نیە، ئایا بودجە بە تاریکی بچێت یان نا دروستە؟، بەڵام موناقەشەکە ئەوەیە ئەمانەوێ لە ئێعلام دەرچین، ئێمە هاتووینە لە ئیعلام دەرچین یان موناقەشەی قانونێك بکەین؟

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك سالار فەرموو.

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەڕاستیدا ڕێگەدان یان نەدان بە ئیعلام پەیوەندی بە لیستی زۆرینە و لیستی ئۆپۆزیسیۆن نیە، من رام وایە ڕێگە بدرێت بە هەموو کەناڵەکانی ڕاگەیاندن کە جەلسەکانی پەرلەمان بە شەفافانە بۆ رای گشتی و هەموو لایەك روون بکەنەوە، بەڵام ئایا زەمان چیە جەلسەکانی پەرلەمان بە تایبەتی ئەم جەلسانەی کە پەیوەندی بە میزانیە و بودجەی ئەم ساڵەوە هەیە، کە وەختەکەی وا ڕێککەوتووە کە لەگەڵ بانگەشەی هەڵبژاردندا یەکانگیر بوویتەوە، بۆ ئەو مەبەستە بەکار ناهێنرێ، لە راستیدا ئێمە نیگەرانین کە ڕاگەیاندنەکان حوزوریان نیە، بەڵام زەمان چیە کە بەوشێوەیە بەکارناهێندرێ، لە راستیدا دوێنێ بەکار هات، ئەو بەڕێزانەی کە چوونە دەرەوە، ئەمڕۆش نیگەرانی کردووین، بەڵام لای برادەرانی فراکسیۆنی ئۆپۆزیسۆن زەمان چیە لە پەیڕەوی ناوەخۆ و لە چوار چێوەی بابەتەکە ناچنە دەرەوە؟، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو كاك حمە سعید.

بەڕێز حمە سعید حمە علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من پێم وایە ئەوەی لە بەغدا دەگوزەرێ سێ مانگە، پەرلەمان و لەسەر بودجە، كە لە بوودجەی ئێمە حەساسترە و لیستی ئۆپۆزیسۆنی زیاتری تێدایە، لەوێ گفتوگۆكان گەرم و گوڕترن، من پێم وایە ڕەوشی ئیدارە و ڕەوشی پەیڕەوی ناوەخۆ ئەساسە ئەصڵەكە، ئەبێ شەفافانە ئیعلام رووماڵی بكات، ئەگەر ئێمە ڕێگە بەوە نەدەین، تەراجوعە لە دیموكراسیەت و كرانەوە بۆ دەوڵەتانی دەرەوە، ئەبێ بە لەزمە لەسەر پەرلەمان و لەسەر هەمووومان و لەسەر سەرۆكایەتیش و بە هەموو ئەندامانەوە، ئەگەر عەفوم بكەی بۆ ئەو كەلیمەیە، ئەگەر باس لەوە دەكرێ كە ئیستیسمار نەكرێ بۆ حەملەی هەڵبژاردن، خۆ ئەتوانین لە دەرەوەی كەناڵەكان، رەوشی ناوەخۆ و بەرێوەچوونی ئیش و كارەكان، ئەتوانرێ بەو ئاقارە بەرێ كە ئەوە روونەدات، ئیستیسمار بكرێ، هەڵمەتی هەڵبژاردن، وەكو چۆن خیار لەبەردەم مندا هەیە، خیار لەبەردەم كەسی تریش هەیە، بەڵام من ئەڵێم با بەڕاستی پەخش بكرێ، راستەوخۆ بێت، با هدوء و ئارام بێت، ئیدارەی جەنابت ئەوە زەبت دەكات كە بۆ هەڵمەتی هەڵبژاردن بەكارنەیەت، من داوا دەكەم و بە داوا تەسجیلی دەكەین بە رەسمی لەسەر جەنابت، كە ڕێگە بدەی بە راگەیاندنەكان.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك عمر فەرموو.

بەڕێز عمر حمد امین خدر(نورەدینی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دەكرێ ئێمە نیزاممان هەبێ بە بێ ئازادی، بەڵام ناكرێ ئازادیمان هەبێ بەبێ نیزام و سیستەم، ئەوەی كە ئەم چەند رۆژەی رابوردوو بینیمان، جۆرێك لە بێ سەرو بەرەیی لە بەرێوەچوونی جەلسە و لە مەسەلەی ڕێكخستنی ناو كۆبوونەوەكان هەبوو، بۆیە ئەو سیستەمەی كە سەرۆكایەتی پەرلەمان دەیهەوێ كارێكی باشە، بەڵام ڕێكخستنی بە مانای ئەوە ناكات ئەندام پەرلەمان قسە نەكات یان ئازادی رادەربرینی لێ بگیرێت، هەروەها ئەم ڕێكخستن و ئەو تەنزیم كردنە دیسان بە مانای ئەوە نیە كە دانیشتنەكانی ناو پەرلەمان نەچێتە ناو میدیاوە، ئەوەی كە ماف و ئازادی بە باشی وای لێ دەكات كە پێی بگەین، ئەوەیە كە جۆرێك لە نیزام و سیستەم هەبێت، بە نیسبەت ئەو كۆبوونەوانەشەوە لەناو پەیڕەوی ناوەخۆدا ئاماژەی پێدراوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سمیر سلیم امین بەگ:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دیاره بابەتی موناقەشە کردنی بودجە بابەتێکی گرنگە، ئەوەی کە گرنگە راگەیاندن ئامادە بێ بریتیە لە شەفافیەت لەم مەسەلەیەدا، جێگیر کردنی شەفافیەت ئاشکرا بوونی هەموو ئەو گفتوگۆ و تەداولانەیە کە لە پەرلەمانـدا رادەگوزەرێ، ئەو بنچینە و بنەما و پەیرەو و یاسایانەی کە بودجەی لەسەر دارێژراوە، دابەش کراوە و سەکتەرەکان دیاری کراون، ئەگەر راگەیاندن نەییتە ناو مەوزوعەکەوە بۆ ئەوەی هەمووان بەشدار بن لە پەیرەو کردنی شەفافیەتدا، جا ئەگەر لەناو پەرلەمانـدا شەفافیەت پەیرەو نەکرێت، لە شوێنی تر دەست ناکەوێ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە لەناو پەرلەمان شەفافیەت هەیە، ئیعلام هەیە، بە ئەمانەتەوە ئێمە داوایان لێ ئەکەین لە پێش ئێوە، نوسخەکانی بدەنە کەناڵەکانی تری راگەیاندن و تەغتیەی گشتی بکەن بە بێ جیاوازی و هەر بەڕێزێك لە ئەندامانی پەرلەمان کە قسە ئەکەن، دەنگی تەسجیل بکرێ بۆ ئەوەی خەڵکی کوردستان لێی بە ئاگا بێت و هیچ دەنگێك لێرە نەشاردرێتەوە، کاك کاردۆ فەرموو.

بەڕێز کاردۆ محمد پێرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە دانیشتنی بەیانی لەسەر ئەوەی کە راگەیاندن، سەرۆکایەتی بە پێی پەیرەوی خۆی تەنزیمی کردبوو، ئەوەی کە راگەیاندنەکان دەبێ بچنە دەرەوە، ئیحتیجاج کرا لەبەر ئەوەی، چونکە ئێمە پێمان وایە کە یەکێك لە ئەرکە سەرەکیەکانی پەرلەمان بودجەیە، کە پەیوەندیدارە بە خەڵکی کوردستانەوە بە گشتی و بەرای عامیشەوە، ئەگەر لە کاتێکی ئاساییتردا پەرلەمان بە پێی پەیرەوی سەرۆکایەتی پەرلەمان، بە پێی پەیرەوی ناوەخۆ ئەم دەسەڵاتە دیاری بکات و تەنزیمی بکات و بە کۆنترۆڵ بیداتە راگەیاندنی رەسمی، زۆر ئاساییە، بەس بۆ ئەمڕۆ کە پەیوەنددارە بە بودجەوە، بۆیە پێویستە ئیستیسنائێك لەو قاعیدەیە بکرێ کە هەموو خەڵکی کوردستان بزانن نوێنەرەکانیان لە پەرلەمان چۆن رۆشنایی دەخەنە سەر بودجە و چۆن بەرگری لەو حیصەیە دەکەن کە ئەمە پەیوەندی بە عەدالەت و بە شەفافیەتەوە هەیە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بە حەقیقەتەوە ئەگاتە هەمووتان، ئەگاتە هەموو خەڵکی کوردستان، هیچ ناشاردرێتەوە، ئەوەی تەسجیل دەکرێ، تەوزیع دەکرێتە سەرتان، فەرموو.

بەڕێز پەیمان عزالدین عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی دووشت لێرە، دوو دەستەواژە کە جێگای لەسەر وەستانە، زۆر قسەی لەسەر کراوە، لە جەلسەی بەیانی و لەمڕۆشدا، ئەوەیە کە قسە کردن لەسەر هاتنە ژوورەوەی راگەیاندن ئەبەسترێتەوە بە هەڵمەتی هەڵبژاردنەوە، بە دیوێکی ترەوە، ناکرێ ئەندام پەرلەمان قسە لەسەر مافەکانی خۆی، قسە لەسەر داکۆکی

کردن له پەیڕەوی ناوەخۆ نەکات، لەبەر ئەوەی کە لەناو هەڵمەتی هەڵبژاردنداین و ئەگەری ئەوە هەبێ ئەو تۆمەتەمان بخرێتە پاڵ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە بێ ئیزن قسە مەکەن، ڕەجائەن کۆتایی بە موناقەشە لەسەر ئیعلام هات، بەم شێوەیەی هەیە ئەڕوات، تکایە با بێینە سەر مەوزوعەکەمان، ئێستا ئەو بەڕێزانەی کە دانیشتوونە، ئێستا دەست دەکەینە موناقەشەی ڕاپۆرتی بەشی دارایی و تەوزیعمان کردووە بە شێوەیەکی عادیلانە، هەموو ئەو بەڕێزانە بە ئازادی خۆتان و بە بێ تیکرار و بەبێ درێژی، بێ سنوور دەست دەکەینە قسەکردن و ڕەئی خۆتان دەدەن، ئەو تەرتیبەی دامانناوە، حەز دەکەم بزانن وەختێکی زۆر کافیمان داناوە، ئەگەر موعادەلەی بکەی لەگەڵ پەرلەمانتارانی تری دونیا، وەختتان زیاتر بەردەکەوێت، تکامان لێتانە زۆر بە ئیحتیرام ڕەئیەکانی خۆتان بڵێن، کەس موقاتەعەی ئەوەی تر نەکات، گەیشتە حەدێکی موعەیەن خۆمان ئاگادار دەکەینەوە و ڕایئەگرین، سۆزان خان فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشەکی من دەمەوێ بڵێم کەوا ئەو بودجەیە تەعبیر لە سیاسەتی حکومەت دەکات بۆ بودجەی ساڵی 2010، لێرەدا حکومەت ئەولەویەتی داوە بە ئاوەدانی و زیادکردنی مووچەی کەم دەرامەتەکان، پشتگیری تەواو لە ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی دەکەین.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کەرەم بکە.

بەڕێز عدنان عثمان محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دوێنێ بەدەر لە بەندەکانی پەیڕەوی ناوەخۆ، ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی خوێندرایەوە، حیکمەت لە خوێندنەوەی ئەو ڕاپۆرتە پێم وایە بۆ گفتوگۆکردنە، هەق نەبوو ئەمڕۆش لە دانیشتنەکاندا لە سەرەتادا گفتوگۆیەك لەسەر ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی بکرێ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڕاپۆرت لەسەر ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی پەرلەمانی کوردستان.

بەڕێز عدنان عثمان محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دوێنێ بەرێز وەزیری دارایی راپۆرتی وەزارەتی خوێندەوە، بەدەر لە بەندەکانی پەیڕەوی ناوەخۆ، ئایا ئێستاکە هەق نیە گفتوگۆ لەسەر راپۆرتی وەزارەتی دارایی بکەین کە دوێنێ وەزیر خوێندیەوە و دواتریش لەسەر راپۆرتی لێژنەی دارایی؟

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز لێژنەی دارایی کە راپۆرتەکەی لەگەڵ گشت لێژنەکانی پەرلەمان وەرگرتووە، تەرکیزیان لەسەر راپۆرتی حکومەت کردووە، ئێستا موناقەشەی راپۆرتەکەی وەزارەتی دارایی بۆ ئەوەیە کە بۆتان هاتووە، بۆ حکومەت هاتووە و بۆ گشت لێژنەکان موناقەشەی بکات، فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بودجەی ئەمساڵی هەرێمی کوردستان، بودجەیەکی یەکگرتووە، مۆرکی دوو ئیدارەیی پێوە دیار نەماوە، ئێمە دەست خۆشی لە حکومەت دەکەین و لە سیاسەتەکەشی، بە تایبەتی بۆ بواری ئاوەدانکردنەوە و پێگەیاندنی لاوان و زیادکردنی مووچەی کەس و کاری شەهیدان، لەگەڵ ئەوەشدا داوا دەکەین لە حکومەت، ئەو پێشنیارانەی کە لە راپۆرتی داراییدا هاتووە، پێشنیاری لێژنەکانیش وەکو تەوصیە لەگەڵیدا بەرز بکرێتەوە و کاری پێبکەن، من لێرەدا داواکارێکم وەکو نوێنەرێکی شاری سلێمانی، وەکو باس لە هەندێ پرۆژە بکەین کە هەیە لەوێ، یەکەم: سەبارەت بە پرۆژەی نۆژەن کردنەوەی سایلۆی سلێمانی کە بڕی دە ملیۆن دۆلاری بۆ داندراوە، پێشنیار دەکەم ئەم پارەیە بۆ دروست کردنی سایلۆیەکی نوێ تەرخان بکرێ، 12 ملۆن دۆلاری تێدەچێت، لە بڕی ئەو نۆژەن کردنەوەیە، چونکە ئێستا شوێنەکەی کەوتووتە ناو جەرگەی شاری سلێمانی، بخرێتە دەرەوە و سایلۆیەکی تازە دروست بکرێ، خاڵی دووەمم، سەبارەت بە سروشتی پرۆژەکان، پێویستە ئاراستە کردنی پرۆژەکان لە بەرژەوەندی هیچ گروپ و تاقمێك نەبێت، داوا دەکەم حکومەتی هەرێمی کوردستان وەك هەنگاوی یەکەم بۆ جیاکردنەوەی دەسەڵاتی حیزب و حکومەت، ئەو پرۆژانەی لەناو پرۆژە بەردەوامەکان و پرۆژە پێشنیارکراوەکان هەیە، ئەگەر لە بەرژەوەندی حیزبێك یاخود کەسێك بێ یان لایەنێك بێ، دەریبێنێت، ریزبەندی پرۆژەکان بدرێتەوە دەستی وەزارەت لە پێداچوونەوە بە هەماهەنگی لەگەڵ وەزارەتی پلان دانان، بۆ هیچ کەسێك نەبێت وەعدی پرۆژەیەك بدات لە شوێنێك بە بێ گەڕانەوە، چونکە حکومەت ئەولەویەتی خۆی هەیە، دەبێ پرۆژە بۆ هەر چ لایەنێك وەعدیان پێ بدرێ لە لایەن هەر چ کەسێکەوە بێ، دەبێت حکومەت بە پلان کار بکات و نەکەوێتە ژێر ئەو تەئسیرەوە، سەبارەت بە رێکخستنی بودجەی حیزب و رێکخراوەکان، پێشنیار دەکەم حکومەت بودجەی رێکخراوەکان بۆ لەمەودوا بۆ ئەوەی ئەو هەدرە نەبێت لە مالی عامە، بە پێی کارنامە و پرۆپۆزەڵی پێشنیارکراوی ساڵێ، هەموو رێکخراوێك پارەیان بدرێتێ، هەروەها سەبارەت بە وەزارەتی خوێندنی باڵا و پەروەردە، کە ساڵی دارایی ئەوان بە پێی ساڵی خوێندن بێ، ئەگەر ئیمکان بکرێ، چونکە ئەوان لە مانگی 9وە دەوامی قوتابخانە و جامیعەکان دەست پێ ئەکات، لە مانگی 11دا ساڵی دارایی قفل ئەکرێ، لە مانگی

11 كە ساڵی دارایی قفل كرا، جارێكی تر پەسند دەكرێ، ماوەیەك ئەبێ ئەوان دەكەونە ژێر ئەوەی كە بێ ئیمكانیاتی ماددی بن بۆ بەڕێوەبردنی كارەكانیان، سەبارەت بە زیندانە سیاسیەكانیش داوا دەكەم، پشتگیری لە رای لێژنەی دارایی دەكەم، لە پاڵ ئەوەشدا داوا دەكەم خاڵێكی تر ئیزافە بكرێ، ئەویش با حكومەت بە زووترین كات رای خۆی بدات لەسەر یاسای ژمارە 4ی زیندانانی سیاسی، یان ئەوەتا لە پەرلەمان تەنفیزی پێ بدات، یاخود ئەوەتا ئێمە یاسایەكی تایبەتی بۆ دەربكەین، كۆتایی قسەكانم بە پرسیارێك دێ، هیوادارم وەڵامم بداتەوە، حكومەت بڕیاری داوە زیاد كردنی مووچەی پێشمەرگە بە ئاستێك وەكو وەزارەتی دیفاعی عیراق، حەز دەكەم بزانم حكومەت ئەو پارەیە لە كوێ و لە چ بابێكدا دابین دەكات و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

ڕێزدار كاك اسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

خوشك و برایانی بەڕێز، هاوكارانی بەڕێزم، ئەگەر بودجە پرۆسەیەكی ئابووری، ژمێریاری، یاسایی بێت، ئەوە بە دڵنیاییەوە بودجەی هەرێمی كوردستانی ئەمجارە تەعریفی بودجەی بەسەردا فەرز ناكرێ، نەك هەر پرۆسەیەكی ئابووری نیە، نەك هەر پرۆسەیەكی ژمێریاری نیە، بەڵكو چەندین نەواقیصی هەیە، چەندین جار پرۆژە دووبارە بوویتەوە، بۆ نموونە پرۆژەكانی دهۆك، چەند جار دووبارە بوویتەوە، ئەوە حەقیقەتە، هەروەها هەموو بودجەیەك ئەبێ پەیامی ئابووری لە پشتی بودجەكەوە هەبێت، ئەبێ بودجە پێمان بڵێ ئەم ساڵ ڕێژەی بێكاری ئەوەندە دائەبەزێنێن، ئەبێ بودجە پێمان بڵێ نیسبەی تەزەخوم ئەم ساڵ ئەوەندە بۆتان كەم ئەكەینەوە، بە دڵنیاییەوە هیچ پەیامێكی پێ نیە تەنها ئەوەی ئیشارەتی پێدراوە، نزیكی 10 هەزار میلاكاتی داوا كردووە، لەوە زیاتر نیە، هەروەها دڵنیاین، ئەگەر 10 ملیار دۆلار بەو شێوەیە كە ئێستا لە بودجەدا هەیە بخرێتە بازاڕەوە، نەك تەزەخوم حەل ناكات، بە پێچەوانەوە تەزەخۆم ئەوەندەی دیكە سەر دەكات، ئەگەر تەماشای بازاڕەكانی كوردستان بكەین بۆ نموونە، موقارەنەی بكەین لەگەڵ تاران، دیمەشق، ئوردن، بازاڕەكانی كوردستان لە هەموو ئەو شوێنانە گرانترە، ئەوەش نەتیجەی ئەو سیاسەتە نا ئابوورییە كە حكومەتی هەرێم چەند ساڵێكە بە بەردەوامی بودجەیەكی خەیاڵی ئەخاتە بازاڕەوە، بە بێ ئەوەی ئیستیسماری بكات لە سەكتەرە جۆراوجۆرەكەدا، سەبارەت بە ئەوەی كە ئایا ئەوە بەراستی پلانی ئابووری لە پشتەوەیە یان نا؟، ئێمە هەموومان دەزانین ئەم ساڵ، دیارە بە هۆی ئینتیخابات كە روویدا، حكومەت درەنگ تەشكیل بوو، لەبەر ئەوە دیارە حكومەت دوا كەوت و لەوەی كە بودجە ئامادە بكات، ئەمە شتێكی سروشتیە، بەڵام ئەوە نابێت ببێتە پاساوێك كە حكومەت پەلەپەل بكات، ئیستیعجال بكات، بە زووترین وەخت بودجەیەك بنێرێ بۆ پەرلەمان، ئینجا بە هەر مەبەستێك بێت، لەبەر ئەوەی پەلەپەلی تێدا بكات و هەڵەی تێدا بكات، بۆ نموونە من ئەیسەلمێنم كە بەڕاستی پەلەی تێدا كراوە لەو

بودجەیـە و بەشـێوەیەکی زانسـتی نـەکراوە، دوو وەزارەت یـەکجار مـەعنین، یـەکجار گـرنگن لـە دارشـتنی بودجە، یەکێکیان وەزارەتی مالیەیە، وەزیفەیەتی و ئیشیەتی، هەموو داهاتـەکان کۆ دەکاتـەوە، وەزارەتێکـی تـر کـە وەزارەتـی پـلان دانانـە، وەزارەتێکـی یـەکجار گرنگـە، ئـەو بوودجـەی کـە ئەمێنێتـەوە لـە بودجـەی تەشغیلی بە شێوەیەکی زانستی و بە پێی ئـەو مەجلیسـە تەختیتیـەی کـە هەیـەتی دابەشـی دەکـات بەسـەر هەموو سەکتەرە ئابووریە جۆربەجۆرەکاندا، پێویست دەکـات وەزارەتـی تـەختیت بەشـێوەیەکی بـەردەوام و بـە شـێوەیەکی زانسـتی و بـە شـێوەیەکی هەماهـەنگی لەگـەڵ یـەك بەیـەك لەگـەڵ وەزارەتـەکان دابنێشـێ و ئەولەوەیاتی وەزارەتەکان تەشخیص بکات و بە پێی ئەولەویاتی ئـەوان بودجـەیان بـۆ تـەئمین بکـات، بـەڵام بەداخەوە من تەنها باسی لێژنەکەی خۆم ئەکەم، لێژنەی وزە و کانزاکان، کـە سـێ وەزارەت تـابیعی ئێمەیـە کـە لـە لێژنەکـەی ئێمـەدا، یـەکێکیان وەزارەتـی کارەبایـە، دووەمیـان وەزارەتـی صیناعە و تیجارەیـە کـە لـە ئەساسدا کە دوو وەزارەتەو وئـەم سـاڵ کـراوە بـە یـەك وەزارەت، هـەروەها وەزارەتـی سـامانە سروشـتیەکان، وەزارەتی کارەبا بەداخەوە کەمترین بودجەی بۆ دانراوە، کە 80 ملیـارە، کـە زۆر زۆر کەمـە، سـەرەرای ئـەو بودجە کەمە کە بـۆی دانـدراوە، کـە کارەبـا یەکێکـە لـە سـەکتەرە موهیمـەکان، لـە دونیـای سـەرمایەداریدا، یـەعنی رووحـی سـەرمایەداری، تـا سـەکتەری کارەبـا چارەسـەر نەکـەین، نـاتوانین نـە کێشـەی کارەبـا حـەل بکەین، نە بەتاڵە، نە شتێك، بەڵام بەداخەوە ئـەوە بودجەیـەکی یـەکجار کەمـە، لـەوەش خـرابتر، وەزارەتـی تـەختیت ئەوەنـدە وەخـتی نـەبووە لەگـەڵ وەزارەتـی کارەبـا دابنیشـێت و بـە پێـی ئەولـەویاتی ئـەوان، ئـەو بودجە کەمەی کە لەبەر دەستی دایە، ئەو مەجالەیان پێ بدات کە ئەولەویاتی خۆیان رێز بکەن، بەداخـەوە ئـەوە عـەیبێکی زۆر خراپـە، هـەروەها وەزارەتـی صیناعە و تیجـارە کـە هاتـە لێژنەکـەی ئێمـە، ئـەوان لـە ئێمەیان داوا کـرد، بودجەکـەمان چیە؟ پرۆژەکانمـان چیان بـۆ موافەقـە کـراوە؟ بەڕاسـتی ئـەوە ئەگـەر لـە شوێنێك یان لە وڵاتێکی تر باسی بکەین، ئەوە ئەبێتە نوکتە، یەعنی وەزارەتی تەختیت موافەقەتی کردووە لەسەر کۆمەڵێ پرۆژە بۆ وەزارەتێکـی تـر، ئـەو وەزارەتـە هـەر ئاگـای لـێ نیـە، هـەروەها ئـەو پرۆژانـەی کـە وەزارەتی صیناعە داوای کردووە، نیهائیەن لەناو ئەو پرۆژانەدا نیە کە وەزارەتی پلان دانان موافەقـەتی بـۆ کردووە، دوو دونیای جیاواز، وەکو ئەو وەزارەتی تەختیتە وەزاەرتی وڵاتێکـی تـر بـێ، وەزارەتـی صـیناعە و تیجارە وەزارەتی وڵاتێکی تر بێت، ببورن، هەروەها وەزارەتـی سـامانە سروشـتییەکان، ئـەوانیش بـە هـەمان شێوە پێیان راگەیاندین، ئەصڵەن پرسیان پێ نەکراوە بۆ دانانی پلانـی ئەمسـاڵدا، پێیـان نـەوتوون، ئەچـمە سەر خاڵێکی تر کە من بەراستی گومانم هەیە، هەندێ لەو پرۆژانەی کە لە رابـوردوودا هـەن، جێـی خۆیـان نەگرتووە، بۆ نموونە کە من خەڵکی ناوچەی ماوەتم، کە حەز دەکەم بەراسـتی پـرۆژەی زۆر سـتراتیژی لـەو مەنتیقەیە روو بدات، بەڵام یـەك پـرۆژەی بـەردی مەرمـەری مـاوەت کـە لـە بودجـەی سـاڵی 2009دا، 18 ملیار و کەسر کە بودجەی بۆ تەرخان کراوە و رۆیشتووە، لە بودجەی ئـەم ساڵیشـدا شـەش ملیـار و کەسـر، بودجەی بۆ داندراوە، بەڵام لەسەر ئەرزی واقیع قاعەیەك و سیاجێك کـراوە، کـە بـایی یـەك ملیـۆن دۆلارە، بە پێی ئەوە سیاسەتی ئیش کردن، تۆ کـە لـە 80٪ی بودجەکـەی وەرگرتـووە، ئینجـا ئـەوە حکومەتـە، یـان

کەرتی تایبەت، پێویستە لە 80٪ پرۆژەکە تەواو بکات، بەڵام لە 2٪ی پرۆژەکە جێبەجێ نەبووە، یەك خاڵی تر کە ئەمەوێ ئیشارەتی پێ بدەم، مینەح و تەبەروعات، ئەو چوار بابە کە لە کۆی بودجەی تەشغیلی لە 21٪ی بودجەی بردووە، بەڵام بەداخەوە، ئەوە ئێمە هێشتا رەقابەی ماليمان نییە، تەدقیق لەو حیسابانە بکات، بە دڵنیاییەوە لە ساڵانی رابوردودا ئەو بابە زۆر بەکار هاتووە بە شێوەیەکی سلبی، ئەوە یەکێکە لە نموونەکان کە بە ئیمزای جەنابی شێخ بایز کە لەسەر مینەح و تەبەروعات سەرف کراوە، بۆ مەڵبەندی رێکخستنی کەرکووك، کە بەداخەوە ئەو بابە بابێکی زۆر گرنگە، من داوا دەکەم هەرچی مینەح و تەبەروعاتە لە بودجەی هەرێمی کوردستاندا ئەم ساڵ کانسڵ بکرێ و بخرێتە نێو بودجەی ئیستیسماری، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، رێزدار شلێر محمد فەرموو.

بەڕێز شلێر محمد نجیب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەراستی بە نیسبەتی من، لەبەر ئەوەی پیشەکەم ئەندازیار بوو لە پرۆژەی وەبەرهەم هێنانە، حەزدەکەم لەسەر پرۆژە وەبەرهەمهێنانەکان بەعزێ خاڵێك هەیە، ئەو پرۆژانەی کە لە لێژنەی دارایی باسی لێ کرا، ئەوەبوو کە هەندێ پرۆژە هەیە تیکراری تێدایە، من خۆم کە لە موحافەزەی سلێمانی تەدقیقم کردووە، پرۆژەکانی خانووەکان تیکرار نیە، ئەوە نیە تەواو بووبێت و ئیتر پارەی نەوێت، چونکە بەعزێکی ئەعمالی ئیزافیە و بەعزێکیشی ئیستیلام نەکراوە لەبەر ئەوەی هەر ئەمڕۆ لەگەڵ سەرۆکی بەشی پرۆژەکان پێی وتین، وتی ئێمە ئیستیلامی ئەوەلیشمان نەکردووە و نیهائیشمان نەکردووە، ئەعمالی ئیزافیشمان هەیە لە 12\31 و دوای ئەوە موافەقەتی لەسەر دەکرێ، بە نیسبەت بودجە و بۆچی زۆر گرنگە بۆ پرۆژەکانی بەرهەم هێنان کە زۆر زوو بەراستی موافەقەتی لەسەر بکرێ، ئێمە سروشتی کەش و هەوای هەرێمەکەمان لە 2\25ەوە و هەتا مانگی 11 بە کەڵکی ئیش کردن دێت، ئەوەی کە من بینیومە، لە هەموو ژیانی ئەندازیاری خۆمدا، هەر دواکەوتنێك لە موصادەقەی بودجە زۆر بە زیان ئەشکێتەوە بەسەر ئەو بەرنامە، زەرەر لە بەرنامەکەش هەیە، بەراستی بەرنامەکانی هەمووی تێك ئەچێ، ئەو خەڵکەش کە سوودمەندە لەو پرۆژانە هیچ ئیستیفادەی لێ ناکات، بۆ نموونە هەر پرۆژە ئەگەر رێگا بێت هەر چی ئیشت کردووە ئەوە بە بارانێك تێك ئەچێ، لەبەر ئەوە ئەگەر ئەو هینە، ئێمە وەکو پەرلەمانتار ئیشمان ئەوەیە بەراستی ئەو بودجەیە تا زووتر بڕوات، بەڵام یەکێك لە مەهامی ئێمە، موراقەبەی جیهازی تەنفیزیە، ئەگەر ئێمە ئەو موراقەبەیە بکەین بەڕێك و پێکی، چونکە کولفەی ئەو پرۆژانەی بۆ 2010 دانراوە هەمووی تەخمینیە، ئەبێ ئێمە لە وەرزەکاندا، لە مانگی سێ، لە مانگی شەش بە تەواوی هەر کەسێ بۆ وەزارەتەکەی کە تایبەتە بە لێژنەکەی، بەدواداچوونی بۆ بکەین، چەندی پارە مایەوە، مەتەئەکید بین لە پلانی ئەمە، سەرەتا بۆ ئەوەی هیچ پارە نەمێنێتەوەو تەئکید بین کە چەند ئەتوانین پرۆژەی تر بکەین کە لە

خزمەتی خەڵکدا بێت، خۆی بەخۆی ئەم بودجەیە لەم وەختەدا من بەشتێکی زۆر گرنگی ئەزانم بۆ هەموو خەڵك، چونکە ئەمە زاهیرەیەکی صحیە بەنیسبەت کوردستان بەتایبەتی و عێراقیش بەگشتی، چونکە قەت شتی وا نەبووە، خۆمان (35)ساڵی ڕژێمی بەعسمان بینی کە داهاتی نەوت چی لێ ئەهات، ئێستا لەجیاتی ئەوەی داهاتی نەوت بکرێت بە سیلاح و ئێمەی پێ بکوژرێت، ئێستا بۆ مەشاریع و بەرژەوەندی خەڵك بەکار دێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك عدنان عوسمان نوقتەی نیزامی هەیە، فەرموو.

بەڕێز عدنان عثمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەگوێرەی ماددەی(84)ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی بەگشتی گفتوگۆی لەسەر دەکرێت، واتە گفتوگۆی ئەم ئێوارەیەمان تەرخانە بۆ ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی نەك لەسەر یاساکە یان لەسەر بودجەکە، یەعنی گفتوگۆیەکی گشتیە لەسەر ڕاپۆرتەکە نەك لەسەر بودجە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دروستە ئێمە لەگەڵ ئەوەداین، حەقیقەتیشە، بەس ئەندامێك کە بۆ جێگایەکی تر ئاراستە ئەگۆڕێ ئەوە لەوەختەکەی خۆی سەرف ئەکات، فەرموو کاك سەرهەنگ.

بەڕێز سەرهەنگ فرج محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لە ئامانجەکانی بودجەوە کە وەزارەتی دارایی دەست نیشانی کردووە داخلی ناو بابەتەکە ئەبم، دیارە هەر حکومەتێك لەدونیادا لەکاتی پێشکەش کردنی بودجەدا، هەندێك ئامانج دیاری ئەکات، مەسەلەن لەم بودجەیەدا من ئەپرسم ئایا؟، داهاتی نیشتمانی تا ئێستا لەم ولاتەدا چەندە؟، بەتێپەڕاندنی ئەم بودجەیە ئەم داهاتە چەند سەر ئەکەوێت؟، ئەگەر سەیری ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی بکەین سەبارەت بە ئامانجەکان کەناردوویەتی لەسەر چەند خاڵێك قسە بکەین، مەسەلەن لەیەکێك لە ئامانجەکاندا هاتووە ئەڵێ، بەردەوامی پرۆژە خزمەتگوزارییەکان بۆ خەڵك وەك ئاوو ئاوەڕۆ کارەبا و ڕێگاو بان، هەموو ساڵێك حکومەت ئەم پرۆژانە جێبەجێ ئەکات لەناوچە جیاوازەکاندا، بەلام ئەم گرفتانە هەربەردەوامیان هەیە، ئایا لە بودجەی ساڵی 2010 من ئەپرسم لە سەدا چەندی ئەم گرفتانە چارەسەر ئەبێت؟، ئەبی حکومەت دیراسەتی کردبێ، بە تێپەڕاندنی ئەم بودجەیە لە ساڵی 2010 لە سەدا چەندی کێشەی ئاو، لەسەدا چەندی کێشەی ئاوەڕۆ، لەسەدا چەندی کێشەی ڕێگاو بان، لەسەدا چەندی کێشەی کارەبا چارەسەر ئەبێت؟، ئەمە پرسیارێکی جدیە، هیوادارم دیراسەتێکیان هەبێت و وەلامان بدەنەوە، لەخاڵێکی تری ئامانجەکانی بودجەدا هاتووە، نووسراوە هەوڵدان بۆ پابەند بوونی حکومەت بۆ کۆکردنەوەی داهات، ئایا داهاتی ئەم ولاتە چەندە؟، ئایا داهاتی ئەم ولاتە هەر ئەو سێ سەدو چل ملیارەیە کە دیاری کراوە، سەرچاوەکانی

داهات چین لەم وڵاتەدا؟، من ئەپرسم ئایا ئێمە چەند داهاتمان لە زەڕائیب دەست ئەکەوێت؟، چەندمان لە ڕسومات دەست ئەکەوێت؟، چەندمان لە گومرگ دەست ئەکەوێت؟، چەندمان لەداهاتی گومرگ دەست ئەکەوێت؟، چەندمان لەداهاتی سەرچاوە سروشتیەکان هەیە؟، چەندمان وەکو قەرزی خارجی و داخلی هەیە؟، چەند ئیراداتی عقودی نەوتە؟، چەندی داهاتی پارەی ساڵی ڕابردوو کە خەرج نەکراوە؟، میزانیەی موراجەعە، من ئەپرسم داهاتی نەوت ئەوەی کە بەڕێز وەزیری سامانە سروشتیەکان لەم پەرلەمانە باسی کرد، ئەو (5)ملیار دۆلارە لەکوێیە؟ بۆ نەخراوەتە ناو ئەم پرۆژەی بودجەیەوە؟، ئایا داهاتی نەوتی ڕەش کە ئێستا بە تەنکەر لەم وڵاتە ئەچێتە دەرەوە کوا؟ من پێم وایە جگە لە بێزارکردنی خەڵك هیچ ئیستیفادەیەکی نیە بۆ ئەم هەرێمەی ئێمە، داهاتەکەی لەکوێیە؟، من لەمە ئەپرسم، بۆ داهاتی وەزارەتەکان ئەوەندە کەمی کردووە،داهاتی فرۆکەخانەکانی هەولێرو سلێمانی لەکوێیە؟، داهاتی وەزارەتەکان ئەگەر ئێمە دیقەتێك بدەین لە ئیستیمارەی تەقدیری ئیراداتی حکومەتی هەرێم بۆ ساڵی 2010، مەسەلەن وەزارەتی شارەوانی و گەشتوگوزار داهاتیان لە0,9٪ لەسەدا سفر ولەدەیا نۆیە، ئەمە کارەساتێکی گەورەیە بەڕاستی، من ئەپرسم ئەم داهاتە بۆ وای لێهات؟، لەکاتێکدا ئێمە لەهەندێك کەناڵ و سەرچاوەی ڕەسمی ئەبیستین کە بەتەنها داهاتی شارەوانیەکانی سلێمانی ئەمە سەرچاوەیەکی نارەسمیە ساڵی پار (7) و(8) ملیار بووە، ئەم داهاتە لەکوێیە؟، داهاتی کەرتی پیشەسازی و بازرگانی لەکوێیە؟، لەم وڵاتە ئەم کەرتە موهیمە ئەبێت داهاتی لە 0,7٪ بێت، من ئەپرسم بۆ داهاتی ئەم کەرتانە وای لێهاتووە، پرۆژەی حکومەت بۆ بنیاتنانەوەی ئەم کەرتانە چیە؟، لەم بودجەیەدا، گۆژمەی دابین کراوی پرۆژەکانی ساڵی 2010 لە 25٪ی کۆی بودجەی وەبەرهێنانە، وە لە 8٪ی کۆی بودجەی ساڵی 2010یە، ئایا ئەمە ئەتوانێ هەلی کار بۆ بێکاران برەخسێنێت؟، ئایا وەزارەت و حکومەت دیراسەتێکی وردی هەیە کە چەند بێکار لەم وڵاتەدا هەیە؟، ئایا تێپەڕاندنی ئەم بودجەیە چەند فرسەتی کار ئەڕەخسێنێت؟، ئەمەمان بە ژمارە پێ بڵێن، ناعەدالەتی لەدابەشکردنی بودجەدا من ئەڵێم لەم بودجەیەدا ناعەدالەتیەکی گەورە ئەبینم لەدابەشکردندا، من نازانم لەسەر چ ئەساسێك ئەم دابەشکردنە کراوە لە پرۆژەکاندا، مەسەلەن دووسەو حەفتاو شەش ملیارو هەشت سەدو نەوەد و دوو ملیۆن دانراوە، بۆ سلێمانیش دووسەدو چل ونۆ ملیار وسێ سەد و نەوەد و نۆ ملیۆن دانراوە بۆ دهۆك، سێ سەد و حەفتا و حەوت ملیار وسێ سەد و هەشت ملیۆن دانراوە، لەدونیادا دوو پرەنسیپ هەیە بۆ دابەشکردنی بودجە، پرەنسیپێکیان ژمارەی دانیشتوانە، ئەوەی تریان ناوچەی زیان لێکەوتووە، ئەو ناوچانەی کە زیاتر زیانیان لێکەوتووە، سلێمانی زۆرترین دانیشتوانی هەیەو زۆرترین ئەو ناوچانەشی هەیە کە زیانیان لێکەوتووە، بۆچی کەمترین بودجە بۆ سلێمانی دانراوە؟، من ئەوەش ئەڵێمەوە کە ئەم ناعەدالەتیە بەرامبەر بە دهۆکیش بکرێت ئێمە هەر قسەی لەسەر ئەکەین، بەرامبەر بە هەولێریش بکرێت ئێمە هەر قسەی لەسەر ئەکەین، سەبارەت بە وەزارەتەکان، پێویست بوو هەموو لیژنەکانی پەرلەمان حیسابی خیتامی و میزانیەی موراجعی وەزارەتەکانیان لەبەردەستدا بوایە، ئەمە سەرەڕای ڕاپۆرتەکانی دیوانی چاودێری بۆ ئەوەی ئەندامی

پەرلەمان ئاگای لە سەرفکردنی بودجەی ساڵانی ڕابردوو بێت، ئێمە تەحەدا ئەکەین کە کەسمان بەرچاو ڕوونیەکمان نیە لەسەر چۆنیەتی سەرفکردنی بودجەی ساڵانی ڕابردوو، کەموکوڕی لە پرۆژە بەردەوامەکاندا، یەکێك لە خەلەلەکانی ئەم بودجەیە، ئەم پڕۆژە بەردەوامانە کە بەلیستیك لە بەردەستی ئێمەدایە، تەقریبەن بەشی زۆری پڕۆژەکانی وەبەرهێنان بۆ ئەم پرۆژە بەردەوامانە چووە، لەکاتێکدا دونیایەك هەڵەو کەموکوڕی وپڕۆژەی ناڕۆشنی تێدایە، لەهەموو ئەم پرۆژە بەردەوامانەدا ئیشکالیاتێکی زۆر گەورە ئەوەیە کە وەخت تەحدید نەکراوە بۆ پڕۆژەکان، من چەند پڕۆژەیەك دەخەمە ڕوو، بەحوکمی ئەوەی کە دەبوو هەموو ئەندامەکان بەرچاویان ڕوون بێت، بەڵام بەداخەوە چونکە ئێمە ڕاپۆرتێکی دیوانی چاودێریمان لەبەردەستدا نیە، میزانیەی موراجەعەمان لەبەردەستدا نیە، بەرچاومان ڕوون نەکراوەتەوە بەڕاپۆرتەکانی دیوانەکان، ئێمە ناچارین لەو ناوچانەی کەخۆمان لێیی بووین بەپێی ئاگاداریمان، بەپێی مەوقیعیەتی خۆمان لەو ناوچانەدا بپرسین کە ئەم پڕۆژانە هەیە یان نیە؟، مەسەلەن لە لاپەڕەی 10ی پڕۆژە بەردەوامەکانی ساڵی 2010دا هاتووە دروست کردنی ڕێگای (ڕەزڵە – گولان – دۆڵ پەمو)لە سنوری قەزای پێنجوێن، ملیارێك و دوو سەدو چل و یەك ملیۆن دیناری بۆ دانراوە، حەز ئەکەم هەموو ئەندامانی پەرلەمان ئەوە بزانن، لە ساڵی 2005 وە کۆمپانیایەك بەناوی (عبر البحار) لەم ڕێگایە ئیشی کرد دوایی تێك و پێکی داو ڕۆشتووە، لەو دەقەیەوە تا ئەم کاتەی کەمن قسەی تێدا دەکەم لە پەرلەمان بچووکترین ئیش لەم ڕێگایەدا نەکراوە، ئێمە ئەپرسین ئەم پارەیە لە کوێیە، ئەم پڕۆژەیە بۆ جێبەجێ نەکراوە؟، دروست کردنی ڕێگای دووەمی (تاسلۆجە – دوکان) دووجار دووبارە بوەتەوە، جارێکیان حەفتاو دوو ملیار و دوو سەدو شەست و یەك ملیۆنی بۆ تەرخانکراوە، جاری دووەمیش بیست و نۆ ملیار وهەشت سەدو دوانزە ملیۆنی بۆ تەرخانکراوە، لە لاپەڕە پانزەدا هەیە، ئێمە ئەپرسین هەمووومان ڕۆژانە بەشی زۆرمان بەو جادەیەدا هاتووچۆ دەکەین، چەند ساڵە ئەو جادەیە تەواو بووە، ئێستا ئەیانەوێت دروستی بکەنەوە جارێکی تر، دروست کردنی سایدی دووەمی (عەربەت – سلێمانی) ئەمەش دووجار هاتووە، کارەساتەکە لەوەدایە لەئاوەدانکردنەوە بیست و شەش ملیار و دووسەد ونەوەد و حەوت ملیۆنی بۆ دانراوە، جارێکی تریش لە وەزارەتی شارەوانی و گەشتوگوزار سی ملیار و نۆسەد و سی ملیۆنی بۆ دانراوە لە لاپەڕەکانی (15 و 35) هاتووە، ئەم جادەیە من بۆ خۆم هەفتانە هاتووچۆی تێدا دەکەم، دوو، سێ ساڵە تەواو بووە، ئێمە ئەپرسین بێزەحمەت ئەمە چیە، ئەمە هەڵەیە؟، ناڕۆشنیە، بۆمان ڕوون بکەنەوە؟، قیرتاوکردنی کۆڵانەکانی (سید سادق) ملیارێك و پێنج سەدو یەك ملیۆن دیناری بۆ تەرخانکراوە، لە لاپەڕە (33) هاتووە، من لەسەرۆکی شارەوانی سەید سادقم پرسی و خۆم بەتەلەفۆن قسەم لەگەڵ کردووە، هیچ پڕۆژەیەك لە سەید سادق نیە بەو ناوە، دروستکردنی قوتابخانەیەکی (18)پۆلی بۆ سەید سادق ئەمەش دووجار هاتووە، دروست کردنی دوو قوتابخانە بەس یەکێکیان بوونی هەیە، تەواوکردنی قوتابخانەیەکی (18)پۆلی کە ئەویش نۆسەدو شەست و چوار ملیۆنی بۆ دیاری کراوە، کۆمپانیایەکی تورکی ساڵی 2004 ئەو قوتابخانەی جێهێڵاوەو تا ئێستا بەردێکی نەخراوەتە سەر بەردێك، گەیاندنی کارەبا بۆ نۆ گوند لە

شارەزوور ملیارێك و پێنج سەدو پێنج ملیۆن دینار ئەم گوندانە کامانەن کە ئەم بودجەیەی بۆ دیاریکراوە، لەکوێن؟ تکایە ئەوەو چەند خاڵێکی تریش کە لێرە مەجالم نەبوو من لە ئیعلام بڵاوی دەکەمەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك عومەر عبدالعزیز، فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاء الدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەتا جەنابتان ئاماژەتان بەوە کرد کە یەکێك لە برادەرەکانم باسی لەوە کرد، کە کۆبوونەوەکە ئەم سەرەتایەی تایبەتە بە راپۆرت، بەڵام لێرەدا نووسراوە، گفتوگۆکردن و بڕیاردان لەسەر پرۆژەی بودجە، وەکو تێبینیەك نازانم وانووسراوە لەناو بەرنامەی کاردا، لەبەر ئەوە منیش وا ئەزانم ئەمە ڕزمەیەکە هەمووی.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

هەر بۆ تەوزیح ڕاپۆرتی لیژنەی دارایش بەشێکە لە بڕۆژەی بودجە، فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاء الدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش قەناعەتی خۆم وایە، کە هەمووی پێکەوە قسەی لەسەر ئەکرێت، باسی بودجەو ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی و لیژنەی داراییش، هەموو لیژنەکان و لیژنەی دارایش هەموو بەیەکەوەیە، بەڕێزان من پێم وایە، چارەنووسی بژێویی هاووڵاتیان و گەشەپێدانی کوردستان بە بودجەوە وەستاوە، بەڵام بەداخەوە دوای ئەو هەموو دواکەوتنە ئێستا لەم سەرەتایەوە کە چەند پەرلەمانتارێك قسەی کردووە، کە بەوردی ئێمەش خوێندومانەتەوە ئەم کەموکورتیانە لە بودجەدا ئەبینرێت، بەداخەوە لە ڕاپۆرتی لیژنەکانیشدا زۆر بەپێیی پێوسیت ئاماژەیان پێ نەکراوە، ڕاستە ئاماژە بەهەندێکی کراوە، بەڵام زۆری ماوە، ئەم پرۆژەیە پەلەکردن و دووبارەبوونەوەو ناشەفافیەت وکەموکورتی وناڕوونی لەزۆر لایەندا پێوەی دیارە، بەمەدا دەرئەکەوێت کە بەڕاستی پێوەری زانستی بۆ دیاریکردنی بڕەکان زۆر بەکار نەهێنراوە، چ بەشی نەفەقاتی تەشغیلی چ بەشی وەبەرهێنانەکەی، من یەك نموونەتان عەرز دەکەم، لەڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی ئەولەویەت دراوە بەکارەبا، بەڵام یەك و پۆینت سی و دووی بۆ تەرخان کراوە، یەعنی لە 11 تریلیۆن سەدو چوار ملیار کە ئەزانن ڕێژەکە چەند کەمە؟، لەڕاپۆرتی وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە بە پلەی دووەم هاتووە بۆ بایەخپێدان، کە یەك و لەسەدا یانزەی بۆ تەرخانکراوە، کە ڕێژەکە مەعلومە چەند کەمە، خاڵی دووەم: مەسەلەی ئەو ئیعانات و منح ومەسروفاتی ترە کە هەموو ساڵێك بووە بە دەرگایەك بۆ ناشەفافیەت و خەرجێکی ناعادیلانە لەبودجەی کوردستان، کە ئەمجارەش دووبارە بوەتەوە، بڕەکەشی زۆرە، تەفاسیلەکەشی هاووڵاتیان نایزانن، بەدڵنیایشەوە دەیان بەڵگە هەیە لە ماوەی چەند ساڵی ڕابردوو، کە لێرەوە ناعەدالەتیەکی زۆر ڕوویداوەو زۆریك لەو لایەنانەی کە ئیعانە ئەیانگرێتەوە، منحە ئەیانگرێتەوە،

حەق وابوو مەسروفات اخری شیان بۆ سەرف بکرێت(مصروفات أخری)کەچی بۆیان سەرف نەکراوە، خاڵێکی تر پەیوەندی بە ئەولەویاتی داواو پێداویستی وەزارەتەکانەوە هەیە، لەپرۆژەی حکومەتدا دیار نیە، من نموونەیەکتان عەرز دەکەم لەمەسەلەی کارەبا، وەزارەتی کارەبا داوای چوارسەد و شەست و سێ ملیار و هەشت سەدو سی و نۆملیۆن دیناری کردووە، بەڵام وەزارەتی دارایی تەنها ڕەزامەندی لەسەر هەشتا و شەش ملیار دینار داوە، کە ئەکاتە یەك لەسەر پێنجی داواکارییەکەیان، کە لەولاشەوە ئەڵێن ئەولەوییەت بۆ کارەبایە؟، باسی داهات برادەرانم باسیان کرد من دووبارەی ناکەمەوە، حەق وایە کە پەرلەمانتاران و هاووڵاتیانی کوردستان ئاگاداربن، منیش تەئکید ئەکەمەوە لەسەری، ناچمەوە سەری داهاتی گرێبەستیە نەوتیەکان ئەو پێنج ملیارەی جەنابی وەزیری سامانە سروشتیەکان لێرە لەسەر ئەم مەنەسەیە باسی کرد، زۆرێك لە رسومات و زەرائیب وگومرگ و ئەو شتانەی کە کارخانە حکومیەکان زۆرێکی تریش کە حەتمەن برێکی زۆر زۆرە، حەق وایە ئالیەتێك میکانیزمێك دابندرێت بۆ ئەوەی ئەو هاوسەنگیە بپارێزین کە هەندێ بوعدی سیاسی تێدایە و تەحەفوزی تێدا دەکەین، بەڵام حەق نیە نوێنەرانی میللەت و میللەتیش بەشێوەیەکی گشتی بێ ئاگا بن لەوانە، خاڵێکی تر پەیوەندی بە کێشەی مووچەخۆرانەوە هەیە، جەنابی دکتۆر بەرهەم سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران باس لە ملیۆنێك و سێ سەد هەزار کەس دەکات، ئێمە بە ژمارە شەش سەدو بیست و پێنج هەزارمان هەیە، لێرەشدا دووبارە پاشماوەکەی تر ناڕوونی و ناشەفافیەتێکی پێوە دیارە، زۆرێك لە خەڵکی کوردستان مەحرومن لە تەعین و دامەزراندن لەکاتێکدا ئەم ژمارە زۆرەشمان هەیە، ئەمەش حەق وابوو لەم خولەی ئەمجارەدا بەراستی ئاوا بەسەریدا تێنەپەڕین، باسی نۆهەزار و پێنج سەد کەس بۆ تەعین بوون ئەکرێت، بەبێ ئەوەی پێوەرێکی وازح و زەوابتێکمان هەبێت، نە مەجلسێکی خدمەی وازحمان هەیە، نە وەزارەتی پلاندانان شتێکی ڕوونی لەو لایەنەوە هەیە، من دەستخۆشی لە لیژنەکانی پەرلەمان دەکەم، ئاگام لێیە زۆرماندوو بوون، بەڕاستی ئەو گلەییە هەیە لەسەر لیژنەی کاروباری دارایی کە ئەویش زۆر ماندوو بووە، ئەو هەموو پێشنیارەی بۆ چووە؟ بەڵام بەڕاستی لە زۆرێك لە لیژنەکان ئەو گللەییان هەیە کە تێبینیەکانیان بە هەند وەرنەگیراوە، سێ، چوار لاپەڕەی ئەگەر باسی درێژی ئەکات جەنابی سەرۆکی لیژنە سێ، چوار لاپەڕەی یەکەمی تەوصیف و پێدا خوێندنێکە بۆ بودجەکە کە نەدەبوایە ئەوانەی تێدا بوایە، خۆشی ئەگەر لاپەڕە $(1-3)$ سەیر بکات، ئیقراری ئەو حاڵەتە بکات، شتێکی تر نەوەد ملیار بۆ ژینگەی دیموکراتی کە بەو تەعبیرە دەستخۆشی دەکەم لە لیژنەی دارایی، کەناوی ناوە پەرەپێدانی ژینگەی دیموکراتی و کاری ڕێکخراوەیی، بەڵام بەڕاستی من لێرەدا نایشارمەوە جەماوەری کوردستان حەقە و لایەنە سیاسیەکانیش هەموویان و پەرلەمانتارانی بەڕێزیش بزانن کە زۆر زۆر ناعادیلانە ئەم برە لەخولە پێشووەکاندا سەرف کراوە، تکامان وایە ئەمجارە زۆر شەفافانە، زۆر عادیلانە بێت، لەڕێی وەزارەتی ناوخۆوە بیت و ڕێکخراوە مەدەنیەکان ئەوانەی مۆڵەتی یاسایی و ڕەسمییان هەیە، بەبێ جیاوازی حزبێك بۆ حزبێکی تر، گروپێکی بۆ گروپێکی تر هەمووی بەشێوەیەکی یەکسان دابەشبکرێت چونکە هەموو ساڵە ڕابردووەکان ئەم حاڵەتە ڕەچاو نەکراوە، خاڵی

کۆتاییم ئەوەیە سەرنجەکانی ئەندامانی لیژنەکان تەحەفوزی زۆریان لەسەر ئەو خاڵەی ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی هەیە، حەق وایە ئەولەوییەت بدرێت بەوانەی کە لە ڕاپۆرتەکەدا نەنووسراوە، لێرەدا ئیشارەتی پێبدرێت و گفتوگۆی لەسەر بکرێت، بەم مەرجانەوە پێویست ئەکات کە دووبارە بودجە بگەڕێتەوە بۆ حکومەت تێبینی و سەرنجی ئەم لیژنانەو پەرلەمانتارانی بەڕێز ئیزافە بکرێت، ئەو کاتە ئەم بودجەیە ئەبێت بخرێتەوە بەردەنگدان، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك ایوب نعمت(ئارام) فەرموو.

بەڕێز ایوب نعمت قادر(ئارام):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بێگومان بودجەی ساڵی 2010 کۆمەڵێك کەموکورتی و نوقسانی تێدایە، ئێمە تێبینی و ڕەخنەکانیشمان لەسەر بودجە لە دڵسۆزییەوەیە بۆ بەهێزکردنی ئابووری کوردستان، کۆمەڵێك خاڵم ئاماژە پێکردووە، یەکێك لەوانە لە ئیراداتی ساڵی 2010 کە لەبودجەکەیدا هاتووە، کە داهاتی وەزارەتی کارەبا بریتیە لە 55 ملیۆن دینار، بەڵام ئەگەر بێت و سەیرێکی حساباتی ختامی ساڵی 2009 بکەین، تەنها بۆ شەش مانگ 84 ملیۆن بۆ کارەبا دەستنیشان کراوە، ئەمە جێگای سەرنج و تێبینیە، لەکاتێکدا کە ڕسوماتی کارەبا زیادی کردووە، بۆ چارەسەرکردنی کێشەی نیشتەجێبوون کە یەکێکە لە ئامانجەکانی وەزارەتی دارایی، 350 ملیار دینار دانراوە، لەکاتێکدا بەپێی سەرژمێرییەکی پارێزگای سلێمانی (30)هەزار کرێچی لەناو شاری سلێمانی هەیە، ئایا چۆن بە (350)ملیار دینار ئەو کێشە بۆ تەنها یەك پارێزگا جێگای ناکرێتەوە، پێشنیارێکم هەیە کە مووچەی هەر سێ دەستەی سەرۆکایەتی بەڕێژەی لە 20٪ کەم بکرێتەوە، هەروەها بە ڕێژەی لە 10٪ی ئەندام پەرلەمانەکان ئەویش کەم بکرێتەوە، هەروەها ڕاوێژکارەکان هەر وەك چۆن لە یاسای بودجەی عێراقدا بڕیاری لەسەر دراوە، وەکو لە ماددەی (35)دا هاتووە، حەق وابوو پەرلەمانی کوردستان ئەو ڕێژەیە زیاتر بکات، لەبەرئەو بارودۆخە، پێشنیارەکەشم ئەوەیە ئەو داهاتەی کە دائەنرێتەوە یان ئەگەڕێتەوە تایبەت بکرێت بە صندوقی زەواج بۆ لاوان لە کوردستان، خاڵێکی تریشم بریتیە لەوەی کە جیاوازییەکی زۆر خراوەتە نێوان شارو شارۆچکەکان بۆ پرۆژەکان، بەپێی ئەو ستاندەرەی کە لە ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی پەرلەماندا هاتووە، کە بریتیە لە ژمارەی دانیشتوان، هەروەها پێداویستی ناوچەکان، بۆنموونە زاخۆ 55 پرۆژەی بۆ دانراوە، ڕانیە 6 پرۆژە، هەڵەبجە 9 پرۆژە، ئەگەر بێت و باس لەمەسەلەی زیادی پرۆژەکان وزۆر بوونی ڕێژەی پارەکە بکرێت، یەك پرۆژە لە زاخۆ 15 ملیار دیناری تێچووە، خاڵێکی تریشمان بەپێی یاسای وەزارەتی پلاندانان یەکێك لە ئەرکەکانی ئەو وەزارەتە بریتیە لەدانانی پلانی ئابووری بۆ هەرێمی کوردستان کە بەڕاستی تا ئێستا ئەو پلانە ڕۆشن نیە و دیار نیە، پێش ئەوەش کە بودجە بێتە پەرلەمان ئەبوایە وەزارەتی پلاندانان ئەو پلانەی ڕوون بکردایەتەوەو لە هۆکارەکانی ڕاگەیاندندا ڕایبگەیاندایە، خاڵێکی تریش کە لە ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایدا هاتووە، کە پلە

بەندی و بایەخدانی ڕێکخستووە، یەکێك لەو خاڵانە بریتیە لە ئاسایشی کوردستان، بەڵێ بیگومان ئێمە هەموومان ئەبێت بەهەموولایەکەوە داکۆکی بکەین لە ئاسایشی کوردستان، بەڵام ئەگەر بێت وئەمڕۆ موقارەنەیەك بکەین لە نێوان کوردستان وباشوورو ناوەڕاستی عێراقدا، دەبینین کوردستان لەهەموو شوێنەکانی تر بەرقەراری و ئاسایشی تێدا جێگیر بووە، بەڵام لەکاتێکدا کە لە 39٪ی مووچە خۆری کوردستان بۆ ئاسایش و پێشمەرگە ئەگەڕێتەوە، کە ئەوەش ئەگەر بێت و سەیری زۆرێك لە وڵاتان بکەین لەکاتی جەنگدا، بێگومان بودجەی زیاد دائەنێن بۆ بەرگری، بەڵام لەکاتێکدا کە بارودۆخ ئاسایی بێتەوە، ئەو بودجەیە کەم دەکەنەوە، هەروەها ئەگەر تێڕوانینێکی گشتی بکەین بۆ بودجەیساڵی 2010 دەبینین ئەم بودجەیە هیچ بایەخی نەداوە بەوەی کە بنکەیەکی ئینتاجی بۆ کوردستان دابین بکات، بۆ نموونە مەسروفاتێکی زۆر لە نەفەقات دانراوە کە ئەتواندرێت وەزارەتی دارایی سوودی لێ وەربگرێت، بۆ قاعیدەیەکی ئینتاجی لەکوردستاندا، بۆ نموونە لە حساباتی خیتامی بۆ شەش مانگ هاتووە، چوار ملیارو سێ سەدو شەست و هەشت ملیۆن دینار دانراوە بۆ قرتاسیە، کە ئەگەر لە هەموو خەبیرێکی ئیقتصادی بپرسین، هەر ئەو پارەیە بەسە بۆ دانانی کارگەیەك، پانزە ملیار و هەشت سەدو هەشتاو سێ ملیۆن دینار بەس تەنها بۆ کرێی خانوو ڕۆشتووە بۆ دامودەزگاکانی حکومەت، کە ئەگەر بێت و پرۆسەیەك یان بەرنامەیەك هەبێت، بیگومان دەتواندرێت بەبەرنامەیەك بۆ ماوەیەکی کورت خایەن هیچ دامودەزگایەکی حکومەت لەناو خانووی کرێدا نەمێنێت، خاڵێکی تریشمان کە وەك پرسیارێکە لە وەزارەتی دارایی کۆمەڵێکی زۆر لە خەڵك خانەنشین کراوە، بەناوی خانەنشینی حزبی یاخود تەفەروغ، ئایا ئەم مووچانە لە چ شوێنێکدا جێگای بوەتەوە؟، پێشنیاریشمان ئەوەیە کە بەڕاستی لیژنەیەك پێداچوونەوە بکات بۆ ئەو تەفەروغانە یاخود ئەو خانەنشینانە، چونکە ئەوە بریتیە لە سامانی گشتی هاووڵاتیان و پێویستە تەنها بۆ ئەو هاووڵاتیانە بەکار بهێنرێت کە لەدامودەزگایەکی حکومەتدان و خانەنشین کراون یان کاروباریان تەواو بووەو یاسای خانەنشینی گرتبێتیەوە، پرسیارێکیشم ئەوەیە کە حساباتی خیتامی لە 9/14 دەرچووە، پرسیارەکەشم بەڕاستی بۆ سەرۆکایەتی پەرلەمانە لەگەڵ دارایی، بەڵام لەم کۆتایەدا گەیشتووە بە هەندێك لەسەرۆك لیژنەکان، ئایا بۆچی لەپاش ئەوەی کە لە 9/14 دەرچووەو ئەبوایە زووتر بگەشتایە بەدەستی پەرلەمانتاران بۆ ئەوەی لەکاتی موراجەعەی بودجەی ساڵی 2010 بتوانێ زیاتر تەدقیق بکات، خاڵی کۆتایشم بریتیە لە یەکێك لەو پاساوانەی وەزارەتی دارایی، کە بودجە بۆچی دواکەوتووە؟، پاساوەکەشی بریتی بوو لەوەی کە بارودۆخی ئابووری هەموو دونیا تێك چووە، هەروەها بریتی بوو لە دیارنەبوونی داهاتی عێراق، ئەگەر بێت و ئەمانە پاساو بوایە، دەبوایە بۆ بودجەی عێراقیش هەمان پاساو هەبوایە، بەڵام هەر لە ڕاپۆرتەکەی وەزیری داراییدا هاتووە، کە لەمانگی 7دا ئەنجومەنی وەزیرانی عێراق توانیویەتی ئەو ڕاپۆرتە پێشکەش بکات وبیگەیەنێت بەهەموو وەزارەتە پەیوەندیدارەکان، یەکێك لەوانە وەزارەتی دارایی عێراقە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك علی حسين فەرمووو.

بەڕێز علی حسين محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زۆر لـە تێبينيـەکانم سـۆزان خـان وتـی، ئـەوەی کـەماوە مـن ئامـاژەی پێبـدەم، تايبەتـە بەناوچـە نـاکۆکی لەسـەرەکان، بـەداخێکی زۆرەوە لەبودجـەی پێشـنيارکراو تـەنها پێشـنياری ئـەوە کـراوە، کـە صـندوقێك بـۆ ناوچە دابڕاوەکان دياری بکرێت، بـۆ خـەرج کردنـی بودجـەی تـەرخانکراو بـۆ ئـەو ناوچـانە بەهەماهـەنگی لەگەڵ دەستەی ناوچە ناکۆکی لەسەرەکان، ئەوەی کە ئێمە ديمان تەنها لە يەك بڕگە بـۆ ناوچـەی مەنـدەلی بێ ئەوەی کە دياری بکرێت، کە بۆ چ بابـەتێك ئـەو پارەيـەی کـە ديـاری کـراوە خـەرج ئـەکرێت، کـە شـەش سەدو شەست و نۆ مليۆن دينار تەرخانکراوە، وەك دەزانن لەمپەڕ تـا ئـەو پـەڕی کوردسـتان ئێمـە ناوچـەی کێشە لەسـەرمان هەيـە، جا لەسـەر ئـەو پێوەرە، لەسـەر ئـەو ئەساسـە، تەصـەوری مـن ئەوەيـە، کـە لێـرەدا کەمتەرخەمييەك کراوە، چونکە ئێوە دەزانن کێشەی ناوچـە نـاکۆکی لەسـەرەکان ئـەبێ ديـاری بکرێـت، کـە ئەولەويەتی چەندەمە؟، چەند لايەنيشی هەيە؟، دەخوازم پرسيار بکەم، دەڵێن دەبێ صـندوقێك بـۆ ناوچـە دابڕاوەکان دەستنيشان بکرێت، ئايا ئەو مەبلەغە يان ئەو گوژمەيە، کە بڕيارە بۆ ئەو ناوچانە دياريبکرێـت لەکوێ تەئمين ئەکرێت؟، ئايا نيازەکانی ئەو ناوچانە کەپێيان دەڵێين ناوچە دابڕاوەکان دەستنيشان کراوە؟، چۆنيش دياری ئەکەين؟، پرسيارێکی ترم ئەوەيـە، چـەند لـە سـەدی بودجـەی هـەرێمی کوردسـتان بـۆ ئـەو ناوچـانە تـەرخان کـراوە يـان تـەرخان دەکرێـت؟، ئايـا نيسـبەتی ڕێـژەی دانيشـتوانی ئـەو ناوچـانە و خصوصيەتی ئەو ناوچانە بەحوکمی ئەوەی کە لەلايەن حکومەتی ناوەندييەوە بێناز کـەوتوون، بـەحوکمی ئەوەی لەڕووی ياساييەوە لەدەرەوەی هەرێمی کوردسـتانن، ڕەچـاو کـراوە يـان ڕەچـاو دەکرێـت؟، بـەحوکمی ئەوەی کە حکومەتی هەرێمی کوردستان لەوەو پێش هەندێك کاری کردووە، بەڵام لەچـاو ئاسـتی هـەژاری و نەداری، لەچاو ئاستی وێرانی وکاول بوونی ئەو ناوچانە شتەکە هێندە بەرهەست نەبووە، ئايا ئەو صندوقە ئەتوانێ قەرەبووی ئەو زيانانە بکات؟، هيـوام وايـە کـە بـەپێيی خـەم ساردی حکومـەتی بەغـداو پەرۆشـی حکومەتی کوردسـتان بەتايبـەت لـە بودجـەی سـاڵی 2010 سـەبارەت بەناوچـە دابڕاوەکـان ئـەو مەسـەلەيە زياتر تاوتوێ بکرێت، چونکە بەڕاستی شارێکی وەکو مەندەلی بێ ئەوەی کە دياری بکرێت ئـەو بـڕە پارەيـە کە شەش سەدو شەست و نۆ مليۆن ديناری بۆ تەرخان کراوە بۆ چ پرۆژەيەك خەرج دەکرێت؟، گەلێك لەوە زياتر پێويستی هەيە، بەتايبەت بە خانەقين کە زياتر ئيشارەت دراوە بە بەردەوامی پـرۆژە بەردەوامـەکان، داوام ئەوەيە کە لەم بودجەيە نسبەتێکی زياتر چ لەبابەتی ڕێژەی سوکانی چ بـەحوکمی تايبەتمەنـدی ئـەو ناوچانە ڕەچاو بکرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، کاك يەشار فەرمووو.

بەڕێز يشار نجم الدين نورالدين:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکانم زۆربەی کران، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك سالم تۆما، فەرموو.

بەڕێز سالم تۆما کاکۆ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەڵبەت بودجە وەکو تەرازوو وایە، هەر مەسروفات نیە تا ئێمە هەر باسی مەسروفات بکەین، باسی تەرخانکردنی پارە بۆ پرۆژەکان و باسی بودجەی تەشغیلی بکەین، بەڵکو ئەوەی لەوە گرنگترە، لایە گرنگەکەیەتی کە داهاتە، مومکینە تا ساڵی 2003 زیاتر ئیهتیمامەان بە دیاریکردنی داهاتەکان و زیاد کردنی و ڕێکخستنی دەداو زیاتریش ڕوون بوو، بەس لەو وەختەی کە دەستمان بەوە کرد کە داهات لە بەغداد وەربگرین، وابزانم کە جەنابی وەزیری دارایش پشتگیریم لێ دەکات، زیاتر ئەو لایەنەمان ئیخفا کرد یان زیاتر ئاگاداری نین، زۆرمان نەشارەزاییمان هەیە لە چۆنیەتی دابین کردنی داهاتەکان و چۆنیەتی ڕێکخستن و بەدەست هێنانی داهاتەکان، چ گومرگەکان، چ ڕەسمەکان، چ داهاتەکانی تر بە هەموو جۆرەکانیەوە، ئیتر هەمووومان گرنگیمان داوە بە چۆنیەتی تەوجیه کردنی ئەو داهاتەی کە بۆمان تەرخان کراوە، بۆ کام پرۆژە، بۆ کام شوێن، کام جێگا تا زیاتر خزمەتی ناوچەکانی کوردستان بکات، بەڵام ئەوەی لەوە گرنگترە ئەوەیە کەمن ئەمەوێت بیڵێم چاودێری کردنی چۆنیەتی سەرف کردنی ئەو بودجەیەو چۆنیەتی چاودێری کردنی ئەو دەستهاتەیە بەگشت دەزگاکانی حکومەتی هەرێمی کوردستانەوە، چ چاودێری دارایی، چ دەزگاکانی چاودێری لەوەزارەتەکانی ترەوە، چ خودی پەرلەمان، چ وەزارەتی پلاندانان و چ سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران، زۆر زۆر گرنگ ترە لەوە، من بۆ ئەو بابەتە دوو خاڵم هەیە، یەکەم: مومکینە بەشێکی زۆری ئەو موناقەشانەی کە لێرە کران کەم دەبوو، ئەگەر لیژنەی دارایی لەگەڵ لیژنەکانی تر کۆبوایەتەوەو لەسەر مولاحەزاتیان موناقەشەیان بکردایە، مومکینە بەشێکی زۆری پرسیارەکان لێرە نەدەکران و حەل دەبوو، دووەم: ئەگەر بگەڕێینەوە بۆ ساڵی 2009 بودجە لە کۆتایی مانگی 6 موصادەقەی لەسەر کرا، لە کۆتایی مانگی 9 و 10 چووە حەیزی تەنفیزەوە، بەتایبەتی بودجەی پرۆژەکان کە مومکینە بەشی زۆری برادەرانی ئەندام پەرلەمان ئاگاداری نین، ئایا پرۆژەکان دەستی پێکراوە یان دەستی پێنەکراوە؟، تا چ ئاستێك جێبەجێکراوە، ئایا پارەکەی سەرفکراوە یان نا؟، لە ئەستۆی وەزارەتەکان ماوە یان نا؟، لەئەستۆی لیژنەکان ماوە یان نا؟، ئەگەر بێت و وەزارەتی دارایی ئەو ئەرکە بکێشێ و بەرچاو ڕوونیەك بکات بۆ ئەندام پەرلەمانەکان زۆر سوپاسیان دەکەم، من سێ خاڵم هەیە مومکینە برادەران ئیشارەتیان پێدابێت، بەس من دەمەوێت لەسەری بوەستم، بەنیسبەت وەزارەتی کارەبا، کە هەمووومان ڕۆژانە قسەی لەسەر دەکەین و ئیعلام قسەی لەسەر دەکات، شریانی سەرەکی پێشکەوتنەو ژیانی ڕۆژانەی هاوولاتیانە، بەڵام پارەیەکی زۆر زۆر کەمی بۆ تەرخان کراوە، کەچی بەرامبەری

مەسئولیەت لەسەر وەزارەتی کارەباو وەزیری کارەبایە، من وا ئەزانم سەلاحیات و مەسئولیات وەکو تەرازوو وایە، ئەگەر سەلاحیاتی نەدەیتێ کەواتە مەسئولیاتی لەسەر نابێت، دەبێ لەجیاتی ئەو جوابی بدەینەوە، کەبۆ ناتوانێ ئەو خزمەتە بە هاوولاتیان بگەیەنێ، ئیحتیمالی هەیە لە بەرهەم هێنانی وزەی کارەبا موشکیلەی نەمابێ، بەلام لە گواستنەوەو دابەشکردنی موشکیلەیەکی زۆری هەیە، وابزانم دەبێ پێداچوونەوەیەك هەبێت، بۆ پتر هاوکاری کردنی، ئەوەی لەوە گرنگترە ئەوانیش کە کاك ئیسماعیل قسەی لەسەرکرد، وەزارەتی کارەبا ڕیزبەندی ئەو پڕۆژانە بوو کەموصادەقە کراوە، لەگەڵ بەرێز وەزیری پلاندانان ئیتیفاقیە کراوە دووبارە ڕیزبەندی دانانەوە بۆ پڕۆژەکان لەگەڵ وەزیری پەیوەندیدار بۆ هەموو وەزارەتەکان بکرێت، بەلام ئەو شتەم نەبینی لە وەزارەتی پیشەسازییەوە، کەخۆیان داوای ئەو پڕۆژانەیان نەکردووە، سێ پرۆژە لە بودجەی ئەمسالێ هاتووە بۆیان، ئەمڕۆش من لێم پرسین کێ موناقەشەی کردووە لەگەڵ وەزارەتی پلاندانان، ئاگاداری نەبوون، ئێمە وەکو لیژنەی پیشەسازی پێشنیارمان کردبوو کە هەر بەگوێرەی ئەو پارەیە، ئەگەر نەبێ پڕۆژەی تر لەو پڕۆژانەی کە داوایان کردبوو موافەقەیان بۆ بکرێت، دیارە لە لیژنەی دارایی بەرێزەوە بەناوی پەسەند نیە هاتووە، من دووبارە تەئکیدی لەسەر ئەکەمەوە کە بە ئیهتیمامەوە وەربگیرێت، ئەوەی تر من لە بودجە مولاحەزەم کرد زۆر فەرمانگە هەیە، کەشفی بینای بۆ کراوە، پارەی بۆ بینا کردن تەرخان کراوە، ئیحتیمالی هەیە هەندێك لەو فەرمانگانە شتێکی کاتی بن، چەند ساڵێکەو کۆتاییان پێ دێت، یاخود دەمج دەکرێت لەگەڵ وەزارەتێکی تر یاخود دەزگایەکی تر، من پێم باشە، ڕاستە بوونی بینا گرنگە بۆ دەزگایەك، بۆ فەرمانگەیەك، بەس پارەمان زۆر پێویستە بۆ هەندێ پرۆژەی خزمەتگوزاری تر، ئەمساڵیش هەندێ بینا هەیە بابەکرێ بن، هەندێ فەرمانگە هەیە با بەکرێ بن، بەڵکو ئەو پارەیە تەوجیه بکرێت بۆ هەندێ پرۆژەی تایبەت، سوپاس.

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، دکتۆر صەباح بەرزنجی، فەرموو.

بەرێز صباح محمد نجیب:

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان.

بێگومان قسە کردن لەسەر هەر سێ تەوەری ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی و، بودجەی ساڵی 2010ی هەرێمی کوردستان، پاشا پڕۆژە یاسای بودجە، ئەمە هەر یەکێکیان تەوەرێکی تایبەتە، پێویستی بە لەسەر وەستان و بەوە هەیە کە بەنەفەسێکی درێژەوە مامەڵەی لەگەڵ بکەین، سەبارەت بە ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی من چەند خاڵێك ئەخەمە بەرچاوی ئێوەی بەرێز و هەموو هاوکارانی بەرێزم، سەرەتا ئەم ڕاپۆرتە بە زمانێکی تەبریری نووسراوە، ئەو هێزەی کە پێویستە ڕاپۆرتی لیژنەیەکی پەرلەمانی هەیبێت، تێیدا بەدی ناکرێت،

من چەند نموونەیەك دێنمەوە بۆ ئەوەی قسەکانم بسەلمێنم، یەکەم: لە لاپەڕەی یەکدا لە پێشەکیەکەی دەڵێت، داوا دەکەین کەوا لەکاتی یاساییدا بودجە پێشکەش بکرێت، حەق وابوو لیژنەی پەرلەمان بڵێت پێویستە نەك داوا دەکەین، چونکە ئەم مەوقیفە مەوقیفێکی زەعیفە، شایستە نیە بە نوێنەرانی گەل بەو زمانە، بەزمانێك کە داوا کردن و ڕجای تێدا بێت بنووسرێت، خاڵی دووەم: لەلاپەڕەی حەوتدا داوا دەکات، پێشنیار دەکات، کە تەوازون ڕەچاو بکرێت لەساڵانی داهاتوودا، لەبەینی ڕێژەی دانیشتواندا، من پێم وایە ئەبێ لیژنە بڵێت پێویستە ڕەچاو بکرێت، نەك داوا بکرێت، سێیەم: ئەو زمانەی کە پێی نووسراوە ئەم ڕاپۆرتە لە هەندێ لە لاپەڕەکانیدا کە تەماشا دەکەین بەزمانێکی سەردی، تەوصیفیە، تەحلیل ولێکدانەوەی پێویستی تێدا نیە، کە بیکات بۆ فەصڵەکانی ئەم بودجەیە، چونکە لەڕاستیدا ئێمە ئەبێ ئەو ڕاپۆرتەی کە دەیخوێنینەوە ئەوەمان نیشان بدات کە ئەم بودجەیە چ سیاسەتێکی ئیقتیصادی بۆ ئەمساڵی کوردستان وەدیسان لەم ساڵەوە بۆ ساڵانی داهاتوو دەگرینە بەر، بۆ داڕشتن و دامەزراندنی قاعیدەیەکی ئیقتیصادی بەهێز، ئیستراتیژێکی ئابووری بەهێز، لە ڕاپۆرتەکەیدا لیژنەی بەڕێز باسی ئەوە ناکات کە ئێمە چ ئیستراتیجیەتێك لەم میزانیەدا دەخوێنینەوەیە، چ ئامانجێکی ئابووری وا لە پشتی داڕشتن و جێبەجێ کردنی ئەم بودجەیەوەیە، بەنیسبەت پێشنیار و ڕەخنەو بۆچوونەکانی لیژنە تایبەتمەندەکانی پەرلەمان، لەڕاستیدا لیژنە هەندێ لەو پێشنیازو هەندێ لەو ڕەخنانەی نووسیوەتەوە کە حەق وابوو زۆربەیان و کاکڵەیان بەشێوەیەکی جەوهەری بنووسرێنەوە، من بۆ نموونە لە لیژنەی پەروەردەو خوێندنی باڵا ژمارەیەکی زۆر پێشنیازمان گونجاندبوو، تەنها سێ پێشنیاریان جێگای کراوەتەوە لە ڕاپۆرتەکەدا، دیسانەوە کەسەیری ڕاپۆرتەکە دەکەین ئەوەی لێ ئیستینتاج دەکەین کەلیژنە بۆ خۆی ڕازی نیە لە بودجەی هەرێمی کوردستان بۆ ساڵی 2010، بۆ نموونە لە لاپەڕەی پێنجدا کە باسی میلاکات دەکات، زۆر بەڕوونی دەخوێنرێتەوە کە ڕازی نیە لەو برە میلاکەی کەبودجە پێشنیاری کردووە، یان وەزارەتی مالیە تەصدیقی کردووە، لەلاپەڕەی شەش کەباسی تەعویزاتی فەرمانبەران دەکات، دیسان لەهەمان لاپەڕەدا کەباسی تەنفیزی میزانیە دەکاتن لەلاپەڕەی حەوت کەباسی سروشتی پرۆژە وەبەرهێنانەکان دەکات، دیسانەوە لیژنە بۆ خۆی ڕەخنەی هەیە لە شەفافیەتی میزانیە کاتێك کە باسی حسابی ئیعانات و منح و مەنافعی ئیجتماعی و مەسروفاتی تر ئەکات، لەلاپەڕەی هەشت کە داوا دەکات لە وەزارەتی پلاندانان کە بەڕیز بەندی بە ئەولەویاتی خۆیدا بچێتەوە، کاتێ کە باس لە پرۆژە وەبەرهێنەکان دەکات، کاتی داوای ئیجادی تەوازن ئەکات، دروست کردنی تەوازن و هاوسەنگی لەنێوان وەزارات و ناوچە جیاوازەکان، ئەمە سەبارەت بە ڕاپۆرتی لیژنە، سەبارەت بەخودی بودجەی پێشنیارکراو، ئەو کەسەی کە سەیری نەفەقاتی تەشغیلی بکات لەم بودجەیەدا بەپێی ئەو لیستەی کەلە ڕاپۆرتەکەدا هاتووە، بۆی دەر ئەکەوێت کە ئەم بودجەیە لە ڕاستیدا بودجەی ئاوەدانکردنەوەو گەشەپێدانی ئابووری کوردستان نیە، چونکە زۆر لەو پرۆژانەی کە هەیە پێویستە لەسەر ئەساسی جەدوا جێگیر بکرێن، هیچ ئەولەویەتێك نیە لەدانانی پرۆژەکاندا یان ئێمە هەستی پێناکەین، یەعنی بۆیان هەیە جوابمان بدەنەوەو بۆچوونەکەی ئێمە هەڵە

بێت، پڕۆژە بەرهەمهێنەکان ڕیزبەندی گەشەی ئابووری هەرێمی لەبەرچاو نەگرتووە، بۆنموونـە وەزارەتـی پیشەسـازی بـەپێیی ئـەو ئامـارەی کـە داویـەتی بەدەسـتەوە، ئـەڵێ لەسـاڵی 2006 بـەدواوە (176)کارگـە داخـراون، بـەڵام لـە 2006 بـۆ 2009 تـەنها ئیجازەی (35)پـڕۆژە دراوە، ئـەو(35) پرۆژەیـەش چـەندی جێبـەجێکراوە، چـەندیش ئێسـتا فیعلـەن لـە ئینتاجدایـە ئـەوە نازانـدرێت، عـاملی ئینتـاجی و عـاملی گەشـەپێکردن لەمیزانیـەی ئیستسـماری وەزارەتەکانـدا بەڕاسـتی بەرچـاو ناکـەوێت، هاوسـەنگی جـوگرافی لەنێوان ناوچە جیاوازەکانی کوردستان ڕەچاو نەکراوە، کە پێویستە بەپێیی ڕێژەی دانیشتوان بێت، دیسان قاعیدەی ئینتاجی بۆ هەرێمی کوردستان بەڕاستی بـەدی ناکرێـت، لـەدانانی میزانیـەدا هەسـت ناکرێـت کـە حکومەت خاوەنی سیاسەتێکی بازرگانی دیاریکراوە، چونکە هیچ بڕگەیەکی تێدا نیە کە باس لەوە بکات کە تەوازونێك هەبێت لە نێوان ئیستیراد و تەصدیر، ئیستیراد لەسەدا سەدە، بـەڵام تەصـدیر لـە سـەدا سفرە، لەحاڵێکدا ئەبوایە وەزارەتی پیشەسازی و بازرگانی پشکێکی زۆریـان هەبوایـە، لـە نەفـەقاتی تەشـغیلی ولـە نەفەقاتی ئیستیسماری کە دەبینین ئەو نیسبەیەی کە ڕەچاوکراوە هەمووتان دەیبینن زۆر کەمـە، ئیراداتـی کارەبا زۆر کەمە، دێمە سەر مەسەلەی حساباتی خیتامی کەبەڕاستی زۆر گرنگـە، هـی شـەش مـانگی پێشـوو ئاخرین خاڵ هەندێ فەصڵ وبڕگەی تێدایە بەڕاستی جێگای پرسیارە، باسی هەموو مخصصاتەکانی تێدایە، بەڵام لە کۆتایدا دێـت دەنووسـێت مخصصـات استسـنائیە، کەئێمـەش نـازانی ئـەو ئیستسـنائیە چیـە؟، باسـی هەموو لەوازمەکان ئەکات هی توبی، هی عیلمی، هـەمووی ڕیـز ئـەکات لـە کۆتاییـدا ئـەڵێت(اللـوازم أخـری) باسـی هـەموو نەفەقاتـەکان ئـەکات لـە کۆتاییـدا ئـەڵێت (نفقـات متنوعـة أخـری)، باسـی هـەموو جـۆرە ئیستیشـارەکان ئـەکات، لەکۆتاییـدا ئـەڵێت (الاستشـارات أخـری) نـازانین ئەمـە چیـە؟، باسـی هـەموو جـۆرە ڕێکخراوەکـان ئـەکات، لەکۆتاییـدا ئـەڵێت (المنظمـات الاخـری) باسـی هـەموو جـۆرە سـیانەیەك ئـەکات، لەکۆتاییدا ئەڵێت (صیانة السجلات الاخـری)، باسـی هـەموو جـۆرە ئینشـائاتێك ئـەکات، لەکۆتاییـدا ئـەڵێت(إنشأت أخری)، باسی هەموو جۆرە ئالیاتێك ئەکات، لەکۆتاییدا ئـەلێت(آلیـات کـبیرة أخـری) ئەمـە هـەمووی کۆمەڵێك لەو تێبینیانە بوو کە لەلای من گەڵاڵە بوون، هیوادارم کە یـان وەڵامێکـی موقنیعمـان بـدەنێ یـان بەڕاستی پێویستە موعالەجەی بکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، دکتۆر احمد، فەرموو.

بەڕێز د. احمد ابراهیم علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشەکی دەستخۆشی لە لیژنەی دارایی و کاروباری ئابووری دەکەین، هەروەها لیژنەکانی تری پەرلەمان کـە ماندوو بوون، تێبینی و سەرنجی باشی خۆیان داوە، بەڵام منیش هەندێك سەرنجم لا گەڵاڵە بووە، ئەمەوێت لێـرەدا عـەرزی جـەنابتانی بکـەم، دیـارە بودجـەی بـەکاربردن لـە بودجـەی هـەرێمی کوردسـتان زیـاترە

لەبودجەی وەبەرهێنان، ڕێژەی بودجەی پڕۆژەکان 31٪ و بودجەی بەکاربردن 69٪یە، بودجەی بەکاربردن کە لەبودجەی وەبەرهێنان زیاترە، کە 3 ملیار دینارەو لەو بڕە 2 ملیار دیناری بۆ پڕۆژە تەواونەکراوەکانی کابینەی پێنجەمی حکومەتی هەرێم تەرخانکراوە، ڕاپۆرتی وەزارتی داراییش ئەڵێت بەردەوام بوون لەسەر دابین کردنی پێداویستیەکان وخزمەتە سەرەکیەکان لەبواری کارەبا، ئاو، ئاوەڕۆ، ڕێگاوبان، بەڵام ئێمە هەست دەکەین هەندێك لە پڕۆژەکانی ساڵانی ڕابردوو نەخراوەتە پڕۆژەکانی ساڵی 2010وە، هەر بۆ ئەوە من نموونەیەك دەدەم، کە ئاراستەی سەرۆکایەتی پەرلەمانیش کراوە، لە پڕۆژە تەواو نەکراوەکانی ساڵی 2008ە ماوەتەوە، کە وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە بەژمارە(4588) کەبۆ بەڕێوەبەرایەتی ئاوەدانکردنەوەو نیشتەجێکردنی ڕانیەی ناردووە، پڕۆژەی قیرتاوکردنی ڕێگای (پلەنگان – وەرتێ) کە ئەم داواکارییە ئاراستەی سەرۆکایەتی پەرلەمانیش کراوە، کەئاماژەی بەنوسراوی وەزارەت کردووە بەژمارە(5317) لە 2008/7/2 ئەڵێت هاوپێچ نووسراوی وەزارەتی پلاندانان ، فەرمانگەی پلاندانان بۆ پڕۆژەکانی بودجەی وەبەرهێنان ژمارە(2031) لە 2008/6/4 کە بۆی ناردوون، تێیدا ئاماژە دەدات بە دانانی پڕۆژەی ناوبراو واتە قیرتاوکردنی ڕێگای (پلەنگان – وەرتێ) لە پلانی ساڵی 2009دا، کەچی ئەو پڕۆژانەی کە ئێمە سەیرمان کرد بۆ ساڵی 2010 دانراون، ئەم پڕۆژەیە نەخراوەتە ناو پڕۆژەکانی وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە بۆ ساڵی 2010، بەڕاستی لێرەدا پێویستە وەزیری ئاوەدانکردنەوە وەڵامی ئەوە بداتەوە، کەبۆچی ئەم پڕۆژەیە پشتگوێ خراوە؟، لەکاتێکدا لەساڵی 2005ەوە ئەمە لەبەردەستیاندا بووە، بەنیسبەت ئەوەی کە برادەرانیش ئاماژەیان پێدا، داهاتەکانی هەرێمی کوردستان و ئەو بڕە پارەی کە لە گرێبەستە نەوتیەکان دەست دەکەوێت، هەروەها ئەو (5) ملیارەی کە بەڕێز وەزیری سامانە سروشتیەکان لەبەردەم پەرلەماندا ئاماژەی پێدا، ئێمە پشتگیری ڕاپۆرتی دارایی ئەکەین، کەباس لەوە ئەکات ئەبێ وەزیر بێتە بەردەم پەرلەمان وئەم مەسەلەیە ڕوون بکاتەوە، دەربارەی کەم ئەندامان، ئەو بڕەی کەبۆیان دیاریکراوە بەڕاستی ئێمە پشتگیری لە لیژنەی کاروباری دارایی ئەکەین، کە لە (30)هەزارەوە زیادکرا بۆ (100) هەزار دینار، نەك ئەو بڕەی کە لە پڕۆژە یاسای بودجەدا هاتووە، ئەوانەی کە لە (30)هەزارەوە بۆ (100)هەزار و ئەوانەی کە (50) هەزارە بۆ (150)هەزار زیاد بکرێت، دەربارەی شەهیدی هاووڵاتیش بەڕاستی (50)هەزار بە مەقتوعی کەبۆیان بڕاوەتەوە ئەوە زۆر کەمە، پێشنیار دەکەین کە ببێت بە (100)هەزار، دەربارەی حیساباتی خیتامی بەڕاستی ئێمە هەموو ساڵێك دەبێ چاوەڕوانی بکەین، حساباتی خیتامی لەکۆتایی ساڵدایە، پێویستە ساڵی دووجار حسابات بگات بەپەرلەمان لەلایەن حکومەتەوە، کە تائێستا ئەمە جێبەجێ نەکراوە، دیارە لەکاتی خۆیشیدا کە بودجە ناگاتە پەرلەمان ئەمە دیارە پەلەپەلی تێدا دەکرێت، بێگومان ئەم پەلەپەلەش ناچێتە خانەی بودجەیەکی زانستیەوە، ئەمەش بە سلبی ئەشکێتەوە لەسەر پڕۆژەکانی داهاتووی هەرێمی کوردستان و لەسەر سیاسەتی دارایی هەرێم، بۆیە پێویستە کە حساباتی خیتامی لە کۆتایی هەر شەش مانگێکدا بگاتە پەرلەمان، ئەوەی کە دەوترێت لە شەش مانگی کۆتایی ساڵی 2009دا حساباتی خیتامی گەیشتۆتە دەست پەرلەمان، بۆیە تا

ئێستا ئەندامانی پەرلەمان بێئاگایی خۆیان لەوە دەردەبڕن، سەبارەت بە ماددەی (21) کە دەربارەی ئەوەی کە لە پرۆژە یاساییەکەدا هاتووە کە (350) هەزار دینار دانراوە بۆ مەشاریعی صندوقی ئیسکان، لە پرۆژەکەی لیژنەی داراییدا هاتووە، کە ڕای لیژنەی دارایی و یاسایشە هی هەردووکیانە ئێمە لە لیژنەی کاروباری یاسایی (350) ملیار دینارمان داناوە، بەڵام لە ڕاپۆرتەکەدا (250) ملیار هاتووە، ئەمە نازانم ئایا هەڵەیە؟ چونکە هەم بە ڕەقەم و بە کیتابەتەنیش نووسراوە، پێشنیاری لیژنەی یاسایش هەر وایە کە (350) ملیار دینار بێت، لە پرۆژەی بودجەکەشدا بەهەمان شێوە هاتووە، دەربارەی قەرزی عەقاری ئێمە بەڕاستی پێشنیار دەکەین کە لە (20) ملیۆن کەمتر نەبێت، چونکە ئەمە کە (12) ملیۆن ئەدرێت بەهاووڵاتی، زۆر کەمە، بۆیە پێویستە لە (20)ملیۆن کەمتر نەبێت، بەلانی کەمی ئەوەی لە صندوقی نیشتەجێبوون بخرێتە سەر قەرزی عەقارییەوە، دەربارەی هەندێك لەداواکاری یان پێشنیاری لیژنەکان بەڕاستی لە لیژنەی کاروباری دارایی نەهاتووە، هەروەها لە لیژنەی یاسایی و لیژنەی رۆشنبیریشدا ئێمە کۆمەڵێك شتمان پێشنیار کردبوو، لە لیژنەی کاروباری داراییدا نەهاتووە، دەربارەی بودجەی حزبەکان، ئەو (90) ملیارەی بۆ بودجەی حزبەکان دیاریکراوە، پێویستە وەزیری دارایی بەڕاستی وەڵام بداتەوە کە تاوەکو یاسای بودجەی حزبەکان لە پەرلەمان دەردەچێت، ئێمە بزانین لەسەر چ پێوەرێك ئەم بودجەیە ئەدرێت بە حزب و ڕێکخراوەکان، وە ئایا ڕێکخراوەکان ئەوانەی سیاسین ئەیانگرێتەوە یان ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگای مەدەنی؟، دەربارەی سەڵاحیاتی وەزیر کە (250)ملیۆن دینار سەڵاحیاتی بۆ دانراوە، بەڕاستی ئەم سەڵاحیاتەی کە بۆی هەیە بۆ هەر حاڵەتێك و تەخویلی سەرۆکی دائیرەکانی تابعی وەزارەت ئەکات بە سەرف کردنی ئەوەی کە لە (100) ملیۆن دینار کەمتر نەبێت، ئەمە بەڕاستی ئەو سەڵاحیەتە ڕەهایەی کە دراوە بە وەزیر پێویستە عقود لەڕێگای تەندەرەوە ببێت، بەڕاستی سەڵاحیەتی وەزیر دیاریکراو بێت، چونکە زۆر سەفەر ئەکرێت بۆ دەرەوە بەبیانووی ئەوەی کە ئەو عقودانە تەواو ئەکرێن، بۆیە بەیەکجار تەواو بکرێن لەڕێگای تەندەریشەوە بێت، چونکە پارەیەکی زۆر سەرف ئەکرێت بەناوی ئەو سەفەرانەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك سالار، نوقتەی نیزامی هەیە، فەرموو.

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەڕاستیدا لە تەسەلسولی ناوەکاندا من وای بەباشتر ئەزانم کە ناوەکان بخوێنرێتەوە تا هەریەکەو لە ئێمە بزانێ کەی سەرەی دێت و لەپێش کێ و لەدوایی کێوەیە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێوە فراکسیۆنی خۆتان تەقدیمی کردووە، هەموو فراکسیۆنەکان و کوتلەکان ناوەکانیان پێشکەش کردووە، بەو تەسەلسولەی کە بەڕێزتان بە ئێمەتان داوە ئێمە دەڕۆین، بەڵام ئێمە تەوزیعمان کردووە، لیستی کوردستانی (4) گۆڕان (2) پاشان ئەوانی تر، دوایی ئەوانەی کە ژمارەیان کەمە زوو تەواو ئەبن کە وەختیان تەواو بوو ئەوکاتە ئەمێنێتەوە گۆڕان و لیستی کوردستانی، دوایی گۆڕانیش تەواو ئەبێت تەنها کوردستانی ئەمێنێتەوە، زۆر بە عەدالەت تەوزیعمان کردووە، تکایە وەرنەوە سەر مەوزوعەکە، خاتوو بەفرین، فەرموو.

بەڕێز بەفرین حسین محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەڕاستیدا نامەوێت بچمەوە سەر ئەو خاڵانەی کە بەڕێزانی پێش من باسیان کرد، ئەوەی کە ئەمەوێ قسەی لەسەر بکەم، قسە کردنە لەسەر بەشێکی گرنگی ئەم کۆمەڵگایە، ئەویش ناوچەکانی دەرەوەی شارەکانە، بەڕاستی قەزاو ناحیەکان و تەنانەت گوندەکانیش کە ئێمە هەمیشە لە گوفتار و قسەکانمان و وتارەکانمان ئەوە دووپات دەکەینەوە، کە ڕۆڵی دانیشتوانی ئەو ناوچانەمان بەرز نرخاندووە لە شۆڕشی ڕزگاریخوازی گەلی کوردستاندا، بێگومان هەر ئەوانیش بوون، هەر پاڵپشتی ئەوان بوو، هەر خەمخۆری ئەوان بوو، بزاڤی ڕزگاریخوازی گەلی کوردستان توانی بگاتە ئەم قۆناغەی کە ئێمە خۆمان لە خاوەنداریێتی پەرلەمان و حکومەت و دەسەڵاتی خۆماڵیدا دەبینینەوە، بۆیە جێگای خۆیەتی تا دوێنێ ئەوان پێشەنگ بوون لە خزمەت کردندا ئەمڕۆش پێشەنگ بن لەوەیە کە خزمەتی زیاتریان پێبگەیەندرێت، بێگومان ئەهەمیەتی ئەوان هیچ لە هی شارە گەورەکان و سەنتەری شارەکان کەمتر نیە، پێویستە ئەولەویاتی بدرێتێ، کە خزمەتی زیاتر بەو ناوچانە کرا بێگومان خەڵکانی دەرەوەش کۆچەکانیان کەمتر دەکەنەوە بۆناو شارەکان، بەمەش ئەزمەی سەکەن کەم دەکات، لەلایەکی تریشەوە گرنگیدانە بە بواری کشتوکاڵی ئەو ناوچانەی کەوا گرنگی بە سامانی ئاژەڵی دەدەن، ئەمەش بۆخۆی دەوڵەمەند بوونی ژێرخانی ئابوورییە، جا بۆیە من ئەمەوێت لێرەوە بڵێم کە ئەمڕۆ ئەو ڕۆژەیە کە پاداشتی خزمەتەکانی ئەوان بدرێتەوەو بەمافەکانی خۆیان شاد بن و خزمەتی زیاتر بەم کوردستانە بگەیەنن، خاڵێکی تریش کە ئەمەوێت قسەی لەسەر بکەم زیاد کردنی ژمارەی قوتابخانەکانە هەر لەو ناوچانەی کە ئاماژەم پێکرد، لە قەزاو ناحیەکان و گوندەکان، بەڕاستی هەرێمی کوردستان و سەرجەم قوتابخانەکانمان بەدەست زۆری ژمارەی خوێندکاران و سێ دەوامییەوە دەناڵێنن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، هاژە خان، فەرموو.

بەڕێز هاژە سلیمان مصطفى:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەسەرەتادا دەمەوێت ئاماژە بەوە بدەم کە حکومەت دەبێت کار بۆ ئەوە بکات بەپێی پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان پڕۆژەی بودجە هەموو ساڵێك لەکاتی خۆیدا لەسەرەتای مانگی تشرینی یەکەمەوە بگاتە پەرلەمان، ئەبێت حکومەتیش کار بۆ ئەوە بکات کە لەکاتی خۆیدا بیگەیەنێتە پەرلەمان، دەربارەی ڕاپۆرتەکەی لیژنەی کاروباری دارایی و ئابووری، لە ڕاپۆرتەکەدا بەڕاستی لەیەکەم لاپەڕەدا کە ئاماژەی پێدرابوو لە ئاسایشی سلێمانی و هەولێر هەروەها دیوانی چاودێری هەولێر وسلێمانی بەڕوونی جیاکراونەتەوە، کە ئەمەش بەڕاستی مۆرکی دوو ئیدارەیی پێوە دیارە، دەبێ کار بۆ ئەوە بکرێت کە ئەوە لابرێت و یەك ئاسایش و یەك دیوانی چاودێری دارایی بنووسرێت لە پڕۆژەکاندا، دەستخۆشی لە پێشنیارەکانی ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی دەکەم، کە دەڵێت بودجەی وەبەرهێنان پێویستە ئاراستەی ئەو پڕۆژانە بکرێت کە ڕۆڵی سەرەکی دەبێت، لە بەهێزکردنی ژێرخانی ئابووری و پێکهێنانی سەرمایەی ماددی وکەم کردنەوەی بڕی ئاراستە کراو، بۆ ئەو پڕۆژانەی کە بەرژەوەندی کەسی و گروپی تایبەتمەند دەپارێزێت دوور لە بەرژەوەندی گشتی، بۆیە پشتگیری لەو پێشنیارەیان دەکەم، دەربارەی منحەی زیندانیانی سیاسی بەڕاستی کە (390)هەزار وەکو منحە دەدرێت بەزیندانیانی سیاسی من پێم باشە کە ئەوە چاك بکرێت، بەپێیی یاسای دەستەی زیندانیانی سیاسی، چونکە لە بەغداد (500) هەزار دینارە، نازانم ئەو (110) هەزارە بۆچی لە زیندانیانی سیاسی هەرێمی کوردستان بڕاوە؟، دەربارەی ڕاپۆرتی لیژنەکان، لیژنەی دارایی ئیشارەتی بەو گفتوگۆیانە نەداوە کە لەناو لیژنەکاندا هاتووە، بۆ نموونە ئێمە لە لیژنەی مافی مرۆڤ بە تێکڕای ئەندامان باسی ئەوەمان کرد کە ناوی پێشمەرگە بمێنێتەوە لەجیاتی ناوی زێڕەڤانی، دەربارەی پڕۆژە پێشنیارکراوەکان بەڕاستی دەبینرێت کە ئەو پڕۆژە پێشنیارکراوانەی ساڵی 2010 زۆر بەیەکسانی بەسەر شوێنەکاندا دابەش نەکراوە، بۆ نموونە من خەڵکی شاری ڕەواندوزم، بەڕاستی دوو پڕۆژەی زۆر بچووك بۆ شاری ڕەواندوز تەرخانکراوە، لەگەڵ ئەوەش کە شاری ڕەواندوز شارێکە ئێستاکراوەتەوە بە قەزاو پێویستی بە زۆر پڕۆژە هەیە، بۆ ئەوەی گەشەی پێبدرێت وپەرەی پێ بدرێت، زۆربەی دەوائیرەکانی لەخانووی کرێدان، کە پێویستە ئەوە لەبەرچاو بگیرابایە، بەڕاستی دەبیندرێت لە پڕۆژە پێشنیارکراوەکاندا کە پڕۆژەی پیشەسازی وای تێدا نیە کە کەرتی پیشەسازی لە کوردستان ببوژێنێتەوە، بۆ نموونە باس لەوە دەکرێت کە (120)کارگە لە هەرێمی کوردستان داخراوە، کار بۆ ئەوە نەکراوە پلانێك لەلایەن حکومەتەوە نیە، بۆ بەگەڕخستنەوەی ئەو کارگانە، کەبێگومان دەبێتە هۆکارێك کە گەشە بە کەرتی پیشەسازی بدات لە هەرێمی کوردستاندا، پڕۆژە گەشتوگوزارییەکان بەڕاستی وەکو دەبیندرێت من لەو ناوچەیەی کە لێی دەژیم شوێنێکی گەشتوگوزارە هەر چوار قەزای(ڕەواندوز، سۆران، مێرگەسوور، چۆمان)شوێنێکی گەشتوگوزارین نابینین یەك پڕۆژەی گەشتوگوزاری لەو شوێنانەدا هەبێت، بۆ پەرەپێدانی گەشتوگوزار لە هەموو کوردستان ولەو ناوچانەدا بەتایبەتی، پڕۆژەی کشتوکاڵی بەڕاستی هیچ پڕۆژەیەکی وای تێدا نیە، بۆ بووژاندنەوەی کەرتی کشتووکاڵی تەنها گرنگی دراوە بە پڕۆژەی سەرچاوەکانی ئاو، ئەبێ ئەوەش لەبەرچاو بگیرێت، چونکە بەڕاستی حکومەت بڕیاری ئەوەی دابوو کە ئەو

پێنج ساڵە ساڵی بووژاندنەوەی کەرتی کشتوکاڵ بێت لە کوردستان، بۆیە دەبوایە زیاتر گرنگی بەولایەنە بدرایە، لەناو پرۆژە پێشنیارکراوەکاندا بەڕاستی دروستکردنی فوتابخانەی(شوەیفات) لە (دهۆك و سلێمانی) من نازانم بەڕاستی فوتابخانەی شوەیفات سەر بەکەرتی تایبەتە پێویست ناکات حکومەتی هەرێم بودجەی خۆی بۆ تەرخان بکات، هەمووشی بۆ ئەو فوتابیانەیە کە بە ئیمکانیەتن وهەر فوتابیەکیش ساڵی (5) هەزار دۆلار دەدات بۆ ئەوەی لەو فوتابخانانەدا بخوێنێت، هەمووی کوڕی بەرپرسەو کوڕی ئەو کەسانەیە کە بەئیمکانیەتن، بۆیە پێویست ناکات لە بودجەی هەرێم پارە بۆ ئەوە تەرخان بکرێت، هیچ پرۆژەیەکی بەڕاستی تێدا نیە بۆ چاکسازییەکان یان بۆ ئەو شوێنانەی تر، بەڕاستی ئێمە وەکو لیژنەی مافی مرۆڤ سەردانی دهۆکمان کرد، چاکسازییەکانی منداڵان وژنانمان بینی، کە زۆر زۆر خراپن، هەولێریش بەهەمان شێوە، سلێمانیش بەهەمان شێوە، پێویست بوو ئەو پارەی کە تەخصیص ئەکرا بۆ وەزارەتی کارو کاروباری کۆمەڵایەتی لەو چاکسازییانەی تێدا بوایە، بۆ داڵدەدانی ئافرەتان، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوباس، کاك فازڵ حەسەن، فەرموو.

بەڕێز فاضل حسن اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە هەر لەسەرەتاوە پرۆژە یاسای بودجە کەموکوڕیەکی زۆری تێدا هەبوو، بەڵام دیارە بە هەوڵ و هیمەتی هەموو لیژنەکان توانرا بەهۆی ئەو پێشنیارو تێبینی وسەرنجانەی خۆیان لایەنێکی زۆری کەموکوڕییەکان پڕ بکەنەوە کە لە راپۆرتی لیژنەی دارایی و ئابووریدا هاتووە، کە نزیکەی (80) پێشنیارو تێبینی وپرسیارو لەو بابەتانەیە، بەشی هەرە زۆری تەنها (4 -5)ی نەبێ کە نووسراوە پەسەند نیە، ئەمە زۆر باشە، بەڵام ئەوەی کە ڕاپۆرتەکەی هەبێت لە لاپەڕەی (9) کە لیژنەی کشتوکاڵی پێشنیارێکیان کردووە سەبارەت بە تەرخانکردنی بڕە پارەیەك بۆ تەسویە، دیارە مەسەلەی تەملیك لە تەسویەدا گرنگترە، یەعنی پێویست بوو بڕە پارەیەکیش بۆ تەملیك کردن، تاپۆکردنی زەوی لەسەر جوتیارەکان، کە ئەمە بەڕاستی موشکیلەیەکی زۆر گەورەیە ئێستا، یەکێکیان: لەبەرئەوەی کە یاسایەکە هەرچەندە لە خولی دووەمی پەرلەمانیش دەرچووە، بەڵام زۆر لەسەرخۆو بەهێواشی دەڕواتە پێش، بەشێکی پەیوەندی بەوەوە هەیە کە وەزارەتی کشتوکاڵ موبەریریان ئەوەیە کە پارەیان لەبەردەرست نیە، هەرچەندە دیارە عەرقەلەی شتی تریش هەیە، چونکە بەشێك لەو جوتیارانەی کە موراجەعەیان کردووە پێیان وتوون، بەتایبەتی لەم یەك، دوو مانگەی دوایی کە بڕیارەکە بۆ ماوەیەکی کاتی وەستێنراوە، نازانین ئەمەش چی بەسەر دێت، دووەمیان: سەبارەت بە مەسەلەی باربوو، بەخشین ، سوودە کۆمەڵایەتیەکان و خەرجیەکانی تر لە بودجەکە، بەراستی ڕێژەیەکی یەکجار زۆرە لە 21٪ لەکاتێکدا کە کورتهێنان لە بودجەدا هەیە، لە ڕاپۆرتەکەدا لە تێبینیەکان بۆ زیاد کردنی چەند ماددەیەك لە کۆتاییدا، کە پێشنیاری زیاد کردنی (5) ماددەیان کردبوو، دیارە مەسەلەی ماددەی(1 و2) تا ڕادەیەك موناسبە، بەڵام (3و4و5) هیچ

پەیوەندییەکی بەمەسەلەی یاسای بودجەوە نیە، بۆیە هیوادارم ئەوە چاوێکی پێدا بخشێننەوە کە زیادکردنە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك ئارام شاهین، فەرموو.

بەڕێز ئارام شاهین داود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سوپاس جەنابی سەرۆك قسەکانی من کران.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك گۆران ئازاد، فەرموو.

بەڕێز گۆران ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من وێڕای دەستخۆشیم لە ناوەڕۆکی ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی، داواکارم ئەو پێشنیارو بۆچوونانەی کەوا خراونەتە ڕوو بۆ پڕکردنەوەی کەموکوڕییەکانی پڕۆژەکە، لەلایەن وەزارەتی دارایی و پلاندانانەوە، ئەوەی کە گونجاوە لەڕووی داراییەوە لەبەرچاو بگیرێت و جێگای بکرێتەوە، من چەند خاڵێك هەیە دەمەوێت باسیان بکەم، لە پێشنیارەکانی لیژنەی یاسایی کەخراونەتە ناو ڕاپۆرتی لیژنەی داراییەوە لە خاڵی دووەم کە باس لە گواستنەوەی بڕی داهاتی نەوت و غاز دەکەن بۆ پارێزگای مونتج، ئەوەی بەرامبەری نووسراوە کە ئەمە پەسەند نیە، من حەزم لێیە ئەوە ڕوون بکەمەوە کاتێك کە ئەم پڕۆژەی بودجە هاتە پەرلەمانی کوردستانەوە زووتر بوو لە دەرچوونی پڕۆژەی بودجەی حکومەتی عێراقی، کە لە حکومەتی عێراقی دەرچوو لە مادده (42)ی پڕۆژەی بودجەی حکومەتی عێراقی باسی لەوە کردووە کە هەر پارێزگایەکی مونتجی نەوت و غاز دۆلارێکی لە هەر بەرمیلێك بۆ دەخرێتە سەر بودجەی ئەم پارێزگایە، کاتێك بەڕێز وەزیری دارایی وبریکارە بەڕێزەکەی لە لیژنەمان ئامادە بوون ئەم خاڵەمان خستە بەردەستی زۆر پشتگیرییان کرد وزۆریشیان پێ باش بوو، موبەڕیریشیان ئەوە بوو کە ئەوان پێشتر ئەم پرۆژەیان ناردووە، بۆیە داواکارم ئەم خاڵە بە نەزەری ئیعتیبار وەربگیرێت، چونکە ئەو پارێزگایانەی کەوا بەرهەم هێنی نەوت و غازن ئەمان پێویستیان بە خزمەتگوزاری زیاترە، لەڕووی ژینگەشەوە تەئسیرات زیاتر لەسەر ئەو ناوچەیە دەکات، بۆیە ئەم خاڵە لە پڕۆژەی عێراقی ئەمساڵ جێبەجێ کرا، کوردستانیش نەوت و غازی هەناردە کرد، با ئەم دۆلارە بگەڕێتەوە بۆ خودی ئەو پارێزگایەی کە بەرهەمهێنی نەوت و غازەکەیە، چەند خاڵێکی تریشم هەیە کە بەشێوەیەکی گشتی تێیدا هاتووە بە پشت بەستن بە ماددەی (83)لە پەیڕەوی ناوخۆ کە باس لە زیاد کردنی هەر بابێك بکەین پێویستە شوێنی بۆ ببینینەوە، بۆیە بەڕاستی من پشتگیری لە زیاد کردن و یەکسانی کردنی سولفەی عەقاری دەکەم، لەنێوان پارێزگاو قەزاو ناحیەکاندا، بەراستی ئەوەندەی کە گرنگە سولفەکە زیاد بکرێت من لەگەڵ ئەوەشدام کە یەکسانی هەبێت، کە ئێستا

دەیبینین لە حکومەتی هەرێم ئەو سولفەیەی کە دەدرێت فەرقی هەیە لە پارێزگا لەگەڵ قەزاو ناحیەکان، من پێم وایە هیچ جیاوازییەك نیە لە نرخی مەوادەکاندا، بەڵکو لە شارۆچکەکان گرانترە وەك لە پارێزگاکان، چونکە ئەو مەوادانە بۆیە لە شارۆچکەکان گرانترە چونکە لە پارێزگاکانەوە دێت، بۆیە ناکرێ ئەم سولفەیە کەمتر بێت، بەڵکو ئەبێت برەکە هەرچەند بێت بەیەکسانی بدرێت، لەگەڵ ئەوەشدا ئەم کۆچەی کە ئێستا لە لادێکانەوە ئەکرێت بۆ شارەکان پێچەوانە بکەینەوە، ئێمە باس لە گرنگی دان بە لادێکان دەکەین، بەڕاستی پێویستە حکومەتی هەرێم ئالیەتێك ببینێتەوە بۆ دابین کردن و پێدانی سولفەی عەقاری بەلادێکانیش بەگوێرەی ئەو مەرج و ڕێنماییانەی کەوا پێیان باشە، کە پێم وایە ئەمە سوودێکی گەورە دەبێت بۆ ڕێگرتن لە مەسەلەی کۆچ، لە دەقی ڕاپۆرتی بەڕێزان لە لیژنەی دارایی باسی ئەوە کراوە کە ئەو پڕۆژەی کە تەرخان کراوە بۆ کەس و لایەنەکان کەم بکرێتەوە، من دەڵێم وشەی کەم دەکرێتەوە بگۆڕدرێت بۆ وشەی لابدرێت، نەك وشەی کەم بکرێتەوە، ئەگەر هەر پڕۆژەیەکی تیایە بۆ کەس وپارت و حزبی دیاریکراو تەرخان کراوە، بەڕاستی لابدرێت نەك کەم بکرێتەوە، لەگەڵ ڕوون کردنەوەی هەندێك پڕۆژە کە بەناوی کەس و گروپ هاتووە، بەلام هەندێکیان ئەگەر بکرێت دوایی بۆمان ڕوون بکەنەوە بەڕێزان وەزیری پلاندانان ئەوەی بەدواداچوونمان بۆ کردووە ناوەکە بەشێوەیەکە، بەلام ڕاست نیە، بۆ نموونە تەرخان کردنی پارەیەك بۆ دروست کردنی زێرابی صندوقی بۆ بارەگای سەرۆك کۆمار کە بەدواداچوون دەکرێت بۆ ئەم بابەتە، بەڕاستی ئەو پارەیە بۆ (120) خانووە لەو ناوچەیە هەیە تەنها بەبەردەم ئەوێدا دەڕوات، ئەمەمان بۆ ڕوون بکرێتەوە، ئەگەر بۆ بینای سەرۆك کۆمارە ئەوە بەڕاستی با لابردرێت و بەو شێوەیە ناوی نەیەت لە پڕۆژەکەدا، پرسیارێکی ترم هەیە، هەندێك پڕۆژە هەیە چەند ساڵێك کاری تێدا کراوە یان ساڵێك کاری تێدا دەکرێت و بەشێکیشی تەواو بووە، بەلام ئەم پڕۆژەیە هەر ئاوا بەجێ هێڵدراوە، بۆ نموونە ئەگەر من باسی شاری کۆیە بکەم مەلەوانگەی تێدایە، تونیلی تێدایە، جادەی سەرەکی خەتی سەریعی تێدایە، کە کارێکی زۆر زۆری تێدا کراوە، دەتوانم بڵێم لە 40٪ تا 50٪ی کارەکەی کراوە و تەواو بووە، بەلام ئێستا لە پڕۆژە بەردەوامەکاندا ناوی نەهاتووە، ئایا ئەم پڕۆژانە کەی پارەیان بۆ تەرخان دەکرێت و کەی تەواو دەکرێن؟، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، عەبدوڵای مەلا نوری، فەرموو.

بەڕێز عبدالله محمد نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیاره من بۆ ئەمڕۆ نزیکەی لە 80٪ی قسەکانم واز لێ ئەهێنم بەئومێدی ئەوەی کە لە دانیشتنەکانی تردا دەرفەتی ئەوە هەبێت کە تەواوی قسەکانم بکەم، لەڕاستیدا قسەکانی من هەمووی لەبەر دوو هۆکاری سەرەکیە، یەکەمیان: وا هەست ئەکەم لە بودجەی ئەمساڵدا کە ئومێدەواریشم وا نەبێت، بۆیە گومان دەکەم پلانێکی ئیستراتیژی هەبووبێت بۆ ئەوەی بتواندرێت سوود لە دینار بەدیناری ئەو بودجەیە ببیندرێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە ڕاپۆرتەکە موناقەشە بکە، واز لە قسەی تر بێنە، بۆیە تکا لە هەمووشتان دەکەم کەوا تەنها موناقەشەی ڕاپۆرتەکە بکەن، بزانن نەواقصی هەیە، چارەسەری بکەن، بەڵام مەیبەنە بارێکی تر کە تەرەفێکی پێ ئیتیهام بکەن، فەرموو.

بەڕێز عبدالله محمد نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکانیشم کە ئەیکەم وا هەستەکەم لە ڕاپۆرتی لیژنەی داراییدا نەهاتووە، ئەگەر بهاتایە بەدڵنیاییەوە تەنها قسەیەکم نەئەکرد، ئومێدیش دەکەم لە نەتیجەدا وەڵامی وەربگرمەوە، یەکەم: بودجەی سەرۆکایەتی پەرلەمانە، تەبعەن ئێمە وەکو ئەندامانی پەرلەمان تا ئێستا نازانین و نەمان بینیوە، بۆیە پێویستی دەکرد ئێمە بمانزانیایە ئەو بودجەیە چەندە؟، لە ڕاپۆرتەکەدا ئاماژەی پێنەدراوە، لەڕاستیدا پێویستی دەکرد لە لیژنەکان یاخود بەلانی کەمی لە ڕاپۆرتەکەدا ئاماژەی پێبدرایە کە ئەو بڕە پارەی بۆ سەرۆکایەتی تەرخانکراوە چەندە؟، بودجەیەکی تر بۆ سەرۆکایەتی قەزا دانراوە، ئێمە ئەوەشمان نەبینیوە، خوێندنەوەشی بۆ نەکراوە کە هاتە ئێرە، ئەوە جێگای تێبینی و سەرنجە، ئەبوایە قسە لەسەر ئەو مەوزوعانەش بکرایە، قسەکانیشم بە دڵنیاییەوە زۆر چڕ دەکەمەوە، قسە لەسەر قوتابخانەی شوەیفاتە، بەڕاستی سەرنجتان بۆ یەك شت ڕابکێشم هەموو شتەکان بیرکارییە، شتی مەنتقین.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك ئاراس نوقتەی نیزامی هەیە، فەرموو.

بەڕێز ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

کاك عەبدوڵڵا ئەوەی باسی کرد، لەناو ڕاپۆرتەکەدا هاتووە کە لەبەردەمیدایە، لەوانەیە نەیخوێندبێتەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە کەس لە جێگای خۆیەوە قسە نەکات، فەرموو کاك عەبدوڵڵا.

بەڕێز عبدالله محمد نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیاره ڕاپۆرتەکەی من هەندێك هەڵەی تێدایە ئیحتیمال هەیە لەوەی مندا نەهاتبێ، قوتابخانەی شوەیفات کە لە دهۆك دروست ئەکرێت، دیارە من لەگەڵ ئەوەدام کە چەند بکرێت پارە تەرخان بکرێت بۆ پێشخستنی پلانی پەروەردەیی و بۆ پێشخستنی بواری پەروەردەیی، ئەمە خاڵێکی زۆر گرنگە، بەلآم وەکو ئەو برادەرانە ئاماژەیان پێدا باسی ئەو بڕە پارەیان نەکرد کە تەرخان کراوە بۆ ئەو قوتابخانەیە، کە بڕەکەی (36)ملیار دینارە بۆ قوتابخانەیەکە کە کەرتی تایبەتە، کەرتی تایبەتیش لەڕاستیدا بۆ ئەوەیە کە قورسایی دارایی لەسەر حکومەت نەهێڵێت، ئەگەر تۆ پارەی بۆ تەرخان بکەی کەوابوو حیکمەتی ئەو پڕۆژانە نامێنێ، بەلآم ئەوەی جێگای سەرنج و تێبینی منە، ئەو (36)ملیار دینارەی کە تەرخان کراوە بۆ ئەو پڕۆژەیە یەکسانە بەو سێ زانکۆیەی کە بۆ (گەرمیان، هەڵەبجە، ڕانیە) دروست ئەکرێت، بۆ هەر یەکێك لەو زانکۆیانە (12)ملیار دینار دیاریکراوە، وەرە پارەی سێ زانکۆ یەکسان بێت بە پارەی قوتابخانەیەك کە ئەهلیە، ئایا ئەمە ئەکرێت بڵێین حکومەت خزمەت بەو ناوچانە ئەکات؟، ئومێد دەکەم پێداچوونەوە بۆ ئەو مەسەلەیە بکرێت، بەهەمان شێوە قوتابخانەیەکی تری لەو شێوە لەناو هەولێردا کراوە، بۆ کەرتی تایبەت ئەو بڕە پارە بڕوات بەڕاستی من وای نابینم کە ئەمە ناوی لێ بندرێت کەرتی تایبەت، لەمیانی خوێندنەوەم لە پڕۆژە بەردەوامەکاندا من بۆ خۆم لەڕاستیدا هەوڵمدا زوو دەستم بکەوتێت و خوێندمەوە، هەندێ کەموکورتی هەیە و ئەیبینم بە ئومێدی ئەوەی چارەسەر بکرێن، بە ئومێدی ئەوەی لابدرێن ئەگەر خەلەلێکی تێدایە، ئەگەر تێشیدا نیە ئەوە جێگای دەستخۆشیەو دەستخۆشیان لێ دەکەین، یەك: لەو خەلەلانەی کە هەست دەکەم بڕێکی زۆر پارە تەرخان کراوە بۆ یاریگای شەعب، بڕەکەی (4)ملیارو (800) ملیۆن و قسورە، لە بەغداد، یاریگای شەعب من نازانم ئێمە پارە لە حکومەتی عێراقەوە وەر ئەگرین، حکومەتی عێراقی لەهەموو ڕوویەکەوە لەڕووی داراییەوە لە ئێمە زۆر زۆر وەزعیان باشترە، ڕێکخراوە نێودەوڵەتیەکان، حکومەتەکانی دونیا، دەوڵەتە عەرەبیەکان ئەو پەڕی هاوکارییان دەکەن، تەنها وەکو حکومەتی خۆمان باسی ئەکات داهاتی کوردستان بریتیە لەو تەمویلەی کە لە عێراقەوە دێت، ئایا ئەکرێ ئێمە لەو بڕە داهاتەی کە لە بەغدادەوە دێت بەشی ئەوان بدەینەوە لەکاتێکدا ئێمە خۆمان دونیایەك کێشەمان هەیە، حەز دەکەم سەرنجتان بۆ یەك شت رابکێشم ئەو بڕە پارەی کە تەرخانکراوە بۆ یاریگای شەعب چوار هێندەی ئەو بڕە پارەیە کە تەرخانکراوە بۆ نۆژەنکردنەوەی یاریگای دووەمی هەولێر، وەرە تۆ لەناو شارەکەی خۆتدا دونیایەك کێشەی وەرزشیت هەیە، کێشەی لاوانت هەیە، من قەصدم ئەوەیە کە لەهەمان کاتدا دوو یاریگا نۆژەن ئەکرێتەوە یەکێکیان لە هەولێرە ئەوی تریان لە بەغدادە، ئەو بڕەی بۆ بەغداد تەرخانکراوە چوار هێندەی ئەوەیە کە لە هەولێر نۆژەن ئەکرێتەوە، ئایا ئەمە خزمەتە بە باری وەرزشی؟، هیوادارم وەڵامم بدەنەوە، لەڕاپۆرتی لیژنەی داراییدا باسی ئەوە کراوە کە بڕێك داهات تەرخانکراوە بۆ حزب و ڕێکخراوەکان بۆ پەرەپێدان بەبورای دیموکراسی و ئەو شتانە، سەرنجی من لەسەر ئەو مەسەلەیە ئەوەیە، باسی هەندێك شت نەکراوە کەلە ناو ڕاپۆرتەکەدا وجودی هەیە، کاك گۆران ئازاد ئاماژەی بەهەندێ شت کرد، بەلآم ئاماژەی بەهەندێکی تری

نـەكرد، هەنـدێ پـارە تـەرخانكراوە بـۆ مەڵبەنـدی خانـەقین مەبلـەغێكی زۆرە كـە بـڕوا بكـەن چـەند قوتابخانەیـەكی پـێ دروسـت ئـەكرێت، هەنـدێ پـارە تـەرخان كـراوە بـۆ لقـی هـەولێر كـە ئـەویش هەنـدێ قوتابخانەی پێ ئەكرێت، (15)ملیۆن دۆلار تەرخان كراوە بۆ سەری بڵند، دیارە ئێمە پێمان خۆشە بست بە بستی ئەم وڵاتە ئاوەدان بكرێتەوە، جوان بكرێت، برازێندرێتەوە، بەڵام (15)ملیـۆن دۆلار تـەرخانكراوە بـۆ سەری بڵنـد، ئێمـە لـە گـەرمیان دەیـان كێشـەمان هەیـە، بـا وەڵامـی ئـەم پرسـیارانە وەربگـرین، بڕێكـی زۆر تەرخانكراوە بۆ قەلاچوالان، ئەوەی جێگای سەرنج و تیبـینی منـە، هۆڵی شـەهید سـەعد عبـدالله هەیـە لـە هـەولێر كـە مەبلـەغێكی زۆر تـەرخانكراوە بـۆ دووبـارە دروسـت كردنـەوەی باخچـەكانی ، مـن نـازانم كـە باخچەی بۆ دروست كرابێ كەی پێویست دەكات تۆ باخچـەی تـری بـۆ دروسـت بكـەی، تـەنها ئـەو پـارە بـەو عینوانەی كە لەناو پڕۆژەی بودجەدا هاتووە عینوانەكەی یان هەڵەیە یان نەئەبو وابوایە، چونكە وەكو وتم ئەولەویەت بۆ هەندێ پڕۆژەیە كە ڕێگاو بانە، قوتابخانەیە، نەخۆشخانەیە، دەیان كێشەی تـرە كـە هەمانـە، حەق نیە كە باخچەیەك هەبێ تـۆ دووبـارە قسـە لەسـەر دروسـت كردنـەوەی بكـەی، ئـەكرێ ئەمـە بخرێتـە چەند ساڵێكی ترەوە، بەڕێز وەزیری كارەبا ئەڵێت ئێمە بڕی (1) تریلۆن دینار و قسورمان داوا كردووە، بۆ سـووتەمەنی بـۆ وێسـتگەكانی كارەبـا لـە كوردسـتاندا، كـە خراوەتـە سـەر بودجـەی وەزارەتـی سـامانە سروشتیەكان، بەڵام بەڕێز وەزیری سامانە سروشتیەكان ئەڵێت نەخێر ئەو بڕە پارە ئەوەنـدە نیـە، ئـەڵێت كەمتر لە نیوەی ئەو بڕە پارەیە، یەعنی كەوابێ ئێمە هەست ئەكەین كە نزیكـەی(600)ملیـار دینـار لـەناو بودجەدا دیار نیە، ئومێد دەكەم بەڕێزان وەزیری دارایی وبەڕێزانی تر وەڵام بدەنەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سەمیرە خان، فەرموو.

بەڕێز سەمیرە عبداللە اسماعیل:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

تـەرخانكردنی گوژمـەی (150)ملیـار دینـار بـۆ هەڵمـەتی دروسـت كردنـی قوتابخانـەكان لـە هـەرێمی كوردستاندا، ئەو بڕە پارەیە زۆر چاكە، بەڵام هیوادارم دروستكردنی ئەو قوتابخانانە لەسەر پارێزگـاو شـارو شارۆچكەو لادێكان بە یەكسانی بێت، چونكە قوتابخانەی سێ دەوامـی هەیـە، نـەك نموونـەیی بێـت، یـەعنی نموزەجی نەبێت و بۆ هەموویان بەیەك چاو سەیر بكرێت، خاڵی دووەم: ژمـارەی میلاكـات بـۆ دامەزرانـدن بۆ ساڵی 2010 بەڕێژەیەكی كەم زیـادی كـردووە، كـە بریتیـە لـە (1 و 54٪)ئـەم ژمارەیـەش دەبێـت ڕێـك بخرێت، بەرەچاوكردنی پێویستی و فائیزو خانەنشینی و گواستنەوە، وازهێنان و تەنسیب، هیوادارم ئەوەش جێبەجێ بكرێت، خاڵی سێیەم: بەنیسبەت پێشینەی عەقارات من لەگەڵ ئەوەدام كە زیـاد كردنـی سـولفەی عەقاری بـۆ دابـین كردنـی زەوی نیشـتەجێبوون لـەلای حكومـەت لەسـەر بودجـەی 2010، چـونكە لەسـەر صندوقی نیشتەجێبوون نەك تـەنها لـەڕێگای كـەرتی تایبەتـەوە، لـەم بارەیـەوە ئـەزموونی زۆرمـان هەیـە، پێشـینەی عـەقارات بكرێـت بـە(20) ملیـۆن دینـار بـۆ (200)مـەتر زەوی و (10)ملیـۆنیش بـۆ زەوی

(100)مـەتری، چـونکە واقعـی کۆمـەڵگای ئێمـە ئەوەیـە کـە خـەڵکێکی فـەقیر و هـەژارن و نـاتوانن زەوی (200)مەتری بکڕن و بیکەن بـە خـانوو هـەر هـەمووی، خـاڵی تـرم هەیـە، بـۆ دروسـت کردنـی هاوسـەنگی لەنێوان داهات و خـەرجی لـەڕێگای هانـدانی کەرتەکانـەوە هـەموو جـۆرێکی بـۆ کـەم کردنـەوەی بارقورسـی لەسەر بودجە، گرنگیدان بە کەرتی تایبەت، هەروەها دیاری کردنی پرۆژەکان جۆر و کات و مەبەسـتیان و خەرجییان، بەپێیی ژمارەی دانیشتوان و پێویستیان و زیان لێکەوتنیان، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك سەمیر سەلیم، فەرموو.

بەڕێز سەمیر سەلیم امین بەگ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەو پێیەی کە ئەندامی لیژنەی داراییم، بەپێویستی دەزانم قسـەیەك لەسـەر شـێوازی نووسـینی ڕاپۆرتەکـە بکەم، چونکە شێوازی نووسینەکەی هەندێ ئەشکالی لەسـەرە، یەکـەم: ڕاپۆرتەکـە لـە ڕاسـتیدا ئەگـەر بڵێم تەعبیرە لە ئینتیباعی دکتۆر ئاراس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە تەنها موناقەشەی ڕاپۆرتەکە بکە، بزانە باشە، خراپە، چی تیایە، ئـەم ڕاپۆرتـەش کـە هـاتووە واژووی زۆرینەی ئەندامانی لەسەرە، تکایە بۆ ئەوەی ئیشەکان زۆر بەڕێکی بڕوات زۆر بەمیانی موناقەشـەی بکـەن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەمیر سەلیم امین بەگ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەلیژنەکە ئەیانووت هەر شتێکتان هەیە هەڵی بگرن بـۆ هـۆڵی کۆبوونـەوە، لێـرەش ئـەوەتا ئـەیبینی، بۆیـە ئەبێ حسابێکی بۆ بکەین، بەهەرحاڵ دێمە سەر ڕاپۆرتەکە لەبەر کات، پێم باشە مەوزوعی بودجە، کـە لـە ڕاپۆرتەکەدا مەتروحە، لەڕاستیدا هێندە سەیری ئەکەم بودجە، تـەعبیرە لـەپلانێك بـۆ سـەرفی سـولفەیەك، نەك تەعبیر کردن بێت لەداڕشـتنی بودجەیـەك بـۆ دەوڵـەتێك، بـۆ وڵاتێـك، بـۆ حوکمڕانیـەك کـە ئـەبرێت بەڕێوە، من لە بودجەکە ئاماژە بەچەند شتێك دەکەم، یەکەم: ئامارو داتاو میعیار لە کردنی تەخصیصات و ئیراداتی ئەم وڵاتەی ئێمە دیار نیە؟، ئەوەی سولفەکەی بەغداد لە 17٪ی کە بەغداد دەیدات وازحەو هـیچ پیاوەتیەکی تێدا نیە، چونکە بەغداد بە ئاشکرا ئیعلانی کردووە، ئاماژەی پێکردووە، دەبێ بۆ هەموان وازح بێت، بەڵام لێرەدا قسەی تر هەڵئەگرێت، دووەم: ئاساری دوو ئیدارەیی لە دیـوانی چـاودێریدا، لـە ئاسـایش، لەدەزگای مین تا ئێستا بـە بودجـەوە دیـارە، سـێیەم: بودجـەی تەشـغیلی، کـە ئێمـە هـەموو جارێـك گـرفتی بودجەی تەشغیلی دێتە سەر فەرمانبەری هەژار حەز ئەکەم قسەی لەسەر بکەم، بۆیـە حـەز ئەکـەم وردتـر قسەی لەسەر بکەین، (7) تریلیۆن و 889 ملیارو 102 ملیۆن دینار تـەرخانکراوە بـۆ بودجـەی تەشـغیلی، ئەم بودجەی تەشغیلیە (2) تریلیۆن 889 ملیار و102 ملیۆن دینار تەنها بـە مـنح و ئیعانـات و مـەنافعی

کۆمەڵایەتی و مەسروفاتی تر ئەڕوات، هیچی ناچێتە شتی ترەوە، دووەم: لەو حاڵەتە (4) تریلیۆن و999 ملیارو 300 ملیۆن دینار بۆ مووچەخۆر دیاری کراوە، ئەم مووچەخۆرانە بەپێی ئەو ئامارانەی کە لە بودجەکەدا هاتووە، (625849)فەرمانبەر هەیە لە هەرێمی کوردستاندا، لەم ڕێژەیەدا (232471)کەسی بریتیە لە پۆلیس وپێشمەرگەو ئاسایش و زێرەڤانی، واتە ئەوەی کە ئەمێنێتەوە فەرمانبەرە لە دەوائیرەکانی حکومەت و موچەخۆرە، بریتیە لە (393378)فەرمانبەرمان هەیە، ئەمانە بۆ بواری موئەسەسەی عەسکەری با بڵێین بۆ بواری پێشمەرگەو ئاسایش و پۆلیس (1) تریلیۆن و 628ملیار و700 ملیۆن دیناری بۆ دەچێت، کە دەکاتە لە 21٪ی بودجەی تەشغیلی، ئەوەی ئەمێنێتەوە بۆ فەرمانبەری فیعلی ولەگەڵ ئەو 700 هەزارەی کە دکتۆر بەرهەم ئاماژەی پێکرد، لەدەرەوەی ئەم 625 هەزارەی کە ئەڵێین ملیۆنێك و سێ سەد هەزار فەرمانبەرمان هەیە، ئەمێنێتەوە (3) تریلیۆن و370ملیار و 600 ملیۆن دینار، کە ئەمێنێتەوە بۆ مووچەخۆر، ئەم مەوزوعەو (3) تریلیۆنەکەش دابەش کراوە بەسەر ملیۆنێك و سێ سەد هەزار موچەخۆردا، (393) هەزاری فەرمانبەری دائیرەکانە، باقیەکەشی بۆ خانەنشینەکانە کە 700 هەزار و کەسرێك ئەکات، ئەم حاڵەتە بەبێ بوونی داتایەك لەسە ژمارەی خانەنشینان، لەسەر پلەی خانەنشینان، لەسەر هۆکاری خانەنشین کردنیان، لەسەر بە دەقیقی پلە بەندی کردنیان، هیچ ئامارێك نیە، ئەمە لە ڕاستیدا ستەمێکە لە فەرمانبەر دەکرێت، لەولاوە فەرمانبەر ئەناڵێنێت و داوای بودجە ئەکات، داوای زیادکردن و باش کردنی گوزەرانی خۆی ئەکات، ئێمەش ناچار ئەبین و تەنانەت حکومەتیش ناچار بووە، لە 10٪ی ئیستیقتاعات لەسەر پلە تایبەتەکان ببڕێت، کەمن پێم وایە ئەم لە 10٪یە لە بری ئەوە ببڕین کە هەستین سیستمی موچە کەئەمرۆ باسی کراوە لە پرۆژە یاسای بودجە، سیستمی چاودێرییەکی باش موڕاجەعەیەکی باشی بکەینەوە بۆ ئەوەی ئەو فەرمانبەرانە بەوردی حسابیان بۆ بکرێت، سێیەم: شتێکی تر کە حەز ئەکەم ئاماژەی پێبکەم، ئەو 393 هەزارە بەعزێك فەرمانبەری کەرتی تایبەتی تێدایە، من لەگەڵ بەڕێز وەزیری دارایش باسم کردووە وەك کارگەی چیمەنتۆی سلێمانی، کورد تێل، کارەبا، کە ئەمانە هەمووی کەرتی تایبەتین، کەرتی تایبەت ئایا چۆن ئەبێت حکومەت موچە بدات بە فەرمانبەرانێك کە لەکەرتی تایبەتدا ئیش ئەکەن؟، ئێمە تەمویلی بکەین، ئێمە موچەی بدەین، بەڵام ئینتاجی بۆ کەرتی تایبەت بێت، یەکێکە لەو خەلەلانەی کە لە حاڵەتی تایبەتدا ئەبێت، خاڵێکی تر هەندێ دەزگای حکومی دەزگای حزبیان پێوە بەستراوەتەوە لەم بودجەیەدا، ئێمە لە لیژنەی ناوخۆ بەو پێیەی کە ئەندامی لیژنەی ناوخۆشم، لەوێ لەگەڵ هەردوو ئاسایشی سلێمانی و هەولێر دانیشتین،لەئاسایشی هەولێر بەراوردی ژمارەکەمان کرد، ئەو تەخصیصە مالییە کە کراوە بۆ ئاسایشی هەولێر لەگەڵ سلێمانیدا، زیادەیەك لە هەولێر هەیە، یەکێك لە بەڕێزانی ستاڤ ئاسایشی هەولێر وتی ئێمە بۆیە ژمارەکەمان زیاترە، تەخصیصە مالیەکەمان زیاترە، چونکە دەزگای پاراستن بەشێکە لەو تەمویلەی کە لە ناو ئاسایشدا کراوە، واتە بەدەرگایەکی تر هەڵ ئەستین بە تەغزیە کردنی حزب لەڕێگای دامودەزگای حکومیەوە، کەئەوەش خەلەلەو لەوێدا هەیە، مەسەلەی تەخصیصاتی تەقدیری ئیراداتی

هەرێم، بەڕێز وەزیری دارایی لەکۆبوونەوەی لیژنـەی داراییـدا فـەرمووی ئێمـە لەبـەر ئیعتیبـاراتی سیاسـی ناتوانین هەموو ئیراداتی داخلی ئاماژە پێ بدەین، لەبەر ئەوە کەسەیر ئەکەین بەپێیی دەسـتووری عێراقـی لەماددەکانی (110، 114،115)دا بێجگە لەداهاتی گومرگ هـەموو گومرگـەکان زۆر بـە شـەفافانە ئـەبێت ئاماژەیان پێبکرێت، ئاخر خاڵم مەسەلەی داهاتی نەوتە کە بەڕێز وەزیری دارایـی خـۆی لـێ بێبـەری کـرد، وتـی ئێمـە ئاگامـان لـەو (5) ملیـۆن دۆلارە نیـە؟، کـە کـاك ئاشـتی هـەورامی وەزیـری سامانە سروشـتیەکان ئاماژەی پێدا، وتی ئـەوە لـەناو بودجەکـەدا نیـە، مـەبیعاتی نـەوت نیـە، بـڕی داهـاتی هـەر پارێزگایـەك کـە بودجەی عێراقی ئیقراری کردووە تێیـدا، کـە ئەکاتـە (3) ملیـۆن دۆلار مانگانـە بـۆ هـەرێم، ئەوەشـی تێـدا نیە؟، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، جەنابی وەزیر مولاحەزەت هەبوو، فەرموو.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی (وەزیری دارایی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە لیژنەی دارایی لەوێ بوون، مـن قـەت ئـەو شـتەم بـەو شـێوەیە نـەوتووە، دیاریشـە و ڕوونیشـە بۆیـان، ئیرادات، ئێمە ئێستاش ئـەڵێین ئـیرادات تەخمینیـە، لـە کۆتاییـدا ئێمـە شـەرحی ئەکـەین، کـە ئـەو ئیراداتـە چـۆنە؟، دیـارە زۆرجـار ئـەڵێن ئیراداتـی شـارەوانی لەکوێیـە، ئیراداتـی کارەبـا لەکوێیـە؟، ئەوانـە هـەمووی مەوجودە، بەپێی تەعلیمات و ڕێنماییـەکان، ئـەو قسـەیەش ئەگـەر مـن کردوومـە بـەڕێزان لیژنـەی دارایـی ئامادەن با ئەوان شاهیدی بدەن لەسەر ئەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

پەیمان خان، فەرموو.

بەڕێز پەیمان عزالدین عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

نوقتەیەکی نیزامی کـە بـەپێیی ڕێـڕەوی دانیشـتنەکان، پێویسـتە جـەنابت ڕێگـا بـە وەڵام دانـەوە نـەدەیت، وەڵامەکانی بەڕێز وەزیری دارایی دوای قسەکانی ئێمە بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

وەزیری دارایی بۆی هەیە موداخەلەی هەبێت، بەڵام ئەویش لەبابی نیزامی بوو، ڕاوەستا تـا قسـەکانی کـرد پاشان ئەو وەڵامی دایەوە، سۆزان یوسف، فەرموو.

بەڕێز سۆزان یوسف خوشابە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هیچ تەعلیقێکم نیە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، كاك امير گۆگە، فەرمووو.

بەڕێز امیر گوگە یوسف:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پێشەكی سوپاس بۆ لیژنا دارایی كو زەحمەتا كێشا، قسەكانم هاوكارانا من بەحس كرن و هاتنە كرن، تەنها ڤێ مابت لە بوارا پەروەردەیا، بڕاستی لە بوارا پەروەردەیا بوارەكی زۆر زۆر گرنگ هەیە، بەس مە ئەگەر سەیری ڕاپۆرتی لیژنا دارایی بكەین، لەم بودجەیا هیچ ئیهتیمام نەدایە بە بوارا پەروەردەیا، بەتایبەتی ئاڤا كرنا قوتابخانا، ئەڤ بزان جیهەكی مە من بۆ نموونە، لەجێهەكی وەك زاخۆ (28)قوتابخانا سێ شەفتینە، كە (75)هەزار تەلەبەنە، بەس لە قەزای زاخۆ، لە ڕاپۆرتا بودجەدا هیچ ئیشارەت نەهاتیە تاكو یەك قوتابخانە لە زاخۆ بێتە ئاڤا كرن، بۆ زانین تەنها لە زاخۆ، (48)قوتابخانە پێی ئیحتیاجە خالێكی تر، بەنیسبەت خزمەتكارا قوتابخانە، ئەڤ زانێت قوتابخانا مە لەگەلەك قوتابخانا نزیك (1000)قوتابی یان(1500)قوتابی هەنە، ڤان قوتابخانا بەهرە پتر ژخزمەتا وان نینە، پاڤژ كرنا ڤان قوتابخانا ژلایا قوتابی دێتە كرن، هێڤی دارم چارەك بۆ ڤان مەسەلا بێتە كرن، بۆ دەست نیشان كرنا یان دامەزراندنا خزمەتكارا بۆ ڤان قوتابخانا، وەهەروەسا هەندەك پرۆژا هاتینە دەست نیشان كرن، بەرێ بناغا هاتینە كرن، وەك نەخۆشخانا مەزن لە زاخۆ كە بنیاغا وی پار هەیڤا شەش هاتیە كرن، هەتا نوكە شتیش نەهاتیە كرن، حەتا لەڤ بودجەیەدا، بودجەی بۆ نەهاتیە تەرخانكرن، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

پەیمان خان، فەرمووو.

بەڕێز پەیمان عزالدین عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لەبەر ئەوەی پێویست ئەكات ئێمە لەسەر چەند بەشێك، یان زیاتر لەچەند بابەتێك قسە بكەین، كە ڕاپۆرتی بەڕێزان وەزارەتی دارایی و لیژنەی دارایی پەرلەمان و خودی بودجەكەشە، بۆیە من قسەكانم دابەشكردووە بەسەر سێ تەوەردا، یەكەمیان لەسەر ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی و ئابووریە، سەرەتا بەڕێزیان هۆكاری دواكەوتنی بودجەی ئەمساڵیان هێناوەتەوە كە گەڕاندویانەتەوە بۆ ئەوەی كە درەنگ كەوتنی تەشكیل كردنی كابینەی شەشەمی حكومەتە، لەكاتێكدا كە پێشتر لەوەڵامی هەمان پرسیاری دواكەوتنی بودجەدا، پاساوی بەڕێزیان یان ئەو فاكتەرەی كە ئەیانهێنایەوە بۆ دواكەوتن، ئەیانوت ئەنجومەنی نوێنەرانی عێراق بووە، بۆیە پرسیارەكەم لێرەدا ئەوەیە ئایا ئەو فاكتەرە بە فیعلی وجودی هەبووە، یان هەر بۆ ئەو كاتە بووە؟، بۆ ئێستا لە ڕاپۆرتەكەیاندا وجودی نەماوە؟، خاڵێكی تر ئەو خاڵانەی كە هاتوونەتە سەری لە ڕاپۆرتەكەدا و لەڕوانگەی كاری حكومەتەوە ئیشارەتیان پێكردووە، لەخاڵی سێیەمدا ئەڵێن بۆ برەودان بە وەبەرهێنان ئەویش بە گرنگیدان بە بورای پەروەردەو خوێندنی باڵاو تەندروستی، بەڵام ئەگەر سەیری بودجەكە بكەین كە هێناویانە، تەندروستی لەكاتێكدا كە لە هەرێمی كوردستاندا لە

خـراپـترین ئاسـتدایه، لەبودجـەی ئەمسـاڵدا لـە پلـەی نۆیـەم هـاتووه، لـە ئەولـەویاتی بودجـەی حکومـەتی هەرێمـدا هـاتووه، کـە ئەمـە لەگـەڵ ڕاپۆرتەکـەی ئەوانـدا یەکناگرێتـەوه، ئەمـە گرنگیـدان نیـە بـەو بـواره، لەخاڵی شەشەمدا کە ئیشارەتیان بەکارکردن بـۆ دابـین کردنـی خـانووی نیشـتەجێبوون داوه، ئاماژەیـان بـە صندوقی نیشتەجێبوون داوه، کە هەمووومان دەزانین ئەو پڕۆژانەی کە صندوقی نیشتەجێبوون کردوویانە، کێشەی نیشتەجێبوونی چارەسەر نەکردووه، لەبەر ئەوەی ئەو صـندوقی نیشـتەجێبوونە هاوکـاری زیـاتری ئەو پڕۆژانەی کردووه کە خاوەنی دەخلی مەحدوودن و ناتوانێ بەشداری تێدا بکات وناتوانێ شوقەیەك بە (8)دەفتەر بکڕێـت، هەرچـەندە ئەگـەر قیسـتەکەی بـە $(2-3)$ سـاڵ بێـت، کـە ئەمـەش دیسـانەوه لەگـەڵ بەرنامەی حکومەت ناگونجێت، ئـەوەی لـەخاڵی حەوتـەم لـە ڕاپۆرتەکەیانـدا وتوویانـە، هەوڵـدان بـۆ زیـاتر پابەند بوونی دامودەزگاکانی حکومەتی هەرێم بە کۆکردنەوەی داهات، لەکاتێکدا کە لەناو بودجەدا داهاتی هەرێم، ئەمان باسیان لەداهاتی فیدڕالی وداهاتی هەرێمیش کـردووه، کـە ئـەو دوو داهاتـە، زۆر ناشـەفافن و هیچ وازحیەتێکیان تێدا نیە، کەواتە چۆن کۆ ئەکرێتەوه؟، کە کۆش بکرێتـەوه لـە کوێـدا کـۆ ئەکرێتـەوه؟، چی لێ ئەکرێت؟، لەکۆتایی ڕاپۆرتەکەیاندا هاتووه ئەڵێن حکومەتی هەرێم هیچ بەشدارییەکیان لـە دانـانی بودجەی عێـراق نـەبووه، تەنانـەت دوای ئـەوەی کەبودجـەی هـەرێم دیـاری ئـەکرێت، ئینجا ڕێگـا ئـەدرێت پێمان کە گفتوگۆ بکەین لەسەری، پرسیار لێرەدا بۆ بەڕێز وەزیری دارایی ئەوەیە، ئایا ئەمە بەم شـێوازەوه سیمای بودجەی تێدا دەر ئەکەوێت؟، ئایا ئەمە بودجەیە بۆ ئێمە دێت؟، یـان سـولفەیە بۆمـان دێـت؟ لـە چ چوارچـێوەیەکدا ئێـوه مامەڵـەی لەگـەڵ دەکـەن؟ سـەبارەت بـە ڕاپـۆرتی بـەڕێزان لـە لیژنـەی دارایـی کـە لیژنەیەکی تایبەتمەندن و ئەوان تەمسیلی پەرلەمان دەکەن بۆ چاودێری کردنـی بودجـە لـە ڕاسـتی دا کـە تێکـڕا و لـە کـۆی ڕاپۆرتەکـە دەروانیـت تـێ دەگـەی کـە پێشـنیار و ڕاسـپاردە و دەسـت نیشـان کردنـی کەموکورییەکانیان سیفەیەکی جەوازی وەرگرتووه، نەك وجوبی، لە کاتێك دا دەبوایـە ئـەوان لـە بەرامبـەری ئەو هەموو کەموکورییەی کە خۆیان دەست نیشانیان کردووه، دەقی عیقابیان هەبووایە، ڕێگەیان دابنایە کە چۆن دووبارە نەبێتەوه، بۆ نموونە لە خاڵێکیان دا کە باسیان کردووه، بـاس لـە نایەکسـانی نێـوان بودجـەی وەزارەتەکان دەکەن، داوا دەکات لە ساڵی داهاتووەوه ئەم نایەکسانیە چارەسـەر بکـات کـە ئێمـە هـاتووین بـە پێچەوانەی ئەو بەندەی هەیە چۆلەکەی دەستمان کە بودجەی ئەمساڵە بەرەڵامان کردووه و ئیشمان لەسەر چۆلەکەکانی سەر دارەکە کردووه، ئەوەی کـە دیقـەت دەدرێـت بـە شـێوەیەکی گشـتی لـە ڕاپـۆرتی لایـەنێکی ئـەدنا دەچـێت بـۆ لایـەنێکی ئـەعلا بـەرز کرابێتـەوه کـە لـە چوارچـێوەی داواکـاری دا کـورت بۆتـەوه، تێبینیەکانی من لەسەر کۆمەڵێك گرفت کە لـە نـاو بودجەکـە دا هەیـە، یەکـەم: ئـەوەی $21,47$٪ تـەرخان کـراوه بـۆ ئیعانـات و مـنح و مـەنافعی ئیجتمـاعی و مەسـروفاتی ئـوخرا، کـە بـە ڕای مـن ئەمانـە هـەمووی لاببرێت، پێشنیار دەکەم بخرێتە ئەو سندوقەی بۆ هاوکاری کـەرکووك و ناوچـە دابڕاوەکـان پێشـنیار کـراوه دابندرێت، دووەم: لە ناو بودجە دا سیمای دوو ئیدارەیی بە وازحی دیارە بە ئاسایشی هەرێمەوه لە هـەولێر و لە سلێمانی، بە دەزگای چاودێری داراییەوه لە سلێمانی و لە هەولێر کە تـێ پەڕانـدنی ئەمـە و چارەسـەر

نەکردنی مانای شەرعیەتدانی پەرلەمانە بە بوونی دوو ئیدارەیی لە هەرێمی کوردستان دا، سێیەم: کورت هێنانی بودجە کە بەڕێزیان لە پرۆژەکەدا بە کورت هێنانێکی موخەتەت داندراوە، ئەو کورت هێنانە موخەتەتە وایان داناوە کە لەو پارەیەی وەزارەتی دیفاعی عیراقی کە سێ ساڵە داوا دەکرێت و نەدراوە پڕ بکرێتەوە، بەڵام ئەوەیان ڕوون نەکردووەتەوە، ئەگەر نەدرا کە سێ ساڵە داوادەکرێت، دەبێت بە عجزێکی حەقیقی، دەبێت بە عەجزێکی فعلی چۆن پڕی دەکەنەوە؟ لە هەر بودجەیەك دا پێویستە ژمارەکان ڕوون کردنەوەیان لەگەڵ بێت، بەڵام لەم پرۆژەیەدا نە ژمارەکان نە پرۆژەکان ڕوون کردنەوەیان لەگەڵ نیە، بە نموونە کۆمەڵێك پرۆژە هاتووە کە پرۆژەکانی ناحیەی مەندەلی، لە پرۆژە بەردەوامەکاندا هاتووە دروست کردنی دوو باڵەخانە لە تەق تەق کە بڕی (ملیارێك و شەش سەد و سیانزە ملیۆن)ی بۆ تەرخان کراوە، پرۆژە سەروەریەکانی سەر گەڵو، خزمەتگوزاری بۆ گەڕەکەکانی سلێمانی، دروست کردنی هۆڵی کۆنفرانس لە سۆران، دروست کردنی هۆڵی کۆنگرە لە سۆران، پرۆژەکانی خزمەتگوزاری 63 گوند، ئەمانە چین؟ کامانەن، خاڵێکی تر نەبوونی تەنسیق لە نێوان وەزارەتەکان و پرۆژەکانیان، بۆ نموونە باخچەی ساوایان، دروست کردنی خوێندنگا، قیرتاو کردنی ڕێگاوبان، ئەمانە ئیختساسی کامە وەزارەتن؟ چونکە دەبینین لە پرۆژەکانی وەزارەتی ناوخۆیە بە تەنها و لە پرۆژەکانی هەولێر دا لە کۆی 30 پرۆژە تەنها دوو پرۆژەی بۆ وەزارەتی ناوخۆیە ئەوانەی تر لە نێوان قیرتاو کردنی ڕێگاو بان و نۆژەنکردنەوەی کتێبخانەی گشتی، دروست کردنی تەکیە و هۆڵی بۆنەکان، گەیاندنی کارەبا، هۆڵی کۆبوونەوەی 11 ژووری لە بینای لقی دوو تەرخان کراوە، لە بودجەی هەمان وەزارەت دا لە سلێمانی دروست کردنی مەلەوانگەی ژنان، یاریگا و جوانکردنی شەقامەکان لە هەمان وەزارەت دا هاتووە، لە دهۆکیش ئاوی گوندی لیڤۆن و پرۆژەی ئاوی هاوبەشی گوندی قەسرێ و مانشڤان هاتووە، لەناو ئەوانەدا تەرخان کردنی گوژمەیەکی بەرچاو بۆ پرۆژەکانی حیزب کە ئەمانە بەدەر لەو نەوەد ملیارەن کە لەناو پرۆژەکەدا هاتووە، نموونە بۆ ئەوانە دروست کردنی باڵەخانەی سەنتەری خوێندکاران لە پرۆژە بەردەوامەکان لە زانکۆی کۆیە، کە بڕی (سێ ملیارو دوو سەد و چل و چوار ملیۆن)ی بۆ تەرخان کراوە، ناوەندی تەلاری خێزانی لە سلێمانی، هۆڵی کۆنگرەو هۆڵی کۆبوونەوە وەکو لە سەرەوە ئیشارەتم پێی کرد، پرۆژەی مەرقەدی بارزان، کە ئەمەش جگە لەوەی کە چەندین پرۆژەی تر بۆ نموونە لە دێکان دا هەیە، خاڵێکی تر خراپ بەکارهێنانی بودجە لە هەندێ پرۆژە دا، بۆ نموونە ئەوەی کە هەندێك لە هاوڕێیان کە ئیشارەتیان پێ کرد کە شوەیفات یەك لەوانە و جەمعەکەیتان پێ دەڵێم لە بەکارخستنی قوتابخانەی شوەیفاتی هەولێر و دروست کردنی هەمان قوتابخانە لە سلێمانی و هەولێر و دهۆك کۆکەی دەکاتە (چل و هەشت ملیار و کۆمە سەد و بیست و پێنج) لە کاتێك دا کە یەك قوتابخانەی 18 پۆلی لە نێوان (نۆ سەدو شەست و چوار ملیۆن بۆ ملیارێك و سەد و نۆزدە دایە)، کە ئەم بودجەیەی داندراوە نزیکەی 45 قوتابخانەی 18 پۆلی تیا دەبێت لە کاتێك دا زۆربەی قوتابخانەکانی ئێمە 3 دەوامی تیایە لەبەر نەبوونی قوتابخانە! ئەخیر خاڵم ئەوەیە کە لە کۆتایی دا لەبەر ئەم گرفتانە و چەندین گرفتی تر کە چەندین نموونەی بچووك بوو، من پێشنیار دەکەم پەرلەمان ئەم

بودجەیە بگەڕێنێتەوە لە ماوەی 10 ڕۆژدا چارەسەری ئەم گرفتانە بکرێت، بەلایەنی کەم بۆ ئەوەی ئێمە بەشدار نەبین لە تێ پەڕاندنی پڕۆژەیەك.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ڕێزدار سەرگوڵ فەرمووو.

بەڕێز سەرگوڵ رضا:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی منیش سەرەتا لە ڕاپۆرتەکەی وەزارەتی داراییەوە دەست پێ دەکەم کە ئەو ئامانجانەی ئەوان دیاریان کردووە کە دەڵێت ئەم بودجەیە هەوڵ دەدات بۆ ئەم ئامانجانە، ئەوان دەڵێن هاوسەنگی لە نێوان ئەو بودجەیەی کە تەرخان کراوە بۆ بواری وەبەرهێنان و بۆ بواری تر کە ئێمە دەڵێین بە هیچ نەوعێك هاوسەنگی تێدا ڕەچاو نەکراوە، ڕێژەکەیان هەمووتان دەزانن لە 31٪ و 69٪ یە کە ئەمە بە هیچ نەوعێك هاوسەنگی تیا نیە، خاڵێکی تریش کە ئەوان ئاماژە بەوە دەکەن کە دەڵێن ئەم تەئخیر بوونەی بودجە هۆکارەکەی موناقەشە کردنی یاسای ئەحزابە لە پەرلەمان، ئەمە هیچ ڕەبتێکی نیە بەوەوە، نازانین باسی کام پەرلەمان دەکەن و کام یاسای ئەحزاب باس دەکەن! بە هیچ نەوعێك ئەوە باس نەکراوە، خاڵێکی تریش هەیە کە ئەوان دەڵێن ئێمە ئامانجەکەمان پشتیوانی کردنی پڕۆژەی پیشەسازی و بازرگانیە، ئەو هەدەفە ئێمە نابینینەوە لە بودجە، لەبەرئەوەی تەنها بودجەکە لەو دوو بوارەدا چی کردووە؟ دابین کردنی قەرزە بۆ هەردوو بانکی پیشەسازی و کشتوکاڵی، ئەو لایەنانە نابێتە هۆی ئەوەی کە ئەوان پشتیوانی بکەن لە پڕۆژەی پیشەسازی و بازرگانی، خاڵێکی تریش کە بەڕێز وەزیری دارایی ئاماژەی پێدا کە دەڵێت ئێمە هیچ بەشداریەکمان نیە ساڵانە لە دانانی بودجە کە لە ئەنجومەنی نوێنەران تەسدیق دەکرێت، ئێمە هیچ بەشداریەکمان نیە، ئێمە دەپرسین دانانی بودجە لە عیراق دا بە پێی ئەولەویاتی بودجە لە ئەنجومەنی وەزیرانەوە وەزیری دارایی پێشتر خۆی ڕاپۆرتی ئامادە دەکات، سیاسەتی ستراتیژی بودجە حازر دەکات و لە ناو ئەنجومەنی وەزیراندا کۆبوونەوەی چڕوپڕی لەسەر دەکرێت، ئایا ئێمە لە ناو ئەنجومەنی وەزیرانی عیراق وەزیرمان نیە؟، ئێمە وەکو ڕاستە وەزارەتی دارایی هەرێم دەستی نیە لەوێ، بەڵام ئێمە نوێنەرمان هەیە و ئاگادارن لەوەی کە ئەوان سیاسەتی ئابووریان چۆنە و ئەو ڕێژەیەی کە بۆ ئێمەش دیاری کراوە چیە؟ لەبەرئەوە خاڵێکە و بەهانەیەکە، موبەررێکی نیە، خاڵێکی تر کە من دەمەوێت باسی بکەم بۆ وەزارەتی دارایی کە ئەوان داهاتی تەخمین کراوی 2010 یان داناوە بە 348 ملیار، لەکاتێك دا کە عجزەکە کە ئەوان تەخمینیان کردووە 835 ملیارە، یەعنی ئەمە لە چ بودجەیەکدا؟ لە هیچ شوێنێك شتی وانیە داهات کەم تر بێت لە عەجز، یەعنی ئەمە جۆرێکە لەوەی کە ئەم بودجەیە بە مەراحلی دانانی بودجە تێ نەپەڕیوە کە بە هیچ جۆرێك دیراسەی ئابووری بۆ ئەم بودجەیە نەکراوە، خاڵێکی تریش لە دانانی پڕۆژەی بودجەکە دا ئێمە هەستی پێ دەکەین کە ئەم بودجەیە بە پێی فصول هیچ تەرتیباتێکی بۆ نەکراوە، لە سەرەتای هەموو بودجەیەکدا پێویستە تۆ داهاتەکە دیاری بکەی لە دوای دیاری کردنی داهات

ئینجا تۆ دەبێت نەفەقات و عەجز دیاری بکەی، کە ئەمە بە هەمووجۆرێك تێبینی دەکرێت کە کاری لەسەر نەکراوە، پرسیارێکی تریشم بۆ وەزیری دارایی هەیە کە ئایا لەناو وەزارەتی دارایی هیچ خەبیرێکی ئابووری هەیە کە لە کاتێکدا لە هەرێمی کوردستاندا 4500 ئابووری ناسمان هەیە؟، ئەوە پرسارێکە بۆ وەزیری دارایی، لەسەر ڕاپۆرتەکەی لیژنەی دارایی و ئابووریش لە پەرلەمان، ئێمە ئەو پرسیارە دەکەین بۆچی ڕاپۆرتی تایبەت بە ئاسایش لەناو ئەو ڕاپۆرتەی ئەواندا باسی لێوە نەکراوە؟ خاڵێکی تریش هەیە کە دەبێت ئاماژەی پێ بدەین، لە پرۆژەکاندا ئێمە هەست دەکەین کە پرۆژەکان ئەولەویەتی پێ نەدراوە کە زۆر جار باس لەوە دەکرێت، بەڵام لەو پرۆژانەی کە لە یەکێك لە دیمانەکاندا لەگەڵ وەزیری ڕۆشنبیری کە ئەو پرسیارەیان لێی کردووە کە ئایا تەمویلی ئێوە بۆ کەناڵی ڕاگەیاندنەکان چۆنە؟ باس لەوە کراوەکە کەناڵی زاگرۆس کە مانگانە 500 ملیۆن بودجەی هەیە، لە کاتێك دا کەناڵی نەورۆز کە کەناڵێکی حکومیە 150 ملیۆنی هەیە، سەیر کەن ئەم جیاوازیە لە بەینی کەناڵەکاندا هەیە، بەڕاستی کەناڵی وا هەیە هەر هیچ بودجەی نیە! ئەمە لە کاتێك دا ئەم کەناڵە حیزبیە، بۆ لە بودجەی وەزارەتێك کە وەزارەتێکی حکومیە جێی کراوەتەوە؟ لە بودجەدا هیچ مەبلەغێك دیاری نەکراوە بۆ ڕوودانی کارەسات، ئەمە خاڵێکە دەبێت لە بودجەدا ئاماژەی پێ بدرێت، هەرچەندی لیژنەی دارایی لە ڕاپۆرتەکەیاندا ئاماژەیان بە ئەوە کردووە ئەو ئیستقتاعانە ئەگەر بکرێت، لێرە باسی ئیفاد لە بودجەی هەرێم کراوە، زۆر بۆ ئیفاد دەڕوات، ئایا ئیفاد دیراسەی عیلمی بۆ کراوە، ئایا کاریگەری هەبووە لەسەر پێشکەوتنی ئابووری و بوارەکانی تر؟، تەنها لە 6 مانگی یەکەمی ساڵی 2009 دا 4 ملیار بۆ ئیفاد سەرف کراوە و 6 ملیاریش بۆ نەفەقاتی سەفەر، کە سەیر دەکەی ئەم مەبلەغە زۆر زۆرە کە بۆ ئیفاد سەرف دەکرێت، ئایا ئەو ئیفادە کاریگەری هەبووە بۆ سەر کوردستان؟ خاڵێکی تر منحەی وڵاتان کە بۆ کوردستان دێت، ئەو مینحەیە بە هیچ شێوەیەك نەوعێ لە داهات و لە بودجەی هەرێمدا دیار نیە، خاڵی تریش زۆر بوو، بەڵام لەبەر کاتەکە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ژیان خان فەرموو.

بەڕێز ژیان عمر شریف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من حەز ناکەم قسەی هاوڕێیانم دووبارە بکەمەوە، بەڵام من بە پێی ئەو پرۆژە یاسایەی بودجە کە تاوتوێ کراوە لەلایەن هەموو لیژنە هەمیشەییەکانەوە، بە پێی راپۆرتی لیژنەی دارایی کە دەست خۆشیان لێ دەکەم، منیش داوای ئەوە دەکەم ئەو کەموکوڕیانەی کە هەیە لە بودجەدا حکومەتی هەرێم ڕەچاوی بکات بۆ ئەوەی بودجەکە تێ پەڕێ، لەبەرئەوەی دواکەوتنی ئەو بودجەیە لە بەرژەوەندی میللەتەکەی ئێمە نیە، کە ئێمە بە دەنگی ئەوان هاتووینەتە ئێرە، پێویستە ئەو بودجەیە جێ بەجێ بکرێت، لەبەرئەوەی ئێمە لە کاتی بانگەشەی هەڵبژاردن لە 6/25 زۆربەی قەوارەکان زۆر بەڵێنمان بە میللەتەکەمان دا، من خاڵە

پۆزەتیفەکان لەم بودجەیە دەبینم و داواکارم کە حکومەتی هەرێم، دووبارە دەڵێمەوە کە کەموکوڕیەکان ڕەچاو بکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ڕێزدارگولیزار فەرموو.

بەڕێز گولیزار قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

نامەوێ ئەو شتانەی کە ئەو هاوڕێ بەڕێزانەی کە گوتیان دووبارەی بکەمەوە، بەڵام شتێك هەیە کە ئیشارەی پێ نەکراوە، ئەویش پێویستە لە بودجەدا یان لە وەزارەتی تەندروستی بڕێك لەو بودجەیە تەرخان کرا با بۆ ئەو نەخۆشە بێ نەوایانەی کە شەوانە لەسەر تەلەفزیۆنەکان نیشان دەدرێن، هیچ چارەیەکیان نیە لە کوردستان یان ئەوەتا حکومەتی هەرێمی کوردستان خۆی بەڕێیان بکات بۆ دەرەوە یان لەسەر وەزارەتی تەندروستی بودجەیان بۆ دابین بکرێت و وەزارەت تەندروستی خەمیان لێ بخوات و بچنە دەرەوە، دەربارەی زیندانیە سیاسیەکان کە زۆر داوایان لێ کردووین دەڵێن بۆچی مەعاشی ئێمە وەکو زیندانیە سیاسیەکانی بەغدا نیە، ئێمە چەندین جار چووینەتە بەغدا و گوتوویانە وەکو بەغدا دەنێرین، بەڵام ئایا لە کوردستان پێتان نادرێت؟ ئیمە نازانین، پێویستە ئەو موشکیلەیە بۆ ئەو هینانە چارەسەر بکرێت، دەربارەی وەزارەتی ئەوقاف ئەگەر تەماشای بودجەکەیان دەکەین فەقیرترین وەزارەتە، بەڕاستی ئێمە کە تەماشا دەکەین، چەندین مزگەوت بێ ئیمام و خەتیە لە کوردستان، بەڵام لە هەمان کاتیشدا ئەگەر شتێك بێتە پێشەوە پەنا بۆ مزگەوتەکان و بۆ ئیمام و خەتیبەکان دەبردرێت، بەڵام لە هەمان کاتیشدا کەمترین بودجەی بۆ دانـدراوە، هیوادارم چارەسەری ئەو مەسەلەیە بکرێت، بیتوێن و پشدەر دەروازەی ڕاپەرینە، هەتا ئێستا ئەگەر بێی تەماشای مەسایفەکانی بکەی هیچ شتێکی بۆ نەکراوە، بەداخەوە دەڵێین لە کاتێك دا خەڵك لە بەغداوە دێت بۆ ئەم مەنتیقەیە، بەڵام ئەگەر تەماشای شوێنی مەسایفەکان بکەی هیچ شتێکی بۆ نەکراوە، پێویستە ئاوڕێکیان لێ بدرێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ڕێزدار برهان فەرموو.

بەڕێز برهان رشید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵڵا ئەو خاڵانەی من لەسەر ئەو ڕاپۆرتەی لیژنەی دارایی هەمە، بەڕاستی ئەو ڕاپۆرتە بە خاڵێکی ئەساسی نەچووە کە قانونەکە ئاماژەی پێ نەداوە، ئەو قانونە........... .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دەقیقەیەك نوقتەی نیزامی هەیە، ڕێزدار د.ئاراس فەرموو.

بەڕێز د.ئاراس حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەندەی تێبینی دەکەم ئەو بەڕێزانە راپۆرتەکە هەڵدەسەنگێنن، نەك بودجەی هەرێمی کوردستان یان یاسایەکە، ئایا دانیشتنەکە بۆ هەڵسەنگاندنی راپۆرتی منە؟ یان بۆ میزانیەی حکومەتی هەرێمی کوردستانە؟ کە پێك هاتووە لە 150 هەزار رەقەم؟ .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نا راپۆرتی لیژنەی داراییە بە شێوەیەکی گشتی، کەرەمکە کاك برهان فەرموو.

بەڕێز برهان رشید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یەکەم: نە قانونەکە و نە راپۆرتەکە ئیشارەیان لە دیباجەدا یان لەو رەقەمانەی کە تەقدیمی کردووە ئیشارەتی نەداوە بە ستراتیژیەتی سیاسەتی مالی ئەم حکومەتە و ئەم وڵاتە یان ستراتیژیەتی سیاسەتی ئاوەدانکردنەوە لەڕووی صناعات و زراعات و ڕێگەوبانەوە، کە بەڕاستی ئەگەر سەیری مەشروعی میزانیەی وڵاتان بکەین فەرقی هەیە، دووەم: من حەز دەکەم کاك شێخ باییز ئەو لەلای خۆی بنووسێ کە لە بودجەی هەرێم دا لە بەشی فەرمانبەراندا ئەو خەملاندنەی کە نێردراوە بۆ مەرکەز لە بەشی بەڕێوەبەری پلە (أ) دا بە هەفتا مدیر عام نێردراوە، بەڵام لە بودجەی هەرێم تەنها 48 مدیر عامی نووسیوە، من نازانم مەبەست لە شاردنەوەی ئەم رەقەمە لە پەرلەمانی کوردستان چیە؟ بەڵێ ئەمە من تەقریری خەبیرێکی مالیم لەبەردەستە، ....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە تەوزیحی خۆت بدە، پاشان جوابت دەدەنەوە، کەرەمکە کاك برهان فەرموو.

بەڕێز برهان رشید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەقریری خەبیرێکی ئیقتصادیم لەلایە، لە بودجەی هەرێم دا لە بەشی فەرمانبەراندا ئەو خەملاندنەوەی کە نێردراوە بۆ مەرکەز لە بەشی بەڕێوبەری گشتی پلە (أ) حەفتا مدیر عام نێردراوە، بەڵام لە بودجەی هەرێم تەنها 48 مدیر عامی پلە (أ)ی تێدا دابەشکراوە، کە ئەمە جێگەی گومان دروست کردنە، بەڕاستی تەقریری لیژنەی مالی رەخنەی زۆر باشی تیایە، لەسەر ئەو ئەساسە من داواکارم ڕاپۆرتەکە بگەڕێندرێتەوە، بودجەکە بگەڕێندرێتەوە لەسەر ئەساسی ئەوە بودجە قانونی بۆ دابندرێت، خاڵێکی تر مەوزوعی ئاسایشە، من نازانم ئاسایشێك لەژێر دەسەڵاتی حکومەتی هەرێم و رەقابەیەکی مالی دانەبێت بۆ دەبێت بودجەی بۆ تەخسیس بکرێت؟، یەعنی ئەمە پرسیارە، یەعنی ئەگەر یەك حکومەتە با یەك بودجەی بۆ تەخسیس بکرێت، ئەگەر هی حکومەتیش نیە و تا ئێستا حیزب تەحەکومی بەسەرەوە بکات، ئەم هی خۆی و ئەو هی خۆی و بۆ خۆم و بۆ خۆی......، بۆچی میزانیەی لە قوتی خەڵکی بدرێتێ؟

خاڵێکی تر مەوزوعی ڕەقابەی مالی، بەهەمان شێوە، خاڵێکی تر مەوزوعی میزانیەی مدەوەرە، بەڕاستی ئایا باشی لێ نازانم یان بەرچاوم نەکەوتووە، من نەدیوە ئەو پارەیەی کە لە پاردا ماوەتەوە چەندەو چۆن دەگێڕدرێتەوە بۆ سەر میزانیەی ئەم ساڵ؟ مەوزوعێکی تر مەوزوعی ئەو 5 ملیار دۆلارەیە کە هینی فرۆشتنی نەوتە، بەڕاستی ئەمە شتێکە قابیلی چاو نوقاندن نیە، دەبێت بۆمان یەکلایی بکرێتەوە، مەوزوعی داهاتی ئەو نەوتە کە تەهریب دەکرێت ڕۆژانە لە باشماخ، مەوزوعی داهاتی فرۆکەخانەکانە....... ئێمە نازانین لە کوێ دایە، ڕاپۆرتی شەش مانگی یەکەم و هینی ساڵی 2009 بەڕاستی بەدەستمان نەگەیشتووە، من ڕاپۆرتی ڕەقابەی مالی و شەش مانگی یەکەمی ساڵی 2009 م پێ نەگات! بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان حەقی خۆمە ئەنواع قسە بکەم، بەڕێز ئەو عەجزەی کە باس دەکرێت، ئەو کورت هێنانە، من قەناعەتم پێ نیە کە ئەو بودجەیە کورتی هێنا بێت، لەبەرئەوەی پارەیەکی زۆر بۆ مەسروفات ئوخرا و ئیعانات ئوخرا و منح ئوخراو ئەو شتانە داندراوە کە نزیکەی زیاد لە 20٪ی میزانیەی ئەو وڵاتەی بردووە، کە ئەمە سەرف کردنەکەی خۆی لە خۆیدا لە مودەی رابردوو دا جێی گومانە، ئەمە بگێڕدرێتەوە لەگەڵ 5 ملیارەکە و لەگەڵ داهاتی فڕۆکەخانەکان و لەگەڵ پارەی باشماخ و .... ، بۆیە من هیچ عەجزێك و کورت هێنانێك لەو میزانیە دا شك نابەم، من داواکارم لیژنەیەکی تەقەسی حەقائیق دروست بکرێت، بۆ لێکۆڵینەوە لەو کورت هێنانی بودجەیەی بەڕێز وەزیری پلانان دانان و وەزیری دارایی کە باسی لێوە دەکەن، خاڵێکی تر هەیە کە مودەی ڕابردوو زەجەیەکی زۆریان لەسەر دروست کردین کە ئێمە گوتوومانە پاسەوانی هەرێم ئیستناد لەسەر 121 ی دەستووری دائیمی عیراقی، ئێمە گوتمان با شەخسیتە قانونیەکەی دەستووری عیراقیان پێ بدرێت، ئەو شەخسیەتە قانونیەی کە لە داخل و خارجی عیراق دا موعتەرەفە بە پیێ دەستوور، لە تەلەفزیۆن دا هەڵایەکی زۆریان لەسەر کردین کە ئێمە ویستمان خزمەتی شەخسیەتی قانونی و مەعیشەتی پێشمەرگە بکەین، گوتیان ئەمانە دژی ناوی پیرۆزی پێشمەرگەن، من نازانم لەلاپەڕە 4ی ئەم تەقریرە بۆ هاتووە کە دەڵێت پاسەوانی هەرێم (زێرەڤانی) ئاخر باشە بۆ بۆ تۆ حەڵاڵە و بۆمن حەرامە؟! لە نوقتەیەکی تر من داهاتی کارەبا، لیژنە هاتووە ئامادە بووە مەبلەغێکی زۆر لەوە زیاتری گوتووە کە لەو تەقریرە هاتووە، کە مەسئولینی دائیرەی کارەبا کۆبوونەتەوە، بەداخەوە لە 2010 نیوەی ئەو مەبلەغە تەقدیم کراوە وەکو ئیرادات و وەکو داهات، من نازانم لەوە مەبەستیان چیە؟ ئەمە هەمووی گومان دروست دەکات، دابەش کردنی پرۆژەکانی 2010، ئێمە خەڵکی ئەو وڵاتەین لە زاخۆوە بۆ کفری خۆمان بە نوێنەری هەمووی دەزانین بەڕاستی، بەڵام سەیر دەکەی مەحافەزەی سلێمانی 45٪ی دانیشتوانە، سەیر دەکەی 27٪ی پرۆژەی پێشنیاز کراوی بۆ تەخسیس کراوە، بەڕاستی ئەو بودجەیەی کە بۆ کەرکووك تەخسیس کراوە، زۆر زۆر کەمە، ئەگەر یەك دەقیقەی ترم بدەیتێ؟ من داواکارم منح و ئیعانات و مەنافعی ئیجتماعی لە غەیری وەزارەتی سحە و وەزارەتی کار وکاروباری کۆمەڵایەتی کە باش بەکاری دەهێنن، ئەوەی تر هەمووی بخرێتە سەر کەرکووك لەگەڵ سناعات و زراعەتا لەم وڵاتە، فەرقی شتێکی تری بۆ نەکردووین، ئەرێ (وەیش) مەبەستت چیە؟....... .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تەواو کاتێکی تر، کاك برهان فەرموو.

بەڕێز برهان رشید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لێی بڕیم بەخوای، ئیتر لە تەقریری ئەماندا فەرمانبەر و مووچە خۆر جیا نەکراوەتەوە، ئێمە وەکو ئەوەی مەعلوماتمان هەیە بە هەزارەها مووچە خۆری حیزبی داندراوە کە یەك ڕۆژ دەوام ناکات و مەعاشی خۆی لەسەر وەزارەتی مالیە وەردەگرێت، ئەمە لە کوێی دنیادا هەیە؟.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تەواو، تکایە ئیلتزام بکە، شلێر خان فەرموو.

بەڕێز شلێر محی الدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مـن دەسـت خۆشـی لـە لیژنـەی دارایـی دەکـەم بـۆ ئامـادەکردنی ئـەو راپۆرتـە ڕێـك و پێکـەی کـە ڕوون کردنەوەیەکی تەواوی داوە لەسەر بودجەکە، هەروەها خاڵی بەهێزو لاوازی خستۆتە ڕوو و دەست نیشانی کردووە، بەڵام گرنگ ئەوەیە پێشنیاری لیژنەکان بە نەزەر ئیعتبارەوەربگیردرێت و بـە تـەواوی جـێ بـەجێ بکرێت، لە بواری پەروەدەدا ئەو بڕە پارەیەی کە بۆ وەزارەتی پەروەردە داندراوە لەڕاستی دا هێشتا ئەگەر بڵێی ئەوە کەمە بۆ بواری پەروەردە لەبەرئەوەی ئەو بـوارە کێشـەی زۆری هەیـە بـە تایبـەتی لـەڕووی جـێ بەجێ کردنی بیناى قوتابخانەکانـەوە، هیـوادارم ئـەو پرۆژانـەی کـە دانـدراون بـۆ دروسـت کردنـی بینایـەی قوتابخانەکان زۆر گرنگی پێ بدرێت و جێ بەجێ بکرێت، دەست خۆشی لـە وەزارەتـی پلانـدانان دەکـەم بـۆ ئەو بڕە پارەیەی کە دایناوە بۆ دروست کردنی بینایـەی قوتابخانـە، چونکە گـەورەترین گرفـت لەبـەردەمی پرۆسەی پەروەردە کێشەی قوتابخانەیە کە بووەتە هۆی جـێ بـەجێ نـەکردنی بـە تـەواوی ئـەو سیسـتەمە ڕێك و پێکەی کە چەندەها وەخت پێیەوە خەریك بوون و سوود لە زۆر خیبرەی شارەزایانی دەرەوە وەرگیرا کە داندرا، ئێستا جێ بەجێ ناکرێت لەبـەرهۆی کـەمی بینایـە و زۆری ژمـارەی تەڵەبـە، ئەوانـە هـەمووی و سەقەتی میلاك هەمووی دەگەڕێتەوە سەر نەبوونی بینایە، بۆیە ئەوە دەبێت گرنگیـەکی زۆر تایبـەتی پـێ بدریت، لە بودجەکەدا هیچ کەم کردنەوەیەك نەکرێت هەتالە منەح و ئیعانات، زۆر لە برادەران داوا دەکەن لە وەزارەتی پەروەدە مینەح و ئیعانات نەمێنێت، من دەڵێم با هەبێت لە وەزارەتی پەروەدە، لـە سیسـتەمی نوێ دا پرۆژەیەکی جیهانی هەیە کە خاوەن پێداویستیە تایبەتەکان بەشداری دەکەن لە خوێندن، ئەوانەش پێویستیان بە بودجەیەکی تایبەت هەیە، دەبوایە بودجەیەکی تایبەتیان بۆ دابندرێت، ئەگەر ئـەو بودجـە تایبەتیەش نیە دەتوانرێت لە مینەح و ئیعانات زۆر سوودی لێ وەربگیردرێت، چونکە ئەوانە ڕاستە تێکـەڵن لە پرۆسەی خوێندن، لە خوێندنی ئاسایی دا دەخوێنن، بەڵام پێویستیان بە زۆر شتی تایبەت هەیە کە زۆر جار من لەناو کێشەکە بوومە لە وەزارەتی مالیەوە سـەرف نـەکراوە و دەڵێن ئـەو بابـە نیـە کـە ئـەو جـۆرە

شتەی بۆ سەرف بكرێت، ئەگەر بێتو ئەو مینەح و ئیعاناتە هەبێت دەتوانرێت لەوانەوە بۆیان سەرف بكرێت، زۆر شتی عیلاجی فەوری هەیە بۆ منداڵە خاوەن پێداویستە تایبەتەكان، كڕینی عارەبانە، كڕینی سەماعەی گوێ، هەندێكیان پارەیان كەمە، بەڵام عارەبانەی منداڵی كەم ئەندام بە 3 هەزار دۆلارە، كولفەی یەك عارەبانەی ئۆتۆماتیكی كە ئێستا هەیە زۆر لە بنەماڵە فەقیرەكان ناتوانن بیكڕن، دەبێتە هۆی نەهاتنی منداڵەكانیان بۆ قوتابخانەو بێ بەش بوونیان لە خوێندن، ئینجا لێرە لە هەمووی گرنگتر ئەوەیە كە خەرج كردنی ئەو بودجەیە لە چوارچێوەیەكی یاسایی بێت و دوور بێت لە بەرژوەندی سیاسی و حیزبی و تایەفەگەری، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، كەرەمكە كاك كاروان فەرموو.

بەڕێز كاروان صالح:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من لە سوودی كۆمەڵایەتیەوە دەست پێ دەكەم كە ساڵی 2009 گوژمەی سەد و پەنجا و چوار ملیار و چوار سەد و بیست و چوار ملیۆن بۆ ئەو بوارە داندراوە، كەچی ئەو ساڵ بووەتە سەد و هەشتا ملیار و چوار سەدو یەك ملیۆن، ئەوە دەبوایە بە تەدقیقاتی دیوانی چاودێری دارایی دا ڕۆیشتبایە و ئەسبابی موجبەی بۆ دیاری بكرابایە و ئەوجا ئەو زیاد كردنەی بۆ كرابا، ئەو زیادكردنە 26 ملیارەی بۆ زیادكراوە، ئەوە خاڵێكیان، خاڵی دووەمیان، بەڕاستی ئەوەی كە برادەران باسیان كرد لەسەر مەسەلەی ئەو پرۆژانەی كە بۆ لق و مەڵبەندەكان كراوەو كۆمەڵێك بەرپرسی تریش كە من ئیزافە لەسەر قسەكانی ئەوان دەكەم كە ئەوەی ئەوان گوتیان دووبارەی ناكەمەوە، لەگەڵ ڕەئیەكەی كاك گۆران ئازادم كە بەڕاستی بەدواداچوون لەسەر ئەوە بكرێت ئەگەرئەوە ئاو و ئاوەڕۆی بارەگای مام جەلالە و هی هەموو لق و مەڵبەندەكان ئەوەی مەڵبەندی 20ی قەرەچوغ، مەڵبەندی خانەقین و هەروەها قیرتاو كردنی ڕێگای خاڵی پاسەوانی میوانخانەی بەڕێز سەرۆك كۆمار لە دەباشان، هەروەها قیرتاو كردنی ڕێگای گۆڕەپانی عەرەزات و گەراجی ئۆتۆمبیلی تایبەت بە مەقەری خەلفی لیوای سەرۆك كۆمار وە هەروەها دروست كردنی میوانخانە بۆ مەڵبەندی 12ی خانەقین، هەروەها كۆمەڵێك شتی تریش كە دیار نیە و نازانرێت بۆ كێیە؟ نازانرێت و گوژمە پارەیەكی یەكجار زۆری بۆ داندراوە، مەسەلەن پرۆژەی سەنتەری میدیا ڕاگەیاندن، دارایی وئابووری هەولێر چل و دوو ملیار و سەد ملیۆن، ئاخر نابێت ئەوە ڕوون بكرێتەوە كە ئەوە هی حكومەتە یان لایەنێكی سیاسیە؟ هەروەها دروست كردنی هۆڵی كۆنگرە، كۆنگرەی كێ؟؟ هی حكومەتە؟ حیزبە؟ هی كێ یە؟ لە كوێ یە لە كامە شارە و لە كامە شوێنە؟ كە چل و چوار ملیار و شتێكی بۆ دیاری كراوە، بەڕاستی زۆر لە قسەكانی من برادەران كردیان، من نامەوێ زۆر لەسەر ئەو مەوزوعە بڕۆم، بەڵام دوو خاڵی ترم ماوە كە باسی بكەم: یەكیان ئەوەیە كە تەنها لە ئیدارەی هەولێری كۆن نزیكەی 500 ڕێكخراو و سەندیكای تێدا بووە ، تا ئێستا لە دیوانی چاودێری من مەعلوماتم هەیە، تەنها 26 ڕێكخراو حیسابی

خیتامی بۆ دیوانی چاودێری بردووەتەوە، ئەوە کە کارێکە بەڕاستی جێگای ئەوەیە کە لەسەری بوەستین، ئەو ڕێکخراوانە ئەگەر ڕێکخراوی سەربەخۆن و حکومین یان ناحکومین بۆ حیساباتی خیتامی خۆی ناگەڕێنێتەوە بۆ دیوانی چاودێری، حەزدەکەم بەراستی بەدواداچوونی لەسەر بکرێت، خاڵێکی ترم ئەوەیە کە ئەوەی لێی بەدی دەکەم بەڕاستی جۆرێك له دوو ئیدارەیی باڵی بەسەر ئەو بودجەیە داکێشاوە، یەکیان ئەوەیە کە دوو ئاسایشە، ئێمە پێشنیارمان کرد کە وەکو یەك ئەوە بگەڕێتەوە بۆ ئاسایش و هەردوو جەنابی سەرۆکی ئاسایشی گشتیمان بانگ کردوو سەرۆکایەتی بەڕێزتانامان ئاگادار کردووەتەوە کە بکرێت بە یەك بودجە، ئەوە نەکرا، کە ئێستا دەڵێن لە خیلالی شەش مانگ یەك دەگرێتەوە، بەڕاستی ئەوە کارێکە زۆر ئاسان نیە و حەز دەکەم لەسەر ئەو مەسەلەیە بوەستین کە فەرقێکی یەکجار زۆر هەیە لە بەینی ئەو دوو ئاسایشە، بۆ نموونە لەوازم مەکتەبیە لە ئاسایشی سلێمانی مەبلەغێك داندراوە کە لە هەولێر 20 قاتی ئەم مەبلەغە بۆ هەمان شت داندراوە، بۆ وقود و سیارات بۆ دەیان شتی وردەکاری و بۆ میلاکات، ئێمە وردەکاری زۆرمان لەبەردەستە لە لیژنەی ناوخۆ ئەوانەمان دیراسە کردووە، بەڵام بەداخەوە تەنانەت ڕاپۆرتی لیژنەی ناوخۆمان هاتۆتە لیژنەی دارایی و ئابووری، بەڵام لیژنەی ئاسایشمان ئیشارەی پێ نەدراوە لە راپۆرتەکەی بەڕێزیان، ئەوجا بۆیە بۆ ئەو مەسەلەیە من دەڵێم دوو دیوانی چاودێری و دوو ئاسایش وە هەروەها حیسابێکم پێیە کە لە جەنابی سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیرانەوە 11 ڕۆژ پێش ئێستا ئاراستە کراوە بۆ وەزارەتی دارایی و ئابووری ـ س، یەعنی سلێمانی، ئایا وەزارەتێکی تر هەیە؟! یان ئەوە ماوە؟ ئەگەر ئەوە ماوە مەسەلەن من لەسەر مەبلەغەکەش قسەم هەیە، کە ئەوە ماوە ئەی ئێمە ناڵێین وەزارەتی دارایی یەکی گرتووەتەوە و یەك ئیدارەییە، ئەگەر ئەو دوو ئیدارەییە ئەوها باڵ بەسەر بودجەکە دا بکێشێت و هەروەها کۆمەڵێك ووردەکاری تریش هەیە، من پێشنیار دەکەم ئەو بودجەیە بگەڕێتەوە بۆ حکومەت و بە خیلالی چەند ڕۆژێك و دە ڕۆژێك بە زووترین کات تەدقیق بکرێت ئەو شەوائیب و ئەو ناڕەواییەی کە تێیدا کراوە هەمووی چارەسەر بکرێت و ئەو پارەیەش دیاری بکرێت کە لە بەدەلی ئەو بۆ کێ سەرف دەکرێت؟ ئایا ئەوە ڕەوایە و حەقە کە ئەو هەموو پرۆژەیە کە بە دەیان و بە سەدان شت هەیە کە جێگای شك و گومانە، من بۆ ئەو مەسەلەیەی کە بۆ وەزارەتی دارایی و ئابووری سلێمانی نۆژەنکردنەوەی بینای پێشانگای سلێمانی نێودەوڵەتی پێنج ملیار و دوو سەد و بیست و شەش ملیۆن و چوار سەد و نۆزدە هەزار دیناری بۆ دیاری کراوە کە 11 ڕۆژ پێش ئێستایە، نەدەکرا لەو بودجەیە ئێمە لە بەردەوامەکان و لە پێشنیار کراوەکان لە شوێنێك ئیشارەی پێ نەدراوە، یەعنی ئەو حکومەتەی ئێمە دەبێت بزانێت کتاب بۆ کێ دەکات، بۆ (وەزارەتی دارایی و ئابووری ـ س)، هی هەولێریش (وەزارەتی دارایی و ئابووری ـ هـ) کەواتە بودجەکەمان دوو ئیدارەیی پێوە دیارە، من بۆیە پێشنیار دەکەم بە دە ڕۆژی تر جەنابی وەزیر و حکومەتی هەرێمی کوردستان بەدواداچوون لەسەر هەموو ئەو تێبینیانەی ئێمە بکەن، بۆ ئەوەی عەدالەت بگێڕینەوە بۆ بودجەکە و بتوانین بۆ خزمەتی ئاوەدانکردنەوەی کوردستان و ئەو

شوێنانەی کە دەستی ئـاوەدانی نەگەیشتووە پێیـان، بـۆ ئـەوانی سـەرف بکـەین ئـەو پارانـەی کـە بـە زیـادە سەرف کراوە، سوپاستان دەکەم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ڕێزدار حمە سعید فەرموو.

بەڕێز حمە سعید حمە علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێم وایە چوار، پێنج ڕاپۆرت یان باس لـە بـەردەمی ئێمـە دایـە کـە گفتوگۆی لەسـەر بکـەین، ڕاپـۆرتی وەزارەتی دارایی، ڕاپـۆرتی وەزارەتـی لیژنـەی دارایـی کـە خـۆی سـێ بەشـە و وە راپـۆرتی لیژنـەی یاسـایی و پرۆژە یاسای بودجە، بۆیە پێویست دەکات بەلایەنی کـەم چـوار جـار مۆڵـەت بـدرێت بـە پەرلـەمانتاران کـە موناقەشە و موداخەلە بکەن، ....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

رجائەن قسەی خۆتان بکەن و تەحدیدە و زۆر بـە ڕێـك پێکـی دەڕوات و وەکـو چـۆن هـاتووین هـەر ئـاواش دەڕۆین، تەغیری لێ ناکەین، کاك حمە سعید فەرموو.

بەڕێز حمە سعید حمە علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خـاڵێکی تـر، مـن پـێم وایـە دارشـتنی بودجـە بەسـە رەقـەمی و حیسـابی و جـەمع و تەرحـە، ئـەگینا ئـەو بودجەیە بە شـێوەیەکی زانسـتیە کـە ئیعتمـاد بکاتـە سـەر داتـا و ئامـار و مـەعلومات دانەڕێـژراوە، دەبوایـە پسپۆڕانی بواری ئابووری و کەسانی خاوەن شـەهادە لـە بـواری بودجـە بـە تایبـەتی، چـونکە ئێمـە دەزانـین بودجە بە ئیزافەی ئەوەی کە ئەرقام و حیسـاب و تـەرح و جەمعـە، بەڕاسـتی سـتراتیژە بـە بەرنامەیـەك و خوتەیەك ئەهدافە، ئەو خوتە و بەرنامە و ستراتیژە پێویستی بە وەسائیل و پێویستی بە دارشتنێك هەیـە کـە ئایـا مەبەسـت لـەم سـتراتیژیەتە چیە بـۆ بووژانـەوەی ئـابووری هـەرێمی کوردسـتان، بـۆ پەرەپێـدان و گەشەدان بە ئابووری و سیاسەتی ئابووری حکومەتی هەرێم ؟ من پێم وایە دەبوایە دارشتنی بودجە لەسەر ژمارەی دانیشتووان، لەسەر پێداویستی ناوچەکان و لەسەر ئاماری کەرتە تایبەتەکان بوایە و ئەولەویەت بۆ چ کەرتێکە؟ ئەولەویەت بۆ چ پرۆژەیەکە؟ ئەولەویەت بۆ چ شوێنێکە؟ کە ئەمە بە هیچ شـێوەیەك ئەمـەی تیا ئەنجام نەدراوە، بۆیە ناهاوسەنگی و ناعەدالەتی هەیە هەم لە کەرتەکان دا و هەم لە ناوچەکان و شـار و شارۆچـکە و گوندەکانـدا، بەڕاسـتی لـە بودجـەدا باسـی سـاڵی 2009 و 2010 ی نـەکردووە چ لـەڕووی سەرفەوە بێت چ لەڕووی هاوسەنگی بەینی سەرف و چ لەڕووی هاوسەنگی بـەینی داهاتـەوە، ئایـا سیاسـەتی حکومەتی هەرێم چیە بۆ کەم کردنـەوەی نەفـەقاتی تەشـغیلی و زیـاد کردنـی نەفـەقاتی ئیستسماری؟ ئایـا سیاسەت و بەرنامەی حکومەتی هەرێم چیە بۆ گەشـەدان بـە کـەرتێکی؟ ئایـا سـاڵی 2009ی هێنـاوە لـە چ کەرتێك دا گرنگی پێداوە و ئەم ساڵ چ کەرتێك ئەولەویەتیـەتی گرنگـی پـێ بـدات، ئایـا داهـات بـەڕوونی و

ئەگەر هاتو داهاتی ئێمە لەبەر ئەوەی 17٪ بەزۆری لە ناوەندەوە دێت ئەم داهاتە لەبەردەم سێ خەتەر دایە، سێ خەتەری گەورە لەبەردەم داهات دایە، ئایا چەند ئیحتیاتی داناوە و ستراتیژیەت و سیاسەتی داناوە بۆ موعالەجەی ئەو سێ خەتەرە؟ ئایا چەند ئیعتمادی کردووەتە سەر داهاتی ناوخۆ؟ خاڵێکی تر بەڕاستی من پێم وایە ئەم بودجەیە بە پێی ماددەی 80 دەڵێت (دەبێ ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی ئیعتماد بکاتە سەر: یەکەم/ بودجە، دووەم/ حیسابی خیتامی) چونکە ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی لەسەر دوو شت دادەڕێژرێت بە پێی ماددەی 80ی پەیڕەو پڕۆگڕامی پەرلەمان، لەسەر ڕاپۆرتی حیسابی خیتامی + بودجەکە کە حیسابی خیتامی لەبەر دەست دا نیە، کەواتە نوقسانە دارشتنی بودجەکە، خاڵێکی تر وەکو هەندێك لە وەزیرەکان لە لیژنەکان دا ئاماژەیان پێی کرد کە بودجەی ئەوان کەمەو کە گرنگی نەدراوە بە پرۆژەکانی ئەوان کە ئەولەویەت نەدراوە بە پرۆژەکانی ئەوان، بۆیە پێویست دەکات ئەم بودجەیە بگەڕێتەوە و ئەو نوقسانیانەی کە تیایەتی چارەسەر بکرێت، خاڵێکی تر بە هیچ شێوەیەك نیە کە ئەم ئیستمارەیە بخوێنیتەوە بەداخەوە دەڵێی بە قەزاو قەدەر زۆربەی زۆری وەزارەتەکان داهاتیان لە 2009 و 2010 نزیکە لە یەکەوە، دەڵێی قەزاو قەدەرە کە وا لێك نزیکن، خاڵێکی تر وەزارەتی بەلەدیە لە ساڵی 2009 دا سی و یەك ملیار و حەفتا و نۆ ملیۆن دیناری بۆ دانراوە، بەڵام لە ساڵی 2010 سێ سەد و حەوت ملیۆن دینار کەواتە یەك تەقسیم دەی ئەوەیە کە مەفروز بوو زیادی بکردبایە، کەواتە سیاسەت و پلانی حکومەت نیە بۆ زیاد کردنی داهاتی ناوخۆ، خاڵێکی تر بە هیچ شێوەیەك بەرنامەیەك بە پێی ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی کە گرنگی دەدات بە کەرت و دەڵێت ببن بە کەرتی کشتوکاڵ و بە کەرتی کارەبا و بە کەرتی سحە گرنگی دەدەم، ستراتیژیەتمە، بەڵام کە سەیری بودجەکە دەکەی بەداخەوە بودجەکە لە ئەواخیریەتی و مەبلەغێکی زۆر کەمی بۆ دانراوە، کشتوکاڵ 70٪ی لە وڵاتی ئێمە، یەعنی ئاو هیچ پرۆژەیەکی تیا نیە بۆ دابین کردنی سەرچاوەی ئاو بۆ کشتوکاڵ، خاڵێکی تر بەڕاستی ئەو ئەزمانەی، ئەو قەیرانانەی کە لەناو کۆمەڵگای ئێمە هەیە قەیرانی کۆمەڵایەتی و قەیرانی ئابووری و قەیرانی بێکاری و قەیرانی گەنجان و قەیرانی هەژاری، هیچ بەرنامەیەکی سیاسیی و ستراتیژی نیە لەناو بودجەکەدا بۆ چارەسەرکردنی ئەو قەیرانانە، بۆ نموونە من دەپرسم چ پلانێك و چ بەرنامە و چ سیاسەت و ستراتیژیەتێك هەیە بۆ نەهێشتنی بەتاڵە؟ چ بەرنامە و ستراتیژیەتێك هەیە بۆ خزمەت کردنی گەنجان و هەلی کار بۆ گەنجان و بۆ تەعین کردن و دامەزراندنیان؟ هەروەها بۆ بوارەکانی تریش، خاڵێکی تر بەڕاستی هەمووومان ئەو ڕاستیە دەزانین کە نزیکەی ئەگەر نەڵێم زیاتر لە 600 هەزار کارمەند و مووچە خۆر هەیە کە هەمووی کەوادیر و ئەندامی حیزبن کە پێی دەڵێن بەتاڵەی موقەنەعە، ئەمە هەمووی وای کردووە کە برێکی زۆری بودجە بچێت بۆ کەوادیری حیزبی، چۆن چارەسەر دەکرێت؟ خاڵێکی تر بەڕاستی مەسەلەی ئەو ئوخرایە کە باس کرا، ئەو ئوخرایە مەجالێکی زۆرە بۆ ناشەفاف بوونی بودجە و سەرف کردنی بودجە و بە ئارەزووی خۆی تەسەروف کردن لە بودجە، بۆیە ئێمە داوامان کردووە کە 40٪ی ئەو

مینـەح و ئیعانـات و مـەنافعی ئیجتماعییـە ببڕدرێـت، خـاڵێکی تـر نەفـەقاتی سـیادی زۆر زۆرە و 20٪ی پێویستە کەم بکرێتەوە، خاڵێکی تر کە مەتارە، بە داخەوە وەزیری ....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە تەواو کاتت، کاك احمد فەرموو.

بەڕێز احمد سلیمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خۆشـحاڵم بـەوەی کـە زۆربـەی ئـەو شـتانەی کـە دەمویسـت بیڵـێم بـاس کـرا، پـێم وابـوو کـە نـاتوانم لـە وەختەکەی خۆم هەمووی بڵێم، بەتایبەتیش برای بەڕێزم کاك سمیر و کاك د.صباح و پـەیمان خـان زۆر لـە تێبینیەکانی منیان باس کرد، هیوادارم بتوانم ئەوەی کە ماوە باسی بکەم، دیارە مـن پـێم وایـە ئـەم پـرۆژە بودجەیەی کە هاتووە کەموکوڕی زۆری تیایە، پێویستە بەڕاسـتی زۆر بـە جدی تـر قسـەی لەسـەر بکرێـت، جەدوای ئابووری بۆ بودجە نەکراوە، دەمەوێ بە سەریعی بەسەریان دا تـێ پـەڕم، ئەگـەر سـەیری ڕاپـۆرتی دارایـی بکـەین زۆربـەی ئامانجـەکان لەگـەڵ نـاوەڕۆکی بودجەکـەدا یـەك ناگرێتـەوە، حیسـاباتی خیتـامی کەموکوڕی و ناشەفافیەتێکی زۆری تێدایە، دەلیلیشم بۆ ئەوە زۆرە، هەتا لە هەنـدێك لـە پرۆژەکـان لـەناوی وەڵحاسڵ ناچمە ناوەڕۆکی بابەتەکانەوە، چونکە ئەگەر بچمە ناویـەوە زۆر درێـژ دەبێتـەوە، داهاتـەکان زۆر ناشەفافن، تەنها هەندێك ژمارە هەیە و ڕیز کراون، ژمارەیـەك لـە پرۆژەکـان تـەنها بـۆ خزمـەتی حیزبـی و شەخسی دروست دەکرێن، هەروەك لە پرۆژە بەردەوامەکان و پرۆژە پێشنیار کراوەکان دا هاتوون، هەنـدێك لـە پرۆژەکـان دووبـارەن و دوو جـار بودجـەیان بـۆ دیـاری کـراوە، لـە پـرۆژە پێشـنیار کراوەکانـدا پـرۆژە بەردەوامەکانیش بە هەمان شێوە، نموونە بۆ ئەوە لە پرۆژە پێشنیار کراوەکان بۆ نموونە پرۆژەی ژمـارە 7 و ژمارە 11 لە خوێندنی باڵا بە هەمان پرۆژە بـە هـەمان نـاو و هـەمان بودجـە دووبـارە بۆتـەوە، پـرۆژەی ژمـارە 8 و 12 لـە خوێنـدنی بـاڵا دووبـارە بەهـەمان نـاو هـەمان بودجـەی بـۆ دیـاری کـراوەو لـە جـەمع دا کۆکراوەتەوە، لە پرۆژە بەردەوامەکانیش پرۆژەی ژمارە 40، من هەڵبەتە بەردەوامـەکان زۆر کـەم فرسـەتم بووە سەیری بکەم لەبەر کەمی کات، بەڵام ئەوەی کە سـەیرم کـردووە چـەندین دووبـارەی تێدایـە ئـەویش، پرۆژە بەردەوامەکان، بۆ نموونـە پـرۆژەی ژمـارە 40 و ژمـارە 60 هـەمان پـرۆژە بـە هـەمان نـاو وە هـەمان بودجە دووبارە بۆتەوە، ئەوە بەڕاستی جێگەی پرسیارە کە ئەوانە بۆ؟ هیچ پێوەرێك لەبـەر چـاو نـەگیراوە بۆ تەوزیعی پرۆژەکان، لە شاروشارۆچکەکاندا دەبووایە پێوەری ستانداری جیهـانی لەبەرچـاو بگیردرایـە بـە ژمـارەی دانیشـتوان و شـوێنە زیـان لێ کـەوتووەکان، بـە تایبـەتی پـرۆژە پێشـنیار کراوەکـانی کـە ئێسـتا لەبەردەست دایە، تێبینی زۆر لەسەرە، لەسەر ئەو، هەندێ پرۆژە لە حاڵەتی جێ بەجێ کـردن دایـە، بـەڵام لە پرۆژە بەردەوامەکاندا نیە، نموونەش لەبەردەست دایە بۆ ئەوە کە چەند پرۆژە هەیە ئێستا لەبەردەست دایە و تەواو نەبووە و ئیشی لەسەر دەکرێت، نە لە پرۆژەی بەردەوام و نە لە پێشنیار کراودا وجـودی نیـە، پرۆژە هەیە وەکو ئـەو پرۆژەیـەی هەڵەبجـە کـە بڕیـاری بـۆ دەرچـووە لـە ئەنجومـەنی وەزیـران و وەزیـری

شارەوانی کابینەی پێنجەم ئیمزای کردووە بە بڕی زیاتر لە 22 ملیار و کەسرێکە، بڕیاری بۆ دەرچووە، بەڵام نە لەپرۆژە بەردەوامەکان و نە لە پرۆژە پێشنیار کراوەکان دا دیار نەماوە، پارەکەی چی لێ هاتووە؟ پرۆژە هەیە تەندەرەکەی فرۆشراوە، بەڵام لە پرۆژە پێشنیار کراوەکاندا ئێستا هاتووە بۆ پەرلەمان و تا ئێستا پەرلەمان تەسدیقی نەکردووە و تەندەرەکەی فرۆشراوە و خەریکە جێ بەجێ دەکرێت، نموونەشم بۆ ئەوە پرۆژەی ژمارە 41 ی ئاوەدانکردنەوەیە بە بڕی هەشت ملیار و نۆ سەد و چل و پێنج ملیۆن دینارە، بودجەی تەشغیلی زۆر ناشەفافە، بۆ نموونە ئەگەر موقارەنەی ڕێژەی ژمارەی فەرمانبەر و مووچەی ساڵانەی چەند دەزگایەکی هاوشێوەی یەکتری لە عیراق و کوردستان بکەین، سەرۆکایەتی هەرێم 800 فەرمانبەری هەیە، بەڵام لە موقابل دا سەرۆکایەتی کۆمار 682 فەرمانبەری هەیە، سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیرانی هەرێمی کوردستان، 2731 فەرمانبەری هەیە، سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیرانی عیراق 2523 فەرمانبەری هەیە، کەواتە کوردستانی خۆمان بە چەند سەد نەفەرێك فەرمانبەری زیاتری هەیە لە موقابلی ئەنجومەنی وەزیرانی عیراق، لە موقابلی پارەکەشی دا ئەنجومەنی وەزیرانی هەرێمی کوردستان 218000788 ملیۆن دیناری بۆ دیاری کراوە، بەڵام سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیرانی عیراق کە 18 محافەزەی لەبەردەست دایە، لە هەمان کاتیش دا بودجەکەی (سەد ملیار و حەوسەد حەفتا و هەشت ملیۆن دینارە)، سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران......، کوردستان تەنها خۆیەتی، بەڵام ئەنجومەنی وەزیرانی عیراق بودجەکەی تەقسیم دەبێت بە (مەجلسی وەزیران، سەرۆکایەتی، ئەنجومەنی ئاسایش، دەستەی پشکنین، سەرچاوە تیشکدارەکان، دیوانی وەقفی سونی، دیوانی وەقفی شیعی، دیوانی مەسیحیەکان، تەوائیفەکانی دیکە، نووسینگەی سەرۆکایەتی هێزە چەکدارەکان، دەزگای موخابەراتی عیراق، بەڕێوبەرایەتی چەك داماڵین، تێکەڵکردنی میلیشیا، دەستەی ئیستنکاری) لەگەڵ ئەوەشدا کە ئەوەم لەبیر چوو باسی بکەم سەرۆکایەتی هەرێم تەنها خۆیەتی و بەڵام سەرۆکایەتی کۆمار دوو جێگریشی لەگەڵ دایە کە خۆمان دەزانین چۆن تەوزیع بووە، هەردوو ئاسایشی سلێمانی و هەولێر و چاودێری ئەوەش دیسانەوە جێی خۆیەتی لەسەری بوەستین و بەس دەمەوێ بە سەریعی پێیدا تێ بپەڕم، کە دەبوایە بودجەکەیان یەك بێت، پێشنیار دەکەم کە دەرچووانی پەیمانگا و زانکۆکان دابمەزرێن و بۆ ئەوەی سوود لە توانا و کارەکانیان وەربگیردرێت و دامەزراندن دەبێتە هۆکارێکی خراپ بۆ جیلی داهاتووی قوتابیەکان، سلفەی عەقار دوو بەرامبەر بکرێتەوە و هەموو شارەکانیش وەکو یەکی لێ بکرێت و بە قەزا و ناحیە و شاری گەورەشەوە، کەمتر نەبێت لە 20 ملیۆن دینار، هەموو ئەو خانەنیشینانەی کە خزمەتیان نەکردووە بە پلەی وەزیر و بەڕێوبەری گشتی، بەڕێوبەر، خانەنشین کراون فەرمانەکانیان هەڵبوەشێندرێتەوەو بودجەکەیان تەرخان بکرێت بۆ سلفەی زەواج و گەنجان، بە بڕی 5 ملیۆن دینار، پرسیارم بۆ جەنابی وەزیر ، بودجەی ئەحزاب لە کوێ جێی کراوەتەوە؟ من لەناو بودجەکە هیچ شوێنێکم نەدۆزیەوە کە باسی بودجەی ئەحزاب بکات، داهاتەکان، داهاتی وەزارەتی سامانە سروشتیەکان بە بڕی 890 ملیۆن هاتووە کە زۆر خەیاڵیە و ئەو هەموو نەوتەی ئێمە و ئەو هەموو داهاتەی وەزارەتی سامانە سروشتیەکان هەیەتی بۆ

ئەوەندەیە؟ داهاتی وەزارەتی شارەوانی و وەزارەتی گەشت و گوزار، من کە سەرۆکی لیژنەی شارەوانیمە کاتێك پرسیارم لە وەزارەتی شارەوانی کرد، وتم 307 ملیۆن دینار هاتووە بەناوی ئەوەی تەقدیراتی ساڵی 2010، هەر خەریك بوو شێت دەبوون، گوتیان ئەوە ملیارە لەوانەیە تۆ لێت تێك چوو بێت! دووبارە چوومەوە سەری سەیرم کرد تەئیکدم کردەوە کە 307 ملیۆنە نەك ملیار، داهاتی وەزارەتی کارەبا 5 ملیۆن دینارە، شتێکی زۆر سەیرە، لە کاتێك دا تەنها سەرفیاتی دەوائیری حکومی بۆ 6 مانگی ساڵی 2009 ، 84 ملیۆن دینار وەرگیراوە و دراوە بە وەزارەتی کارەبا، بەڵام بۆ یەك ساڵ تەقدیر کراوە 55 ملیۆن دینار، باسی مەسروفاتی ئوخرا ناکەم کە برایان باسیان کردووە، چوار فوتابخانە 180 ملیاری بۆ دیاری کراوە لە کاتێك دا ئێمە پێویستمان بە سەدان قوتابخانە هەیە لە کوردستان جێ بەجێ بکرێت، ئەمە بۆ؟ سوپاستان دەکەم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، پەیام خان فەرموو.

بەڕێز پەیام احمد امین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە من سوپاسی برادەران دەکەم زۆربەی قسەکانمان کران، بەڵام هەر تیشکێك دەخەمە سەر زۆربەی پرۆژەکان ماوەی بۆ دیاری نەکراوە، هەروەها درێژی و کورتی ڕێگاکان چەند کیلۆمەتر بێت و چۆن بێت؟ ئەوەشی بۆ دیاری نەکراوە بە تایبەت لە پرۆژەکانی سلێمانی دا، دیارە وەکو ئەوەی باسکرا حیسابی خیتامی لە دەستمان نەبوو ئەوە کەموکوڕیەکی یەکجار دیارە لە هینەکە، وەکو د.صباح باسی لێوە کرد، هەموو ئوخرەیاتەکانی باس کرد پێویست ناکات من باسی بکەم، ئەوە ئەگەر ئەو مەنافعە هیچی نەمێنێت و بخرێتەر سەر ئەو سندوقەی کە بۆ کەرکووك و ناوچە دابڕاوەکان پێشنیار کراوە، سلفەی عەقار ئەگەر بکرێت پێشنیار دەکەین وەکو یەکی لێ بکرێت لە قەزا و پارێزگاکان، چونکە بۆ نموونە لە کەلار ئێستا ئەرز زۆر گرانترە لە هەولێر، کەچی لە سلفەی عەقار ئەو جیاوازیە هەیە لە بەینی قەزایەك و پارێزگایەك، هەروەها لەو سەردانەمان کە کردمان ناوچەکان تۆری کۆمەڵایەتی لە ناوچەی کەرکووك و ناوچە دابڕاوەکان زۆر پێویستە ئەوە بکرێتەوە، تەنانەت بۆ ئەوەی کە تا ئەو کاتەش بێت ئیشیان بۆ بدۆزرێتەوە، بۆ ئەو کەرتە تایبەتیانە کە کەرتی تایبەت کە بەناو کەرتی تایبەتە و، بەڵام حکومەتی هەرێم مەسروفاتەکەی دەکات، بۆ نموونە مەحەتەی کارەبای 29ی سلێمانی فرۆشراوە بە کۆمپانیایەك، بەڵام فەرمانبەرەکانی و پارەی گازەکەیشی حکومەت دابینی دەکات، دیارە دووبارەبوونەوەی پرۆژەکان کە زۆر دووبارە کراوەتەوە، هەروەها پرسیارێکم هەیە ئەو پرۆژانە لەسەر چ ئەساسێك دابەشکراوە، ئایا لەسەر ئەساسی دانیشتوان بووە یان لەسەر ئەساسی ئەو ناوچانەی کە زیانیان پێ گەیەنراوە؟ دواتر ئەگەر ئێمە باسی گەرمیان بکەین، دیارە حکومەتی هەرێم وەکو ئیدارەیەکی تایبەت و سەربەخۆ باسی گەرمیانی کردووە، بەڵام بەداخەوە لە بودجەکەدا و لە بودجەی 2010 دا خراوەتە سەر سلێمانی، هەرچەندە

دەبینین گەرمیان ئەو ناوچەیە کە زۆر قوربانی داوە، زۆر وێرانە، بەڵام بەداخەوە لە پرۆژەکان دا زۆر ئیهمال کراوە بە تایبەتی شاری کفری کە هیچ پرۆژەیەکی بۆ دانەنراوە، هەروەها دەبینین هەندێك پرۆژە دیاری کراوە لە ناوچەکاندا، بەڵام ناوی ئەو پرۆژەیە نەهاتووە، بۆ نموونە باسی پرۆژەکانی ناحیەی جەلەولا و سعدیە دەکات کە ئەو پێشتریش ئەو پرسیارەم لە بەڕێز وەزیری پلاندانان کرد، کە پرۆژەکانی ناحیەی مەندەلی کە پرۆژەکانی جەلەولا و سعدیە 528 ملیۆن دیناری بۆ تەرخان کراوە کە پرۆژەکانی ناحیەی مەندەلی 669 ملیۆنی بۆ دابین کراوە، ئەمانە هەر هەمووی دیار نیە و ئەو پرۆژانە لە کوێیە و ناوەکانی چیە؟ هەروەها دروست کردنی کۆگایەك بۆ تۆ پاککردنەوە لە گەرمیان 321 ملیۆنی بۆ تەرخان کراوە لە کشتوکاڵ دا، ئایا ئەمە لە گەرمیان لە کوێیە؟ هەر لە چەمچەماڵەوە گەرمیانە تاوەکو ئەگاتە کفری و خانەقین، لە چ شوێنێك لە گەرمیان ئەوە کراوە؟ هەروەها لە پرۆژەکانی وەزارەتی رۆشنبیری دیارە لە گەرمیان دا کە پێشتر باسکراوەو لە تەلەفزیۆن ئیعلانی بۆ کراوە کە دەکرا (4) کۆمەڵگەی رۆشنبیری بکرێتەوە لە گەرمیان، بەڵام بەداخەوە تەنها بۆ کەلار تەرخان کراوەو پێشنیار کراوە کەچی لە کفری و لە خانەقین و ئەوانەی کە پێشتر ئیعلانی بۆ کراوە هیچی بۆ نەکراوە، هەروەها دەبینین کە رزگاری کە چەند پێویستی بەو پرۆژانە هەیە تەنانەت رۆشنبیری منالان لە ناحیەی رزگاری لە ژوورێك دایە و ئەو ژوورە (3 بە 4) ەو کە خۆمان دەزانین منالانی ئەو ناوچەیە کە چەند زەرەرمەند بوونە و پاش ماوەی ئەنفال و چەند پێویستی هەیە کە لەو ناوچەیە هەیە و ئێمە خزمەتیان بکەین، تەنها لە گەرمیان وەزارەتی رۆشنبیری 52 ملیۆن دینار دەداتە کرێی خانوو. ئایا ئەو 50 ملیۆن دینارە ناکرێت ئێمە ئیستیفادەی لێ بکەین بۆ شتی تر؟ دیارە قسەکان زۆرەو کاتەکەشی کەمە من پێشنیارێك دەکەم وەکو ئەوەی کە برادەران پێشنیاریان کرد کە ئەم بودجەیە بگەڕێتەوە بۆ ئەوەی دیراسەیەکی بکرێ و کەموکوڕیەکانی پڕبکرێتەوە، ئێمە لەگەڵ ئەوە نین بودجە دوا بکەوێت، نەخێر پێویستە و مەبەستمانە کە بودجە بە زووترین کات قەراری لەسەر بدرێت، بەڵام بودجەیەك بێ شەفاف بێ و بێ کەموکوڕی بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، زکیە خان فەرموو.

بەڕێز زکیە صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ڕاستی ئەگەر ئەم بێین سەح کەینێ ئەو ڕاپۆرتە ژ لایێ لیژنا دارایی ڤە هاتیە دارشتن ڕاپۆرتەکا یا تێروتەسەلە، چونکو پوختەیا ڕاپۆرتێت یێت هەمی لیجانایە، هەمی پێشنیارێت ێت لیجانێ هاتینە بەرچاڤ گرتن ل ڤێ ڕاپۆرتێ دا، سەرەڕای هەندێ ژی کو پێشنیارێت خۆ ژ هەبووینە وەکو لیژنەیا دارایی و لیژنەیا یاسایی، وەکی ئەم زانین کو بودجەیا هەرێما کوردستانێ بەس ڕێکخستنایە مەسروفاتەیا، ژ بەر هەندێ ژی ێك ژ پرسیارێت من ئەڤە بوو کە بۆچی ماوەی پرۆژە نەهاتیە دیاری کرن؟ چونکو ئەم وەکو دەسەڵاتا یاسایی و چاڤدێریێ پێت، ڤیە بزانین کە ماوەی پرۆژا چەندە؟ بۆ هەندێ چاڤدێریا وێ بکەین،

یا دی تر ژی ئەڤەیە، ئەو سێ وەزارەتێت هەی، وەزارەتا یا شارەوانی و وەزارەتا کارەبایە و وەزارەتا سحێ، کە داهاتێ وان نەهاتیە دیار کرن بوێ رەنگێ پێتڤی، ئەگەر هاتبا دیار کرن کو هەندێ کو ئەو دەسەلاتا مە هەی، ئەم ژی بشێن بکاربینن، تێبینی هاتیە دیتن لڤێرێ هەی بەحسێ هەندێ هاتە کرن کو ناعەدالەتیەکا دارایی لدابەش کردنا پرۆژە دا هەی، براستی جهێ دلخۆشیە کو مرۆڤ ببینیتن هەر ڤولاجکەکا کوردستانێ پرۆژەکا ئاڤەدان کرنێ لێ تێتە کرن، ئەگەر مە دەسەلات هەبایە وەکو کوردستان دەبێژین ئەو 22 ترلۆنێت هاتینە داخاز کرن بلا هەمی بۆ کوردستانێ هاتبان، بۆ هەندێ کو هیچ بەشەکی کوردستانێ ژ پرۆژێت خزمەتگوزاری بێ بەش نەبووبا، لێ ئەگەر ئەم بەحسێ ڤێ عەدالەتێ ژی بکەین پێتڤیە بەراوردەك مە هەبیتن، یەك مەسەلەیا ئارکنجی بونێ دایە یا دی مەسەلەیا مەحرومیاتیە مەناتقادا، چونکە ئەم زانین ل بودجە عیراقێ ژی دا تەنیا ئەڤالیمادا ئەڤ خالێەت هاتینە بەرچاڤ کرن، ئەز نزانم زۆر جار بەحسێ دهۆکێ وەختێ تێتە کرن، ئەگەر بهێین وەکو پارێزگا سەح کەینە دهۆکێ، ئەگەر تە رێکەکا یا وەسا نەبیتن کو لدیڤ ئامارا ل بەردەستێت مە هەیە تێدا دەه کەسێ ڤێ رێکا مە دەینە دوو پارێزگاهادا دەعمێ مرین ئەڤە ێك ژوان خالا کو بێتڤیە سەر راوەستانێ یە، وەختێ ئەم بەحسێ ملیۆنەکا ئارکنجی بویە دهۆکێ بکەین هێشتا خەستەخانەکا ژ دایك بوونێ لڤێ پارێزگاهێ نینە، ئەڤە ژی نیشا مەحرومیەتا وەیە، وەختێ ئەم بەحسێ کۆمەلگایا دهۆکێ بکەین کو سەر ریبارەکی ئاڤێ هێشتا ئاڤا سحی ناچیتە یان تەندروستی ناچیتە مالا وان ڤە، ئەڤە پێتڤیە راوەستانێ یە، وەختێ ئەم بەحسێ بەراوردێ بکەین، بەراوردا یا مەتارا بکەین، هەر دوو پارێزگایێ تر ژی کو هەر یەکێ مەتارەکا هەیە، هەتا ڤێ گاڤێ مەتارەك لپارێزگاها دهۆکێ نینە کو حەرکایا تیجاریا گەشتوگوزاری لڤێ مەنتقێ ئەم چ بێژین نیڤ مریە، ژبەر هەندێ ژی ئەڤروکە ژ ئەم بێژین ئایا ئەو ئەولەویاتا هاتیە دا بۆ پارێزگاها دهۆکێ لسەر چ ئەساس بویە؟ ئەگەر مە سناعەیا خۆراکیژل ل پارێزگەها دهۆکێ نەبیتن ئەم زانین ژ کو پارێزگەها دهۆکێ ژ وان پارێزگەهایە کو ژ لایەکا کشتوکالی ڤە پێتڤی هەندێ دکاتن کو راستیا نك هەبیت، ئەڤە هەمی ڤێ پرۆژەیا بودجەیا نەهاتینە بەرچاڤ گرتن، ژ بەر هەندێ داخازیا من ئەڤەیە وەختێ ئەم بەراوردێ دکەین مابەینا هەمی ناوچێت کوردستانێ بەراوردەکا وەسا بکەین کو یا عادیلانە بیتن، سەرەرای هەندێ تیکرار دکەمەڤەوە کو ئەم خۆشحالین هەر ڤولاچکەکا کوردستانێ کو پرۆژەك لێ بهێتە جێ بەجێ کرن و زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك شێردل فەرموو.

بەڕێز شێردل تحسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکانی من کرا، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك جیهان فەرموو.

بەڕێز د.جیهان اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مـن وەك ئەندامـەکی لـە لیژنـەی کاروبـاری تەندروسـتی و ژینگـە، دبینـم کـو میزانیـا خـاس بـۆ وەزارەتـا تەندروستی زۆر کەمە، تەختیە ئەو ئیحتیاجات و خەدەماتی تەندروستی ناکات، نوقتەکا دی زکیە خان ژی بەحس کر کە ئەو پرۆژێت ئیستسماری کە هاتینە تەخسیس کرن بۆ وەزارەتا تەندروسـتی نسـبەت دهـۆکێ نەخۆشخانا خاس بئافرەت و لە دایك بوونێ نینە هەتا نوکە، ئەڤە چەند سالە دێتە تەئجیل کرن، تشتەکی زۆر زەروریە خاسەتەن پشتی سالا 2003 ، چونکە خەلکی دهـۆکێ زێـدە تـر لێ هاتینـە، بـەرێ هەنـدێ ژی هەتا نوکەش ژی خەلکەکی ژ میسلێ و مەنتقەت تلکێف و ئـەو گونـدێت وان نـەواحێ و هـەروەها سـنجار و ئەو مەنتقێت بەدار و بار هەمی هەتا نوکە ڤەستا دهۆکێ کەن و نەخۆشخانا ئازادی کـو یـك تـابق بـەس یـا هەی بۆ نەخۆشێت ئافرەتان ژ بۆ ل دایك بوونێ، فە ئەز دبینم کو ئەڤ پرۆژە زۆر زەروریە و لازمە یەعنی ئیعادەی نەزەر پێ بێتە کرن، چونکە خەلکی دهـۆکێ هێشـتا پەیتڤینـە کـو ئـەڤ نەخۆشـخانە وەسـا ببینـن، پرسیارا من کو کەنگێ خەلکی دهۆکێ ئەڤ نەخۆشخانا بێنن کو تشتەکی زۆر زەروریە؟، نوقتەکا دی من ژی وەك ئەندامەکی لە لیژنە ئەوقاف و کاروبـاری ئـایینی ئـەز دبینـم هـەر میزانیـا ئـەوقاف ژ کەمـە، کـو ئـەو ڕێڤەبەرێت خـاس وەك مـدیریاتێت شـئونی مەسـیحی و شـئونی یەزیـدی هـەتا نوکـە میزانیـەتا خـاس بـۆ ئەوانە نەهاتیە دانان، چونکە لە پار 2009 هەیڤا پێنج هاتیە دامەزراندن وەك شئونی مەسیحی، فە هـەتا نوکە نەهاتیە تەفعیل کرن بە شکلەکی جدی، برەئی من ئەگەر وەزارەتەك بیتن یان مدیریەتەك بێـت یـان دائیرەیەك بێت میزانیەکا کافی نەبێت کو دشێت خزمەتا خەلکێ خۆ بکەتن، یەعنی مجرەد دەمینیت ناڤ و چ شوغل نەکاتن، فە ئەز حەزدکەم بێتە تەفعیل کـرن و میزانیـەکا کـافی بـۆ بێتـە تـەرخان کـرن ودا هـیچ تەفریقە نەبیتن مابەینی شـەرائیحێت خـەلکێ مـە، نوقتـەکا دی بەحسـێ زەرائیبـە، زەریبـە لەسـەر دووری عیبادە مەسەلەن بۆ مزگەفت نینە، بەس بۆ کەنائیس و دیریەت هـەن، فـە پرسـیارا مـن ئـەوە، بۆچـی ئـەڤ زەریبە تێـتە وەرگرتن؟ ئەگەر تشتەکی قانونیە فە ئەز حەزدکەم کو بێتە تەعدیل کرن، هـەر نەفسـی شـت کو تەفریقە نەبێتە کرن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، د.ڕێباز فەرموو.

بەڕێز د.ڕێباز فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێم وایە لە ڕۆژی هاتنی بودجەکەوە یەکێك لە کێشەکان لەسـەر داهـات بـوو، زۆر پرسـیار کـرا لـە وەزیـری دارایی لەسەر ئەوەی کە داهاتی هەرێمی کوردستان بێجگە لە 17٪ ەکە کـە چـی لێ دێـت، جـوابی بـەڕێزیان ئەوە بوو کە ئەوە دەچێتە سەر بودجەی فیدڕالی و دوایی 17٪ی دێتـەوە، بـەلام پـێم وایـە ئێسـتا لیژنـەی

یاسایی زۆر بەجوانی و بە پێی دەستوور جوابیان داوەتەوە، کە تەنها باجی گومرگ دەچێتەوە بۆ بەغدا، کەواتە ئێستا پرسیارەکە دەکەینەوە کە ئایا دەرامەتی هەرێمی کوردستان لە کوێ یە؟ هەر لەسەر داهات و لەسەر نەوت قسە کرا کە باسی پێنج ملیار دۆلار کرا، بەلآم دوێنێ 13 ملیۆن پاوەندی تر ئاشکرا کرا لەسەر د.ئاشتی کە قازانجی کردووە، لەبەرئەوە من دەپرسم ئەمجارە 13 ملیۆن پاوەندەکەش کوا؟ جگە لە ئەو نەوتەی کە لە سنوورەکانی خۆمانەوە دەڕوات بە تانکەر، لەسەر داهاتی کارەبا نازانم من پێم سەیرە پارەی کارەبا زیادکراوە، کەچی لە ساڵی 2009 سەد ملیار داهاتی وەزارەتی کارەبا بووە، کەچی لە ساڵی 2010 دەبێت بە 55 ملیۆن، یەعنی تۆ داهاتت لە کاتێك دا لە ساڵی 2009 دا سەد ملیار بووە، باشە تۆ پارەت زیاد کردووە لەسەر خەڵك و کەچی داهاتەکە لە ساڵی 2010 دیسانەوە کەم دەکات، ئەوە شتێکی ترە، هەر لەسەر داهاتەکە لە پرۆژە یاساکە یەکێك لە خاڵەکان دەڵێت داهاتەکە کە داهاتی وەزارەتی تەندروستی یە، بۆ وەزراەتی تەندروستی خۆی سەرف دەکرێت، کەچی لەسەر داهاتەکە دیسانەوە داهاتی وەزارەتی تەندروستی حیساب کراوەتەوە، کەواتە ناڕاستی هەیە لە داهاتەکە، لەسەر بودجەی وەبەرهێنان نازانم من پێم سەیرە سەرۆکایەتی پەرلەمان ڕێگە دەدات کە ئەو پرۆژە یاسایانەی کە هاتووەتە بەردەم ئەندامانی پەرلەمان لە کاتێك دا بە هەزاران ملیۆن دینار زۆر بە شەفافانە سەرف کراوە بۆ پرۆژەی حیزبی، میوانخانەی مەڵبەند، لقی نازانم دوو، نازانم ئاوەڕۆیی کوێ، جادە قیرکردنی خاڵی پاسەوانی، سەرف کردنی هەزارەها ملیۆن دینار بۆ پرۆژەی وەهمی، ئەوانەی کە خەڵکی هەڵەبجەن دەزانن کە گوندی سازان و گریانە دەبێت بە کۆپتەر هاتووچۆ بکەی لە نێوانیان دا، لە ساڵی 2009 یەك ملیار و هەشت سەد و نۆ ملیۆن لەسەری خوراوە، لە ساڵی 2010 سێ سەد و هەشتی تری بۆ سەرف کراوە و ئەسڵەن وجودی نیە، پردی تەنگی سەید محمد نازانم 81 ملیۆنی خوراوە لە ساڵی 2009 دا تا ئێستا خاکەناسێکی لێ نەدراوە، لە ساڵی 2010 دا پەنجا و یەك ملیۆنی تری بۆ داندراوە، دەڵێن زانکۆ بۆ هەڵەبجە دروست دەکرێت لە کاتێك دا زانکۆکە 12 ملیاری تێ دەچێت و 4 ملیاری بۆ سەرف کراوە، نووسراوە دروست کردنی 171 خوێندنگا و نەخۆشخانە لە چەند شوێنێکی جیاواز 7 ملیاری بۆ داندراوە، یەعنی چیە من تێ ناگەم لەوە، تەفاسیلەکەی چیە؟ نەخۆشخانەی قەلاچوڵان، هەمووتان دەزانن ئەوە فەشەلی هێناوە، کەچی دیسانەوە پارەی بۆ داندراوەتەوە! بەکارهێنانی بودجەی هەرێمی کوردستان بۆ عیراق، جگە لە مەلعەبەکەی کە باسیان کرد، سەرۆکایەتی کۆمار بۆ خۆی بودجەی هەیە چ پێویست دەکات ئێمە پارە بۆ ئەو سەرف بکەین؟ لەگەڵ ئەوەی کە ناعەدالەتی هەیە لە تەوزیع کردن بەسەر شارەکاندا دوای ئەوە ئەولەویەت لە پرۆژەکان ئەسڵەن هەر نیە، من قسەم هەیە لەسەر وەزارەتی تەندروستی کە بنکەی تەندروستی لە کاتێك دا تۆ پێویستت بە ولادە و نەخۆشخانەی منالآن هەیە کە د.جیهان باسی کرد، نیتە ئەو شتانە بکەی، تۆ دەچی بنکەی تەندروستیم بۆ دروست دەکەی لە کاتێك دا بە هەزارەها بنکەی تەندروستی هەیە و ئاژەڵیان تێ کردووە لە گوندەکان دا، لە بودجەی تەشغیلی سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران ڕێژەی ئەو پارەی کە بۆی تەرخان کراوە لە ساڵی 2010 بە ڕێژەی 10٪ و 161 پارەکەی زیادی

کردووه، خێره چی ڕووی داوه؟ یەعنی تۆ لە ساڵی 2009 نەوەت ملیارت بۆ داناوه، لە 2010 بووه بە 218 ملیار، چی ڕوویداوه؟ نازانم! چی قەوماوه لەوه؟ لە مەنافعی ئیجتماعی 4٪ من لەگەڵ ئەوەم لە مەنافعی ئیجتماعی بۆ وەزارەتی تەندروستی و وەزارەتی کاروباری کۆمەڵایەتی هەبێت بەڵام ئەویش بە یاسا و ئێمە پێشنیاری ئەوەمان کرد کە بۆ نەخۆشیە درێژخایەنەکان بەکاربهێندرێت لە وەزارەتی تەندروستی، بەڵام لە وەزارەتەکانی دیکە ئەوە سەرچاوەی گەندەڵیە جگە لە سەرف کردنی منحە و تەڵەب و ئەوانە برادەران باسیان کرد، باس لەوە کراوە ڕێژەی بێ کاری کەم کراوەتەوە لە بودجەی 2010 ئەو ڕێژەیە کامەیە کە ڕێژەی بێ کاری کەم کردووەتەوە ئایا بێ کاری بەس تەنها بۆ ئەوە کەم دەبێتەوە کە تۆ خەڵك دابمەزرێنی؟ لە بودجەی وەبەرهێنان وتم پارە بە شەفافانە بۆ حیزب سەرف کراوە، بەڵام لە بودجەی تەشغیلی بە ناشەفافی سەرف کراوە کە هەزاران کەس هەیە پارە وەردەگرێت و لەسەر وەزارەتەکان، من بۆ خۆم مەعلوماتم لەسەر وەزارەتی تەندروستی هەیە کە خەڵك هەیە پارە وەردەگرێت لەسەر وەزارەت بە ناوی کارمەند، بەناوی شتی تر، کە ئەسڵەن دەوامیش ناکەن لە وەزارەت، هەر لەسەر وەزارەتی تەندروستی تا ئێستا نەخۆشخانەی شۆڕش نووسراوە (یەکێتی نیشتمانیی کوردستان ــ دەزگای تەندروستی پێشمەرگە) 18 ملیار دیناری بۆ سەرف کراوە، ئێستاش وەفدێکی ئەو نەخۆشخانەیە لە یەکێك لە ناوچەکانا دیعایەی ئینتخابی بۆ لایەنێك دەکات، من شتی زۆرم هەیە، باشە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بۆ مەسەلەی گەندەڵی لێرە ناتوانی کەس ئیتیهام بکەی بە گەندەڵی، دەتوانن لێکۆڵینەوە بکەن، گەیشتنە نەتیجە ئەو شتانەی لەبەر دەستانە، ئەو مەشروعانەی تەقدیم کراوە لیجان و ئەندامانی پەرلەمان پێکەوە بڕۆن بیدۆزنەوە، ئەوجار دەتوانی، بەڵام ئێستا بڵێی ئەمە گەندەڵە ئەوە دروست نیە، داوای لێ بوردن دەکەم، د.بشیر فەرموو.

بەڕێز د.بشیر خلیل حداد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لەسەرەتادا پێم خۆشە ئاماژە بەوە بکەم کەوا خاڵێکی دڵخۆشکەر لە بودجەکە هەیە با هەر هەمووی ناخۆشی و گلەیی نەبێت، ئەوەیە کە ئەگەر تەماشای بودجەی پرۆژەکانی عیراق بکەین لەوێ بودجەی پرۆژەکان لە عیراق دا ڕێژەکەی 28٪، بەڵام لە کوردستان 33,43 ٪ یە، کەواتە بودجەی پرۆژەکان لە کوردستان زیاترە وەکو ڕێژەکەی لە عیراق، هەروەها نەفەقاتی تەشغیلیش لە کوردستان کەمترە وەکو ئەوەی لە بودجەی عیراق دا هەیە، تەبعەن ئەوە خاڵێکی چاك و باشە، داوا دەکرێت کەوا زیاتر ئیش بۆ ئەوە بکرێت، ئەگەر تەماشا بکەی ڕێژەی مووچە لە نەفەقاتی تەشغیلی 63,37 ٪ ە، ئەمە بەڕاستی دەبێت جیابکرێتەوە، مووچە خۆر لەگەڵ فەرمانبەر، ئەمە دەکرێت ئەو ڕێژە زۆرە کە بە هەموو مەقایسێك ئەم ڕێژەیە زۆرە، ئەگەر هاتو ئێمە مووچەخۆرمان کەم کردەوە و لەسەر فەرمانبەر زیادمان کرد ئەو کات هەم ڕێژەکەش کەم دەکاتەوە و هەم فەرمانبەریش زیاد دەکات، وە لە مەسەلەی دامەزراندنیش رزگارمان

دەبێت، لەوانەیە ڕیژەیەکی باش لە دامەزراندن دابمەزرێت، خاڵی سێیەمم ئەوەیە کە گرنگی دان بە پرۆژەی پیشەسازی و کشتوکاڵی ناوەند بووە، یەعنی تەبەقاتی وەسەت، کە ئێمە ئەمڕۆ لە کوردستان زۆر پێویستیمان بەوە هەیە، ئەمە دوو فائیدەی هەیە، یەکەم: ئەوەیە کە ئێمە بۆ خۆمان بەعزێك مەعامل و کارگەی ئاوا لە کوردستان دابمەزرێنین کەوا سوودەکەی بۆ خۆمان بگەڕێتەوە، نەك لە دەرەوە بۆمان بێت، یەعنی ئەوانەی کە ئیستیرادمان کردبێت لەوەی کە تەسدیر، بۆ نموونە مەسەلەن بەرهەمەکانی شیرنەمەنی، ئەلبان، ماست و پەنیر و ئەوانە لە کوردستنان دەکرێت و زۆر ئەمانە، یەعنی کارگەی بۆ دابندرێت بۆ قوتووبەندی و بۆ خاوێن کردنەوە، بۆ ماستی یۆنان و تورکیا و فلان و فلانمان بۆ بێت؟ بۆ میوەی لوبنانی و سوریامان بۆ بێت؟ بە خۆمان کوردستان مەشهورە بە میوە، مەشهورە بە سەوزە و ماست و پەنیر، کە ئەمانە لە دەرەوە بۆمان دێت، بۆیە دانانی پرۆژەی مامناوەندی یان کارگە بۆ ئەمانە کە دەکرێت ئێمە لە کوردستان ئیشی باشی لەسەر بکەین، خاڵی دیکە زانکۆی نوێ داندراوە لە گەرمیان کە لە بودجەی تازەدا لە گەرمیان و لە هەڵەبجە و زاخۆ، دیارە ئێمە دژی دانانی زانکۆ نین، کردنەوەی زانکۆ و زیاد بوونی ڕێژەی زانکۆ لە هەر وڵاتێك دا نیشانەی زانیست و زانیاریە، بەڵام ئەمەش وەکو هەر پرۆژەیەکی دیکە ئایا جەدوای عیلمی دیراسە کراوە، یەعنی ئەو شوێنانە کەوا زانکۆیان بۆ داندراوە ئایا بەڕاستی لەلایەنی زانسیتیەوە پێویستی بەوە هەیە؟ ئایا ئەو زانکۆیانەی کە ئێستا هەن فعلەن میلاکاتی تەدریسی تەواوە تا میلاکات بۆ ئەوان پەیدا بکەین؟ ئەمە یەکێك ئەمڕۆ لە موشکیلەکانی زانکۆکانی کوردستان ئەوەیە کەوا میلاکات کەمە و نیمانە، جا میلاکات نەبێت تۆ چۆن داوا دەکەی کە بۆ شەش تا حەوت زانکۆی تر میلاکات پەیدا بکەی؟ بۆیە من ناڵێم نەکرێتەوە، بەڵام جەدوای عیلمی لەگەڵیدا هەیە یان نا؟ خاڵی دیکە مەوجوداتی غەیری مالی، مەوجوداتی غەیری مالی تەماشا دەکەی $2,26$٪ داگیر دەکات، لە کاتێك مەوجوداتی غەیری مالی لە زۆربەی وەزارەتەکان دا لەوانەیە فائیدەیەکی ئەوتۆی نەبێت، ناڵێم هەمووی هەر لە ئەساس و دابین کردنی سەیارەو ئەمانە زۆربەی سەیارەکانیان حکومین لە پاش دەوام بۆ ئەغرازی شەخسی بەکاردێت، بۆ سەفەرو سیاحەی خۆیان بەکاری دێنن، بۆیە دەکرێت وەزارەتی مالیە ئەمە کەم بکاتەوە، بە تایبەتی سەیارە، هەروەها دیکۆری ژوورەکان و دیکۆری مدیر عامەکان، مدیرەکان و وەزیرەکان، لەوانەیە ناڵێم هەمووی بەڵام بەعزێکیان جاری وا هەیە کەوا ناپێویستیشە نوێ دەکرێتەوەو نۆژەندەکرێتەوە، ئەمەش هەر لە مەوجوداتی غەیری مالی حیساب دەکرێت، سلفەی عەقار 2٪ کەیان لابرد، ڕاستە ئەشەدوبیللا ڕێژەی ریبایەکەیان لاچوو بە پێی هەوڵەکانی یەکێتی زانایان و لیژنەی ئەوقاف و مامۆستایانی ئایینی و وەزیری مالیە و پەرلەمان، هەر هەموویان بەشدار بوون لە لابردنی، ئەمە جێی دەست خۆشیە، بەڵام بەلایەکی دیکە لێمان سووڕانەوە بە تەعلیماتی مالیە 250 هەزاریان دانا وەکو رسومات، ئەو 250 هەزار دینارە لەسەر 12 ملیۆنەکە لە 2٪ ەکە زیاتر دەکات، یەعنی کەواتە لە 2٪یان لابرد، بەڵام زیاتریان لەسەر دانا بە ناوی رسومات و بە ناوی ئەوانەوە، پێمان خۆشە ئەوە کەم بکرێتەوە بۆ ئەوەی تا ڕادەیەك ئینسان بتوانێت ئەمە وەربگرێ، هەروەها سندوقی نیشتەجێ بوون پارەیەکی باشی

بۆ داندراوە، بەڕاستی سندوقی نیشتەجێ بوون جێیەکی باشە و گرفت حەل دەکات، بەڵام پێویستە زۆر زۆر ئاگاداری ئەوە بن، ئەو پارەیەی سندوقی نیشتەجێ بوون بۆ کۆمپانیا تایبەتەکان نەڕوات زیاتر، یەعنی مواسەفاتی خانووەکان دروست دەکرێت، ئەمڕۆ مواسەفاتی زۆر ڕێك و پێك نین هەموویان، بۆیە پێویستە مواسەفاتەکانی زۆر باش بن و مەبلەغەکەشی لە کەمی بداتەوە، پارەیەکی باش تەرخان دەکرێت بۆ پرۆژەیەك، ئەمڕۆ پرۆژەیەك دادەندرێت و ساڵێکی تر تەماشا دەکەی پارە تەرخان دەکرێت بۆ نۆژەنکردنەوە، نۆژەنکردنەوەی نەفسی پرۆژە، باشە پرۆژە چۆن تەرخان کراو و کێ موحاسەبەی ئەوە دەکات کە ئەو پارەیە بۆ کوێ چوو؟ لیژنەی دارایی داوا دەکات لە دوو شوێن لە ڕاپۆرتەکە داوا دەکات دەڵێت 10٪ لە مینەح دا کەم بکرێتەوە، لە کاتێك دا لە ژوورەوە لە ڕاپۆرتەکەی خۆیان داوا دەکات لە 20٪ کەم بکرێتەوە، ئەو 20٪ و 10٪ یە چیە؟ مەسەلەی دامەزراندن لە ئەوقاف زۆر کەمە با زیاد بکرێت، بەخشینی مزگەوتەکان لە کرێی ئاوو کارەبا و هەروەها چاو خشاندنەوە لە بەکرێدانی مومتەلەکاتی ئەوقاف، زۆر سوپاستان دەکەم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس بۆ هەموو ئێوەی بەڕێز، ئێستا کۆتایی بە دانیشتنەکە دێنین و سبەی سەعات 10 لێرە ئامادە بن، خوا ئاگادارتان بێت، بەخێر چن.

فرست احمد عبدالله	**ارسلان بایز اسماعیل**	**محمد قادر عبدالله(د.کمال کەرکووکی)**
سکرتێری پەرلەمانی	**جێگری سەرۆکی پەرلەمانی**	**سەرۆکی پەرلەمانی**
کوردستان – عێراق	**کوردستان – عێراق**	**کوردستان - عێراق**

پەرلەمانی كوردستان - عێراق

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (4)ی نائاسایی

چوارشەممە رێكەوتی 24\2\2010

خولی سێیەمی هەڵبژاردن

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژماره (4)ی نائاسایی

چوارشەممە ڕێكەوتی 2010/2/24

كاتـژمێر (10)ی پـێش نیـوەڕۆی ڕۆژی چوارشـەممە ڕێكـەوتی 2010/2/24 پەرلـەمانی كوردسـتان - عێراق بە سەرۆكایەتی بەڕێز محمد قادر عبداللە(د.كمال كـەركووكی) سـەرۆكی پەرلـەمان و, بـە ئامـادەبوونی بەڕێز ارسلان بایز اسماعیل جێگری سەرۆك و, بـەڕێز فرسـت أحمـد عبـداللە سـكرتێری پەرلـەمان, دانیشـتنی ژمارە (4)ی نائاسایی خولی سێیەم, ساڵی (2010) ی خۆی بەست.

بەرنامەی كار:

بەپێی حوكمەكانی بڕگـە (1)ی مـاددە (20) لـە پێـڕەوی نـاوخۆی ژمـارە (1)ی هـەمواركراوی سـاڵی 1992ی پەرلەمانی كوردستانی عێراق, دەستەی سەرۆكایەتی پەرلەمان بڕیاری درا دانیشـتنی ژمـارەی (4)ی نائاسـایی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە كات (10)ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی چوارشەممە ڕێكەوتی 2010/2/24 دا بـەم شێوەیە بێت:

1 -بـەردەوام بـوون لەسـەر گفتوگـۆكردن و بڕیـاردان لەسـەر پـڕۆژەی بودجـەی سـاڵی 2010، هـەرێمی كوردستان-عیراق.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بـەناوی گـەلی كوردسـتان، دانیشـتنەكەمان دەكەینـەوە، خـولی سـێیەمی هەڵبـژاردن، سـاڵی یەكـەم، خـولی گرێدانی یەكەم، ژمارەی دانیشتن (4)ی نا ئاسایی، ڕۆژی دانیشتن 2010/2/24، بەرنامەی كار:
بە پێی حوكمی مـاددەی 1ی بڕگـەی 6 لـە پـەیڕەوی نـاوەخۆی ژمـارە 1ی هـەموار كـراوی سـاڵی 1992 ی پەرلەمانی كوردستان-عیراق، دەستەی سەرۆكایەتی پەرلەمان بڕیاری دا كە بەرنامەی كاری دانیشتنی ژمـارە 4ی نائاسـایی خـولی سـێیەمی هەڵبـژاردن لـە كـات 10ی پـێش نیـوەڕۆ، ڕۆژی چوارشـەممە، ڕێكـەوتی 2010/2/24 بەم شێوەیە بێت:

1-بـەردەوام بـوون لەسـەر گفتوگـۆكردن و بڕیـاردان لەسـەر پـڕۆژەی بودجـەی سـاڵی 2010، هـەرێمی كوردستان-عیراق.

بەڕێزان لێژنەی دارایی فەرموون بۆ شـوێنی خۆتـان، بـەخێرهاتنی وەزیـرە بـەڕێزەكان دەكـەین، كـاك شـێخ بایز، كاك د.ئاشتی، كاك دڵشاد، كاك سیروان، كـاك ڕشـید، هـەروەها بـەڕێز وەزیـری پـلان دانـان كـاك د.علـی سندی، زۆر بەخێر بێن، فەرموو.

بەڕێز كاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمە دوێنێ قسەمان کرد لەسەر چۆنیەتی رێکخستنی راگەیاندن لە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تکایە راگەیاندن تەواو، رەجائەن دانیشە، راگەیاندن باس ناکرێ، قەراری سەرۆکایەتیە، ناهێڵم راگەیاندنی هیچ لایەنێکی سیاسی لەناو ئەو پەرلەمانە بێت، جگە لە راگەیاندنی پەرلەمان زیاتر، تکایە تەواو، رەجائەن دانیشە، بەڕێز ئاواز عبدالواحد کەرەم بکە بۆ قسە کردن. نەهاتووە؟ بەڕێز صبیحە احمد مصطفی، کەرەم بکە.

بەڕێز صبیحە احمد مصطفی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێش هەموو شتێك من دەستخۆشی لە سەرۆك و ئەندامانی لێژنەی دارایی دەکەم، بۆ ئامادەکردنی ئەم راپۆرتە، هەروەها پشتگیری لە هەموو خاڵەکانیان دەکەم کە لەم راپۆرتە ئیشارەتیان پێداوە، هەموومان بە ئاشکرا دان بەوە دادەنێین کە دەکرێ کەم و کورتی لە بودجەدا هەبێت، هەر وەکو لە بودجەی ساڵی 2010 هەندێك کەم و کوڕی تێدا هەیە، بەڵام پێش هەموو شتێك دەبێت حکومەتی هەرێمی کوردستان فکر لە ژیان و خۆشگوزەرانی هاووڵاتیانی کوردستان بکاتەوە، چونکە هەموومان دەزانین کە خەڵکی کوردستان شایستەی ئەوەنە کە لە بودجە ئیشارەتی پێ دراوە زیاتری بۆ بکرێ، چونکە هەموویان تووشی قوڕبەسەری و نەهامەتی و ئاوارەیی بوونە، ئەو داهاتەی کە لە بودجەدا پێشکەش کراوە، هەموومان دەزانین کە داهاتێکی تەخمینیە، تاکو ئێستا ئەم بودجەیە لەنێوان حکومەتی فیدراڵی عیراق و حکومەتی هەرێمی کوردستان یەکلانەبوویتەوە، لە بودجەی ساڵی 2010دا زۆر خاڵی دڵخۆشکەر تێدایە، هەرچەند هەندێ خاڵی سلبیش ڕچاو دەکرێ، لەم بودجەیەدا بۆمان روون دەبێتەوە کە هەنگاوێکی گرنگی یەکخستنەوەی حکومەت و دوایی هێنان بە مۆرکی یەك ئیدارەیی تێدایە، ئەم شوێنانەی کە لە بودجەدا ئیشارەتی پێ نەدراوە، لە راپۆرتی لێژنەی دارایی ئیشارەتی پێ دراوە، وەکو یەکگرتنەوەی هەردوو دەزگای ئاساییش و یەکگرتنەوەی دیوانی چاودێری دارایی، خاڵێکی تر کە لەم بودجەدا ئیشارەتی پێدراوە، بودجەی حیزبەکانی خستووتە چوارچیوەیەکی قانونی، هەورەها خاڵێکی تر کە لەم بودجەیەدا هەیە، زامن کردنی مووچەی پێشمەرگەیە، کە لە رێگای وەزارەتی پێشمەرگەی حکومەتی هەرێمی کوردستان بۆیان سەرف دەکرێ، خاڵێکی تر کە بەراستی لەم بودجەیەدا جێی دڵخۆشیە، زیادکردنی مووچەی کەس و کاری سەربەرزی شەهیدان و کیمیاباران و ئەنفال و کەم ئەندام و دەرماڵەی مامۆستایان و زیادکردنی پارەی خانەنشینانە، بە نیسبەت خاڵی ئاوەدانی و پرۆژەکان، من بەش بە حاڵی خۆم، هەموو خاکی کوردستان لە خانەقینەوە بگرە تا زاخۆ، تا گەرمیان و هەڵەبجە، بە خاکی خۆمی دەزانم، بە تایبەتی ناوچە دابڕاوەکان و ئەو ناوچانەی کە کێشەیان لەسەرە، هەر نوقتەیەك لە خاکی کوردستان ئاوەدان بکرێتەوە، جێی دڵخۆشییە، چونکە کوردستانە و هاووڵاتیانی کورد و کوردستانی تێیدا ژیان بەسەر دەبەن، بە نیسبەت دانانی مەبلەغی 300 ملیۆن دۆلار ساڵانە بۆ سندوقی نیشتەجێبوون، ئەمە خزمەتێکی گەورەیە کە بە گشت چین و

توێژەکانی کۆمەڵ دەگەیەنرێ، دانانی بودجەیەك بۆ سولفەی عەقار، بەراستی جێی دڵخۆشییە، ئەم بە شەرتێك کە بە یەکسانی دابەش بکرێ لە شار و شارۆچکەکان و قەزا و ناحیەکان، لە کۆتاییدا پێشنیارێکم هەیە، سەبارەت بە ماددەی 19ی یاسای بودجە، کە تایبەتە بە میزانیەی حیزب و رێکخراوەکان، وەکو لە لاپەڕەی 13 ی راپۆرتی لێژنەی داراییدا هاتووە، وا دیارە دەستەواژەی رێکخراوەکان ئاشکرا نیە، ئایا رێکخراوە ناحکومیەکان دەگرێتەوە، یاخود تەنها رێکخراوە سیاسیەکانە؟ بۆیە پێشنیار دەکەم وشەی سیاسیەکان زیاد بکرێ تاکو ببێتە حیزب و رێکخراوە سیاسیەکان، چونکە رێکخراوە ناحکومییەکان، لە لایەن وەزارەتە پەیوەندیدارەکان بە پێی یاسای ژمارە 15 مینحەیان وەرگرتووە، ئیتر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

رێزدار د.زانا فەرمووو.

بەڕێز د.زانا رؤوف حمە کریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من هەوڵ دەدەم بە پێی پێویست ئەو نوقتانەی هەمە لەسەر راپۆرتەکان دابەشی بکەم بە سێ تەوەری سەرەکی، سەرەتا قسە لەسەر راپۆرتی وەزارەتی دارایی بکەم، کە بەڕێز وەزیری دارایی سەرەتا راپۆرتەکەی خۆی شی کردەوە، من ئەمەوێ ئەوە بڵێم کە لە راپۆرتەکەدا ئەوە هاتووە کە کاریگەری بودجە ئەخاتە ئەستۆی، بۆ نموونە یەکێك لە هۆکارەکان پەیوەندی بە بەغداوە هەیە، هۆکارێکی تریش پەیوەندی بە پەسەند کردنی یاسای ئەحزابەکانەوە هەیە، من ئەڵێم ئەم پاساوانە بەراستی لە رووی هەڵسەنگاندنەوە لە جێی خۆی نین، لەبەر چەند هۆکارێك، یەك لەبەر ئەوەی ئەو کاتەی کە پرۆژەی بودجە گەیشتە بەردەمی پەرلەمان، هێشتا لە بەغدا بودجە پەسند نەکرابوو، ئەمە خاڵی یەکەم، لە لێژنەی یاساییشدا لە 11/19ەوە پرۆژە یاساکان کە ئاراستەی حکومەت کراوە، پەرلەمان گلەیی لە حکومەت هەیە کە پرۆژە یاساکان وەڵام نەداتەوە، نەوەك حکومەت گلەیی بکات کە پەرلەمان زوو پرۆژەکانی ئاراستە نەکردووە، ئەوە دووەمیان، سێیەمیان، ئەگەر کابینەی پێنجەم توانیبویەتی لە رۆژی 2009/7/22دا بە هەمان راپۆرتی وەزارەتی دارایی نووسراوێك ئاراستەی حکومەتی بەغدا بکات، بە نووسراوی ژمارە 11166 ئاراستەی بکات، کە خەرجی و داهاتەکانی بە خەملاندنەوە بنێرێت، بۆیە ئەتوانیت ئەگەر نووسخەیەکیش لەم راپۆرتە، لەم خەملاندنە، ئاراستەی پەرلەمانی کوردستان بکات، بۆ ئەوەی کە زوو پەرلەمانی کوردستانیش کاری خۆی بکات، نەبێتە هۆی ئەو دواکەوتنەی کە بە هەموو پێوەرێك دواکەوتنەکە لە خودی ئەستۆی حکومەتدایە، نەوەك لە ئەستۆی پەرلەمان یاخود جیهەتێکی تر، پاشان بێینە سەر باس کردنی پارەی تەرخان کراو بۆ تەمویل کردن، ئەوەی کە لە بەدغداوە بۆمان دێت، رێژەکەی دەستنیشان کراوە بە نزیکەی 11 ترلیۆن و 432ملیارو 176ملیۆن، لە هەمان کاتدا دەستنیشان کردنی داهاتیش بە 348ملیارو 679ملیۆن دینار، من لێرە ئەپرسم لە وەزارەتی دارایی، ئایا ئەم 348ملیارە لە کوێی تەمویل کراوە کە بۆمان هاتووە؟ لە راپۆرتی لێژنەی یاساییدا هاتووە کە تەنها پارەی گومرگ ئەگەڕێتەوە بۆ حکومەتی

ئیتیحادی، ئایا چ جێگەیەك كراوەتەوە لەم پارەیە و بە چ شێوەیك سەرف ئەكرێت؟ پاشان لە وەزارەتی دارایی ئەپرسم: ئایا ئەو پارەیەی كە تەرخان ئەكرێت بۆ پارێزگاكان لە هەمان كاتدا بە پێی یاسای پەرەپێدانی پارێزگاكان، بۆ نموونە ئەو تەقدیراتانەی كە هەیە ئەگەر بە هەڵەدا نەچووبم، تەنها بۆ پارێزگایەك وەكو پارێزگای سلێمانی بۆ ساڵی 2010، نزیكەی 40ملیار دینارە، ئایا ئەوە لە چ پرۆژەیەك تەرخان دەكرێت؟ كێ چاودێری ئەم حاڵەتە دەكات؟ لە كاتێك كە ئێمە لە سایەی ئەنجومەنی پارێزگاكان وادەیان تەواو بووە و هەڵبژاردنیشیان تێدایەو بە ئەنجام نەگایندراوە، ئەو پارەیەی ئەگاتە دەستیان لە ژێر سەرپەرشتی كێ بە ئەنجام ئەگەیەنرێت و ئەو داهات و پارەیە بە چ شێوەیەك و لە چ پرۆژەیەكدا و لە چ سەرف ئەكرێ؟ ئەگەر بێینەسەر باس كردنی ئیستیمارەی تەقدیراتی ئیرادات، كە لە لایەن حكومەتی هەرێم پێشنیاز كراوە بۆ ساڵی 2010، بەڕێزان سەرتاپای ئەمانە هەمووی جێگای گومانە، راستە ئەوە بودجەیەكی خەملاندنە، بەڵام ئەگەر تۆ نەتوانی تەقدیری بكەی، ئەتوانی بە نزیك بوونەوە رێژەیەك پێشكەش بكەی كە عەلەل ئەقەل هەندێكیان نزیك بێت لەو رێژەیەی كە لە ساڵی 2009دا تەحدید كراوە، ئەگەر ئێمە نەتوانین بە تەواوی لە 2010 رێژەیەك تەحدید بكەین، خۆزگە بگەڕاباینەوە سەر ئەوەی كە لە 2009دا هەبووە، بۆ نموونە من یەك، دوو وەزارەت لەمانە باس دەكەم، كاتێك كە باس لە وەزارەتی شارەوانی و گەشت و گوزار دەكرێ، مەعقول نیە بە هەموو پێوەرێك تۆ لە 31 ملیارەوە بێتەوە بۆ 307 ملیۆن، لە هەمان كاتدا من پرسیار دەكەم لە وەزارەتی سامانە سروشتیەكان، لە راپۆرتەكەیاندا هاتووە و نووسراوە ئیراداتی تر لە زمنی مەبیعاتی نەفتی لە 2009دا 18 ملیۆنە و لە ساڵی 2010 تەقدیر دەكرێ بە 890 ملیۆن، 18ملیۆن پارەی دوو مانگی مووچەی ئەندام پەرلەمان و وەزیرێكە، باشە ئەگەر بەو حیسابەی سەیری بكەین، ئەم پێوەرە بە هیچ پێوەرێك و ئەو پارەیە ناگاتە ئەو رێژەیەی كە هەموومان، وەزیری بەڕێزیش ئامادە بوو كە باس لە 5 ملیارەكە ئەكات، ئەو رێژەی پارەیەی كە دەستنیشان كراوە، جا ئەگەر ئەمە بە پرۆژە بێت، بە پارە بێت، بە هەر چ پاساوێك بێت، مەفروز بوو لەگەڵ پرۆژەكاندا، ئێمە یاداشتێكی ترمان لەبەر دەستمان بوایە، كە باس لەوە كراوە پرۆژەی جیا بەدەر لەوانە، ئەگەر بە پرۆژە یاخود بە داهات بێ دەبوا دەستنیشان بكرابا، لە هەمان كاتدا من ئەپرسم ئەگەر داهاتی وەزارەتی سامانە سروشتییەكان بە تەقدیری بۆ ساڵی 2010 بریتی بێت بە رێژە، بریتی بێت لە 0,25٪ كەچی ئەبێنین بە تەقدیری داهاتی پەرلەمانی كوردستان رێژەیەك نزیكە لە رێژەی وەزارەتی سامانە سروشتیەكان كە بریتیە لە 0,25٪، من ئەپرسم لە بەڕێزان، لە پەرلەمانی كوردستاندا، خۆ ئێمە هیچ واریداتێكیشمان نیە، رێژەكەی نزیكەی لە 0,19٪ لە كاتێكدا كە ئێمە یەكێك لە وەزارەتە بەرهەم هێنەرەكانمان رێژەیەكی هەیە نزیكە لە رێژەی وەزارەتی سامانە سروشتیەكان، بۆیە لە هەمان كاتدا ئەپرسم لە بەڕێز وەزیری دارایی كە خۆی بەڕێزیان ئاماژەی بەوە داوە كە ئاگاداری پارەی داهاتی ئەو گرێبەستە نەوتیانە نیە، من ئەپرسم لە بەڕێزیان، ئایا ئەو تەنسیقەی كە هەیە لە حكومەتی هەرێمی كوردستان لە نێوان ئەو دوو وەزارەتانە، ئایا بە چ حاڵەتێك كراوە؟ ئایا ئێمە لەبەردەمی دوو وەزارەتی داراییداین یاخود یەك وەزارەتی

داراییمان هەیە؟ بۆیە بە تەواوەتی ئەو پارانە دەست نیشان بکرێت، لە چ پرۆژەیەکدایە؟، چونکە ناکرێت ئێمە لەبەردەمی راپۆرتی وەزارەتی داراییدا بین، بەڵام لە هەمان کاتدا ئاگاداری داهاتێکی تر نەبین، دێمە سەر باس کردنی راپۆرتی لێژنەی دارایی، لەگەڵ رێز و حورمەتم بۆ هەموو بەرێزانی خوشك و برایانی لێژنەی دارایی، ماندووبوون بە ئیشەکانیانەوە دیارە، بەڵام من لە هەندێ کاتدا گلەییم لەو بەرێزانە هەیە تایبەت لەناوەرۆکی راپۆرتەکە، دڵنیا بن تێبینیەکانم بەس لەسەر راپۆرتەکەیە نەك لەسەر هیچ یەك لەو بەرێزانە خۆیان، یەکێك لەوانە کە بە لەنگی دەبێنم ، هەندێ جار ئەبینین لە راپۆرتی لێژنەی دارایی بە جۆرێك لە جۆرەکان پاساو ئەهێنێتەوە بۆ راپۆرتەکەی وەزارەتی دارایی، لە هەمان کاتدا خۆی بە دوور ئەگرێت لە باسکردنی هەندێ تەوەر و داوا ئەکات لە ئایندەیەکی تردا چارەسەرێك بۆ بەشێك لەو کێشانە بدۆزێتەوە کە لە پرۆژەی بودجەی ئەم ساڵدا ئاراستە کراوە، داوا ئەکات بۆ ساڵی 2011 راپۆرتەکە بە ئاراستەیەکی تر بێت، بۆیە هەست دەکەم ئەم راپۆرتە لەسەر ئەم تەوەرە کار ناکات، کە داوای لێ بکەیت ئیجبار بکرێت، چونکە بڕیاردەری کۆتایی لەسەر بودجە خودی پەرلەمانە نەوەك حکومەت، لە هەمانکاتدا لەناو راپۆرتەکە هەندێك زاراوە خۆی تەنانەت لە خوێندنەوەشدا بەرای من روون نیە، بۆ نموونە لە لاپەرەی 6دا باس لەوە ئەکات ئەڵێ: حکومەتی هەرێم، دیارە لێرە باس کردن لەسەر کابینەی پێنجەم تا رادەیەك توانیویەتی لە ساڵی 2009دا پلانی بودجەی ئاسایی جێبەجێ بکات، لێرە نووسراوە تا رادەیەك، دوایی نووسراوە بە رێژەیەك لە 97,65٪، من پێم سەیرە ئەگەر تا رادەیەك توانیوەتی لە 97٪جێبەجێی بکەن، لەوانەیە پرۆژەکە لە 200٪ بێت، بەڵام لە هەمان کاتدا زۆر لە وەزارەتەکان و دەزگاکانی هەرێم نەیانتوانیوە بە تەواوەتی ئەو پلانەی پابەندە بە حیسابەکانی سلع و خەدەمات و صیانە و مەصروفاتی ئوخرا، مەوجوداتی غەیر مالیش جێبەجێ بکات، ئەوە خۆی لە خۆیدا هەست دەکەم جۆرە تەعاروزێکە، نا هاوسەنگیەکە لە تەقییمکردنێکی دەقیقی ئەوەی پێشوو، لە هەمان کاتدا لە بەرێزانی لێژنەی دارایی ئەپرسم، ئایا ئەو بەرێزانە راپۆرتیان لەبەر دەستدا بووە تایبەت بە حیسابی خیتامی 2009 کاتێ باس لەم شێوەیە ئەکەن؟، کە توانیوەتی بە رێژەیەکی دیاریکراو ئیش بکات یاخود ئیش نەکات، پاشان ئەپرسم لە بەرێزانی لێژنەی دارایی، ئایا چۆن توانیویانە کار بکەن لەسەر پرۆژەی بودجەی هەرێمی کوردستان؟، لە کاتێکدا یەك راپۆرتی چاودێری دارایی لەبەردەستی ئەو بەرێزانە نەبووە، من هەندێ زانیاریم لەبەر دەستدابوو و کە بەڵێنم دابوو هەندێ بە نهێنی بیهێڵمەوە لای خۆم بەو هیوایەی کە پەرلەمانی کوردستان لە کاتێکی دیاریکراودا لەسەر ئەم راپۆرتانەی چاودێری دارایی ئیش بکات، بەڵام بە ناچاری من لێرە هەندێ نموونە ئەهێنمەوە، کە نموونەی قەرزی حکومەتن لەلای دەوائیر و شەریکات و ئەفراد، بەڵام تا ئێستا حکومەت لێپێچینەوەی بەرامبەر نەکردووە، ئەپرسم لە وەزارەتی دارایی، باشە رێژەی ئەو قەرزانەی کە حکومەت هەیەتی لەلای ئەفراد، لە لای شەریکات، لە پێشینە، لە سولفەی زەواج، لە سولفەی عەقار، ئایا ئەمانە لە ساڵی 2010 رێژەی چەندیان لێ دەگێردرێتەوە و ئەو رێژەیە چەندی دەستنیشان کراوە لەو داهاتەی کە خەملێنراوە بەر 348ملیارو چەند ملیۆن دینارێك؟، بۆ نموونە لە یەکێك لە حاڵەتەکاندا،

زۆرترین راپۆرتەکانی چاودێری دارایی لە کۆتایی ساڵەکانی 2008 و 2009دا ، تایبەت بە دەردانی سامان لە تێوەگلان، مەسائیلی گەندەڵی، تایبەتن بە وەزارەتی کارەبا، وەزارەتی دارایی و ئابووری و وەزارەتی شارەوانی و گەشت و گوزار، ئەم راپۆرتانە بە نموونە دێنمەوە، 43 ملیار دینار داوا کراوەتەوە، کە قەرزی حکومەت بووەلای هاووڵاتی و شەریکات، چی کراوە، لەو قەرزەی کە وەرگیراوەتەوە لە داهاتی حکومەتدا؟، سێ ملیار پێشینەی جۆراوجۆر بووە، ئیتر لە کۆتایی 2009دا لە یەك ملیار دینار زیاتر داوا کراوەتەوە، 283 هەزار دۆلار بە نایاسایی خەرجکراوە، 15 ملیار داوا کراوە، قەرزی حکومەت بووە لە لای شەریکات و ئەفراد، وەزارەتەکانی دارایی و کارەبا و پیشەسازی و پرۆژە تایبەتیەکان، 143 ملیار دینار قەرزی حکومەتی هەبووە لە لای ئەفراد و شەریکات چی لێ کراوە؟، تەربیە 395 ملیاری هەبوو، سولفەی زەواج و عەقار کە تا ئێستا وەرینەگرتووتەوە، ئەمانە هەموو پرۆژەن کە تا ئێستا بێ وەڵام بووە، لە هەمان کاتدا من ئەوە ئەڵێم، ئەگەر بێین ئەو پرۆژە بودجەیە بەراورد بکەین بە کارنامەی کابینەی شەشەمی حکومەتی هەرێمی کوردستان، ئەو کارنامەی کە تا ئێستا بەداخەوە لەبەردەم پەرلەماندا گفتوگۆی دەربارەی نەکراوە، ئەبینین دیسان نا هاوسەنگیەك هەیە لەم حاڵەتانە، بۆ نموونە لە بواری ئابووریدا، لە کەرتی پیشەسازیدا، لە کەرتی بازرگانیدا، کارکردن لە توانا سازی لاوان و لە کەرتی خانەنشینی بۆ رەخساندنی دەرفەتی کار، ئەمانە هەموو حاڵەتن، تاکە قسەشم ئەڵێم: کەم قسەکردن لەسەر ژێرخانی ئابووری لە کارنامەی حکومەت هاتووە، کار بکرێ لەسەر پەرپێدانی شەمەندەفەر، بەڵام ئەبێنین لەناو پرۆژەکاندا پارە تەرخان بکرێت بۆ پرۆژەی پردی خەسرەو، ئەو پردەی کە ئێمە دوو ساڵە بەسەری ئەرۆین، پارەکە لەوێدا تەرخان دەکرێت و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سوپاس، رێزدار بەیان احمد فەرموو.

بەڕێز بەیان احمد حسن کۆچەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

راستی ئێمە وەکو میللەتی کورد، میللەتێکین پەیڤانی خۆ دەهاوێژین بەرەو پێشکەفتنا، لەوما گەلەك و گەلەك گرنگە ئەز دەبینم ستراتیجیەتی مالی یا هەرێمی کوردستانی بیتن باشی ڤیادیارکرن، راستیدا دەبینم ستراتیجیەتی مالی نە وازیحە، ڤیتن ئەڤ ستراتیجیەتە گەلێك جڤان بێتە دارشتن لەسەر ئەساسێ شەفافیەتێ بێتە دانان، روئیا بۆ بواری دارایی چیە؟ هەمی پرۆژەیەك دەبێ روئیا هەبێت، دەبێ پەیاما، ریسالە هەبێت، ئەهدافێ مە چیە؟ ئەوە تەبعەن نە دیارە، ئەڤە تەبعەن چەند خالێك هەن ئەز دەبێژم، یەکێ: گەلەك و گەلەك گرنگە رەسما سیاسیەتە مالیە هەرێما کوردستانێ بێتە کرن، ئێمە وەکی گوتیە ئەز میلەتێکین بەرەڤ پێشکەڤتنا هەنگاوی خۆدەهاوێژین، گەلەك و گەلەك زەروورەیە بونیاتی تەحتی ئەم هەمیت خەما، هەمی بونیەی تەحتی میللەتی ئەم دی چەوا ئاواکەین، ئەڤە هەموو پێویستی دیراسەتی واقیعی هەیە، کو ئەڤرۆکە بە خێیە ئەڤە هەمی مانا دەبێتن، دیراسەتێك هەبێ بۆ واقیعی ئیحتیاجاتی

هەر دەڤەرێك، كول زاخۆ هەتا كفری و كەلار و هەتا هەڵبجە، پێویستیت گەلەك شت هەیە بەراستی، چونكە میللەتێكە وێران بووە، بونیەی تەحتی بۆ نەهاتیە دانانێ، گەلەك و گەلەك پێویستە سیاسەتێكی وازیح هەبێتن لەو بواریدا، ئەڤ سیاسەتە تەبعەن كاری هەرە گرنگی وەزارەتی پلاندانانیە بە راستی كو بە تەنسیقی لەگەڵ وەزارەتی دارایی، رەسما ڤی سیاسەتە بكات بە شێوەیەكی گەلەكی جوان، خوتە دەبێ هەبێت، خوتە بۆ 10 ساڵی و 5 ساڵی، واقیعی كوردستانێ ئەڤرۆكە ئەڤەیە، هەتا 50 ساڵی تر دەبێ ئەڤە چ لێ بكەین، هەموو دێتە گۆڕین، ئەڤرۆكە دەڤیا میللەتی مە میحتاجی گۆڕین هەیە بەراستی، شتی مەلموس ئەڤ بۆ میللەتی خۆ بكەین لە بواری خزمەتگوزاریدا، بۆ نموونە، ئەگەر ئەز بەحسی كەرتی پەروەردە بكەین، كەرتی ساخلەمیا بكەین، كە كەرتێكی هەرە گرنگن، ئەگەر ئەڤ بونیەی تەحتی هەردوو ئەڤانە نەكەین تەبعەن، ئەڤ چەند موحتاجی كردنا مەدرەسەینە؟ ئەڤ جەند مەحتاجی ساخلەمینە؟ خەستەخانە و شتمان هەبێت، ئەمە جارێك موحتاجین، هەتا سی ساڵی تردا دەبینین ئەڤ بونیا هەبی، هەندێ دابین ئەو بەرنامجێت دبێ، وەختێك دیاریكراو بێت، ئەڤە هەندێ دەبێ وازیح بێت بەراستی، موراعاتی عەدالەتی و شەفافیەتی و نیسبەی سوكانی تەبعەن گەلەك و گەلەك زەروورییە، خاڵا دی كو جەنابی وەزیری دارایی ئیشارەتی پێدا، كوما خەلەلێ لە بەغدا هەن، ئەز نازانم هەتا كەنگین ئەڤ خەلەلە دێنە دی كرن؟، ئەم كورد وەكو شەریكێكی فیعلی لە بەغدا زیاد بایە، هە تا هەنوكا ئەڤ كێشە هەندێ مەحەل هەبوایە، ئەڤرۆكە سەرۆكا كۆمارێ بگرە و جێگری سەرۆكی وەزیران بگرە و ئەز ئاگادارم ئەگەر غەلەت نەبم، جێگری وەزیری مالی كوردن، بۆ چی مە نوێنەرێ لێرە نینە هەتا كرن؟ و بۆ چی ئەز موتالەبەی پێ ناكەین وەكو حەقێكی سەرەكێی یی خەڵكی كوردستانێ؟ هەتا كەنگین ئەڤ تەنازولێ لە حەقی خۆ بكەین بەراستی؟ ئەڤرۆكە میللەتی مە دەبێ موتالەبەی بكاتن، تەبیعی ئاڤەدانكردن بەراستی ئەڤە ئەز دەبێژم لە ئیختیصاصاتی وەزارەتی پلان دانانە، هەر وەزارەتەك شتەكی هەیە، یەعنی گەلەك و گەلەكە گرنگە وەزارەتێ پلان لە خەما مەشاریعی ستراتیجی دابێت، ئەڤە كرنا بونیاتا تەحتی میللەتا دابین كرنا بەراستی، كو هەر پارچەیەك لە كوردستانێ پێتەڤێ بونیە تەحتیە، ئەگەر ئەز پرسیارێكی ئاراستەی وەزیری دارایی بكەین، مینحەی دەولی هەن، قروزی دەولی هەن، ئەرێ نیسبەی كوردستانا تێدا چەندە و كێ دەدا ؟، تەبعەن ئەڤە هەمی نادیارە، هەروەسا كو مینحەی تایبەت هەن بۆ كوردستانێ، بۆچی ئەڤە بەكار نایێن؟ حەملەیەكی ئاڤاكرنا قوتابخانە، سەخلەمیا، بۆ چی ئەڤە تەرەف نەكەینە؟ هەزاران ئەڤرۆكە هەرێمی كوردستانێ پێویستی بە قوتابخانە و لە هەمی بواردا بەراستی هەیە، یا دی دیتنا وەزارەتی دارایی بۆ چارەسەركرنا كێشەی بەتاڵی، كێشەكە گەلەك و گەلەك مەزنا بەراستی، دی چ بكاتن؟ یەعنی خوتەی و پلانی چیە بۆ ئەڤان دەرچوویێ؟ كو بەراستی كادیرێكی نەوعینە، كادیرەكن شەهادەی بەدەست خۆیان كرن، هەتا كەنگین ئەڤە هەمێ وا بمێنن؟ بەراستی وەكو شعوور مەسئولیەتێكی ئەز دەبێژم، ئەڤرۆكە دهۆكێ بگرە هەتا كفری و مەندەلی بگرە هەمی موزاهەرە دەكەن قوتابیە مە، ئەڤە چ هەیە بۆ ئەڤ دەرچوون، بۆ چ ئەڤ مووچە خۆرێ تەنێ حەلەك دانانێ؟، ئەڤ موشكیلەیە گەلەك و گەلەك مەزنا، یەعنی

ئەڤ خەریجی هەن همێ گەنجی خۆمەتا هەن و خزەمتا خۆ پێشکەشی میللەتی خۆ بکەن، ئەم پێویستی پیا هەیە بەراستی، لەبەر هەندێ دەبێ بەراستێ ئەمە هەندێ تر وازیحتر بێ و حەلێك هەبێ، بەداخەوە ئەز دەبێژم لە هەمی حەملا هەڵبژاردنا، هەمی تەئکید لەسەر ئەڤە دەکەنەوە ئەز دێم چارەسەری بەتاڵە دەکەم بەس کانێ؟ شیعارات گەلێك حیزبەکان دێنە کرن، نایکەن، بەس ئەڤ موزاهەراتە موئەشرێکە بەراستی، ئەڤ وەکو شعوری مەسئولیەت ئەز دەبێژم، یا دی سولفەی عەقاری، ئەڤە شتێکی دەست خۆشی لێ کرن بەراستی، بەس ئەز دەبێژم بۆ چی ئەز وەکو عیراقی ناکەین ببێتە تەئسیری ئیقتیصادی، دروستەهی، خەڵکی مە ئەز گەلێك موستەفیدین و فیعلەن ئیستیفادە دەکات، ئەز گەلەك و گەلەکا شتی باشی لێ بکەن، بەحسی مەدرەسەی نموونەیی هاتنە کرن، پرۆژێ دیدا، ئەز دەبێژم مەدارسی نموونەیی ئەڤ محتاج نینە، چونکە گەلەك شت هەن هێشتا لە بن ئیجارن و مەدرەسە نینە، لەبەر هەندێ گەلەك حاجات هەن زۆر زەرووریە بۆ مەدرەسە، پرسیارێك ئاراستەی جەنابی وەزیری دارایی دەکەین، رسوماتی دائیرە نە وازیحن، ئەز نەزانم کێ ڤە چن؟ شتێکی دی، وەزارەتی کاروباری کۆمەڵایەتی، ئەز وەکو ئەندامێ لە لێژنەی کاروباری کۆمەڵایەتی و خێزانیمە، بەراستی حاجاتەکە گەلەکە گرنگ هەیتن، باخچەت ساڤا بینە ئاڤا کرن لە هەمی عاردا، بە تایبەتی لە قەزا و ناحیە، ئەڤە حاجەتەکە گەلەك و گەلەك مەزنە بێتە ئاڤاکرن، وەکو ژنەك ئیستیقرار دەکات، وەزیفی بێت و بچێت تەندروستی ئەدائی بکات، چونکە ژن ئەڤرۆکە هاریکارێکا گەلەکە مەزنە ئاڤا کرا میللەتێ کە، شتێکی دی گەلەك و گەلەك زەروورییە، ئەڤرۆکە میللەتێ مە چاڤەرێیە بەراستی، ئێکگرتنا هەمێ دەزگاها، و دێماهێك ئینانا دوو ئیدارەیە بەراستی، ئەڤە مەسئولیەتە گەلەکە گرنگە و ئەڤرۆکە پێویستە ئەم دیماهیە پێك بێنین، رەنگ بدانا خۆ بودجە هەرێمی کوردستانا هەبێت، ئەگەر ئەز بێژم 90 ملیار هاتنە تەخصیص کرن بۆ ژینگەها دیمەقراتی، ئەڤە دڵ خۆشیە، تەبعەن و شتێکی گەلەك جوانە، بەلێ ئەز دەبێژم تەئکیدم هەندێ ژ مەبدەئێ عەدالەتی دابین کرن ڤێ چەند جێدا، چونکە دەهان رێکخراوێ هەن، هیچ فلسەك وەرنەگرتیا و سالێك، چەند سالێك هەیە و دەبوری، ئەوژێت خەڵکی ی میللەتی نینە، چیدی مەحروم بن، هەتا کەنگین مەحروم بن؟، یا دی سەر ئەزمانێك سەرکردە و حزبی دەسەڵاتدار، هاتیە گوتن 70 ملیار.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە باسی راپۆرتەکە بکە، حیزبی دەسەڵاتدار لەناو راپۆرتەکە نیە، رەجائەن،

بەڕێز بەیان احمد حسن کۆچەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەڤە حەقی خەڵکێ مەیە مامۆستا.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دەتوانی لە مەجالێکی تر موناقەشەی ئەوەی بکەین لە وەختێکی تر، بەس ئێستا باسی راپۆرت دەکەی، چیت لە سەرداوە؟

بەڕێز بەیان احمد حسن كۆچەری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

حزبێكی تر هەن، رێكخراوێك هەن هیچ فلسێك نینـە، ئـەز تەئكیـدی لەسـەر عەدالـەتێ دەكـەین بەراسـتی، پشتێ دێ دەست خۆشی، وەلەو ئەز حەز كەم بـۆ دوو دەقیقـە وەكـو نوێنـەرێ پارێزگاهـا دهـۆكێ ئیشـارەتێ بدەمێ، وەلەو هەڤاڵێ من هەندێ بەحس لێ كرن، ئەز ئەرقامێ مە ئیشارەت ئەدەم، كۆ ئەگـەر ئـەم بێـژین بۆ چی، یەعنی حاجـەتی پارێزگاهـا دهـۆكی بەراسـتی كـۆ نوقتەكـە گەلـەك و گەلـەك فـەرە، ئیشارەتێ ئـەز دەدەمــە برایــەت خــۆ، تەبعــەن بــۆ ئاگاداریــە برادەرێــت مــە، هــەمیا ئەنــدام پەرلــەمانی بــەڕێز، راســتە رەنگڤەدانێكی باش هەیە بۆ ئەم پرۆژەو كـە تـەرخان كـرن پارێزگاهـا دهـۆكێ، تەقریبـەن نیسـبە لـە 38٪، بەس ئەگەر ئەڤ بینین لە پار، میزانیەی پار چەند بوو؟، تەبعەن لە 6٪ تـەرخان كـرن بـۆ بـاژێرێكی وەكـو پارێزگاها دهۆكێ، تەبعەن ئەڤە ب چ حەقی؟ ئەگەر ئەز بێژن هەردوكێ بكـەین یـەعنی تەقریبـەن دەبێتـە لە 16٪، كو رێژا مە لە 24٪، دێ ڤە ژمارە سوكانیا خەلكی دهۆكێ، ئەڤرۆكە گەر حیساب بكەین لە سەدان و هەزاران ئەز موحتاجێ مامۆستایانا، یەعنی هـەتا 5، 6هـەزار مامۆسـتا ئـەز دەڤـێ، ئـەز موحتـاجی 400 مەدرەسەینە لە پارێزگاها دهۆكێ، ئەڤە وەكو ئەرقامێ، ل دەڤـەرا ئـاكرێ 58 مەدرەسـە هـەبوون بـە ئیجار هەبوون، كەرتی كەهرەبا حەتا ڤێ دەقیقە هیشتا چبوو نەهاتیـە كرنـا تەبعـەن، ساڵێ حـەفتا مەعمەلـەك هەبوون، هە تا ئێستا یەك مەعمەل و ئێك پرۆژە ستراتیجیە دهۆكێ نەهاتیـە كـرن، تەبعـەن هـەتا 2009 كۆ دەڤەرا بادینان ئەنفال دەستی پێ كرن، 72 گونـد بە هیچ ئیشارەتێك نەهاتبووە دان لە وەزارەتێدا.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

تەواو خوشكی من، وەختت تەواو، بەڕێزان دوێنێ لە راگەیاندن لـەناو موناقەشـە وشـەیەك كـە لێـی نـاڕازی بـووین بـەكار هـات، وشـەی بـەرڵایی و داوام كـرد لـە پرۆتۆكـۆل بسـڕێتەوە، بـەڵام بەداخـەوە ئەمشـەو لـە راگەیاندنەكان بڵاوكراوە، بۆیە داوا لە راگەیاندنی پەرلەمان دەكەم بە بێ كۆنـترۆل هەر وشـەیەك ویستمان سەحب بێت ئەبێ سـەحب بێـت، نـابێ هـیچ وشـەیەك كـە سـەحبی بكـەین و دابەزێتـە راگەیاندنـەكان، زۆر سوپاس، فەرموو.

بەڕێز پەیمان عزالدین عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

هەر لە چوارچێوەی ئـەو قسـەی جـەنابت باسـت كـرد، جـەنابت دوێـنێ و ئـەمڕۆش لـە قسەكانی د. زانـا و ئێستاش لە هی بەیان خان، ئیشارەتت بەوە كرد كە رێكخستن حەقی جەنابتە، كە موراعاتی كاتەكـە بكـەن، بەڵام لە راگەیاندنەكاندا وا دەركەوت ئەمشەو كە لەسەر زاری راوێژكاری راگەیاندنی جەنابتانەوە كە ئێمـە نەمانتوانیوە لە كاتەكانی خۆشمان قسە بكەین، بۆیە ئـەبێ جـەنابت یـەكلایی بكەیتـەوە، یـان ئێمـە كاتمـان

هەبێت بۆ ئەوەی وەكو من دوێنێ بە هەناسە سوارییەوە قسەكانم تەواو كردیە بۆ ئەوەی پێرابگەم، یان ئەوەتا قسەی راوێژكاری جەنابتان سەحب بكرێتەوە.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

باشە تەواو، 5 دەقیقەیە و من سوپاست دەكەم، هیچ موناقەشەیەكی تر نیە، رێزدار ئاواز عبدالواحد فەرموو.

بەڕێز ئاواز عبدالواحد جعفر:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

زۆر سوپاس بۆ هەڤاڵانی لێژنەی دارایی بۆ ئامادەكردنی راپۆرتەكەیان، دیارە ئێمە لە زۆربەی ئەو لێژنانەی كە كارمان تێدا كردووە تێبینیەكانی خۆمان خستووتە بەردەم، بەڵام یەك تێبینیم ماوە، ئەوەی بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاكان لە راپۆرتی دارایی ئیشارەتی پێكراوە، وەك دەبینین بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاكان ئەمساڵ لە چاو ساڵی پار بە رێژەیەكی بەرچاو كەمی كردووە، كە ئەمەش تەئسیرێكی راستەو خۆی دەبێ لەسەر گەیاندنی پرۆژە خزمەتگوزارییەكان بە هاووڵاتیان، بە تایبەت هاووڵاتیانی قەزا و ناحیەكان، داواكارم لە حكومەت كە بكرێتە توصیە و ئەگەر بكرێت لە بودجەی ئیحتیاتی حكومەت یاخود هەوڵ بدرێ لە رێگای حكومەتی بەغداوە ئەم بودجەیە تۆزێك بۆیان تەعویز بكرێتەوە، وەكو ئەو پرۆژانەی كە پەیوەندی بە ژیانی كاروباری هاووڵاتیانەوە هەیە، بۆیان زیاتر بكرێتەوە و، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، رێزدار كاردۆ فەرموو.

بەڕێز كاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بۆ ئەوەی قسەكان دووبارە نەبێتەوە، خۆشم ئەندامم لە لێژنەی دارایی و ئابووری، بەڵام بەراستی تەحەفوزم هەبوو لەسەر زۆربەی مادده و بڕگەكانی كە ئامادەكرابوو، بە گشتی راپۆرتی حكومەت كە بەڕێز وەزیری دارایی دوێنێ خوێندییەوە، باسی لە تاخیر كردنەكە كرد كە بودجە بۆ تاخیر بووە؟، كە برادەران باسی سەبەبەكیان كرد كە سەبەبێكی موقنیع نیە، ئەمە خاڵێكیان، خاڵێكی تر باسی سیاسەتی حكومەت دەكات كە بەرنامەی حكومەت لە پەرپێدانی یان ئامانجی سەرەكی، یەكێك لەوانە بە نموونە دێنمەوە، كارەبا كە لە حەقیقەتدا لە پرۆژەكەدا یەك پرۆژەی وا گەورە بۆ ئەهمیەتی نموونەی كارەبا كە لە سیاسەتی حكومەتدا، ئەمە جگە لە مەجالی كشتوكاڵ لە زۆر مەجالی تردا كە زۆر دیارە ئەم راپۆرتە هەر راپۆرتەكی روو كەشی و ئەوەیە، نەك بە قوڵایی و بە داتا و زانیاری و پیداویستیەكان چووبێتە ناو دارِشتنی ستراتیجیەك كە بەرنامەی حكومەتە، خاڵێكی دیكە كە من پێم وایە زەبتی داهاتی پێ دەكرێ، ئەو بڕیارەی یان ئەو پرۆژەی كە پەرلەمان دەری دەكات و لە یاسا دەرناچێت، پەیوەندی بە دیوانی چاودێری هەیە، تا ئێستاش دیوانی چاودێری، دوو دیوانی چاودێری هەیە، دوو نیزامیان هەیە، كەواتە ئێمە هەر

یاسایەك دەربكەین و بۆ ئەوەی بزانین ئەم یاسایە جێبەجێ دەكرێت، یان جێبەجێ ناكرێن، یان پرۆژەی حیزبی هەیە؟ ئەو دەرئەنجامە وەرناگرین كە پێویستە، بۆیە من سەرەڕای ئەو پێشنیارە، پێشنیار دەكەم بودجەی دیوانی چاودێری و ئاساییش و مین رابگێرێ، جگە لە مووچە، هەتا یەك دەگرنەوە، چونكە پەرلەمان قانونێكی هەیە كە ئەم دەزگایانە یەك نەگرنەوە بە ناشەرعیان دەزانین، ئەمە خاڵێكە بە پێویستم زانی تەئكیدی لەسەر بكەمەوە، دووەم خاڵ: مەرجەعیەت نەبوون لە دابەش كردنی پرۆژەكان، وەزارەتی دارایی دەیان پرۆژەی هەیە كە ئیختیصاصی ئەو نیە، ئیشی ئەو نیە، ئەمە یەكێكە لە كەم و كورتیەكان، خاڵێكی دیكە كە پەیوەندی بە ناهاوسەنگی نەتەوەییەوە هەیە، ئەویش لەوەی كە ئەگەر سەیری ناوچە جێ ناكۆك لەسەرەكان بكەین، من یەكێك بووم لەوانەی كە ئێستاش جەنابی وەزیری دارایی شاهیدە لەسەر ئەوە، باسی ئەوەم كرد، ئەو پرۆژانەی كە دادەندرێن بۆ جێگا ناكۆك لەسەرەكان لەبەر ئەوەی لەگەڵ وەزیری پەیوەندیداری جێناكۆك لەسەرەكان دانیشتین، وتی، ئەگەر بۆتان باس بكەم چ پارەیەك دێتە كەركووك و بە چ ناشەفافیەك سەرف دەكرێ، سەرتان سوڕ دەمێنێ، بۆیە ئێمە وتمان دەبێ میكانیزمێك هەبێ و شەفافیەتی هەبێ و دەبێ شوێنێك هەبێ ئەم پارەیە سەرف بكات، ئەمە خاڵێكیان، خاڵێكی تریان، بۆ دەبێ هەر لەسەر سلێمانی بێ؟، ئەمە جۆرێك لە زەعیف كردنی بوعدی قەومیە لە تێروانین بۆ جێ ناكۆك لەسەرەكان، دەبێ لەسەر ئاستی هەرێم ئەم پارەیە دابنرێ، یەكێك لەو پێشنیارانەی ئێمە كە سندوقی بووژاندنەوە بوو بۆ جێ ناكۆك لەسەرەكان و پێشم وایە لەو پارەی ئیعانات و مەصروفاتی ئوخرا و ئەوانە، جگە لە وەزارەتی كاروباری كۆمەڵایەتی كە ئەویش پەیوەندیدارە بە تۆڕی پاراستنی كۆمەڵایەتی، كە پێشم وایە پارەكەی كێشەی لەسەرە لە چۆنیەتی سەرف كردنی و كێ ئەیدا و بە كێی ئەدەن، ئەوانی تر هەمووی دەتوانرێ بخرێتە ئەم سندوقە كە خزمەتی مەسەلەیەكی نەتەوەیی گەورە دەكات و ئەوە بووژاندنەوەیەكی گەورەی پێ دەكرێ، جگە لەوە، من پێم وایە رۆڵی وەزارەتی تەختیت ونە لە داڕشتنی ئەم پرۆژانە، هەر لە پرۆژە بەردەوامەكانە، كە دووبارەی تیایە، تەنسیقی تێدا نیە لەگەڵ وەزارەتەكاندا كە پێشنیاریان كردووە، ئەو پرۆژانەی تێدا نیە، مەدەوەری پارە دیار نیە لەو پرۆژانە، تۆ ئەمساڵ بە بەردەوامی پارەیەك سەرف دەكەی بۆ مەشروعێك، ئەم پارەیە ئەمێنێتەوە، پارەی 2009 كە لە پرۆژەكان بە فیعلی جێبەجێ نەكراوە لە كوێیە؟، ئەمە خاڵێكە، خاڵێكی تر كە بەلامەوە گرنگە لە پرۆژە پێشنیازەكان، ئەویش دابەش كردنی ناوچەیی زۆر سلبی تیایە، رەنگە ئەمە لە ئایندەدا زۆر بەخراپ بشكێتەوە، تۆ كاتێك لە ناوچەیەك بڕێكی زیاد لە پێویستی بۆ دادەنێی، ناتوانرێ جێبەجێ بكرێ، جۆرێك لە كێشە و مەشاكیلی دارایی دروست دەكات لەو مەنتیقەیە، حكومەت لە ئیمكانی دا نیە لەم شوێنە جێبەجێی بكات، بەتایبەتی شوێنی پێویست فەرامۆش دەكات، خاڵێكی تر كە بەلامەوە گرنگە، مەسەلەی زەبت كردنی داهاتە، یەعنی ئێمە ئەگەر سەیری بكەین لە داهاتی كوردستان كە بە 348 ملیار دینار خەملێندراوە، من یەك نموونە دێنمەوە، جگە لە داهاتی كارەبا و رسومات و باجی گومرگ و داهاتەكانی زەوی و كرێی شارەوانی و ئەوقاف و ئەوانە، دڵنیام پارەی یەك گەرەك، یەعنی ئەمە هەر چەندە وردەكاری

تێدا نیە، بەڵام بەشی ئەو داهاتە دەکات کە لە وەزارەتی کارەبا دانراوە، جگە لە مەبیعاتی نەوت و مەصفات و لەوە، یەعنی من پێم وایە کە وەزارەتی تەختیت نەیتوانیوە پلانێکی ستراتیژی دابنێ و لەسەر ئەو ئەساسە کار بکرێ بۆ داڕشتنی پرۆژەکان و پێشنیارەکان و بەردەوامیشیان کە ئەهمیەتێکی گەورەی هەیە لە ستراتیجی ئیش کردنی ئێمە و لە بودجە، بۆیە من پێم وایە ئەم میزانیەیە دەبێ بچێتەوە حکومەت بۆ چارەسەرکردنی ئەو کێشە زەقانەی کە هەیەتی، خاڵێك کە بەلامەوە گرنگ بوو، مەسەلەی زیندانە سیاسیەکان بوو کە دەمێکە عێراق دەڵێ، ئێمە بە پێی یاسای ژمارە 4 ی دامەزراوە زیندانە سیاسیەکان، پارەیەکی خاص دێت بۆ کوردستان، کەچی ئەم قانونە جێبەجێ ناکرێ، یان ئی زیندانە سیاسیەکانی ئێرەش وەکو زیندانە سیاسیەکانی بەغدا حیسابی بۆ ناکرێ، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڕێزدار رەفیق صابر، فەرموو.

بەڕێز د.رفیق صابر قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشەکی دەستخۆشی لە لیژنەی دارایی دەکەم بۆ ئامادەکردنی راپۆرتەکەیان، ئەوان توانیان بەشێکی گرنگی سەرنجەکان بخەنە روو، بەڵام بەشێکی گرنگی دیکەش ماوە کە ئێمە لە لیژنەکانی ترەوە پێشنیار کراوە، بۆ نموونە، لیژنەکەی خۆمان داوامان کردبوو کە مەسەلەی مەنافیعی ئیجتیماعی، ئیعانات و مینەح و مەصاریفی ئوخرا بکرێتەوە، راستە کە لەم بودجەیە پارەیەکی یەکجار زۆر بۆ ئەمە تەرخان کراوە، ئەوە پێی ئەوترێ مەصروفات غەیر مەنزورە، یەعنی مەصروفاتی نەبینراو، دیارنیە و روون نیە کە بۆ چی سەرف دەکرێ، زۆرترین سەرپێچیەك کە بە هەدەردان بکرێت لە بودجەی وڵاتدا بەراستی دەتوانرێ لەم لایەنەوە بکرێ کە نزیکەی 21٪ گرتووتەوە، ترلیۆنێك و 600 ملیار دینارێك دەبێ، ئێمە داوامان کردبوو لە لیژنەی نزاهە کە لە 40٪ ئەمە کەم بکرێتەوە، مەنافیعی ئیجتیماعی بخرێتە سەر وەزارەتی کاروباری کۆمەڵایەتی، ئەوی تر بەو شێوەی ئێستا نەمێنێ، ئەوەندەی کە پەیوەندی بە بودجەکەوە هەیە، من لێرەدا بەباشی دەزانم کە بودجەیەکی باش ئەمساڵ بۆ وەزارەتی پەروەردە دیاری کراوە، بەڵام بە گشتی ئێمە لە مەسەلەی ئەم بودجەیەدا چەند لایەنێك بە دی دەکەین، یەکەمیان: نا عەدالەتی لە داڕشتنی بودجەکە لە بورای پرۆژەکاندا، کە سامانی هەموو خەڵکی وڵاتەو پێویستە ناوچە جیاوازەکان لەبەر چاو بگیرێن، بە تایبەتی ئەو ناوچانەی کە زیاتر زەرەرمەند بوون بە هۆی شەڕی دەولەتی عیراق یان بە هۆی شەرفرۆشی دەولەتانی دراوسێوە، هەروەها نا عەدالەتی لە دابەشکردنی بودجە بەسەر وەزارەتەکاندا ، بۆ نموونە وەزارەتێکی زۆر گرنگ وەکو وەزاەرتی تەندروستی نزیکەی نیوەی ئەو بودجەیەی داوا کردووە و بۆی دابین کراوە، لە کاتێکدا ئێمە هەموو دەزانین کە ئێمە سیستەمی لەش ساغیمان لە کوردستاندا دواکەوتووە، خەستەخانکانمان زۆربەیان بەراستی شایەنی ئەو نین کە ئینسان تیایدا چارەسەر بکرێ، من لە شوێنیکی تر و لە وەختێکی تر دێمە سەر ئەوەی ئەوەندەی پەیوەندی بە نا عەدالەتی هەبێت لەناو وەزارەتەکاندا

قسه دەکەم، بۆیە ئەمەشم بە بەراوورد لەگەڵ وەزارەتی ناوەخۆ و وەزارەتی پێشمەرگە هێنا کە زیاتر لە21٪ بودجەی هەرێمی کوردستانیان بۆ چووە، خۆ ئەگەر پارەی هەردوو ئاساییش بخرێتە سەر ئەوانی دیکە، دەکاتە چوار یەکی بودجەی هەرێمی کوردستان کە من پێم وایە ئەمە بەهەدەردانێکی زۆری تێدایە، مەسەلەیەکی تر کە نا عەدالەتە لە ناو ناوچەکانی کوردستاندا، بۆ نموونە من ئەگەر شوێنێکی وەکو شاری قەڵادزە بە نموونە بێنمەوە کە من بۆخۆم خەڵکی ئەم شارەم و دوو جار ئەم شارە وێران کراوە، ئێمە دەبێنین لە تەواوی ئەم پرۆژانەی کە بۆ ئەم شارە دیاری کراوە، 3 ملیارو 250000 دینارە، لە گۆشەیەکی ترەوە وەزارەتی دارایی سێ ملیار دیناری داناوە بەناوی پشدەرەوە کە مەعلوم نیە، پشدەر واتە قەڵادزێ و کۆمەڵێ ناحیە و سەدان گوند، ئەمە روون نیە لە چ پرۆژەیەکدا خەرج دەکرێ، هیواداریین بەڕێز وەزیری ناوەخۆ لەو بارەیەوە روونکردنەوەمان بداتێ، یان ناوچەیەکی تری بۆ نموونە وەکو رانیە کە بڕیارێك هەیە یان بیر لەوە کراوەتەوە کە ئەو پرۆژەیەی کە رانیە بکرێتە پارێزگا، بەڵام ئێمە دەبێنین بۆ شارێکی وەکو رانیە تەنیا دوو ملیارو 559 ملیۆنی بۆ پرۆژەکانی تەرخان کراوە، کە ئەمە بەراستی پارەیەکی زۆر کەمە، شارێکی وەکو هەڵەبجەی شەهید تێکرای پرۆژەکانی بە هی زانکۆشەوە لە 10 ملیار تێناپەڕێ، پێنجوێن هیچ پرۆژەیەکی بۆ نەکراوە لە کاتێکدا کە سێ ملیار دینار دانراوە، وەزارەتی دارایی نەیوتووە بۆ چی دایدەنێ؟، لەبەرامبەر ئەوەدا دەبێنین قەزایەکی وەکو زاخۆ، تەنیا وەزارەتی شارەوانی و وەزارەتی گەشتیاری ئەو وەزارەتە 17 ملیار دۆلار پرۆژە لەو شارە دەکەن کە نزیکەی.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

17 ملیار دۆلار؟

بەڕێز د.رفیق صابر قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە چوار قەزا کە زۆربەیان سنوورین و وێران کراون، تەقریبەن هەر ئەوەندە پارەیەیان بۆ تەرخان کراوە، ئەوەی لێرەدا گرنگە ئەوەیە من زۆر نیگەران بووم کە وەزارەتی دارایی.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تەواو زۆر سوپاس، رێزدار سیوەیل عوسمان.

بەڕێز سیوەیل عثمان احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەستخۆشی لە لێژنەی دارایی و ئابووری دەکەم بۆ ئەم راپۆرتە، بەس هەندێك خاڵمان هەیەن تێبینیمان هەیە، یەك بەرای من پێویستە هاوسەنگی لە نێوان بودجەی وەگرهێنان و وەبەرهەمهێنان هەبێ، بەتایبەت بودجەی تەشغیلی کە حەقمان بەسەر راتبەکەی نیە، بەڵام ئەوەی مەنافیعی ئیجتیماعی و ئیعانات و مەصروفات ئوخراو ئەوانە وای لە ئەندامانی پەرلەمانیان کردووە وا بزانم موعەقەد بووینە لەو وشەیە لەبەر ئەوەی هەندەی زۆر هاتووتەوە ئەو وشەیە، د.صباح ئیشارەتی پێدا لە هەموو شوێنێك

هاتووتەوە، جگە لە مەصروفات ئوخرا، مەصـروفاتی ئـوخرای تـری لـێ دەرچووە، دووبـارە ئەگـەر نـەمێنێ تەنها ئی مەنافیعی ئیجتیماعی یان مەصروفات ئوخرا لـە بـۆ وەزارەتـی کـار و کاروبـاری کۆمەڵایـەتی ئـەوە زۆر پێویستە لەبـەر ئـەوەی سجنیان هەیـە، خانـەی بەساڵەچـووانیان هەیـە، ئـەنواعی شـتیان هەیـە، دوو: دەبینین تەبعەن حیسابات دیار نیە لەبەر ئەوەی راپۆرتی حیساباتی خیتامی ئی ساڵی 2009 نەگەیشتیە، سـێ، مـن پـێم باشـە سـەر لـە نـوێ ڕەچـاوی ڕێزبەنـدی پرۆژەکـان بکرێتـەوە، ناعەدالـەتی تێدایـە لـەناو پارێزگاکان، ئەگەر دوو بارە ڕێزبەندی بکرێتەوە و چ ناوچەك پێویستە پرۆژەکان، لەوانەیە نەتوانێ و هەر شارێك و هەر قەزایـەك و هـەر ناحیـەك، ئەگـەر پرۆژەیـەکی بـۆ دەرچـووبیت، زۆر زەحمەتـە و زۆر گرانـە ئەگـەر بیگـۆڕی، خـەڵکی شـارەکە قبـول ناکـات، نوێنـەری قـەزا و ناحیـەکان قبـول ناکـەن، بـەڵام ئەگـەر ڕێزبەندی بکرێتەوە هەندێ پـرۆژە هەیـە لابـردرێ و هەنـدێ پـرۆژە هەیـە زیـاد بکـرێ، ئـەوە تایبەتـە بـە وەزارەتی مـەعنی، وەزارەتـەکانی مـەعنی لەگـەڵ وەزارەتـی پـلان دانـان، دارایـی و ئـابووری، ئەگـەر دووبـارە قسەی لێ بکەنەوە پێم باشە، بە نیسبەت زیندانی سیاسی باسی لێ ناکەم، لەبەر ئەوەی باس کرایە، ئەوە نا عەدالەتی باسمان کرد لە نیوان پارێزگا، یەك شتمان هەیە لە بڕواری 2010/2/2، ئێمە لێژنەی شـارەوانی کۆبوونەوەمان لەگەڵ وەزیری گواستنەوە و گەیاندن کرد، بەڕێوەبەری گشتیش ئامادە بـوو، هەنـدێ پـرۆژە هەیــە لەســەر وەزارەتــی گواســتنەوە و گەیانــدن، لەســەر بودجــەی گواســتنەوە و گەیانــدن دەکــرێ، بــۆ فڕۆکەخانەکان، بەڵام داهاتی فڕۆکەخانەکان لە وەزیری بەڕێزمان پرسی بێ ئاگایی خـۆی نیشـان دا و وتـی من نازانم ئەو داهاتە دەچێتە کێنـدەر؟، یـەعنی مەعقولـە تـۆ مەصـروف بـۆ شـوێنێك بکـەی و داهاتەکـەی نەزانی دەچێتە کێندەر؟، ئەوە جێی پرسیارە، بە نیسبەت خاڵێکی ترمان هەیە، هەندێك پرۆژە هەیە دیـار نیـە لـە پـرۆژە بەردەوامـەکان، دیـار نیـە کـەی تـەواو دەبـێ و پارەکەشـی دیـار نیـە، بـە نیسـبەت وەزارەتـی شەهیدان هەمانە لە زنجیرەی سێ هاتووە، دروست کردنی 2 هۆڵ بۆ بارزان، نـازانم هـۆڵی چـی بـۆ ناوچـەی بارزان دروست دەکرێ؟، کێشە نیە لەوەی بارزانە، بەڵام وابزانم ئەگەر ئەوەی یـەك لـەو دوو هۆڵـە هـەر لـە هەمان ناوچە بچێتە شارێکی تر،قەزایەکی دی، ناحیەکی دی، پێم باشە، نەك دوو هۆڵ بۆ شوێنێك بـێ، بـە نیسبەت وەزارەتی کاروباری کۆمەڵایەتی لە زنجیرە دوو هـاتووە، دروسـت کردنـی دوو سـەنتەری پارێزگـاری منداڵ لە هەولێر، ئەگەر یەك لەو سەنتەرانە بچێتە یەك لەو قەزا و ناحیانە وا بزانم باشترە، بـە نیسـبەت وەزارەتی گواستنەوە و گەیاندن، لە زنجیرە پێنج هاتووە، دروست کردنی 22 بنکـەی ئاسـاییش، 22 بنکـەی ئاساییش هاتووە بەس لە کوێ، لە کام ناوچە و لە کام شوێن؟، نازانین ئەوە دیار نیە، لـە زنجیـرە 6 دروسـت کردنی ئامێری DNE، بۆ فڕۆکەخانەی سلێمانی نێودەوڵەتی، ئەوە نازانم باشـە یـان باش نیـە؟، مـن لێـی نازانم و شارەزاییم نیە، بەس با بزانین داهاتەکەی دەچێتە کێندەر؟، لە زنجیرە دوو و سێ هاتووە، پـرۆژەی پەرەپێدانی شەقامی 60 مەتری کۆن، لە هەمان کاتدا پرۆژەی سەرپەرشـتی کـردن و راوێـژکاری و پـرۆژەی پەرەپێدانی شەقامی 60 مەتری، وا بزانم هەردووك یـەك پرۆژەیـە، بـەس وا بـزانم تەعبیرەکـەیان گۆڕیـە، پارەی بۆ سەرف کرایە، ئەگەر بکرێتە یەك پرۆژە، پارە دەگەڕێتەوە و زۆر باشە، زنجیرە 11 هاتیە دیـواری

پاڵپشت بۆ گەڕەکی شەهیدان لە پیرمام، هیچ گەڕەکێك نیە ئەگەر دیواری پاڵپشتی بۆ کرابێ، یەعنی لەبەر چی لە گەڕەکی شەهیدان دیواری پاڵپشتی بۆ بکرێ، با لە پیرمام پرۆژەیەکی تری بۆ بکرێ لە دیواری پاڵپشت باشترە، هەمووی دەڵێی دیواری بەرلینە ئەو بینایەتانە دەبینین، هیچ بە شار ناچێ، ئەگەر ئەو رەسمانەی تێدا نەبێ هەر بە سەنگەری شەڕو شتی وا دەچێ، لە زنجیرە 12 هاتیە دروست کردنی رێگای جووت سایدی سەری بڵند، تەبعەن ئێمە لە ساڵی 91ەکەوە لەوەتی راپەرین کرایە، من سەری بڵندم نەدیتیە، رەنگە هەزاران کەسیش سەری بڵندی نەدیتبی، نازانین رێەکەشی لە کوێیە؟، تەبعەن ئەوە شتێکی تایبەتە و رێزم هەیە بۆ سەرۆکی هەرێم، کەس بە غەڵەت لێم وەرنەگرێت، بەڵام ئەگەر ئەو جووت سایدە بە هەمووی وا بزانم 50 یان 60سەیارەی پێدا دەڕوات، ئەگەر یەك سایدیش بێ وا بزانم هیچ کێشەی نیە، ئەو جووت سایدە بچێتە شوێنێکی دی، قەزا و ناحیەکی دی، با هەر تایبەتی بێ بەو مەنتیقەی، بەس وا بزانم ئەوە شتێکی زیادە، لە زنجیرە 72 هاتووە، دروست کردنی باڵەخانەی سەنتەری خوێندکاران لە زانکۆی کۆیە، تەبعەن سەنتەری خوێندکاران عاید بە حیزبە، رێکخراوێکی حیزبیە، عاید بە زانکۆ نیە، سبەینێ قوتابیانیش مافی خۆیەتی داوا بکات، ئەوەی خوێندکارانی ئیسلامی و حیزبەکانی تریش حەقی خۆیانە، مافی خۆیانە بۆیان دروست بکرێت، لە زنجیرە 75 هاتیە، پرۆژەی ئاوی کلێسە، پرۆژەی ئاوی کلێسە وا بزانم 10 ساڵ زیاترە، پارەی بۆ دەرچووە، لە بەڕێز وەزیری شارەوانی پرسیمان پارەی ئاوی کلێسەی چی لێ هاتیە؟، 22 ملیۆن دینار بوو وا بزانمن باسی کرد و وتی ئەوە لە بانکە، بەسەر سەر و سەرچاو، بەس بە غەڵەت لە من نەگەن بڵێن سیوەیل حەزی نیە بۆی بکرێ، بۆ خۆم خەڵکی شاری کۆییمە و پێشم خۆشە، لەبەر ئەوەی کۆیە هیچ ئاوی نیە، بەس مەبەستم ئەوەیە پارەی زیادی بۆ تەرخان کراوە، ئەگەر پرۆژەی ئاوی کلێسەی 10 پێش ئێستا بۆی دەرچووە و جێبەجێ نەکرایە، بەڵام پارەکەی لە بانك داندرایە، لەبەر چی پارەی تری بۆ دادەنێن؟ یەعنی ئەو پارەی بۆ ئێرە دادەنێن زیادە، تەخصیص بکرێ بۆ پرۆژەیەکی تر لە هەر شوێنێك بێ موشکیلەمان نیە، لە زنجیرە 78 هاتیە باخچە سازی و کۆنکریت کردنی شەقام و سیاج کردنی کۆمەڵگا و شوقەکانی ئاوارەکان لە کۆیە، تەبعەن ئەو شوقەی ئاوارانە، ئێمە دوو، سێ جۆری شوقەمان هەیە لە کۆیە، ئەوەی ئاوارەکانی برا مەسیحیەکانی تێدایە، حەقی خۆیانە وەریانگرتیە، بەس وا بزانم هەر سوبغی مایە، من زۆر بەوێندەر تێدەپەڕم، ئەگەر لە کۆیە بم رۆژێ 4 جار بەو مەنتیقەی تێدەپەڕم و پارەکی زۆری بۆ داندرایە، ئەوەش وا بزانم زیادە و ئەگەر پارەکەی بۆ کەم بکرێتەوە، هەندێ شوقە هەیە لە کۆیە نازانم عایدی بە شارەوانیە، نازانم عاید بە کێیە؟، لەوانەیە 8 ساڵ بێت ئەو شوقانە دروست کراوە لە کۆیە، بەس تاکو ئێستا دابەش نەکرایە، لەسەر چ ئەساسێك ئەو شوقانە، هەمووی بڕووخێتن دێ برمێت، باشە ئەگەر بیدەنە خەڵکی فەقیر، بیدەنە گەنجان، لاوان، ئەو کەسانەی کەم دەرامەتن، باشتر نیە لەوەی ئەو شوقانە حاشا حازری و دوور لە رووتان جورج و مشکی تێدا گەمەی بکات، لە سەر رێی دەشتی کۆیە لە لای مروری کۆیە، زنجیرە 88 پرۆژەی خزمەتگوزاری ئاو و ئاوەڕۆ، بڕین و رێکخستنی شەقامەکان و کۆڵانەکان و تێکەڵەکردن، بەس نازانین کام شەقام و لە چ گەڕەکێك و لە چ شارێك

و له چ شوێنێك؟، ئەوە دیار نیە، زنجیرە 89 دروست کردنی پارکی کۆیە، بەشی یەکەم، ئەگەر پارکێکی نوێ دروست دەکرێ لە شاری کۆیە بە ناوی پارکی گەورە لە کۆیە زۆر تەبیعیە، تەواوە و راستە و رەخنەم لێی نیە، بەس ئەگەر مەبەستیان پارکی هاموون بێت، پارکی هاموون دروست کرایە و ئەوە عالەم رۆژانە سەیرانی تێدا دەکات، ئامادەکردن و دانانی 10 کەرەڤانە لە هەولێر، نازانین پارەی تونیلەکەی کۆیە، پارەی تونێلی کۆیە بۆی دەرچوو، بەس تا ئێستا نەمزانی چ پرۆژەیەکی تر بەدیلی ئەو بۆی کرا، پارەی تونیلەکەی کۆیە زۆرە، چی بەسەر هات، نازانین، ئەگەر پرۆژەی تری پێ کراوە ئەوە شتێکی دیە، پرۆژەی ئاوەدان کردنەوە، زۆر خانوو دروست کراوە، زۆر شوقە، دەگاتە 2000 شوقە، ئەگەر نەکرێتە شوقەکانی ناز سیتی و شاری ئەڵمانی و گوندی ئەڵمانی و ئینگلیزی، بدرێتە کەم دەرامەتەکان، بدرێتە ئەو خێزانانە یان گەنجان زۆر باشترە، پێشنیار دەکەم ئەگەر ئەو بودجە بگەڕێتەوە دووبارە بۆ ماوەیەکی زۆر زۆر بۆ حەفتەك.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڕێزدار هاوڕاز احمد.

بەڕێز هاوڕاز احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من دەقیقەن لەسەر لێژنەکەی خۆم قسەی دەکەم، لێژنەی تەندروستی و ژینگە، من سەرنجم لەسەر راپۆرتەکەی دارایی و کاروباری ئابووری دەربارەی هەڵسەنگاندی بودجەی 2010 هەیە، کەوا لە کۆی 18 خاڵی راپۆرتەکەی ئێمە، هی لێژنەی تەندروستی تەنها 4 خاڵی داخیل کردیە، سەرەرای ئەوەش لە خاڵی یەکەمدا بەشە هەرە گرنگەکەی بەراستی فرتاندیە، ئەوە خاڵێك، خاڵێکی دی، بودجەی تەندروستی کەمە و کێشەی تەندروستیشمان زۆرە و رەوشی تەندروستیش لە کوردستان ئەگەر بڵێین خراپە، خراپە بە مەعنای وشە، تەبعەن ئەگەر تەماشای بکەی رێژەی میزانیەی تەندروستی، ئەوەی کە هاتووە 5,73٪، ئەوە لە میزانیە گشتیەکە هاتیە، بە پێی معیاری نێودەوڵەتی ئەصڵەن نابێت میزانیەی تەندروستی لە 5٪ کەمتر بێ، یەعنی بۆ وڵاتی هەژار و کەم دەرامەت و هەموو ئەوانە کەمتر لە 5٪ ئەصڵەن قبوڵ ناکرێ، قبوڵ نیە، لەگەڵ ئەوەی کە ئێمە وڵاتێکی خاوەن سامانین و وڵاتێکی ئەوەندە نەبوون نین و رەوشی تەندروستیش لە وڵاتی ئێمە رەوشێکی خراپە، وەکو پەسندیش کە هێشتا ماوەتەوە پەسند بکرێ، 7٪ دانایە، ئێمە پێمان باشە لە 10٪ کەمتر نەبێت، خاڵێکی دی، میلاکی دامەزراندن بۆ وەزارەتی تەندروستی بەراستی زۆر کەمە، 1100 کەس بۆ دامەزراندن لە کاتێکدا ئەگەر ئێمە تەماشا بکەین کێشەی کەمی دکتۆری پسپۆر و کارمەندی تەندروستی و ئەوان زۆر بە وازیحی دیارە، تەماشای بکەین 49 نەخۆشخانە و 739 بنکەی تەندروستی، تەنها 5742 کارمەندی تەندروستی و لە گەڵ 6456 پزیشکمان بۆ ئەوە هەبێ بە هەموو پلەکانیەوە، تەبعەن ئێمە لە ناوچەکانی دەرەوەی شار کێشەکی زۆر گەورەشمان هەیە، لەبەر ئەوەی ئەو دکتۆرانەی بۆ ئەوی دەنێردرێن ئیمتیازێکیان نیە، بەجۆرێك لە جۆرەکان لەوێ دکتۆری پسپۆرمان زۆر

کەمە و لەویٚ کێشەی تەندروستی هەر زۆر زۆرە، ئەوە لەناو شارەکانیشن من بۆ نموونەیەك دەڵێم کاتێك ئێمە سەردانی نەخۆشخانەی ولادەمان کرد لە هەولێر، گەورەترین کێشەی ئەوان کە بەراستی کێشەکی زۆر گرنگ بوو، ئەوان ستاف نەشتەرگەریان نیە، کە ئەوە کێشەیەکە هەم بۆ نەخۆشەکان و هەم بۆ دکتۆرەکانیش دروست کردیە، لەگەڵ ئەوە ئەو میلاکەی کە دانداروە بۆ تەندروستی بەراستی بە هیچ جۆرێك قبوڵ نیە، ئەگەر ئەوە دابندرێ کەواتە ئێمە کێشەی تەندروستیمان زیاتر دەبیٚ، ئەگەر تەماشا بکەین لە پرۆژە بەردەوامەکان، ئێمە کە ئەو رێژەی میلاکمان دانایە، تەماشا بکەین لەگەڵ ئەو هەموو کێشەی کە هەمانە لە کەمی میلاك و ئەگەر بە پرۆژە بەردەوامەکان تەماشا بکەین لە هەولێر 19 پرۆژەی بەردەوام هەیە تەواو نەکراوە، ئیدی کەی تەواو دەبیٚ ئەوە نازانم؟، لە سلێمانی 35 مان هەیە، ئەوە بەس لە تەندروستی، لە دهۆکیش 6مان هەیە، پرۆژە پێشنیارکراوەکانیش بۆ 2010 لە هەولێر 18 و لە سلێمانی 10مان هەیە و لە دهۆکیش 4مان هەیە، خاڵێکی تریش بەراستی، ئەگەر تەماشای ئەو ئیحصائیە بکەین، سەردانی نەخۆش بۆ نەخۆشخانە، من باسی هەولێر دەکەم، لە 2009 زۆر زیادی کردووە لە چاو 2008، ئەمە مانای چیە؟ لەسەر وەستانی ناویٚ؟ خاڵێکی تر ئەگەر تەماشای رێژەی لە دایك بوون بکەین، بەرامبەر ئەوەش رێژەی مردووان تەماشا بکەین، رێژەی مردووان دیراسەو لەسەر وەستانێکی دەویٚ، دەبیٚ بزانین ئەسبابی ئەو مردنە چیە؟، رێژەی مردووان زۆر زۆرە لە 2009، خاڵێکی تر، دروست کردنی باڵەخانەی وەزارەتی تەندروستی لەسەر بودجەی هەولێر دانداروە، من پێم باشە ئەم دروست کردنی باڵەخانەیە، ئەم پرۆژەیە بکرێتە پرۆژەیەکی دی کە راستەوخۆ خزمەت بە هاووڵاتیان بکات، کە پرۆژەیەکی خزمەت گوزاری بێت و راستەوخۆ خزمەت بە هاووڵاتیان بکات، پرۆژەی دروست کردنی باڵەخانەش ئیمما بچێتە سەر بودجەی ئەنجومەنی وەزیران، ئیمما سەر هەرێم وەکو هەر پرۆژەیەکی تر لەو بابەتە هەیە، خاڵێکی تر، نۆرەگرتن لە نەخۆشخانە حکومیەکان، گرفتی بۆ نەخۆشەکان دروست کردووە و گرفتی زۆری بۆ هاووڵاتیان دروست کردووە، بەشێکی ناچار کردوون لەگەڵ کەمی ئیمکانیەت، چونکە نەخۆشەکە تا سرە دەگریٚ ئەوە سیحەتی بەرەو خەراپتر دەچیٚ، کێشەی تەندروستی زیاتری دەبیٚ، بەشێکی زۆری هاووڵاتیانی ناچار کردووە لەگەڵ ئەوەش کە ئیمکانیەتی نیە، بچێتە نەخۆشخانە ئەهلییەکان، خاڵێکی تر مەنافیعی ئیجتیماعی وەکو پێویست بەکارهێنانی روون نیە، پێویستە بیٚ فەرق و جیاوازی بەکاربهێنریٚ، دوور لە رۆتینیاتی گەیشتنە سەرە مەرگ، چونکە زۆربەی مەنافیعی ئیجتیماعی کە بەو حالەتانە دەتەویٚ بەکاری بێنی، ئەوەندە هێنان و بردن و لێژنە و ئەو بەزم و ئەو بەزمەی پیٚ دەکەن تا بۆ تازیەکەی پارەکە سەرف دەکریٚ، پێمان باشە بەشێکی ئەو مەنافیعە ئیجتیماعیەی کە هەیە بۆ کارەساتی هەڵەبجە و کیمیا بارانی کوردستان بەکار بهێنریٚ، خاڵێکی تر، مەصروفات ئوخرا، تەبیعی خۆی زۆری لێی بوویتەوە، ناروونی زۆری پێوە دیارە لە رووی تەندروستی من دەیڵێم، وا باشە کەم بکرێتەوە و بچێتە سەر پرۆژەکان، بۆ نموونە پێت بڵێم، کۆمەڵێك نەوعی سەیارە داندراوە و نازانین ئەو هەموو پارەیە بۆ چی سەرف دەکریٚ؟، خاڵێکی دی کێشەی دەرمان و خراپی، نەبوونی ئاستی کوالیتی کۆنترۆل وەکو

پێویست نیە بە جیددی دەبێ کاری لەسەر بکرێ و ئەمە خەتەرناکێکی زۆر گەورەیە کە لە دەرماندا هەیە و دەرمانی زۆر خراپ دێتە ناو کوردستان، خاڵێکی تر، بودجە بۆ چاککردنی ژیانی تەندروستکاران و پزیشکان و کارمەندانی تەندروستی و چاوگێڕانەوە بۆ سەرفی ختورە بۆ هەموو ئەوانە، چونکە بە شێوەیەك لە شێوەکان ژیانیان لە مەترسیدایە، خاڵێکی دی، موخەصەصات و حەوافز و مووچە لە هەموو دەزگاکان ڕێك بخرێت و یەك بخرێت، چونکە وازیح نیە بەراستی، ئاخیر خاڵم، میزانیەی تەندروستی و کەرتی عەسکەری و زانکۆ لە میزانیەی وەزارەت جیا بکرێتەوە و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس بۆ جەنابت، ئەڤین عمر فەرموو.

بەڕێز ئەڤین عمر احمد فرج:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەڵبەتە من دەستخۆشی لە ئەندامانی لێژنەی دارایی دەکەم بۆ ئەو ماندووبوونەی کە دیارە بە راپۆرتەکەیانەوە کاتێك کە نووسیانە، ماندووبوونێکی زۆریان کێشاوە لەم ماوەیە، هەروەها دەستخۆشی لە لێژنەکانی تریش دەکەم، لەبەر ئەوە ماوەیەکی زۆر تەقریبەن 15 رۆژ تا 20 رۆژی پێچوو کە لە لێژنەکان موناقەشەیەکی تێرو تەسەل لەسەر ئەم راپۆرتە کرا، هەر لێژنەیەك و بە پێی پسپۆری خۆی لەگەڵ وەزارەتی مەعنی خۆیدا کارەکانی ئەنجامدا و گفتوگۆیەکانی کرد، کە ئەوەش دەبێتە مایەی ئەوەی کە ئێمە زیاتر بە میهەنیانە و بە پسپۆری لەناو لێژنەکانی خۆماندا، لەناو پەرلەماندا کار بکەین، بەلام من چەند روون کردنەوەیەکم هەیە و حەز دەکەم ئەگەر بوارم بدەنێ بیخەمە روو، یەکەمیان ئەوەیە، ئێمە ئەو پرۆژە یاسایەی کە هاتووتە بەردەستمان پرۆژەی یاسای بودجەی هەرێمی کوردستانە، بۆ ئەوە هاتووتە بەردەستی ئێمە بۆ پەرلەمان تاوەکو بتوانین گفتوگۆی لەسەر بکەین، موناقەشەی لەسەر بکەین، لە لێژنەکانی خۆماندا بە تایبەتی هەر کەس و بە پێی پسپۆری خۆمان و بە پێی شارەزایی خۆمان بتوانین لەو بوارەی کە پێمان سپێردراوە، بتوانین زیاتر گفتوگۆی لەسەر بکەین و ئەو خاڵانەی کە پێمان گرنگە پەسەندی بکەین و ئەو خاڵانەی کە پێمان موهیم نیە یاخود گرنگ نیە لای ببەین یاخود گۆڕانکاری لەسەر بکەین، جا بۆیە ئێستا لێرەیە و لەبەر دەستی ئێمەدایە و ئێمە لێرە لەپەرلەمان بڕیاری لەسەر ئەدەین کە ئایا ئەوانە پەسندن یاخود پەسند نین، پرۆژەی موازەنە هێشتا لەبەر دەست ئێمەدایە لە پەرلەمانە و نەکەوتووتە بواری جێبەجێ کردن، ئەوە بەس تەنها ئەوەیە، موصادەقەش نەکراوە تەنها لە بواری گفتوگۆکردن دایە، حەق نیە ئێمە وەکو ئەندامی پەرلەمان هیچ لایەنێکی پێ تاوانبار بکەین کەوا جارێ پرۆژەکە نەگەیشتووتە بواری جێبەجێ کردن، جا ئێمە چۆن ئەتوانین خەڵکی پێ تاوانبار بکەین؟، بەڵکو کاتێك کە چووە بواری جێبەجێ کردن لە موستەقبەلدا ئێمە وەکو پەرلەمان موتابەعەی کارەکان ئەکەین و موتابەعەی چۆنیەتی جێبەجێ کردنی ئەو پارەیە دەکەین کەوا حکومەتی کوردستان چۆن هەڵدەستێ بە ئەرکی خۆی و چۆن جێبەجێی دەکات، هەروەها من تێبینی شتێکی ترم کرد کە حەز دەکەم

روونی بکەمەوە ئەویش لە راپۆرتی لێژنەی داراییدا هاتبوو کە هەندێ خاڵ هەیـە لـە تەنیشـتی نووسـیتی پەسندە و هەندێکی نووسیتی پەسند نیە، هەڵبەتە حەز دەکەم تەنها روونی بکەمەوە ئەو پەسند و پەسند نیەی ئەوان بۆ ئەوە نیە کەوا بڕیاری کۆتایی پەرلەمان لەسەری دەرچووە وئەو بڕگانە پەسندکراوە یاخود پەسند نەکراوە، بەڵکو ئەوە رەئی تـەنها زۆرینـەی ئەنـدامانی لێژنـەی داراییـە کاتێـك کـە لێژنەکـە خۆیـان موناقەشەیان کردووە و ئەو رەئیەیان لە تەنیشتی نووسی، هەروەها هەندێ خاڵ هەیـە کـە لـە راپۆرتەکـەی ئەوانـدا هـاتووە، خـاڵی ئیجابین، پێویست دەکـات ئێمـە لێـرەدا پشـتگیری لـێ بکـەین، بـۆ نموونـە ئـەو بـڕە پارەیەی کەوا زیاد ئەکرێ بۆ مووچەی بنەماڵەی شەهیدە سـەربەرزەکان، یـاخود بـۆ بنەماڵـەی ئەنفالـەکان، ئەوانەش ئێمە پشتگیریان لێ دەکەین و دەستخۆشیان لێ دەکەین، کەوا ئـەوان لەوێـدا پەسـندیان کـردووە و هەروەها بۆ زیندانیە سیاسیەکان، وەکو رێنماییەك هەیە لە وەزارەتی دارایی بـەڕێزەوە بـە ژمـارەی 24 بـۆ بڕینی 390 هەزار بۆ ئەو زیندانە سیاسیانەی کەوا لە رۆژانێکدا ئەوانە دلێرانە پێشمەرگە بووینە، چی لە دەرەوەی شارو چی لە چیاکان و چی لە ناوەوەی شار، ئێمە بۆیە ئـەو سـەربەرزانە و زۆر بەقـەدرەوە پێیـان دەڵێن، ئەو مینحەیەش کە بۆیان داندراوە هێشتا کەمە، چونکە ئەوانە رۆژانێك بـوون زۆر بـە دلێرانـە زۆر بە قارەمانانە بـەرگریان کـرد لـە ئێمـە کـە توانیمـان رۆژێکـی وەکـو ئـەمڕۆ بێنینـە دی، لـە پەرلەمانـدا بـە ئازادانە هەڵوێست دەربڕین و رەئی خۆمـان بـدەین بـۆ دیـاری کردنـی چارەنووسـی ئـەو هەرێمـە، هـەروەها پشتگیری ئەو خاڵەش دەکـەم کـە پێشـنیار کـراوە لـە لایـەن لێژنـەی دارایـی، کـە باسـی ئەولەویـەت دان بـە ریزبەندی، گۆڕینی ریزبەندی ئـەو پرۆژانـەی کـە پێشـنیار کـراون لـە لای هەنـدێ وەزارەتـەوە و پێشـنیاری ئەوەشـیان کـردووە کـەوا بـەڕێز وەزیـری پـلان دانـان لەگـەڵ وەزیـری مەعنیـدا دانیشـن و گۆڕانکـاری لـەو ئەولەویاتانـە بکـەن، حـەز دەکـەم ئـەوەش روون بکەمـەوە کـەوا ئێمـە لەبـەر ئـەوەی سیسـتەمی کوردسـتان سیستەمێکی موغلەق بوو، ئێمە کە هاتووین لێرە سەربەرزین بەوە و شەرەفمەندین بـەوە کـەوا ئێمـە هـەر هەمووومان، هەر یەکێ لە ئێمە دەنگی هـەموو کوردسـتانیانی عێراقـە، ئێمـە حـەز ناکـەین قسـەکانمان بـەو شێوەیە بێت کەوا ئێمە ناوچەگەری، یاخود تەخصیص کردن بۆ جێگایەك و جێگایەکی تر ئیهمـال بکـەین، ئێمە حەز ناکەین ئەو جۆرە قسانە رەنگداتەوە لە کاتی تەرح کردنی ئەفکاری ئێمـەدا، بـەڵکو ئـەوەی ئێمـە باسی ئەکەین، من خۆم شەخصی باسی ئەوەندە ئەکەم کەوا من خەڵکی ناوچەی گەرمیانم، من بەو هینـەدا ناڕۆم کەوا من حەز ئەکەم بۆ گەرمیان هەندێ شت بکرێ، بۆ ناوچەیەکی تر نەکرێ، نا، بەڵکو لە زاخـۆ تـا خانەقین یاخود هەڵەبجە، شارەزوور، هەر شوێنێکی ئەم کوردستانە، سـنجار، هـەمووی مـاڵی منـە، مولزەمـە لەسەری من دیفاع لەو پرۆژانە بکەم، یاخود ئەو شوێنەی کە تەخصیصی بۆ کراوە، دەستیان خۆش بـێ بـۆ ئەو پارانەی کە تەخصیص کراوە، بۆ ئاوەدانی کوردستان، تەنها ئەوەندە ئەڵێم کەوا ناوچەیەك هەیە وەکـو کفری، پرۆژەی بۆ تەخصیص نەکراوە، هەر ئەوەندە ئەولەویەتی بدرێتێ، دێمەوە سـەر ئـەوەی کـەوا ئێمـە وەکو لێژنەی پیشەسازی و وزە و سامانە سروشتیەکان، هەڵبەتە کۆبوونەوەیەکی چڕ و پڕمان لەگەڵ بەڕێز وەزیری سامانە سروشتیەکان کرد، بۆ ماوەی 4 سـەعات لـە رێکـەوتی $2/10$/ و لـەو راپۆرتـەی ئێمـەدا زۆر

لەو پرسیارانەی کە کرا ئێمە بەراشکاوانە کردوومانـە، بـەڵام وا بـزانم ئـەو راپۆرتـەشمان بـەرز کـردووە بـۆ بەرێز سەرۆکایەتی پەرلەمان وەکو مولحەقێك لەگەڵ راپۆرتی لێژنەکەمان بۆ لێژنەی دارایی رەوانمان کرد، ئەو رەئیانەی ئێمەش کە دەرمانبڕیوە، ئەو پرسـیارانەی کـرا زۆربـەی وەڵامـەکانی تێدایـە، لەگـەڵ ئەوەشـدا دەڵێم من وەکو ئەندامێکی پەرلەمان سەربەرزم بەو کارانەی کە حکومەتی کابینەی پێنجەم کردوویەتی لە بواری نەوت و لە کاتی کە پەرلەمانی کوردستان یاسای وەزارەتی سامانە سروشتیەکانی پەسند کـرد، لێـرەدا و ئـەوانیش زۆر بـە بوێرانـە و بـە شـەجاعەت و بـە شـەفافانە توانیویانـە کارەکـانی خۆیـان ئـەنجام بـدەن، وەزعـی کوردسـتان لـە بـارێکی زۆر سـەختەوە کاتێکـدا ئـەوان زغوتـاتی نـەبوونی سـووتەمەنی و ئـەو تەشەنوجەی کە هەبوو لـە کوردسـتاندا وای لـێ هـاتبوو ئێمـە بـەرمیلێکی نـەوتمان زۆر بـە گـران ئـەکری و لیترێکی تا ئەهات لە دەستی ئیرهابیەکانەوە زۆر بە سەختی ئەگەیشت بە ئێمە، جا بۆیە ئێمـە ئـەڵێین ئـەو کارانــەی کــە وەزارەتــی سـامانە سروشـتیەکان کردوویانــە زۆر دەستخۆشـیان لــێ ئەکـەین، لەبــەر ئــەوەی توانیویانە ئێمە لە قۆناغێکەوە بگوازنەوە بۆ قۆناغێکی تر.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، تکایە تەواو بوو، تکایە هەر ئەندامێکی پەرلەمان ئـازادە باسـی چـی ئـەکات لێـرە، بـەڵام کـەس تەعلیق لەسەر ئەندامێکی تر نەدات، فەرموو.

بەڕێز عمر عبد العزیز بهاء الدین :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پەرلەمانتاران لێـرە زۆر ئاسایيە کـە نوێنـەری ناوچـە جیاجیاکـانی کوردسـتانن، حـەق وا نیـە ئـەو تێبینـە بدرێ کەوا هیچ پەرلەمانتارێك باسی ناوچە جیاجیاکانی .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

من خۆم ئیشارەتم پێدا بۆ ئەوەی هەموو نیزامیەکان بگرێتەوە، هەر پەرلەمانتارێك ئازادە، فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زۆر جار کە ئەندامێکی پەرلەمان لە هەر کوتلەیەك، ئەگەر قسەکەی موخالیفە رایئەگرێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نا ئیتیفاقمان کرد، خۆشکی من رەجائەن دانیشە، من خۆم جوابم دایەوە، هیچ ئەندامێکی پەرلەمان حەقی نیە تەعلیق لەسەر ئەندام پەرلەمانێکی تر بدات، بۆچـوونی خـۆی ئـەڵێ و هـەر پەرلـەمانتارێکیش ئـازادە، کاك شاهۆ کەرەم بکە.

بەڕێز د.شاهۆ سعید فتح الله :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من حەز دەكەم باس لە سیاسەتی دارایی حكومەت بكەم لە دانانی ئەم بودجەیە، یاخود بە دیاری كراوی حەز دەكەم باس لەو ئامانجە سیاسیە بكەم كە لە پشتی دانانی ئەم بودجەیەیە، بۆ ئەوەی لەو سیاسیەتە داراییە بگەین، پێویستمان بە وەڵامی پێنج پرسیار هەیە، ئایا ئەو بودجەیە لایەنی كەمی شەفافیەتی تێدایە؟، شەفافیەت كە مەرجی سیاسیەتی ئابووری هەر سیستەمێكی دیموكراتیە، خەڵك، كە خاوەنی دەسەڵاتی ئابووریە، لە پاڵ دەسەڵاتی سیاسیدا، بۆیە خەڵك موەكیلی حكومەتە، حكومەت وەكیلە، ئەبێ هەموو زانیارییەك بۆ خەڵك ئاشكرا بكرێ سەبارەت بە بودجە، دووەم: ئایا ئەو بودجەیە توانیویەتی بودجەی حیزب لە بودجەی حكومەت جیا بكاتەوە؟، واتا توانیویەتی نوخبەی سیاسی لە نوخبەی ئابووری جیابكاتەوە؟، خاوەن بەرژەوەندیە ئابوورییەكان لە خاوەن بەرژەوەندییە سیاسیەكان جیا بكاتەوە؟، سێیەم، ئایا ئەم بودجەیە توانیویەتی كۆتایی بە دابەش بوونی دارایی نێوان حكومەتی-سلێمانی و حكومەتی هەرێم-هەولێر بێنێت كە مەرجی پلانی ئابووری نیشتمانیە؟، چوار، ئایا ئەم بودجەیە دەتوانێت پێمان بڵێت پارەی گلدراوە، مدەوەر، میزانیەی مدەوەری پێشوو چەندە و لە كوێ دانراوە و چی بەسەر هاتووە؟، پێنج، ئایا ئەم بودجەیە دەتوانێ وەڵامی ئەو پرسیارە بداتەوە كە ئیراداتی ساڵی پێشووی یاخود ساڵانی پێشووی حكومەتی هەرێم بە تایبەتی ئەوانەی 2009 چەندە و چی بەسەردا هاتووە و لە چ گەنجینەیەكدایە؟، بەڕێزان وەڵامی ئەم پێنج پرسیارە نەفیە؟ واتە نەخێرە، بۆ سەلماندنی ئەم پێنج نەفیە، یەكەم، تاوەكو ئێستا تا ئەم چركە سەعاتە حیسابی خیتامی ساڵی 2008 و نیوەی یەكەمی 2009 نەگەیشتووتە دەست هیچ ئەندام پەرلەمانێك، تاوەكو ئێستا راپۆرتەكانی دیوانی چاودێری سلێمانی، حكومەتی سلێمانی و حكومەت هەولێر نەگەیشتوون، تا وەكو ئێستا دۆكیۆمێنتی پەیوەندیدار بە مینەحی ئیجتیماعی، تەبەروعات، مەصرفات ئوخرا، ئیمتیازات و موخەصەصاتی ئیستیسنائی نەگەیشتوون، تاوەكو ئێستا و تا ئەم چركە ساتەی كە من قسەی تێدا ئەكەم، پرۆژە بەردەوامەكان بۆ رای گشتی بڵاو نەبوویتەوە، لە كاتی پشوو وەرگرتنمان تەماشای پەڕەی یەكەمی سایتی ئەلیكترۆنی پەرلەمانم كرد، تاوەكو ئەم چركە ساتە پرۆژە بەردەوامەكان لە رای گشتی كوردستان شاردراوەتەوە، بۆیە من مافی خۆمە بڵێم هەموو ئەو پرۆژە بەردەوامانە كە زیاتر لە سێ ترلیۆن دیناری بۆ دانراوە، هەمووی پرۆژەی وەهمیە، پرسیاری دووەم: ئایا ئەم بودجەیە توانیویەتی بودجەی حیزب لە بودجەی حكومەت جیا بكاتەوە؟، جگە لەو پرۆژانەی كە هەندێكیان زۆر بە ئاشكەرا و هەندێكیان غەیرە موباشیر بە ملیۆنەها دیناریان بۆ لق و مەڵبەند و بارەگای حیزبەكان و بارەگای سەرۆك و سكرتێرەكان تەرخان كردووە، شێوازی سەرفی مینەحی ئیجتیماعی و تەبەروعات و مەصروفات ئوخرا و ئیمتیازات و موخەصەصاتی ئیستیسنائی لە زۆر شوێندا دەرفەتی داوە كە بۆ ئەندامانی حیزب یاخود بۆ حیزب سەرف بكرێ، وەكو ئەو بەڵگەنامانە كە ئێستا لامانە و دوێنێش هەندێ لە هاوڕێكانم خستیانە روو، لە كاتێكدا لە 15,81٪ ی نەفەقاتی تەشغیلی بۆ ئەو ئەبوابانە داندراوە كە تیایە بڕی بە پارە ئەكاتە 750 ملیار دینار، تەبعەن بە لێ دەركردنی حیصەی هەردوو وەزارەتی صیحە و كاروباری كۆمەڵایەتی، دابەش بوونی هێزە چەكدارو ئەمنیەكان بەسەر دوو

ئیدارەدا، کە زۆر بە وازیحی لە ئاساییشدا دیارە، ئەو دابەش بوونە دابەش بوونێکی ئیداری نیە، دابەش بوونێکی جوغرافیش نیە، بەڵکو دابەش بوونێکی سیاسی و بە دیاریکراوی دابەش بوونێکی حیزبیە، بۆیە لێرەوە زۆر بە وازیحی ئەڵێم، لەم سەکتەرەدا بودجەی حیزب تێکەڵ بە بودجەی حکومەت بووە، لە کاتێکدا لە 24,81٪ ی بودجەی تەشغیلی کە ئەکاتە 1 ترلیۆن و 957 ملیارو 286 ملیۆن بۆ ئەم سەکتەرە تەرخان کراوە، مەرج نیە ئەوانەی لە وەزارەتی ناوەخۆو پێشمەرگە و هەردوو ئیدارەی سلێمانی و هەولێر، کار ئەکەن حیزبی بن، بەلام بە مەرجی حیزبی، ئەبێ هەمیشە تەزکیەی حیزبی و رەزامەندی حیزبیان لە پاڵ بێت، ئەمە ئەو دۆکیۆمێنتانەیە کە لە سەرۆکایەتی هەرێم پارێزراوە، 1566 مووچە خۆری ئەو وەزارەتانە نان براو کراون، ئینزاری سیاسی دراون بە هۆی تەبیعاتی سیاسی و بە هۆی تەبیعاتی حیزبیەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە وەرە سەر راپۆرتەکە، کاکە رەجائەن.

بەڕێز د.شاهۆ سعید فتح الله :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پارە تەرخان ئەکا بۆ نووسینگەکانی حکومەتی هەرێم لە دەرەوە، هەموو ئەو راپۆرت و بەڵگەنامانەی لە دەرەوە پێمان ئەگەن زۆر بە وازیحی پەیوەندییەکانی حکومەتی هەرێم لە دەرەوە تێکەڵن بە پەیوەندییەکانی حیزب، پەیوەندییەکان لە بودجەی ئەنجومەنی وەزیران پارەی بۆ سەرف ئەکرێ، کە لە 2,77٪ مەبلەغێکی زۆر زەخمە و زیاتر لە 300 ملیار دینارە، ئەگەر یەك لە سەر سێی میزانیەی مەجلیسی وەزرا بۆ پەیوەندییەکان تەرخان بکرێ، زیاتر لە 70 ملیار دینار بۆ ئەو سەکتەرەیە کە بودجەی حیزب و حکومەت تێکەڵ بووە، پرسیاری سێیەم، ئایا ئەم بودجەیە توانیویەتی کۆتایی بە دابەش بوونی مالی نێوان حکومەتی هەرێمی سلێمانی و حکومەت هەرێمی هەولێر بێنێ؟، موساوەمەکان زۆر بە وازیحی بەوانەی کە دوێنێ کاك کاروان ئیشارەتی پێدا، وەزارەتی دارایی-ە، وەزارەتی دارایی –س ئەوە دەردەخات کە تاوەکو ئێستا وەزارەتی دارایی حکومەتی هەرێم لە سەر ئەرزی واقیع یەکیان نەگرتووتەوە، هەروەها جیاوازی نێوان پرۆژە پێشنیازکراوەکان، پرۆژە بەردەوامەکان دیوێکی تری جیاوازی نێوان سیاسەتی مالی حکومەتی سلێمانی و حکومەتی هەولێرە، چونکە لە سیاسەتی مالی ئەوەی کە ، بۆ نموونە لە پارێزگای سلێمانی کورتی هێناوە، بودجەی پارێزگای سلێمانی لە بودجە پێشنیازکراوەکان، لە بودجە بەردەوامەکان پڕ کراوەتەوە، لە کاتێکدا کە پرۆژە بەردەوامەکان، پرۆژەی تەم و مژاوی و تەنانەت وەهمیشن، نەڤی پرسیاری چوارەم، ئایا ئەم بودجەیە دەتوانێت پێمان بڵێت پارەی گلدراوەی (مەدوەری) ساڵی پێشوو چەندە و چی بەسەر هاتووە؟، لە کاتێکدا 539 پرۆژەی 2009ن، واتا پرۆژەی بەردەوام تاوەکو ئێستا یەك دیناری تێدا سەرف نەکراوە، ئێمە نازانین پارەی تەرخان کراو بۆ ئەم پرۆژانە چەندە؟، لە کاتێکدا زۆر بە وازیحی ئەبینین پرۆژە پێشنیازکراوەکان هەمووی لەم ساڵەدا پارەیان بۆ تەرخان کراوە،

ئەی ئەو پارە تەرخان کراوەی کە بۆ پرۆژەکانی پار تەرخان کراوە، چییان بەسەر هاتووە؟، بۆیە بە هەموو مقیاسێك ئەو پارانەی کە بۆ ئەم پرۆژانە داندراون و سەرف نەکراون بە مدەوەر حیسابن، بەڵام چارەنووسیان دیار نیە، کە جەمع و تەرحێکم کردووە نایڵێم بە بڕەکە ئەگاتە یەك ترلیۆن و 200 ملیار دینار، ئایا ئەو بودجەیە ئەتوانێ وەڵامی ئەم پرسیارە بداتەوە کە ئیرادات چەندە؟، هەڵبەتە من ئیشارەت نادەم بە ئیراداتی باجی رسومات و داهاتی فرۆکەخانە و نەوتی رەش کە تاوەکو ئێستا دیار نیە، بەڵکو تەنها ئاماژە ئەدەم بە 5 ملیار دۆلار داهاتی گرێبەستە نەوتییەکان لەگەڵ یەك مليارو 400 ملیۆن دیناری ئەو گوژمەی کە لە پای بەرنامەی نەوت بەرامبەر خۆراك هاتووە و ئەو بەرنامەی دیوانی چاودێری بەغدا ئەیسەلمێنێ کە ملیارێك و 400 ملیۆن دۆلار هاتووتە کوردستان، تاوەکو 2009/5/3بە ئیمزای عبدالباسط فکری سعید تا ئێستا چارەنووسی دیار نیە، ئەبێ چارەنووسی ئەوەشمان بۆ ئاشکەرا بێت، بۆیە لە کۆتاییدا زۆر بە وازیحی ئەڵێم، من لێرە باس لەو نەوعە ناعەدالەتیە زۆریە ناکەم کە هەیە بەتایبەتی لەناو بەرکەوتی ناوچەکانە، باس لەو هەموو تەعتیمە ناکەم کە لە پرۆژەکاندا هەیە، باس لەو هەموو هەڵە زانستی و ئەو هەموو تیکرارە ناکەم، تەنها ئەوەندە ئەڵێم بە بڕی زیاتر لە 2 ترلیۆن و 770 ملیار بودجەی حیزب تێکەڵ بە بودجەی حکومەت بووە، چارەنووسی زیاتر لە 7ملیار و 400 ملیۆن دۆلار کە دەگاتە زیاتر لە 8 ترلیۆن و 280 ملیار لە پارەی ئیرادات دیار نیە، هەروەها لە پارەی میزانیەی مدەوەر، بۆیە زۆر زۆر بە وازیحی ئەڵێم ئەم بودجەیە پێویستە بگەردرێتەوە بۆ حکومەتی هەرێم، بۆ ئەوەی ئیش لە سەر زۆر خاڵ بکاتن بە تایبەتی ئیش لە سەردوو خاڵ بکات، یەکەمیان جیاکردنەوەی بودجەی حیزب لەسەر بودجەی حکومەت، دووەمیان، کەشف کردنی چارەنووسی ئیرادات و میزانیەی مدەوەر، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ناسك توفيق فەرموو.

بەڕێز ناسك توفيق عبدالكريم :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە من بە حوکمی ئەوەی بڕیاردەری لێژنەی پیشەسازی و وزە و سامانە سروشتیەکانم، زیاتر لەسەرەتا قسە لەسەر لێژنەکەی خۆم دەکەم، حەز دەکەم بڵێم دەستخۆشی دەکەم لە لێژنەی دارایی و ئابووری، چونکە بەراستی بە ئینصافانە ئەوەی کە نووسیومانە، نووسیویانە ئەوانیش بۆمان، بەڵام ئەوەی کە نەنووسراوە سەبارەت بە وەزارەتی سامانە سروشتیەکانە کە شتێکی وامان لا نەبوو ئەو کاتە، بەڵام دواتر راپۆرتێکمان مولحەق کرد، ئەو راپۆرتە لای بەرێزان وجودی نیە، لای ئەندامانی پەرلەمان، من حەز دەکەم جارێ سەرەتا باسی وەزارەتی کارەبا بکەم، کە ئەو وەزارەتە داوای 463 ملیار و 839 ملیۆن دیناری کردووە وەکو بودجە بۆ خۆی، بەڵام 86 ملیاری بۆ دابین کراوە، یەکێك لە بەرێوەبەرەکانی کە ئامادە بوو لەم جەلسەیە، بە ئێمەی وت ئەگەر ئێوە نەتوانن دەستکاری ئەم بودجەیە بکەن، جارێکی تر داوا مەکەن بێینەوە پەرلەمان، بەراستی ئەگەر پەرلەمان نەتوانێت دەستکاری لە بودجە بکات، تەرحی هەبێت بۆ

وەزارەتی دارایی و وەزارەتی پلان دانان بۆ دەستکاری کردنی بودجە، ئەوە لە صەلاحیەتی خۆی کەم دەکاتەوە و سیقە ناهێڵێ پێی، ئەوە یەك، دوو، لە ئەولەویاتی پرۆژەکەدا، نوسخەیەك لە پرۆژەکانی خۆیانمان هێناوە کە دواتر داوامان لێ کردن، وا بزانم خراونە بەردەست لێژنەی دارایی کە هەتا ئەو 86ی کە بۆیان دانـدراوە، ئەولەویەتی پرۆژەکان بە دڵی خۆیان نیە، چونکە ئاگایان لێ نەبوو، بیبێنە سەر وەزارەتی پیشەسازی و بازرگانی بە هەمان شێوە، داوای 12 پرۆژەیان کردووە، عەینی شت ئەوەتا نووسخەم لایە وەکو خۆیان بۆمانیان ناردووە، ئاگایان لەوە نیە کە 12 یان داناوە، بەڵام 4 پرۆژەیان بۆ نووسیون، سێیان گۆڕینی پێستە بۆ حل، ئەوان داوای مەخازن و تاقیگە ئەکەن، کەچی لێرە گۆڕینی پێست و شتی وایان بۆ داناوە، یەك پرۆژەیان بە دڵی خۆیان بووە، ئەویش قبوڵ کردنی بینای وەزارەتە کە ئەویش پێشنیارکراوی کابینەی پێنجەمە، یەعنی پێشتر وەعدیان پێ داون، دێمە سەر خاڵێکی تر، کە ئەویش بەراستی مەوزوعی داهاتە، دیارە بەراستی بودجە لەسەر دوو بنەمای ئەساسی دائەرێژرێ، داهات و خەرجیە، داهات ئێمە ئەوەی بەشەکەی کە لە بەغداوە بۆمان دێت وازیح و شەفافە، چونکە ناکرێ بشاردرێتەوە، بەشێکی کوردستان زۆر نا روونە، با لە کارەباوە پێدا بێین، کارەبا لە 2009دا 100 ملیاریان هەبووە، کاتێ ئێمە پێمان وتن باشە بۆ چی بووە 55 ملیار؟، زۆر تەعەجوبیان کرد و وتیان ئێمە 150 ملیارمان هەیە، نازانن بەریوەبەرەگشتیەکان وتیان ئێمە نازانین، ئەوەی تەخمینمان کردووە ئەوەندە نیە، منیش ئەڵێم بە هاوڕێیانم لە ناو پەرلەماندا 750 هەزار موشتەریکی کارەبامان هەیە لە کوردستان، یەك زەرب و جەمعێکی بچووك بکە بزانە ئەگەر هەرماڵێك مانگانە تەنها 20 هەزار بدات، ئەگەر گوێ لە دەزگاکان بگرین، ماڵی وا هەیە 100ی لێ سەندراوە، ماڵی وا هەیە 400، تێناگەم ئیتر بۆ چی داهاتی کارەبا ئەوەندە کەمە، ئەمە تەنها عەوائیل، واز بێنە سوپەرمارکێت و ئەو شتانەی تر، هەتا باس لەوە ئەکەن کە زۆر دەوائیر قەرزی کارەبایان لایە، لەوانە پەرلەمانە کە قەرزاری دائیرەی کارەباین، ئێمە پێشنیار دەکەین ئەو داهاتە روون بکرێتەوە، ئاشکرا بکرێ، بخرێتەوە سەر کارەبا، چونکە بەراستی لە کارەبا زۆر گرفتمان هەیە، مەعنای نیە دوای 18 ساڵ، هەتا ئێستا خەڵکی کەم دەرامەت ئەناڵێنن بەدەست کارەبا، باسی خەڵکی تر ناکەین ئەوەی موەلیدەی دائەنێ، صرەصرەکەی بۆ خەڵکە فەقیرەکەیە، ئەویش بەردەوام کارەبای هەیە، دێینە سەر داهاتی سامانە سروشتیەکان، ئەوەی کە بەرەسمی گەیشتووتە دەست لێژنەی ئێمە تەنها مەبیعاتی نەوتە، یەعنی ئەوەی کە بە فۆرمی خۆراك تەوزیع دەکرێ بەسەر هاووڵاتیان، 340 هەزار عائیلە هەیە لە هەولێر، 180 هەزار عائیلە هەیە لە دهۆك، 360 هەزار عائیلە هەیە لە سلێمانی، یەعنی دەگاتە880 هەزار عائیلە، هەر زەربێکی بچووك بکەن بزانن ئەگەر هەر برمیلێك لەو نەوتەی کە ئەدرێ لە هەندێ شوێن بە 38500 و لە هەندێ شوێن بە 40000، هەر زەربی هەزاری بکەن خاتریان بگرن بزانن چەند دەکات، بێینە سەر 5 ملیار باڵانصەکەی کە زۆر قسەی لەسەر کرا، ئێمە کۆبوونەوەیەکمان کرد لەگەڵ بەڕێز وەزیری سامانە سروشتیەکان، زۆر جوان رۆشنی کردەوە، من حەز دەکەم بۆ ئەوەی خەڵك ئاگای لێ بێ، لە راپۆرتەکەشمان نووسیومانە ئەوە راپۆرتەکەیە بەس نەگەیشتووتە

دەست بەڕێزتان، کە سەرۆکی لیژنەی لێ نیە، بەڵام جێگر خۆی ئیمزای کردووە، ئەڤین خان حەزم دەکرد باسی کردبا، ئەڵێ ئەو پێنج ملیارە هەندێکی پارەی کاشە، هەندێکی پرۆژەیە، کۆمپانیاکان خۆیان پرۆژە دەکەن بۆ ئەو شوێنەی کە پێویست دەکات، هەندێکیشی موستەقبەلیە، ئەم هەندەیە، پێم وایە ئەبێ وەزیری دارایی بیکاتە رەقەم و بیخاتە سەر ئەم بودجەیە بۆمان، بزانین ئەو هەندەی کە کاشە و چوویتە بودجەی حکومەتەوە بۆ دیار نیە؟، زائیدەن ئەو پرۆژانەی کە قەرارە لەسەر حیسابی ئەم باڵانصە بکرێ کامانەن؟ کە لەوە ئەچێ نیوەی ئەم بودجەیەی هەرێم بێ، ئەگەر پێنج ملیار دۆلار یەعنی تەقریبەن پێنج ترلیۆن و کەسرێك دەکات، بۆیە من پێشنیار دەکەم، ئەم بودجەیە بگەڕێتەوە وەزیری سامانە سروشتیەکان لەگەڵ وەزیری دارایی ئەوانەمان بۆ بکەنە رەقم و بیخەنە سەر بودجەکە، ئەوە سەبارەت بە لیژنەی پیشەسازی و وزە، سەبارەت بە لیژنەی ژنان، 592544میلاکات هەیە لە کوردستان، ئەم رەقەمە تەبعەن بە بێ تەعیناتی تازە، لەم رەقەمە 554566 زکورە و 137978ی ئونسایە، یەعنی لە 24٪ هینە، من پرسیارم کرد لە وەزارەتی دارایی وتی غەڵەتە، من ئەڵێم ئەگەر غەڵەت بێ دیسان ئەم بودجەیە ئەبێ موراجەعە بکرێتەوە، چونکە ئەوە تەجمیعی سێ وەرەقەیە، یەعنی ئەگەر غەڵەت بێ، کەواتە تەجمیعەکەی غەڵەتە، کەواتە پێشینەکانی غەڵەتە، ئەوەش یەکێکی تری غەڵەتەکان، سەبارەت بە وەزارەتی کاروباری کۆمەڵایەتی و بە حوکمی ژنان سەردانمان کرد و بودجەکەیان زۆر کەمە، چونکە باس لە بنکەی چاکسازی و ئەوە دەکەن، من پێم وایە 180 ملیار بۆ مەنافیعی ئیجتیماعی داندراوە، چونکە بەراستی ئەم 180 ملیارە یەعنی هیچ پێوەرێك نیە رزگاری بکات لە میزاج و دەسەڵات و رزگاری بکات لە مەصالیح و بەرژەوەندی شەخص و حیزب، پێم وایە ئەگەر ئەمە جگە لەوەی کە داندراوە بۆ وەزارەتی کۆمەڵایەتی، ئەوەی تری لە 40٪ بگەڕێتەوە بۆ وەزارەتی کاروباری کۆمەڵایەتی، بۆ سەرف کردنی بۆ ئەو پێداویستیە تایبەتیانەی کە هەیە لەوێ، خاڵێکی تر کە موهیمە لە وەزارەتی کاروباری کۆمەڵایەتی، بودجەیەکی خاصی بۆ دابنێ، مەوزوعی ئەوەی کە بەراستی ئەمڕۆ لە کوردستان هەر کە هەڵدەستێ رەقەم لێ ئەدا، یەکێك هەڵدەستێ ئەڵێ لە 75٪ی فەرمانبەرانی ئەم کوردستانە گیری بە دەست بەرپرسەکانەوە خواردووە، لە دام و دەزگاکانەوە تەحەروشی جنسیان پێ دەکرێ، ئەم رەقەمە ئەگەر راست بکەن.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە رەجائەن تۆ باسی راپۆرت دەکەی یان باسی وەزعی کۆمەڵایەتی دەکەی؟، وەختیشت تەواو بوو، رەجائەن تەواو، کاك شێروان حیدەری فەرمووو.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەراستی ئەو قسانەی کە من دەمویست بیکەم، هەمووی کراینە، بەڵام من تەرکیز لەسەر دوو نوقتەی موختەصەر دەکەم، بە نیسبەت راپۆرتی دارایی و ئابووری، ئێمە وەکو لیژنەی یاسا مولاحەزەکەمان دایە

لێژنەی دارایی و ئابووری، زۆربەی هەرە زۆری مولاحەزەکان لە زمنی راپۆرتی لێژنەی دارایی هاتیە، چ بە نیسبەت تەعدیل کردنی هەندێ لەبڕگەکان، چ بە نیسبەت هەندێ بڕگەی تازە کە هاتووتە ناو پڕۆژەکە، سەبارەت بە گەڕانەوەی بودجە بۆ حکومەت، ئەگەر سەیری نیزام داخیلی بکەین، ئوسوسەکی گشتی داندرایە بۆ موناقەشەکردنی قەوانین بەشێوەیەکی گشتی، ئەساسێکی تازەش داندرایە بۆ موناقەشەی بودجە، بە شێوەیەکی تایبەتی، من بەش بە حاڵی خۆم نەمبیستووە بە هیچ شێوەیەك بودجە بگەڕێتەوە بۆ حکومەت، بەڵکو بالاترین دەسەلات لە هەرێمی کوردستان کە پەرلەمانە، پێویستە کەم و کوڕییەکانی ئەم بودجەیە چارەسەر بکات، ئینجا رەوانەی حکومەتی بکاتەوە، بە تایبەتی جەنابی وەزیری مالیە لێرەیە، جەنابی وەزیری پلان دانان لێرەیە، جەنابی وەزیری سامانە سروشتیەکان لێرەیە، بۆیە من ئیلتیزامێکی تەواو بە نیزامی داخیلی پەرلەمان دەکەم، ئیلتیزامێکی تەواو بە تەوجیهاتی ئیدارەی ئەم جەلسەیە دەکەم، دووبارەی قسەکان ناکەمەوە و، زۆر سەپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، رێزدار د.جعفر علی فەرمووو.

بەڕێز د.جعفر علی رسول محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە بەشێکی زۆر لەو قسانەی کە، یان لەو مولاحەزاتانەی کە من هەم بوو، بەڕێزان باسیان کرد، بەلام چەند مولاحەزاتێك بە خێرایی دەڵێم سەبارەت بەو بودجەیە، سەرەتا دەمەوێ لە مەسەلەی نا عەدالەتی دابەش کردنی ئەم بودجەیەوە دەست پێ بکەم، بە سەر سەکتەر و بە سەنتەر و قەزا و ناحیەکان و گوندەکانی کوردستان دابەش بکەم، دیارە پێم باشە بەر لەوەی قسە لە ناعەدالەتیەکە بکەم، قسە لەوە بکەم کە ئێمە دژی ئەوە نین لە هەر بەستێکی خاکی ئەم نیشتمانە، لەهەر شوێنێکی کوردستان چ پڕۆژەیەك دەکرێ بەڵکو ئێمە پشتیوانی لێ دەکەین، بەلام لە بەرامبەریدا دەبێ ناوچەکانی تریش فەرامۆش نەکرێن، یاخود ئەو برەش بۆ ئەوان تەرخان بکرێ، سەبارەت بە ناعەدالەتیەکە، من چەند نموونەیەکت دەدەمێ، یەك پرۆژە لە ناحیەکی بچووکی ئەم کوردستانە 46 ملیاری بۆ تەرخان کراوە، بەلام کۆی بودجەی تەرخان کراو بۆ قەزای رانیە، بە هەر چوار ناحیەکەی و سەد و ئەوەندە گوندیە 31 ملیارو چەند ملیۆنێکە، واتە بودجەی ئەو پرۆژەی کە بۆ یەك ناحیەی بچووك تەرخان کراوە، 15 ملیاری زیاترە لە بودجەی یەك قەزا بە 4 ناحیەوە، ئەوە بۆ قەلادزێ و بۆ هەڵەبجەش راستە، ئەمە یەکێکە لەو نا عەدالەتیە گەورانەیە کە بە هیچ پێوەرو بە هیچ معیارێکی عیلمی لە تەوزیعی بودجەدا جێگای نابێتەوە، دیارە زۆر خاڵی تر لە مەسەلەی نا عەدالەتیدا، هەندێك پرۆژە هەیە تەرخان کراوە بەراستی بۆ هەندێك لە ناحیەکان، من بەش بە حاڵی خۆم دیارە ئەو پرۆژەیەش بە هەمان شێوە یەك پرۆژەیە بۆ ناحیەکی بچووك تەرخان کراوە، بە هەمان شێوە ئەو بودجەیەی کە بۆ ئەم پرۆژەیە تەرخان کراوە، رێك بڕی ئەو بودجەیە کە بۆ شاری رانیە بەسەرجەم ناحیە و گوندەکانی تەرخان کراوە، خاڵێکی تر کە دەمەوێ

ئاماژەی پێبدەم، مەسەلەی ماوەی پرۆژەکانە کە بەشێك لە بەڕێزەکان ئاماژەیان پێدا، من دەڵێم جگە لە وەزارەتی شارەوانی و گەشت و گوزار، کە تەنها وەزارەتە و ماوەی بۆ بەشێکی زۆر لە پرۆژەکانی دیاری کردووە، خودی وەزارەتی پلان دانانیش ماوەی بۆ پرۆژەکانی خۆی دیاری نەکردووە، من دەپرسم چۆن دەتوانی موتابەعە و بەدواداچوون بۆ پرۆژەیەك بکەی لە کاتێکدا ماوەکەی دیار نەبێ، بە سیپەتێ بەجێ مابێ، پێویستە ماوەی پرۆژەکان دیاریکراو بن، دووبارە لە پرۆژەکان هەیە، بەڕێزان ئاماژەیان پێدا، من خۆم دەرجم کردووە و نووسیتم، جگە لە دووبارەکە من قسەم لەسەر خودی دووبارەکە نیە، قسەم لەسەر ئەو مەبلەغانە هەیە کە بۆ پرۆژە دووبارەکان تەرخان کراوە لە کۆتاییدا لە ئیجمالی کۆکردنەوەکەدا، ئەم مەبلەغانە بە دووبارەوە کۆکراوەتەوە، ئایا ئەم مەبلەغانە بۆ کوێ دەچێ و چی لێ ئەکەن؟، کۆرێکی بودجە ساڵانە بریتیە لە دیاری کردنی بودجە و دابەش کردنی بەسەر سەکتەر و بوارە جیاوازەکاندا، ئێمە دەزانین سەرچاوە ناوەخۆییەکانی داهاتی هەرێم، روون و شەفاف نین، جێگای گومانن لە قسەی بەشێکی زۆر لەو ئەندام پەرلەمانە بەرێزانەی کە قسەیان لەسەر سەرچاوە ناوەخۆییەکانی داهاتی هەرێم کرد، هەر لە فرۆشتنی نەوتەوە، لە باج و گومرگەوە، لە داهاتی کۆمپانیا حکومیەکان، لە داهاتی ئاو و کارەبا، لە داهاتی فرۆشتنی خزمەت گوزاریە گشتیەکاندا، داهاتی سزادانی کۆمپانیاکان.....هتد، هەموو ئەوانە نا روونیەکی یەکجار زۆریان تێدایە، نا شەفافیەتێکی زۆریان تێدایە، ئەم بڕەی کە خراوەتەوە 348 ملیار لە داهاتی ناوەخۆی حکومەتی هەرێمی کوردستان بۆ ساڵی 2010 لەگەڵ چەند ملیۆنێك، بەراستی جێگای گومانێکی زۆرە، ئێمە بە هەموو ئەو دابەش کردنەی کە لەبەر دەستمان دایە، ئەم بەڕێزە نموونەی کارەبای هێنایەوە، 55 ملیۆن دینار بەراستی مووچەی 7 پەرلەمانتارە لە مانگێکدا، پێمان وایە پارەیەکە جێگای گومانێکی یەکجار زۆرە، ئەگەر ئەو تەرحەی ئەو بەڕێزە کردی 750 هەزار موشتەریك هەبێ لە کوردستاندا، زەربی 5000 بکەین، نەك 100 هەزار و 200 هەزار، زیاتر لە 3 ملیار دینار دەکات بۆ هەر مانگێك، بەڵام تەنها 55 ملیۆن دینار دانراوە لە یەك مانگدا، لە ماددەی 16 یاسای بودجەدا، بڕی 120 ملیار دینار بۆسەندوقی پەرەپێدانی تواناکان کە زیاتر مەبەست لێی دیارە زەمالاتی خوێندنە بۆ دەرەوەی هەرێمی کوردستان تەرخان کراوە، بەڵام بە پێی کارنامەی خودی حکومەتی هەرێمی کوردستان، کاتێك کە لە بواری پەروەردەدا بەرنامەی کابینەی شەشەمی حکومەت دەڵێ: دابین کردنی بایەخدانی زیاتر بە لێکۆڵینەوە و توێژینەوەی زانستی و تەرخان کردنی بودجەی ساڵانە بۆ ئەم مەبەستە، بەڵام یەك تاکە دینار لە بودجەی حکومەتی هەرێم نە بۆ لێکۆڵینەوە و نە بۆ توێژینەوەی زانستی تەرخان نەکراوە، لە کاتێکدا هەموومان دەزانین لێکۆڵینەوە و توێژینەوەی زانستی لە رووی عیلمیەوە و لە رووی پەرەپێدان و گەشەکردنی توانای عەقلی لەو وڵاتە چ کاریگەریەکی دەبێت، بە هەمان شێوە لە رووی ئیستیقراری ئیقتیصادییشەوە کاریگەریەکی گەورە دادەنێت، وڵاتێکی وەکو ئیسرائیل بۆ نموونە وەربگرە، لە 4٪ داهاتی نەتەوە نەك تەنها بودجە، بۆ ئەم بوارە تەرخان دەکات، بەڵام لە وڵاتی ئێمەدا لە کاتێکدا لە کارنامەکەی خۆیان هاتووە، پێچەوانەی کارنامەکەی یەك دینار بۆ ئەو بوارە تەرخان ناکرێ، هەمووومان ئێستا دەزانین،

ئێستا له كوردستاندا سوپایەكی گەورەی بێ كار هەیە، كه بەشێكی زۆری ئەوانه هەڵگری بروانامەی زانكۆ و پەیمانگاكانن، بەشێكی زۆریشی گەنجن، كه رەنگه هەڵگری بروانامەی دبلۆم و بەكەلۆریۆس بن، ئەمانه بڕوام وایه له ئایندەدا مەترسیەكی گەوره لەسەر ئاساییشی ناوەخۆی هەرێم دروست دەكەن ئەگەر بەو شێوازەی ئێستا بمێنینەوە، پێویسته بیرێكی قووڵ لەمه بكرێتەوە، بڕوام وایه پێویسته حكومەتی هەرێم ساڵانه بودجەیەكی تایبەت بۆ ئەم مەبەسته تەرخان بكات و له رێی مەشق و راهێنانەوە هەوڵ بدات له هێزێكی بەكاربەرەوە بیانگۆڕی بۆ هێزێكی بەرهەم هێن، به جۆرێك بیانكاته هێزێك نه تەنها بەس بەرهەم هێن، بەڵكو بۆ ئارامی سیاسی و ئیستیقراری هەرێم كاریگەری باشیان هەبێت، یاخود ئەو بڕەی كه بۆ مەنافیعی ئیجتیماعی و ئیعانات و مینەح تەرخان كراوە، هەوڵ بدرێ بخرێته سەر یەك و حكومەتی هەرێم وەك سۆسیال بیدات بەو دەرچووانەی زانكۆ و پەیمانگاكان كه رۆژانه بەردەمی دامەزراوەكانی حكومەتی هەرێمیان گرتووە، خۆپێشاندان و مانگرتن دەكەن بۆ ئەوەی ئەو گەنجانەی كه بێكارن، تا وەكو حكومەت دەرفەتی كاریان بۆ برەخسێنی، كاریان بۆ بدۆزرێتەوە، هیچ بڕێك لەو بودجەیه بۆ حاڵەتی پێشهاتی رووداني كارەساتی سروشتی له شێوەی لافاو و بوومه لەرزه و وشكه ساڵی كه له بەینی ساڵێك و دوو ساڵ رووبەرووی دەبێتەوە، یاخود هەر جەنگێكی چاوەڕوان نەكراو، یاخود هەر نەخۆشی و پەتایەك كه دێته كوردستان و بۆی تەرخان نەكراوە، كه ئەمەش دیسان جێگای پرسیاره، بەپێی راپۆرتی لیژنەی دارایی و ئابووری، ژمارەی میلاكاتی هەرێم، له سەرۆكایەتی هەرێمەوە تاوەكو نزمترین دەزگا 625 هەزارو 849 فەرمانبەره، من قسەم لەسەر فەرمانبەر نیه، قسەمان لەسەر مووچه خۆره، رێژەی مووچه خۆری هەرێمی كوردستان چەندە؟، له كاتێكدا ئەوە لێره تەحدید كراوە، بەڵام له سەر زاری سەرۆكی حكومەتی هەرێمی كوردستانەوە كه دەڵێت، نزیكەی یەك ملیۆن 200 تا 300هەزار مووچه خۆر هەیه له هەرێمی كوردستاندا، ئایا كادیرانی حیزبیش خرانه سەر ئەو مووچه خۆرانەی هەرێم، به چ مافێك له بودجەی هەرێم پاره بدرێته كادیرانی حیزب، ئێمه لەگەڵ ئەوەین ئەوانیش ژیانیان بۆ دابین بكرێ، بەڵام كاتێك كه تۆ فەرمانێك بۆ حكومەت جێبەجێ نەكەی، ئەركێكی وەزیفی و ئیداری و حكومیت نەبێ، به چ مافێك پارەی حكومەتی هەرێم بۆ ئەو كادیرانه یاخود بۆ ئەوخەڵكه حیزبیه سەرف بكرێ؟، من پێشنیار دەكەم، ئەو بڕەی له بودجەی هاووڵاتیانی كوردستان بۆ نۆژەنكردنەوەی یاریگای شەعب له بەغدا، بۆ بارەگاكان و بەرژەوەندی حیزب تەرخان كراوە، هەر هەمووی تەرخان بكرێت بۆ پرۆژەی خزمەت گوزاری له كەركووك و سەرجەم ناوچه كوردستانیەكانی دەرەوەی دەسەڵاتی حكومەتی هەرێمی كوردستان، ئێمه ئەگەر ئەو مەبلەغه كۆ بكەینەوە كه هەمووی من نووسیومه، له دروستكردنی ئاوەڕۆی سندوقی بۆ بارەگای سەرۆك كۆمار له قەڵاچوڵان، دروست كردن 11 ژوور و هۆڵی كۆبوونەوە له بینایەی لقی دووی پارتی، كه لەسەر بودجەی وەزارەتی ناوەخۆ بۆی تەرخان كراوە، پرۆژەی ڤیرتاو كردنی رێگاكانی خاڵی پاسەوانی میوانخانەی سەرۆك كۆمار، ڤیرتاو كردنی رێگای دوو خاڵی پاسەوانی سەرۆك كۆمار دیسان له قەڵاچوڵان، ڤیرتاو كردنی رێگای عەرەزات و گەراجی ئوتۆمبێل بۆ لیوای سەرۆك كۆمار، دروستكردنی میوانخانه بۆ مەڵبەندی 12 ی

خانەقین، هەموو ئەو بڕە پارانە کۆبکرێتەوە، جارێکی تر بخرێتەوە ناو ئەو سندوقەی پەرەپێدان و گەشەکردن بۆ کەرکووك و ناوچە دابڕاوەکانی تری کوردستان تەرخان بکرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەس یەك ڕوونکردنەوەیەك، 55 ملیۆن دینار ناکاتە ڕاتبی 7 ئەندام پەرلەمان، هەر بۆ مەعلوماتی ئێوەی بەڕێز، ڕێزدار عەونی بەزاز فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەتا من دەستخۆشی لە لێژنەی دارایی و ئابووری پەرلەمانی کوردستان دەکەم کە توانیان ڕاپۆرتەکەی خۆیان لە ماوەی دیاریکراو لە پەیڕەوی ناوەخۆ ئامادە بکەن و پێشکەشی سەرۆکایەتی پەرلەمانی بکەن، بۆ ئەوەی گفتوگۆی لەسەر بکرێ، کە سێ تەوەری گرنگی لە خۆ گرتووە، یەکەمیان هەڵسەنگاندنی بودجەی خەملێنراوی ساڵی 2010، گشت ڕاپۆرتەکانی لێژنەکانی تری پەرلەمان، پێشنیارکراوەکان لەسەر ماددەکانی یاسای بودجە، بەڵام تێبینی ئەوەی دەکەم کە بڕگەك ئێمە پێشنیارمان کرد، داخیل نەکراوە لە ڕاپۆرتەکە، ئەویش بە هیچ شێوەیەك دوو مووچە لە پەرلەمان سەرف نەکرێ، بۆ هیچ کەسێك و بە هەر جۆرێك بێت، دووەم، من پرسیارێکم ئاراستەی جەنابی وەزیری دارایی و ئابووری هەرێمی کوردستان دەکەم، کەوا ئەویش ئەوەیە، ئایا داهاتی ڕسومی مەحەلی زمنی میزانیەی عامەی عیراقە؟، چونکە بە بۆچوونی ئێمە لە لێژنەی یاسایی گفتوگۆیەکی زۆرمان کرد کە تەنها گومرك عایدی میزانیەی عیراقیە، ئەوانی تری مەحەلی دەبێ بۆ خۆمان بێت، ئینتیزاری وەڵامی جەنابی وەزیری دارایی و ئابووری دەکەم و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ڕێزدار عەزیمە نەجمەدین.

بەڕێز عظیمة نجم الدین حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من سەرەتا لە خاڵێکەوە دەست پێ دەکەم، لە پرسیارێکەوە ئاراستەی بەڕێزتان دەکەم، بودجە هۆی دواکەوتنی چیە و بۆ چی بودجە دوا کەوت؟ خاڵی دووەمم، حیسابی ختامی شەش مانگی یەکەم پێویست بوو پێش موناقەشە کردنی بودجەی 2010 بگەیشبایە دەست ئەندامانی پەرلەمان، سەبارەت بە میزانیەی ئەمساڵ، ساڵی 2010، من ئەم میزانیە بە هیچ شێوەیەك بە پلانێکی شیکاری و زانستی تێدا نابینم، پێویستە پلانی وەزارەتەکان دیاریکراو بایە تا بزانین بە چەند ساڵ ئەو کێشانە و ئەو پرۆژانە لە وەزارەتەکان دیاریکراو بوایە، من پێم وایە ئەو پرۆژانەی کە وەزارەتی پلان دانان داناوە، وەزیری پلان

دانان به تەنسیق لەگەڵ وەزارەتەکاندا ئالۆزیـەك و نـا روونیـەکی زۆری پێـوە دیـارە لەبـەر ئـەوەی کـە ئـەو پرۆژانـەی لـە 2008 و لـە 2009، دووبـارە هەنـدێ پـرۆژە هەیـە کـە هـیچ کـاری لەسـەر نـەکراوە، هـیچ پرۆژەیەك ئەو پارانەی کە لە 2008 و 2009 بۆی دانراوە دیسان لە 2010 پارەی بۆ تەرخان کراوەتەوە، بۆیە پێویست بوو ئەو پرۆژانە پارەکانیان دیاریکراو بوایە، مودەی زەمەنیشی بۆ دابین بکرێت و مودەکانی دیاریکراو بێت تا بزانین ئەو پرۆژەیە لە چ ساڵێکدا تـەواو دەبێـت و تـا چـەند ئەخایـەنێ؟، دیـارە ئەمـەش ئەگەڕێتەوە بۆ بێ پلانی وەزارەتەکان، کە پلانی درێژ خایەنیان نیە تا بزانن ئەو بودجەیە، ئەو میزانیەی کە ئەکرێ پێویستی بـە چـەند کـات هەیـە؟، خـاڵێکی تـر بودجـە دەبێـت تـەوازونی ئیقتیصادی بـۆ بکـرێ، بەشێك لە کێشە ئابووریەکان چارەسەربکات، شەفافیەتی موازەنە یەکسان بێت بە گۆڕینی ژیانی خەڵك، ئایا لە بودجەی ئەمساڵدا تـەوازونێك هەیـە لـە نێـوان بودجـەی ئیستیسماری و بودجـەی تەشغیلی؟، بـە هـیچ شێوەیەك لەبەر ئەوەی، ئەوەی تر لە 31٪ و ئەوی دی لە 69٪، من پێم وایە ئەو بودجەیە تەوازونی تێدا نیە، ئایا سیاسەتی حکومەت، سیاسەتی ئیقتیصادی حکومەت لـە مـەجالی صـیناعی و زراعـی چیـە؟، تـەنها پێدانی ئەو گوژمە پارەیە یان حکومەت هەوڵی داوە لە پاڵ دابین کردنی پارە، کادر و ستاف باش لـە پاڵیـدا، ئـەو چـەند مەسـاحەی زەوی دابـین کـردووە بـۆ ئـەو پرۆژانـەی کـە پـارەی بـۆ دابـین کـردووە، خـاڵێکی تـر سەبارەت بە پرۆژەکان، من هەڵسەنگاندنێك نابێنم لە نێوان ناوچەکاندا، بە هـیچ شـێوەیەك لەبـەر ئـەوەی کە لە دابەش کردنی وەزارەتەکاندا نا عەدالەتی و نا روونیەکی زۆر هەیە، لەبەر ئەوەی ئێمە پێم وایە هەر هەمووومان، ئەگەر ئەندامی هەر ناوچەیەك بین و هەر شوێنێك بین، دیفاع لەو شوێنەی بکەین کە تیـاین، ئێمـە لەبـەر ئـەوەی نوێنەرایـەتی ئـەو شـوێنە دەکـەین، یـەکێك لـەو شـوێنەی کـە زۆربـەی پرۆژەکـان کـە نەیگرتووتــەوە لــە نــاو هــەموو پــرۆژەی وەزارەتەکانــدا ئــەو ناوچــەی ئێمەیــە، کــە چەمچــەماڵە کــە زەرەرمەنترین ناوچەیە کە ئەنفال و کیمیاباران کەوتووتە ناوچەی ئێمەوە، بەداخەوە کە چوار پـرۆژە لـە شاری ئێمەوە کراوە کە ناگاتە 4 ملیار دینار، چەند پرۆژەیەکی تر هەیە کە لەناو پرۆژەکاندا دیـاری کـراوە لـەناو پرۆژەکـانی 2008 و 2009، چـەند پرۆژەیـەك دووبـارە بوویتـەوە، ئـەو پرۆژانـە تـەواو کـراون و تەسلیم کراون، بەڵام ئێستا گوژمەیەك پارەی بۆ دیاری کراوە بە ملیار دینار، ئەو پرۆژانە ساڵێکیش زیاترە کـە هـیچ ئـیش کردنیـان تێـدا نـەماوە و تەسـلیم بـە ئیـدارەی ئـەو شـارە کـراوە، وەکـو پـردی یـەکتر بـڕی چەمچەماڵ، ساڵی پـار لـە مـانگی سێ و چـوار ئـەو پرۆژەیـە تـەواو بـووە و تەسـلیم کـراوە و هـیچ کێشـەی نـەماوە، کەچـی لێـرەدا یـەك ملیـارو 82 ملیـۆن دینـاری بـۆ تـەرخان کـراوە، دروسـتکردنی 20 خـانوو لـە سـەنگاو، 363 ملیـۆنی بـۆ تـەرخان کـراوە، دروسـت کردنـی سـەنتەری خزمـەت گـوزاری و کۆمەڵایـەتی و دەروونی لە ناحیەی شۆڕش، ئەو پرۆژەیە لە 2008 و 2009 پارەی بۆ تەرخان کـراوە، هـیچ ئاسـەوارێکی نیە، کەچی ئێستا لـە 2010 دیسـان گوژمـەی پـارەی بـۆ داندراوەتـەوە، بـەم شـێوەیە ئەگـەر ئێمـە سـەیری پرۆژەکانی ئـەوە بکـەین، بـە هـەموو شـێوەیەك عەدالـەتی تێـدا نـابینم، لەبـەر ئـەوەی ئـەو ناوچـەی ئێمـە ناوچەیەکی زەرەر مەندە، پێویست بوو حکومەت ئەو جارە لە قەزا و ناحیەکانـەوە دەسـتی پـێ بکردابـا بـە

ئاوەدانکردنــەوە و خزمــەتگوزاری، تــەنها چــاوی لــە ســەنتەری شــارەکان نەبوایــە، خــاڵێکی تــر پــرۆژە پێشنیارکراوەکان، پێویستە پێداچوونەوەی بۆ بکرێت، جۆرێك هاوسەنگی تێدا بێت، ئەوەی کە ئێستا باسم کرد، لە پرۆژەکان وتمان نا عەدالـەتی زۆر هەیـە لـە نێـوان ناوچـەکاندا، خـاڵێکی تـر لـە راپـۆرتی وەزارەتـی دارایـی هـاتووە، کـە گرنگـی بـە گـەنجان و لاوان دراوە، لـە راپۆرتەکـەی وەزارەتـی دارایـی، بـە دابـین کردنـی بودجەی پێویست بۆ دروستکردنی یاریگا و سـەنتەری گـەنجان لـە شـار و شارۆچکەکان، بەداخـەوە دیسان ئەڵێم ئەو شارەی ئێمە، کە قەزای چەمچەماڵە، 4 ناحیەی لەسەرە، یەك پرۆژەی تێدا نیە کـە خزمـەت بـە گەنج بکات لەو شارەی ئێمە، کە ئەگـەر بێـت و ئامارێـك وەربگـری بزانـە لـە مـاوەی یـەك سـاڵدا لـە ئـەو 4 ناحیەیە و قەزای چەمچەماڵدا چەند هەزار کەس سـەری خـۆی هەڵئـەگرێ و شـاری خـۆی بـەجێ ئـەهێڵێ، لەبـەر ئـەوەی حکومـەت هـیچ ئـاوڕێکی لـەو شـارە نەداوەتـەوە و هـیچ خزمەتگوزاریـەکی تێـدا نیـە، بۆیـە پێویستە حکومەت بە چاوێکی یەکسان ئـاوڕ لـە هـەموو ناوچـەکانی کوردسـتان بداتـەوە، پرسـیارێکی تـرم هەیە، ئایا حکومەت تا چەند پێشـنیار و داواکارییـەکانی لێژنـەکان بـە هەنـد وەردەگـرێ، ئێمـە لـە لێژنـەی پەروەردە و خوێندنی باڵا، شەش پێشنیارمان هەبوو، سێ پێشنیار کاری پێکراوە، یەکێ لەو پێشنیارانەی کە زۆر بە هەند وەرگیراوە بـۆ ئێمـە و خۆمـان وەکـو لێژنـەی پـەروەردە و خوێنـدنی بـاڵا لێـرەن، یـەکێك لـەو پێشـنیارەمان کـە لـە هـەموو سـەرۆکایەتی زانکۆکـان و بەڕێوبەرایـەتی پـەروەردەکان و پـەیمانگاکان، دوای ئەوەی کە بە پێـی مـاددەی 4، خـەرج کـردن لـە ژێـر دەسـەڵاتی وەزارەتـەکان شـۆڕ بکرێتـەوە بـۆ خـوارەوە، ئـــەویش کـــە ســـەرۆکایەتی زانکۆکـــان و ســـەرۆکایەتی بەشـــەکان و کۆلێـــژەکان ئەگرێتـــەوە، لەگـــەڵ بەڕێوەبەرایەتیەکان، بەم شێوەیە ئێمە لەگەڵ ئەوەینە داواکاری ئەو بەڕێزانـەش بگـرین، پێویسـتە بودجـە وەڵامدەرەوەی پێداویستیەکان و داخوازیـەکانی خـەڵك بێـت، ئایـا لـە دانـانی بودجـەی تەشـغیلی، حکومـەت توانیوەتی تا رادەیەك بنبڕی هەژاری بکات؟، لەم بودجەیەدا، سەرجەم چین و توێژەکانی کۆمەڵگا سوود لەم پارەیە وەربگرن، ئایا حکومەت هەوڵی داوە لە بودجـەدا ناوچـە زەرەمەنـدەکان وەکـو پێویسـت پـرۆژەی بـۆ دابین بکات؟، ئایا حکومەت توانیویەتی کار لەسەر ئەوە بکات گرنگی بە تەنمیەی بەشەری لەسـەرجەم ئـەو ناوچانەی کە بـەر شـاڵاوی ئـەنفال و کیمیابـاران و خانـەی هـەتیوان و بـە ساڵاچـوان و ئەوانـەی کـە لەسـەر جاددەکان کەووتوون، حکومەت توانیویەتی لەسەرجەم شارو شارۆچکەکاندا خزمەت بەو بوارانە بکات؟، لـە کۆتاییدا چەند پێشنیارێکم هەیە، حکومەت ئەم جارە سولفەی عەقار و ئەو پارەی کە داندراوە، ئەو پارەیە بۆ سەرجەم شارو شارۆچکەکان بە شێوەیەکی یەکسان، هەر کەس ئەیـەوێ لـە گوندەکـەی خۆیـدا جـوانترین خانوو بکات، هەر کەس ئەیەوێ لە قەزاکـەی خۆیـدا و لـە پارێزگاکـەی خۆیـدا، هـەموو هاووڵاتیـەك حـەقی هەیە وەك یەك و بە مـافێکی یەکسان سـەیر بکـرێ لـەم وڵاتـە، نـەك بڕێکـی زۆر لـە سـەنتەری شـارەکان و بڕێکـی کـەمتر لـە قـەزاکان، ئـەوە بـۆ خـۆی دەرەجـە یـەك و دوو و سـێیە، لەگـەڵ دروسـت کردنـی بینـای قوتابخانەکاندا، ئایا حکومەت گرنگی داوە بە ئاستی زانستی و بەرز کردنی توانای مامۆسـتا، ئێمـە وەزارەتـی پەروەردە لە چەند ساڵی پێشوودا توانیویەتی گۆڕانکاری لە سیستەمی پـەروەردە و گۆڕانکـاری بکـات، بـەڵام

گەورەترین کێشە و گرفت ئەوەیە، کە ئاست و توانای مامۆستایان لەو ئاستەدا نیە کە بتوانێ هەزمی ئەو گۆڕانکاریە بکات، ئایا حکومەت لە بەرنامەی ئێستادا بەرنامەی هەیە بۆ ئەوەی کە بتوانێ لەو بوارە شاکار بکات؟، ئایا حکومەت توانیویەتی لەگەڵ ئەوەی کە خوێندنگایەکی زۆر، گۆڕینی پرۆگرامەکان و دروست کردنی بینا و چاککردنی توانای مامۆستا، لەگەڵ ئەوەدا چاککردنی بارو ژیانی گوزەرانی مامۆستا لە کۆلێژ و لە زانکۆکان و لە قۆناغە بنەرەتییەکان بتوانێ مامۆستا بەبێ ئەوەی کە کاری تر بکات، خزمەت بە پەروەردە و خوێندن بکات، لەبەر ئەوەی کە تۆ بتەوێ کۆمەڵگایەکی تەندروستت هەبێ، ئەبێ لە بواری پەروەردەوە دەست پێ بکەی، خاڵێکی تر، سەبارەت بە بودجەی تەشغیلی، ئێمە پێمان وایە ئەو پارانەی کە بۆ مینەح و تەبەروعات و مەصروفات ئوخرا تەرخان کراوە، هەڵبگیرین یان بە رێژەی لە 90٪ کەم بکرێنەوە، سەرف بکرێ بۆ سندوقی دابین کردنی هەلی کار لە پرۆژەی گەورە و بچووکدا، لە کەرتی تایبەت بۆ گەنجان، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، تەواو، تارا خان فەرموو.

بەڕێز تارا عبدالرزاق محمد عمر :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو تێبینیانەی من هەمبوو، زیاتر لە چەند جار وتراوە، بۆیە دووبارەی ناکەمەوە، بەس دەست خۆشی لە لێژنەی دارایی و ئابووری دەکەم بۆ راپۆرتەکەیان و سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

د. پەریهان فەرموو.

بەڕێز د.پەریهان قبلای محمد علی :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من دێمە سەر باسی سیاسەتی حکومەت لە ناو وەزارەتی تەندروستیدا خۆی، ئایا سیاسەتی وەزارەتی تەندروستی چیە بۆ چاککردنی سیستەمی تەندروستی لەم وڵاتە؟، ئایا وەزارەتی تەندروستی هیچ پلانێکی هەیە بۆ بودجەی ئەمساڵی 2010؟ ئایا هیچ بودجەیەکی تەرخان کراوی هەیە بۆ حالاتی تەواریی ئەمساڵ؟، ئەگەر بێینە سەر ئەوەی سەیری بڕی پارەی پرۆژەکانی تەرخان کراو بۆ وەزارەتی تەندروستی بکەین، سەیر دەکەین لە خاڵی نۆیەمی کە پلە بەندی هاتووە، کە لە کاتێکدا وەزارەتی تەندروستی لە ئاستێکی زۆر زۆر خراپدایە، کە ئەکاتە گوژمەی پرۆژەکان بۆ ئەمساڵ ئەکاتە 26 ملیارو 646، هەروەها ئەگەر بێینە سەر ئیراداتی وەزارەتی صیحە لە 2009، سەیر دەکەین 7 ملیار و 749، بەڵام بۆ 2010 کە 5 ملیارو 276 کە ئەم ئیراداتە ئەکاتە 1,51 ٪، کەواتە وەزارەتی تەندروستی بەم بودجەیەوە، بەم بڕە پارەی کە تەرخان کراوە بۆ پرۆژە بەردەوامەکان، ناتوانێ بەهیچ جۆرێ خزمەت گوزاری لە بواری تەندروستیدا باش بکات، چ لە رووی پرۆژەکان، هەروەها لە رووی زانسیتیەوە، ئەگەر بێینە سەر وەزارەتی

تەندروستی، سەیر دەکەین شەش ملیار تەرخان کراوە بۆ مەنافیعی ئیجتیماعی، کە ئەوە هەدر دانە بۆ ئەم پارەیە، ئێمە داوا ئەکەین کە ئەو شەش ملیارە، یان بگەرێتەوە بۆ سەر پارەی پرۆژەکان، یان ئەوەتا بخرێتەوە نا سندوقێکەوە، ئەو سندوقە هەستێ بەبەردەوام بوونی ئەو پرۆژانەی کە نەقصی تێدایە، هەروەها ئەگەر بێینە سەر باسی وەزارەتی تەندروستی، سەیر دەکەین وەزارەتی تەندروستی لە زۆربەی پرۆژەکانی، یان ئەوتا نەماوە و فشەلی پێهێناوە، یان ئەوەتا بەردەوامە، من نازانم ئەگەر بێمە سەر باسی خەستەخانەی 400 تەختیەکە، کە من ئەو کاتە لە جامیعە بووم، کە ئەکات زیاتر لە 7 ساڵ لەمەوبەر، خەریکی ئەم خەستەخانەن کە گۆژمەی تەرخان کراو بۆ ئەم خەستەخانەیە دەگاتە75,35 هەزار، خەرجی2009 ، 54 ملیارە، هەروەها جارێکی تر بۆی تەرخان کراوە، لە 2010،21,35 ملیارە، من پرسیارم هەیە بۆ تا ئێستا تەواو نەبووە؟، ئەی باشە بۆچی لە بودجەی ئەمساڵ پارەی بۆ تەرخان کراوە؟، ئایا ئەگەر چەند ساڵ بودجەی بۆ تەرخان کراوە لە کوێیە؟، زۆربەی پرۆژەکانی کەرتی تەندروستی، عیبارەن لە پرۆژەی بچووک بچووك، کە ئێمە ئەناڵێنین بۆ ئەوەی خەستەخانەی گەورەمان نیە، کە چی دێینە، ئەگەر سەیری پرۆژە پێشنیارەکان بکەین، تۆ زۆربەی پرۆژەی پێشنیارەکان لە جۆری مەرکەز صیحین، لە جۆری سی، کە ئەمە تەنها ئەتوانێ تەنها بۆ ماوەی 4 سەعات خزمەتگوزاری دابین بکات، هەروەها هیچ ئامێرێکی تێدا نیە لە رووی پشکنینەوە و لە رووی نەشتەرگەرییەوە، لە رووی خزمەت گوزارییەوە، تەنها ئەتوانێ وەکو ئیستیعلامات پێشوازی لە نەخۆشەکان بکات، لەبەر ئەوە زۆربەی پرۆژە کە بۆ ئەم جۆرە مەراکز صیحیە دانراوە، زیاتر لە 5 ملیارە، ئێمە داوا ئەکەین کە بگەڕێتەوە بۆ پرۆژە گەورەکان کە بۆ نەخۆشخانەکان تەرخان کراوە ئەو بڕە پارەیە، ئەگەر بێینە سەر، هەر لە وەزارەتی تەندروستی خۆشیدا دیارە کە زۆربەی بودجەی تەرخان کراو لە وەزارەتی تەندروستی، ئەبێ بۆ وەزارەتی تەندروستی خۆی بێ، بۆ پرۆژەکانی خۆی بێ، من نازانم نەخۆشخانەی شۆڕش، پرسیارێکم، ئایا عایدی وەزارەتی گشتیە، یان سەر بە وەزارەتی صیحەیە؟، من زیاتر لە 10 ملیار کۆژمەی پارەی بۆ تەرخان کراوە، 10,842 لە ساڵی 2009، خەرجی بۆ کراوە لە 2747 ملیۆن و کۆژمەی پارەی تری بۆ دانراوە، 10,559 ملیار کە ئەوانە دابین کراون بۆ تەواو کردنی نەخۆشخانەی شۆڕش لە قەرگە بەشی بووژانەوەی دڵ و هەروەها دابین کردنی پێداویستیەکانی نەخۆشخانەی ددان لە قەڕگە، هەروەها پێداویستەکانی پزیشکانی شۆرش، کڕینی ئامێری پێویست بۆ نەخۆشخانەی قەڕگە، من داوا ئەکەم ئەم پارەیە بگەڕێتەوە بۆ وەزارەتی صیحە بۆ ئەوەی سەرف بکرێت لە وەزارەتی صیحە خۆی، ئێمە باسی پرۆژەی وەهمی یان فەشەلی هێناوە، بێینە سەر پرۆژە بەردەوامەکان، سەیردەکەین نەخۆشخانەی دڵ لە قەڵاچوڵان، ئایا ئەم پرۆژەیە ماوە؟، هەر نەماوە و فەشەلی هێناوە، بۆچی پارەی بۆ تەرخان کراوە ئەم ساڵ؟، ملیارێك و 200 ملیۆن دینار لە کاتێکدا خەرجیشی هەبووە، 9,51 ٪ملیار و گۆژمەشی بۆ دانراوە 14 ملیار، من داوای ئەو پارەیە ئەکەم کە ئەمساڵ بۆی تەرخان کراوە، لە کوێیە؟ و ئەوەی تریش کە لە 2009دا بۆی تەرخان کراوە، ئەگەر بێینە سەر ئەوەی کە ئێمە باسی کەرتی تەندروستی بکەین، دروشمی کابینەی شەشەم ئەوەبووە کە

هاندانی کەرتی تایبەتە، من نازانم هیچ یاسایەك نیە کە رێکخستنی ئیشی کەرتی تایبەت یان ئەوەتا حکومەت هیچ بودجەیەکی دانەناوە بۆ دەعمی کەرتی تایبەت، بە چ یاسایەك؟ بە بودجەیەك؟ کەوا بێ ئێمە هەر باسی نەکەین لێرە، نە لە پەیامی کابینەی شەشەمدا و نە لە لێژنەی تەندروستیشدا کە هاتووە، لەبەر ئەوە من داوا ئەکەم، چاوێکی پێ بخشێننەوە وەزارەتی تەندروستی، کە بتوانێ بە ئاستێکی زانستیانەو وبە پلانێکی باش کە بتوانێ ئایا هەر تاکێك لەم وڵاتە چەند فەرویڵەی بەر ئەکەوێ لە خەستەخانە؟، سەبارەت بە لێژنەی پەیوەندییەکان و ئاسەوارەکان، ئێمە لە کاتێکدا کە ئەڵێین ئاسەواری ئەم وڵاتە زۆر گرنگە، ئێمە لە زاخۆوە و هەتا مەندەلی و هەتا کفری ئاساری تێدایە، کەچی نە وەزارەتێکی هەیە تەنها عیبارەتە لە هەیئەتێکی ئاسار، ئەویش هیچ بودجەیەکی نیە، بۆ خۆمان چەند جار لەگەڵیان دانیشتین، هیچ یاسایەکی نیە، نە تەنقیبی پێ بکات و نە بگەڕێ بە دوای و نە مۆزەخانە دروست بکات و نە پێشکەوتنی پێ بکات، کەوابێ ئێمە کەلتووری خۆمان و ئاساری خۆمان هەمووی بە هەدەر داوە، کە زۆربەی وڵاتان داهاتی وڵاتەکە لە ئاسارەوەیە، من لەبەر کەمی وەخت داوا ئەکەم ئەم بودجەیە بگەڕێتەوە بۆ حکومەت و چاوێکی پێ بخشێنێتەوە و لە هەموو سیاسەتەکانیەوە و هەروەها لە سیاسەتی تەندروستی خۆی چاك بکرێتەوە، چونکە ئەوە کارەساتێك دروست دەکات بۆ ئەم ساڵە کە ناتوانێت خزمەتگوزاری پێ بگەینێ و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کەیلی خان فەرموو.

بەڕێز کەیلی اکرم احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتگیری لە راپۆرتی لێژنەی دارایی و کاروباری ئابووری دەکەم، دەستخۆشیان لێ دەکەم، لە پرۆژەکانی وەزارەتی رۆشنبیری و لاوان، پێشنیار کراوە بە دروست کردنی چەند یاریگایەکی تارتان لە شارەکانی هەولێر و دهۆك و سلێمانی، من پێم وایە دروست کردنی ئەو چەند یاریگایانە دابەش بکرێ بەسەر ئەو قەزا و ناحیانەی کە بێبەشن لەو یاریگایانە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، پەروین خان فەرموو.

بەڕێز پروین عبدالرحمن عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وێرای دەستخۆشی بۆ لێژنەی دارایی و و کاروباری ئابووری، پێم خۆشە دەست خۆشی لە حکومەت بکەم و پشتگیری پرۆژە یاسایەکەی سەبارەت بە زیاد کردنی مووچەی کەس و کاری شەهیدان و کیمیاباران و جینوساید بو رێژەی لە 51٪ تا لە 25٪، بکەم سەبارەت بە ماددەی 20، من پێم خۆشە حکومەت و پەرلەمان هەوڵەکانیان زیاتر سەرف بکەن بۆ وەرگرتنی بودجەی پێشمەرگە لە بەغدا کە تا ئێستا

نـەهاتووە، هـەروەها بودجـەی سـاڵانی 2007 و 2008 و 2009 وەکـو قـەرز بـژمێردرێ بەسـەریان، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڕێزدار نەریمان عبداللە فەرموو.

بەڕێز نەریمان عبداللە قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من ئەمەوێ باس لە حاڵەتێك بکەم کە ئەبوو سەرۆکایەتی پەرلەمان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە وەرە سەر ڕاپۆرتەکە ڕەجائەن، وەرە سەر ڕاپۆرتی دارایی و هیچ مەجالی تـرت پـێ نـادەم، موناقەشـە هی ڕاپـۆرتی داراییـە و بـە بـیر و بۆچوونی خـۆت و بـەو پـەری ئازادییـەوە لـەو وەختـەی کـە بـۆ جـەنابت داندراوە و زۆر سوپاس.

بەڕێز نریمان عبداللە قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بودجـەی خـەملێنراو بـۆ هـەرێمی کوردسـتان 11 ترلیـۆن و 432 ملیـارو 176 ملیۆنـە، ئـەوە تـەنها ئـەو بودجەیە کە لە 17٪ کە بۆ هەرێمی کوردستان دەستنیشان کراوە، لە کاتێکدا لە مانگی شەشی پار لەلایـەن بەڕێزان هەردوو سەرۆکایەتی هەرێم و سەرۆك کۆمارەوە، ڕۆیشتنی نەوت و فرۆشتنی نەوت بـە شـێوەیەکی ڕەسمی ئیعلان کرا بـە موژدەیـەکی زۆر گـەورە، خـەڵك چاوەڕێی ئـەکرد بەڕاسـتی، ماڵـەکان بـۆڕی نـەوت و غازی بۆ دابین بکرێ، لە کاتێکدا کە ئەوە سـەروەت و سـامانێکی گەورەیـە لـەم وڵاتـەدا کـە ئـەبێ بـۆ ژیـانی خـەڵك و گۆڕانکـاری لـە ژیـانی خـەڵك بـۆ باشـی، گرنگیـەکی گەورەیـە، بەداخـەوە کـە ئێسـتا لـە بودجـەی ئەمساڵدا هەر باسی نەکراوە، من لێرە پرسـیارێکم ئەوەیـە، لـە سـاڵانی پـێش ڕووخـانی حکومـەتی عیراقـی، ئێمە ئەو 17٪ نەبوو، لە کاتێکدا حکومەتی هەرێمی کوردستان بەڕێوە ئەچوو و کاریش ئـەکرا و پـرۆژەش ئەکرا بەو شێوەیەی کە لەوکاتەدا ئیمکانیات هەبوو، لە کاتێکدا ئەم 17٪ نـەبوو، باشـە ئەگـەر هـاتو ئێسـتا وەکو سیاسەتێکی تەعەسوفی وەکو حکومـەتی بەغـدا بـەکاری هێنـا و لـە ئێمـەی بـڕی، کەواتـە ئێمـە هـیچ بودجەیەکمان نیە بتوانین کاری لەسەر بکەین و حکومەت ئەبێ بچێتەوە ماڵـەوە، بۆیـە لـە ئێسـتادا دەیـان جار و سەدان جار بەقەدەر ئەو کاتە دەستکەوتەکانی حکومەتی هـەرێمی کوردسـتان دەسـتکەوتی ئـەبێ بـە تـەنها کۆمپانیاکـانی تورکیـا و ئێـران بـە ئیعـتیراقی خۆیـان زیـاتر لـە پێـنج ملیـار دۆلاریـان لـە سـاڵێکدا دەستکەوتووە، قازانج لە حکومەتی هەرێمی کوردستان، باشە ئێمە خۆمان خاوەنی ئـەرز و خاکەکـەین، لـە کاتێکدا خەڵکانێکی تر دێن و ئەوەندەیان دەست ئەکەوێ؟، ئـەی خۆمـان دەسـتکەوتەکەمان لـە کـوێ دایـە؟، بەراستی ئەمانە هەمووی جێگای پرسیارە، ئەکرێ ئەوان تەنها بە نیوەی بودجەکەی ئێمـە لـە 17٪ بۆمـان

دێ قازانج بکەن و ئێمە بۆخۆمان ئەوەی کە ئیشارەتی پێکراوە بەراستی مایەی ئەوەیە هەر باسی نەکرێ، لە کاتێکدا من پرسیارێك ئەکەم ئەو بودجەیە ساڵی پار هەمووومان گوێمان لێبوو و ئیعتیرافیش کرا لە لایەن پلە باڵاکانی حیزبەوە کە 18 ملیار و 750 ملیۆن دینار بۆ پرۆژەی کارەبا تەرخان کراوە و چوویتە بەریتانیا و زەمانەتیشیان داوە خەڵك، کە ئەوە مەحفووزە و ماوەتەوە، ئایا هێندراوەتەوە؟، خراوەتەوە سەر ئەو بوودجەیە؟ یان نا؟ هۆکاری چیە 7 ساڵ و 8 ساڵ لە وڵاتێکی وەکو بەریتانیا ئەمێنێتەوە؟، سەرەرای ئەوەی کە راپۆرتەکە ئاماژەی داوە و دانی ناوە بەوەی کە نا عەدالەتیەکی زۆر هەیە لە دابەش کردنی بودجە لە هەموو بوارەکاندا، ئێمە لە یەکێك لە خاڵەکاندا کە باسمان لەوە کردووە کە مووچە لە هەرێمی کوردستان زۆرترین رێژەی بردووە کە لە 63137,37٪، مووچەی فەرمانبەرانە، لەکاتێکدا هەتاکو ئێستا لەبەر چاوی ئێمە روون نەبوویتەوە کە ژمارەی فەرمانبەران چەندە؟، ئێمە وەکو لێژنەی ناوەخۆ تایبەتین بە دوو بودجە کە بودجەی وەزارەتی ناوەخۆ و هەردوو ئاساییشە، بەداخەوە وەکو ئێستا لە کۆبوونەوەکانی خۆمان و پاشان لە چوار جار، سێ جار کۆبوونەوەمان لەگەڵ لایەنە پەیوەندیدارەکان هەتاوەکو ئێستا بەو ژمارەییش کە لە بودجەکەدا بوو هاتووە، تا ئێستاش روون نەبوویتەوە بۆ ئێمە ژمارەی فەرمانبەرانی وەزارەت و ئاساییش چەندە؟ هەر یەکێك بەرەقەمێك هاتووە، لە بودجەکەدا بە رەقەمێك هاتووە، کە زۆر جیاوازە و بە دەیان هەزار جیاوازی هەیە لە ئەوەی کە بە ئێمە ئەڵێن، پاشان کە دووبارە دێنەوە هەر هەمان ژمارەکەی خۆیان بە هەڵە پێمان ئەڵێنەوە، کە رەقەمێکی ترە، من قسەم لەسەر هەردووکیانە، بۆیە ئەمەوێ تێکەڵاوی بکەم، زیادەیەکی زۆر هەیە، ئەگەر بێت و ئەو رەقەمەی کە ئەوان ئەڵێن بیخەینە سەر ئەوەی لە بودجەکەدا هاتووە، زۆر زۆر زیادە، ئەگەر بێت و لەسەری لاببەین بە 28 هەزار فەرق هەیە، بەس تەنها لە وەزارەتی ناوەخۆ، بێجگە لە ئاساییش و پۆلیس، پێم سەیریە ئێمە لە کاتێکدا دەرچووانی پۆلیس و پەیمانگاکان لەسەر جاددەکان هاوار ئەکەن و داواوی دامەزراندن ئەکەن و ئێمەش ئەڵێن بودجەکەمان تەحەمولی ئەوەندە ناکات، لە کاتێکدا هەردوو ئاساییشەکە پێکەوە و هەردوو بەرێوەبەرایەتی ئاساییشەکە پێکەوە، ئەوە داواکاری خۆیانە، 900 کەسیان داوا کردووە بۆ دامەزراندن لە هەرێمی کوردستان، لە کاتێکدا من پێم سەیرە، تەنسیقێك نابێنم و کارێك نابێنم لە نێوان وەزارەتی پلان دانان و وەزارەتی دارایی، موافەقەتیان لەسەر 8 هەزار و 188 کارمەند کردووە بەس بۆ دوو ئاساییشەکە، لە کاتێکدا خۆیان داوای 900 کردووە، من تێناگەم فەلسەفەی ئەوە چیە؟، لە کاتێکدا کە ئێمە هاتو هاورامانە کە بودجەکەمان کورتی هێناوە و هێزەکانی پێشمەرگە بودجەکەیان بە کورت هێنان خەملێنراوە، لە کاتێکدا هەردووکیان پێکەوە بە ئیعتیراڤی لێژنەی نەزاهە یەك لەسەر چواری بودجەی هەموو هەرێمی بردووە، بەرێوەبەرایەتی هەردوو ئاساییشەکە و وەزارەت، لە کاتێکدا بەس تەنها لەو ئاساییشە 8188 موافەقەتی بۆ کراوە بۆ دامەزراندن، خۆشیان داوای 900 کردووە، کە پێیان ئەڵێن، پێیان سەیرە، ئەڵێین، پرسیار ئەکەین لە وەزیری ناوەخۆ لە پرۆژە بەردەوامەکاندا لە برگەی 20 هەتاوەکو برگەی 64 ئەڵێین ئەم پرۆژە بەردەوامانە تەواو بووە و کۆتایی پێ هاتووە، خەڵکی تێدایە، ماڵی تێچووە

ئەم پرۆژانە، بۆچی دووبارە گۆژمە پارەی بۆ دانراوە؟، ئەڵێ نازانم، بە نازانم کۆتایی پێ دێنێ، کە تەحقیق ئەکەین بە هەمان شێوە لە ئیدارەی مەحەلی سلێمانیش تەحقیقمان کرد هەر ئەڵێ نازانم، لە هەولێر تەحقیقمان کرد هەر ئەڵێ نازانم، یەعنی ئەم نەزانینە پێم وا نیە ئێمە بتوانین کە ئێمە لەسەر ئەرقام قسەی ئەکەین، سبەینێ بتوانین بەدواداچوونی لەسەر بکەین، بۆیە من ئەچمەوە سەر ئەوەی کە ئەم پرۆژەیە بەراستی کەم و کوڕییەکانی یەکجار زۆرن، مەقصوودی تێدایە، بۆیە پێویست ئەکات بگەڕێتەوە بۆ حکومەتی هەرێمی کوردستان، سەرەرای ئەوەی کە باس لە ناعەدالەتی ئەکرێ لە دابەش کردنی بودجە لە هەردوو سنوورەکە، ئەوەی کە من ویستم ئاماژەی پێبکەم، ئەو 8188 تەنها بۆ ئەوەیە تەوازونی 54 بودجە بردنی ئیدارەی پێشوو هەولێر، لەگەڵ سلێمانی کە 44 ببا، کە ڕێژەی سەدی دەرئەکەی نەفسی ئەوە ئەکاتەوە، بۆیە من تەئکید دەکەمەوە لەسەر قسەکانی بەڕێز د.شاهۆ، کە ئەیوت بە ئەرقامەوە ئەیسەلمێنین کە ئەوە تەنها دابەشکردنی بودجە لەسەر ئەساسی دوو حکومەتیەکەی پێشووتر، حەز دەکەم هاوڕێکانیشم ئەو نیسبەیە دەربهێنن، من ئەمەوێ بچمەوە سەر یەك خاڵ کەبرادەران ئاماژەیان پێکرد، لقی دوو ساڵی پاریش بودجەی بۆ دانراوە کاتێك کە پرسیاری لێ ئەکەن ئەڵێن تەواومان کردووە، ئەوە چیە؟، ساڵی پاریش بۆیان دانراوە، گۆژمەی پارەی بۆ دانراوە، هەروەها زیندانی سیاسیەکان، دوو ساڵ بۆ سێ ساڵ ئەچێ حکومەتی عیراقی پارەی بۆ دابین ئەکات، پێیان نادرێ، سەرەرای ئەوەی کە 13 هەزار کەمتری لە حکومەتی هەرێم بۆ دانراوە، نا عەدالەتێکی زۆر هەیە لە نێوان خانەنشینانی پێشمەرگە، داوا ئەکەین کە ئەوە چاوی پێدابخشێننەوە، کە هیچ ئیعتباراتێکی نیشتمانی، نەتەوەیی، خەبات و هیلاکی و ماندووبوونی تێدا ڕەچاو نەکراوە، ئیعتیباراتی وەلاء و حیزبی ئێستای تێدا بەرچاوە لە پێداچوونەوە، ئەگەر سەیر بکەین پێشمەرگەمان هەیە هەردوو شۆڕشەکەی تێدا گرێداوە، شۆڕشی ئەیلول و شۆڕشی نوێ، لە 76ەوە 6 مانگ پێش سەرکردەکانی خۆی هاتووتەوە کوردستان، تا وەکو ئێستا یەك مووچەی نیە کە هاوەڵەکانی هەمووی بە پلەی وەزیر ئێستا تەقاعود بووینە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێژدار ئاشتی عەزیز.

بەڕێز ئاشتی عزیز صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەشێك لە تێبینیەکانم هاوەڵکانم باسیان کرد، بەڵام ئەوەی کە گرنگ بێت سەبارەت بەوەی کە تەواوی ئەم بودجەیە کە سەیری ئەکەین، بەشی شێری ئەم بودجەیە تەرخان کراوە بۆ مەسەلەی دروست کردن و نۆژەن کردنەوە، لە کاتێکدا کە ئەمە مەسەلەیەکی گرنگە لە کوردستاندا، کەم و کوڕیەکی زۆر هەیە لە بینای قوتابخانەکان و فەرمانگە تەندروستیەکان و بنکە تەندروستیەکانیشدا، بەڵام لە هەمان کاتدا کێشەیەکی گەورەمان هەیە کە مەسەلەی تەنمیە کردنی مرۆییە کە بەشێکی زۆر کەم لەم بودجەیە لە نەفەقاتی تەشغیلیدا یان لە هەندێك نەفەقات وەك لە بڕگەی 16 هاتووە، کە ئیشارەت بە 120 ملیار لە

پـرۆژە یاسـاکەدا دەکـات، بـە بـڕوای مـن ئـەو 120 ملیـارە ناتوانێـت سـەرخانی ئـابووری کوردسـتان بـەرز بکاتەوە، بەو پێیەی ئەو 120 ملیارە تەنها خزمەت بە دەستەبژێرێك لە خەڵکەکە بۆ ئەوانەی کە دەچنە دەرەوە بـۆ زەمالـەت، ئـەوە نـاتوانێ کارێگەرییـەکی راسـتەوخۆی هـەبێ لەسـەر بەرزکردنـەوەی ئاسـتی کۆمەڵایەتی ژنان، ئاستی کۆمەڵایەتی گەنجان، لەبەر ئەوە ئەمە بـە کـەم و کـوڕی ئـەبینم، خـاڵێکی تـر لـەم بودجەیە کە بودجەیەکی زۆر زەبەلاحە و خاڵێکە زۆر گوژمەیەکی گەورەی بۆ دانراوە، سەنتێك نابینم کـە تـەرخان کرابـێ بـۆ مەسـەلەی توێژینـەوەی زانستی، کـە مەسـەلەیەکی زۆر گەورەیـە، ئەمـە کـەم و کوڕیـە، کەواتە تەواوی ئەو پرۆژانەی کە پێشنیار کراوە لەسەر بنەمای زانستی نیە، ئایـا مـن وەکـو پەرلـەمانتارێك چـۆن بـزانم کـە ئـەدائی تـەنفیزکردنی ئـەم پرۆژانـە لـە سـاڵی ئاینـدەدا چـۆن جێبـەجێ ئـەکرێ، ئەگـەر توێژینەوە نـەبێ، لـە هـەمان کاتـدا پرسـیارێکی تـرم ئەوەیـە، ئایـا ئەولەویـەتی ئـەم پرۆژانـە کـە لـە لایـەن بەڕێزان وەزارەتی دارایـی و وەزارەتـی پـلان دانانـەوە دانـراوە، ئەگـەر لەسـەر بنـەمای توێژینـەوەی زانسـتی نەبوو، ئەولەویاتەکان لەسەر چ بنەمایەك دانراوە؟، چونکە ئەو ئەولەویاتانە کە دیاری کراوە بە بڕوای مـن کۆمەڵێك خاڵی تێدا هەیە کە کەم و کوڕییە، ئەگەر سەیری شیکاری ئـەم موازەنەیـە بکـەین، ئـەبینین ئـەم موازەنەیـە لەسـەر سـێ ئاسـتە، عەدالـەتی تێـدا نیـە، چ لەسـەر ئاسـتی عەدالـەتی کۆمەڵایـەتی، سیاسـی و ئیقتیصادیش، ئەگـەر لەسـەر ئاسـتی ئیقتیصـادیەکەش قسـەی بکـەین، سـەکتەرێك بـەراورد بکـەین لەگـەڵ سەکتەرێکی تر، دەبێنین سەکتەری پەروەردە کە دروست کردنە، پارەیەکی بـێ شـوماری بـۆ تـەرخان کـراوە لەبەرامبـەردا کـە مـەناهیجی پـەروەردەیی سـەکتەرێکی گرنگـە، قابیلیـەتی قوتـابی بـەرز دەکاتـەوە و لـە کوردستاندا کەم و کوڕییەکی گەورەمان هەیە لە مەناهیجی پـەروەردەیی، لـەم بـوارە پـارەی بـۆ تەخصـیص نەکراوە، هەڵبەت قابیلیەتی مامۆستاکانیش هاوەڵـەکانم باسـیان کـرد، ئـەوەش خـاڵێکی زۆر گرنگـە، ئەگـەر لەسەر ئاسـتی پـرۆژە جێبـەجێ کردنـەکان بێـت، ئەگـەر لەسـەر ئاسـتی دروسـت کـردن بـاس بکـەین، ئـەدای تەنفیزکردنی پرۆژەکانی پێشوو لە ئاستێکی خراپ دایە، قوتابخانەمان هەیە کـە چـەند سـاڵێکی زۆر کەمـە دروست کراوە، بەڵام ئێستا ئەناڵێنن بە دەست ئەوەی کە بیناکان دارماوە، ئەمانەش لە دەرئـەنجامی ئـەوەی کـە لێپرسـینەوەیەك نیـە لـەم بودجەیـە، یـان ئـەدائێك نیـە، میکانیزمێـك نیـە، دیـاری نـەکراوە کـە ئـەم بودجەیە کە تەرخان دەکرێ و تەصدیق دەکرێ، دواتر چۆن لەسەر ئەدائی تەنفیزکردن و موراقەبـەکردنی جێبەجێکردنەکەی ئێمە بتوانین ئاگادار بین، من پرسیارێکم هەیە بۆ بەڕێز جەنابی وەزیـری دارایـی، مـن بە پێی ئەو سیاسەتەی کە جـەنابت ئامـاژەت پێکـرد، مـن سیاسـەتی حکومـەتم لا ئاشکرا نـەبوو، کـە ئـەوە کێشەیەکە بۆ زۆرێك لە پەرلەمانتارانی تر دروست بووە، ئەو وەڵامانـەی کـە جـەنابت لـە راپۆرتەکـەت دات نەیتوانی سیاسەتی حکومەتمان بۆ ئاشکەرا بکات، بەمانایـەکی تـر بۆمـان روون بکاتـەوە، چـونکە حکومـەت وەکو کابینەی پێنجەم کۆمەڵێك سیاسەتی خۆی ئیعلان کردووە، من پرسـیارەکەم ئەوەیـە، ئایـا میکـانیزمی ئەم موازەنەیە بە چ شێوازێك و بە چ میکانیزمێك ئەم موازەنەیە ئەبەستێتەوە بـە سیاسـەتی حکومەتـەوە کە ئیعلانی کردووە؟، لە کاتێکدا کە حکومـەت ئـەڵێ مـن بـارودۆخی ژیـانی کەمئەنـدامان چـاك ئەکـەم، لـە

بودجەیەکدا کە بڕی 50 هەزار زیاد ئەکا بۆ 100 هەزار، 30 هەزار بۆ 50 هەزار، لەو بڕوایەی دام ئەمە تەشجیع کردنە بۆ هێشتنەوەی هێڵێك لە هەژاری و توێژێك لە هەژاری لەناو کۆمەڵگای کوردستان کە ئەمە بەسەر وەزارەتی پلاندانیشدا ڕۆیشتووە، کە ئەمە ڕاستەوخۆ بێت یان ناڕاستەوخۆ کار ئەکات لەسەر ئەوەی توێـژێك بـەردەوامی بـدات بـە هەژارییەکـەی، لەبـەر ئـەوەی کـە مـن کۆمـەڵێك خـاڵ لـەم بودجەیـەدا، لـەم موازەنەیـە بەرچـاوم نەکـەوتووە، پرسـیارەکانم سـەبارەت بـەوەی کـە مـن هـیچ ئیسـتیعرازێکمان و هـیچ پێشاندانێك نەکەوتووتەوە بەردەممان، بە ژمارە بێت یان بە ڕوونکردنەوە بێـت، سـەبارەت بـە تەفصـیلاتی ئینفاق، نە لەسەر ئاستی وەزیفی و نە لەسەر ئاستی ئیقتیصادی و نە لەسەر ئاستی ئیداری، ئایا سەرچاوە جیاوازییەکانی ئیراداتی زەریبی چیە؟، وەکو زەریبـەی دەخلـە، وەکـو زەریبـەی قیمـە ئیزافیەکانـە، ئەمانـە ئەگەر تەفصیلاتێکی ئینفاقمان لەبەر دەمدابوایە، لەوانەیە باشـتر بمانتوانیبـا ئیشـەکانی خۆمـان جێبـەجێ بکەین، ئیراداتی غەیری زەریبی چیە، خۆ ناکرێـت ئـیرادات تـەنها زەریبـە بێـت، وەکـو مینـەح و بـەزایع کـە ئەمانە هەمووی بە سیفر کۆدەکەی هاتووە، من لـە بودجـەی پێشـووتردا پرسـیارەکەم ئەوەیـە، پرسـیارێکی ترم هەیە، ئایا حکومەت قـەرزار نـەبووە؟، ئایـا قـەرزەکانی خـۆی بـە چ ڕێگایـەك و بـە چ میکانیزمێـك پـڕ کردووتـەوە؟، ئەگـەر ئێمـە ئینفـاقی پێشـووترمان نەیەتـە بـەردەم، مـن وەکـو پرسـیار ئەیخەمـە ژێـر گریمانـەیەك بۆ ئەم ئینفاقەی کە لە داهاتوودا باسی ئەکـەین، سـەبارەت بـە لێژنەکـەی مـن کـە تایبەتـە بـە ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگای مەدەنی، ئەو بـڕە پـارەی کـە دانـراوە بـە پێـی پـرۆژەی یاسـای کـە 90 ملیـارە، بـۆ ڕێکخـراوە سیاسـیەکانە، ئێمـە وەڵامەکـەیمان وەرگـرت کـە پرسـیار بـوو لـە لام، لەبـەر ئـەوەی ئامـاژەی پـێ نەکرابوو لە پرۆژە یاساکەدا، ئەو بودجەیە کە دانراوە، ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی ناگرێتـەوە، چۆن لـەناو بڕگـەی پـرۆژە یاسـاکەدا ئامـاژە بـەو کـراوە کـە ئـەبێت بـەرێکارێکی کـاتی بـۆ ئـەوەی کـاری پارتـە سیاسیەکان نـەوەستێنرێت، ڕێ و شوێنێك وەربگیرێت بۆ سەرف کردنی ئەو پارەیـە، مـن لێـرەدا داوا ئەکـەم کە بڕێك لەم پارەیەش تەرخان بکرێت تا ئەو کاتەی یاسای ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی قسەی لەسەر ئەکرێ و جێبەجێ ئەکرێت و ئەچێتەوە حـەیزی تـەنفیز، بڕێـك پـارەش هـەبێ بـۆ ئـەوەی ڕێکخراوەکـانی کۆمەڵگەی مـەدەنی بڕێك بتوانن ئازادی خۆیان لە دەستەمۆیی حیزبەکان کە مینحـە و مووچـە وەرئـەگرن، ڕزگار بن لەوان، پێشنیازێکم هەیە کە ئەو بڕە پارەیەی کە تـەرخان دەکرێـت بـۆ ڕێکخراوەکـانی کۆمـەڵگای مەدەنی، لە ژێر چاودێری لیژنەیەکی پەرلەمانی سەرف بکرێ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار پێشەوا تەوفیق فەرموو.

بەڕێز پێشەوا توفیق کانی وەتمانی :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئەوەی کە من دەمەوێ باسـی بکـەم، دوو ڕەخنەیـە لەسـەر ڕاپۆرتەکـەی لێژنـەی دارایـی و ئابوورییـە، یەکێکیان ئەوەیە کە ئەو پرۆژە کشتوکاڵیانەی کە لە پـرۆژە پێشـنیارکراوەکانی 2010 بوونیـان نیـە، هـیچ

ئاماژەکیان پێ نەدراوە کە ئێمە پێشتر لە لیژنە باسمان کردووە، دەبوایە ئاماژەی پێبدرێ، رەخنەیەکی تریش، ئەو پرۆژانەی کە تەواو کراون و دووبارە بودجەیان بۆ تەرخان کراوەتەوە، کە ئەویش لە راپۆرتەکە ئاماژەی پێ نەدراوە و باسی نەکراوە، من وا دەبینم راپۆرتی لیژنەی دارایی و ئابووری پێچەوانەی سیاسەتی بەرنامەی کابینەی شەشەمە کە ئەمەش کارنامەکەیە، دیارە بۆ ئەم مەبەستە لە بواری کشتوکاڵ و لە بواری پرۆژەکانەوە دەمەوێ قسە بکەم، ئەوە کە لە کارنامەکەوە هاتووە، لە بواری کشتوکاڵدا، لە کارنامەی کابینەی شەشەم هاتووە، پێدانی قەرزی بچووك و مامناوەند و گەورە بۆ ماوەی درێژ خایەن لە رێگای بانکی کشتوکاڵییەوە بۆ پەرەپێدانی بواری کشتوکاڵی، هەروەها ئاوەدانکردنەوەی دێهاتەکانی کشتوکاڵ و دابین کردن خزمەتگوزارییە سەرەتاییەکان و پێداویستی ژیانی کشتوکاڵی، پەرەپێدان بەو بوارە کشتوکاڵیانەی کە تەئسیریان هەیە، گرنگیان هەیە لەسەر ئابووری کوردستان، هەوەکو چۆن سەرۆکی حکومەت لە کۆنگرەیەکی رۆژنامەنووسی رایگەیاند کە ساڵی 2010، ساڵی بووژاندنەوەی کەرتی کشتوکاڵی و ئاوەدانی دێهاتەکان دەبێ، بەراستی من نازانم کاتێك کە لە پرۆژە پێشنیارەکراوەکانی 2010، پرۆژەی کشتوکاڵی بوونی نەبێ، تەنها پرۆژەی ئاودێری هەبێ، ئایا ئەمەیە سیاسەتی حکومەتی هەرێم بۆ بووژاندنەوەی کەرتی کشتوکاڵ لە هەرێمی کوردستان؟،

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە وەرە سەر راپۆرتەکە، باسی راپۆرتەکە بکە، چاکی بکە، کەمی بکە، زیادی بکە.

بەڕێز پێشەوا توفیق کانی وەتمانی :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پرسیار دەکەم، ئەمەیە 64 پرۆژەکە؟، من پرسیار لە وەزیری دارایی و وەزیری پلان دانان دەکەم، هۆکاری داخیل نەکردنی ئەو 64 پرۆژەیە چیە؟، لە پرۆژە پێشنیارکراوەکانی ساڵی 2010 کە بوونیان نیە، هەروەها بۆ چی ئێمە لە لیژنەی کشتوکاڵ ئاماژەمان پێداوە، لیژنەی دارایی باسی ئەو خاڵەی نەکردووە لە راپۆرتەکەی خۆی، خاڵێکی تر کە من دەمەوێ باسی بکەم، لە ئامادەکردنی بودجەدا هاتووە، سیاسەتێکی کوردستانی لە گەشەپێدانی هاوسەنگ پەیڕەو دەکەین، بۆ ئەوەی داخوازی سەرجەم ناوچە جیاجیاکانی کوردستانی تێدا بگرێتەوە، بەراستی من پێم وایە نا هاوسەنگی و نا عەدالەتی هەیە لە دابەش کردنی بودجە بەسەر وەزارەتەکان، دابەش کردنی پرۆژەکان لەلایەن وەزارەتەکانەوە بەسەر ناوچە جیاجیاکانی کوردستان، من بە حوکمی ئەوەی کە دانیشتوونی قەزای دوکانم و خەڵکی ئەویشم و نوێنەری قەزای دوکانم لە پەرلەمانی کوردستان، قەزای دوکان بە نموونە دێنمەوە کە ژمارەی دانیشتووانی زیاتر لە 50 هەزار کەسە، پێنج ناحیەی گەورە لە قەزاکە هەیە، ئەمساڵ ئەو پرۆژانەی کە پێشنیار کراوە لە سنووری ئەوانە بکرێ، ژمارەیان 8 پرۆژەیە بایی 5 ملیار و 753 ملیۆنە کە ئەم بڕە پارەیە تەنها بۆ نۆژەنکردنەوەی یارێگای شەعب تەرخان کراوە، لە کاتێکدا یەکێك لەو پرۆژانە پرۆژەی سەروەریەکانی سەروەرە کە ئەوە دووبارە پارەی بۆ تەرخان کراوە، خاڵێکی تر، یەکێك لەو ناحیانەی کە لە سنووری قەزای

دوكان هەیە، ببوورە دیارە بە هۆی كارەباوە قسەكان بـران، نـاكرێ لـە بیدایەتـەوە دەسـت پێبكەینـەوە، مـن باسی ناحیەی پیرە مەگرونم كرد، ئـەو ناحیـەی زیـاتر لـە 5 هـەزار مـاڵی هەیـە، ژمـارەی دانیشـتووانی 30 هەزار نفوسە و هەمووی كەس و كاری پاش ماوەی ئەنفالی دۆڵی جافایەتی و ڕاگوێزراوانی ئـەو مەنتیقـە و ناوچە جیاجیاكانی كۆبوونەوەتەوە، بەراستی كارەسات لەوە دایە لە ساڵی 2010 یـەك پـرۆژە لـە سـنووری ئەو ناحیەی پێشنیار نەكراوە جێبەجێ بكرێ، لەكاتێكدا هەروەكو پێشـتر بینیمـان، لـە بـڕی ئـەوەی داوای لێبوردن لە خەڵكی ئەوناوچەیە بكرێ، لەلایەن سەرۆكی شارەوانیەوە ئەوە راگەیندرا بە خەڵك، كـە خـەڵك كوێر ببورە و پرۆژەكانی نەدیوە، من لێرە رایدەگەینم كام پرۆژەیـە؟، منـیش نەمـدیوە نـەك خـەڵك، بۆیـە ئەوە جێگای پرسیارە كـە خۆپێشـاندانی لـێ كەوتـەوە و ئـاڵۆزی و رووداوی ناخۆشـی لـێ كەوتـەوە كـە وەك خۆمـان بینیمـان، مـن لێـرەدا كۆمـەڵێك پـرۆژە هەیـە كـە دەمـەوێ ئامـاژەی پێبـدەم لـەو سـنوورە كـە ئـەو پرۆژانەی كە تەواو بووینـە، هـیچ ئیشـێكیان تێـدا نـەماوە، بـەڵام دووبـارە پارەیـان بـۆ تـەرخان كـراوە، مـن دەپرسم ئایا لیژنەی دارایی و ئـابووری بـۆ ئاماژەتـان پـێ نـەداوە؟، بـەڕێز وەزیـری دارایـی و وەزیـری پـلان دانان هۆكاری دووبـارە تـەرخان كردنـەوەی بودجـە چیە بـۆ ئـەو پرۆژانـە؟، یـەكێك لـەو پرۆژانـە دروسـت كردنی رێگای دۆڵە رووت و قزلەر و شەدەڵە، رێگای قزلەر،مێرگـە پـان، شـەدەڵە، چاككردنی رێگـای گونـدی گەبە لە پیرە مەگروون، قیرتاوكردنی رێگای پیرە مەگرون، یەكێك لەو پرۆژانـەی كـە زۆر بەراسـتی جێگـای مولاحەزەیە، دروستكردنی سایدی دووەمـی رێگـای تاسـلوجە-دۆكـان، 23 بـۆ 46 كـم لـە كۆمپانیـای mgg، پرۆژەی دروست كردنی دوو سایدی تاسلوجە لە دۆكان لە 0 كم بۆ 23 كە ئەوە رێگایەكە و هەموومان پێی هاتووچـۆ دەكـەین تـەواو بـووە، بـۆ چـی دووبـارە بودجـەی بـۆ تـەرخان كـراوە؟، پـرۆژەی تـەواو كردنـی موقتەرەباتی گوندی كونە جوولەكە، تـەواوكردنی رێگای بنـاری كۆسـرەت كـە خـۆم مـودیر ناحیـە بوویمـە لەوێ و ئەو رێگایە دەمێكە تەواو بـووە، هۆكـار چیـە دووبـارە بودجـەی بـۆ تـەرخان كـراوە؟، تـەواوكردن و دروست كردنی گونـدی قەشقۆلی-دۆكان، قیرتـاو كردنـی رێگـای دەربەنـد، بنگـرد، رێگـای یاخسـەمەر و كـانی مراد كە ئەوانە كۆمەڵێك پرۆژەن، زائیدەن هەندێ پرۆژەی تر هەیە كە تەواو نەكراون، بەڵكو پارەشیان بۆ دانـراوە، هیچ ئیشیش نیە لەو پرۆژانە، بۆ نموونە 500 خانوو لە تابین، ئەو خانووانەی كـە بریـار بـوو لـە ساڵی 2005 دروست بكرێ كە نازانرێ لـە كـوێ دروسـت دەكـرێ و لەسـەر بریـاری كـێ بـووە؟، بـەڵام ئـەوە 2010یـە و پێـنج سـاڵی بەسـەر تێپـەڕ بـووە، لـە كاتیێكـدا لـە دوبـەی تابقێـك یـان ئـوتێلێكی 160 تـابقی دروست دەكرێ، لە خیلالـی 5 سـاڵدا، كارەسـات لەوەدایـە دووبـارە بودجـەی بـۆ تـەرخان كـراوە، لـە كاتێكـدا ئێستا مەعلوماتم هەیە پۆلیس دەستی لەسەر پرۆژەكە داگیر كردووە، تەنها 30 بۆ 40 خانووی لێ دروست كراوە، ئەویش بە نوقصـانی، مـەواد و شتیشـی لـە توركیـا بـۆی هـاتووە، تێكەڵرێـژ كردنـی رێگـای گـەرەدێ، یاخیان و خورخورە و شارسـتێن وهـەنجیرە بـە درێـژایی 56 كـم، ئـەوەش یەكێكـە لـەو پرۆژانـەی كـە هـەر بوونی نیە و پارەی بۆ تەرخان كراوە، مـن ئەپرسـم بـۆ چـی؟، تـەواوكردنی رێگـای قـیری دەربەنـد رانیـە و بنگـرد و قەرەسـێ، ئـەوەش یەكێكـە لـەو پرۆژانـە كـە تـەواو بـووە بـۆ چـی پـارەی بـۆ تـەرخان كـراوە؟،

فراوانكردنـی نەخۆشـخانەی پـیرە مـەگروون، لەكاتێكـدا كـە باسـم كـرد ئـەو هـەموو دانیشـتووانەی هەیـە، مەڵبەندێكی نیە نـەك نەخۆشـخانە، گەیانـدنی كارەبـا بـۆ گونـدەكانی بنـاری كۆسـرەت، ئەسـڵەن نـەك هـەر كارەبا، یەكێك لەو گوندانە كە گردەسوورانە و هەموو چەند كیلومـەترێك لـە سـەدەی دوكانـەوە دوورە، تـا ئێستا كارەبای نیە و ئەو پرۆژەیە بـوونی نیـە، پـارەی بـۆ تـەرخان كـراوە، گەیانـدنی كارەبـا بـۆ گونـدەكانی دۆڵێ ناحیەی بنگرد ، بەریمەرگە، گەیاندنی كارەبا بۆ ناوچەكانی دوكان، كوێی دوكان؟، گەیاندنی كارەبا بۆ سێ گوند لە دوكان، كام گوندانە؟، قیرتاو كردنی رێگای سوسێ كۆن، پرۆژەكانی شارۆچكەی پـیرە مـەگروون، كە نووسراوە 4 پرۆژە، من دەپرسم كام پرۆژانەیە؟، من بەراستی شتم زۆر ماوە بەڵام دەمەوێ لە كۆتاییـدا ئەوە بڵێم كە ئێمە بودجە بە قوتی خـەڵك دەزانـین و مـافی خەڵكە و پرسـێكی گرنگیشـە، سـاڵێ یـەك جـار موناقەشە دەكرێ لە پەرلەمانی كوردستان و پێویستیشە هەموو خەڵك ئاگاداری موناقەشـە كردنـی بودجـە بێت، بۆیە ئێمە وەكو ئۆپۆزیسیۆن و وەكو لیستی گۆڕان، لەگەڵ تێپەڕاندنی بودجەین بە بێ كەم و كورتی، نەك ئەو كەم و كورتیانـەی كـە بـاس كـرا، بـۆ ئـەوەی دەسـتی حكومـەت كـراوە بێـت، بـۆ پێـدانی مووچـەی فەرمانبەران، بۆ زیادكردنی مووچەی كەس و كاری شەهیدان و قوربانیـانی ئـەنفال و چـەكی كیمیـاوی، بـۆ زیادكردنی مووچەی كـەم ئەنـدامان، مووچـەی زینـدانی سیاسـی، جێبـەجێكردنی پـرۆژە خزمـەت گوزاریـە سەرەتاییەكان لە هەموو ناوچە جیاجیاكانی كوردستان، بە كەركووك و ناوچە دابڕاوەكان و ئەو ناوچـانەش كە ناكۆكیان لەسەرە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

رێزدار نەسرین خان فەرمووە.

بەڕێز نەسرین جمال مصطفى:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دیارە زۆر لە خاڵەكان هاوڕێكانم ئاماژەیان پێدا، بەڵام بـە پێویسـتی ئـەزانین لەسـەر راپۆرتەكـە، لـە هـەمان كاتـدا لەسـەر ئـەو ناعەدالەتیـەی كـە هـەبووە، بەتایبـەتی لەسـەر پرۆژەكـان پێویسـت بـەوە ئـەكات هەڵوەستەیەك بكەین و قسەی لەسەر بكەین، چونكە بودجە پێویست بەوە ئەكات كـە زیـاتر قسـەی لەسـەر بكرێ و زیاتر ئاماژە بە كەم و كورتیەكان بدرێ و زیاتر روون بكرێتەوە، چونكە ئەوە هی هـەموو میللەتـە و هی من و تۆ نیە، دیارە ئەوەی كە من ئەمەوێ ئاماژەی پێ بدەم، زۆر لـە برادەرەكـانیش ئاماژەیـان پێـدا، مەسەلەی ئەو دابەش كردنـە یـان ئـەو نـا عەدالەتیـەی پرۆژەكانـە بـە هـەموو ناوچـەكانەوە، ئێمـە هـەموو كوردسـتان لای هـەمووومان خۆشەویسـتە و هـەموومان خـاوەنی كوردسـتانین، لـە ناوچـە دابراوەكـان و بـە كەركووكیشەوە، ئەو نا عەدالەتییەی كـە ئـەیبینین لـە دابـەش كردنـی بودجـە و یـاخود دانـانی پرۆژەكـان، بەراستی نەك ئەوەی تـەنها لـە پارێزگاكانـدا ئـەو دیاردەیـە هـەبێت، بـەڵكو ئـەو دیـاردە نـا عەدالەتیـە شـۆڕ بوویتەوە بۆ پارێزگاكان و قەزاكان و بۆ ناحیەكان، و لە ناحیەكانیشەوە بـۆ گونـدەكان، هـەر چ كەسـێك كـە خەڵكی مەنتیقەیەك بێ، دیارە ئێمە نوێنەرێ هـەموو خـەڵكی كوردسـتانین، بـەڵام هـەر یـەكێكمان خـەڵكی

شوێنێکین، هەر یەکێکمان شارەزاییمان لە مەنتیقەکانی خۆمان هەیە زائیدەن چەند مەنتیقەیەکی تر، ئەو پرۆژانەی کە باس ئەکرێ و کە پێشنیار کراوە بۆ مەنتیقەکان، بەداخەوە لە ئاستی پێویستدا نیە، کەم و کوڕی زۆری تێدا هەیە، بۆیە من ئەمەوێ لەو روانگەوە ئاماژە بە چەند پرۆژەیەك بدەم لە مەنتیقەی قەرەداغدا، هەندێ خەڵك و هەندێکشتان ئەوەی بە تایبەتی خەڵکی سلێمانی بێت، پێشمەرگایەتی کردبێ، مەنتیقەی قەراغی بینیوە، مەنتیقەی قەراغ کە لە سێ بەش پێکهاتووە، بەشی سەرەوە و بەشی خوارەوە کە ئەبێ بە دوو بەشەوە، بەداخەوە قەراغ شوێنێکی کۆنە، بەڵام تازە بووە بە قەزا، لەو قەزایەشدا تەنها خوێنێك بووبێ بە ناحیە، ناحیەی سێوسێنانە، کە خاوەنی چەندین شەهید و چەندین کیمیابارانن، ئەم قەزایە خۆی هیچ رووخسارێکی قەزای پێوە دیار نیە تاوەکو ئێستا، چونکە کاوەلکارییەکان ئەوەندە زۆرن، تەنها ئەوانەی کە بۆی کراوە لە ئاستی پێویستی خەڵکدا نیە، بەڵام شوێنمان هەیە لە مەنتیقەی قەراغ، زیاتر لە بودجەی پێویستی بۆ تەرخان کراوە و زیاترین پرۆژە و زیاترین بودجە بۆ ئەو شوێنە رۆیشتووە، من لێرەوە ئەچمەوە سەر ناحیەی سێوسێنان، ئەو ناحیەی سێوسێنانە کە هیچ خزمەت گوزارییەکی نیە، راستە تازە بووە بە ناحیە، راستە 60 ماڵی بۆ چوویتەوە، بەڵام لەو ناحیەیە خۆیان مزگەوتیان هەیە، تازە بە تازە من حورمەتم هەیە، مزگەوتێکی تازەیان بۆ کراوە لەگەڵ هۆڵی بۆنەکان، مەعەلعیلم ئەم گوندە ئاو نیە بیخۆنەوە، کە پێویست بوو ئەو پارەی کە بۆ ئەو هۆڵەی تەرخان کراوە، هیچ مەراسیمێکی تێدا ناکرێ هەندێ بۆنەی تایبەتی نەبێ، ئاویان نیە بیخۆنەوە، حورمەتم بۆ پەرلەمان هەیە، بە گوێ درێژ و شەڵتە لە کانییەوە ئاو دەبەن بۆ ماڵەکان، ئەو پارەیەی لەو هۆڵە تەرخان کرابوو بکرابایە پرۆژەیە بۆ پرۆژەی ئاو بۆ خەڵکەکە باشتر بوو، خاڵێکی تر کە ئیشارەتی پێبدەم هەر لە ناحیەی سێوسێنان بوو، دروستکردنی 60 خانووە بۆ ئەو خەڵکانەی کە لەناو ناحیەی سێوسێنان ، ئەم 60 خانووە پرۆژەیەکی بەردەوامە، لە ساڵی 2009، 2 ملیار و 801 ملیۆن دیناری بۆ سەرف کراوە، بەردەوامە کە ئێستا 558 ملیۆنی تری بۆ تەرخان کراوە، مەعەلعیلم ئەو 60 خانووە تەواو بووە، تەنها نازانم ئەگەر گڵۆپەکانی دابین نەکرابێ، بەڵام ئەرزی 60 خانووەکە پارەی لە خەڵکی سێوسێنان کۆکراوەتەوە بە بڕی 17 ملیۆن دینار کە ئەم بینایانە لەسەر بودجەی حکومەتی هەرێم دروستکراوە، ئایا بۆ چی؟، بۆ کڕینی ئەرزەکە پارە لە خەڵکی ناحیەکە کۆکراوەتەوە کە بڕی 18 ملیۆنە؟، لە هەمان کاتدا حکومەت تەعەهودی پێ پڕکردوونەتەوە، ئەو دانیشتوانانە ئەگەر هاتو خانووەکانیان دابەش کرد بەسەریانە، واز لەو پارەیە بێنن کە داویانە بە حەقی ئەو خانووانە، خاڵێکی تر کە ئێمە دەمانەوێ باسی بکەین هەر لەو مەنتیقەیە جاددەی شیقازی و قەلاقایمەزە، کە ئەوە مەشرۆعێکی بەردەوامە، لە 2009دا ملیارێك و 8010ی بۆ سەرف کراوە، ئێستاش بڕی 200 ملیۆنی بۆ تەرخان کراوە، ماوەی شەش مانگ زیاترە ئەو جاددەیە وەستێنراوە، ئەگەر لێپرسینەوە هەبوایە، ئەگەر بەدواداچوون هەبوایە، ئەگەر سزادان هەبوایە، بە دوایاندا بچینەوە، ئەم مەشروعە بۆچی وەستاوە؟، خاڵێکی تر کە هەر ئەمەوێ لەناو قەراغدا باسی بکەم، باسی باخچەیەك دەکات، باخچەکە لە دەربەندیخان، لە قۆناغی دووەمدایە، بەڵام لەسەر میلاکی قەراغ داندراوە، ئەوە ئەگەر

غەڵـەتی مەتبەعیــە حەقــە راســتی بکەنــەوە، ئەگــەر غەڵــەتی مەتبــەعیش نیــە و باخچــەکە بــەناوی دەربەندیخانە، فەراغ راستە باخچەیەکی بۆ کراوە، بەڵام پێویستی بـە مەشـروعی زیـاتر هەیـە تـاوەکو ئـەو باخچەیە، ئەگەر بڕۆی بۆ بەشی سـەرەوەی فـەراغ کـە ئـەو مەنتیقەیـە نزیکـەی 35 دەێیـە، تـەنها و تـەنها ئەوەی کە بۆیان کرابێ جاددەیەکی تێکەڵرێژە کە لە ساڵی 1992 مونەزەمـەی میـدیکۆ کردوویـەتی، ئـەوە جگە لە کۆمەڵێ نا عەدالەتی تر کە لەو مەنتیقانـە کرانـە، بـڕۆ بـۆ بازیـان، بـڕۆ بـۆ بادینـان، بـڕۆ بـۆ هـەر شوێنێ زیاتری نەبێ، کەمتری نیە، بۆیە من لێرەوە ئەگەر بڕۆین بۆ موازەنەتی وەزارەتی کشتوکاڵ، خۆزگە سەیرتان بکردابا و بتاندیتبا چەندی تیکراری تێدا هەیە، هەر لە موخەصەصات و نەفـەقاتی ئیفـادەوە کـە لە جیاتی جارێك دوو جار دووبارە بوویتەوە، ئەوە هەمووی پارەیە و دووبارە ئەبێتەوە لە ئیجاری مـەبانی و ئیجاری مەخازن، کە دووبارە ئەبێتـەوە، لـە کـڕینی مەلابیسـەوە کـە دووبـارە بوویتـەوە، لـە لەوازیمـەکان، لەوازیمی ریازی و توبی و لە خاڵی دووەمدا کـە تیکـرار بوویتـەوە موسـتەلزەماتی خەیریـە، بۆیـە پێویسـت بەوە ئەکات زیاتر قسە لەسەر بودجە بکەین، من لێرەشـەوە کۆتـایی بـە قسـەکانم دێـنم بـە چـەند خاڵێـك، ئەوە رەئی خۆمە و بە کورتی ئەگەر بودجە شەفاف بوایە، ئەگەر عەدالەت بەرقەرار بوایە، ئەگەر عەدالەت لە دابەشکردنی بودجە و لە دابەشکردنی کارەخزمـەت گوزاریەکانـدا هەبوایـە، ئەگـەر یاسـا سـەروەر بوایـە، ئەگـەر بەدواداچـوون و لێپرسـینەوە و سـزادان هەبوایـە، ئەگـەر هـەموو داهاتـەکانی حکومـەتی هـەرێمی کوردسـتان بـە داهـاتی نەوتـەوە و بـە داهـاتی نـەوتی رەش و بـە داهـاتی گرێبەسـتەکانەوە و بـە هـەموو رسوماتەوە کـۆ بکرابـاوە و بخراباتـەوە سـەر بودجـەی هـەرێم، بـە شـەفافانە دابـەش بکرابـا بەسـەر هـەموو هەرێمدا، بە کەرکووك و شوێنە دابڕاوەکانیشـەوە، بەراسـتی ئێسـتا کوردسـتان ئـاوەدان بـوو، خـەڵکیش ئـەو هەموو گلەیی و گازاندەی نەبوو، بێ کار نەئەما.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تەواو، کوردستان زۆر ئاوەدانە و ئاوەدانتریش ئەبێ، ئێستا رێزدار لانە احمد.

بەڕێز لانە احمد چەلبی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من کە ئەندامی لێژنەی دارایی و ئابووریمە، پشتگیری لە هەرسێ راپۆرتی لێژنەی دارایی و ئابووری دەکەم، حـەز ناکـەم ئـەو خاڵانـە دووبـارە بکەمـەوە کـە لـەناو راپۆرتەکـەمان هەیـە، کـە دەمانهـەوێ بۆمـان روون بکرێتەوە، زۆر پێشنیاریشمان کرد لەناو راپۆرتەکەمان کە بڕگە و ماددەکان، ئیزافەمان کردیـە، بـەڵام یـەك خـاڵ هەیـە حـەز دەکـەم ئامـاژەی پـێ بکـەم، کـە بڕوانینـە وەبەرهـەمهێنانمان، نەفـەقاتی تەشـغیلیمان، لـە موازەنەی حکومەتی ئیقلیم لە کوردستان، کـە ئیقـتیراح کرایـە لـە وەزارەت لـە دائیرەکـان لـە سـاڵی 2010، ئـەویش 16 ترلیـۆن و 127 ملیـار و 753 ملیـۆن، کـە تەخمینیـە، بـەڵام ئـەوەی کـە لـە یاسـای موازەنـەی هەرێمی کوردستان کە لەبەر دەستماندا هەیە، ئەویش هـەر تەخمینیـە کـە بـۆ سـاڵی 2010 داندرایـە، 11 ترلیۆنـە تەخمینیـە، کـە 7 ترلیـۆن بـۆ نەفـەقاتی تەشـغیلی دەچـێت و وەگەڕهێنانـە، کـە دەکاتـە لـە 69٪،

ئەگەر بەراورد بکەین لەگەڵ نەفەقاتی تەشغیلی حکومەتی فیدرالی عیراق، کە بەنیسبەت ئەوان نەفەقاتی تەشغیلیان لە 72٪، هەروەها 3 ترلیۆنیش لە نەفەقاتی ئیستسماری وەبەرهەمهێنان، کە داندرایە لەو 11 ترلیۆنەی کە دەکاتە رێژەکەی 31٪ ، ئەگەر بەراورد بکەین لەگەڵ نەفەقاتی ئیستیسماری حکومەتی عیراق ی فیدراڵ کە ئی ئەوان لە 28٪، یەعنی من ئەوها ئیعتیبار دەکەم ئەوە دەسکەوتێکی گرنگە، کە نیسبەی نەفەقاتی ئیستیسماریمان ئەگەر بەراورد بکەین لەگەڵ نەفەقاتی ئیستیسماری حکومەتی عیراقی فیدرال، هی ئێمە زیاترە، هەروەها حەز دەکەم ئاماژە بەونوقتەیە بدەم کە من جێگری لێژنەی مافی بەکاربەرم، کە لێرە من حەز دەکەم روونی بکەمەوە کە راپۆرتی دووەممان لەسەر پێشنیاری لێژنەکان بوو، ئەوانیش زۆر هەیە لە پێشنیاری لێژنەکان تیکرار هەبوو، حەزمان نەکرد تیکرار بکەینەوە، بۆ ئەوەی راپۆرتەکە زۆر نەبی عەدەد ئەوراقەکانی ، بۆیە ئێمە لێرە یەکێك لە پێشنیارەکان وتمان بە نیسبەت لێژنەی پاراستنی مافی بەکاربەر وتمان بە نیسبەت ئیراداتی وەزارەتی صیحە، کە ئیشارەتی پێدرایە لە یاسایەکەی، بگەڕێتەوە بۆ موازەنەی وەزارەتی صیحەو هەروەها پێشنیارمان کرد بە نیسبەت وەزارەتی کارەبا و شارەوانی، هەروەها ئاماژەمان بە سندوقی نیشتەجێبوون کرد و بە زیادەی سولفەی عەقاری کرد، بەڵام کە دەبێنین لە لێژنەکان هەموو نوقاتەکان نەوترایە، چونکە لە راپۆرتی لێژنەی دارایی ئیشارەتمان پێدایە، حەزمان نەکرد زۆر خاڵ هەبوو لە لێژنەکان تیکراری تێدا هەبوو، ئیکتیفائمان کرد بە یەك جار نووسینەوە بۆ خاتری راپۆرتەکان عەدەدی زۆر نەبێ کە تیکرار نەبێ، هەروەها نوقتەکم هەیە کە حەز دەکەم بە نیسبەت وەزارەتی پیشەسازی و بازرگانی، تەبیعی پرۆژەکان کە دەبینم، حەز دەکەم عەدەدی پرۆژەکان زیاتر بێ، بە نیسبەت نەوعیەتی پرۆژەکان زیاتر بێ، ئێمە بە نیسبەت لە هەرێمی کوردستان زۆر مەعادنمان هەیە دەتوانین سوودی لێ وەربگرین، بۆ بونیەی تەحتی بەکاربێنێن، هەروەها حەز دەکەم ئاماژە بەوەش بدەم کە دەبینین شاری هەولێر، لە خیلالی ئەو 4 ساڵەی رابوردوو، کە حکومەتی کابینەی پێنجەم زۆر دیارە ئاوەدان کراوەتەوە، زۆر فەرع و شتی لێ زیاد بووە، زۆر بونیەی تەحتی زیاد بووە، ئامادەش بۆ 4 ساڵی داهاتوو زیاتر ئاوەدان ببێت، هەروەها بە نیسبەت ناحیەکان و ئەقزیەکانیش ئاوەدان ببێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

رێزدار عیماد.

بەڕێز عماد محمد حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەسپێکی، سوپاسیا لێژنا دارایی دکەین، کە ئەڤە نێزیکی هەیڤەکێیە خەریکێن دارشتنا ڤێ بودجێ نە، ب شێوەیەکی گشتی پشتگیریا راپۆرتا لێژنا دارایی دکەین ژ بەر دوو ئەگەران:

یەکەم:چونکە ب شەفافی لێکۆلینا ڤێ بودجێ کریە، دووەم: رێگە چارەسەری پێشنیار کرینە بۆ ئەو کەم و کورییێن دنا ڤ بودجێدا هەین، دیسان جهێ دلخۆشێیە کە دبودجا ئەڤ ساڵدا کە بەردەوام بوونە لسەر

سیاسەتا کابینا پێشوو، پێشنیارا چارەسەرکرنا چەند گرفتێن ڤێ وەلاتە کرێنو، ژوانا زێدەکرنا مووچێن شەهیدان و ئەنفالکراوەکان و کیمیاباران و کەم ئەندامان، و تەخصیصاتێن تایبەت بۆ تواناسازیا لاوان، و تەخصیصاتێن تایبەت بۆ چارەسەرکرنا ڤەیرانا نیشتەجێبوونێ، و تەخصیصاتێن تایبەت بۆ هەڵمەتا ئاڤاکرنا ڤوتابخانان، و تەخصیصاتێن تایبەت بۆ پرۆژێن پێشەسازی و کشتوکاڵی، کە هەمی خالێن ئەرێنینە دبودجا ئەڤ سالدا. بەلاّم من چەند پێشنیارەك هەنە ئاراستەی بەرێزان وەزیرێ دارایی و پلان دانانێ دکەم، ئێك ژوانە ئەو پێڤەرێ وەزارەتا پلان دانانێ کریە پیڤەر بۆ دابەشکرنا پرۆژێن پێشنیارکری، رێژا ئاکینجیبونێ بۆیە، ئەڤە ژێ پێڤەرەکێ جهێ خۆدایە، بەلاّم پێشنیار دکەین پێڤەرێ مەنکوبییەت و هەژاریا دڤەرا ژی بچێتە پالێ پێڤەرێ رێژا ئاکنجیبوونێ، چونکە هندەك دڤەر هەنە دمەنکوب و هەژارن و پێتڤێ ب کارێن خزمەتگوزاریا زێدەترن. داخازا لێبورینێ دکەم کە ئەڤێ دڤەرێ ژ دکەمە نموونە و هێڤیدارم نەچێتە پالێ ناوچەگەریی دا، بۆ نموونە دەڤەرا ئامێدێی کە ژ سەرجەمێ (327) گۆندان نزیکی (200) گۆندا دوێرانن و خەلکێ ڤێ دەڤەرێ ژ گۆندێن خۆ بێ بەهربووینە، ژبەر کو رۆژانە فرۆکێن تورکیا تۆپبارانا گۆندێن وان دکەتن، خەلکێ وان نەچاربوویە گۆندێن خۆ ب جە بهێلن و بکەڤنە دکرێچێ دا و ئاڤاهێین حکومیدا و دوەزعەکیچ نالەباردا بژێن. لەوان پێشنیار دکەین کەوەزارەتا دارایی یا حکومەتا هەرێما کوردستانیچ رێژەیەکێ ژ نەفەڤاتێن ئیعانات و مینەح و مەنافیع ئیجتیماعیە و لە مەصروفات ئوخرا و لە ئیحتیاتیێ وەزارەتا دارایی و ژتەخصبصاتێن تایبەت، رێژەیەکێ تەرخان بکەتن بۆ ئەو دەڤەرێن مەنکوب و هەڤار کە رۆژانە فرۆکێن تورکیا و تۆپخانا ئیرانێ ڤان دەڤەران تۆپ باران دکەت، بۆ قەربووکرنا وێ زیانا ماددی و مەعنەوی یا ب خەلکێ وان دەڤەران دکەڤیت.

دەربارەی خالا دووێ لدور بەردەوام بوونا وەزارەتا دارایی لسەر تەئمین کرنا قەرزێ عەقاری بۆ هاوولاتیان لدیف زەوابت و رێنماێین کارپێکراو، خاڵەکا جهێ خۆدایە، بەلاّم ئێك ژ رێنماییێن وەرگرتنا قەرزێ عەقاری ئەوە کە دڤێت سەنەدا تاپۆیێ هەبیتن ب پارچا عەردی، وە ئەڤە ژی دەبیتە ئەگەرێ بێبەهربوونا هەزارەها خەلکێ نیشتەجێبوویێن دەڤەرێن هەتا نۆکە (تسویە) لێ نەهاتیە کرن. لەوان پێشنیاردکەین کە وەزارەتا دارایی رێنماێێن تایبەت دەربێخیت دا کۆ خەلکێ وان دەڤەرا مەحروم نەبیت ژ وەرگرتنا سولفا عەقاری، ببۆرن هندەك دەڤەرێن دژی هەنە هاوشێوەنە و هاوسنوورن دگەل تورکیا و ئێرانێ، بەلاّم ئەڤە وەك نموونە و سۆپاس.

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان:

رێزدار ئامێنە زکری.

بەرێز امینة ذكري:

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەرا ئەز دەست پێ بکەم، پشنیار دکەم کو د ناڤبەرا روینشتنێن مە دا بێهنڤەدان "پاوز" هەبن کو بـ راستی ژ بەر درێژیا روینشتنا مەجورە وەستیانەك یا بـ هەمیا ڤە دیارە.

سەبارەت تەرخان كرنا 120 مليار دينار بو سندوقا گەشەپێدانێ و 150 مليار دينار بو هەڵمەتا نيشتمانى بو دروست كرنا قوتابخانا، ئەڤە وەرچەرخانەكا نوى و پوزەتيڤە بو كەرتێ پەروەردێ، لێ بەرێزان ئەگەر ئەم بهێين سەح كەينێ تەرخان كرنا 1500 كەسان بو ميلاكێن وەزارەتا پەروەردێ رێژەيەكا گەلەك كێمە، بۆ نموونە ئەگەر ئەم بەحسێ پارێزگەها دهوكێ بكەين پێدڤيا پارێزگەها دهوكێ بو قوتابخانێن بنەرەتى و دوانـاڤنجى 604، 4 مامۆسـتايانە، ئەگـەر ئـەم بهـێين سـەح بكـەين دێ بيـنين ب تـنێ 1500 مـيلاك بـۆ دامەزرانـدنێ ب تـنێ بـۆ كـەرتى پـەروەردێ نـە. كـو بەشـێ پارێزگـەها دهـۆكێ بتـەنێ ناكـەت و سـەبارەت خزمەتگوزارو فەرمانبەران هەژى ئاماژە پێدانێ يە ئەو سالا2006ێ وەرە حـەتا نوكـە ئێـك خزمـەتگوزارو فەرمانبـەر ل پارێزگـەها دهـوكێ نەهاتينـە تـەعين كـرن و پێـدڤيا پارێزگـەهێ بــ 385، 5 فەرمانبـەرو خزمەتگوزارايە. بەرێزان ژينگەها قوتابخانێن كوردستانێ ژينگەهـەكا ناتەندروسـتە بـو زاروكـى كـو ئـەو بـ خوە قوتابخانا پاقژ بكەن، كە ئێزەن هەكە چ پاقژكەر بو قوتابخانا نەبن تەندروستيا زاروكى دكەڤيتە د بن مەترسيێ دا، كو بـ راستى پێدڤيە چاڤخشاندنەكا دى دوارێ ميلاكێن پەروەردێ دا بهێتە كـرن. ئـەو بودجـا بو پرۆژێن وەزارەتا پەروەردێ هاتينـە تـەرخان كـرن بـو پارێزگـەها دهـوكێ 11 قوتابخـانێن 18 پـولى نـە ئەڤـە د دەمـەكێ دايـە كـو پارێزگـەها دهـوكێ 579 مەدرەسـێن 2 شـيفتى، 70 مەدرەسـێن 3 دەوامـى يـێن هەين. گەلو ئايا 11 قوتابخانێن 18 پولى بەشێ هندێ دكـەت كـو ئـەڤ دەوامـێن 2 شـيفتى و 3 شـيفتى دێ نەمينن؟

ئەگەر ئەم بنێرينە پلانـا رێڤەبـەريا گشـتى يـا پـەروەردا دهـوكێ بـو نـەمانا دەوامـا 3 شـيفتى و 2 شـيفتى، پێدڤيا پارێزگەهێ بـ 6 مەدرەسێن 27 پوليە، 72 مەدرەسـێن 18 پـولى، 82 قوتابخـانێن 12 پـولى و 99 قوتابخانێن 9 پولى و 2 مەدرەسێن 6 پوليە، كەچى خوە ئێك مەدەرەسا 27 پولى ژى بو پارێزگەها دهوكێ نەهاتيە دانان و هندەك قـەزايێن پارێزگـەهێ ژى د بـێ بـەهرن. سـەبارەت باخچـێ زاروكـان بـەرێزان ئەڤـە CD يەكا وێنايە لـ باخچێ زاروكان لـ سێمێلێ، كو د ڤى باخچەى دا پتر ژ 300 زاروكان تێڤەنەو ژيانـا وان يا د بن مەتەرسى داو، هەر گاڤێ ئەڤ ئاڤاهيە لـ سەر سەرێ وان بـ هەرفيت يا دروستە؟ بـ راسـتى ئـەز حـەز دكەم وەزيرێ پلاندانانێ و وەزيرى دارايـى سـەح بكەنـە ڤـێ كارەسـاتا هـەرە مـەزن، گـەلو چ منطق قوبـول دكەت پتر ژ 300 زاروكا ژيانا وان د خەتەرێ دابيت و ئێك باخچێ زاروكا بو سێمێلێ نەهاتيە دانان؟

بەرێزان، بەلێ يەكسانى د دابەش كرنا بودجەى دا نينە ئەز پارێزگەها دهوكێ دێ كەمە نموونە پارێزگـەها دهوكێ 23٪ ژ ئاكنجێيـت هـەرێما كوردسـتانێ پێـك دهـێن و بەشـى بودجـا بـو هاتيـە تـەرخان كـرن تـەنها 15٪يە. ئەز دێ ئاماژە دەمە وەختێ شەرێ برا كوژيێ، لـ وێ فەترێ تەنها رێكا اقتصادى دەرگـەهێ دهـوكێ بو و ئەڤە بو سەبەبێ هندێ كو دهوك بەرامبـەر هـەولێرو سلێمانى گەلـەك پـێش بچيت، د فـەرتا كابينـا پێنجێ دا سياسەتا حكومەتا هەرێما كوردستانێ بو هندێ كو تەوازونەكێ لـ هەمبـەر پارێزگـەها دا دروسـت بكەت، بودجا پارێزگەها دهوكێ كێم كر و ئەڤە بو سەبەبێ هندێ كو پارێزگـەها سـلێمانيى و هـەولێرێ بــ تايبـەتى هـەولێر بـەرەف پێشـڤە چونەكا مـەزن بچێت بــ تايبـەتى هـەبونا 2 مـەتارخانا دياردەكا هـەرە

پوزەتیڤە بو وەلاتێ مە. ئەو پێشڤەچوونا ل ڤان 4 سالان لـ هەولێرێ چی بوی بـ هەمی شانازیی ڤە هەولێر رەنگێ باژێرا یا لی هاتی ئەم وەکی دهوکی شانازی بـ هندێ دکەین، لێ مە دهوکیا تەزحیە یا پێ دای. لێ دهەمان دەمدا ژلایێ حەرەکا ئابوری دهوك پاش ئیخست و بەرێ هەمی بازرگان و رێڤینك و پروژان ئیخستە هەولێرو سلێمانیێ ئەڤە بو سەبەب حەرەکا سیاحی لـ دهوکێ نەمایەو هوتیل هەمی یێن ڤالا ماین و ئەڤە ددەمەکێ دا یە کو پارێزگەها دهوکێ دەڤەرەکا ئیکجار باشە بو دەڤەرا سیاحی براستی پرسیارا من ژ وەزیرێ دارایی ئەوە، ئەو 6٪ ئەوا ژ پارێزگەها دهوکێ هاتیە برین کیڤە چویە؟ چ لێ هاتیە؟ و ژ بەرچ هاتیە برین؟ هەکە بەرسڤ ئەو بیت کو بو خەرجییێن سیادی چویە ئەرێ حکومەتا هەرێمێ بەس حکومەتا پارێزگەها دهوکی یە؟ بوچی خەرجییێن سیادی ژێ ناهێتە برین و ئەوا دمینیت لـ سەر پارێزگەهان بهێتە دابەش کرن؟ بـ چ بەهانە هوین دهوکێ دکەنە کەبشێ فیدایێ ئیبراهیم پێغەمبەر؟ براستی ئەڤە پرسیارەکە کە من دڤێت بهێتە بەرسڤ دان.

بەرێزان، د پروژێ بودجێ پشنیار کری دا وەزارەتا ئەوقاڤ گرنگی یا دایە ئەڤا کرن و نویژەنکرنا مزگەفتان و تەنها ئێك پروژە ژی نە بو جهێن ئاینییێن کریستیاناو نە بو پەرەستگەهـ و مەزارگەهێن ئێزدیان نەهاتیە تەرخان کرن، لێ دهەمان دەم دا هەکە ئەم سەح کەینێ دێ بینین ئێزدیان 315 پەرەستگەهـ و مەزارگەهێن ئاینی یێن هەین بەس هەتا نوکە ژبلی پەرجانا ئێك ئاورا دی بـ وان پەرسەتگەها نەهاتیە دان.

د راپورتا لێژنا دارایێ و یاسایا پەرلەمانێ د لاپەرێ 16 دا لێژنا ئەوقاف و کاروبارێن ئاینی لـ پەرلەمانی پیشنیار یا کری کو مزگەفت ژ کرێ یا ئاڤ و کەهرەبێ بهێنە عفو کرن؟ ئەرێ پرسیارەك ما بو حکومەتێ ژ لایێ ئیدارێ ڤە چ فەرق هەیە، ئەگەر پشنیار بکەین مستشفی و مەدرەسە ژ کرێ یا ئاڤ و کەهرەبا بهێنە عفو کرن؟ و هەکە ژلایێ روحی ڤە سەح کەینێ ئایا لێژنا ئاینی کەنیسەو پەرەستگەهێن دی یێن دینی ژی بەرچاڤ کرینە؟ بەرسڤ نەیە ژ بەر هەندێ ئەز پشنیار دکەم هەر دەخلێ وان بچیت بو حکومەتێ و ژلایێ وان ژی ڤە بهێتە سەرف کرن.

د راپورتا لێژنا دارایی دا لاپەرێ 14 ێ ئاماژە دایە هندێ کو پارێ بو پروژێن دوبارە بوین بزڤریت بو بودجا وەبەرهێنانێ بو خزمەتا ناوچێن زەرەرمەندو زیان لێکەفتی کو کێمترین خزمەت بوهاتبیتە پێشکێش کرن ئەز پشنیار دکەم ئەو پارە هەر بو پروژەیەکێ دی بو وێ محافظێ بـ خوە بهێتە تەرخان کرن.

بەرێزان، من وێنەیەکێ هەی ژ خەستا ئازادی ئەڤ وێنەیە یێ ڤاتێ دوویێ بەشێ زاروك بونێ یە، یەعنی کارەساتەکا هەرە مەزن یا لـ پارێزگەها دهوکێ هەیەو هەتا نوکە نەخوشخانا زاروك بونێ لـ دهوکێ نینەو ژن لـ عەردی د نڤینن و سێلانێ بو دانن، هەرێ ئەڤە چەوا چێ دبیت؟ ئەز پشنیار دکەم پێداچوونەك لـ سەر ڤێ مەسەلێ بهێتە کرن هەر چەندە لـ سالا 1996 نەخشەو پلان یا بو هندێ هاتیە دانان. لـ خەستا ئازادی بـ تنێ 72 تەخت لـ تەبەڤا دوێدا یێن هەن و 25 تەخت لـ ڤاتا شەشێ یێت هەین کو ئەڤە تێرا پارێزگەهێ ناکەت. داخوازێ ژ وەزیرێ دارایێ دکەم بلا ئاور و لێزڤرینەکا بلەز بـ ڤێ چەندێ بدەن و گەلەکا گرنگە خەستەخانا ژن و زاروك بونێ لـ دهوکێ بهێتە چێکرن.

بـ تنێ من خالەکا دی یا مای بەرێزان، ئاوارێت ژ ئیران و تورکیا زڤرین ڤە پێدڤیە ئەم گرنگیەکێ پێ بدەین بـ راستی د دەرفەتێن تەنگ و وەختێ نەخوشێن ملەتێ مە وان کارەساتێن مەزن تەحەمول کرینەو توشی نەخوشی و ئەشکەنجەدانێن

مەزن. بوینە ژ بەر هندێ ژی گرنگە حکومەتا هەرێمێ ئاورەکێ لێ بدەیت و قەرەبویا وان بکەن. راستە هندەك ژ وان گەلەك موستەفیدن و عەردو هندەك ئیمتیازاتێن دی یێن وەرگرتین بەس گەلەك ژی یێت هەین هەتا نوکە نەهاتینە قەرەبو کرن و گەلەك بێ بەهرن تایبەت ئەوێن چوینە کەمپا مێردینێ، داخوازێ ژ وەزیرێ دارایی دکەم کو چاڤخشاندنەکێ لـ سەر ڤێ چەندێ بکەن، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڕێزدار جمال طاهر فەرموو.

بەڕێز جمال طاهر ابراهیم محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زۆر سوپاس، بەراستی برادەران و بە تایبەتی خوشکە ئامینە، گەلەك ئافکرن مـن دڤیا ئەز بێژم، بە شێوەیەکی گشتی، ئەگەر ئەم بێن گفتوگۆکردنا بودجەیەك بکەن، لە وڵاتێکی سەربەخۆ، وەڵاتێکی خودان، سیادە، خودان بەنکێك مەرکەزی، خودان وەحدەکێ نەقدی بێ، ئەم گفتوگۆیە بۆ دجیا ئەڤێ وڵاتی بکەن بەراورد دگەل گفتوگۆکردنا بودجا هەرێمێکی پێك هاتی ئی سێ پارێزگاها کو هەتا نهۆ بەشێکی عیراقێ، مەصدەری سەرەکی بێ تەمویل کردنا ئەڤێ بودجێ هەر عیراقا و بودجا هەرێمێ پارچەیەکە ئەز بودجە عیراقێ، ئەڤ بیر و بۆچوون و تەحلیل کرن دی مەنحایەکی دی چن، دێ بە شێوەیەکی دی بێت، ئەم وەك هەرێم تا ئێستا نە خودان وەحدا نەقدیە ج بێت، نە خودان سیادەیەکی تامین، نە خودان بەنکێکی مەرکەزینە، بۆیە شێوە و سیستەمێ بودجا مە سیستەمی شێوە بودجەت ولاتا ناگرێتن، ژ بەر ڤێ چەندێ دەبێتن بیر و بۆچوونێ مە، بڤی مەنحای ڤەبجن ، ئەگەر بێن و بەری خۆ بدەینە راپۆرتا لێژنە داراییا، تەقریبەن ب مەنحا هەندێ دەرچووی و گشتی نە خوا و سوپاسی ئەون دەکەین کو دماوێ پێویستدا شیا ئەڤێ راپۆرتێ ئامادە بکەن و پێشکەش بکەن، سەرەڕای هەمی کەم و کوریا، زۆر باس کرن سەر شەفافیەتێ، ئەبینین ئاشکرا کردنا بودجە سەر تۆرا ئینتەرنێتی هەنگاڤەکا گەلەك مەزن بوو، ئەگەر نا 100٪، لە 50٪ هەمیشە، بێژین ئەڤا شەفافیەتێ دیار کەتن و وەلێ هات بودجە کەتە دەست هەر کەسێکی ئەوی بزانێت ماوسێ کومپیوتەرێ بگرێت و داخیلی مەوقیعی بێت و ئەڤێ شەفافیەتانێ دیاردکەن، گەلەك بەحسێ خاڵی سلبی هاتنە کرن، ئەز ناچمە ناڤ بابەتێ جارەکا دیتر، ئەگەر بێنە بەحسێ بابەتی عەدالەت و نا عەدالەتێ بکەین، کێشە و گرفتێن کوردستانێ نە کێشە و گرفتێ ئەڤرۆ ناو و دهینە، بەلکی ئەڤە دێت سەدەها ساڵن و کوردستان پێویستی ماوەکی درێژە هەتا وەلێ بێت دخیلاتەمیادا بدەستگەڤین، ئاریشە گەلەکن، ئیمکانیات پچیڤکن، ئەڤە ئەساسێکی کێشە ئیقتیصادیە، ئەگەر ڤی کێشە ئیقتیصادی تەعریف بکەی، تعدد الحاجات و ندرە الموارد، ئا ئەوە بودجە هەوڵدانێکە تو دێ چاوا تەوازونێکی دابین بکەین ناڤ بەینا کێشە و گرفتا و ناڤ بەینا پێداویستا کو دی چاوانەکا ئەڤێ دەرماڵە و ئەڤە ئیمکانیات تەنێ بەرەو ئاستێ پێویست ببەی، ئەز وەك ئەندامێ دوو لێژنە، لێژنا بەلەدیاتا و لێژنە ئاڤادانکردنێ، کو کەرتێ کارا بێژێ پەیوەندییەك کۆ ئەڤە هەیە، بتنێ بەحسێ هەندێك ئامارە ئەکەم، کو سەرجەمێ ڤە ئامارە ئەگەر بێی و گشت پارەی ئەڤ ساڵە المتفق علیە کو بێتە سەرف کرن بۆ بەلەدیاتا، بۆ ئاوەدانکردنێ، بۆ کەرتێ کارە بێ، حدودێ 550

ملیار و 300 ملیۆن دینار هەیە، ئەڤە هەنێ دکەتن 55,7٪ ژ گوژمێ، یانیش کۆی گشتی میزانیا کودێ ئەڤ ساڵە ئێ تاخیر کرن، هی 2010، کو گوژمێ وی گوتە نە 176 ملیار و 828 ملیۆن دینار پشتی ئەم یەبری دابێ، المشاریع تحت التنفیذ، ئەموا ژێ دەردێخن، کو ئەڤ ساڵە دێنە سەرف کرن المتفق علیها، دێ بودجە داهاتێ، ئەڤە لێرە موئەشرێکی باشە کو حوکمەتا هەرێمێ، یا پیتایەکی ژیان و ژیانا خەلکی کیتن، نەخەسما کەرتێ پارە بێ، کەرتی ئاڤەدان کردنەوە و نیشتەجێ کردنێ، هتد، ئەگەر ئەز بێم بەحسی پارێزگاها دهۆکێ بکەم، برادەرێ مە بەحسی کرد، من نامەڤێ بچمە تەفاصیلا جارێکی تر، مەنافیعی تەنمیەی، یان سوودێت تەنمیەی، تو حیساب بکەی سەر ئاستێ کوردستانێ، مەشاریعی مونەفەز یان تەحتی تەنفیز، کو پارەی وە کەیتە 3 ترلیۆن و 509 ملیارو 111 ملیۆن دینار، تۆ دەبێ فەرقەکا مەزن بێت، دهۆکێ 5,46٪ بەرکەڤێتن، موقارەنەتەن بودجەیکی تر، سوودیا هەر کەسێکی لەسەر ئاستێ کوردستانێ دەربخەیتن، 731 دۆلارە، پارێزگاها دهۆکێ و کۆ 24٪ خەلکێ کوردستانێ، حیصە هەر فەردێکی دیکە بێتن 159 دۆلار، ئەڤە ژ بێنە حیساب کرێ کو هەمێ خەڵکێ کوردستانێ 4 ملیۆن کەس بن، سیعرا دۆلارێ 1200 دینارا بێت، ئەبێ 3 ترلیۆن و 509 ملیارا تۆ تەقسیم بکەی لەسەر ئەڤێ ژمارەی هەنێ، راستە نا عەدالەتێکی یا هەی، بەس پێدڤیەش ئەڤرۆکە ئەم دووبارە دەڤخوازێ نەبە وەکو من بیدایەتی گۆتی وەلاتێك سەربەخۆ و هەرێمێك تا ئێستا جوزئێك ژ ئەبێ وەلاتێ هەنوکێ عیراق و هەنوکی وەزعێ سیاسی و وەزعێ ئیقتیصادی موستەڤیر نینە، حەتمەن مەحاورت موازەنەیٛ علمیەن تۆ نەشێت بچی، چونکە ئەڤ نەشێ وە سیاسە نەقدی بێتن، تەنمەوێ بێت و موستەقیل بێت، ئەڤ لێرە من دوو سێ پرسیارێ دکەم، تەقریبەن پارا پتر کت ئیختیصاصێ مە، ئەز ڤێ داخوازێ دکەم پارێزگاها دهۆکێ پیتەتە مەزن دابێتە دان، نەخوازمە مەجالێ رێك و بانەدا، دهۆك نوکە دەرگەهێ کوردستانا، تورکیایە، دهۆك دەرگەهێ کوردستانێیە بۆ ئەوروپا، ئەڤرۆکە ناڤ بەینا مە و هەولێرێ، رێکەکە ستراتیجیە، بۆچی ئەز داخوازێ دکەم، ڤی لێرە پیتەکا تایبەت ڤەرێگە پێتەدان و پارەکێ باش بێتە تەرخان کرن، ئەگەر بێشن بێتە ئۆتۆ بان، یەعنی ئۆتۆ بانکردنا ئەڤێ پرۆژانە و ئەڤێ شاریعە بەینا مە و هەولێرێ، چونکێ وەك ئیحصائیە بەردەستێ مە، رۆژێ 1700 ترێلە ئەڤە دێ ئامارا مودیریە رێکا دهۆکێ 1700 ترێلە ئازوقە و کەل و پەلێ مەنتەقێ بەرەو هەولێرێ دێنن وختێ دێن سەردهۆکێ و حیسابێ دکەن، بێژن هەندە شاریع بۆ دهۆکێ تۆ بەری خۆدێ زۆربەی ئەڤ رێگانا پەیوەندێ ڤێ هەیە و دیسانەکە داخاڤازێ دکەم ئەگەر بێتن مەتارێك دابین بکەن بۆ پارێزگاها دهۆکێ، ل ڤێرە تەنێ پرسیارێك هەیە، سندوقا ئیسکانێ 350 ملیار بۆ هاتینە تەخصیص کرن، ڤە لێرە پرسیارێ هەنە جەنابێ وەزیری مالیە، وەزیرێ تەختیێ، ئایا مەصدەری دی پارەی چیە؟، ژ ئیحتیاتیی، وەزارەتی مالیە دەیدات، یان ژێك ڤە ببێتە قەرز، ئیقتیراحێ دکەم پێداچوونێك بێتە کرن، موراجەعە بکەن، عەقد و عقود و تەنفیزکردنا ئەڤە پارە و ئەڤ بشێ خەڵکێ مە سوودمەند بن، نە تاجیر و نە موستەسمر تەوازونێك هەبن نا بەینا هەردوو تەرەفا یان هەردوو مەصلەحە، سوپاسێ ئەڤە دکەم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بۆ گشت ئێوەی بەڕێز ئێستا دانیشتنەکەمان دوا دەخەین بۆ سەعات 4,30 پاش نیوەڕۆ، خوائاگادارتان بێت.

دانیشتنی دووەم

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بەناوی گەلی کوردستان، بەردەوام دەبین لەسەر دانیشتنەکەی ئەمڕۆمان، دێینەوە سەر ئەو بەڕێزانەی کە ناویان تۆمار کردووە، بۆ گفتوگۆ کردن، ، لیژنەی یاسایی و دارایی کەرەم بکەن بۆ شوێنەکانتان، ڕێزدار پەیمان عبدالکریم فەرموو.

بەڕێز پەیمان عبدالکریم عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زۆر لە تێبینیەکان پێشکەش بە سەرۆکایەتی پەرلەمان کرا، ئەوە ماوە کە بڵێین هەروەك پەرلەمانتارێك کە بیرو راو بۆچوونەکان ئەوەیە، کە ئەم بودجەیە پەیامی ئابووری تێدا رۆشن نییە، چونکە وەزارەتی دارایی روون ناکاتەوە، کە بودجەکەی بۆ چارەسەرو بنبڕ کردنی چ جۆرە گیرگرفتێکی بازاڕە، ئایا هەڵئاوسانە؟ بێ بازاڕییە؟ دایناوە، دوای ئەوە دواکەوتنی بودجە بێگومان کارێکی سلبی دەکاتە سەر زۆر پرۆژەو پلانی وەزارەتەکان، هەردوو وەزارەتی دارایی و پلاندانان دانیشتنیان لەگەڵ وەزارەتەکانی تر بەپێی پێویست نەکردووەو گفتوگۆیان لەسەر ئەوە نەکردووە، بۆ باسکردن و خستنەڕووی تێرو تەسەلی پلان و گیرگرفت و فائیزو کەموکورتیەکانی وەزارەتەکانی تر، بڕی پارەی مودەوەر لە بودجەی هیچ وەزارەتێك دیار نییە، بە هیچ شێوەیەك داهاتی نیشتمانی جۆراوجۆر لەم بودجەیەدا دیار نییە، کە داهاتی نەوت و گومرگەکان و باجەکان دەگرێتەوە، ئەمە بەشێوەیەکی گشتی لەلایەکی ترەوە کەرتی کشتوکاڵ دەبوایە حەسەی ئەسدی بەرکەوتبوایە بۆ بووژاندنەوەو ئاوەدانکردنەوەی گوندەکان و دووبارە پەرەپێدانی دوای

گیروگرفتی بێ بارانی چەند ساڵە؟ بەهۆی پلانێکی زۆر دروست و تۆکمەوە، بەلاَم بەداخەوە ئەمە رەچاو ناکرێت، بەگوێرەی زیاد بوونی دانیشتوان بایەخ نەدراوە بە کەرتی تەندروستی و نەخۆشخانەی حکومی، لەکاتێکدا ئەمرۆی شارستانیەت زۆر پێویستی بە فریاکەوتنی خێرا هەیە، واتە ئیمێرجنسی، بەهۆی تەجهیز کردنی سیارات و ستاف تایبەت و ئەدەواتی تایبەت و باش، ئەمە وا ناگەیەنێت ئەم فریاکەوتنە نەخۆشخانەی فریاکەوتن بێت، چونکە زۆر لە خەڵکی کاتێك لە رێگان بەرەو نەخۆشخانە، لەبەر فریانەکەوتنیان گیانیان لە دەست دەدەن، بۆیە داواکارین لە وەزارەتی پلاندانان ئەم خاڵەی زۆر بە ئەرکێکی گرنگ دانا بوایە لە چارەسەری پێویستی، چارەسەری پێویستیشی بۆ دانا بوایە، ئەمەو بێجگە لە من کە ئەندامی لیژنەی پەروەردەم، دیار کردنی بڕە پارەیەکی زۆر کە بە سی و شەش ملیار دینار دەخەملێنرێت، بۆ قوتابخانەی شوەیفاتی نێودەوڵەتی تایبەت، لە کاتێکدا کە قوتابخانەکانی تر بە چەندەها کەموکورتییەوە دروست دەکرێن، بێگوێدانە زۆر لە مەرجە دروستیەکانی قوتابخانە، لە مەسروفاتی وەزارەتی پەروەردە بابلێین بابی مەسروفات ئوخراو مەنافیعی ئیجتیماعی هەیە، بەشێوەیەکی گشتی لە هەموو وەزارەتەکان هەیە، بەتایبەتیش لە وەزارەتی پەروەردە، ئەویش بڕەکەی چەندەها ملیۆنە، لە هەمان کاتدا کە ئەم بابە هەیە پارەی تێدا خەرج بکرێت بۆ قوتابخانەکان، دەبینین لە قوتابخانەکانی کوردستان بەشی زۆریان لەبەر بێ خزمەتی دەناڵێنن، ئەمانە بەشێکیانە، نەبوونی سیستەمی تەهوییە، وای کردووە کە قوتابخانە لە زستان زۆر ساردو لە هاویندا زۆر گەرم بن، لە کاتێکدا لە قوتابخانە نموونەیی و ئەهلیەکاندا سیستەمی تەهوییەو سپلیت بەکار دێت، کۆنی سۆبای قوتابخانەکان و تێکچوونیان، چونکە صیانە نییە، پێ نەدانی نەوت و سووتەمەنی پێویست لەسەرەتای زستاندا بەبیانووی کەمی پارە وای کردووە بە بەردەوامی مامۆستاو قوتابی لەناو گێژاوی نەخۆشی دابن و لە نەفسی زستاندا، تا ئەمرۆش قوتابخانەکان تەختەی سپی و قەڵەمی تایبەتیان نییە، بەڵکو مامۆستاو قوتابی خۆیان مەسرەفی کرینی قەڵەم بۆ نووسین دەکرن، پەروەردە ئەم مەسروفاتە ناگرێتە خۆی، هەروەها پارەی تەرخان کراو بۆ تەبعی کتاب بە ئاشکراو رۆشن دیار نییە، لە چ بابێکەوە سەرف دەکرێت، هەروەها ئەو رێگایەی کە دەگرێتە بەر بۆ تەبع کردنی کتێب ئەمیش هەر دیار نییە، وا باشە لە رێگای تەندەرەوە بە کەم کردنەوەی نرخ بدرێتە چەند کۆمپانیایەك، کە بە پارە هەڵستن و بەشێوەیەکی رێك و پێك، نەوەك نیوەی کتێبەکان تەبع بێت و نیوەشی ئیستینساخ بێت هەروەك لە پەروەردە دەبینرێت، داهاتی حانووتی مەدرەسی باس نەکراوە، دەچێتە چ بابێکەوە؟ بۆ نموونە هەر لە ئیمتیحاناتی نیوەی ساڵی ئەمساڵدا، بەڕێوەبەرایەتی قوتابخانەکان بە قوتابییەکانیان گوت خۆتان وەرەقەو دەفتەری ئیمتیحانات بکرن، هەروەها مەسئوولیەتی تەبع کردنی ئەسئیلەش هەر کەوتۆتە سەرشانی مامۆستایەکان، ئەمە بێجگە لەوەی کە صیانە بۆ هیچ شتێك نییە، کۆمپیوتەر هەمووی تێکچووە، کە لەکاتێکدا وەکو دەڵێین بە مەلایین دانراوە، زۆر لە قوتابخانەی دەرەوەی شار گیروگرفتی هاتووچۆیان هەیە، بەتایبەتی لە سەردانەکانمان لەناوچەی بالیسان کە پاسێکیان بۆ تەرخان کراوە، ئەو پاسە ناتوانێت بەسەر ئەو لۆفانەدا بسووڕێتەوەو قوتابیان لە شوێنێکەوە بۆ شوێنێکی

تر ببات، بۆیە داوا دەکەن کە ئەم گیرگرفتانە هەمووی بخرێتە بەرچاو و حیسابی تایبەتی بۆ بکرێت، بەنیسبەت کێشەی میلاکاتی وەزارەت، وەزارەت میلاکاتی زۆر بۆ دانراوە، چونکە جۆری دانان و تەعین کردن، بەڕاستی هیچ سیستەمێکی تەواوی نییە، بۆیە ئەگەر بهاتبوایە ملیۆن کەسی بۆ دانابوایە بۆ تەعین کردن، هەر کەموکورتی دەبوو، چونکە تەعین کردن لە وەزارەتی تەربیە، بەڕاستی هیچ ڕێنماییەکی نییەو لەسەر حیسابی خزمایەتی و برادەرایەتی ئەو شتانە بەڕێوە دەچێت، بۆ نموونە دەرچووانی پەیمانگاکانی رانیەو قەڵادزێ و ئەوانە تاکو ئێستاو، چەند مانگە مانیان گرتووە لەژێر خێوەتەکانداو و کەس سڵاویشیان لێ ناکات.

بایەخ نەدراوە بە موختەبەری عیلمی، ئەوە هەر لە بابی مەسروفاتەکەوە، کە ئەوانە موختەبەری ئینگلیزی، بەگوێرەی سیستەمی نوێی قوتابخانەکانی بنەڕەتی، هی قوتابخانەی بنەڕەتی هەیە بەگوێرەی سیستەمی نوێی قوتابخانە، لەم قوتابخانەیە کە پۆلی حەوت و هەشت ونۆیان تێدایە لەگەڵ شەش پۆلەکەی سەرەتایی، رەحلەکان و کورسیەکانیان هەر هەمان کورسی تەرخان کراون بۆ مەرحەلەی سەرەتایی، ئەوەش شتێکە بەڕاستی قبول ناکرێت و تەحەمول ناکرێت، قوتابی هەموو رۆژێ لە گیروگرفت و گلەیی و گازاندە دایە، لەکاتێکدا کە ئەو هەموو گیروگرفتە لە قوتابخانەکانماندا هەیە، کە کەمن و سێ دەوامن، دیارترین یان زەقترین دیاردە لەو مانگەدا کە قوتابخانەیەکی سێ دەوامی لە عەنکاوە رووخاوە، کەس نازانێت سەبەبەکەی چیەو تەخت کراوە، ئەمەش هەر بۆ زانیاری، نازانین وەزارەتی پلاندانان، وەزارەتی دارایی ئاگایان لەو شتە هەیە، یانیش شتێکی غەریبە، بۆیە لە کۆتاییدا دەمەوێت ئەوە بڵێم کە ئێمە لەگەڵ سندوقی دەعمی کەرکووك و ناوچە دابڕاوەکانین، ئاوات دەخوازین بڕەکەشی زیاد بکرێت و دابین کردنی هەلی کار بۆ گەنجان، ئاوەدانکردنەوەی هەموو کەلێنی کوردستان بەبێ جیاوازی لەنێوان شارو شارۆچکەکان، بەرز کردنەوەی مووچەی کەسوکاری شەهیدان و ئەنفال و پێدانی مووچەی زیندانیانی سیاسی و زیاد کردنی مووچەی کەم ئەندامان، پێداچوونەوەی سیستەمی مووچەی فەرمانبەران لە کوردستان بەشێوەیەك لەگەڵ ستاندەردە جیهانیەکان بگونجێت، هەروەها پێداچوونەوەی رێژەکانی عەلاوەو تەرفیعی مامۆستایان، کە گلەیی و گازاندەیەکی زۆری لەسەرە، ئەمە لەلایەك، بەهۆی ئەوەی کە ئەندامم لە لیژنەی کاروباری کۆمەڵایەتیش چەند تێبینیەکم هەیە، ئەویش ئەوەیە بایەخ پێدانی زیاتر بە میزانیەی ئەم وەزارەتە، چونکە چینێکی زۆر نەداری لە کوردستان دەگرێتە خۆ لە رێگای پەرەپێدانی تۆڕی حیمایەی کۆمەڵایەتی و بەرفراوان کردنی، زیاد کردنی مووچەی کەم ئەندام و بە سیستەم کردنی، کردنەوی خانەی کۆمەڵایەتی بەشێوەیەکی رێك و دروستانە بەگوێرەی پێویست لە هەموو شارو شارۆچکەکانی کوردستان، بۆ بنبڕ کردنی دیاردەی ژیانی سەر شەقام و سواڵ کردن، زیاد کردنی بڕی پارەی (السلع) کە تەرخان کراوە ئەم دەروازەیە بۆ تەمویلی گرتووخانەکان و پێداویستیەکانیان، ئەم بڕە پارەیەی کە سێ سەدو نەوەد هەزارە دانراوە بۆ زیندانیانی سیاسی، وەزارەتی کۆمەڵایەتی تەکلیف کراوە بە سەرف کردنی، لە کاتێکدا ئەم وەزارەتە خۆی

لەخۆیدا دەڵێت بڕە پارەیەکی تەواوم نییە بۆ مووچەی کەم ئەندامان و نەداران، تکایە پێداچوونەوەی بۆ بکرێت لایەنێکی بە بایەخدارتری بۆ دابنرێت بۆ سەرف کردن، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار عبدالله مام عەلی فەرمووو.

بەڕێز عبدالله علی ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەرچەندە پرۆژەیەك ئەوەند خەڵك لە بەڕێزان قسەیان لەسەر بکەن، زۆر زەحمەتە جوملەیەك دەرکەوێت دووبارە نەبێتەوە، بەڵام ئەوەی من مەبەستە بیڵێم باوەڕ ناکەم کەسێك هەبێت، بۆ نموونەش بکرێت بە وەزیری دارایی، یان وەزیری پلاندانان، یان ئەنجومەنی وەزیران، ئەگەر پارەیەکی مەفتوحیشی لەبەر دەستدا بێت، بتوانێت پرۆژەیەکی بێ کەموکورتی دابنێت، بۆیە پێویستە ئێمە ئەوەی ڕەچاو بکەین، ئەمە پاساوێك نەبێت بۆ دیفاع کردن لە حکومەت، بەڵام ئیعتیراف ئازایەتیە، حکومەتی هەرێم دەبێت ئیعتیراف بەوە بکات، ئیستیشارەیەکی باشی بە خوارووی خۆییەوە نەکردووە بۆ دانانی ئەو پرۆژەیە، چونکە ئەگەر لە 50٪ی هەمووی ئەم کەموکوڕیانەی کە ئەم بەڕێزانە باسی دەکەن ڕاست بێت، دڵنیاشم زۆرتری ڕاستە، ئەو کاتە کەموکوڕییەکی زۆر لە حکومەتدا لە پرۆژەکەیدا دەکەوێت، هەر یەکێك لە ئێمە بەر لەوەی ببێت بە ئەندام، یان مەسئوول لە لیژنەیەك بۆ مەنتیقەیەك نوێنەرایەتی دەکات و چاوەڕوانی لێ دەکەن کە دیفاع لەناوچەکەی خۆی بکات، ئەمە ناوچە پەرستی نییە، بەڵام ئێمە هەمووماڵ هەر یەکە شتێك تەواو دەکەین بە هەمووماڵ هەمووی تەواو دەکەین، ئێمە کە پرۆژەکەمان خوێندەوە جاری یەکەم هاتین قسەمان لێ کرد، وابزانم یەك بە یەکی ئەندامانی پەرلەمان و هەموو سەرۆکی یەکە ئیدارییەکان وەکو مودیر ناحیەو قائیمقام و تەنانەت هەندێك لە وەزیرە بەڕێزەکانیش گلەییان هەبوو لەسەر ئەوەی بەشی ناوچەکەی ئەوان کەم دانراوە، یان بەشی وەزارەتەکەی ئەوان کەم دانراوە، بەڵام بەڕاستی دوای ورد بوونەوە لەهەموو مەنتیقەکان، من ئەوەی خۆم دەیبینم هەست ناکەم زوڵم لە مەنتیقەکەی من کراوە، دراوە مەنتیقەیەکی تر، چونکە ئەگەر بە عادیلانە تەماشای بکەین بەشی حصەی سلێمانی بە گەرمیانیشەوە لە حدودی سەدو لە سەدا چل، بۆ هەولێر لە سەدا سی و هەشت، بۆ دهۆك لە سەدا شازدە، ڕەنگە تا ڕادەیەك عادیلانەی تێدا بێت، بەڵام نا عەدل بوونەکە لەوە دایە، کە کۆمەڵێك شتی ناشەفاف هەیە، مەجموعەیەکی زۆر لەو بودجەی زۆرەی کە هەمانە لە بودجەکە کەم کراوەتەوە، ئەویش پارەی مووچەیە، کە من ئەوەی حەز دەکەم زۆرتر لە بڕیاردەران دێن باس لەسەر ئەو مەسەلەیە دەکەن، کە عەدەدی مووچە خۆرانی حکومەت ئەوەندە نییە، بۆیە پێویستە پەرلەمانی کوردستان ئەمە ساغ بکاتەوە، وەکو چۆن دەزانین چەند مامۆستامان هەیە؟ چەند قوتابیمان هەیە؟ چەند فەرمانبەری شارەوانیمان هەیە؟ پێویستە مووچە خۆرانی ئەم حکومەتە بە شەهیدان و ئەنفال و بە پێشمەرگەو بە ئاسایش و بە هەموو ئەوانە، من ناڵێم لە ڕۆژێك و دوو ڕۆژدا، بەڵام لە ماوەیەکی تر بخرێتە بەرچاو، بۆ ئەوەی ئەو

گومانە لەلای هەموو ئەنـدامانی بـەرێزی پەرلـەمان لـەلای هـەموو ئەوانـەی کـە دەنگیـان دەگەیـەنێت دیـار بکرێتەوە، ئەو کاتە ئەگەر واقیع بوو، کە ئومێدەواریشم وا بێت، گلەیی و گازاندە لەسەر ئەوە نەمێنێت.
من پێموایە ئێستاش دەتوانین کەموکوڕیەکان هەندێکی چارەسەر بکەین بەوەی کە ئەم پـارە مودەوەرانـەی کە هەیە، پەرلەمان خۆی موتابەعەیەکی جددی لەسەر بکات، ئەم پرۆژە دووبارانەی کە لەمساڵ پارەیان بۆ دیاری کراوەتەوە، ئەم پرۆژانەی کە دوو جار ناویان هاتووە، ئەم پرۆژە نازەرورانەی کە لە هەندێك شوێندا شتی زۆر زەرورتر هەیە، بەڵام نازەرورەکان نووسراون، هەمووی ئەوانە تەعدیل بکرێت و چاك بکرێتـەوە، دەتوانرێت هـەموو مەنتیقـەکان بـەو پێیـەی کـە چاوەڕانمان هەیـە بەشـێوەیەکی موتڵـەق نـا چارەسـەری بەشێکی زۆری کێشـەکانمان بکـەین، ئێمـە وەکو وەزارەتـی پێشمەرگە لەبـەر ئـەوەی هـیچ پرۆژەیـەك نییـە لەبەر دەستیان تا بڵێین ئەو پرۆژانەتان خراپە، یان ئەوە باشە، مولاحـەزاتێکمان لەسـەر ئـەوە نییـە، تـەنیا ئەوە نەبێت کە چاوەڕوان دەکەین کە بابی موحاسەبات ئەوەیش دەکەوێتە ئـاخیری سـاڵ، کـە ئـەوە کـارێکی دیوانی رەقابەی مالییە، بە ئامادە بوون و بە ئاگاداری بەڕێز سەرۆکایەتی پەرلەمان و ئەندامانی پەرلەمان، ئەوەی کە ئێمە چاوەڕوان دەکەین لە وەزارەتـی پێشـمەرگە، کـە بـەزووترین کـات هـەوڵ بـدات سـیمای دوو ئیدارەیی وەکو هەنگاوی باشیشی ناوە، بەتایبەتی لە دروست کردنی چوار لیوایە، لەو ماوەیەدا بەتەمان کە دروستی بکەن، لیوایەکان بێت تەرەف بن و مووچەی هێزی پێشمەرگە تاکو ئێستا چوار نەوع مووچە بەس لەولاو لە ئیدارەی سلێمانی سەرف کراوە، لێرە هەر هەمان شت ئەو نەوعانە چاك بکرێت، مووچـەی هێـزی پێشـمەرگە وەکـو یـەکی لـێ بکرێـت، کـە دەڵـێن بـە داخـەوە دوو سـەد هـەزار دینـار لـە هەنـدێك شـوێن بـۆ پێشمەرگە سەرف دەکرێت، کە پارەی نەك هی مانگێك نییە، رەنگە هی چەند رۆژێکیش نەبێت، من لەگەڵ ئەوەدام رەنگە پێشمەرگەکانیش تاکو ئێستا کە ئاسایش بەرقەرارە، رەنگە ئەو واجیباتە زۆرەیان نەبێت، کە بڵێین ژیانیـان تـەنها لەسـەر ئـەو دوو سـەد هەزارەیـە، بـەڵام دیسانیش پێویسـتە ئیلتیزامـاتی زیـاتری بـۆ دروست بکرێت، بەڵام مووچەکەشی بـاش بکرێـت، بەلایـەنی کەمـەوە مووچـەکەیان یـەك جـۆر لـێ بکرێـت، نەك چوار جۆر، بۆ بەشی وەزارەتی شەهیدان ئەم پارەیەی کە بۆیان دانـراوە دەسـتیان خـۆش بێـت، رەنگـە بەشـێوەیەکی زۆر بـاش دابەشـیان کـرد بێـت، هەرچـەندە پێمانوایـەو داوا دەکـەین وەکـو لیژنـەی کاروبـاری شەهیدان هەرچی بکرێت لە هەر شوێنێك پـارەی ترمـان بـۆ ئیعـادە دەکرێتـەوەو سـەرۆکایەتی پەرلـەمان و سـەرۆکایەتی حکومـەت هـەوڵێکی جـددی بـدەن بـۆ بەشـی تەنـدروسـتی و بەشـی پـەروەردە زەرورە، بـەڵام کەسوکاری شەهیدان و خزمەت پێ کردنیان لە هەموو ناوچـەکاندا لـە پـێش ئەوانیشـەوەن، هەرچـی بۆیـان بکرێـت ئەمـە واجیبێکـی ئـەخلاقی و نیشـتمانی ودینییـە، سـەبارەت بـە لیژنـەی نـاوخۆ کـە ئێمـە لەوێـدا ئەندامین، جاری یەکەم ئێمە پرۆژەکەمان رەد کردەوە لەسەر ئاسایش، بەتایبەتی کە وتمـان بـە دوو پـرۆژە قسەی لەسەر ناکەین، لە نەتیجەی نووسراوی دووەمی بەڕێزتان بۆ رێزگرتن لـە نامەکـەی ئێـوەو بـۆ قبـول کردنی ئەمری واقیع، ئێمە ئەوەمان قەبول کرد، بەڵام بە کۆمەڵێك تەحەفوزەوە نامەکـەمان نووسـی، بۆیـە من دەنگی خۆم دەخەمە پاڵ ئەو رەخنەیە، کە برادەرانـی لیژنـەی دارایـی لەگـەڵ ئـەوەن دەستخۆشـیان لـێ

دەکەم، بەڕاستی ماندوو بوونێکی زۆریان کێشا، ئێمە کە خۆمان لیژنەین، دوو لیژنەمان بە دەستەوە بوو، خۆمان هەراسان بووین، دەبێت ئەو واقیعە بزانین، ئەوان سەرپەرشتی کردن و دروست کردنەوەی راپۆرتێك لەسەر راپۆرتی نۆزدە لیژنە بەو هەموو کەموکورتی و رەخنە گری و گلەیی و گازاندانەوە دەبێت ماندوو بوونی ئەوان چەند زۆر بێت؟ بەلاٚم دەبوایە ئەگەر بە مولحەقیش بێت، ئەم رەخنانەی ئێمە لە وەزارەتی ناوخۆدا گرتوومانە، یان لە پرۆژەکانی ئاسایشدا گروتوومانە ئیزافەیان کرد بوایە لەسەر راپۆرتەکەی خۆیان، بۆ ئایندە خزمەت بە حکومەتی هەرێمی کوردستان دەکات، خزمەت بە نەهێشتینی سیمای دوو ئیدارەیی دەکات، کە لە خزمەتی تاك تاکی کۆمەڵگای خەڵکی کوردستان دایە، لەناوچەکەی من کە رانیەیە ئێستا بڕیاردراوە لەلایەن سەرۆکی هەرێمی کوردستان، کە دوای موافەقەت لەگەڵ پەرلەمان و سەرۆکایەتی حکومەتی هەرێمی کوردستان، دەکرێت بە ئیدارەیەکی سەربەخۆ، دەروازەی راپەڕینەوە یەکێکە لە قەزا فراوانەکان، کە جەمعیەتی نزیك بە دوو سەدو پەنجا هەزار کەس دەبێت، پشدەر زیاتر لە سەدو دە هەزار کەسە زائیدەن بیست، سی هەزار کەسی لەمەرگە، بەلاٚم بەداخەوە ئەم پارەیەی کە لە پشدەرو بتوێن سەرف کراوە، رەغمی ئەوەی پشدەر هێلانەکەی شۆڕشەکان بووە، هەر لە سەرەتای ساڵی 1961 و ئەوانەوە، بەلاٚم پارەی هەردوو قەزایەکە کۆ بکەیتەوە، رەنگە نەکاتە پارەی یەکێك لەو قوتابخانەی بەناوی شویفاتەوە دروست کراوە، من پێموایە ئەم پارەیەی بۆ قوتابخانەی شوێفات، نەك هەر بۆ پشدەرو بتوێن زەرورە، دەکرا لە کوردستاندا ئەم پارەیەی لەم سێ شوێنە بۆ شوێفات سەرف کراوە، سەدان قوتابخانەی پێ دروست بکرێت، بەو حیسابەی کە هەموو برادەران لێکیان دایەوە قوتابخانەکانمان بەچەند؟ نازانم من لە یەك شت بە گومانم تا ئێستا، ئەم عەقدەی لەگەڵ دروست کردنی ئەم قوتابخانەیە کراوە چۆنە؟ ئایا ئەوان هەر بۆ ئیستیسماری خۆیان هاتوون؟ یان ئەوان هاتوون خزمەت بە ئێمە بکەن؟ ئەوان مەرجیان لەگەڵ حکومەتی هەرێم هەیە کە خزمەتگوزارییەکانیان عایدی ئێمە بێت، ئەگەر ئەوە بێت من قسەیەکم نییە لەسەر ئەو مەسەلە، چونکە لە چۆنیەتی بەستنی عەقدەکە، ئێمە هیچ مەعلوماتێکمان نییە، من زۆریش لە برادەرانم پرسیار کرد، هەمووی بێ مەعلوماتە لەسەر ئەو مەسەلەیە، لەسەر شێوەی عەقدەکە، من داوا دەکەم هەموو ئەو پرۆژانەی کە پەیوەندییان بە بەرنامەی خزمەتگوزاری گشتی نییە، بسڕێنەوە پارەکەیان لە شوێنی خۆیان بۆ دەوائیری تر سەرف بکرێت، بوونی نا رۆشنی لە پرۆژە بەردەوامەکانی ساڵی رابردوو، پەرلەمانی کوردستان موتابەعەیەکی جددی بکات، منح و ئیعانات جگە لە بواری کۆمەلاٚیەتی لە هەموو شتەکانی تر کەم بکرێتەوە تا رادەیەکی زۆر کەم، چونکە ئەوەیە بۆتە مایەی قسە لەسەر کردنی بۆ هەموو کەس، من بەداخەوە دۆڵی بالیسان و شێخ وەسانان و وەرێ و دۆڵی مەلەکان، کە خاوەنی زیاتر لە چوار سەد شەهیدی کیمیاباران و زیاتر لە شەش سەد تا حەوت سەد برینداریان هەیە، ئێستاش بەدەستیەوە دەناڵێنن لەناو پرۆژەکاندا ناویان نەهاتووە، ئێمە تەنها دەتوانین لە ساڵ رۆژی یادەکەیان دابچین دوو، سێ فرمێسکیان بۆ بڕێژین کە ئەوەش هیچ بە کەڵك نایەت.

زیاد كردنی سولفەی عەقاری وەكو زۆربەی برادەران باسیان كرد، من داوا دەكەم چەندی بكرێت لەلادێ و لە شارە بچووكانیش وەكو شارەكانی تری لێ بكرێت، رەنگە ئەوە هەنگاوێكی جددی بێت، بۆ ئاوەدانكردنەوەی دێهات و گەشەكردنی بواری كشتوكاڵی، نەهێشتنی سیمای دوو ئیدارەیی، كە خزمەتی هەموومان دەكات و هەموو لایەكیشمان رەنگە هەرچەندە هەنگاوی بۆنراوە، بەلاَم هەتا جددی تر كاری لێ بكەین باشترە، من لە كۆتاییدا دەڵێم یەك شت قەرەبووی تۆپبارانی پشدەر كە بە درێژایی پێش راپەڕین خۆتان دەزانن ناوچە سنوورییەكان تووشی چ موعاناتێكی شەڕی ئێرانی و عێراقی بوون، لە ساڵی 1991یەكیش بە دواوە، هەمیشە سنووری پشدەر تاوەكو دەگاتە حاجی ئۆمەران بەردەوام تۆپباران كراوە، ئەوەش چارەسەر بكرێتەوە، لە كۆتاییدا تەنها ئەوەندە دەڵێم خۆزگە منداڵی هیچ بەرپرسێك لە رێگای شۆڕشەوە پێگەیشتووە هەست بە شۆڕشگێڕ بوونی خۆی دەكات منداڵەكانی خۆی نەناردبایە بۆ ئەو قوتابخانەی شوێفاتە، هەمیشە لە قوتابخانە سادەكاندا لەگەڵ منداڵانی خەڵكی تردا بخوێنن، ئەوە جێگای شانازییە بۆ ئێمە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار شیلان خان فەرموو.

بەڕێز شیلان عبدالجبار عبدالغنی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەزیش ڤێرێ پشتگیریا خۆ لە پرۆژا بودجا حكومەتێ بۆ ساڵە دارایی 2010هێ دەرێ دەخەم بەگشتی، بەتایبەتی بۆ ئەڤ پۆستە گرێدانە قەزا زاخۆ، ئەز وەكی كچا بازاڕێ براستی دبینم جێهێ دلخۆشییە، كە داخازم پێتیڤیا قەزا زاخۆ هاتنە بەرچاڤ كرن، نزیكی چل و شەش پرۆژەن لە دەڤەرا سنوورێ ڤێ قەزایا هاتە پێشنیار كرن وەكی درست كردنا زانكۆیا زاخۆ، درست كردنا هۆلە وەرزشی، درست كردنا پردا ڤێدانێ، دار چاندن، چاك كردنا پردا دەلالێ، چێ كرنا جادەن چەند تەخێن قەزا زاخۆ، هەروەسا چێ كرنا رێ گەلی زاخۆو گەلەك تشتێن دی، بەلكو زاخۆ باژێرە سنوورییە، ستراتیجیە، بازرگانییە، گەشتوگوزارییە، دەرگا هەرێمێ كوردستانێ بۆ جیهانا رۆژئاڤا، بچوونا من چەند بێتە كرنێ بۆ ڤێ قەزایێ هەركێ مە، تایبەت چونكە ئەم باژێرە بەرو فراهینە دچتن و ژمارا وێ ساڵی پتر دێت، كەموكوڕیا وێن لە مێژەدا گەلەكن، كێم هاتە كرن، دبینم گرنگی هاتڤا دانێ بۆ كەرتێ دن، بۆ نموونە وەكی كاك ئەمیر گوگە ئاماژە پێ كرد، كەرتا پەروەردەیە كە پرۆژە ئێكە مەزنترین ئارێشەیێە سنوورێ ڤێ قەزایا، چ ڤێ پرۆژە نەهاتە تەخصیص كرنێ، بەرێ من تێگەیشتن هەیە، كە هەموو كەموكوڕیەن ڤێن قەزایەن ڤێن دەڤەرێ نایەنە كرنێ بودجا ئێك ساڵێ، داخازیا دكەم كە گرنگی پێدا ڤیلدانێ كەموكوڕیان ساڵێن داهاتێ، داخازێ حكومەتا هەرێمێ ژت دكەم پشتی بێ كاران ڤێ بودجێ كە نزیكترین وەخت ڤە پرۆژا جێ بەجێ بكەن، ئیش ڤەر گەلەك گرنگی هەیە، گرێدانی هەیە ڤێ ژیانا رۆژانە خەڵكێ ڤێ دەڤەرێ گەلەك سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار شێرزاد عبدالحافز فەرموو.

بەڕێز شێرزاد عبدالحافظ شريف:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

مـن هـەوڵ دەدەم ئەوانـەی گـوتراوە دووبـارەی نەكەمـەوە، ئەگـەر دانەیـەك، یـان دووان دووبـارە بكەمـەوە، ببـوورن دیـارە لێـرە نەبوویمـەو لـەو كاتـە ئاگـام لـێ نـەبووە قسـەیان كـردووە، مـن لـەوێ لـە ئەنجومـەنی پارێزگاكـان دەسـت پـێ بكـەم، كـە بەڕاسـتی لـەناو بودجـەی ئەمسـاڵدا شـتێك نییـە بـەناوی ئەنجومـەنی پارێزگاكانەوە، رەنگە بیانووش بۆ ئەوە ئەوە بێت كە ئەنجومەنی پارێزگاكان یاسایەكیان نییـە ئیشی پێـوە بكەن، بەلاّم ئەنجومەنی پارێزگاكان لە خولی دووەمدا یاسایەكیان بـۆ دەرچـووە، ئێسـتا یاسـایەك هەیـە بـۆ ئەم ئەنجومەنەی ئێستا نابێت، ئێمە قەرار وایە لـە 10/31 هەڵبـژاردن بكرێتـەوە، لـەو كاتـەوە بـۆ شـەش، حـەوت مانگێـك حـەقی وا بـوو لـە بودجـەی ئەمسـاڵدا بـۆ ئـەوانیش دیـاری كـرا بوایـە، مـن كـە زۆر باسـی ئەنجومەنی پارێزگاكان دەكەم، من لە سنوورەكەی خۆمدا تیا دەژیم، بەڕاستی بە پەنجەی دەست پرۆژەكانی حكومەت هەیە، كە دیارن، ئەگینا ئەوەی كراوە هەمووی ئەنجومـەنی پارێزگـای سـلێمانی كردوویـەتی لـە و سنوورانەی كە هەیە بە هینێكی زۆر كەمەوە، بە بودجەیەكی زۆر كەمەوە كە لە 17٪ەكەش نییە، ئەویش بودجەكـە پـار دوو سـەد ملیـار دینـار بـوو، تەقریبـەن دە ملیارێـك بـەر ئـەو شـارەی مـن كـەوتووە، كـە چەمچەماڵە، ئەو پرۆژانەی كە حكومەتیش كردوویەتی، كە ئێستاش لە پـرۆژە بەردەوامەكانـدا هەیـە، مـن حەز دەكەم دوو، سێیەكتان پـێ بڵـێم كـە وەزعـی چونە؟ یـەكیان/ ڕێگـای كـانی شـەیتان، ئاغجـەلەر، ئەمـە تەقریبەن ملیارێك و هەشـتاو دوو ملیـۆنی بـۆ دانـراوە لەلاپـەڕە پـازدەدا ئەمـە تـەواو بـووە، مـن خـۆم دوو هەفتە پێش ئێستا پێیدا ڕۆیشتووم، یەعنی ئەم پارەیەی كـە ئەمسـاڵ دانـراوە ملیـارە، مـن نـازانم ئـەوە بـۆ چیە؟ دوو/ ترازوو جێگر لـە سـەنگاو و شـۆڕش، ئـەوە هـەردووكی تـەواو بـووە، پـارەی تـری بـۆ دانـراوە لـە لاپەڕە شازدەدایە، دروست كردنی پردی چەمچەماڵ هاوكارم عەزیمە خان باسی كرد، كە ئـەویش پارەیـەكی زۆری بۆ دانراوە، تەواو بووە لە لاپەڕە شازدەدایە، بیست خانوو لەسەنگاو كە ئەویش تەواو بووەو ئیستیلام كراوەو خەڵكی تیایە، پێم سەیرە ئەو پارەیەی بـۆ بـۆی تـەرخان كراوەتـەوە؟ ڕێگـای شـێردەرە، قـەرەوەیس ئەوە تەواو بووە، تێكەڵـە ڕێـژ بـووە، جارێكی تـر پـارەی بـۆ دانراوەتـەوە، قیرتـاو كردنـی مەقـەری خەلـەفی سەرۆك كۆمار لە تەكیە، پارەیەكی بۆ دانراوە، پارەیەكی تری بۆ دانراوەتەوە، بـەلاّم وجـودی نییـە، یـەعنی من خەڵكم ناردووە، خۆمان هەموو چووین، یەعنی شتێك نییە لەو بابەتە پرۆژەیە بێت، ئـەوە دیـار نییـە، دروست كردنی ڕێگای گوندی ساتی، ئـەوە تـەواو بـووە، لـە كەركووكیشـەوە ئـەمری هەیـە، تەبعـەن بـۆ ئـەو جادەیە، پرۆژەی ئـاوی فـەقێ مـیرزا ئـەوە تـەواو بـووە، خزمـەتگوزاری شـارەوانی ئاغچـەلەر وجـودی نییـە، دیواری راگرو سیاجی ڕێگا تەواو بووە لە ئاغچەلەر، قوتابخانەی چەمچەماڵ لە پشتی فەرمانگەی داد، ئـەوە تەواو كراوە، ئەمساڵ ئەمانە هەمووی پـارەی بـۆ سـەرف كراوەتـەوە، تەبعـەن مەجموعەیـەك بـۆ كـەركووك

کراوە، کە بەڕاستی ئێمە نەمانتوانی بە دواداچوونی بۆ بکەین، تەبعەن ئەویش هەر لەسەر بودجەی تەواوکاری ئەوانەیە، شوێنەکان زۆری نامەعلوم و ئەوەیە، ئەوەی کە کراوەو باس دەکرێت خانووی ئەنفالەکان، مەجموعەیەك خانوویان بۆ کراوە لە چەمچەماڵ بە عەدەد نازانم چەندە؟ بەلآم زۆرە، پەنجاو شتێك ئەوەندە دەبێت تەقریبەن، تەبعەن حکومەتی هەرێمی کوردستان خۆیان هاتن ئیفتیتاحی ئەو خانووانەیان کرد بەناوی ئەوەی کە ئەمە هی حکومەتەو بۆ ئەو سنوورە کراوە، زۆر دڵمان پێخۆش بوو، بەلآم دوایی دەرکەوت کە ئەوە پارەکەی لە مونەزەمەی پۆلسەمەندی کەندییەوە کۆمپانیای پۆلسەمەندی کەندی دوو سەدو بیست ملیاری داوە بە حکومەتی هەرێمی کوردستان بەو شەرتەی کە لە ناوچەی گەرمیاندا سەرف بکەن، فیعلەن ئەوە لەناوچەی گەرمیان سەرف کراوە، پێموایە ئەوە لەسەر بودجە نییە، ئەو پرۆژەیە لەسەر بودجەی هەرێم نییە، ئەوەی کە ئەمساڵ حکومەتی هەرێم لە پرۆژەکەیدا هەیەتی لە بودجەکەیدا هەیەتی بۆ چەمچەماڵ، بەڕاستی برادەران هەمووتان دەزانن چەمچەماڵ قەزایەکە تەقریبەن ئەگەر لە هەموو قەزایەکانی کوردستان گەورەتر نەبێت، رەنگە دووەم بێت، سێمان هەیە، سێ بینایەیان کردووە، یەعنی سێ پرۆژەیە بایی چوار ملیارو شەش سەدو سی و چوار ملیۆن دینارە، کە ئەنجومەنی پارێزگا پارساڵ بایی دە ملیۆنی سەرف کردووە، بێینە سەر ئەو خانووانەی مودیر ناحیەکان کراوە لە ناحیەکان نۆزدە خانووە، بۆ ئەوانە زۆربەیان تەواو بووە، ئێستا خەڵکی تیایە، بەلآم دیسان جارێکی تر پارەکانیان دووبارە بۆتەوە، ناڵێم لە 100٪ دووبارە بۆتەوە، بەلآم بۆیان هین بووە، یەعنی بۆیان ئەوە بووە تەواوکاریان بۆ بکەن، بۆ یەکگرتنی هەردوو ئاسایش تەبعەن لە لیژنەی ناوخۆ زۆر باسمان کردووە، پشتگیری قسەکانی کاك عبدالله بەزیادەوە دەکەم، ئەویش ئەوەیە کە من پێموایە بەس مووچەیان بۆ سەرف بکرێت تا ئەو کاتەی یەك دەگرنەوە، دەلیلیشم بۆ ئەوە ئەوەیە هەردوو ئەو دوو بەڕێزە بەرپرسەی ئاسایش خۆیان باسیان کرد لە لیژنەی ناوخۆ گوتیان ئێمە سێ رۆژ تا چوار رۆژ هەفتەی دوو هەفتە باسمانە، هەموو ئیشەکانمان تەواو بووە، ئەگەر تەواو بووە، یەعنی هیچ پێویست ناکات بە دوو بودجە بێت، من بە جەنابیشیانم گوت، ئەگەر ئێوە وا بوایە با هەردووکتان بە یەك فایل بۆمان بهێنایە موشکیلەمان نەدەبوو ئێستا، بەداخەوە کە لە لیژنەی مالیەش ئەو ئیقتیراحەی کە ئێمە لە لیژنەی ناوخۆ کردوومانە نەبینی، دووبارە لە لیستەکاندا کە تەماشای دەکەیت دووبارە بوونەوەی زۆرە لە هینەکان، لە داواکارییەکان، لە پرۆژەکاندا هەیە، حەق وایە چاوێکی پێدابخشێندرێتەوەو نەمێنێت، دێمە سەر شەهیدان، برادەران هەمووتان دەزانن ئەگەر بە خوێنی شەهیدان نەبوایە، ئێمە لێرە نەدەبووین، ئەو پارەیەی کە دانراوە بۆ شەهیدان لە 50٪ زیاد بکرێت، من پێم زۆر کەمە، ئەو شەهیدەی کە ئەو کاتەی شەهید بووە، بەتایبەتی پێش راپەڕین، ئێستا ئەگەر بمایە بەلایەنی کەمەوە ئامر لیوا، یان عەقید دەبوو، ئینجا بۆیە من لێرەوە پێشنیار دەکەم ئەوانەی کە شەهیدن بەتایبەتی شەهیدەکانی پێش راپەڕین هەموویان دەرەجەی لیوا بێت، کەم و زیادی نەبێت لەگەڵ یەکتریدا فەرقیان نەکەن، ئەوە شەهیدی سەرکردەیەو ئەوە شەهیدی یەکی دیکەیە، برادەرینە شەهیدی سەرکردە هەبووە کەهاتووە بۆ پێشمەرگایەتی خۆڵم فرێداوە پێی، باشە

ئەگەر من شەهید بومایە ناوم سەرکردە نەبوو، بەلاّم ئەو شەهیدە ناوی سەرکردەیە، خانوویەکی وا فەخم و ئەوەیان بۆ کردووە، ڕێزم بۆ هەر هەموویان، بەلاّم حەقی وایە فەرق لەنێوان شەهیدەکان نەکرێت، چونکە شەهید هەمووی خوێنی ڕێشتووە، شەهید هەمووی دایك و باوکی هەیە، دایکی دڵ هەڵقرچاوی هەیە، من پێم باشە منح و ئیعانات ئەوەی ئوخرا لە 80٪ی بۆ 90٪ بدرێت بە کەرکووك و بە ئەو شوێنانەی کە دابڕاون لە کوردستان، چونکە بەڕاستی ئەوە مەسرەفێکی زیادەیەو مەجالی زۆر شتی تیایە، داهاتەکانمان جێی سەرنجە، ئەوەی کە دەڕوات گومرگە، بەڕاستی زۆر باس باسی گومرگە باس کراوە باسی ناکەمەوە، دەمەوێت بێمە سەر تەبەقەیەکی تر لە کۆمەڵگاکەمان کەلە 10٪ی کۆمەڵگای کوردی بە عێراقیشەوە کەم ئەندامن، من یەکێکم لەوانەی کە لەناو ئەم هۆڵەدا من کەم ئەندامم تیایە، دەمەوێت دیفاعی لێ بکەم، دەمەوێت پێشنارێکیان بۆ بکەم پێشکەشی ئێوەی بکەم، حەز دەکەم ئەو پارەی کە بۆیان دانراوە بەڕاستی پارەیەکی کەمە، نەخۆش خۆی ئازاری خۆی دەزانێت، دکتۆر ئازارەکەی نازانێت، ئێمە دەزانین کەم ئەندام موشکیلەکانی چیە؟ کێشەی کەم ئەندام چۆن حەل دەبێت؟ ئەو پارەیەی کە دەیدەنێ پێموایە هەر بەشی ئەوە دەکات، ئەگەر سێ ڕۆژ بە تەکسی بچێتە بازاڕ و بێتەوە، یان سەردانی دکتۆر بکات، ئەویش پارەی دەرمان و شتەکەی نامێنێت، من پێم باشە ئەمە پێشنیار دەکەم بۆ سەرۆکایەتی پەرلەمان و وەزیری پلاندانان و وەزیری دارایی، دوای ئەوەی کە لیژنەیەکی پزیشکی فەحصی دەکات کەم ئەندامە دەرەجەکەی چەندە؟ ئەوە دەرەجەی عەجزەکەی بەدەر دەکەوێت، بە گوێرەی ئەو دەرەجە عەجزەی ئەگەر هی ئەوە بوو لەماڵەوە بێت، ئەمە حەقێکی بۆ دابنرێت، حیسابێکی بۆ بکرێت و مەبلەغە پارەیەکی بۆ دابنرێت، تەبعەن ئەوە بەیاسا ڕێك بخرێت، حەقی ئەوەی یەکێك لە ماڵەوە خزمەتی دەکات بەشەو، یان بە ڕۆژ، یان بەهەردووکیان، حەقی ئەوەی کە دەڕوات بۆ بازاڕو دێتەوە ناتوانێت وەکو من، وەکو یەکێکی ئیعتیادی بڕوات، پێویستی بەوە هەیە یەکێك ئاگاداری بێت و یەکێکیش یارمەتی بدات، لەو کاتەدا حەقی وایە بیر لەوە بکرێتەوە کە مەبلەغێکی بۆ دابنرێت، بۆ ئەوەش کە یارمەتی بدات ئەو کاتە بەو مەبلەغە دەتوانێت بە قیست سەیارەی پێ بکڕێت، دەتوانێت عارەبانەی پێ بکڕێت، دەتوانێت چی پێ بکڕێت، ئەو کاتە پێویستی بە حکومەت نابێت یارمەتی بدات، تەبعەن ئێمە پێشمەرگەی هینمان هەیە، چینێکی ترمان هەیە کە پێشمەرگەی سەنگەری پێ دەڵێن، ئەمانە ئێستا لە شۆڕشی ڕزگاریخوازی گەلەکەمان کەم ئەندام بوون، من پێم باشە ئەمانەی سەرەوە کە باسمان کرد هەموو بۆ ئەوان ببێت، سەرەڕای ئەوە حەقی ئەو پلەو پایەو ئەو خزمەتی ساڵانەی و ئەو شتانەو ئیمتیازانەی کە هەیە ئەوان بە زیادەوە بەریان بکەوێت، داوای ئەوەش دەکەم ببێت بە قەرارێکی پەرلەمان لەمەودوا هەر بینایەك کە دروست دەکرێت لە کوردستاندا حیسابی ئەوە بکەن کە کەم ئەندامێك دەچێتە ناو ئەو بینایەوە، چونکە کەم ئەندام پێویستی بەوە هەیە موڕاعات بکرێت، کەم ئەندامانمان وەکو باسم کرد لە 10٪یە، من ئەو قسەیە دەکەم بەڕاستی برادەرینە تاسەری ئێسقانی کوردستان، بەلاّم لێرەشەوە داوا دەکەم، کە وەزارەتی پلاندانان بیرێك لەوە بکاتەوە ئەو بودجەیەی کە سەرفی دەکات بۆ کوردستان، بەگوێرەی ژمارەی دانیشتوان

بێت، وا بێت ئەو شارەی من چەند عەدەدی هەیە ئەوەندە بودجەی بەربکەوێت، شوێنێکی تریش ئەوەندە، یەعنی هەوڵ بدەین فەرقی تیا نەکەین بە غەیری ئەوەی کە هەندێك شوێن بوو تایبەتمەندیەتی خۆی هەیە، ئەمە جیایە کەس هین ناکات و زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار شەونم فەرموو.

بەڕێز شەونم محمد غریب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەك ئاشکرایە لای بەڕێزتان بودجە بریتییە لە بڕێکی دیاری کراو لە پارە، ئەو پارەیە کە بودجەی ئەم وڵاتەیە دابەش دەکرێت بەسەر لایەنە جیاوازەکانی جیهاندا، بێگومان ئەو دابەش کردنەش بەنیسبەت دەبێت، کە دابەش دەکرێت هەندێك جێگا کەم دەبێت، هەندێك جێگاش حەقی خۆی ڕەنگە نەتوانرێت بە تەواوەتی بدرێتێ، بودجەی ئەمجارە زۆر لەم لایەنانەی گرتۆتەوە، لایەنەکانی کە پێویستە ئیشی تیا بکرێت، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا بودجەکە خاڵی نییە لە هەندێك کەموکوڕی، هەندێك لە کەموکوڕیەکان برادەرەکان باسیان لێوە کرد، بەڵام من وەك ئەندامێك لە لیژنەی وزە، پاش ئەوەی لەگەڵ وەزیرە بەڕێزەکان و بەڕێوەبەرە گشتیەکان کۆبووینەوە، ئەو تێبینیانەمان هەبوو لەگەڵیاندا، بەداخەوە زۆربەی بەڕێوەبەرە گشتیەکان کە هاتن باسی ئەوەیان دەکرد کە بودجە چۆن ئامادە کراوەو؟ پرۆژەیان چۆن ئامادە کردووە؟ هەموویان ئاماژەیان بەوە دەکرد، کە ئاگایان لەو پرۆژانە نییە، من خۆم لە ئیدارەدا ئیشم کردووە، ئەوەی دەیزانم بەڕێوەبەری گشتی لە وەزارەتەکاندا بریتییە لە بڕبڕەی پشتی وەزارەتەکان، چونکە لە بەڕێوەبەر گشتیەکانەوە بودجە بەرز دەبێتەوە بۆ وەزارەت و لە وەزارەتەکان کۆ دەکرێتەوەو دەچێتە وەزارەتی دارایی و لەگەڵ پلاندانان، پاشان ئیشی لەسەر دەکەن، بەڵام ئەوە بێ ئاگایی ئەوانیان دەردەخست لەو مەوزوعە، هەتا هەندێك پرۆژەی کە بۆیان کرا بوو دەیانگوت کە ئەو پرۆژانە نییە کە ئێستا ئێمە پێویستمان پێیەتی، بۆ نموونە وەزارەتی صناعە بەرنامەیەکی سێ ساڵی خۆیان هەبوو، بەرنامەکەی خۆیان کە نارد بوو بەرنامە ستراتیجیەکە لەسەر ئەو ئەساسە، لەسەر ئەساسی بەرنامەی ستراتیجیەکە پرۆژەکانیان بۆ دانا بوو، بەڵام ئەوان خۆیان وتیان لە ئێستا ئەولەویاتی ئەو پرۆژانە نەماوە، داوایان دەکرد کە ڕیز بەندییەکی تری پرۆژەکان بکرێتەوە بۆیان، ئێمەش لەگەڵ ئەوەداین ئەو ڕیز بەندییە بکرێتەوە، هەرچەند برادەرەکانی پێش خۆشم باسیان کرد، بەس من بۆیە بە تۆزێك تەفسیل باسم کرد، چونکە ئەوە ڕەبت بوو بەو قسانەی کە هەندێك لە برادەران کردیان، بۆ نموونە داواکارین ئەو پرۆژانە ڕیز بەندییان بۆ بکرێتەوەو موافەقەتیان بۆ بکرێت بەپێی ئەو ڕیزبەندییە تازەیە لە بودجەدا تەصدیق بکرێت، چونکە هەندێك لەو خاڵانەدا باس کرا لەو ڕیز بەندییە چارەسەر دەکرێت، بۆ نموونە کاك دکتۆر جەعفەر باسی پرۆژەیەکی کرد، کە ئەو پرۆژەیە بچووکەو دەبوایە لە جێگایەکی فەرەبالغ تر کرا بوایە، لەوەی لە جێگایەکی بچووکدا، لەوە دەچێت لەو ڕیز بەندییە ئەو کێشەیە چارەسەر بکرێت، هەروەها لە پرۆژە

بەردەوامەکان، لە پرۆژە بەردەوامەکاندا زۆرێك لەو برادەرانەمان کێشەیان لەسەر ئەوە هەبوو، کە هەندێك پرۆژە هەیە تەواو بووە، بۆ نموونە خانووەکانیان تەواو بووە باسی کرد، کەپارەی جارێکی تری بۆ دانراوە، بەڕاستی تەفسیلەکە لە جەدوەلەکە نەنووسراوە، بەلاّم زۆربەی زۆری جەدوەلەکان نوقصانی تیا هەبوو، لەبەر ئەوە داواکارم چ لیژنەی دارایی، چ وەزارەتی دارایی سەیرێکی جەدوەلەکان بکاتەوە، بۆ نموونە ئەو پرۆژانە هەندێکی رەنگە ئیستیلامی نیهائی کراوەو فەترەی صیانەی ماوە، لەبەر ئەوەی فەترەی صیانەی بمێنێت، دەبێت پارەی بۆ دابین بکرێت، بەلاّم ئەگەر لە جەدوەلەکە روون نەکرا بێتەوە، بێگومان برادەران حەقی ئەوەیان هەیە قسەی لەسەر بکەن و داوای رۆشن کردنەوەی ئەو خالاّنە بکەن، هەروەها لە داواکارییەکانی تری وەزارەتی کارەبا، وەزارەتی کارەبا وەك بەڕێزتان دەزانن وەزارەتێکی پەیوەندیدارە لە بچووکترین پێداویستیەکانی ماڵەکاندا کارەبا داخلە هەتا دەگاتە دروست کردنی ژێرخانی ئابووری لە کوردستاندا، ئەو بودجەیەی ئەوان داوایان کرد بوو، بودجەیەکی زۆر گەورە بوو، لەم پرۆژەیەدا، لەم بودجەیەدا نەتوانراوە جێی بۆ بکرێتەوە، بەلاّم هیوادارم لە داهاتوودا لە بودجەی تەکمیلیدا، یاخود لەو منحانەی کە دێتە ناو هەرێمی کوردستانەوە رەچاوی ئەو خاڵە بکرێت و بەشەکانی کارەبا بە هەند وەربگیرێت، هەروەها کارەبا لە هەموو شارەکاندا شەبەکاتی تەوزیع، واتا شەبەکاتی ناو شارەکان تاکو ئێستا ئیشی لەسەر نەکراوە بە تەواوەتی، ئەوەی کە کراوە زیاتر تەرکیز کراوەتە سەر سەکتەری بەرهەمهێنان، چونکە بەرهەمهێنان لە کوردستاندا کێشەی ئەساسی بووە، بۆ دابین کردنی کارەبا بۆ هاووڵاتیان، ئێستا بەرهەمهێنان نیسبەتێکی باشی کێشەی بەرهەمهێنان لە کوردستان چارەسەر کراوە، بەلاّم کێشەی تەوزیع ئەگەر لەگەڵیدا چارەسەر نەکەین شان بە شانی بەرهەمهێنان بە تەئکید نوقصانیەك لەوە دەبێت کارەبا بە تەواوەتی ناگاتە ماڵەکان، لەبەر ئەوە داواکارین وەزارەتی دارایی موافەقەت بکات لەم بودجەیە واریداتی کارەبا هەمووی تەخصیص بکرێت لەپێناو بەکار هێنان بۆ چاك کردنی شەبەکاتی تەوزیع لە هەموو شارەکانی کوردستاندا.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

هەر مولاحەزەیەك وەزارەت موافەقەت ناکات، ئێوە موافەقەت دەکەن، ئەو میزانیە لێرە لەبەر دەستی ئێوەی بەڕێزە، چی لێ دەکەن بۆ ئێوەی پەرلەمانتار بەجێ ماوە؟ وەزارەت بەس پێشکەشی کردووە، دەتوانیت چاکی بکەیت، زیادی بکەیت، لایبەیت، بیگۆڕیت، رەفزی بکەیت، ئەوە بۆ ئێوەی پەرلەمانتار ماوە، فەرموو.

بەڕێز شەونم محمد غریب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەوزیع دابنرێت، هەروەها ژمارەیەك لە بودجەی تازە نزیکەی نۆ بۆ دە هەزار کەس دامەزراندن هەیە، بەلاّم دیاری نەکراوە لە بودجەکەدا رێژەی ژنان و پیاوان چەندە؟ چونکە وەکو ئیعتیادی لە هەموو دائیرەکاندا ئەگەر هاتو رێژەیەکی تەعینات هەبێت، زۆربەی زۆری دەبێت بە پیاوان، ژنانی لێ بێ بەش

دەبن، وابزانم ئەوەندەی کادیری ژن و پێگەیشتوو لەم وڵاتەدا هەیە، کە بتوانێت لەناو ئەو ژمارە زۆرەدا جێی بکرێتەوە، هەروەها منیش لەگەڵ هاوڕێیەکانم دەنگم دەخەمە پاڵ ئەوان بۆ یەکخستنەوەی دەزگاکانی ئاسایش و مین و چاودێری دارایش، هەروەها ژمارەیەك معامل هەیە کە وەستاوە، هیوادارم ئەو معاملانە بخرێنەوەگەڕ، بۆ ئەوەی جارێکی تر کەمێك لە کێشەی بێ کاری لە کوردستاندا چارەسەر بکات، خاڵێکی تر، کە وەزارەتی کۆمەڵایەتی هاوکاری ژمارەیەکی زۆر لە ژنان و لە کەم ئەندامان، لەو کچانەی لەماڵەوەن و ئیش دەکەن، تەبعەن ئەوە جێگای دەستخۆشیە، بەڵام هیوادارم لە داهاتوودا کار لەسەر ئەوە بکرێت، رەنگە لەم بودجەیەدا نەتوانرێت ئەوە جێی بۆ بکرێتەوە، بەس لە داهاتوودا کار بۆ ئەوە بکرێت بخرێتەوە ژێر تۆڕی چاودێری کۆمەڵایەتی وەکو بەغدای لێ بێت، تاکو بتوانرێت بەشێکی زۆر لە کێشەکان چارەسەر بکرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار عبدالرحمن فەرموو.

بەڕێز عبدالرحمن حسین ابابکر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئاخافتنێ من گەلەك هاتنە کرنێ هەڤاڵێت بەڕێز ئەندامێ پەرلەمانێ گەلەك کرن، من ئەڤە دووبارەی دکەم، بەس من هەرڤێ رۆشنایی دکەمە سەر زاخۆ، ئەو بودجە بۆ زاخۆ داینای بەلکی گەلەك دبێژن گەلەکن، بەس ئەگەر زاخۆ ببینن، چ بۆ زاخۆ نەهاتیە کرنێ، زاخۆ گەلەك لێ پاش کەتیە ژی هەمی خزمەتگوزاریا، ئەگەر کەسانێك وەختێك ساڵە 1991 هەتا 2003 ئەمریکی تەیارەکی سیارڤە زاخۆ دێتە پێش چاڤا خۆ وەکو لەوحەکی، کەواتە لە زاخۆدا دادەبەزیت دێتە کوردستانێ و دێتە ناڤ عێراقێ، گومرگا زاخۆ هەتانوکە ژی کوردستانێت رێڤەت بەت داراو حکومەت بەرێڤە دبێتن، بەس ئەگەر سەدی ئێکیش گومرگێ بۆ زاخۆ دانابا رێڤە زاخۆ ماوە خزمەتگوزاری دێبت، ژ بەر هەندێ ئەو خزمەتگوزاریە زاخۆ هاتیە کرن هەتاکو ئێستا چ نەبوویە، ئیژ بەر هەندێ ئەگەر تڤێ بەرێ خۆ دوو جسەرت ل زاخۆی هەی، ئەو ژێت ئاسنینە وەختێ سەیارەك بەسەر دکڤی تەق تەقەك ژی دەبێت، مەحەلە هەمی کێم ببەن، هەتانوکە جسرێك ئەوەندە بەدل نەهاتیە کرن، خابیرێ زاخۆ نیڤە زاخۆ را بچیت، یەعنی دوو جسر ئەو تنێت هاتنە چون بوو وێ بورخی یا گەلەك زەحمەت بوو، ڤێ جسر زێدە ببن، پارکە وەست تێدا نینە خەڵك بچێت تێدا بحەوێتەوە، وەختێ خۆ بووری، جسرێ پردا دەلال لەوێرێ ئەوژیش ئەسەوارێکی کەڤنە کە زاخۆ پێی مەعروفە، تەقریبەن یا تێکچوو، ژی تێکچوو چەند جار مە داوا کری ڤێ پردێ چێ کەن، ئیعادە کەنەڤە، کەسەك نەهاتە، دروست نەکریە، بەس دەڤرو هەمیا دروست کریاو کرنا پارك و کرنا مەتعەم یەدەنە خەڵکێکی تاجر، مەلعەبەکی لێ هەبی، ئەو ژیا ریازی بوو دەڤرو بەر هەمیا فروتییا دوکان مەلعەبیش بۆ زاخۆ نەما، تۆ بچیە ناو زاخۆ تو شارعێکی تیا نابینی کە تو بێژی ئەڤە شارعە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تكایە لەسەر بودجەکە قسە بکە برای من لەسەر راپۆرتەکە شەرحی زاخۆم بۆ مەکە، شەرحی راپۆرتەکە نوقصانی تیایە، چاکە، خراپە، هی لیژنەکان لەناوی دانراوە، پێشنیار دەکەیت، ئیزافە دەکەیت، من سیاحەت ناکەم بچمە زاخۆ.

بەڕێز عبدالرحمن حسین ابابکر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەلأم ئەو بودجەیەی کە بۆ زاخۆ تەرخان کرییە لەبەر ئەوە من ئەو ئیشارەت پێ دەدەم، دەمەوێت رۆشنا ببێت لەبەر خەڵکەکە، من وەکو لیژنەی ئەوقاف ئەندامی لیژنەی ئەوقافم، ئێمە لەگەڵ وەزارەتی ئەوقاف دانیشتین باسی خۆی کردو باسی وەزارەتەکەی کرد، گوتی ئێمە هەزار و شەست و یەك مزگەوت هەیە کەسی تیا نییە، یەعنی نە ئیمام، نە خەتیب، گوتی هەندێ مزگەوتیش هەنە سێ چوار خەتیب و ئیمامی تیایە، ئێمە دەمانەوێت نەقلی بکەین بۆ ئەوێ، دەڵێن ناقل نابین ناچین، گوتمان بۆ نەقل نابن، فەسڵیان بکەن، یان هەندێکی تر دانێن، گوتی ئەوانە تەعین بوونە بە تەزکیەی شەخصی، کەواتە شەخصی دامەزراوە ناتوانین دەستیان لێ بدەین، گوتیان سێزدە هەزارو سێ سەدو پێنجی موەزەفمان هەیە، گوتمان باشە لەجیاتی ئەوان سێزدە هەزارو سێ سەدو پێنجی پێت وەزارەتێ تەعینن، گوتی بن دیوارا مە دوو هەزار موەزەڤ دی هەنە کە لیستەکا جیایە ئەم پارەی بۆ سەرف دکەین بێ تەعین و بێ رەسمی، ڤێرێ وەکو من ئیشارەت پێدا منیش پشتیوانی دەکەم کە سولفەی عەقاری بێتە سی هەزار بۆ هەموو شارو شارۆچکەکانی کوردستان داکو ئیستیفادەی لێ بکەن، عەفو سی ملیۆن، بەڵێ من هەندەك پرسیار هەنە کو وەزیرێ دارایی و ئابووری دەمانەوێت بزانین واریداتی گرێبەستی نەوتیەکان چەندن و کانن؟ پرسیارا دوێ/ ژی بۆ فروتنا نەوتا رەش واریداتێ وێ کو سەدان تانکەرا نەوتا دێنا فرۆتن ئەو ژی دیار نییە لە زاخۆدا چەندەها تانکەرا نەفتێ ژ بیرا نەفتێ تێتە فرۆتن؟ وەزیرێ دارایی باس کر شەست و سێ پۆینت سی و حەوت بۆ موەزەفا دچێت، ئێمە لە لیژنەکان داوای لیستەکانمان کرد، گوتیان ئەو لیستە نییە، لیستێك موەزەفا تێدا بێتن، بە رەئیا من دوو ئاسایش هەنە، لە ئاسایشی هەولێرێ و ئاسایشی سلێمانی، چاودێری سلێمانی و چاوێری هەولێر، من پێموایە ئەگەر یەك بگرن باشە، ئەگەر یەك نەگرن ئەم بودجەیە بۆ نەدەین هەتا یەك نەگرن، ئەمرۆ یەك بگرن بەیانی بیاندەینێ، بەیانی یەك بگرن دوو بەیانی بیاندەینێ، یەعنی هەتا یەکتر نەگرن ئێمە بودجەکە نەدەین، ئەم بودجەیە من هەروا ئیشارەتی پێ دەدەم، ئەم بودجەیە لەلای من زۆر کەموکوڕی تیایە، شەفافیەت و ناعەدالەتی تیایە، پێم باشە ئەم بودجەیە بگەڕێتەوە بۆ حکومەت، دووبارە چاکی بکاتەوەو بگەڕێتەوە بۆ پەرلەمان، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار نیشتمان فەرموو.

بەڕێز نیشتمان مرشد صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من وەك ئەندامێکی لیژنەی شارەوانی کۆمەڵێك خاڵ هەیە لەسەر شـارەوانی دەمـەوێت باسـی بکـەم لەسـەر ئەم بودجەیە، ئەو بودجەیە بۆ وەزارەتی شارەوانی، بۆ بودجەی تەشغیلی، هەروەها بۆ وەبەرهێنان دانراوە زۆر کەمە، دەبێت بە وریاییەوە مامەڵەی لەگەڵ بکەین لەگەڵ ئەو وەزارەتانە، لەبەر ئەوەی زۆر پەیوەنـدی بە هاووڵاتیانەوە هەیە، هەر کەموکورتیەك بێت، دەبێتە گلەیی و گازاندە لەلایەن هاووڵاتیانەوە.

خاڵی دووەم/ ئەوەیە داواکارین دەسەڵات بدرێت بـە شـارەوانیەکان بـە یاسایەك بتـوانن داهاتـەکانی خۆیـان خەرج بکەن لە بەڕێوەبردنی کاری رۆژانەیان، کـە ئەمـەش ئـەرکێکی زۆر لەسـەر میزانیـەی تەشـغیلی کـەم دەکاتەوە.

خاڵێکی ترم ئەوەیە من وەکو نوێنەری خەڵکی ناوچەی شەقڵاوەو دەوروبـەری، تەبعـەن ئـەو پـرۆژانـەی کـە لە شـەقڵاوەو دەوروبـەری تەقـدیم کـراون هیچیان نەخستۆتە بـواری جێ بـەجێ کردنـەوە، کـە ئـەوە زۆر زەرورە لەو مەنتیقەیە شوێنێکی گەشت و گوزارە، ئەو پرۆژانە تێدا جێ بەجێ کرابان، پێم خۆشە جارێکی تر وەزیری پلاندانان ئەو پرسیارەمان وەڵام بداتەوە.

یەك شتی تریش هەیە، بەنیسبەت سولفەی عەقار کە برادەران هەموو باسیان کرد، بەڕاستی ئێمەش پێمان خۆشە لە شارۆچکەکان سـولفەی عـەقار وەکـو شـارەکانی لـێ بکرێـت، بـۆ ئـەوەی ئـەوانیش ئیسـتیفادەی لـێ بکەن، چونکە زۆر شت هەیە لە شارەکانەوە دەچێت بۆ قەزایەکان، یەعنی لەوێوە شتەکان زۆر زۆر گـرانـترە، نەك لە شارەکان.

هەروەها بەنیسبەت مووچەی کەم ئەندامان وەکو کاك شێرزادیش باسی کرد، من لەگـەڵ ئەوەمـە مووچـەی کەم ئەندامان زیاد بکرێت، چونکە ئەو بڕە مووچەیە ناکاتە ئەوەی ژیانی کەم ئەندامی پـێ دابـین بکرێـت، بەڵکو ئەو زیاتر مەسرەفی کەم ئەندام زۆر زیاترە لەو پارەیەی کە بۆی دابین کراوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار کوێستان خان فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من سەرەتا لە خاڵی یەکەمی راپۆرتەکەی بەڕێز وەزیری داراییەوە دەست پـێ دەکەم، دیارە ئێمە هـەموومان دەزانـین کـە سـاڵی 2007 و 2008 و 2009 ئەمسـاڵیش 2010 بودجـەی پێشـنیار کـراو تـەخمینی فەترەیەکی زەمنی زۆر کە کەمترینیان چوار مانگە درەنگ هاتۆتـە پەرلـەمان، هـەموو جارێکیش تـەبریری حکومەت و وەزارەتی دارایی ئەوە بووە، کە ئەم بودجەیە لە پەرلەمانی عێراق پەسند نـەکراوە، بـەڵام ئـەو سەبەبەی کە کاتێك کە بودجەی ئەمساڵ لەناو پەرلەمان خوێندنەوەی یەکـەمی بـۆ کـرا هێشـتا بودجـە لـە پەرلەمانی عێراق پەسند نەکرا بوو، ئەو تەبریرەی بێ بنەما کرد، بۆیە من پێموایە هیچ تەبریرێك نییـە بۆ دواخستنی بودجە، ئێمە هـەموو سـاڵێك، سـاڵانی پێشـوو لـە راپـۆرتی خۆمانـدا تەوصـیەمان کـردووە بـۆ حکومەت، کە بودجە لە کاتی یاسایی خۆیدا بنێرێت، بۆیە من لێرەوە داوا لە پەرلەمانی کوردستان دەکـەم،

که ئێمه ئەمساڵ له پرۆژەی یاساکەدا سزایەك دابنرێت، بۆ ئەوانەی که هۆکار دەبن بۆ دواخستنی پرۆژه یاسای بودجەی ساڵی 2011، بۆ ئەوەی ئەمه وا بکات حکومەت لەکاتی خۆیدا بودجەکه بنێرێت، من قسەی ئەو برادەرانه ئیزافەیەکی دەخەمه سەر که باسی دوو وەزارەتی داراییان کرد، باسی نووسراوەکان ناکەم، من باسی ئەو ستافه دەکەم، ئەو ستافی دارایی سلێمانی کەئێستاش به هەمان شێوه له سلێمانی دەوام دەکەن، ئەمه بەوازیحی دەیسەلمێنێت که دوو وەزارەتی داراییمان هەیه، هەمووشمان دەزانین وەزارەتی دارایی رۆحی حکومەته، که وەزارەتی دارایی یەکی نەگرتۆتەوە، ئەم حکومەته دوو حکومەته، بۆیه من ئەو پرسیاره له بەرێز وەزیری دارایی دەکەم، کەی ئەم دوو وەزارەته یەك دەخاتەوە؟

دیاره ئەوه ئیشی حکومەته، بەڵام ئەرکێکی سەرەکی دەکەوێته سەر بەرێزیان، سەبارەت به راپۆرتەکەی لیژنەی دارایی، دیاره کەموکورتیەکی زۆری تیا بوو، من پشتگیری هەموو خاڵه لاوازەکانی هاورێیەکانم که باسیان کرد پشتگیری دەکەمەوە، بەڵام دوو مەسەله لێره باس دەکەم، یەکەمیان/ ئەوەیه بەرێزیان له یەکێ له خاڵەکان باسی ئەوه دەکات، که ئەوان حیسابی ختامی شەش مانگی 2009یان بینیوه، ئەی ئایا حیسابی ختامی ساڵی 2008یان بینیوه؟ له کاتێکدا ئێمەی ئەندامانی پەرلەمان نه حیسابی ختامی 2008مان بینیوه، نه شەش مانگی یەکەمی 2009، ئێمه نەمانبینیوەو بۆ کەس نەهاتووه، له راپۆرتەکه من تەئیدی ئەوه دەکەم، که راپۆرتێکه تەنها خوێندنەوەی بۆ بودجه کردووەو تەوصیاتی داوه، پشتگیری ئەو رەئیه دەکەم که ئەمه راپۆرتی لیژنەیەکی، دەزگایەکی چاودێری پەرلەمان نییه، باس لەوه دەکات له حیسابی، له تێچووی وەگەڕهێناندا حیساباتی هاوکاری بەخشین، سوودە کۆمەڵاتیەکانی تر له سەدا بیست و یەك و چل و حەوته، من لێرەوه پێشنیار دەکەم، که ئەم پێشنیارەم هەیه له 50٪ی ئەم حیساباتانەی هەر سێ سەرۆکایەتی ببڕدرێت، هینی هەموو وەزارەتەکان جگه له وەزارەتی کۆمەڵایەتی و وەزارەتی صحه بکرێت به سێ بەشەوە، بەشێکی بخرێته سەر وەزارەتی کارو کاروباری کۆمەڵایەتی، بۆ ئەوەی ئەو خێزانه هەژارانەی، ئەو خێزانه کەم دەرامەتانەی که تاکو ئێستا تەنها سی هەزار دیناریان هەیه بەپێی تۆڕی چاودێری کۆمەڵایەتی که له سەد هەزار کەمتر نەبێت.

خاڵی دووەمم/ لەگەڵ ئەوەی که دەبوو ئەمساڵ بینای چاکسازی کۆمەڵایەتی سلێمانی دروست بکرایه له بودجەی ئەمساڵ، دروست نەکراوه، من دەپرسم بۆ نەخراوەته بودجەی وەبەرهێنانەوە؟

خاڵی دووەم بخرێته سەر ئەو بودجه کەمەی که دانراوه بۆ کەرکوك و ناوچه ناکۆکەکان، ئەوەی دەمێنێتەوە بخرێته سەر بودجەی وەبەرهێنان.

من تێبینیەکی ترم هەیه، ئەوەیه که زۆربەی وەزارەتەکان وەك هاورێیەکانم باسیان کرد، ئاگایان له ئەخیر بودجەی تەخمینی خۆیان نییه، ئەوەمان به وازیحی لەگەڵ وەزارەتی کارو کاروباری کۆمەڵایەتی باس کرد کەنەیانبینی بوو، جگه له 17٪ەکه داهاتەکانی دیکه دیار نییه، من ئەو قسانەم بۆ وەزیری سامانه سروشتیەکان بوو، که بەداخەوە لێره نییه، من ناپرسم پێنج ملیۆن دۆلارەکەی شیرینی لەکوێیه؟ ناپرسم داهاتی ئەو تانکەره نەوتانەی خۆم پارساڵ له مانگی هەشت که سەفەری ئێرانم کرد بینیومه که دەچێت

بۆ ئێران، له كوێیه؟ من یەك شتی لێ دەپرسم، هیوادارم هاوڕێیەكانی ئەم پرسیارەی كه لێره گوێی لێمه ئەوەیه كه لەم هەرێمه كۆمەڵێك مەسفا هەیه، به قسەی خۆی كه لەگەڵ لیژنه باسی كردووه، زیاتر له سەد مەسفا هیچیان ئیجازەی حكومەتیان نییه، من دەپرسم ئایا هاووڵاتیەكی ئاسایی ئەم هەرێمەی ئێمه دەتوانێت مەسفا دانێت؟ دەتوانێت نەوتی خاوی بۆ پەیدا بكات؟ دەتوانێت بەرهەمی بێنێت؟ ئەی داهاتی ئەم بەرهەمە نەوتیانه دەچێته كوێ؟ ئەگەر وەڵامەكەی بەڵێیه، ئیجرائاتی بەڕێزیان چیه بۆ هاووڵاتی ئاسایی بتوانێت مەسفا دانێت و نەوتی خاوی بۆ بێنێت و بەرهەمەكانیش ساغ بكاتەوە، ئەگەر نەخێره، كێن صاحێبەكانی ئەم مەسفایانەو داهاتەكەی بۆ كوێ دەچێت؟

داهاتی ناوخۆ ئەمە بەهیچ شێوەیەك قەناعەت به من ناكات، كه ئەمە داهاتی ناوخۆ ئەوە نەبێت، من له بەڕێز وەزیری دارایی دەپرسم هەر ئەم داهاتی ناوخۆیه بوو، كه پێش پرۆسەی ئازاد كردنی عێراق، ئێمه ئەم هەرێمەمان پێ ئیدارە دەكرد، مووچەی فەرمانبەرانمان لێ دەدات، كۆمەڵێك پرۆژەشمان لێ دەكرد هەروەك تەیارەخانەكەی سلێمانی و هەروەكو تەلاری هونەر پێش پرۆسەی ئازادی كراون، خێره ئەم داهاته زۆره، ئەم داهاته قەبەیه، ئێستا وا كەمی كردووه. لەبودجەی تەشغیلیدا یەك بەراورد دەكەم، بەراوردەكەم ئەوەیه، كه ئەگەر هێزەكان كۆ بكەیتەوە ناوخۆ، ئاسایش، پێشمەرگه، لەكاتێكدا مووچەی پێشمەرگه ئەوەنده كەمه شایانی باس كردن نییه، دەكاته روبعی ئەم بودجەیه، كه دەكاته نزیكەی دوو ملیار دۆلار، بودجەی وەزارەتی دارایی لەگەڵ ئەمانه كۆ بكەیتەوە دەكاته له 48٪ی داهاتەكه، من ئەم پرسیارانەم هەیه، یەكەم/ كه كاتێك مووچەی ئەم هێزانه ئەوەنده كەمه، ئەم بودجه زۆره بۆ؟

دووەم/ بودجەی وەزارەتی دارایی بۆ ئەوەنده زۆره، كه بەراوردی دەكەیت لەگەڵ وەزارەته خەدەمیەكانی وەك كارەبا، ئاو و ئاوەڕۆ، صناعەو تیجاره، ئەو دوو لەسەدا سێیه، له كاتێكدا بودجەی وەبەرهێنانەكەی شایانی وتن نییه ئەوەنده كەمه، ئایا ئەم بودجەیەی ئێمه دەتوانێت پێداویستیه سەرەتاییەكانی كارەبا، ئاو و ئاوەڕۆ، بەتایبەتی ئاوەڕۆی هەولێری پایتەختی شاری كوردستان چارەسەر بكات؟ دەتوانێت وەزارەتی بازرگانی كێشەی سایلۆو مەخزەنەكانی ئازووقه بۆ شاری سلێمانی چارەسەر بكات، كه هەموومان دەزانین ساڵ دوازده مانگه گەنمی شاری سلێمانی لەبەر هەتاو بارانه؟ لەسەر وەزارەتی كشتوكاڵ، دیاره ئێمه دەزانین كه ئەو بودجەیەی بۆی دانراوه، چ له بەرهەمهێنان، چ له بودجەی تەشغیلییەكه زۆر كەمه، له كاتێكدا كابینەی پێشوو پلانێكی پێنج ساڵی هەبوو، ئەم حكومەته دیاره تەواوكەرو درێژه پێدەری كابینەی پێشووه، چی دابین كردووه بۆ پلانی كابینەكەی پێش خۆی لەمەو، دیاره لەسەر پرۆژەی وەبەرهێنان زۆر قسه كرا، من تەنها ئەوەنده دەڵێم هاوڕێیەكانم باسی جیاوازیان له شارەكانەوە كرد، من له گوندەوە دەست پێ دەكەم، ئێمه گوندێكمان هەیه له قەراغ گوندی شێخ مستەفا، من خۆم جەولەم كردووه، ده رۆژ پێش ئێستا له قەراغ، كەدەچیته ئەم گوندەیه وا دەزانی له ئەورووپای، بەڵام سەرجەم گوندەكانی تر هەست دەكەیت كۆمەڵێك گوندن لەشارێكی زۆر دواكەوتوو، به مەرجێك ئەمساڵ له بودجەی ئەمساڵ بۆ راكێشانی بۆڕی ئاو سەدو بیست ملیۆن دیناری بۆ دانراوه، ساڵی پار سەدو شەستی بۆ دانراوه لەبەرامبەردا بەشێكی

زۆری گەڕەكانی شاری سلێمانی تۆڕی ئاویان نییە، لەوانەی كە بیرمە، كانی سپیلكە، ئەواڵ، كۆستەی شەم، قولەرەیسی، من پێش ئەخیر یەك شتم هەیە، ئێمە دیارە نەوەد ملیۆن دۆلار دانراوە بۆ حزب و ڕێكخراوە سیاسیەكان، دیارە كادیرە حزبیەكان زۆربەی حزبە سیاسیەكان لە سلێمانی لەسەر بەڕێوەبەرایەتیەكان مووچە وەردەگرن، لە هەولێرو دهۆك خراونەتە سەر وەزارەتەكان، پێشنیار دەكەم بۆ وەزارەتی دارایی ئەم مووچانە بگوازێتەوە هینی زۆربەی حزبە سیاسیەكان بۆ سەر بودجەكانی خۆیان، بۆ ئەوەی ئەو تەزەخومەی هەیە لەسەر بودجە كەم بێتەوە.

من ئەخیر شتم ئەوەیە، كە من داوا دەكەم ئەم بودجەیە، ئەم شتەم بەدەست گەیشتووە كە لە 17٪ی بودجە پارەی زیندانیانی سیاسی 2007 و 2008 و 2009 تەرخان كراوە بۆ هەرێمی كوردستان، بۆچی ئەو مووچەیان پێ نەدراوە؟ من داوا دەكەم كە حكومەت ئەم بودجەیە بباتەوەو چاكسازییەكی تەواوی تیا بكات، ئێمە ساڵی 2008، ئێوە هەردووكتان بەڕێزان سەرۆكی پەرلەمان و سكرتێری پەرلەمان لەم پەرلەمانە بوون، حكومەت داوای لێ كردین، كە جەلسەكە دوابخەین، بودجەكەیان بردەوە ماوەی هەفتەیەك، دوایی هێنایانەوە پەرلەمان لەكاتێكدا پرۆژە یاساو بودجەی ساڵی 2008 كەموكورتیەكانی زۆر زۆر كەمتر بوو لە بودجەی ئێستا، بۆیە ئاساییە ئەگەر ئەمجارەش حكومەت بیباتەوە، هەموو ئەم تێبینی و سەرنجانە بۆ لەپێناوی چاك كردنی بودجەكە، لە پێناوی خزمەت كردنی كۆمەڵانی خەڵك چاكسازی بكات و دوایی بیهێنێتەوەو پەسندی بكەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار گەشە دارا فەرموو.

بەڕێز گەشە دارا جلال:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دەستخۆشی لە كارەكانی لیژنەی دارایی و ئابووری دەكەم، پشتگیری لەو خاڵانە دەكەم كە خستوویانەتە ڕوو، سەبارەت بە پرۆژە یاسایەكەو دەست نیشان كردنی خاڵی بەهێزو لاوازی بودجەكە، تەئكید دەكەمەوە لەو پێشنیارەی كە دەڵێت ئێمەش وەكو پەرلەمان دەبێت تەئكید بكەینەوە لەوەی كە لە ساڵی داهاتوو بودجە لە مانگی تشرینی یەكەم بێت، بۆ ئەوەی لە سەرەتای ساڵی دارایی بگاتەوە دامودەزگاكانی حكومەت و بۆ خزمەتی خەڵك بەكار بێت، لەگەڵ ئەوەشدا بودجە لە ئەمساڵدا لەهاتنی لە مانگی یەكدا هەنگاوێكی گەورەیەو جێگای دەستخۆشییە، سەرەڕای چەندین بڕیاری گرنگ و ستراتیجی تیایدا، لە مەسەلەی زیاد كردنی مووچەی كەسوكاری شەهیدان و ئەنفالكراوەكان و چەكی كیمیاباران و شەهیدانی كەم ئەندامی و تواناسازی لاوان، دروست كردنی قوتابخانەو چارەسەر كردنی كێشەی نیشتەجێ بوون، بەلاَم من پێشنیار دەكەم ئەو قەرزی نیشتەجێ بوونە ماوەكەی زیاد بكرێت، بۆ ئەوەی زیاتر خەڵكی كەم دەرامەت بگرێتەوە، بێ لە چەندین پرۆژەی تر بۆ تەشجیعی ئیستیسماری زراعی و صناعی، كە تێیدا بڕیار دراوە، باشە لە ڕێی پێدانی قەرزی كشتوكاڵی و پیشەسازی، یەكێك لە كارە گرنگەكانی تری حكومەت، كابینەی شەشەم

پێکهێنانی لیژنەیەکی باڵای خانمانە، کە من خۆم لەسەر ناوەکەی تێبینیم هەیە، بەڵام کاتی باس کردن نییە، بەپێی ئەو پەیڕەوی ناوخۆی کە هاتووە بۆ لیژنەکەمان هەیکەلێکی باشی بۆ دانراوە دەسەڵاتێکی تەنفیزی فراوانی هەیە لە چەند وەزیرێکی بەڕێزو چەندێك ژنانی چالاك لەبواری کێشەکانی ژنان، بەڵام لەم بودجەیە هیچ ئاماژەیەکی پێ نەدراوە، کە دەبوایە بودجەیەکی باشی بۆ تەرخان کرا بوایە، چونکە ئەوان بەرنامەو ستراتیجیان دەبێت لەسەر چارەسەر کردنی کێشەکانی ژنان و راستەوخۆ کاری لەسەر دەکەن، مەسەلەیەکی تری گرنگی ئەم بودجەیە وەکو رەچاو کردنی سیاسەتی ئیتیقصادی بۆ ژن رەچاو نەکراوە، بەڕاستی بە هێز کردنی پێگەی ئابووری ژن، دەبێت حکومەت کاری بۆ بکات لە رێگەی وەگەڕخستنی ژنان لە مەیدانەکانی کار، ئەویش لە رێی پێدانی قەرز بۆ پرۆژەی بچووك، تا ژنان بێنە مەیدانی کار، چونکە یەکێکە لە چارەسەری کێشەی ژنان، زۆر سوپاستان دەکەم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار ڤیان خان فەرموو.

بەڕێز ڤیان عبدالرحيم عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من سەرەتا بە دوو پرسیار دەست پێ دەکەم، یەکێکیان/ بۆ بەڕێزان لیژنەی دارایی، ئەویتریشیان بۆ بەڕێز وەزیری دارایی.

وەکو هەموو لایەك دەزانین هەرسێ دەسەڵاتەکە یاسادانان و تەنفیزی و قەزائی، هەرسێ دەسەڵاتەکە بودجەی سەربەخۆیان هەیە، هەروەها بەپێی یاسای ئەنجومەنی دادوەری کە لە پەرلەمانەوە دەرچووە، دەبێت بودجەیەکی سەربەخۆی هەبێت، بۆ حکومەت نییە دەستکاری ئەو بودجەیە بکات، کە پەرلەمان پێویستە بڕیار لەسەر بودجەکە بدات، ئەویش بە ئامانجی سەربەخۆیی و بۆ لێك جیاکردنەوەی دەسەڵاتەکانە، بەداخەوە کە زۆر جار ئەم دەسەڵاتە ناچاری دەسەڵاتی تەنفیزی کراوە، بۆیە ئێمە بەڕاستی دەزانین کە ئەم دەسەڵاتە، ئێمە پشتیوانی لەوە دەکەین کە بودجەیەکی سەربەخۆی هەبێت، ئەویش بۆ پاراستنی دەسەڵاتەکەی خۆی، بەڵام بەداخەوە حکومەت دەستکاری بودجەکەی کردووە، کە لیژنەی داراییش ئاگای لێیە، بەڵام هیچ ئاماژەیەکیان پێ نەکردووە.

پرسیاری دووەمم بۆ بەڕێز وەزیریی داراییە، وەك ئاگادارم کۆرەك تیلکۆم نیو ملیار دۆلار قەرزاری حکومەتە، هەروەها ئەوەش دەزانم کە دوو سەد ملیۆن دۆلاری وەرگرتۆتەوە، من پرسیارەکەم ئەوەیە ئایا ئەو سێ سەد ملیۆن دۆلارەی کە ماوە چۆنەو چیە؟ ئیستیفادەی بۆ کێیە؟ ئەوە هیوادارم وەڵامێکم دەست بکەوێت لەسەر ئەمە.

بەنیسبەت ئەو پرۆژانەی کە لە بودجەشدا دیاری کراوە، بەنیسبەت پرۆژەی بەردەوام و پێشنیار کراوەکان، هەندێك پرۆژە هەیە دووبارە بۆتەوە، هەندێ پرۆژەش هەیە تەواو بووەو، بەڵام بودجەی تری بۆ تەرخان کراوەتەوە لە ژێر ناوی پرۆژە پێشنیازکراوەکانی وەزارەتی تردا، کە ئەمەش بەڕاستی ئەو بودجەیە پەلە کردنی پێوە دیارە، هیچ وردەکارییەکی بۆ نەکراوە، نیشانەی ئەوەیە کە وەزارەتی پلاندانان پێوەرێکی زانستی وردی بەکار نەهێناوە لە دابەش کردنی ئەو پرۆژانە لەناوچە جیاجیاکان و قەزاو ناحیەکاندا، بۆ نموونە ئەگەر باسی ناوچەی پشدەر بکەم، کە ژمارەی دانیشتوانەکەی سەدو سی هەزار کەسە، سەدو نەوەدو شەش گوندی لەسەرە، پێنج ناحیەو قەزایەکە، هەموو ئەو بودجەیەی بۆی تەرخان کراوە چواردە ملیار و سێ سەدو حەفتاو هەشت ملیۆن دینارە، لە کۆی ئەمە شەش پرۆژە دابین کراوە بۆ ناوچەی پشدەر، لەو پرۆژانەشدا یەکێك لە پرۆژەکان دووبارەیە، کە ئەویش دروست کردنی قوتابخانەیەکە کە هەژدە پۆلییە لە قەڵادزێ، کە پرۆژە پێشنیار کراوەکان بە بودجەیەکی جیاو پرۆژە بەردەوامەکان بە بودجەیەکی تر دیاری کراوە، لە پرۆژە پێشنیار کراوەکان بە ملیارێك و هەشت سەد ملیۆن دینارە، لە پرۆژە بەردەوامەکاندا بڕی ملیارێك و نۆ سەدو شەش ملیۆن دیناری بۆ تەرخان کراوە، بەنیسبەت ئەو پرۆژانەی تریش، کە باقی پێنج پرۆژە دەمێنێتەوە، ئەویش دیراسەو دیزاین کردنی پرۆژەی ئاوە، پاشان تەرازوویەکی گەڕۆکە لەناوچەی پشدەر، دوای ئەوەش بەڕێوەبەرایەتی مین کە چوار ملیارو چوار سەدو سی و شەش ملیۆن دیناری بۆ دابین کراوە، کە دەبوایە ئەو دوو بەڕێوەبەرایەتیە لە سلێمانی و لە هەولێر یەکیان بگرتایەوە، پاشان ئەوەی بۆ تەرخان بکرایە، هەموو ئەو پرۆژانەی کە بۆ ئەو ناوچانە تەرخان کراون دابەش کردنێکی ناتەندروستە، چونکە لە ناوچەی پشدەر کە ناوچەیەکی کشتوکاڵیە هیچ گرنگی نەدراوە بە پێشخستنی پلانێکی ستراتیژی لەڕووی ئاوەدانکردنەوەو کشتوکاڵیەوە، بۆ نموونە لە پرۆژە بەردەوامەکان هەندێك شتم دەست نیشان کردووە کە لەگەڵ ئەوەی بڕێکی کەم بودجەی بۆ تەرخان کراوە، بەڵام لە پرۆژە بەردەوامەکان ژمارەیەکی زۆریان دووبارە بووەتەوە لەگەڵ ئەوەشدا تەواویش بووە، یەکێك لەوانە کە باس لە دروست کردنی سەنتەری پاراستنی منداڵ لە قەڵادزێ دەکرێت، ئەوە خۆی لە خۆیدا ئەو سەنتەرە تەواو بووە، بەڵام جارێکی تر بڕی ملیارێك و چوارسەد و چل و دوو ملیۆن دیناری بۆ تەرخان کراوەتەوە، هەر لە پرۆژە بەردەوامەکاندا ئاوەڕۆیی گوندی شێنێ، دوو جار بە دوو بودجەی جیا هەم دیسان دووبارە بووەتەوە کە یەکێکیان 812 ملیۆن دینارە و بۆ ئەوەی تریان 667 ملیۆن دیناری بۆ تەرخان کراوە، بە نیسبەت خانوو کە پێنج ناحیە لە دەوروپشتی قەڵادزێ هەیە، ئەو پێنج ناحیەیە 19 خانووی هەیە کە بۆ فەرمانبەران و مدیری ناحیەکەیە، لە هەڵشۆ و ناودەشت و ژاراوەو ئی سێوە هەمووی خانووەکانیان تەواو بووە، بەڵام هەم دیسان لە هەڵشۆ 912 ملیۆن دیناری تر تەرخان کراوەتەوە، لەناو دەشت 788، لە ژاراوە 677، لە هێرۆ 934 ، لە ئی سێوە 962 ملیۆنی تر تەرخان کراوەتەوە، هەر لە پرۆژە بەردەوامەکان نووسراوە بینای پەروەردەی قەڵادزێ، ڕوون نەکراوەتەوە ئایا بۆ نۆژەنکردنەوەیە یان بۆ دروست کردنە؟ یان بۆ چ شتێکە؟ کە بڕی 736 ملیۆنی بۆ تەرخان کراوە، باس لە دروست کردنی سێ، چوار ڕێگە کراوە،

بەڵام هەر هەموو ئەو ڕێگایانە تەواو بووە و بودجەی تری بۆ تەرخان کراوەتەوە، ئەویش ڕێگای سەید ئەحمەدان و شێنێ و زەڵێ و ناوزەنگ، پاشان بودجەی بۆ داندراوەتەوە بە بڕی 7000271 دینار، ئاوەڕێی گەڕەکێك لە شاری قەڵادزێ کە تەواو بووە، بەڵام هەم دیسان سێ میار و دوو ملیۆن دیناری بۆ تەرخان کراوەتەوە، کە ئەو ئاوەڕۆیە خۆی تەواو بووە، پاشان دروست کردنی قوتابخانەیەکی چوار پۆلی لەگەڵ دروست کردنی 4 خانوو بۆ مامۆستا، کە ئەمە پرسیارم کردووە هیچ ئەساسێکی نیە، کە بڕی 478 ملیۆنی بۆ تەرخان کراوە، نازانم بۆچی ئەو چوار مامۆستایە لە کۆی ئەو هەموو مامۆستایە جیاکراوەتەوە؟، قوتابخانەی چوار پۆلی من تێ ناگەم نازانم بۆچیە، پاشان دروست کردنی باخچەی ساوایانی سەنگەسەر، باس لەو باخچەیە کراوە کە ئەو باخچەیە خۆی لە ئاساسدا تەواو بووە، بەڵام 591 ملیۆن دیناری تری بۆ تەرخان کراوەتەوە، دروست کردنی قوتابخانەی 18 پۆلی لە ژاراوەش بە هەمان شێوە تەواو بووە و 1000377 ملیۆن دیناری بۆ تەرخان کراوەتەوە، من ئەم هەموو پارەیەی کە بۆ ئەو ناوچانە تەرخان کراوە، بەڕاستی کە پشدەر ناوچەیەکی کشتوکاڵیشە سەیر دەکەی بە هیچ شێوەیەك گرنگی نەدراوە بەو ناوچەیە، کە خۆی لە ئەساس دا پرۆژەیەکی ئاودێری کشتوکاڵی لە سەنگەسەر هەیە کە دووەمین پرۆژەیە لەسەر ئاستی هەموو عیراق و یەکەمین پرۆژەشە لەسەر ئاستی کوردستان، بەڵام نازانم بۆ وەزارەتی پلاندانان و وەزارەتی دارایی هیچ پلانێکیان نیە بۆ بووژانەوەی ژێرخانی ئابووری کشتوکاڵی لەو شوێنانە و ناوچانە، پاشان سەدێك هەیە بەناوی سەدی بەلك کە پرۆژەیەکی ئاودێری کشتوکاڵیە کە بە هەمان شێوە کە ناوچەکانی ژاراوەو قەڵادزێ کە شوێنێکی کشتوکاڵیە و هەموو زەویەکانیان بەراودەکات، بە هەمان شێوە هیچ گرنگیەکی پێ نەدراوەو هیچ باسیش نەکراوە، جگە لەوەی ئەو ناوچانە کە ناوچەیەکی کشتوکاڵین و پێویستیان بە خانووی پلاستیکی هەیە زائیدەن کۆگا بۆ خەزنکردنی ئەو بەروبوومە کشتوکاڵیانە، کە لە بودجەی ئەمساڵ دا باس لە هیچ ئەو شتانە نەکراوە بۆ ناوچە کشتوکاڵیەکان، لە ناوچەی پشدەر ژمارەیەکی زۆر گوند هەیە کە ژمارەی دانیشتوانەکانیان بەڕاستی زۆرە و لە ناوچەی پشدەر حەوت گوند هەیە کە بەڕاستی هەر حەوتیان تا ئێستا پرۆژەیەکی ئاوی خواردنەوەیان نیە کە پشت بە سەرچاوەیەکی سروشتی دەبەستن، پاشان بە هەر حەوتیان یەك بنکەی تەندروستیان هەیە کە مەعاون توبیەك دەوامی تێدا دەکات هەفتەی ڕۆژێك، دوای ئەوە وەکو باسم کرد ئەو ناوچانە جگە لەوەی هیچ پرۆژەیەکیان بۆ دابین نەکراوە لە بوارەکانی قیڕتاو کردن و قوتابخانە و خەستەخانە، باخچە و لە بواری کارەبا، لە هەمان کاتدا لە سەنگەسەر مەکتەبێك هەیە سووتاوە و تا ئێستا هیچ بڕە پارەیەکی بۆ تەرخان نەکراوە بۆ نۆژەنکردنەوەی، لە هەمان کات دا تەڵەبەکانیان لە باخچەی ساوایان دەوام دەکەن، بەهەمان شێوە لە قەڵادزێ مەکتەب هەیە دووبارە بووەتەوە و بودجەی جیای بۆ تەرخان کراوە، بەڵام لە هەمان کاتدا ئامادەییەك هەیە بەناوی ئامادەیی ئاڵا کە ژمارەی خوێندکارەکانی زۆر زیادە و دەبێت خوێندکارەکان زۆر پێش کاتی دەوامی خۆیان بچن بۆ ئەوەی لە پۆلەکانیان زوو جێگە بگرن بۆ ئەوەی بە پێوە نەوەستن، پاشان لە ناوچەی قەڵادزێ مەرزی کێلێ هەیە کە خاڵێکی سنووری ـ بازرگانی یە کە بتوانرێت ئیهتمامی پێ

بدرێت، بەڵام بەسیت ترین پرۆژەی بۆ دابین نەکراوە کە قیرتاوکردنی جادەکەیەتی، پاشان کارەبا کە لەو ناوچەیە کارەبا بەڕاستی زەعیفە و تا ئێستا ڤۆڵتات بەکاردەهێندرێت، یەك شتی تر هەیە ناوچەی پشدەر جگە لەوەی کە تۆپباران و کاولکاری و ڕاگوێزانی تووش بووە، بەڵام تا ئێستا هیچ قەرەبوو کردنەوەیەکی بۆ نەکراوەو هیچ پرۆژەیەکی باشی بۆ دابین نەکراوە تا ئەم کاتەش، بۆیە هەست دەکەم خەڵکانی ئەو ناوچەیە زۆر زۆر زەرەرمەند بوون، وە بەنیسبەت وەزارەتی شەهیدانەوە من یەك تێبینیم هەیە، من لەگەڵ ئەوەم موچەی شەهیدان زیادبکرێت، بەڵام بە شێوەی پێوەرێك بێت کە مووچەی هەموو شەهیدانی سەنگەری ڕاستەقینە لەیەك پێوەر و لەیەك ئاست دابێت، نەك جیاکردنەوەی کۆمەڵێك شەهید بەناوی شەهیدی سەرکردە کە 32 کەسیان جاکردووەتەوە، هەر لەناو ئەو 32 کەسەش دا جیاکاریەکی تر هاتووە کە چوار شەهیدی تر جیاکراوەتەوە، براونەتە سەر خانەنیشینی بەنووسراو نەقڵ کراون بۆ ئەوێ، بە نووسراوی $10/50$ لەڕێککەوتی $2009/2/25$ بۆ ئەوەی بەدەر لە ڕێنمایی شمولی ئەو مووچەیە بکەن کە چوار ملیۆن و چوار سەد و چل ملیۆن دینارە، ....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڕێزدار سەردار فەرموو.

بەڕێز سەردار رشید محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە هەر یەك لە ئێمە لە لیژنەکانی خۆماندا سەبارەت بە بودجە سەرنج و ڕەخنە و تێبینی خۆمان لە دووتوێی ئەو ڕاپۆرتە دا دەست نیشان کردووە، زۆرێکی باسکرا ناکرێت من ئێستا بچەمەوە سەری، لەبەرئەوەی لە ڕاپۆرتە گشتیەکەدا هاتووە، من بەش بە حاڵی خۆم وای تێ دەگەم کە سیاسەتی دارایی و بودجە زانستە، بۆیە ئینسان هەندێك زانیاری و شارەزایی نەبێت لەو بوارە، ئەستەمە وردەکاریەکانی لا ڕوون بێت، وای دەبینم سەرچاوەی سەرهەڵدانی هەندێك لەو پرسیارانە بەڕاستی لەو ڕووەوە دێت! هەربۆیە ئێمە دەلیلەن بۆ ئەوە کە بەرچاومان ڕوون بووە لە هەندێك مەسائیل میوانداری ئەو وەزیرە بەڕێزانەمان کردووە بۆ ئەوەی بەرچاومان ڕوون بکەن، ناکرێت هەموو ئینسانێك بڵێت شارەزام و پسپۆرم لەبواری دارایی و لەبواری بودجە و لەو بوارانە دەکرێت، تۆ کەموکوڕیەکان لە خوێندنەوەیەکی سەتحی دا ببینی، بەڵام دەشکرێت ئەوانەی کە دەستکەوتن بەڕاستی بەرز بیانرخێنین، من ناڵێم ئەو بودجەیە خاڵیە لە کەموکوڕی، بەڵام بەڕاستی دەستکەوتی واشی تیایە حەقە ئینسان بە ویژدانەوە بەرز بینرخێنێت، یەعنی بۆ کەم کردنەوەی ئەزمەی سەکەن کە کێشەیەکی زۆر گەورەیە لەم وڵاتەی ئێمە، مەسەلەن لە سندوقی نیشەجێ بوون، دوای ئەوە قەرزی خانووبەرە، پێشینەی خانووبەرە، یەعنی چۆتە بواری جێ بەجێ کردنەوە، انشاللە دوای پەسەندکردنی بودجە من پێم وایە ئەوە یەکێکە لە خاڵە ئیجابیە ڕۆشنەکانی، دیارە زۆرێك لە ئەندام پەرلەمانان ئاماژە بە هەندێك لە دەسکەوت و هەندێ لە

کەموکوڕیەکان دەدەن، من پێم وایە و وەکو گوتم حەقە ئەوانەی کە یەکەیەکە جگە لە رەخنەکان، دەستکەوتەکانیش بەرز بنرخێنین، بۆ نموونەی بڕی سێ ترلیۆن و پێنج سەد و چل وسێ ملیارو حەفتا و چوار ملیۆن، بۆ بودجەی وەبەرهێنان لە کوردستان دا تەرخان کراوە کە بە موقارەنە زیاترە لە عیراق بەو بودجە زەبەلاحەیەوە کە هەیەتی، یەعنی ئەمە مایەی دەست خۆشیە بەڕاستی، ناکرێت ئەمە بەرز نەنرخێنیت! سەبارەت بە زیندانی سیاسی دیارە هەروەکو لای هەمووەمان ئاشکرایە کە ئەوە لە حکومەتی عیراق یاسایی ژمارە 4 دەرچوو لە ساڵی 2006 دا کە ئەوە گرفتێکی دروست کردووە کە فعلەن دیارە ئەو مووچەیەش بۆ فەترەیەکی موعەیەنە، یەعنی ئەوە قەربووە، یەعنی هەتا هەتایە نیە، منحەیە و بۆ چەند ساڵێکە و کۆتایی دێت، دیارە حکومەتی هەرێمیش بۆ ئەومەبەستە من پێم وایە بڕیارێکیان دەرکردووە کە لە 2009 پاش ئەم بودجەیە کە تەسدیق بوو، لێرە کاری پێ بکرێت، بەڵام وەکو ئەوەی بەغدا نیە، من هیوادارم بەڕاستی دوای زیادکردنی بودجەی وارسی شەهیدان و ئەنفال و کیمیاباران چاوێکیش بە بودجەی زیندانیانی سیاسی بخشێندرێتەوە، لەبەرئەوەی بەڕاستی ئەوانیش شەریحەیەکی گرنگ و خەڵکێکی خەباتگێڕی ئەم میللەتەی خۆمان بوون، بە نیسبەت هەڵەبجەوە دیارە قوڵایی هەڵەبجە لای هەمووان لای دنیاش ڕوونە، بۆیە من وەکو خەڵکی هەڵەبجە هیوادارم ئەو پرۆژانەی کە بەردەوامیان هەیە، یان ئەو پرۆژانەی کە ئەمساڵ بۆیان دەست نیشانکراوە من پێم وایە لە ئاستی ئەو کارەساتەی هەڵەبجە دا نیە، لە ئاستی ئەو کارەساتە قوڵە نیە، کە خۆمان دەزانین عالەمی هەژاند، بۆیە من داواکارم حکومەت لە سیاسەتی ئاییندەدا پرۆژەی هەرچی زیاترە تێیدا ئەنجام بدات، بۆ ئەوەی ئەو شارە برینەکانی سارێژ ببێت، هەرچەندە ئێمە ناڵێین بەو ویژادانەوە کە شتی تیا نەکراوە، ئەو فەترە زەمەنیە قیاسیەی کە لە 2005 ەوە ئێمە بەڕاستی حسەمان لە بەغدا بووە، پێشتر دەمانزانی کە ئەم وڵاتە بەرێوە چووە، ئەو داهاتانە چۆن کۆ کراوەتەوەو چۆنیش توانراوە ئیدارەی ئەم وڵاتە بدرێت، یەعنی من ناڵێم هەژدە ساڵە بە حەقەت یەعنی ئەوە هیچ پاساوێك نیە بۆ حکومەت، ئەوەی ئێمە لە 2005 ەوەیە بەڕاستی بودجەمان هەیە لەم وڵاتە، بودجەکەش دەزانین بە چ حاڵێك دێت، من نامەوێت بەڕاستی زۆر لەسەر ئەو مەسەلانە بڕۆم کە هاوڕێکانم باسیان کرد، لە کۆتایی دا زۆر زۆر سوپاسی لیژنەی دارایی دەکەم کە بە حەقیقەت ماندوو نەناسانە کاریان کردووە و ئەو هەموو ڕاپۆرتەیان لابووە و ڕیزبەندیان کردووە، بۆیە دووبارە من سوپاسیان دەکەم و سوپاس بۆ هەموو لایەك.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڕێزدار جلال فەرموو.

بەڕێز جلال علی عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێگەی قسەکانم بەوە دەست پێ دەکەم، دیارە گرنگ و چارەنوسسازە بۆ هەرێمی کوردستان کە خاوەنی ئابووریەکی بەهێز و خاوەنی دامەزراو بێت کە ئەمەش پاڵپشتە لە هەڵوێستی سیاسی و چارەنووسمان،

دیاره كشتوكاڵ بە هەموو بەشەكانیەوە یەكێكە لە بنەما سەرەكیەكانی ئەو پشتگیریە، بۆیە ئێمە لە لیژنەی كشتوكاڵ و ئاودێری یەكەم كۆبوونەوەی خۆمان كرد لە 1/31 دا، وە سێ داواكاریمان هەبوو كە بەسوپاسەوە هەرسێ داواكاریەكەمان جێ بەجێ كرا، یەكێك لەوانە كە یەكەم داواكاریمان بوو، داوامان كرد كە دەسەڵات دابەزێ لەسەرەوە بۆ خوارەوە، دەسەڵات قەتیس نەمێنێ لای یەكێك یان لە دائیرەیەك دا، دووەم: كە سەرنجی پلانی وەبەرهێنمان كرد، دیاربوو كشتوكاڵ بودجەی بۆ دانەنرا بوو بە سوپاسەوە لەماوەیەكی كەم دا توانیان 50 ملیار دینار بخرێتەوە بودجەی وەبەرهێنانەوە بۆ كشوكاڵ، جگە لەوەش 398 ملیار دانراوە بۆ لە ئیعاناتی زراعی دا، لێرەوە داواكارم لە بەڕێز وەزیری دارایی و ئابووری كە ئەو پارەیە دابندرێت بۆ بەڕێوەبردنی ئەو 64 پرۆژەیەی وەزارەتی كشتوكاڵ و ئاودێری كە پێشكەشی كردووە، جگە لەوە داوای ئەوەمان كردبوو كە بودجەیەك لە تەشغیلی بێت یان لەهەرچی بودجەیەكی تر بێت بۆ جێ بەجێ كردنی یاسای تەسویە و تەملیك كە ئەمە زۆر گرنگە و ئەساسیە، لەپێشدا بەڕێز پەرلەمانی كوردستان ئەو یاسایەی دەركردووە و پێویستی بە جێ بەجێ كردن هەیە، من لێرەشەوە سوپاسی ئەو بەڕێزانە دەكەم لە وەزیران و وەكیلەكانیان و بەرپرسەكانیان كە ماندوو بوونە لەگەڵمان و ئەزیەتیان كێشاوە، داواكاری و پێشنیارێكم هەیە كە دیارە دەمەوێت بیخەمە ڕوو بۆ بەڕێزان وەزیری دارایی و ئابووری و وەزیری پلاندانان كە یەكێك لەوانە دیارە داهاتی نیشتمانی و سامانی نەتەوەیی تەنها ئەو 17 یە نیە كە وەكو سلفە لەبەغدا دەماندرێتی، دیارە كەرتی تایبەت بە كۆمپانیا گەورەكانەوە، بەو كۆمپانیایانەی كە خاوەنی دەسەڵات و فەرمانبەری زۆرن، بە تاكی دەوڵەمەندی كوردەوە دەبێت وەزارەتی پلاندانان بەرچاو ڕوونی و پلانی هەبێت كە ئەو سەرمایەش بخرێتە گەڕلە بووژاندنەوەو بونیادنانەوەی هەرێمی كوردستاندا، جگە لەوە من داواكارم كە وەزارەتی پلاندانان وردەكاری بكات لە پرۆژە بەردەوامەكاندا بۆ دیاری كردنی ئەو پرۆژانەی كە تەواو بوون و پارەیان بۆ تەرخان كراوە، وە ڕاپۆرتی وەرزی بدات لەم بارەیەوە بۆ پەرلەمانی كوردستان، هەمان كاری پێویست بۆ پرۆژە پێشنیاركراوەكان، بە هەماهەنگی لەگەڵ وەزارەت پەیوەندارەكان لەو پرۆژانەی كە دووبارە بوونەتەوە، دووەم: ئەو پرۆژانەی سەر بە پارتە سیاسیەكانن و پارەیان لە حكومەتەوە بۆ دابین كراوە تەسبیت بكرێت وبكرێتە موڵكی حكومەتی هەرێمی كوردستان، یان پارەیان بۆ سەرف نەكرێت، داواكارم لە وەزیری دارایی و وەزارەتی دارایی كاری پێویست بكات بۆ ئەو بودجانەی ساڵانی پێشوو سەرف نەكراوە بۆ پرۆژەكان، بۆ بەكارهێنانی ئەو بودجەیە بۆ میزانیەی وەبەرهێنان، ئەگەر لەو بابەتە هەبوو لە بودجەكەدا، داواكارم لە پەرلەمانی كوردستان كە لەو ماوەیەی دیاری كراوە بۆ یەكخستنەوەی هەردوو ئاسایش و چاودێری دارایی و مین، یان هەرچ مۆركێك كە دوو ئیدارەیی پێوە دیارە، ئەو ماوەیەی بۆ دیاری كراوە، لەدوای ئەو ماوەیە هیچ بودجەیەكیان بۆ سەرف نەكرێت، بۆ ئەوەی ببنەوە یەك و مۆركی دوو ئیدارەیی بە حكومەتی هەرێمی كوردستانەوە دیار نەمێنێت، داواكاریەكی ترم هەیە لە وەزارەتی دارایی لیژنەیەكی تایبەت دیاری بكات بۆ كۆكردنەوەی قەرزەكانی حكومەت و بەكارهێنانی لە بواری وەبەرهێناندا، وەدانانی سیستەمێكی بانكی كە

پەیوەند بێت بە ناوەند و بە جیهانەوە و ئاسانکاری بۆ بکرێت، چونکە سیستەمی بانکی لە هەرێمی کوردستان دا بە گشتی لاوازە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڕێزدار دانا فەرمووو.

بەڕێز دانا سعید سۆفی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من بە سێ پێشنیاری ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی و ئابووری کە هاتووە بەوەوە دەست پێ دەکەم، هیوادارم خۆم بە دوور بگرم لە تیکرار کردنەوە، هەرچەندە کەمێك زەحمەتە، بەڵام هەوڵ دەدەم بە شێوەیەکی تر دایبڕێژمەوە، لیژنەی دارایی و ئابووری پێشنیاری ئەوە دەکات کە بۆ ساڵانی داهاتوو هاوسەنگی ڕەچاوبکرێت لە ڕێژەی دابەشکردنی بودجەی وەبەرهێنان و هەروەها هاوسەنگی لەنێوان ناوچەکان و بودجەی وەزارەتەکان، پرسیارەکەی من ئەوەیە ئەی بۆ پێشنیار ناکەن بۆ ئەو بودجەیە کە بۆچی پێشنیارەکەتان تەنها بۆ بودجەی ساڵی داهاتووە؟ هەروەها لیژنەی دارایی و ئابووری پێشنیاری ئەوە دەکات کە ئەو پرۆژانەی کە بۆ گروپ و بۆ دەستە و لایەنی دیاری کراو دانراوە ڕێژەکانیان کەم بکرێتەوە، من تێ ناگەم کەم کردنەوە مانای چیە لێرە، ئەگەر بۆ بەرژەوەندی گشتی و بۆ سەرجەمی هاووڵاتیان نیە واچاکە لابدرێت نەك کەم بکرێتەوە، پێشنیارێکی تری لیژنە دارایی و ئابووری کە لە ڕاپۆرتەکە هاتووە باس لە کەمکردنەوەی 10٪ ی ئیعانات و منح دەکات، 15٪ ی مەسروفاتی ئوخرا، لەڕاستی دا 10٪ و 15٪ دا ڕێژەیەکی زۆر کەمە، بۆ نموونە ئەگەر ملیۆنێك بێت تەنها 100 هەزاری کەم دەبێتەوە، دەبوایە ڕێژەیەکی زۆر لەوە زیاتر داواکرابا، بە نیسبەت ئەوەی کە لە بودجەکەدا هاتووە وەك هاوکارانم باسی ئەوەیان کرد کە لە منحەی ڕێکخراوەکان دیار نیە، یاخود دەتوانم بڵێم لە ماددەی 19 دا کە باس لەو 90 ملیارە دەکات کە بۆ بودجەی حیزبەکان و ڕێکخراوەکان دیاری کراوە، نازانین تەنها بۆ حیزبەکانە یاخود ڕێکخراوەکانیش دەگرێتەوە؟ ئەگەر ڕێکخراوەکان دەگرێتەوە کە ڕێکخراوە ناحکومیەکان دەگرێتەوە بەهەر حاڵ بە پێی ئەو زانیاریانەی کە پێش نیوەڕۆ ئاشتی خان باسی کرد ئەو بودجەیە بۆ حیزبەکان دانراوە، بەڕاستی من تەئکید نیم لەوەی کەبۆ حیزبەکان داندراوە یان بۆ ڕێکخراوەکانە؟، بەڵام بە پێی زانیاری سەرەتاییمان لەوانەیە بەشی حیزبەکان خۆیان نەکات، جا چۆن بەشی ڕێکخراوەکان دەکات؟ بەڵام ئەوەی سەیرە لە ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی و ئابووری ئەم مەسەلەیە دیسانەوە هاتووەتەوەو پشتگیریان کردووە و وەسف کراوەتەوە وەکو ئەوەی کە ئەم 90ملیارە بۆ پەرەپێدانی دیموکراتی و گەشەی دیموکراتی و شتی لەو بابەتانە دانراوە، بەڵام ئەگەر ئەم 90 ملیارە پشکی ڕێکخراوەکانی تیا نەبێت تەنها بۆ حیزبەکان بێت نازانم ئەو وەسف کردنە لە پای چی؟ بەرهەحاڵ هەر بە نیسبەت بودجەی ڕێکخراوەکان من پێشنیار دەکەم ئەگەر ئەوە بودجەی ڕێکخراوەکانی تیا نیە، پشکی ڕێکخراوەکان لە بودجەکە دیاری بکرێت، جا نازانم لە ئیحتیاتاتی وەزارەتی دارایی دەبێت، یان بودجەی تایبەتیان هەیە لە وەزارەتی دارایی بۆ ئەم

مەسەلەیە، هەر چۆنێك بێت واچاكە بودجەیەكی دیاری كراو بۆ ڕێكخراوەكان هەبێت، لە بودجەكە پێشنیاری ئەوە كراوە كە 4 زانكۆی نوێ كراوە، ئێمە ئێستا چوار زانكۆمان هەیە لە كوردستان، زانكۆی حكومی ڕەسمی، هەموومان دەزانین كە ئەو زانكۆیانە كێشەی یەكجار زۆریان هەیە بە تایبەتی لە نەبوونی كادیر، یەعنی ئێستا كردنەوەی چوار زانكۆی تر، لەوانەیە كێشەكان دوو بەرامبەر بكاتەوە، لەڕاستی دا من لەگەڵ ئەوە دام كە هەرچەند سەنتەری زانستی و مەعریفی لە كوردستان بكرێتەوە، پشتیوانی لێی دەكەین، تواناكانی مرۆیی بەهێز دەكات لەو بوارەیاندا، بەڵام من پێشنیار دەكەم كردنەوەی چوار زانكۆ لە یەك ساڵ دا نازانم بۆ حكومەتێكی زۆر زۆر گەورە كە سەقامگیر لە هەموو ڕوویەكەوە لەوانەیە بۆ ئەوان زەحمەت بێت، نەك بۆ ئێمە دە بەرامبەر ئەوە زەحمەتە، جا بۆیە من پێشنیار دەكەم یا ئەوەتا چەند كۆلیژێك بگوازرێنەوە بۆ ئەو شارانەی كە پێشنیار كراوە زانكۆیان بۆ بكرێتەوە، لەو زانكۆیانەی كە ئێستا مەوجودن لە پارێزگاكان یان ئەوەتا ئەو بودجەیەی كە تەرخان كراوە بۆ كردنەوەی زانكۆكان لە جیاتی ئەوە بكرێت بە سەنتەری لێكۆڵینەوەی ستراتیژی كە دەبێتە زەمینەیەك بۆ دروست كردنی كادیری زانستی نوێ ئەو كاتە دەتوانرێت قسە لەسەر ئەوە بكرێت كە زانكۆ بكرێتەوە یان نا؟، بەشێوەیەكی گشتی لەسەر بودجەكە هەست دەكەم ناڕوونیەك هەیە لە داهاتی حكومەت، چ مەسەلەی گومرگ و رسومات بێت یان داهاتی نەوت، هەروەها لە لیستی پرۆژە پێشنیار كراوەكانیش تێكەڵی و بێ سەروبەری و نامونەزەمیەك هەیە، تەعریف و ئەو مەعلوماتانەی كە لەسەر پرۆژەكاندا هەن بە شێوەیەكی نامونەزەم پێشكەش كراوە، هەموو ئەو شتانە پێویستیان بە ڕوون كردنەوە هەیە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

ڕێزدار خلیل فەرموو.

بەڕێز خلیل عثمان حمدامین:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من دەست خۆشی لە لیژنەی دارایی دەكەم و هیوادارم ئەو سەرنج و تێبینیانەی كە دەیدەین دڵنیام لە ئەهمیەتی ڕاپۆرتەكە و لە ئەهمیەتی گەیشتنی پرۆژەی بودجە بۆ كوردستان كەم ناكاتەوە، بەڵام كۆمەڵێك سەرنج و تێبینیە كە لەلایەن سەرجەم ئەندامانی پەرلەمانەوە دەربڕا كە لە ئەهمیەتی هینەكە كەم ناكاتەوە، بەڵام دەكرێت دەوڵەمەندی بكەی و ئیزافەی زیاتری بۆ بكەی، من هیوادارم ئەو سەرنج و تێبینیانە بە نەزەری ئیعتبار وەربگیردرێت، یەكەم تێبینی و سەرنج ئەوەیە كە لە پرۆژە پێشنیاركراوەكانی سنووری هەردوو پارێزگای هەولێر و دهۆك گرنگی كەمتر بە لادێكان دراوە وەك لەو پرۆژانەی كە لە سنووری پارێزگای سلێمانی هاتووە بە تایبەتی لەبواری ئاوەدانكردنەوە كە چاككردنەوەی ڕێگا و بانەكان كە ئێمە هەمووومان دەزانین چاككردنەوەی ڕێگا و بان یەعنی دەتوانرێ ئەو كۆچە پێچەوانە بكاتەوە، كە ئەگەر ئێمە ڕێگاوبانی باشمان نەبێت ناتوانین ئەو كۆچە پێچەوانە بكەینەوە، كە دواجار ناتوانین پلانی پەرەپێدانی لادێكان و هەروەها پلانی كشتوكاڵی لە لاێكان بە باشی تەوزیف بكەین،

دووەم/ گرنگی کەمتر بە دروست کردنی بەنداو دراوە بۆ گلدانـەوەی ئـاو، ئـاوی بـاران بـۆ بـەرز کردنـەوەی ئاستی ئاوی ژێر زەوی کە لەوانەیە لە چەند ساڵی داهاتوو دا نەك لە کوردستان لە زۆر شـوێنی تـر کێشـەی وشکەساڵی و کەم ئاوی ببێتە کێشەیەکی مرۆیی و کارەسات بار، ئێمە لە چەند ساڵی ڕابردوو دا بـە کێشـەی کەم ئاویەوە ناڵاندوومانە بە تایبەتی لـەو سـنوورانەی کـە هـەم کشـتوکاڵین و هـەم لـە لادێکـان دا مـن پـێم وابوو دەکرا ئەم ساڵ ئەگەر بەشێکی باش لەو بودجەیە تەرخان بکرێت بۆ دروست کردنی بەنداوی بچووك بۆ گلدانەوەی ئاوی بارانـاو و بـەرز کردنـەوەی ئاسـتی ئـاوی ژێـر زەوی، خـاڵێکی دیکـە ئـەوەی کـە سـەرنجی لێدراوە ئێمە سێ زێ و چەندین ڕووباری بچووك بـەناو کوردسـتاندا تێپـەڕ دەبێـت و بـەڵام تـاوەکو ئێسـتا لەلایەن وەزارەتی کشتوکاڵ و سەرچاوە ئاویەکانەوە بە تەواوەتی نەتوانراوە سوود لەو ئاوانە وەربگیردرێـت، بە تایبەتی لەو ناوچانەی کە هاوشانی ئەو زێ و بارانەن کـە بـە ڕووبـەری کشـتوکاڵی دەژمێـردرێن، تـاوەکو ئێستا هیچ پلانێکی ستراتیژی باش دانەنراوە بۆ ئەوەی کە بتوانن قەنەواتی ڕێ و جۆگەی باشی لێ دروست بکرێت بۆ ئاودێری کـە لـە ڕووی ئابووریـەوە مـن پـێم وایـە ئەمـە سـوودێکی باشـی هەیـە، خـاڵێکی تـر کـە سەرنجی دەدەین ئەویش کەسوکاری قوربانیانی ئەنفال و شەهیدانی هەموو ناوچەکان بە بێ جیاوازی کاری ئێمەن، بـەڵام پـێم خۆشـە عەدالـەتێك هـەبێت لـە پێشـکەش کردنـی خزمـەتگوزاری بـۆ هـەموو کەسـوکاری قوربانیان لە سەرجەم ناوچە جیاجیاکان، یەعنی ئەوەی کە دەیبینی لە سنووری چەمچەماڵ و لە سـنووری گەرمیان کە خانوویان بۆ دروست کراوە، بەڵام تاوەکو ئێستا کەسوکاری ئەنفال کـراوان لـە دۆڵـی جافایـەتی، لە دەشتی کۆیە و شێخ بزێنی دارێکیان بۆ لەسەر بەردێك دانەنراوە، کە من هیوادارم حکومەت و وەزارەتی شەهیدان وئەنفال کـراوان ئـەم سـاڵ پلانێـك بـۆ ئـەوە دابنـێ و ئـەو کێشـەیە چارەسـەر بکـات، خـاڵێکی تـر مەسەلەی گەنجان و دامەزراندنی دەچووانی زانکۆیـە، مـن دەسـت خۆشـی لـە حکومـەتی هـەرێم دەکـەم کـە کارێکی کردووە بودجەی تەشغیلی کەم کردووەتەوە، بەڵام نابێت ئەوەمان لە بیربچێت کە دەبێت ئێمـە بـیر لە دۆزینەوەی هەلی کار بکەین بۆ ئەو گەنجانە کـە 63%ی کۆمەڵگاکـەمان پێـك دێـنن، بۆیـە مـن پێشـنیاری ئـەوە دەکـەم کـە ڕەچـاوی ئـەوە بکرێـت کـە چـاو بـە سیسـتەمی ئیـداری ئێمـە دابخشـێندرێتەوە بتوانرێـت تەمەنی خانەنیشین کەم بکرێتەوە لە 63 ساڵ بەرەو خوار تر بۆ ئەوەی فرسەت بۆ گـەنجان هەڵکـەوێ کـە بتوانن دابمەزرێن و هەلی کاریان بۆ بڕەخسێت، هەندێك لەو گەنجانە خاوەنی ئیختساسی زۆرزۆر نادرن کـە بۆ پێشخستنی بوارێك لە بوارەکان کە ئەمڕۆ پێویستمان بە بوارێك لە بوارەکانە ئەمڕۆ پێویستمان بە توانا و شـارەزاییانە، ئێمـە ئێسـتا خـاوەنی 200 خـەریجین لـە بـواری نـەوت دا تـاوەکو ئێسـتا پێویسـتمان بـە فێرکردنی کەوادیری خۆماڵیە و تاوەکو ئێستا دانەمەزراون کە ئەمە دەکرێت بیریان لێ بکرێتەوە، خـاڵێکی تر بە درێژایی تەمەنی دەوڵەتی عێراق و دۆزینـەوەی نـەوت لـەو ناوچـانەی کـە نـەوتیان لێ دۆزراوەتـەوە و دەرهێنـراون، ئـەو ناوچـانە تووشـی کێشـەی گـەورە بـوون لـە ڕاگواسـتن و دەربـەدەری و جۆرەهـا سیاسـەت بوونەتەوە، بۆیە من پێشنیار دەکەم ئەو بڕە پارەیەی کە لەداهاتی گاز و نەوتی پارێزگاکـان دەبردرێـت بـۆ پارێزگاکان بمێنێتەوە لەو ناوچانە سەرف بکرێت بەڕاستی، خاڵێکی ترم هەیـە مـن لەگـەڵ ئـەوە نـیم هـیچ

پرۆژەیەکی حیزبی بخرێتە ناو بەرنامەی حکومەتەوە، ئێمە هەموومان کادیری حیزبین، بەڵام من لێرە داوای ڕوون کردنەوە لە وەزیری پلاندانان و وەزیری دارایی دەکەم کە هەندێك پرۆژە هاتووە بە مەبەست هاتووە و، ئەو مەبەستەی کە بۆی داندراوە، تەرخان نەکراوە، مەسەلەن ئێمە لە وەزیری دارایی و وەزیری ئاوەدانکردنەوە دەپرسین دەڵێین 518 ملیۆن دینار کە بۆ ئاوەڕۆیی سندوقی سەرۆك کۆمار تەرخان کراوە، دەڵێت نەخێر ئەوە بۆ ئاوەڕۆی سندوقی سەرۆك کۆمار نیە، بەڵکو بۆ 120 خانووی چوارتا بووە و بۆگوندی شەمساوەیە کە بە ناو بارەگای سەرۆك کۆمار دادێت، نازانین ئێمە بەڕاستی لەم هینانەدا کە پێویستە ڕێزبەندی بکرێت و ناوەکانیان بە شێوەیەك ڕێکبخرێتەوە کە نەکرێتە ماددەیەکی ئیعلامی و لەو لاو ئەو لا بەکاربێت، زۆرسوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، ڕێزدار شۆرش فەرموو.

بەڕێز شۆرش مجید حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من جگە لە دەست خۆشی و پشتگیری کردن لە ڕاپۆتەکەی لیژنەی دارایی کۆمەڵێك سەرنج و تێبینیم هەیە کە لە ماوەی گفتوگۆ کردن لە لیژنەکان و ئامادەبوون لە موناقەشە لەگەڵ وەزیرە بەڕێزەکان و کاربەدەستەکان و بەڕێوبەرە گشتیەکانی وەزارەتەکان، بەشێکی باش لە وەڵامەکانی خۆم دەست کەوتووەتەوە ئەوانەی تریش لەلایەن خوشك و برایانی پەرلەمانتار دووبارە و سێ بارە کراونەتەوە، بۆیە من لێرە پابەندی پەیڕەوی ناوخۆ دەبم و دووبارەیان ناکەمەوە ئەوەندەی لە توانام دابێت، بەڵام هەندێك شت هەیە بە گرنگی دەزانم کە بە سەریعی بەسەریان دا بڕۆم، لەوانە ئەو ڕاپۆرتەی لیژنەی دارایی دیارە جگە لە ڕاپۆرتەکەی خۆیان پێشنیاز و تێبینی و بەشێکی زۆر لە لیژنەکانی تریشی تێدایە، بەڵام ڕەچاو دەکرێت و تێبینی ئەوە کرا کە بەشێك لە لیژنەکان و ئەندامانی لیژنەکانیش گلەیی ئەوەیان هەبوو کە هەموو خاڵ و سەرنج و تێبینیەکانیان نەخراوەتە ناو ڕاپۆرتەکە، بۆیە من داوا دەکەم هەموو ئەو خاڵ و ئەو تێبینی و سەرنجانەی کە نەخراونەتە ناو ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی لە ڕاپۆرتی لیژنەکان دا هاتووە بە هەند وەربگیردرێت، ئەوانەی کە دەکرێت لەڕووی یاسایی و لەڕووی داراییەوە جێ بەجێ بکرێت و پەرلەمان لێرە بڕیاری لەسەر بدات، چونکە کۆمەڵێك شت هەیە وا پێویست دەکات کە حکومەت لە سیاسەتی دارایی ساڵی 2010 یدا لە بەرچاوی بگرێت، پرۆژە دووبارە بووەکان، ئەگەر بێت و تەماشای ئەو پرۆژە دووبارە بووانە بکەین کە زۆر لە خوشك و برایانی ئەندام پەرلەمانیش تەئکیدیان لەسەر کردەوە، دوای بەدواداچوون هەندێکیان وانیە، بۆ خۆمان لە لیژنەی ناوخۆ، کۆمەڵێك شت هەبوو، یەکێك لەوانە بۆ نموونە دێنمەوە، پرۆژەی جادەی مەلیك مەحمود، لە شەش جێگا بەهەمان گۆژمە ناوی هاتووەتەوە، دوای ئەوە هیچ سەرچاوەیەکی زانیاریمان دەست نەکەوت، خۆمان لە لیژنەکە بە تەلەفۆن قسەمان لەگەڵ ئەنجومەنی پارێزگای سلێمانی کرد، وتی ڕاستە وایە ئەوە لەبەر گەورەیی پرۆژەکە، دابەشی شەش بەش

کراوە، بۆیە شتەکان دووبارە بوەتەوە، بە من دەڵێت بۆ دووبارە بووتەوە؟ جا ئەگەر وایە با تەئکید بکرێت، ئەگەر دووبارەیە با چاك بکرێت و لابدرێت، بخرێتە سەر شوێنێکی تر کە پێویست تر بێت لەوە، دووەم: ڕاست کردنەوەی ناوی ئەو پڕۆژانەی کە بە غەڵەت ناویان هێنراوە، وەکو ئەوەی کە تازە برادەرێکی تر باسی کرد، ئەگەر وایەو تەنها هەڵە لەناوی پڕۆژەکەیە، دەبێ ناوەکەی ڕاست بکرێتەوە، برادەرانیش بەهەندی وەربگرن.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك شۆڕش پرسیارەکەت زۆر جوانە، بەس تەوجیهی پرسیارت بۆ حکومەت بکە، تا جوابت بدەنەوە بزانن وایە یان وا نیە؟، سوپاس.

بەڕێز شۆڕش مەجید حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من داوا دەکەم ئیزافەی سەر ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی بکرێت، لێرە لە پەرلەمان بڕیاری لەسەر بدەین، تا حکومەت ناچار بێت جێبەجێیی بکات، بەدواداچوونی بۆ بکات، چاکی بکاتەوە، بۆیە ئەگەر وایەو ئەو ناو وناونیشانانە بەکار هاتوون تەواو ئەوە شتێکی ترە، ئەگەر دووبارەشە ئەوە ئەبێ ئەوانە نەك هەر ڕاست بکرێنەوەو کەم بکرێنەوە، بەڵکو دەبێ هەر لابرێن، هەروەها دەبێ ڕوونکردنەوەیەکیش بدرێت لەسەر ئەو پڕۆژانەی کە تەنها ناوی گوژمەکەو ناوی شوێنەکە هاتووە، ناوی هیچی تری لێنەنراوە، ئەوەشیان جێگای سەرنجی کۆمەڵێك برادەر بوو، ئێمە خۆشمان هەستمان بەوە کرد، ئەوانە دەبێ ڕوونکردەوەیان لەسەر بدرێت، یان دەبێ هەڵەی مەتبەعی بێت، یاخود دەبێ شتێکی تر بێت، دیسان ئەوانیش دوای تەئکید کردنەوە، لەشوێنی مەبەست نەبوو، جێگای قەناعەت پێکردن نەبوو، ئەوە لابرێت و بخرێتە سەر پڕۆژەیەکی تر کە لەخزمەتی زۆرینەی خەڵکدا بێت، هەروەها ئەوەش ئیزافە بکرێت ئەو پڕۆژانەی کە وەزارەتەکان پێشکەشیان کردووە، بە وەزارەتی پلاندانان، وەکو بۆمان دەرکەوت لەبەشێك لە ڕاپۆرتی لیژنەکان و لە وەزیرو لە بەڕێوەبەرە گشتەکانیش ئەو پڕۆژانەی کەخۆیان داوایان کردبوو، نەخراونەتە ناو بودجەی ساڵی 2010، بەڵکو پڕۆژەیەکی تر کە لەوانەیە لەساڵی پێشوو تر بووبێت، تەقدیم کرابێت، ئەویان بۆخرابێتە ناو پڕۆژەی ئاسایی بودجەوە، بۆیە دەبێ ئەوە جارێکی تر چاوی پێدا بخشێندرێتەوە، وەزارەتی پلاندانان ئەولەوییەت بدات بە ئەولەویاتەکانی ئەو وەزارەتانە کەخۆیان بەگرنگی دەزانن کە جێبەجێیی بکەن، من وەکو ئەندامی لیژنەی ناوخۆش هەمان ئەو تێبینی و سەرنجانەم هەیە، کە هەڤاڵانم لە لیژنەی ناوخۆ باسیان کرد، چونکە ئێمە لە لیژنەی ناوخۆ بە دوو ڕاپۆرت سەرنج و تێبینیەکانی خۆمان بۆ لیژنەی دارایی ناردووە، کە بەداخەوە یەکێکیان ئەوەی تایبەت بوو بە ئاسایش کە هەر باس نەکراوە، هەرچەندە لە پڕۆژە یاساکە جێگای کرابوویەوە بە فەقەرەیەك، کە ماددەیەکی پێشنیاز کراو ئیزافە بکرێت، هەروەها جێگای دڵخۆشکەریشە کە لەوێدا جێگایان کردۆتەوە، هەم جێگای دڵخۆشیشە کە بەڕێز جەنابی سەرۆکی هەرێم و سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران و هەروەها وەزیری ناوخۆو بەڕێوەبەری

ئاسایشی گشتی سلێمانی و هەولێریش لەدانیشتنەکاندا تەئکیدیان لەسەر کردەوە، کە لەماوەیەکی کەمدا یەك دەگرێتەوە، سەبارەت بە بودجەی وەزارەتی ناوخۆ، سوپاسیان دەکەین بەشێکی زۆر لە تێبینی و پێشنیازەکانی ئێمەیان خستۆتە ناو ڕاپۆرتەکەی خۆیان، بەڵام لەخاڵی یەکەمی پێشنیازەکانماندا تەنها نووسراوە کەموکورتی و جیاوازییەکان لە میلاکی وەزارەتی ناوخۆ نووسراوە، ئێمە بە ژمارەش دابوومان، ژمارەکان نەنووسراوە خۆ، ئەگەر مەبەست لە نەنووسینی ئەو ژمارانە شتێکی نهێنی بێت و پەیوەندی بەو نهێنیانەوە هەبێت کە ئاشکرا نەبێت، دەکرێ حکومەت بە شێوازێك لە شێوازەکانی تر ئاگادار بکرێتەوە لەو جیاوازییە کە لەمیلاکات هەبوو، کە زۆریش بوو، کەم نەبوو ئەو فەرقە، سەبارەت بە بودجەکە گشتی، خاڵی گرنگ و گەشەداری تێدایە، کە پێمان وایە کاریگەری دەبێت لەسەر پێشکەوتنی بواری ئابووری و ژێرخانی ئەو وڵاتە دارماوە لەکۆمەڵێك بواردا، بۆیە ئێمە بەگشتی پشتگیری لە ڕاپۆرتەکەی لیژنەی دارایی دەکەین بەرەچاوکردنی ئەو خاڵانەی کە باسم کرد ئیزافە بکرێن، پرسیارێکیشم لە بەڕێز جەنابی وەزیری دارایی هەیە، ئەوان بەڕەسمی داوایان لە حکومەتی فیدراڵ کردووە، پێویستیەکانی هەرێمی کوردستانیان بۆ ساڵی 2010، بە (16809)ملیار دینار بۆ خەرجی تەشغیلی تەخمین کردووە، بۆیان ناردوون، هەروەها (5750) ملیار دیناریش بۆ پرۆژە بەرهەمهێنەرەکان تەخمین کردووەو بۆیان ناردوون، واتە (22559)ملیار دۆلاریان تەخمین کردووە، بۆ پێویستیەکانی ساڵی 2010ی هەرێمی کوردستان، کەچی لەولاوە بێجگە لەو داهاتەی کە خۆیان تەخمینیان کردووە بە (348)ملیار تەقدیر کراوە، بەڵام لەولاشەوە نیوەی ئەو بودجەیە بۆ هەرێمی کوردستان تەخمین کراوە، پرسیارەکەی من لە بەڕێز وەزیری دارایی ئەوەیە، ئایا ئەوە تەنها هەر بەشی هەرێمی کوردستان ئەوەندە بووە بە پێیی لە 17٪ یان بەپێیی بینینی مەساریفی پێویستیەکانی ساڵی ڕابردووی هەرێم بووە؟، پرسیارێکی تریشیم هەمان شت بۆ بەڕێز وەزیری دارایی ئەوەیە، ئایا ڕاستە داهاتی هەرێمی کوردستان تەنها بە(348)ملیار تەخمین کراوە؟، ئەی ڕاستە دەڵێن داهاتی هەردوو فڕۆکەخانەکەی لەگەڵ نیە؟، لەگەڵ کۆمەڵێك شتی تریش، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك فازڵ بەشارەتی، فەرموو.

بەڕێز فاضل محمد قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشەکی پێم خۆشە دەستخۆشی لە لیژنەی دارایی بکەم، کە بەڕاستی ماندوو بوونێکی زۆریان کێشا، لەگەڵ ئەو هەموو کۆبوونەوانەی کە کردیان بۆ نووسینەوەی ئەو ڕاپۆرتانە، دیارە ڕاپۆرتەکانیان لەئەنجامی ڕاپۆرتی هەموو لیژنە هەمیشەییەکانی ناو پەرلەمانە، کە ڕاپۆرتێکی دەوڵەمەندیان نووسیوەتەوە، بەڕاستی من نامەوێت بڵێم ئەو شتە وانەبووە یان ئەوە وانەکراوە، دیارە بەحەقیقەت لەهەر جێگاو قوژبنێکی کوردستان، ئەگەر گوڵێك بنێژرێت بۆ ئێمە مایەی دڵخۆشی و دەستخۆشیە، چونکە خەباتمان لەپێناو سەرتاسەری کوردستاندا کردووە، ئاواتیشمانە هەموو کوردستان بێ کەموکورتی ببینین، بۆیە من ئیشارەت

بەهیچ جێگایەك نادەم كە كەمی بۆ سەرف كراوە یان زۆری بۆ سەرف كراوە، بەڵام ئەوەندە دەڵێم لە بودجەی ساڵی 2010، بە حەقیقەت بەو پێیەی كە من نوێنەری خەڵكی هەڵەبجەو دەورووبەریم، بەڕاستی مەغدووریەتێكی زۆری پێوەیە، دەتوانم بڵێم نەك تەنها هەڵەبجە لە بودجەی ئەمساڵی 2010، بەحەقیقەت ڕەچاوی ناوچە سنووریەكانی كوردستان بە تایبەتی لە سنووری پارێزگای سلێمانی نەكراوە، چونكە هەمووومان دەزانین لەسەردەمی پێشمەرگایەتی و لەسەردەمی سیاسەتی دیكتاتۆرانەی ڕژێمی پێشوو، ئەو ناوچانە زیاتر وێرانكارییان بەركەوتووە، بەڵام لەهەمان كاتدا دەتوانم بڵێم شارێكی وەكو هەڵەبجە هیچی بەسەر هیچەوە نەما، ئەوەی بۆ ئێمە كە تەنها مایەی دڵخۆشیە لە ساڵی ڕابردوو لە 2009 هەندێ پڕۆژە هاتوەتە شاری هەڵەبجە، بەڵام هەمووومان دەزانین و زۆربەی بەرپرسانی هەرێمی كوردستان بەبەردەوامی و بەتایبەتیش لە ڕۆژی 3/16 دێن و سەردانی شاری هەڵەبجە دەكەن، بەچاوی خۆیان مەرگەساتی شاری هەڵەبجە دەبینن، پێم وایە چەند ڕۆژێكی ترلەمانگی 3 سەرتاسەری دونیا و هەرێمی كوردستانیش، بەرەو شایی و هەڵپەڕكێ دەچن، بەڵام هەڵەبجەییەكان بەرەو شین و گریان و فرمێسك ڕشتن ویادكردنەوەی كارەساتە دڵتەزێنەكەی 3/16 دەچن، بۆیە بەڕاستی لێرەدا دەتوانم بڵێم كەمتەرخەمییەك بەرامبەر بەو پڕۆژانەی شاری هەڵەبجە كراوە، لەشاری هەڵەبجە دوو شتی زۆر تایبەت هەیە، یەكەمیان: ناوچە گەشتیارییەكانە كە تەنها دوو جێگا ئیشارەتی پێدراوە كە كاریان تێدا بكرێت، ئەوانیش هاوینەهەواری ئەحمەد ئاواو باوە كۆچەكە، بەڵام لەهەمان كاتدا هەموو ناوچەی هەڵەبجە شوێنی گەشتیارییە، ئەگەر بێت و لە پڕۆژەی بودجەی ساڵی 2010، چونكە بەڕاستی زۆر كات و لە ساڵانی ڕابردووش هەموو بەرپرسانی هەرێمی كوردستان، وەعدی خەیاڵی بەخەڵكی هەڵەبجە دەدەن، لەپاش یادی هەڵەبجە ئەوە بەجێ دەمێنێت، خەڵكی هەڵەبجەش نائومێد دەبێت لەو هەموو بەڵێنانەی كە پێیان دراوە، بۆیە بەحەقیقەت ئەگەر بێت و ئەو ناوچە گەشتیارییانەی كە سەرتاسەری هەڵەبجە ناوچەی گەشتیارییە، ئیهتیمامی پێبدرایە یان بودجەیەكی بۆ تەرخان بكرایە، هەم دەبوو بەحەق پێدان وڕازاندنەوەی شاری هەڵەبجە، هەم دەبوو بە شوێنێكی گەشتیاری و هەم داهاتێكی بەقوەت بۆ هەرێمی كوردستان دروست دەكات، لایەنێكی تر كە ئێستاكەش گرفتێكی زۆر گەورە لە شاری هەڵەبجە هەیە، كە ئێمە لە ساڵی 2007هاتینە خزمەتی جەنابی كاك نێچیرڤان بارزانی ئەو كاتە وەعدی پێداین كە چوار قوتابخانە لەشاری هەڵەبجە دروست بكرێت، كە ئێستا گەورەترین گرفتی ئێمە لەشاری هەڵەبجە و دەورووبەری بینای قوتابخانەیە، چوار قوتابخانە دروست بكرێت هەشت قوتابخانە نۆژەن بكرێتەوە، بەداخەوە نە چوارەكە دروست كراوە نە هەشتەكەش نۆژەن كراوەتەوە، هەتاوەكو ئێستا زۆربەی قوتابخانەكانی هەڵەبجە سێ دەوامی تێدا هەیە، هەندێك لە پۆلەكان (40 – 60)قوتابی تێدا هەیە، یەعنی بەڕاستی نازانم ئەو قوتابیەی كە لەو پۆلەدایە ئەبێ چی فێر ببێت؟، ئەبێ چی وەربگرێت؟، ئێمە هەمووومان ئێستا لێرەدا لەمستەوای بەرپرسیارێتیداین، لەگەڵ ئەو پەڕی ڕێزو حورمەتم ئەندامی پەرلەمانین، زۆركات لە مێزەكە دەدرێت بۆ ئەوەی بێدەنگ بین و گوێمان لەقسەكان بێت، عەجەبا ئەو قوتابیانە چۆن گوێ لەقسەكانی

ماموٚستاکەیان دەگرن و وانەکانیان فێر دەبن، بوٚیە بەڕاستی ئەمە غەدرێکی گەورەیە، چونکە ئێمە کاتێك بوو هیچ گلەیی و گازندەمان نەبوو، چونکە ئینتاجمان نەبوو، داهاتمان نەبوو، بەڵام ئێستاکە هەرێمی کوردستان خاوەنی میزانیەیەکی زەبەلاحە، ئەوجارە ئێمە گلەیی و گازندەمان زیاترە، لەشاری هەڵەبجە (20187)هەزار قوتابی هەیە، یەعنی بەپێیی ئەو ئامارەی کە دەست کەوتووە، ئێستاکە لەشاری هەڵەبجە (30) بینای قوتابخانە نوقستانە، یەعنی بەپێیی ئەو ئامارە، هێشتا شاری هەڵەبجە نەگەڕاوەتەوە دوٚخی پێش وێران کردنی لەڕووی قوتابخانەوە، بوٚیە چەندین وەزعی تر لەمبارەوە هەیە لە شاری هەڵەبجەو دەورووبەری کە حیسابی بوٚ بکرێت، لایەنێکی تر کە من بەحەقیقەت لە پڕوٚژە پێشنیارەکەی حکومەتی هەرێمی کوردستاندا دەبینم باس لە قەرەبوو و زەرەرو زیانی ئەو جوتیارانە ناکاتەوە، کە ساڵانە تووشی زەرەر دەبن، لەئەنجامی هاتنی کوٚمەڵێك شت و مەکی دەرەوە بوٚ هەرێمی کوردستان، بوٚ نموونە ساڵی ڕابردوو لە دەشتی پێنجوێن و شلێر کە باشترین تەماتەو سەوزەواتی تێدا دەستەبەر دەکرێت بەڕەنجە شانی جوتیارەکان هاتە بەرهەم، بەڕاستی دەچوون تەماتەیان لە سنە و مەریوان و کرمانشاهەوە ئەهێنا، ئەوەی خەڵکی جوتیاری ناوچەی پێنجوێن لە جاڕەکەی خوٚیدا ڕزی و هیچ کەسێك لێی نەکڕین و بوو بەگەورەترین زەرەرو هیچ کەسێکیش بەرپرسیارێتی خوٚی یان ئەو زەرەرو زیانەی نەگرتە ئەستوٚی خوٚی، بوٚ قەرەبوو کردنەوەی جوتیارەکان، یەك کێشەی تری گەورە هەیە کە پێم وایە وەکو پێویست لەبودجەی ساڵی 2010 بەتایبەت بوٚ شاری هەڵەبجەو لە سلێمانیەوە بوٚ دەربەندیخان و گەرمیان، بەڕاستی مەسەلەی ڕێگاو بانە، ئێمە هەموومان دەزانین ڕوٚژانە بەهوٚی خراپی ڕێگاو بانەوە بوٚ نموونە دەڵێم تەنها لە ساڵی ڕابردوو لە تەسادومی دوو سەیارەدا، (24)کەس لەبەینی کەلار و دەربەندیخاندا گیانیان لەدەست دا، هیچ کەسێك نەبوو ئەم زەرەرە روٚحی و ماددییە لەئەستوٚی خوٚی بگرێت، ئەمە بەڕاستی ئێمە دەرامەتێکی زوٚرمان هەیە، بودجەیەکی زەبەلاحمان هەیەو وڵاتێکی بچووکیشمان هەیە، بوٚیە کە تەماشا دەکەین بەقەدەر بەینی جادەی دەربەندیخان بوٚ هەڵەبجەی تازە کە دەشتە، هەموو کاتێك دەتواندرێت لە هەر چوار فەصڵەکەدا کاری تێدا بکرێت، بەڵام لە هەندێ لەجێگاکان ئەوەندە شاخ بڕاوەو تونێلی تێدا دروست کراوە لە وڵاتانی دەرەوە نەکراوە، بوٚیە بەڕاستی ئەمە هەمووی دەکاتە کەمتەرخەمی حکومەتی هەرێمی کوردستان، بەحەقیقەت دەبێ بڵێین ئەو گلەیی و گازندانەی کە خەڵکی کوردستان لە ئێمەی دەکەن حەقیانە، چونکە ئەو دەسەڵاتەی ئەمڕوٚ بە خوێن و فرمێسکی هەر تاکێکی ئەم وڵاتە بەدەست هاتووە، بوٚیە حەقی خوٚیانە کە یەخەمان بگرن لەسەر ئەو کەم وکوڕییانە، لەسەر ئەو نەقسانە، لەسەر ئەو مەشاکیلانە کە ڕووبەڕوی هاووڵاتیانی ئێمە دەبێتەوە، لە ڕێگاو بان، لەخوێندن، لە تەندروستی، لەبواری کشتوکاڵی، لە بوارەکانی تریش، ئەمانە کوٚمەڵێك خاڵی گرنگن هیوادارم حکومەتی هەرێمی کوردستان لە بودجەی ساڵی 2010، کوٚمەڵێك لەو مەشاکیلانە چارەسەر بکات، تا ئیتر خەڵکی ناوچەکە ڕوبەڕووی ئەو هەموو زەرەرو نەهامەتیە نەبنەوە، سوپاس.

بەڕێز سەروٚکی پەرلەمان:

كاك حسن محمد، فەرموو.

بەڕێز حسن محمد سورە:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سوپاس بۆ ئەو مرونەتەی كە هەتانە بۆ گفتوگۆكردن لەسەر وردەكاری بودجە، من لەوەوە دەست پێدەكەم، كە بودجە تەنها ئەوە نیە، كە ئێمە چەند پارە یان هاووڵاتی چەند پارە وەردەگرێت، بەڵكو گرنگ ئەوەیە كە چۆنی وەردەگرێت، من لێرەدا مەبەستم ئەوەیە كۆمەڵێك لەو گلەیی و گازندانەی كە دەكرێت، دەتوانین بەم خاڵە مەسئولیەتەكەی جیا بكەینەوە، بەشێك لە مەسئولیەتی تەنزیم كردنی بودجە، تەنزیم كردنی سیستەمی ئیداری، دەگەڕێتەوە سەر پەرلەمانی كوردستان، پێویستە ئەندامانی پەرلەمان خۆیان ماندوو بكەن، بۆ ئەوەی لە ئایندەدا پڕۆژەی ڕێك وپێك دروست بكرێت، دابمەزرێت، بۆ ئەوەی ئەم خاڵانە تەنزیم بكرێت، حكومەتیش بەرپرسە لەبەردەم جێبەجێ كردنی یاساكان، بەرپرسیاریشە لەبەردەم وردەكارییەكان، لەبەردەم دەستپاكی، بێگومانیشین كە بواری ئیختیصاصی لەناو حكومەت زۆر زۆر زیاترە وەكو لەناو پەرلەمان، من تەقیمی بودجە لە چەند ناونیشانێكەوە دەكەم، یەكەم: پرەنسیپی بودجە، سێ خاڵی مەبدەئی بودجەمان هەیە، یەكەمیان: شەفافیەت، دووەم: ژمێریاری، سێیەم: دەستپاكی، بەنیسبەت شەفافیەت، زۆر برادەر زۆر خاڵیان باسكرد، من تەنها ئەوە دەڵێم كە تەنها نەك لە صاڵحی پەرلەمان نیە كە بودجە بشاردرێتەوە، بەڵكو دەبێ ئەوپەڕی شانازی پێوە بكات، كە بودجە بەشەفافی بڕوات، چونكە ئەم بودجەیە، ئەم لە 17٪یە دەستكەوتێكی گەورەی هەرێمی كوردستانە، هەمووشمان دەزانین بە چ شەڕێك تەسبیت بووە، ئەوە بە بیری هەڤاڵانم دێنمەوە كە لەپێش ساڵانی 2004یش شەهید شەوكەت شێخ یەزدین، لە گۆڤار و ڕۆژنامەكاندا ساڵی دووجار تەفاصیلی بودجەی پیشانی هەموو خەڵكی كوردستان دەدا، مەسەلەی ژمێریاری ئەگەر سەیری بكەین، بریتیە لە ژمارە، بەڵام دوو بەشە، بەشێكیان ناونیشانە، بەشەكەی تریشیان ژمارەیە، بەحەقیقەت ئێمە ناتوانین هیچ ناونیشانێك لە بودجە لابەرین، چونكە جەدوەل و موستەنەداتی بودجە، لەسەر ئەساسێكی دەولی دانراوە، هەر ناونیشانێك لابەرین، بە تەئكید تۆ دەسەڵاتێك لەخوارەوە كەم دەكەیتەوە، یەعنی ئەگەر تۆ ناونیشانێكت لابرد مومكینە شتێكی زۆر بەسیط، شتێكی زۆر پێویست بەپارەیەكی زۆر كەم، مودیری دائیرەیەك نەتوانێ بیكات، مەسەلەی ژمارەش ئەویش دوو بەشە، ئیستیمارەی (جی، ئێف ، ئیس)دەدرێت بەهەموو دائیرەیەك ئەوەی كە سەرفیاتی هەبێت، لەو بەشەدا تەبیعی سەرفیاتەكەی خۆی دەنووسێ، ئەوەشی كە نەیبێت هیچ نانووسێ واتە سفر دەنووسێ، ئەگەر سەیری ئیستیمارەكان بكەین، دەبینین زۆر وەزارەت لە زۆر لەو ژمارانە سفری داناوە، ئێمەش بەڕاستی ناكرێت، ئەم ژمارانە كەم بكەینەوە، چونكە ژمارەكان بە پێیی ئیختیصاص دانراوە، دەستكاری كردنیان باش نیە؟، مەسەلەی دەستپاكی من وا تەسەور دەكەم ئەندامانی پەرلەمان مەسئولیەتەكەیان لێرە تەواو نابێت، كە موناقەشەی بودجە دەكەن، ئەندامی پەرلەمان مەسئولە لە تەنزیم كردنی بودجە، لە بڕیار دان لە بودجە و هەروەها لە مەرحەلەی تەنزیم و تەنفیز و لە مەرحەلەی مراقەبەی بودجە، كە

بەشێکی زۆر لە موناقەشەکانی ئەمڕۆمان دەچێتە چوارچێوەی بەشەکانی تر، خاڵی دووەم/ تەوجیه و ئاراستەی بودجەیە، بەعام بودجە لە هەموو دنیا دوو تەوجیهی عامی هەیە، یەکێکیان پێداویستی فعلی خزمەتگوزاری کۆمەڵایەتیە، کە خۆی لە خزمەتگوزاری ئاو و تەندروستی و خوێندن دەبینێتەوە، نیسبەت بۆ ئەو خاڵە کە من لەسەر سحە قسە دەکەم، کە ئەم پارەیە و ئەو میزانیەی کە داندراوە بەڕاستی لە زمنی مەعایری دەولیە، بەڵام حەدی ئەدنایەتی، بۆیە داوا دەکەم کە نیسبەتێکی بۆ زیاد بکرێت، هەروەها لامەرکەزیەتێك بدرێت بە وەزارەتی تەندروستی بۆ ئەوەی لەسەر سەرف و لە سەلاحیات بتوانێت باشتر بکات، چونکە لە ئەمساڵ لە پەرلەمان و حکومەت بە تەماین بەڕاستی بە سیستەمی تەندروستی دا بچینەوە، ڕیزبەندی تەندروستی گوێم لێ بوو لە نەفەقاتی تەشغیلی لە ژمارە 9یە بەڕاستی من تەماشا دەکەم ژمارە 6 ەو ئەوەی کە گوترا داهاتە، داهات بە تەسەلسولی 9 هاتووە، بەڵام لە نەفەقات بە تەسەلسولی 6 هاتووە، خاڵی دووەمی ئاراستەکە گەشەپێدانی ئابووریە، کە لە 31٪ ی بودجە، بودجەی ئیستسماریە کە لە هەموو دونیا ئەم بەشەیان تاقەی ئینتاجی زیاد دەکات و لە کوردستانیش ئەم نیسبەتە ئەگەر سەیری بکەین و موقارەنەی بکەین نیسبەتێکی کەم نیە، برادەران ئیشارەتیان پێیدا کە بەشێکی لە عیراقیش زیاترە، بۆ زەبت کردنی ئەم دوو ئاراستەیە من چەند پێشنیارێکم هەیە کە نەفەقاتی تەشغیلی، یەکەم/ تەعینات زیاد بکرێت، دووەم/ دەست خۆشیتان لێ دەکەین کەوا ڕەواتبی شەهیدان و کەم ئەندامان و خانەنیشینان زیاد کراوە، بەڵام پێویست دەکات ئەوانی تریش ڕێکبخرێت، سێیەم/ منح و ئیعانات و مەسورفاتی ئوخرا بە ڕێژەیەك کەم کراوەتەوە کە ئێمەش لەگەڵ ئەوەین، چوارەم/ کەم کردنەوەی سەرفیات، بەڕاستی کەم کردنەوەی سەرفیات هەر بە ئەوەوە نابێت کە لێرە ڕەقەم کەم بکەینەوە، بەڵکو بەوە دەکرێت کە ئێمە لە کاتی تەشغیلیەکە دا زەبت و موراقەبە بکەین بە تایبەتی لە نەفەقاتی ئیداری و سەیارات و دەتوانین بەوە نەفەقات کەمێك کەم بکەینەوە، خاڵی دووەم: بە نیسبەت نەفەقاتی ئیستسماری، منیش هەر داواکارم زۆربەی ئەو پرۆژانەی کەوا زەرورین ئیشیان لەسەر بکرێت، هەوڵ بدرێت ئەولەیەتیان پێ بدرێت، من دەڵێم خۆشبەختانە کە بودجە هەندێك ئاراستەی تایبەتی وەرگرتووە لەوانەش 120 ملیار دینار کە بۆ سندوقی پێشخستنی تواناکانە، 150 ملیار دینار بۆ هەڵمەتی دروست کردنی قوتابخانەیە، 350 ملیار دینار بۆ سندوقی نیشتەجێ یە، 30 ملیار دینار بۆ پرۆژەی کارگەی پیشەسازیە، 50 ملیار بۆ پرۆژەی زراعیە، ئەمانە هەندێك لەو ئاراستانەن کە تایبەتیشن، بودجە و مافی مرۆڤ، پێویستە بودجە چاودێری مافەکانی جیا جیای مافی تاکەکانی کۆمەڵگا جێ بەجێ بکات، بە تایبەتی هەژاران، کێن ئەوانەی کە ئیستیفادە لە بودجە دەکەن؟ بێ گومان لە هەموو چینەکان خەڵکی هەژار هەن، بودجەی دیموکراسی، بەرزکردنەوەی ئاستی ئازادی و پێشخستنی ڕێڕەوی دیموکراسی بە تەرخان کردنی 90 ملیار دینار بۆ دەعمی ئەحزاب، بودجە هی چ ساڵێك؟ بودجە هی ساڵی 2010 یەك کە تا ئێستا ئەم بودجەیە نیسبەتێکی زۆر کەمی لەوانەیە لێ سەرف کرابێت، ئەوەی کە بزانین بە 12 مانگ دێتە کوردستان، بودجە وەسیلەیەکی جامدە، وەسیلەی حەیەوی بۆ سەرف کردنی بودجە دەزگاکان و کارمەندانی حکومەتە، بۆیە

شتێکی خەتەرە بە بێ بەڵگە کەسێك تاوانبار بکەین، هەرکەسێکیش بەڵگەیەکی دەست کەوت، غەدرە نەیخاتە بەرچاوی میللەت، بودجەو تەکنەلۆژیا، لەسەر ئاستی مەعلومات رێژەی ئەوانەی کە ئێستا ئەنتەرنێت بەکاردێنن، ئەوانەی کۆمپیوتەریان هەیە چەندە؟ من ئەم پێشنیارانەشم هەیە، یەکەم بۆ 6 شاری کوردستان، هەڵەبجەو و پێنجوین و چوار تا و قەڵادزێ و دوکان و چۆمان، کە شەش شار بوون لەگەڵ گوندەکانی کوردستان بە دەستی رژێم رووخێندراون، من داوا دەکەم کە ئەوانیش لەم بودجەیە بێبەش نەبن و هەوڵ بدەین، ئەوانە پێویستیان بە دوو بەشە، بەشێکیان ژێرخانی ئابووری لەم بودجە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، تەواو، خوشکە بێرڤان سەرهەنگ.

بەڕێز بێریڤان سەرهنگ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو شتانەی کە دەمویست باسی بکەم زۆربەی باس کرا، بەڵام وەکو خۆم کە لە لێژنەی تەندروستیم، چەند ئەندامێك داواکاری ئەوە بوو کە نەخۆشخانەی ئافرەتان بکرێتەوە، ئی منداڵان لە دهۆك، زۆر لەگەڵ ئەوەم کە بە زووترین کات ئەو شتە بکرێ، ئەویش لە پێشنیاری ئێمە هەیە لە راپۆرتی دارایی لە لێژنەی تەندروستی، بەڵام تەعریفێکی کورتی ئەو بودجەیە دەکەم کە هاتووتە پێشمان، ئەو بودجەیە من بە دەسکەوتێکی زۆر گرنگ دایدەنێم، چونکە لای من شەفافیەت گرنگە، کە دەبێنم شەفافیەتی تێدایە و کۆی داهاتی هەرێمی تێدا نووسراوە، چەند پرۆژەیەکی جوانیشی تێدایە، بە بێ جیاوازی لە هەموو سەرانسەری هەرێم، ئەگەر هاتوو پرۆژەیەك لە شوێنێك نەکرابێ و لە شوێنێکی تر دانرابێ، مەعنای ئەوە نیە ئەو بودجەیە خراپە، مەعنای ئەوە نیە ئەو شوێنە پێویستی بەو پرۆژەیە نیە، بەڵام باشتر ئەوەیە پرۆژە لە هەموو شوێنەکان بکرێ بە پێی پێویستی خۆیان، یەك داواکاریشم ئەوەیە کە بە نیسبەت کەم ئەندامان، راستە پارەیان بۆ زیاد کراوە، چونکە کەم ئەندام تەنها بە مووچە چارەسەر ناکرێ، بەڵکو پێداویستی زۆری پێویستە، ئەویش ئەوەیە لە باری کۆمەڵایەتی و لە باری نیشتەجێیەوە دەبێ ئیعتیباری بۆ دابنرێ وەکو هەر هاووڵاتیەکی ئاسایی ژیانی خۆی بباتە سەر، هەست نەکات بەو کەمییەی، نەك کەم ئەندامێك بێتە سەر جاددە و خەڵك دڵی پێ بسووتێ، لەبەر ئەوەی کەم ئەندامە و یارمەتی بدات، بەڵکو دەبێ ئێمە هەست بکەین ژیانی ئەو کەم ئەندامە لەئێمە خۆشترە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

رێزدار اسماعیل.

بەڕێز اسماعیل محمود عبدالله :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من سەرەتا دەستخۆشی لە لێژنەی دارایی و ئابووری دەکەم، بۆ ئەو هەموو هەوڵ و تەقەڵا و ماندووبوونەی لە چەند رۆژی رابووردوودا کە زۆر هیلاك بوون بەوەی کە توانیان راپۆرتێکی وا پێشکەش بکەن و ئەمڕۆ

موناقەشەی لەسەر بکەن، من دەمەوێ لەسەر سیاسەتی حکومەت تۆزێك قسە بکەم، دیارە سیاسەتی دارایی حکومەت زۆر روون و ئاشکەرایە، ئەوە زۆر گرنگە بۆ خەڵکی کوردستان کە بزانێ بودجەکەی چەندە و چۆن سەرف دەکرێ؟، بە تایبەت کە بە شێوەیەکی یاسایی خراوەتە چوارچێوەیەکی یاسایی بۆ هەموو ئەو پارانەی کە دیاریکراوە، چۆن و لە کوێ و چۆن بەکاردێت؟، ئەوەیان خاڵێکی زۆر گرنگە و من دەستخۆشی لە حکومەت دەکەم، بەراستی حکومەت یەکەم جارە شتی وا لە کوردستان، یان خەڵکی کوردستان ئاشنا بێت بەو بودجە راستیەی کە لە هەرێمی کوردستاندا هەیە، ئەو بودجەیە هەنگاوێکی زۆر گرنگە، بۆ یەکخستنەوە و نەهێشتنی ئەوەی کە باسی دەکەن، دوو ئیدارەیی، بە تەواو بوونی ئەو بودجەیە بە تەکمیل بوونی ئەو بودجەیە، بە موصادەقەکردنی ئەو بودجەیە هیچ کێشەی دوو ئیدارەیی لێرە و لەوێ باس ناکرێ، دوو وەزارەتی و دوو ئیدارە و دوو پارە باسی لێوە ناکرێ کە ئەوە خۆی هەنگاوێکی زۆر گەورەیە، بۆ یەکخستنەوەی تەواوی دوو ئیدارە و کۆتایی پێهاتنی، بە تایبەت کە ئەوە یەکەم جارە بەو شێوەیە هەموو خەڵك بزانێ و ئاگادار بێ، دیارە هەموو حکومەتێك حەز دەکات کاری باش بکات، هیچ حکومەتێك لە دونیادا نایەوێت لە حوکمەکەی خۆیدا فەشەل بێنێت، بە تایبەت حکومەتەکەی ئێمە کە لە قۆناغێکی زۆر گرنگ و هەستیاردایە، کە بەبەرنامەیە، حکومەت کاری باشی کردیە و خزمەتی زۆری کردیە و خزمەتی زۆر بەولاتی خۆی ئەکات، هەنگاوی زۆر باشی ناوە بەتایبەتی لەو بودجەیە کە ئێستا ناردراوە بۆ پەرلەمانی کوردستان و موصادەقەی لەسەر بکەین، کە دەبینین لە کارە باشەکانیدان من دەستخۆشی لێ دەکەم، کێ دەتوانێ بڵێ زیادکردنی مووچەی شەهیدان، ئەنفالکراوەکان، کەم ئەندامان، کارێکی خراپە؟، کێ دتوانێ بڵێ کردنەوەی 4 زانکۆ لە کوردستان، کارێکی خراپە؟، کردنەوەی 4 زانکۆ و دانانی بودجە بۆ ئەو 4 زانکۆیە کارێکی زۆر گرنگە و خەڵکی کوردستان لە رووی زانست و پەروەردەوە ئیستیفادەی زۆری لێ ئەکات، من خەڵکی ناوچەیەکی بچکۆلەم، لەوناوچەیەدا 60 دکتۆرا و ماجستێری تێدایە، رەنگە ئەوە کێشەیەك ببێت لە کوردستان، زۆری ئەو هەموو دکتۆرا و ماجستێرە کە بتوانین بەکاریان بێنین، کردنەوەی ئەو زانکۆیانە دەتوانێ ئیستیفادەیەکی زۆری لێ بکەین و هەموو ئەو خەڵکانەی کە هەیە بەکاری بێنین، ئەو مەکتەبە نموونەیانەی کە ئێستا دەکرێن و سالانە 100 تا 120 قوتابخانە لە کوردستان ئەکرێ جگە لە بودجەی وەبەرهەمهێنان، ئەوە کارێکی زۆر باشە و پێویستە دەستخۆشی لە حکومەت بکەین، سندوقی نیشتەجێبوون کارێکی زۆر باشە و خەڵك ئیستیفادەی زۆری لێ ئەکات، یەك خستنی وەزارەتی پێشمەرگە و دیاری کردنی بودجە بۆ 4 لیوای پێشمەرگە کارێکی زۆر باشە و دەستخۆشی لە حکومەت دەکەم، کە توانیوتی بەو شێوەیە رێکی بخات و لە کوردستان کە بریارە16 لیوا هەبێ، بەلام ئێستا بۆ 4 لیوا توانیویەتی بودجەیەکی زۆر باش و بەرچاو رێك بخات، کە مووچەی پێشمەرگەی هەرێمی کوردستان وەکو مووچەی چەکدارەکانی یان وەزارەتی ناوەخۆی عیراقی لێ بکات، کە زۆر لە خوشك و برایان باسیان لەوە کرد کە مووچەی پێشمەرگە کەم و کورتی هەیە، ئەوە کارێکی زۆر باشە و لە داهاتووشدا لەوانەیە لیواکانی تر بکەونە کار و ئەو مووچەیە بە هەمان مووچە کە لە عیراق وەردەگیری،

وەربگیرێ، دیاری کردنی بودجە بۆ حیزب و ڕێکخراوەکان، کە 90 ملیارە، یەکەم جارە ئەو یاسایە کاری پێ بکرێ، کە زۆر لە حیزب و ڕێکخراوەکانی کوردستان، داوام لەسەر ئەوە بوو کە دەبێ، لەبەر ئەوەی یاسا هەیە، یاسایەکە جێبەجێ بکرێ، میزانیەیەك بۆ حیزب و ڕێکخراه سیاسیەکانی کوردستان دیاری بکرێ، ئەوەشیان کارێکی باشە، کێ ئەتوانێ بڵێ ئەوە کارێکی خراپە و بە یاسا تەنزیم ئەکرێ، هەموو حیزب و ڕێکخراوەکان بە یاسا لەو بودجەیە کە دەستنیشان کراوە بەشی خۆیان ئەبەن بە پێی ئەوەی کە لە یاسای ئەحزابدا، لە داهاتوودا پرۆژە یاسایەکەی پێ دەردەچێ، لەگەڵ ئەوەشدا کەم و کورتی هەیە، بەڵام ئێمە دژی حکومەتەکەی خۆمان نین، حکومەتی خۆمان بۆ ئێمەی ناردووە، نەیشاردۆتەوە، بودجەیەکی بۆ ئێمە ناردیە، کە ئێمە تەواوی بکەین، نەیشاردۆتەوە و بە ئاشکەرا دەڵێ: بە هۆی تێکەڵاوی حیزب و حکومەت، ڕەنگە لێرەو لەوێ هەندێ کەم و کورتی تێکەوتبێ، بۆ پەرلەمانی کوردستانی ناردووە، کە لێژنەکان لە پەرلەمانی کوردستان موناقەشەی لەسەر بکەن، هەموو ئەو شتانەی کە زیاد و کەمی تێدایە ئێمە دەتوانین بڕیاری لەسەر بدەین، ئێمە دەتوانین لەگەڵ وەزیری دارایی، لەگەڵ وەزیری پلان دانان پێیان بڵێین، خاڵە باشەکان کە دەستخۆشێم لێ کردن، ئەو خاڵانەش کە کەم و کورتی لە بودجەکە دایە، پێیان بڵێین جەنابی وەزیری دارایی ئەوە کەم و کورتیە و فەرموو چاکی بکە وەکو هەموو ئەو خوشك و برایانە کە لە ئەورۆ و بە تێر و تەسەلی باس لە کەم و کورتیەکان کرا، با ئێمە باشی بکەین، با بە باش بڵێین باش و بە خراپیش بڵێین خراپ، حکومەت کارە چاکەکانت دەستخۆشی لێ ئەکەین، کارە خراپەکانیش داوات لێ ئەکەین چاکی بکەی، کەم و کورتیەکانت باش بکەی، ئەوە کارێکی زۆر باشە، حکومەت نەیشاردۆتەوە زۆر بە ئاشکرایی ناردوویتی و ئێمە دەتوانین لەگەڵیان باس بکەین، من پێش ئەوەی باسی کەم و کورتیەکان و هەنێ شتی تر بکەم، دەمەوێ باسی ناوچەکەی خۆم بکەم کە وەکو هەموو ئەندام پەرلەمانە بەڕێزەکانی باسی ناوچەکانیان کرد، دیارە ئەو ناوچەیەی کە منی تێدایە و نوێنەرایەتی تێدا ئەکەم، ئەو ناوچەیە ناوچەیەکە لە ڕووی قوربانی، قوربانیەکی زۆری داوە، لە ڕووی وێرانکاری ناوچەیەکی وێرانە، لە ڕووی خزمەت گوزارییەوە، خزمەتگوزارییەکی کەمی پێگەیشتووە، داواکارم لە وەزارەتی دارایی، لە ئەندامانی پەرلەمانی بەرێز، لەو پارە زیاد و کەمانەی کە لە پرۆژەکاندا هەیە، بتوانین شتێك بۆ ئەو ناوچانەی کە زەرەرمەند بوون و کەم دەستی خزمەت گوزارییان پێگەیشتیە، بتوانێ دەستی خزمەت گوزاری و بە تایبەتی ئەو ناوچەیە من کە ناوچەیەکە لە ڕووی گەشت و گوزارییەوە حکومەت ئیستیفادەکی زۆری لێ دەکات، دەتوانێ پلانی باشی بۆ هەبێت وەزاەرتی شارەوانی و ئیستیفادەی زۆر باشی لێ دەکرێ، ناوچەیەکە بوویتە ناوچەیەکی نێودەوڵەتی ئێستا لەوناوچەیەدا حکومەتی هەرێمی کوردستان ئیستیفادەیەکی زۆر ئەکات، ڕەنگە ئەو ناوچەیە و ناوچەکانی تریش بە تایبەتی لەو ناوچەیەدا ڕەنگە مانگانە دوو ملیار تا سێ ملیار دینار واریداتی بێ بۆ حکومەت، پێویستە لەو داهاتەی کە لە ناوچەکەدا دەستدەکەوێت، کە ناوچەکەش ناوچەیەکی مەغدورە، بەشێك لەو داهاتەی کە خەڵکی ناوچەکەش داوای دەکات، بەشێك لەو داهاتەی لەو ناوچانەدا سەرف بکرێتەوە کە داهات لێ بەدەست دێ، من دەمەوێ باسی لێژنەی ناوەخۆ

بکەم، وەزارەتی ناوەخۆ دەستخۆشیان لێ دەکەم بۆ ئەوەی کە بۆ پاراستنی ئەمن و ئاسایشی وڵات کە ئێمە هەموومان دەزانین لە سایەی ئەو ئەمن و ئاسایشەی کە لە وڵاتی ئێمەدا هەیە، هەمووی لە چاوی هێزە چەکدارەکانی ناوەخۆیە، لە چاوی وەزارەتی ناوەخۆ و ئاسایشە، کە خۆش بەختانە هەموو لایەکمان شانازی بە ئەو ئەمن و ئاسایشە دەکەینەوە لە وڵاتی خۆمان، لەگەڵ ئەوەشدا ئێمە کەم و کورتی لە وەزارەتی ناوەخۆدا بەدی ئەکەین، بە تایبەتی هەندێ لە میلاکاتی زیاد و کەمیدا کە لەگەڵ جەنابی وەزیر دانیشتین، موناقەشەی زۆرمان کرد و چەندین کۆبوونەوەمان لەگەڵ جەنابیان کرد، ئەو زیاد و کەمە بۆ ئێمە ماوەتەوە، من داوا لە جەنابی وەزیری دارایی دەکەم، ئەو زیاد و کەمەی کە لە وەزارەتی ناوەخۆدا هەیە سەبارەت بە میلاکاتیاندا، چاوی پێدا بخشێتەوە و بتوانین زیادەکانی لێ لادەین و بە پێی پێویستی وەزارەتی ناوەخۆ ئیشی بۆ بکەین، دیارە هەندێ کەم و کورتی تر لەسەر وەزارەتی ناوەخۆ لەسەر بودجەکە بەدی ئەکرێ، ئەویش ئەوەیە کە رەنگە لە هەولێر هەندێ وەکو برادەران باسیان کرد، 11 ژوور و هۆڵی کۆبوونەوەکان لە لقی دوو دروست کراوە، لەسەر بودجەی وەزارەتی ناوەخۆ، ئێمە لەگەڵ جەنابی وەزیر دانیشتین و موناقەشەی ئەوەمان کرد، جەنابی وەزیر بێ ئاگایی خۆی نیشاندا لەم مەسەلەیە، من لەگەڵ ئەوەشدا حەق ئەدەمە ئەوەی کە بەراستی بۆ ئەو شوێنانەش هاوکاری بکرێ، چونکە ئەو هاوکارییەی کە بۆ ئەوانە دانراوە پارەیەکی زۆر کەمە، سەد و چەند ملیۆنێکە، دیارە ئەوە بە هۆی ئەوەیە کە لە یەکی شوباتی 2004 ئەو تەقینەوە گەورەیەی کە لە هەردوو ، مەڵبەندی یەکێتی و لقی دوودابوو، سەدان کادیری تێدا شەهید بوو، وەزیر و پارێزگار و چەندین مەسئول و کاربەدەستی تێدا شەهید بوون، بینایەکانیشی بەسەر یەکدا وێران بوون، ئەوە دەکرێ حکومەت چاوی لێ بکات ئەو شوێنانە، وەکو شوێنەکانی تر کە تەقینەوەی تێدا ئەکرێ، چاکبکرێنەوە، بەڵام دەکرا لە جیاتی ئەوەی لەسەر وەزارەتی داخیلیە بێت، دەبوایە وەزارەتی مالیە یان لە ئەنجومەنی وەزیرانەوە بە بریارێك شتێکی بۆ تەخصیص کرابا و ئەوانە قەرەبوو کرابانەوە، لەسەر وەزارەتی ناوەخۆ تەکیەی شێخ کاکە هەیە، ئەوە کەم و کورتیە، وەزارەتی ناوەخۆ چ پەیوەندی بە تەکیە هەیە؟ ئێمە رێزمان هەیە بۆ هەموو تەکیەکان کە هەیە، بەڵام دەبوایە ئەو پارەی کە بۆ چاککردن و چاککردنەوەی تەکیەی شێخ کاکە دەستنیشان دەکرا، دەبوایە لە وەزارەتی ئەوقاف بێت لە جیاتی ئەوەی لە وەزارەتی ناوەخۆ بێت، ئەوە هەڵەیە، کە لەگەڵ جەنابی وەزیریش باسمان کرد، ئەویش بە هەمان شێوە دانی بەوەدا نا کە ئەوە کەم و کورتیە، دەبوایە لە جیاتی ئەوەی کە لە وەزارەتی ناوەخۆ بێت، لە وەزارەتی ئەوقاف بوایە و حەقی خۆیەتی لەوێ هەر جۆرە هاوکارییەك بکرێت، لەسەر حیسابی وەزارەتی ناوەخۆ نەبوایە، سەبارەت بە هەردوو ئاسایش، راستە ئێمە لە لێژنەی ناوەخۆ گلەییمان لەوە هەبوو، رەخنەمان لەوە هەبوو، کە دەبوایە ئەو دوو ئاسایشە بەیەك بودجە بهاتبایە، بەڵام لێرەشدا پێم وایە حکومەت چۆن لە بودجەکەدا شەفاف بووە، لەوەش راستگۆ بووە لەگەڵ ئێمە، نەیشاردۆتەوە کە دوو ئاسایش هەیە، راستە لە هەرێمی کوردستان دوو ئاسایش هەیە، دەیتوانی حکومەتی هەرێمی کوردستان بە یەك کوراسە لەسەر بەرگەکەیدا بنووسێ، بودجەی ئاسایشی

هەرێمی کوردستان، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا حکومەت شەفاف بووە و بە شەفافانە ناردوویەتی و بە دوو میزانیەی جیا ناردوویەتی، ئێمە لە لێژنەی ناوەخۆدا پێشنیار دەکەین کە ئەو بودجەیە لە ماوەی سێ مانگدا یەك بخرێت، بە یەك بودجە بنێردرێتەوە، بۆ ئەوەی هەردوو ئاسایشیش یەك بگرنەوە، لە کۆتاییدا داوا دەکەم مووچەی هێزەکانی پۆلیس و ئاسایش، وەکو هێزەکانی بەغدای لێ بکرێت، کە ئەوەیان داوایەکی زۆری لەسەرە و حەقی خۆشیانە هێزەکانی ئاسایش و پۆلیسی وڵاتی خۆمان وەکو هێزەکانی بەغدا بێ، کە چی لە وەزارەتی ناوەخۆی عیراق وەردەگرن، بە هەمان شێوە هێزەکانی ناوەخۆشمان وەربگرێت، پێشنیار دەکەم، حکومەتی هەرێمی کوردستان چی دی ئەو مەعمەل و شتانەی کە لە وەزارەتی صیناعە هەیە، دروستیان نەکات و ئیهتیمامیان پێ نەدا زیاتر لەوە، بەکاریان نەیێ و بیانفرۆشی و زیاتر دەعمی کەرتی تایبەت بکات، پێشنیار دەکەم لە بودجەی ئیحتیات پارەیەك بۆ پارێزگاکان تەرخان بکرێت، پەرەپێدانی پارێزگاکان دەستنیشان بکات، ئەوە کارێکی زۆر گرنگە و ڕەنگە زۆر داوای لەسەر بێت و لە قەزا و ناحیەکان و پارێزگاکان موناقەشەی کرایە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ گشت ئێوەی بەڕێز کە زۆر بەراشکاوی و لەبەرژەوەندی ئەو هەرێمە قسەتان کرد، ئێستا کۆتایی بە دانیشتنەکە دێنین تاکو سبەی سەعات 10 بە خواتان ئەسپێرین، خوا ئاگادارتان بێ.

فرست احمد عبدالله	ارسلان بایز اسماعیل	محمد قادر عبدالله(د.کمال کەرکووکی)
سکرتێری پەرلەمانی	جێگری سەرۆکی پەرلەمانی	سەرۆکی پەرلەمانی

كوردستان – عێراق
كوردستان - عێراق

پەرلەمانی کوردستان - عێراق

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژماره (5)ی نائاسایی

پێنج شەممە رێكەوتی 25\2\2010

خولی سێیەمی هەڵبژاردن

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژماره (5)ی نائاسایی

پێنج شەممە ڕێكەوتی 2010/2/25

كاتـژمێر (10)ی پـێش نیـوەڕۆی ڕۆژی پێـنج شـەممە ڕێكـەوتی 2010/2/25 پەرلـەمانی كوردسـتان - عێراق بە سەرۆكایەتی بەڕێز محمد قادر عبدالله(د.كمال كـەركووكی) سـەرۆكی پەرلـەمان و, بـە ئامـادەبوونی بەڕێز ارسلان بایز اسماعیل جێگری سەرۆك و, بـەڕێز فرسـت أحمـد عبـدالله سـكرتێری پەرلـەمان, دانیشـتنی ژمارە (5)ی نائاسایی خولی سێیەم, ساڵی (2010) ی خۆی بەست.

بەرنامەی كار:

بەپێی حوكمەكانی بڕگـە (1)ی مـاددە (20) لـە پێـڕۆی نـاوخۆی ژمـارە (1)ی هـەمواركراوی سـاڵی 1992ی پەرلەمانی كوردستانی عێراق, دەستەی سەرۆكایەتی پەرلەمان بڕیاری درا دانیشـتنی ژمـارەی (5)ی نائاسـایی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە كات (10)ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی پێنج شەممە ڕێكەوتی 2010/2/25 دا بەم شێوەیە بێت:

1 . بـەردەوام بـوون لەسـەر گفتوگـۆ كـردن و بڕیـاردان لەسـەر پـڕۆژە بودجـەی سـاڵی 2010ی هـەرێمی كوردستان ـ عیراق.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بەناوی گەلی كوردستان، دانیشتنەكەمان دەكەینەوە، خولی سێیەمی هەڵبژاردن، ساڵی یەكەم، خولی گرێدانی یەكەم، ژمارەی دانیشتن 5ی نائاسایی، ڕۆژی دانیشتن 2010/2/25.

بەرنامەی كار:

بە پێی حوكمی بڕگە 1 ی ماددەی 6 لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە 1 ی هەمواركراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی كوردستان ـ عیراق، دەستەی سەرۆكایەتی پەرلەمان بڕیاری دا بەرنامەی كاری دانیشتنی ژمارە 5ی نائاسایی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە كاتژمێر 10 ی پێش نیوەڕۆ لە ڕۆژی پێنج شەممە ڕێكەوتی 2010/2/25 بەم شێوەیە بێت:

1 ـ بەردەوام بوون لەسەر گفتوگۆ كردن و بڕیاردان لەسەر پرۆژە بودجەی ساڵی 2010ی هەرێمی كوردستان ـ عیراق.

بەخێرهاتنی وەزیرە بەڕێزەكان دەكەین، بەخێرهاتنی كاك شێخ بایز و كاك د.علی سندی و كاك رشید و كاك سیروان و كاك دڵشاد دەكەین، زۆر بەخێربێن، هەروەها بەخێرهاتنی قونسولگەری ئەڵمانیا دەكەین كە بە میوانداری لەسەرەوەیە بۆ سەیركردنی دانیشتنەكە، بەخێرهاتنی هەر هەموو لایەك دەكەین، ئێستا بەردەوام دەبین لەسەر كارەكان، ئەو ناوانەی كە مابوون تەواوی دەكەین، كاك عدنان فەرموو.

بەڕێز عدنان عثمان احمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بەو حوكمەی كە نوقتەی نیزام پەیوەست نیە بە بەرنامەی كارەوە، بەڵكو پەیوەستە بە یاساوە، من لێرە بەڕەسمی داوا لە دەستەی سەرۆكایەتی دەكەم تەوزیحی رەسمی بدەن لەسەر قسەكانی جێگری سەرۆكی پەرلەمان كە پێریَ لە دوای دەرچوونی ئێمەوە و ئامادەنەبوونی ئۆپۆزسیۆن لە پەرلەمان دا كردی، دەمەویَ تەوزیحی ئەوەش بدەن كە چۆن دەكرێت مەسەلەی بودجە كە مەسەلەیەكە پەیوەستە بە هەموو كۆمەڵانی خەڵكەوە بە بێ ئامادەبوونی ئۆپۆسیۆن كە نزیكەی 35٪ی پەرلەمان پێك دێنن، 35 ئەندام پەرلەمانی كوردستان.......

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

تكایە، زۆر سوپاس ئەوە لەبەرنامەی كار نیە، دوایی دەتوانن یاداشتی جەنابتان بهێننە سەرۆكایەتی و لەسەری قسەی دەكەین، جەلسەكەش بە ئامادەبوونی ئۆپۆزسیۆن بەردەوام بوو، بە هەموو لایەكەوە تەواو بوو، لیژنەی دارایی كەرەمكە بۆ جێگەی خۆتان، كاك سەرهەنگ فەرموو.

بەڕێز سەرهەنگ فرج محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دیاره دوو ڕۆژە بەبڕیاری سەرۆکایەتی پەرلەمان ڕێگە بە کەناڵەکانی ڕاگەیاندن نادەن بێنە ژوورەوە بۆ تەختیە کردنی دانیشتنەکان، بەڵام ئەم بڕیارەی جەنابتان سەرجەم ڕۆژنامەنووسانی گرتووەتەوە، یەعنی تکایە من داواکارم چاوێك بەو بڕیارە بخشێننەوە، لایەنی کەم پەیامنێری ڕۆژنامە و گۆڤار و سایتەکان لێرە ئامادە بن.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس بۆ ڕوونکردنەوەکەت، بە حەقیقەت بۆ ڕاگرتنی هێمنی و قودسیەتی ناو قاعەی پەرلەمانی کوردستان، هەروەکو گشت پەرلەمانەکانی تری سەرتاسەری دونیا بۆ هیچ کەناڵێکی لایەنی حیزبی و سیاسی نیە لەناو قاعەکە بێت، ئێمە بە ئەمانەتەوە کەناڵی پەرلەمان و ڕاگەیاندن بە ئامانەتەوە گشت دانیشتنەکان و گفتوگۆی گشت لە ئێوەی بەڕێز و هەتا وەکو ئەو مولاحەزەیەش کە کاك عدنان ئیشارەی پێی کرد کە ئەگەر سانسۆر هەبووایە ئەوەی لێ لادەدرا، ئەوەش بە ئەمانەتەوە گەیەنرایە شوێنی خۆی، ئێمە بە ئەمانەتەوە کاسیەتەکانتان تەسلیم دەکەین، تاکو شوێنێك لەناو ئەم قاعەیە تەرتیب دەکەین بۆ گشت کەناڵەکان کە بتوانن لەوێوە ڕۆژانە ئاگایان لێ بێت، تکایە ئەو مەوزوعە تەواو، ئێستا داوا دەکەین لە ڕێزدار سەروەر عبدالرحمن فەرموو.

بەڕێز سەروەر عبدالرحمن عمر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بەو بودجەیەی کە لەبەردەستمان دایە و گفتوگۆی لەسەر دەکەین دەتوانین لە دوو لایەنەوە تێی بڕوانین، یەکەمیان ئەوەیە کە تا ئاستێکی باش سیاسیەتێکی ئابووری گونجاو و هاوسەنگی تیادا ڕەنگی داوەتەوە، دەتوانم بڵێم گرنگی زیاتر بەو کەرتانە دراوە کە ئەولەویاتیان هەیە، بۆ نموونە ئێمە لەو وڵاتەدا قەیرانی نیشتەجێ بوونمان هەیە کە هاتووە 350 ملیار دینار بۆ سندوقی نیشتەجێ بوون، جگە لەو بڕە پارەیەی کە بۆ سولفەی عەقار تەرخان کراوە، هەروەها لەبواری پەروەردەدا ئێمە کێشەی دوو مەکتەب و سێ مەکتەب و کێشەی دوو دەوام و سێ دەوامەمان هەیە لەناو هەموو قوتابخانەکاندا، ئەوەیە کەوا هەم 120 ملیار تەرخان کراوە بۆ هەڵمەتی نیشتمانی و دروست کردنی قوتابخانەکان و هەم ئەو قوتابخانانەی کەوا لە بەرنامەی وەزارەتی پلاندانان داهاتووە، وە جگە لەمە دەتوانم بڵێم هەم بۆ کەمکردنەوەی گرفتی لاوان و کێشەکانی لاوان و هەم دابین کردنی کادیری زانستی 120 ملیار کە تەرخان کراوە، من پێم وایە لە بواری خوێندنی باڵادا کارێکی زۆر کراوەو بڕێکی باش لە بودجە تەرخان کراوە هەم لە پرۆژە بەردەوامەکاندا کە 94 ملیار تەرخان کراوە وە هەم لە پرۆژە تازەکان دا کە 68 ملیار بۆ پرۆژەکانی ئەم ساڵ تەرخان کراوە، جگە لە دروست کردنی چوار زانکۆ، وە گەلێ لایەنی تری گەشی تیادا دەبینین، بەڕێز

سەرۆکی پەرلەمان، بەلاّم لەگەلٚ ئەمانەشدا دەتوانم بلێم بودجەکە بێ کەموکورِی نیە و هەندێك سەرنج و تێبینی هەیە کە دەتوانم لێرەدا بیخەمە ڕوو، یەکێك لەوانە پەلەپروزەیەك دیارە بە ئامادەکردنی بودجەکەوە ئەویش دەتوان بۆ ئەوەی بگێرِمەوە کە هەرچەندە من خۆم بە مەحامی حکومەت نازانم بەلاّم وەزیرە بەرِێزەکان لێرەن و دەتوانن خۆیان وەلاّمی بدەنەوە، کە دەڵێین ئەو بودجەیە دواکەوتووە، ئەم بودجەیە دواکەوتووە کە دەبووایە لەسەرەتای مانگی 10 دا بهاتبایە، بەلاّم ئێمە دەزانین کە لە کۆتایی مانگی 10 دا حکومەت پێك هاتووە، لەو ماوە کورتەش دا ناکرێت پرۆژەیەك ئامادە بکرێت بەو جۆرەو کابینەیەکی تازەیە، پێم وایە ئەو پەلەپروزەیەی هەر پێیەوە دیار دەبێت، خالێکی تری ئەوەیە کەوا ئێمە یەکێك لە کێشەکانمان کە دەکرێت هاوسەنگیەك هەبێت لە نێوان وەزارەتەکاندا لەگەلٚ ئەوەشدا دەبێت ئێمە پێویست لەگەلٚ پێویست تر جیا بکەینەوە، وە گرنگ لە گەلٚ گرنگتر جیا بکەینەوە، ئەو برِە بودجەیەی کە داندراوە ناکرێت هەموو ئەو داواکاریانەی کەوا لە وەزارەتەکان دا هاتوون جێ بەجێ بکرێت، بە پێی ئەو بەرنامەی کە لەبەردەستدایە (شازدە ترلیۆن و سەد و بیست و حەوت ملیار و حەوت سەدو پەنجا و سێ ملیۆن) داوا کراوە لەلایەن وەزارەتەکانەوە، بەلاّم خۆی بودجەکە یازدە ترلیۆن و ئەوەندەیە، جگە لەوە ئەمە پێش پەسەند کردنی بودجە لە بەغداوە هاتووە لەدواتر دا وەکو دەیزانین کەوا نزیکەی ترلیۆنێکیش و کەم تر لە ترلۆنێك کەم کرایەوە، بەرِێز سەرۆکی پەرلەمان سەرباری ئەمانە هەندێك سەرنجی ترم هەیە پێم وایە دەتوانین لێرەدا بیخەینە ڕوو، ئەگەر چی ئێمە نزیکەی 20 ڕۆژ بەردەوام بووین لەسەر گفتوگۆ کردن لەسەر ئەو بودجەیە لە لیژنەکان کەوا سەرجەم لیستەکانی تر و نوێنەری هەموو لایەکی تیایە و هەموو بیروڕاو سەرنجەکانی خۆمان دەربرِیوە، مایەی دەست خۆشی کردنە لە لیژنەی دارایی کەوا نزیکەی 90% ی ئەو سەرنج و پێشنیار و ڕەخنانە لە ڕاپۆرتەکەیاندا جێی کراوەتەوە، هەندێك خالٚ هەیە کە دەمەوێت بیخەمە ڕوو، یەکێك لەوانە پێویستە کاربکرێت بۆ ئەوەی سەرجەم داهاتی هەرێمی کوردستان بە شێوەیەك، بە یاسایەك ڕێك بخرێت، لەبەرئەوەی پێم وایە ئەو داهاتەی کەوا هاتووە ناتەواویەکی تیادایە، خالێکی تر ئێمە لە لیژنەی نەزاهەدا داوامان کردبوو کەوا نەفەقاتی سیادی سەر بە سەرۆکایەتیەکانی سەرۆکایەتی هەرێم و سەرۆکایەتی حکومەت و سەرۆکایەتی پەرلەمان و هەروەها ئەمانە تا ئاستێکی بەرچاو کەم بکرێنەوە، ئەو برِە پارەیە بخرێتە سەر پرۆژەکان، بەلاّم تیایدا هاتووە کە پەسەند نیە و هیوادارم پەسەند بکرێت، خالێکی تر سەبارەت بەو زانکۆیانەی کەوا کراونەتەوە، هەنگاوێکی باشە، بەلاّم من لێرەدا پێشنیاری ئەوە دەکەم کە پەلە بکرێت لە دروست کردنیان و چاودێریەکی توندیان بخرێتە سەر، بۆ ئەوەی پێداویستیەکانیان بۆ دابین بکرێت، چونکە ناکرێت زانکۆ بکرێتەوە و پێداویستی تەواو نەبێت و یاخود کەموکورِی هەبێت، پێشنیارێکی ترم ئەوەیە کەوا بەشی نەوعی بکرێتەوە لەوانەدا، هەرچەندە ئەمە بابەتێکی سرف زانستیە، بەلاّم پەیوەندارە بە بودجەوە، چونکە بەشی زانستی کە دەکرێتەوەپێویستی بە بودجە هەیە و کە ئەمەش لە پەنا پلاندانانەدا هەبێت، خالێکی تر من پێشنیار دەکەم برِی ئەو 120 ملیارەی تەرخان کراوە بۆ تواناسازی لاوان لەم سالٚ دا تایبەت

بکرێت بە کەوادیری ئەو زانکۆیانە بۆ ئەوەی لە ماوەیەکی کورت دا کێشەی نەبوونی کادیری زانستیان نەبێتن، هەروەها خاڵێکی تر کە هاتووە لەبەرنامەکەدا سەبارەت بە دامەزراندن لە وەزارەتی خوێندنی باڵا موافەقەی 912 کەسیان بۆ کراوە، ئەو 912 کەسە من پێم وایە بەشی زانکۆ کۆنەکان ناکات چ جای ئەوەی 5 زانکۆی تازە کراوەتەوە بە زانکۆی سۆرانەوە کەوا ئێمە لە جەولەکانماندا بۆ زانکۆکان بۆمان بەدیار کەوتووە کەوا کێشەیەکی زۆر هەیە لە کارمەند و خزمەتگوزار و مامۆستا و لایەنەکانی تریش، هەروەها سەبارەت بە وەزارەتی پەروەردە کە دیسانەوە داوای دامەزراندن 22520 کەسیان کردووە، هەرچەندە ئێمە پێمان وایە ئەو ڕێژەیە زۆرە، بەڵام 1500 کەسیان بۆ موافەقە کراوە، بۆیە لێرەدا ئێمە داوای ئەوە دەکەین کەوا ڕێژەی دامەزراندن لە وەزارەتی تەربیە زیادبکرێت، بەلای کەمەوە لە 5 هەزار کەس کەمتر نەبێت، خاڵێکی تریان هەر سەبارەت بە خوێندنی باڵاوە، ئێمە لە شاری چەمچەماڵ دا سێ کۆلیژ هەیە، کۆلیژی زانستە سیاسیەکان، کۆلیژی پەروەدە و کۆلیژی پەروەدەی بنەڕەتی، هەر سێ کۆلیژەکە لە کرێدان، ئەو سێ کۆلیژە واتە بینایەی خۆیان نیە، پێشتر داوایان کردبوو کەوا بینایەیان بۆ دروست بکرێت، بەڵام بینایەکەیان بۆ دروست نەکراوە، وە موافەقەی خوێندنی باڵا و ئەنجومەنی وەزیرانیشیان هەیە لە ساڵی ڕابردوودا کە بخرێتە پرۆژەی بودجەی ساڵی 2010 ەوە، نەخراوەتەوە، ئێمە هیواداریین هەرچەندە ئێمە لە لیژنەی پەروەدەدا و لە ڕاپۆرتی خۆشماندا دەست نیشانمان کردبوو، بەڵام لە ڕاپۆرتەکەدا نەهاتووە، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، سەبارەت بە یەکگرتنەوەی دەزگاکای مین و ئاسایش و چاودێری شەش مانگی بۆ دیاری کراوە، پێم وایە شەش مانگ زۆرە، هەر بۆیە من لێرەدا داوادەکەم کە پێویستە کاتەکەی لە دوو تا سێ مانگ بێت، بە تایبەتی ئەوەی کە سەبارەت بە دەزگای چاودێریە کە پەیوەندارە بە پەرلەمانەوە، ئێمە خۆمان لێرە پەلەی تێدا بکەین و مشورەتی بخۆین و بۆ ئەوەی زوو تر کارەکانی بکرێت، بۆ ئەوەی ئێمە ئەو پرۆژەی بودجەیە باشتر بێت، وەکاری باشتری لەسەر بکرێت و شەفافانە تر بێت، من پێشنیاری ئەوە دەکەم/ یەکەم: چاودێری باشتر بێت و کارا تر بکرێت، دووەم: بە زووترین کات پرۆژە یاسای دەستەی نەزاهە گفتوگۆی لەسەر بکرێت و پەسەند بکرێت، سێیەم: دەستەی نەزاهە پێك بهێندرێت بۆ ئەوەی بە چاودێریەکی توند تر ئێمە بتوانین بەسەر دامودەزگاکاندا هەمان بێت، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان بەڵێ ڕاستە ئەو بودجەیە کەموکوڕی تیا دایە، وە لە هەندێ شوێندا مۆرکی دوو ئیدارەیی پێوە دیارە، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا دەتوانین بڵێین کە دەڵێین مۆرکی دوو ئیدارەیی، بەڵێ بە دوو ئاسایش هاتووە، بەڵێ بە دوو دیوانی چاودێری هاتووە، بەڵێ دوو دەزگای مین هاتووە، بەلام لەگەڵ ئەوەشدا دەتوانم بڵێم ئەمە ڕەنگدانەوەی واقعێکی ڕابردووە، حکومەت بە شەفافانە ویستویەتی ئەو شتەی هەیە دەری ببڕێت، نەی ویستووە هەندێ شت هەیە بیشارێتەوە، تەعامولی لەگەڵ واقع کردووە، جگە لەمە دەتوانم بڵێم هەندێك پرۆژەی حیزبەکانیش تیایدا ڕەنگی داوەتەوە، لە لق و لە مەڵبەند و، وە لەچەند لایەنێکی تریش، بەڵام ئەمە بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، تەنها دوو حیزبی دەسەڵاتدار دەتوانم بڵێم ناگرێتەوە، ئێمە بە حوکمی ئەوەی لەم وڵاتەدا حیزب و حکومەت تێکەڵ کراون، بە هۆی ئەو بارودۆخەی کەوا هەبووە، ئەگەر لە

ولاَتانی تر حیزب ئامرازێك بێت له سەردەمێكی دیموكراسی دا بۆ ململانێیەكی سیاسی دروست بوو بێت له پرۆسـەیەك دا، بـەلاَم لـە كوردسـتان دا خـەباتی رزگـاریخوازی كـورد حیزبـەكان كردوویانـە و حیزبـەكان حكومەتیان دروست كردووە، حیزبەكانن كەوا هاتوون و ئەمڕۆش ئەو تێكەڵیە هەیە، پێویستە لەسەر ئێمە كار بكەین بۆ ئەوەی حیزب لە حكومەت جیابكەینەوە، هەر بۆیە دەكرێت حیزب دەربهێنین لە زانكۆكـان و لـە مزگەوتـەكان و لـە فەرمانگـەكان و لـە هـەموو قوتابخانـەكان و لـە هـەموو شـوێنەكانی تـریش، بـەڕێز سەرۆكی پەرلەمان، لێرەوە ئێمە دەكرێت داوای ئەوە بكەین، تەنها پارتی و یەكێتی نین كەوا ئەو كارانـەیان كردبێت، ....

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

رجائەن مەچۆ سەر حیزب، باسی ڕاپۆرتەكە بكە، وەختەكەت تەواو بوو، كاك سەروەر فەرموو.

بەڕێز سەروەر عبدالرحمن عمر:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمـە داوای ئـەوە دەكـەین كـەوا دیـوانی چـاودێری یـەك بگرێتـەوە، بـۆ ئـەوەی بـە شـەفافانە تـر چـاودێری كاروبارەكان بكات و ڕاپۆرتی خۆی بنووسێت، بەلاَم لەمەشیان دا ئەوە دەڵێم ناكرێت دیوانی چاودێری كـەوا بۆ خۆی داگیر كراوە لەلایەن لایەنێكەوە، بۆیە ....

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك عبدالقادر فەرموو.

بەڕێز عبدالقادر اكرم جمیل:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

وەڵلاهـی بەڕاسـتی هـەتا ئێسـتاكە تەقریبـەن زۆر ئـەو قسـانەی كـەوا حـازرم كردبـوو، یـەعنی تەقریبـەن هەمووین گوت، فەقەت لـە نیسبەت حیزبەكانـەوە، ئێسـتا حیزبـەكان خاسـەتەن حیزبـە توركمانیـەكان كـە قەسدم ئەترافە توركمانیەكانە، هەتا ئێستا بودجەیان زۆر زۆر كەمترە لـە حیزبـە كوردیـەكان، هـەتا ئێسـتا حیزبە توركمانیەكان و ئەترافە توركمانیەكان پێیان ناكرێت فەرعێك لە ئەوەیەكی تر بكەنەوە، چونكە بە سەراحەت بودجـەیان زۆر زۆر كـەمترە لـە حیزبـەكانی دی، هـەروەكو هـەمووومان دەزانـین یـەعنی میللـەتی توركمان دووەمین میللەتە لەناو هەرێمی كوردستان دا، یەعنی دەبێت حسەیەكی چاكی هـەبێت بـۆ ئـەوەی بتوانێ خزمەتی خۆی بكا و، هەروەها خزمەتی هەرێمی كوردستانیش بكات، زۆر زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

تكایە باسی میزانیەكە بكەن، كاك قادر فەرموو.

بەڕێز قادر حسن قادر:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەڕاستی ئەو بودجەیەی کە پێشکەش کراوە ئەو بودجە تەخمینیە بە دەستکەوتێکی باشی دەزانم بە عومومەن، ئەو موناقاشانەی لەسەری کراوە لەخلالی ئەو چەند ڕۆژەو ئەو چەند هەفتەی ڕابردوو، لە لیژنە هەمیشەیەکانی پەرلەمانیش نیشان درا ئەو پەڕی دیموکراسیەت و شەفافیەتە، بێ گومان هیچ شتێکیش بێ کەموکوڕی نابێت، بەڵام بە شێوەیەکی گشتی من بە دەسکەوتێکی دەزانم، حەقیشە ئەو ئازادیە و ئەم شەفافیەتە و دیموکراتیەتە ئێمە هەموومان بەهەند هەڵبگرین و ڕێزی بگرین و بیپارێزین، سەرەتا من هەندێك پێشنیار دەخەمە ڕوو ئینجا دێمە سەر کارەکانی لیژنەکان کە لیژنەکەمان لیژنەی ناوخۆ و لیژنەی ئاسایش و ئەنجومەنە خۆجێیەکان بوو، یەکەم: من حەزدەکەم گرنگی زیاتر و بایەخی زیاتر بدرێت بە کەرتی کشتوکاڵی بۆ ئەوەی هەم داهاتێك بێت لەبەروبوومە خۆماڵیەکان و هەم بێ کاری لە هەرێمی کوردستان کەم بکاتەوە، هەمیش ئاوەدانکردنەوە لە گوندەکان، هەرهەمووی خاڵی ئیجابین بۆ هەرێمەکەمان، هەروەها هەوڵ بدرێت گرفتی ئاوارەکانی ئێمە کە لە ساڵی 1975 ەوە بەهۆی هەڵوێستی کوردانە و شۆڕشگێڕانەیان ئاوارەی ئێران بوون تاوەکو دوای ڕاپەڕین بگرە ئێستاش هەموویان نەگەڕاونەتەوە لەبەر نەبوونی جێگاو ڕێگا، من داواکارم حکومەتی هەرێم بەجدی لە بودجەی ئەم ساڵدا حسابێك بۆ چارەسەری گرفتەکانی ئەم ئاوارە شۆڕشگێڕانە بکات، هەروەها پێشنیار دەکەم گرنگی بدرێتە کەرتی گەشتوگوزار لە هەموو کوردستان بە تایبەتیش لە سنووری قەزای سۆران و ڕواندوز و چۆمان و مێرگەسۆر کە چەندین شوێنی گەشتیاری و دێرین و بەناوبانگی تێدایە وەکو گەلی علی بەگ و بێخاڵ و جوندیان و هەڵگورد و مەنتیقەی باڵەکایەتی و مەنتیقەی سیدەکان بە گشتی، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان ئێمە لە لیژنەی ناوخۆ و ئاسایش و ئەنجومەنە خۆجێیەکان زۆر بە درێژی و لە خیلالی چەندین کۆبوونەوە گفتوگۆی تێروتەسەلمان کردووە لەسەرجەم بوارەکانی پەیوەندار بە وەزارەتی ناوخۆ و ئاسایش، دانیشتنمان لەگەڵ بەڕێز وەزیری ناوخۆ و ستافی کارگێڕی و دارایی کە پەیوەندار بوونە بە میزانیەکە و چۆنیەتی سەرف و بەکارهێنانی، هەروەها کۆبوونەوەمان لەگەڵ هەردوو بەڕێزان لە بەڕێوبەرانی ئاسایشی گشتی هەولێر و سلێمانی زۆر بە تەفسیل لە کارەکانیان و بودجەکەیان گفتوگۆمان لەگەڵ کردوون، من بەویژدانەوە دەڵێم زۆر بە شەفافانە وەکو لیژنەی ناوخۆ بابەتی بودجەی پەیوەندار بە لیژنەکەمان خستە بەرباس و هەندێ کەموکوڕیمان بەدی کرد کە خۆش بەختانە لە لیژنەی دارایش کە ئاراستەمان کردبوون ئاماژەیان پێدراوە، سەبارەت بە دووبارە بوونەوەی بودجەی هەندێك پرۆژە لە دهۆك و لە هەولێر، ئێمە حیسابمان کردووە هەر هەمووی کەمترە لە 1 ملیار دینار، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا ئێمە داوامان کردووە بگەڕێتەوە خەزێنەی حکومەت و بۆ ئەو شوێنانە سەرف بکرێت کە کەمترین خزمەتگوزاریان لێ کراوە، ئەوەی من بەلامەوە گرنگە ئێمە چاودێری حکومەتین و دژی حکومەت نین، چونکە ئەو حکومەتە حکومەتی خۆمانە و خۆشمان لێرە متمانەمان پێی بەخشیوە و هەمیشە تەمەنای سەرکەوتنی بۆ دەکەین، چونکە سەرکەوتنی ئەوان لەکارەکانیان سەرکەوتنی هەموومانە، بێ گومان ئەوانیش هەیئەو جیهەتی جێ بەجێ کارن، ئەوەی من گرنگترلە ئێستا دەیبینم موتابەعەی بەردەوامی ئێمە وەکو پەرلەمان لەمەودوا بۆ

چۆنیەتی جێ بەجێ کردنی ئەو بودجەیە لە پرۆژەکان، بەدواداچوونمان و چاودێریمان لەسەر چۆنیەتی کارو پرۆژەکان، ئەمە ئەسڵی ئیش و کاری ئێمەیە و گرنگە بە بەردەوامیش ئەو چاودێریە هەبێت، تەبیعی زۆر باس لەیەکگرتنەوەی ئاسایش کرا، ئێمە لیژنەکەمان کە تایبەت بوو بەو مەوزوعە زۆر بەسەراحەت و بەوردیش لەگەڵ لایەنە پەیوەندارەکان باسمان کرد، دیارە خۆش بەختانە هەنگاوی زۆر باش هاویشتراوە، ئێمە تەسەور دەکەین لەو سەقفە زەمەنیەی کە داندراوە بە زووتریش ئەو پرۆسەیە سەربگرێت و تەنها مومکینە ئەوە مابێ کە مەرجەعیەتیان بۆ دیاری بکرێت، ئەم دەزگایانە سەر بە کوێ بن و باوەڕناکەم هیچ لەمپەرێکی ئەوتۆ لەسەر ڕێگا مابێ، سەبارەت بە ئاژانسی پاراستنی ئاسایشی هەرێمی کوردستان کە لە ساڵی 2004 ئەگەر هەڵە نەبم بە یاسای ژمارە 46 ئەمە ڕێکخراوە، هەربۆیەش لە هەموو ئەرك و مافێك بەرخوردارە، من لام سەیرە کە گوێم لێ بوو هەندێك برادەر ئاماژەیان بەوە دا کە بودجەی ئاسایش ڕابگیردرێت تاوەکو یەکتر دەگرنەوە، من دەڵێم کارتی فشار بەکارهێنان..... .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە تەعلیق لەسەر رەئی هیچ ئەندامێك نەدرێت، بیروبۆچوونی خۆتان بە پاکی و دروستی بەوپەڕی سەراحەتەوە بدەن تکایە، کاك قادر فەرموو.

بەڕێز قادر حسن قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەسەور دەکەم بودجەی ئاسایش کەمە با بۆیان زیاد بکرێت، لەبەرئەوەی ئەرکیان زۆر هەستیارە و زۆر قورسیشە، بەربەرەکانی ئەو هەموو پلانە تیرۆرستیانە بوونەتەوەو دەبنەوە، ئێمە دەبێت ئەو ڕاستیە بزانین ئەو هەموو ئازادی و ئەو سەقامگیری و ئەو پێشوەچوونانە هەموو لە سایەی ئەو سەقامگیری و ئاسایشەیە کە لە سایەی کوردستان دا هەیە، بۆیە من پێشنیار دەکەم بودجەیان زیاتر بکرێت بۆ ئەوەی بتوانن ئەو کەرەستە و پێداویستی و ئامرازە پێشکەوتووانەی ئێستا پەیدا بووە کە بەربەرەکانی تیرۆرو تیرۆرستانی پێ دەکرێت ئەوانیش هەیان بێت، چونکە ئەگەر ئەو سەقامگیریە نەبێت نە ئێمە وەکو دەسەلات و نە ئۆپۆسیۆنیش ناتوانین بەو حاڵە بین کە ئێستا هەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عدنان فەرموو.

بەڕێز عدنان عثمان احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لەڕاستی دا رەخنەکانم بە گشتی لە ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی و ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی دەبێت، و وردەکاریەکانی تر لە کاتی گفتوگۆ کردنی وردەکاریەکانی بودجەکە قسەی لەسەر دەکەم و ئەو حەقەی خۆم هەڵدەگرم بۆ ئەو کاتە، لە ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی دا لەڕاستی دا پاساو بۆ تاخیر بوونی بودجە بۆ وەزارەت دێنێتەوە و لە راپۆرتی وەزارەتی دارایشدا سێ پاساو هێنراوەتەوە بۆ تاخیر کردنی بودجەکە لە

نەناردنی لە کاتی خۆیدا ئەوەش بەبێ ئەوەی حکومەت بە شێوەیەکی ڕەسمی یان داوای لێ بوردن یان مۆڵەت لە پەرلەمان بکات بۆ ئەو دواکەوتنە، یەکێك لە پاساوەکان ئەوەیە کە لە دواکەوتنی پەسەند کردنی بودجەی عیراق دا کە ئێمە باش دەزانین پرۆژەی بودجەکە پێش ئەوەی لە عیراق بنێردرێ بۆ کوردستان، پاساوی یەکەم پاساوێکی باتڵە، پاساوی دووەم دواکەوتنی دەرچوونی یاسای حیزبەکان کە لەڕاستی دا یاسای حیزبەکان یاسای دەعمی حیزبەکانە، ئەمەش تا ئێستا وەکو دەزانین هێشتا پەسەند نەکراوە، کەواتە ئەو حجەیەش حجەیەکی باتڵە، سێیەم پاساو ئەوەیە کە دواکەوتنی دەست بەکاربوونی کابینەی نوێیە کە لە ڕاستی دا من پێم وایە ئەو حجەیەش باتڵە لەبەرئەوەی هەر کابینەیەکی تازە کە دەست بەکاردەبێت پێشتر دەبێت پلانێکی ستراتیژی هەبێت، پلانێکی ئابووری هەبێت، نەخشەی هەبێت، پرۆژەی هەبێت، وەگفتوگۆی لەسەر بودجە کردبێت، بۆیە دەبوایە لیژنەی دارایی ڕەخنەیەکی توندی لە وەزارەت بگرتایە، لە کابینە بگرتایە بۆ دواکەوتنی بودجە لە کاتی خۆیدا، نەك پاساوی بۆ بهێنێتەوە، لەڕاستی دا هەر دوو ڕاپۆرتەکە جگە لە کۆمەڵێك شەرح و عمومیات و کە باسیان کرد هەندێك بەرێز، هیچ تێبینیەکی تر لەسەر خاڵە گرنگەکانی بودجەکە نیە، تەنانەت لیژنەی دارایی تێبینیشی لەسەر ڕاپۆرتەکەی لیژنەی وەزارەتی داراییش نەنووسیوە، یەکێك لە ستانداردەکانی ستانداردی جیهانی بۆ لێکۆڵینەوە لە مەسەلەی بودجە و لەمەسەلەی موازەنە لەڕاستی دا گفتوگۆ کردن و لێکۆڵینەوەی پەرلەمان و پەرلەمانتارانە بە تایبەتی لیژنەی داراییە لەسەر بودجەی ساڵانی ڕابردوو، لە ستانداردی عالەمی بە تایبەت قسە لەسەر بودجەی ساڵی پێش ئەوە دەکرێتەوەو نیوەی ساڵی پێشتر، واتە بۆ قسە کردن لەسەر بودجەی 2010 دەبوایە پەرلەمانی کوردستان گفتوگۆیەکی تێروتەسەل و لێکۆڵینەوە بە مانایەکی باشتر بکرایە، لیکۆڵینەوەیەکی لەسەر بودجەی 2008 ی کوردستان بکردایە، لایەنە گەشەکانی و لایەنە سلبیەکانی و خاڵە ئیجابی و سلبیەکانی ئەو شتانەی کە پێویستە زیادبکرێت و ئەو شتانەی پێویستە کەم بکرێتەوە، چەند سەرف کراوەو چەند سەرف نەکراوە؟ وە نیوەی 2009 یش، بەداخەوە پێم وایە وەزارەت بە هیچ شێوەیەك بەوکارە هەڵنەستاوە و کابینەی تازە بەو کارە هەڵنەستاوە، وەك دەبینین پەرلەمان و لیژنەی داراییش بەو کارە هەڵنەستاوە، ئەسڵەن هیچ حیساب و ئیعتبارێك بۆ بودجەی 2008 نەکراوە و بۆ نیوەی 2009 یش هەر نەکراوە، لەبەرئەوەی ئەگەر بکرایە بەڕاستی دەبوایە ئەو ئەرقامانە بەو شێوەیە نەبوایە کە من ئێستا دەیخەمە بەردەستی جەنابت، بۆ نموونە، تەبعەن پێش ئەوەی نموونەکان بێنمەوە ئەمە نیشانەیەکی مەترسیدارە بۆ ئەوەی کە هیچ هاوسەنگیەك لەنێو بودجەدا نیە، هاوسەنگی بودجە یەکێکە لە خاڵە گرنگەکانی دانانی بودجە، وەحدەی بودجە یەکێ لە خاڵە گرنگەکانی بودجەیە، وەحدەی بودجە لەوەیە کە با بڵێین جۆرێك لە تەوازون لە نەفەقات و ئیرادات دا هەبێت، هاوسەنگیەکەش لەڕاستی دا لەوەیە کە تۆ جۆرێك لە عەدالەتت هەبێ لەو بودجەیەی کە ئەمساڵ دایدەنێی لەگەڵ ساڵانی ڕابردوو دا، تەعویزاتی فەرمانبەران لەماوەی ساڵێك دا ترلیۆن و نیوێك زیادی کردووە، ئەمە با بەراورد بکەین لەگەڵ سەرفراوی نوێی 2009 هێشتا نزیك بە یەك ترلیۆن زیادی کردووە، بێ ئەوەی نە وەزارەت و نە لیژنەی

دارایی هیچ ڕوون کردنەوەیەك لەسەر ئەمە بدەن، من قسەیەکم لەسەر ئەمە هەیە، ئێمە دەبینین مووچە لە کوردستان بەو شێوەیە زیادی نەکردووە، ئەوەی لە یاساکەدا هاتووە لەڕاستی دا زیادکردنی مووچەی شەهیدان و ئەنفال کراوان ئەمە خاڵێکی زۆر باشە و سالانێکە هەموو لایەنەکان باسی دەکەن، ئەمە بەشێکە لە ئیستحقاقاتی ئەو خەڵکە کە شەهیدان و ئەنفال کراوان کە ئێمە دیارە دواتر کە گەیشتینە سەر وردەکاریەکانی ئەو ڕێژەیەش کە داندراوە بە ڕێژەیەکی زۆر کەم دادەنێین، چونکە خانەنیشینی چ بۆ پێشمەرگە و چ بۆ کەسوکاری ئەنفال چ بۆ هەر هاووڵاتیەکی تر، چ بۆ هەر فەرمانبەرێك، خانەنیشینی ئیستحقاقێکە، خانەنیشینی پارەیەکی رەمزی نیە کە تۆ پێی بدەیت بۆ ئەو شتە، خانەنیشینی دەبێت بە هۆی کارەکەیەوە و بە هۆی ئیشەکەیەوە، بە هۆی پێشمەرگایەتیەکەیەوە، بەهۆی فەرمانبەریەکەیەوە ژیانی مسۆگەر بووە و ژیانی عائیلەی، لە خانەنیشینیشدا کە ناتوانێ کار بکات دەبێت ژیانی مسۆگەر بکرێت، دەبێت ناچاری ئەوەی نەکەی ئێواران بڕوات تەماتە بفرۆشێ و شتی تر و کەسابەتی تر بکات، بۆیە خانەنشینی موچەیەکی رەمزی نیە، موچەیەکی حەقیقیە بۆ ژیانی خەڵکە و بۆ بودجەی خەڵکە، مووچەی فەرمانبەران کە ئێمە باسی موچەی تەعویزی دەکەین، مووچەی فەرمانبەر لە کوردستان بەراوردی بکەن لەگەڵ فەرمانبەر لە عیراق دا، بۆ ئەو ناعەدالەتیە هەیە؟ ئێمە باس لە مووچەیەکی فیدڕاڵ دەکەین، باس لە حکومەتێکی فیدراڵ دەکەین، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، ئەم بەیانیە مفەوەزێکی مرور لەگەڵما سەرکەوت مووچەکەی ئەو 630 هەزار دینارە، گوتی نوقتەیەکی تری مرور هەیە کە سەر بە حکومەتی عیراقە 960 هەزار وەردەگرێت، سەرباری کۆمەڵێك ئیستحقاقات و ئەوانی تر، ئەم جیاوازیە لەنێوان مووچەی کوردستان لەگەڵ مووچەی عیراق لە چیەوە هاتووە؟ کە ئێمە بە گوێرەی ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی کە بە ڕەسمی ناردوویەتی دۆکیۆمێنتێکی رەسمیە دەڵێت ئەمە تەمویلە لە بەغداوە بۆمان دێت، سیستەمی مووچە دەبێت ڕێك بخرێتەوە، یەکێ لە ئەشکالیەتەکانی ئەم یاسایە و ئەو بودجەیە ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی، ڕاپۆرتی لیژنەی وەزارەت هیچ قسەیەك لەسەر سیستەمی مووچە و ناعەدالەتی سیستەمی مووچە نەکراوە لە کوردستاندا، سیستەمی موچە دەبێت بە گوێرەی هەڵاوسانی بازاڕ، بە گوێرەی خەدەمات، بە گوێرەی ماڵ و منداڵ، بە گوێرەی ساڵی خزمەت، بە گوێرەی خوێندن و پرۆفیشناڵیەتی و توانا ومەهارەت، ئەمانە سیستەمی مووچە دادەنێن، ئەو مفەوەزە بۆی باسکردم گوتی هەرکەسێکی تر بێت و تەعین بکرێت هەمان مووچەی من وەردەگرێت، ئەمە جۆرێکە لە ناعەدالەتی لە مەوزوعەکەدا، با بچینە سەر بڕگەیەکی تر کەل و پەل و چاککردن (صیانە) لە نیوەی 2009 ، 361 ملیاری بۆ سەرف کراوە، لە نیوە ئەوەندە، ئەگەر فی دووی بکەی وەکو ئەوەی لە لیژنەی دارایی باس لەوە دەکات، دەبوایە لایەنی زۆر حەفت سەد ملیار بۆ ئەوە تەرخان بکرابایە، بە تایبەتیش لە لە 2008 دا شەش سەد هەزار بووە، 630 ملیار دینار بووە، بەڵام ئەمساڵ 937ی بۆ داندراوە بە بێ هیچ تەوزیحاتێك ئەمە چیە؟ لە موفتەرەحەکەشدا کارەسات لەوەیە کە 4 ترلیۆنی بۆ داندراوە، صیانە یەکێك لە کێشە گەورەکانە، ئەمەی کەلوپەل و صیانە ئەگەر بە شێوەیەکی زانستیانە ئیشی لەسەر نەکەین ئەمە دەبێتە

هەڵاوسانی بازاڕ، دەبێتە دەرگایەك بۆ كۆمەڵێك خروقاتی ناقانونی، 4 ترلیۆن داوا كراوە، ئەم 4 ترلیۆنە بۆچی داواكراوە؟ چۆن داوا كراوە؟ چۆن سەرف دەكرێت؟ چۆن پڕ دەكرێتەوە؟ بازاڕ چی لێ دێت؟ كە 4 ترلیۆن بەس بۆ صیانە و بۆ كەلوپەل و ئەوانە دابنێی، مەنافعی كۆمەڵایەتی لە نیوەی 2009 تەنها 62 ملیار سەرف كراوە، كەچی بۆ 2010 ، 180 ملیار تەرخان كراوە، مەسروفاتی تر كە ئەمە یەكێكە لە ئەشكالیەتە گەورەكانی بودجەكەیە و دەبێت وردبكرێتەوە، لە 2008 ، 315 هەزار خەرجی بووە، لە نیوەی 2009 تەنها 95 ملیاری سەرف كراوە، كەچی لە 2010 داوای 683 ملیار دەكات كە بۆی تەرخان بكرێت، لە موقتەرەحی قبل داوای ترلیۆنێك دەكات، یەعنی ئەمە نیشانەی ئەوەیە كە ئەو كەسەی بودجەكەی بەڕاستی هیچ حیسابێكی بۆ ساڵانی ڕابردوو و بۆ مەسروفاتی ساڵانی ڕابردوو نەكردووە كە ئەمە یەكێ لە كێشە گەورەكانە، من لێرە دا لە ڕێگای جەنابتەوە پرسیارێك لە وەزیری دارایی دەكەم، ئایا حكومەتی عیراق هیچ حیسابێك بۆ ئەم بودجەیەی ئێمە دەكات؟ حكومەتی عیراق هیچ حیسابێك بۆ ئەو مونقەشانەی ئێرەو ئەو زیاد و كەمە دەكات؟ ئەم میزانیەی ئێمە و ئەو یاسایەی ئێمە و ئەو گفتوگۆیەی ئێمە لەلایەن حكومەتی عیراقەوە موعتەبەرە و ئیعترافی بۆ دەكرێت؟ چونكە لە ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی زۆ رڕاشكاوانە وە زۆر ئازایانەش من ئیعترافیان بۆ دەكەم دەڵێت ئەمە تەمویلێكە و لە بەغداوە بۆمان دێت، ئەگەر تەمویلێك لە بەغداوە بۆ مان دێت وەكو ئەوەی من دیراسەی ڕاپۆرتەكە و دیراسەی یاسایم كردووە، لەڕاستی دا كابینەی حكومەتی هەرێمی كوردستان یەك مامەڵە دەكات لە ژێر شعاری ئەم دەستەوە وەری دەگرم و لەو دەستەوە سەرفی دەكەم، بەبێ هیچ دیراسەیەك و بەبێ هیچ لێكۆڵینەوەیەك بە بێ هیچ قسە كردنێك لەسەر تەوازونی ئیجتماعی لە كۆمەڵگادا، یەك نموونەی بەسیت دێنمەوە، لەم یاسایەدا باس لە فورسەتی كار بۆ تەنها 9000 كەس دەكرێت، ئەی ئەو هەزاران كەسەی تر كە تەخەروج دەكەن، كە 15 ساڵ و 16 ساڵ دەبنە 18 ساڵ پێویستیان بە ژیانە، ئەی ئەو كەسانەی كە ژیان پێكەوە دەنێن، ئەی بۆ ئەمانە حكومەت چ بەرنامەیەكی هەیە بۆیان؟ ئەی حكومەت باوكی گەلە، میزانیە دەبێت بیر لە هەموو نوقتە گرنگەكانی كۆمەڵگا بكاتەوە، من خاڵی زۆرم هەیە بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان، بەڵام لە هەمووی گرنگتر بۆ من كە وەكو عدنان عثمان دەمەوێ قسەی لەسەر بكەم لێرەدا لە ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی كە دۆكیۆمێنتێكی ڕەسمی پەرلەمانی كوردستانە، لەلاپەڕە 4 دا وشەی پیرۆزی پێشمەرگە كراوە بە پاسەوانی هەرێم و زێڕەڤانی، جگە لە بەڕێزێكی تر لە فراكسیۆنی گۆڕان هیچ بەڕێزێك لێرە كە چەند ڕۆژێكە قسە لەسەر پێشمەرگە دەكەن، كەسێك باسی ئەوەی نەكرد، بۆچی وشەی پیرۆزی پێشمەرگە كراوە بە پاسەوانی هەرێم و زێڕەڤانی؟ و هیچ بەڕێزێكی تر باسی ئەوەی نەكرد كە چۆن دەبێت لە دۆكیومێنتێكی ڕەسمی حكومەت و پەرلەمان دا كە دەسەڵاتی تەشریعیە ئەو وشەیەتان گۆڕی و كردووتانە بە پاسەوانی هەرێم و زێڕەڤانی؟ لەگەڵ سوپاسم.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك شڤان فەرموو.

بەڕێز شڤان احمد كۆڤلی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی زۆر لەوانەی كە ئیشارەت كراون لەلایەن ئەندامانی بەڕێزی پەرلەمانەوە چڕ كراوەتەوە لە ڕاپۆرتی خۆیاندا دەست نیشانی كردوونە و چارەسەریشیان بۆی داناوە، بۆیە جێگای ڕێز و دەست خۆشی لێ كردنە، من چەند تێبینیەك و چەند پێشنیارێكم هەیە ئاڕاستەی بەڕێزتان و وەزیرە بەڕێزەكان دەكەین بەو ئومێدەی كە جێگای چارەسەر و پێشوەچوونی ئەو بودجە و ئەو كێشانە بێت كە باس لێ كراون، من لە بودجەدا دەبینم كە تێكەڵ بوونێك هەیە بە تایبەتی لە نەفەقاتی بودجەی وەبەرهێنان، ئەمە بە تایبەتی لە پێشكەش كردنی مەشروعەكاندا، وەزارەتێك هاتووە كە هیچ مەعنی نیە بەو مەشروعە؟ بە عەكسەوە وەزارەتێكی تر هاتووە بە هەمان شێوەیە بۆیە ئەم تێكەڵ بوونە بوویتە ئاڵۆزیەك و تێكەڵ بوونێك لە ناو بودجەدا، من لێرەوە پێشنیار دەكەم كە دەبوایە لە سەرەتاوە ئەم مەشروعانە مەسەلەن وەزارەتێك پێی مهیمە ئاڕاستەی خودی وەزارەتی مەعنی كرابایە، ئێستا كە نەكراوە، لێرە پێشنیار دەكەم ئەم مەشروعانە بە كولفەوە بگەڕێتەوە سەر وەزارەتی مەعنی بە كولفەكەیەوە، من پێشنیاریش دەكەم بۆ ئەوەی زیاتر ئەهمیەتی ئەم پرۆژانە و كەموكوڕی ئەم پرۆژانە بزانین، پێشنیار دەكەم كە یەك بە یەك ئەو پرۆژانە لەلایەن لیژنەكانی پەرلەمانەوە بەسەر بكرێن، بۆ ئەوەی زیاتر ئەهمیەت و كەموكوڕیان بزانین و ئەو غموزەی كە باس دەكرێت زیاتر بۆمان بەدەردەكەوێت، بەهۆی كەمی قوەی شیرائی پارەی عیراقی كە ئێستا هەیە من پێشنیار دەكەم كە هیچ موچەیەك كە ناوی لێ دەنێن مووچە لە 120 هەزار دینار كەم تر نەبێت، یەعنی لە وەرەقەیەك كەمتر نەبێت، چونكە قوەی شیرائی پارەی عیراقی بە حەقیقەت زۆر كەمە، خاڵێكی تر كە زۆر باسی لەسەر كرا و منیش بەش بەحاڵی خۆم بەو شێوەیە تەعبیر لە رەئی خۆم دەكەم كە ناهاوسەنگیەك لە دابەشكردن دا هەبوو بە تایبەتی لە لایەنی بودجەی وەبەرهێنان دا كە من پێم وایە چەند لیڤلێك یان چەند مەرحەلەیەكیان و چەند معیارێك هەیە كو ئەوەی زیاتر هاوسەنگی و عەدالەتی تێدا بێت زیاتر لێرە عەدالەتێكی نسبیە، چونكە عەدالەتی موتڵەق كمال لله ئەوەی كە تێبینی دەكەم لە دهۆك ئەم ساڵ كە 15,6 و لەگەڵ ساڵی پار كە لە 6 تێپەڕی نەكرد، بە دوو ساڵ ناگاتە ئاستی ئەوەی كە دهۆك ڕێژەی سوكانیەكەی 23 پێك دەهێنێت، بۆیە من پێم وایە عەدالەتی زیاتر یان هاوسەنگی زیاتر لە معیاری یەكەم دەست پێ دەكات كە دەكرێت وەزارەت یان وەزیری پلاندانان كە جەنابیان لەوێ دانیشتوونە ئەو بودجەی وەبەرهێنان تەقسیم بە ژمارەی سەرژمێری كوردستان بكرێت ئەو وەختە مەنفەعی فەرد دەردەچێت، مەنفەعی فەرد زەربی ئەو سنوورە دەكرێت و بەدەر دەكەوێت كە هەر فەردێك لە دهۆك و لە زاخۆ، لە سلێمانی، لە هەولێر چەندی بەر دەكەوێت، چونكە ناكرێت لە دهۆك فەردێك مەنفەعەكەی 10 ملیۆن بێت، لە سلێمانی 4 ملیۆن بێت یان بەعەكسەوە، بۆیە ئەمە معیارێكی ئەساسیە بۆ دابەشكردنی ئەو عەدالەتە كە مەبەستمانە، معیاری دووەم دەكرێت لە پاش ئەوە كە ئاساری زەرەرە، كە چەند زەرەرمەند بووە، معیاری سێیەمیش كە ئەهمیەتەكە و

خسوسیەتەکە و تایبەتمەندیەکە دەکرێت لە ئاخری هەریەکە چەند پۆینتێك یان چەند خاڵێکی کەم لێ ئەوە کەن، تەئسیر لە یەکتر نەکەن، لەسەر حیسابی یەکتر نەکەن، جەنابی سەرۆکی پەرلەمان بە حوکمی ئەوەی کە لە کاروباری شەهیدان تەجروبەیەکم هەیە، ئێستاش لە لیژنەی شەهیدان و جینۆسایدم، من چەند تێبینیەکم هەیە لەسەر وەزعی شەهیدان دەخەیمە ڕوو بۆ جەنابتان و بۆ وەزیرە بەڕێزەکان، وێڕای ئەوەی کە ئەم زیادەی کە لە قانونی موازەنەدا هاتووە کە دەست خۆشیان لێ دەکەین بۆ ئەو مەرحەلەیە من بە باشی دەزانم ئەگەر چی ئاستی بژێوی کەسوکاری شەهیدان ناگاتە ئەو مەرحەلەیەی کە ئینسان لێی پشت ڕاست بێت، بەڵام وەکو هەنگاوێك بۆ ئەمساڵ بە شتێکی باشی دەزانم، بەڵام لەگەڵ ئەوەش چەند کێشەیەکی سەرەکی بۆ ئەوان ماوەتەوە کە پێویستی بە چارەسەر کردن یان ئاوڕدانەوەیە بۆ ئەوەی کە لە بەرچاوی جەنبتان ڕوون بێتن، کێشەی نیشتەجێ بوون، ئەو ژمارە شەهیدانەی کە هەمانن بەرامبەر ئەو مەشروعانەی کە نیشتەجێ بوون دەگرێتەوە بۆ شەهیدانمان کردووەتەوە، لە زاخۆ هەتا خانەقین، لە 10٪ دەرناچێت بگرە لە 15٪ یش، بۆیە من پێشنیار دەکەم ئەوەی کە ئێستاش لە پرۆژەکاندا هاتوونە، چارەسەری کێشەی نێشتەجێ بوون ناکات، کە حدودی 1600 خانووە لە سەرانسەری کوردستان ئەمە زۆر زۆر جوزئیە لە چاو حەجم و کارەساتی ژیانی شەهیدان، بۆیە من پێشنیار دەکەم حکومەت لە بودجەی خۆیدا ساڵانە بڕێکی دیاری کراو وەکو چۆن لە سندوقی نیشتەجێ بوون دیاری کراوە ئەوها بۆ شەهیدانیش دیار بکرێت و حکومەت موباشر تەنفیزی بکات و شوقەی مورەفەهـ و جیاواز دروست بکات، بۆ ئەوەی تەمەیوزێك هەبێت، کەسوکاری شەهیدان لە ژیاندا لە حاڵەتی نیشتەجێ بوون دابن، کێشەی دووەمیان کێشەی عیلاجە، کە ئەمە کێشەیەکی یەکجار زۆرە و کێشەیەکی ڕۆژانەیە و هەتا ئێستا چارەسەر نەکراوە، وە دەتوانم بڵێم بویتە گەورەترین نوقتەی زوعف بۆ حکومەت و هەرێم و هەموو کەسێك کە گوێی لێ دەبێت، بۆیە ئەو کێشەیە من وای دەبینم عیلاجەکەی بەو شێوەیە بێت کە لە هەولێر و لە دهۆك و لە سلێمانی ئەگەر لە سلێمانی هەش بێت نازانم ئیحتمالە مستەشفایەکی تایبەت بە شەهیدان دروست بکرێت، هەموو ئیختساسێکی تێدا بێت و هەموو ئەجهیزەیەکی تێدا بێت، کەسوکاری شەهیدان پێویستیان بە موراجەعەی ئەم مستەشفا و ئەو کلینیکەی خارج نەبێت کە بارێکی قورس بکەوتە سەر شانیان وە وەزارەتی شەهیدان ناتوانێت دەفعی ئەو پارەیە بکات، چونکە من ئاگادارم بە دەیان وصولات لە وەزارەت کەوتووە کە تاقەتی ئەوەی نیە بتوانێت ئەو تەعویزە یان ئەو چارەسەرەی بۆ بکات کە بە پێی ئەو وصولاتەش هاتووە، دەبینین ئافرەتێك کە دایکی شەهیدە یان خێزانی شەهیدێکە چووە کلیەی گۆڕیوە کە مەسەلەیەکی حەیاتیە و دەبێت بگۆڕدرێت ئەگەر نا دەمرێت، دوو دەفتەری سەرف کردووە وەزارەت دەتوانێ ملیۆنێك بدات کە دەکاتە 8 وەرەقە، ئەم هەشت وەرەقەیە وەکو ئەوەیە کە تۆ شتێکی ناشیرینی پێ بڵێی، پێی نەدەی باشترە، کە عیلاج نیە ئەمە، بۆیە من داوا دەکەم ئەم مەشروعی سێ مستەشفا لە موستەقبەل لە شوێنەکانی تریش بکرێتەوە و موجەهەز بێت لە هەموو ڕوویەکەوە بۆ ئەوەی کێشەی شەهیدان لە هەمان کات دا کێشەی وەزعی پێشمەرگەش بە هەمان شێوە حەل دەکات کە دەکرێ

ئیستیفادەی لێ بکرێت، کێشەی سێیەمی شەهیدان کێشەی خوێندنە، کێشەی خوێندن بە حەقیقەت ئەوەی کە دەڵێن شەهید، یەعنی پێشمەرگە، بۆیە فورسەتی ئەوەی نەبووە کە دابینی ژیانێکی وای هەبووبێت کە ئەمڕۆ موحتاج بە حکومەت و بە دەسەڵات نەبێت، بۆیە دواکەوتووە لە خوێندن و ئەو دەرەجە بەرزەی نەهێناوە کە بتوانێ لە زانکۆکانی حکومەت بخوێنێت، بۆیە ناچارە لە زانکۆ ئەهلیەکان یان لە زانکۆکانی حکومەت کە ئێوارانە دەخوێنێت کە رسوماتیان هەیە، ئەم رسوماتە بووەتە بەرپرسیاریەتێکی یەکجار گەورە بۆیان، بە تایبەتی لە زانکۆ ئەهلیەکان کە رسوماتیان زۆر بەرزە، ئەم رسوماتانە لە تاقەت و لە توانای کەسوکاری شەهیدان دانیە بە تایبەتی کوڕ و کچی شەهیدان، بۆیە من پێشنیار دەکەم کە ئێستا 50٪ لەرسومات دەدرێت، بەس 50٪ لەسەر حیسابی خۆیە، ئەم 50٪ ئەگەر حیسابی بکەی لەسەر حیسابی ئەو مووچەیەیە کە مانگانە وەری دەگرێت هیچ واریداتی دیکەی نیە، بە هەموو ساڵ ئەو 50٪ ە ئیحتماڵە تەعویزی نەکاتەوە ئەو موچەیە، بۆیە من پێشنیار دەکەم، ئەم 50٪ ی دیکە بدرێت لە داخلی کوردستان وە لە هەمان کاتدا پێشنیار دەکەم بۆ دیراساتی عولیا لەو بڕە بودجەیەی کە دانراوە بۆ زەمالات حسەیەکی تایبەت بۆ کەسوکاری شەهیدان دیار بکرێت، قەسدیشم لێرە ئەوە نیە کە جیا بکرێتەوە لە خەڵکی دیکە، ئەوانە منافەسەی ناوخۆیان بکەن لەسەر ئەساسێکی عیلمی بە پێی شروتی عیلمی، نەك لەسەر حیسابی عیلم بێت، لە ئاخری دا من ئاخر پێشنیارم هەیە کە داوای لێ بوردن دەکەم کاك دکتۆر، پێشنیاری لیژنەی دارایی کە لە لاپەڕە 6 داهاتووە کە ڕێژەی 10٪ی هەردوو حیساباتی ئیعانە و منح کەم بکرێتەوە، ئەم کەم کردنەوە من پێشنیار دەکەم بخرێتە سەر بودجەی وەبەرهێنان، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، کاك صباح فەرموو.

بەڕێز صباح بیت الله شکری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەبەراییا سوپاسیا لیژنا دارایی و ئابووری دکەم بۆ ئامادەکرنا ئەڤێ ڕاپۆرتێ کە هەم لایەنی ئیجابی و هەم لایەنێ سلبی و هەم پێشنیار تێدا هاتینە ئاشکرا کرن، چونکی ئەز دشێ بێژم بارێ مە سوك تر کر بۆ هەندێ کەمتر لسەر وێ مەوزوعێ بئاخڤێ، وەختێ مرۆڤ بەحسی بودجە دکات حەقیەت ناڤ هۆلا پەرلەمانێ شتەکی لجهێ خۆیە و هەر بوارەکی هەڵسەنگێنێ هەم لایەنێ سلبی و هەم لایەنێت ئیجابی، ئەگەر بەرێ خۆ بدەینێ لسەر دەمی کابینێ پێنجێ گەلەك پرۆژەیت مەزن و ستراتیژی هاتینە هاڤیتن کە بە حەقیقەت جهێ خۆشحاڵیەیە، بەلێ ئایا تموحاتێت خەڵکێ مە دیماهی پێ هاتینە، لەبەر سڤێ دا دبێژم نەخێر، بودجا ئەڤ ساڵیش ئەگەر بەرێ خۆ بدەینێ گەلەك تشتێ باش هاتینە وەکی زێدە کرنا یارمەتیا شەهیدان و کەسوکارێت ئەنفالا، یت زیندانیەت سیاسی یان کەم ئەندامان، بەرێ لسەر هەندێ ڕاش ئەگەر ئەم بەرێ خۆ بدەینێ بێژین کەموکاسی لێت ئەڤێ بودجەدا نیە بەلێ کەموکەسیات لڤێ بودجەیت دا هەی،

ئیحتماله گەلەك پرۆژە لجهێ خۆ نەهاتبن یان هەندەك ئەو پرۆژەت لسالّحێ مەنتقێت دا نـەبن لـە شـتەكی دیكە و لعەردێكی دیكە داهەبن، حەقە چاڤ گەڕانەك لئەڤێ دا بێتە خشاندن و ئەو كەماسیەت تێدا هاتینـە جارەكی دیكە بێتە ڕێكخستن، بەڕێز سەرۆكی پەرلەمانێ بە حەقیقەت ئەز وەكو جێگری لیـژنا پێشـمەرگە و شەهید و جینۆساید برادەرێت من گەلـەك تشت بـەحس كـرن، ڕاسـتە ئـەوی كـاك شـڤانێ بـەحس كـری، منیش حەقیقەت وەختـێ كـە دبێـژن تشت دووبـارە نەبنـەوە مـرۆڤ مـەجبورە گەلـەك تشـتا ڕەش كاتەڤـە، ئەوەی كاك شڤانێ بەحس كری بۆ كەسوكاری شەهیدان ئەز دگەل وێ دامە ئـەو نەسـەن وە روحـەن ببێتـە جێ بەجێ كرن كە هەر چا بكـەین هـەر كمـە بەرامبـەر قـەترەكا خـوینـێ شـەهیدێ نیـە كـە بـوری كـورد و كوردسـتانێ كـری، دوهـێ بـرادەرا بەحسـێ وە كـری كـە سـنوورا مـەنتیقا مـەش هەریـەك ئـەم ئەنـدامێت پەرلـەمانێ كوردسـتانێ خڕینـە بـەس هەریـەكا لئێمـە تەمسـیلا مەنتیقـەكی دكـاتن، ئـەز وەكـو ئەنـدام پەرلەمانەكی لسنورا قەزا ئاكرێ و بەردەڕەش كە یەك ئەندام پەرلەمانم بەهەر دوو قەزایا حەقە هەنـدەك تشتێ وان بێخمە بەر چاڤێ جەنابێ وا، مەنتیقا مە نزیكی 30 گونـدە وەكـی كـاك عمـادیش بـەحس كـری، چونكێ گوندێ توخیبینـە نزیكی توخیبینـە لبـەر تـۆپ بـارانێ و بۆمبـاران كرنـێ لسـەر مـالا و حـالێ خـۆ ڕابووینـە و مـن پـێم باشـە چـاڤ گەڕانـەكی لسـەر وان بێتـە كـرن، دیسـا دوهـێ بـرادەران بەحسـێ ئـاوارەو دەربەردەرێت توركیا و ئیرانێ كر، ئەڤە كە چەندین ساڵە هاتینە حەقە چاڤ گەڕانـەك دیسان لسـەر ئـەوان بێتـە كـرن، چـونكە بڕاسـتی ئـەو هێمـای بـەرخودانێ بووینـە، لێـرەدا ئـەز پرسـیارەكی ئاڕاسـتەی جـەنابی وەزیری دارایی و وەزیری پلاندانانێ دكەم كـە چـاڤ گێڕانـەكی لسـەر یارمـەتیا بـۆ پێشـمەرگەی بێتـە كـرن، چونكی یارمەتی پێشمەرگەی گەلەكی كەمە وە پێشمەرگەیە پارێزەری ڤـێ ئـەزموونی و ڤـان دەسكەفتیەت میللەتێ مەیە، بڕێز سەرۆكێ پەرلەمانێ، سنووری قەزای ئـاكرێ و بەردەڕەشـی ئەگـەر بـەرێ خـۆ بـدەینـێ ڕەنگە گەلەكی لەنگۆ شارەزا بن لسنوورێ قەزا بەردەڕەش كە دەشتەكا بنا ناڤخوڕێ ئەو دەغـلّ و دانـێ لـوێ دێتە كرن دەشێ بێژم لكوردستانێ خڕێ هەیە بەلّێ هەتا ڤێ گاڤێ سایلۆیەك لوێ دانیە، ئەز داخازێ دكەم بۆ وێ دەڤەرێ سایلۆیەك بێتە درست كرن، لسنوورێ قەزا ئاكرێ كە نیزكـەی 15 مەنتیقـەت سـیاحی تێـدا هەنە، كە گەلەك ولاتێ دنیاییێ بپارەی سیاحی دژین، مەنتقەكا سـیاحیا گەلـەكا مـەزنا حەقـە چاڤگێڕانەك بێتە كرن و تشتەك بۆ بێتە دەسـت نیشـان كـرن بـۆ هەنـدێ دەڤـەرەكـە ببیتـە دەڤـەرەكا سـیاحی و ببیتـە دەرامەتەك بۆ حكومەتا هەرێما كوردستانێ دیسا لـەنتقا مـە 40٪ لەمـەڕ و مـالاتێ لپارێزگـا دهـۆكێ پێـك دهێنیتن لە ناحیا گردەسێن و ناحیا بجیل، كە حەقە مەعمەلـەكا ئـەلبان لێ بێتـە درسـت كـرن، بـۆ هەنـدێ خەلّكەكی بحەویتن، دشێتن سوودەكا گەلەك مەزنیش هـەبیتن، لەنتیقـەكا دیكـە مـەنتیقا مـەل مەنتیقـەكا بەرفرەیە فیقی ئان كـو میـوەی بڕاسـتی گەلـەك جـارا دێ مـرۆڤ بـەرێ خـۆ بكـاتێ، ئـەو مـوزارعێ دبینیـت پیكەبا خۆخێ یان خیار یان ئی ناو گومرگێ چـوو بـوو حـەقێ ترۆمپێلـێ نەهاتـە بـڕین، حەقـە سـەرخانێ بێنیتە دروست كرن مەعمەلێت ئاڤا فیقێ بێتە درست كرن بۆ هەندێ هەم مزارعی مـە پـتر بشـێتن بـەرەڤ چاندنێ بچیتن وە دبیتە هجرەكا مەعاكس خەڵك جارەكا دێ باژێرێ بزەڤریتەڤە، چیدیكە خیار و تەماتـە

و ل دەوربـەرێت وەكـە وڵاتـێ سـوريا وتوركيـا و ئيرانـێ نايـەت، دوماهيـا ئـەز دووبـارە داكۆكيـەت دكـەم كـو مەتارێ پارێزگەها دهۆكێ چارەسەرى لێ بێتە كـرن، كـو بحەقيقـەت چـونكى تشـتەكى حەيەويـە لـدهۆكێ و مەتارا دهۆكێ دووبابكەنەڤە و بێتە درست كرن وە رێكەك جيا لە بودجەدا هاتيە دەڤەرا ئاكرێ و ئامێديێ لسەر وێ ئەز داخازا جەنابێ وەزيرێ دارايى و وەزيرى پلانـدانانێ دكەم كو بحەقيقەت ئەو پرۆژە بێتە جێ بەجێ كرن، پرۆژەكا گەلەكى حەيەويە، ديسان چونكە مەنتيقا كوردستانێ بەس بۆ مەنتيقا مە مەنتيقەكا شاخاويە و مەنتيقەكا چياييە حەقە حيسابەك بۆ تـونێلا هاتبـا كـرن، بـۆ هەنـدێ رێـت بێنـە كـورت كـرن، حيسابەك بۆ تونێلا هاتبا كرن و سوپاس.

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان:

سوپاس، كاك سالار فەرموو.

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان.

لەڕاستى دا ئێمە وەكو ئەندامى پەرلەمان كە سوێندێكى ياساييمان خواردووە و داوامان كردووە كە داكۆكى لەبەرژەوەنديە باڵاكانى گەلەكەمان بكەين، دەبێت ئەو مەسەلەيە بـە بەرژەوەنديـەكى بـاڵا و دوور لـە هـەر ئيعتبارێك تەماشا بكەين، من دەست خۆشى لـەو بەڕێزانـە دەكـەم كـە لـە دەرەوەى پەرلـەمان لـە ماوەكـانى ڕابـردوو دا هاوكارمـان بـوون بـۆ دەوڵەمەنـد كردنـى پـرۆژە پێشـنيار كـراوى بودجـەى سـاڵى 2010 ى حكومەتى هـەرێمى كوردسـتان، لەڕاسـتى دا لـەو ڕاپۆرتـەى كـە حكومـەت ناردوويـەتى دەرئەكـەوێ روئيـا و سياسـەتى حكومـەت بـە وازحـى بەسـەر سـێكتەرەكاندا دابـەش كـراوە، وە حكومـەت بـۆ ئـەوە ناردوويەتـە پەرلەمان بۆ ئەوەى كەلێن و ناتەواويەكانيان تەواو بكرێ و ئێمـەش بـە ئـەركى ياسـايى و بەرپرسـياريەتى قانونى خۆمان هەستين، نەك لە پەسەند كردن و تاوتوێ كردنى پرۆژەكە، بەڵكو دواجـاريش لـە موتابەعـە كردنى دا، من تەسەوڕم وايە ئەم بودجەيە بە هەموو ئەو خەلەلانەى كە باسكرا بە دەر نيـە لـە ئينجازاتى گەورە، بەدەر نيە لە ئيستحقاقاتى ئەم قۆناغە سياسيەى كە هەرێمى كوردسـتان لـە چوارچـێوەى جـەنجاڵى كێشەى ڕۆژهەڵاتى ناوەڕاسـت و عـيراق و نـاوخۆى كوردسـتان دا تـێ ئەپـەڕێ، ئێمـە دەبێـت لـەو مەسـەلەيە دەوروبەر واقعيانە بخوێنينەوە و سياسەتى مالى حكومەتى هەرێمى كوردسـتان بـۆ ئـەم قۆناغـە ڕام وايـە تـا ئاستێكى باش سياسەتێكى واقعيانەيـە، مـن دەمـەوێ چـەند خاڵێـك بخەمـە ڕوو لەڕاسـتى دا، خـاڵى يەكـەم: بڕينى 10٪ ى خاوەن مووچە تايبەتيەكان كە لە پلـە باڵاكانـدا هـاتووە، كارێكى باشـە، بـەڵام داواكـارم ئـەو پارەيە نەگەڕێتەوە بۆ خەزێنەى حكومەت، بـەڵكو بخرێتـە سـندوقى شـەهيدان تـاوەكو ئێمـە بتـوانين نـەك هەر لە مەسەلەى ئاوڕدانەوە لە كەسوكارى شەهيدان و شوێنى نيشتەجێ بوونيان و پێويستيەكانيان، بەڵكو ئێمە سەدان هـەزار شـەهيدى ئـەنفال و شـەهيدى جينۆسـايدمان هەيـە كـە هێشـتا ئێسـك و پروسـكەكانيان نەهاتووەتـەوەو خـەڵكيش هێشـتا چـاوەڕێى ئێسـك و پروسـكەكانيان دەكـەن، بـۆ ئـەو مەجالانـە كـە ئێمـە پلانێكى دوور و درێژمان هەبێت بۆ چەندين ساڵى داهاتوو كە بتوانين لەڕووى مەعنەويەوە نـەك لـەڕووى

مادديەوە قەرەبووی ئەو مەسەلانەیان بۆ بکەینــەوە، گەشـەپێدان بـە زمـانی کـوردی و زمـانی تورکمـانی و زمانی عەرەبی و سریانی و کلدان و ئاشووری لە مەناتقی کێشە لەسەر، یەکێکە لەو مەسەلانەی کە لەڕووی مەعنەویەوە دەبێت حکومەتی هەرێمی کوردستان خۆی بە بەرپرسیارانە مامەڵەی لەگەڵ دا بکات، چونکە حکومەت دەبێت روئیای وازح بێت بۆ گەشەپێدان بە سیاسەتی پێکەوە ژیان لەو مەنتیقانە، بیرمان نەچێت جوگرافیا عاصیە و ئێمـە دەبێـت لەگـەڵ ئـەو جوگرافیایـە زۆر مەنتقیانـە لـەرووی مـاددی و لـە ڕووەکـانی تریشەوە مامەڵە بکەین، هەروەها ئاوڕدانەوە لە ڕەوشی ئەو ئاوارانـەی کـە لـە ئێرانـەوە هێنراونەتـەوە یـان هاتوونەتەوە یان خیتابێك هەبووە بۆ هێنانەوەیان لەڕێگەی هەرێمی کوردستانەوە، بۆ ئەوەی چیتر ڕەوەند لـە دەرەوە بـە تایبـەتی لـە ناوچـە هەرێماتیـەکانی دەرەوەی ئـەوروپا نـەمێنێت، هەنـدێ ئـاوارە هـەن لـە خانەقین، هەندێ ئاوارە هەن لە ناوچەکانی تر پێویست دەکات لـەڕووی ڕەوشـی مـافی مرۆڤـەوە حکومـەت پلانێکی هەبێت بۆ ئاوڕدانەوە لێیان، چاککردنی ڕەوشی زیندانیانی سیاسی بە تایبـەتی لـەڕووی نیشـتەجێ بوونـەوە، ئەمـە مەسـەلەیەکی گرنگـە چاودێرانی نێودەوڵـەتی بـە بـەردەوامی موتابەعـەی ئـەم مەسـەلەیە دەکـەن، چـەند هـەنگاوێك و چـەند فرسـەتێك حکومـەت لـەم مەسـەلەیە چووەتەوە پێشـەوە داواکـارین لـە سێکتەری وەزارەتی کاروباری کۆمەڵایەتی دا بۆ مەسـەلەی دابـین کردنـی بینـا ئەگـەر موناقەلـە بکرێـت بـۆ گرتووخانەی هەولێر و بە تایبەتیش گرتووخانەی سلێمانی کە تا ئێستا لە مەعسەکەردا شـوێنی زینـدانیان نیشـتەجێ کـراون، ئەمـە پێداچـوونەوەی بـۆ بکرێـت، کـارێکی باشـە، خزمـەتی کەسـوکاری شـەهیدان و قوربانیانی جینۆساید مەسەلەیەکی گرنگە، لەڕاستی دا وەکو ئینجازێکیش پێی شەرفمەندین کـە حکومـەت ئاوڕی لێ داوەتـەوە، بـەڵام مەسـەلەیەکی لەمـە گـرنگتر ئەوەیـە کـە ئـەویش ناسـاندنی جینۆسـایدی خـەڵکی کوردستان بە دنیا یان بـە جیهـان، ئەمـە یەکێکـە لـەو سـێکتەرە مەعنەویانـەی دەبێـت حکومـەت گوژمـە و بودجەی لە هەر جێگایەکەوە پەیدا کردووە بـۆ تـەرخان بکـات بـۆ ئـەوەی بـە تایبـەتی لـە خـلالی ئەمسـاڵدا موئتەمەر و کۆنفرانس ببەستێت لە دەرەوە بۆ ناساندنی ئەم کەیسە وەك بەشێك لە ناساندنی ئەم کەیسـە لـەڕووی قوربـانی دانـەوە، کـارێکی باشـە، دەزگـا یـەك نـەخراوەکان بـە یاسـایەك یـەك بخـرێن و حکومـەتی هـەرێمی کوردسـتان باشـی کـردووە، جەریئانـە خسـتوویەتە بـەردەم پەرلـەمان و پیشـانی داون، دیـارە لای ئەوانیش ئاستەنگ هەیە کە نەیانتوانیوە بە یەك ریتم ئیشی لەسەر بکەن، دەبێـت ئێمـە بەرپرسـیارانە وە دوور لە هەر مەسەلەیەکی تر مامەڵە بکەین، لێرەدا مەنتقیانە ئەو مەسـەلەیە یـەك بخـەین بـە پێـی یاسـا، من داواکارم لە پەرلەمانی کوردستان بە ئەرکی خۆی ئەوەی پەیوەندی بە چاودێری داراییەوە یاساکە نـەك لە خیلالی شەش مانگ دا بـەڵکو لـە خـیلالی سـێ مـانگ دا کـاری پـێ بکـرێ و لـە خـیلالی سـێ مـانگ دا ئـەو دەزگایەش یەك بخرێتەوە، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان دیارە مزگەوت و پەرسـتگاکان شـوێنی پـیرۆزن و جێـی بایەخی هەموو لایەکمانن، وە پیرۆزی خۆیان هەیە، بەڵام بەخشـینی ئـەو شـوێنە پیرۆزانـە لـە کرێـی ئـاوو کارەبا تەسەوڕم وایە پێداچوونەوەی پێویستە، یان ئـەوەتا ئـەو بەخشـینە بەرێـژە بێـت یـان نەبەخشـرێت، چونکە لە دنیادا شوێنە پیرۆزەکان بایەخی تـەواوی خۆیـان پـێ دەدرێـت، بـەڵام لەگـەڵ شـوێنە گشـتیەکانی

تریشدا لەڕووی ئیدارییەوە مامەڵەیان لەگەڵ دەکرێت، ئەو میزانیەی بۆ سێکتەری تەندروستی دانـدراوە، ڕێژەیەکە 5,73٪ یە لەڕووی ئاستی سێنتراڵەوە ئەوە لەڕووی نێودەوڵەتیەوە مەقبولە و ڕێژەکە 7٪ ە، ئەو ڕێژە پێشنیار کراوەو لەگەڵ ئەو ڕێژە داواکراوە موفارەقەیەکی زۆر نیە، هیوادارین حکومەتی هەرێمی کوردستان ئەو معیارە پەسەندە پڕبکاتەوە، بەردەوامی لە دامەزراندن و ئاوڕدانەوە لە پڕکردنەوەی میلاکاتی حکومەت کارێکی گرنگە، داواکارم لەو بوارەدا وەزارەتی پلاندانان ڕێژەیەکی دیاری کراو بۆ دەرچووانی زانکۆ و پەیمانگاکان یان هاووڵاتیانی شارەزا لە ناوچەکانی کێشە لەسەر دەست نیشان بکات تا ئەو کاتەی لەڕووی ئیدارییەوە یەکلا دەبنەوە، چونکە حکومەتی ئیتیحادی لە هەموو بوارەکانی تر و هەروەها ئەو بوارەش فەرامۆشی کردوون، جێی دڵخۆشیە هەر کەس بۆ لەیلای خۆی دەگرێی لەڕاستی دا، هەرکەس لێرە وەکو ئەندامانی پەرلەمان ئیهتمامی بۆ ناوچەکانی خۆیان هەیە، بەڵام بە هەموو لەیلاکانەوە ئێمە لەیلایەکمان هەیە پێی دەگوترێت کوردستان، بۆیە من لەسەر گەرمیان قسە ناکەم لەڕاستی دا، بەڵام یەك پێشنیارم دەکەم ئەویش ئەوەیە لە هەندێ لە پرۆژەکان ناوی گەرمیان، ناوی پشدەر هاتووە کە ئەم ناوە لەڕووی ئیدارییەوە وازح نیە، چونکە لەناو گەرمیان دا کۆمەڵێك وەحداتی ئیداری هەیە، لە پشدەر دا وەکو دەڤەرێك کۆمەڵێك وەحداتی ئیداری هەیە کە ئەو پرۆژانە دەست نیشان بکرێت بۆ کام وەحدەی ئیداریە لە قەزاو ناحیەکان، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، بەڕێز جێگری سەرۆکی پەرلەمان، بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، میوانانی بەڕێز، بۆ ئەوەی مۆرکی دوو ئیدارەیی بە تەواوەتی نەمێنێت، بۆ ئەوەی پارەی تەرخانکراوی حیزبەکان بە یاسا ڕێکبخرێت و لەسەر بنەمای ئیستحقاقی ئینتخابی بێت، بۆ ئەوەی تێکەڵەی دەستەملانێی حیزب و حکومەت چیتر بەلاوە بنرێت، بۆ ئەوەی قبوڵ خاس لە زانکۆ و زەمالە تایبەتیەکان دا نەمێنێ، بۆ ئەوەی بالادەستی پەرلەمان بەسەر حوکمڕانی هەرێمی کوردستان لە چوارچێوە یاساییەکەی دا هەمیشە بەرقەرار بێت، بۆ ئەوەی کەسوکاری شەهید وئەنفال و زیندانیانی سیاسی و کەم ئەندامان و توێژەکان زووتر سوودمەند بن لەم پرۆژەیە، بۆ ئەوەی فرسەت بدەین حکومەتی هەرێمی کوردستان بە عەمەلی سیاسەتی مالی خۆیان جێ بەجێ بکەن، ئێمەش چاودێری وردیان بکەین لە کات و شوێن و جۆری سەرفی بودجەدا، بۆ ئەوەی ئەم ئەزمە مالیەی کە ئێستاکە جیهانی گرتووتەوە کوردستان لێی بێ بەری بێت، بۆ ئەوەی بە خێرایی و بەو پەڕی دڵسۆزیەوە بۆ هاووڵاتیانی ڕابگەیەنین کە ئەم هەموو جەدەل و سین و جیمە بۆ بەرژەوەندی گشتی بووە، بۆ ئەوەی هەمیشە لە کەشێکی دیموکرات و کراوەو شەفاف دا گفتوگۆی بەردەوام و فرە ڕەهەند ئامادەیی هەبێت بۆ تیشك خستنە سەر تەواوی لایەنەکانی بودجە وەك ئێستا و بۆ ساڵانی داهاتووش، بۆ ئەوەی لەم کابینەیەوە ئیدی حکومەت خاوەن یەك گیرفان و یەك دەست و یەك ئاراستە ویەك ئیرادەو یەك دامەزراوە بێت، بۆ ئەوەی جهود و هەڵسەنگاندنە واقعیانە واقعیەکانی پەرلەمانتاران و هەموو لیژنەکان بچنە چوارچێوەیەکی یاسایی کارپێکراوە وە، لەم پرۆژەیە دا ئەم هەموو هیوایانە بەدی دەکرێن، داواکارم ئەم پرۆژەیە نەگەڕێتەوە، وەنوێنەرانی حکومەتیش لێرەن، دەسەڵاتی یاسایی لای خۆمانە، با پێکەوە دەستمایەی

حکومەت پوختتر بکەین و لە کەلێن درەبازی بکەین و بەسەری بکەین و کوردستانیش هەمیشە ئاوەدان، لەڕاپۆرتی لیژنەی مافی مرۆڤ دا ئەوەی پەیوەندی بە ماددەی 20 ەوە هەیە هەموو ئەندامانی لیژنەکە کە لە هەموو فراکسیۆنەکان پێشنیاریان کردووە وشەی زێڕەڤانی لابدرێت یان بخرێتە کەوانەوە، وشەی (پێشمەرگە) بەرقەرار تر بکرێت لە 2/7 ئەم پێشنیارە هاتووە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابیت، کاك عمر فەرمووو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێم باشە ئەم پرۆژەی میزانیە وەها باسی نەکەم بەو تەفسیلەی کە برادەرەکان هەموو کەموکوڕیەکانیان باس لێوە کرد، بەڵام پێم وایە بە ئیستلاحی عیلمی دەکرێت ئەم میزانیە پێی بوترێت میزانیە، پێی بوترێت بودجە، بەڵام ئەگەر بە تەفسیری قانونی مالی تەفسیرێکی قانونی بۆ بکرێت، پێم وایە ناتوانین پێی بڵێین میزانیە، لەبەرشێوەو جۆری تەحدید کردن و ناردنی لەلایەن حکومەتی ئیتحادی عیراقەوە، بۆیە دەکرێ و دەشێت ئەم میزانیە هەندێك هەڵە و کەموکوڕی تیا بێت، بەڵام من پێم وایە ئەو هەڵە وکەموکوڕیانە ئەوەندە گرنگ نین و ئەوەندە کاریگەر نابن بتوانن لە ماهیەتی ئەم پرۆژەیە بێننە خوارێ، ئەویش بە توانای ئەو بەڕێزانەی کە ئەم بودجەیان ئامادە کردووە و توانا و دەسەڵات و لێهاتوویی وەزارەتی دارایی و ئابووری هەرێمی کوردستان و لیژنەی ئابووری و دارایی، من دەستخۆشی لە لیژنەی کاروباری ئابووری و دارایی دەکەم بۆ ئەو هەموو ئەرکەی کە کێشاویانە و ڕاپۆرتی هەموو لیژنەکانیان بە سەرنج وەرگرتووە، جا هەندێکیان لێ وەرگرتبێت و قسمێکیان لێ وەرنەگرتبێت ئەوانەش هەر شتە، حوکمێکی خۆی و ئەسبابی خۆی هەیە، پێ دەچێ ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی و ئابووری تەواو سەرتاسەر ڕاوبۆچوونی دیدی هەموو ئەندامانی پەرلەمان کە لەڕێی لیژنەکانی خۆیانەوە پێشکەشیان کردووە، بۆیە من پێم وایە زۆر قسە لەسەر ڕاپۆرتەکەی دارایی و ئابووری و بابەکانی ناو پرۆژەی بودجە کرا، هەموو ئەحکامەکانی ماددەی 84 و 85 و 86 بە تەفسیلێ لە وردەکاری ناو پرۆژەکان و کەموکوڕیەکان و بڕە پارەکان گوژمەکانی کە بۆی تەحدید کراوە و ناو و شوێن و هەموو کارەکانی تیا لەسەر باسکراوە بە وردی، پێم وایە ئەم پرۆژەیە گرنگیەکی تایبەتی خۆی هەیە، ئەویش ئەوەیە کە ئەمساڵ وەختێکی زووتر گەیشتە پەرلەمان کە هیوادارم سەرۆکایەتی حکومەت جارێکی دیکە بۆ ساڵی داهاتوو پەیڕەوی ماددەی 79 ی پەیڕەو و پرۆگرامی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان بکات، بۆ ئەوەی چ وەزارەتی درایی و ئابووری و چ سەرۆکایەتی حکومەت لەم گلەیی و گازاندەیەی کە تیکرار دەکرێتەوە بۆ پرۆژەی بودجە درەنگ هاتوو، کەم هاتوو، زوو هات، رزگاریان بکات، من پێم وایە ئەم پرۆژەی بودجەیە بەڕاستی گەلێك شتی گرنگی لەخۆوە گرتووە، چ لە پرۆژە خزمەتگوزاریەکان بێت چ لە نەفەقاتی تەشغیلی و چ لە نەفەقاتی ئیستسماری، وە لە هەندێ بڕیاری یاسایش کە گرنگی تیایە کە لەوانە موژدەبەخشێکی گەورەیە بەوەی کە

ئیتر مۆرکی دوو ئیدارەیی لـە حکومـەتی هـەرێمی کوردسـتان بـەرەو نـەمان و ئـاوا بـوون دەچێت، ئـەویش بەوەی کە باس لە هەردوو دەزگای ئاسایشەکان وچاودێری دارایی کراوە، سەرۆکایەتی حکومـەت و وەزارەتـی دارایی بە بێ ترس و زۆر بە شەفافانە باسی لەوە کردووە کە ئەمـە خـۆی لـە خۆیـدا دەلالـەتی ئەوەیـە کـە مۆرکی دوو ئیدارەیی ئیتر کۆتایی پێ هات و بووە یەك حکومەتی هەرێم، ئەمە موژدەیـەکی زۆرخۆشـە کـە لەم بودجەیە بە سەرتاسەری کۆمەلانی خەلکی کوردستان دەوترێت، هەروەها لەم بودجەیە باس لە هەندێ پـرۆژەی گـرنگ کـراوە کـە هەنـدێ بـڕە پـارەی بـاش دانـدراوە کـە دەبێتـە بووژانـەوەی ژێرخـانی ئـابووری کوردستان کە ئەمـەش موژدەیـەکی زۆر خـۆش و گەورەیـە بـە تایبـەتی ئـەو بـڕە پارانـەی کـە دانـدراوە بـۆ زیادکردنی مووچەی کەسوکاری شەهیدە سەربەرزەکان و پێشمەرگەی دێرین و پێشمەرگە سەربلندەکان کـە بە ئەزموون و هەولی ئەوان ئەم ڕۆژە هاتووەتە دی و ئەم پرۆژەیە هاتووەتە ئێرە، من پـێم وایـە ئـەو بـڕە پارانە ئەوەندە نیە کە بگاتە ئاستی تموحی ئەو تەزحیە و ئەو خۆبەخشینەی کـە ئـەو بەڕێزانـە داویانـە، پێویستە لە هەموو توێژەکانی دیکە زیاتر خزمەت بکرێن و پشکی گەورەیان هەبێت لەهەموو میزانیەکانی هەرێمی کوردستاندا، ئەمە بێ لەوەی کـە بـڕە پارەیـەکی 350 ملیـۆن دۆلاری تـەرخان کـراوە بـۆ سـندوقی نیشتـەجێ بوون کـە ئەمـە هۆکـارێکی گرنگـە بـۆ ئـەوەی کـە چیـتر خێزانـی کۆمـەلگای کوردەواری بـە بـێ شوێنی نیشتـەجێ بوون نەمێنێتەوەو ببێتە هۆی ئەوەی کەوا کێشەی نیشتەجێ بوون بەرەو کەمی بەرێت، زیاد لەوەی کە سلفەی عـەقاریش لـەناو پرۆژەکـە باسـی لەسـەر کـراوە، بۆیـە مـن داوا لـە جـەنابی وەزیـری دارایی دەکەم بەو روحیەتەی کە لە خولەکانی پێشوو دا داوامان لێی کرد زۆر بە دل سافی و بـە ئەمەکـەوە تەلبەکەمانی قبول کردو سلفەی عەقاری خستە ناو پرۆژەی میزانیەی هەرێمی کوردستانەوە، ئەم جاریش داوای لێ دەکەین وا بکات لە سلفەی عەقاری بڕەکەی زیـاد بکـات، بـۆ ئـەوەی هـەموو لا و شـارو شارۆچکە و دێکانیش بگرێتەوە، هەرچی چەند بـە مەسـەلەی دێکـان بلێـت دەبێـت هەنـدێك کـاری یاسـایی لەسـەر ئـەو زەویانە بکرێت ڕاستە، ئەوکات دەتوانێ وەزارەتی دارایی و ئابووری بە هاوکاری وەزارەتـی داد و کشـتوکال و شارەوانی لە ئیستیلا و ئیتفا و ئیفراز و تەسـجیل کردنـی ئـەو مولکانـە دەسـت بـەکاربێت بـۆ ئـەوەی ئـەو گوندنیشینانەش سوودمەند بن لە سلفەی عەقاری، هەروەها من پێم وایـە لـەم پرۆژەیـەدا بـاس لـە گوژمـە پارەیـەکی 120 ملیـار دینـاری کـراوە بـۆ پێشکەش کردنـی بـواری زانسـت ونـاردنـە دەرەوەی خوێنـدکارانی کوردستان بۆ دەرەوەی ولات، بۆ ئەوەی خوێندکارانی کوردستانیش مەحروم نەبن لەو پێشکەتنە زانسـتی و تەکنەلۆژیـەی کـە ئـەمڕۆ لـە عالـەمی دەرەوە دا هەیـە، کـە دواتـر ئـەوە بگەڕێتـەوە بـۆ کۆمـەلگای کـوردی، هەروەها لەم پرۆژەیە باس لە سلفەی عەقاری کراوە کـە وەکـو باسمـان لەسـەری کـرد، هـەروەها مـن داوا لـە جەنابی وەزیری دارایی و ئابووری دەکەم کەچی زووترە ڕێنمایی جێ بەجێ کردن بـە تایبـەت بـەو گوژمـە پارانەی کە بۆ پرۆژە بەردەوامەکان و پرۆژە خزمەتگوزاریەکانی شاری سلێمانی، کە ڕاستە ئێمە هـەموومان نوێنـەری هـەموو کوردسـتانین، بـەلام مـن بـە ئـەرکی خـۆمی دەزانم و بـە حـەقی خـۆشمی دەزانم لێـرەوە سوپاسی سەرۆکایەتی حکومەت و وەزارەتی دارایی و ئابووری بکەم بۆ ئەو گوژمە پارەیەی کـە دانـدراوە بـۆ

شاری سلێمانی، هەرچەندە شاری سلێمانی پایتەختی ڕۆشنبیری کوردستانە، پێویستی بە خزمەتی زیاتر هەیە لەبەرئەوەی جێ دەستی هەموو ڕژێمەکانی عیراق لە ئەوەڵ ڕۆژی دروست بوونی حکومەتی عیراقەوە لە ساڵەکانی 1922 هەتاوەکو کۆتایی هێنان بە ئاخر دکتاتۆری سەردەم جێ دەستیان بە کاوڵ کردنی سلێمانی و شاروشارۆچکەکانی دەوروبەریەوە تا سەر سنوور هەیە، من لێرەوە زۆر سوپاسیان دەکەم کە بڕی یەك ترلیۆن و سەد و یانزە ملیار دینار بۆ پڕۆژە بەردەوامەکان تەرخانکراوە و بڕی دوو سەد وحەفتاو چوار دینار و حەوت سەد و هەژدە ملیۆن دینار بۆ پڕۆژە پێشنیازکراوەکان، ڕاستە دابەشکردنی بودجە دەبێت بە نیسبەتی میئەوی و بە ڕێژەی سوکانی بێت، بەڵام من پێم وایە ئەو ڕێژەیە ڕەنگە بگاتە نیسبەتێکی باش، هیوادارم بۆ ساڵی داهاتوو جەنابی وەزیر و حکومەت هەوڵ بدەن لەو ڕێژەیە زیاتر بۆ شاری سلێمانی دابنێن، وە جەنابی وەزیریش زوو بە زوو تەعلیماتی سەرف کردن و جێ بەجێ کردنی پێ دەربکات، بۆ ئەوەی ئەو پرۆژانە بە زووترین کات لە خزمەتی سەرتاسەری کۆمەڵانی خەڵك دابن، من پێم وایە جەنابی وەزیر دەتوانێت بە هاوکاری سەرۆکایەتی پەرلەمان و بەکارهێنانی ماددەی 83 لە پەیڕەو و پرۆگرامی ناوخۆی پەرلەمان لە بابی نەقڵی موازەنە و فسوڵ و نەقڵەکاندا هەندێ لەو بڕە پارانەی کە داندراون بۆ کۆمەڵێك مەقەڕی حیزبی و هەندێ لایەن کە بووەتە گلەیی و گازاندە، پێشم وایە شتێکی زۆر ئاسانە بتوانن بە تەنسیب نەقڵێ لەو پارانە بکرێت وبخرێتە سەر ئەو گوژمە پارانەی کە داندراوە بۆ خزمەتگوزاری وەکو تەندروستی و قوتابخانەکان و ڕێگاوبان و ئاوەدانکردنەوەی دێهاتەکان، بەوە دەتوانن زیاتر خزمەت بە پرۆژەکە و خەڵکی کورستان بگەیەنن، من پێم وایە جەنابی وەزیر بەو روحیەتە گەورەیەی کە وەختی خۆشی ماددەی دەربڕینی هەبوو لەسەر سلفەی عەقاری، هەوڵ بدات بۆ گەڕانەوەی موخەسەساتی ئەو حقوقیانەی کە موخەسەساتەکانیان بڕاوە، بەڕاستی ئەوانە لەژێر ترس و ئەرکێکی زۆر دان و بە شەو و بەڕۆژ لە خزمەتی جێ بەجێ کردنی عەدالەت و قەزا دان، ئەگەر بکرێت لەناو ئەو فەسڵ و بابانە جێگای بۆ بکرێتەوە، پێم وایە جەنابی وەزیر دەتوانێ ئەو بڕە پارەیەی کە بە منحە بۆ زیندانیە سیاسیەکان داندراوە، یا یاسای 4 ی زیندانیە سیاسەکانی ئیتیحادی عیراقی بفەرموون لەگەڵ سەرۆکایەتی پەرلەمان بە تەنسیب ئینفاز بکرێت لێرەوە بۆ ئەوەی ئەوە لە بابی منحە بێتە دەرێ، سیفەتێکی یاسایی بۆ خۆی وەربگرێت، هەم زیندانیە سیاسیەکان پێی دڵشاد دەبن و هەم کارەکەش کارێکی یاسایی دەبێت، لە کۆتایی دا زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، د.ڕۆژان فەرموو.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتگیری لە ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی دەکەم، کارێکی ئاسان نیە کۆکردنەوەی تێبینی ئەو هەموو لیژنانە لەیەك ڕاپۆرت، بەڵام سێ ڕۆژە لە گفتوگۆی ئەندامانی پەرلەمان وا دیارە هەندێك تێبینی هەندێك

لیژنەکان کەوا لە ڕاپۆرتەکە دا نـەهاتووە، بۆیـە پێشـنیار دەکـەم هـەموو تێبینیـەکان لەبەرچـاو بگیردرێـت، لەبەرئـەوە ئەنـدامانی لیژنــە ماوەیــەکی زۆرە ســەرقاڵی گفتوگـۆی بودجەنــە و ماوەیــەکی زۆرە خــەریکی کۆکردنـەوەی زانیـاری و تێبینیـەکانن، بۆیـە بـە هەنـد وەربگیردرێـت، جگـە لـەوە پێشـنیاری ئامـادەکردنی لیستێك دەکەم بە تێبینی و ڕاسپاردەکان، لیژنە و ئاڕاسـتەی حکومـەت بکرێـت بـۆ ئـەوەی جـێ بـەجێ یـان بکات، سەبارەت بەو پرۆژانەی کەوا ماوەیان بۆدیـاری نـەکراوە، ئـەوەی تێبینـیم کـرد لـە بودجـەی ئەمسـاڵ هەندێك وەزارەت هەیە پرۆژەکانیان بە هیچ شێوەیەك ماوەی جێ بەجێ کردنی دیاری نـەکراوە، بـە باشـی دەزانم کەوا هەردوو وەزیری بەرێز وەزیری پلاندانان و وەزیری دارایی ئـەو بابەتـەمان بـۆ ڕوون بکەنـەوە، ڕاسـتە هەنــدێك وەزارەت وەکـو وەزارەتــی تەندروسـتی و وەزارەتــی کشـتوکاڵ و وەزارەتــی پیشەسـازی و وەزارەتی داد و وەزارەتی شەهیدان و ئەنفالکراوان، پرۆژەکانیان ماوەیان بۆ دیاری کـردووە، بـەڵام وەزارەت هەیـە وەکـو وەزارەتـی پلانـدانان هـیچ پرۆژەیـەکی مـاوەی بـۆ دیـاری نـەکراوە، وەزارەت هەیـە بەشـێك لـە پرۆژەکانی، بۆ نموونە وەزارەتی ڕۆشنبیری دروست کردنی دوو باڵەخانە ماوەی بۆ دیاری کراوە، پـرۆژەکانی دیکە ماوەی جێ بەجێ کردنیان دیاری نەکراوە، وەزارەتی داد هـەموو پرۆژەکـانی مـاوەی بـۆ دیـاری کـراوە، ئەوە بۆ ئێمە زۆر گرنگە لەبەرئەوە کاری پەرلەمانتار بەوە کۆتایی نایەت بودجەکە پەسـەند بکـات، ئەرکـە قورسەکە دوای پەسەند کردنی بودجەیە، بەدواداچوون دەکات، چاودێری چۆنیەتی جێ بەجێ کردنـی ئـەو بودجەیـە دەکـات، بۆیـە بـۆ ئێمـە ئـەو بابەتـە گرنگـە، پێشـنیارێکم بـۆ وەزارەتـی دارایـی سـەبارەت بـەو وەزارەتانەی کەوا خاوەن داهاتی خۆیـانن، هەنـدێك وەزارەت هەیـە داهاتیـان هەیـە دەتـوانن خۆیـان خۆیـان بەڕێوە ببەن، پێشـنیاری ئـەوە دەکـەم، ئـەو داهاتـە بچێتە نـاو بودجـەی وەزارەت، ڕاسـتە وەزارەتـی دارایـی ئەوەی لەبەرچاو گرتووە لە کاتی ئامادەکردنی بودجەی وەزارەتەکان کـەوا داهاتـەکان لەبەرچـاو بگیردرێـت، بـەڵام ئـەوەی مـن مەبەسـتمە ئـەو داهاتـە نەچـێتەوە نـاو بودجـەی گشـتی حکومـەتی کوردسـتان، ئەگـەر هەمووشی نەبێت بڕێك بچێتەوە نـاو بودجـەی تایبـەت بـە وەزارەتـەکان، ئـەوا دەتـوانن وەزارەت کاروبـاری خۆی پێ بەڕێوە ببات بۆ ئاسانکاری و کەم کردنەوەی ڕۆتین، داوا دەکەم کەوا بایەخ بەو لایەنانە بدرێت کە دەتوانێ بڕێك داهات بۆ کوردستان دابین بکات، بۆ نموونە کەرتی گەشتیاری کە وەك پێویسـت بایـەخی پـێ نەدراوە، ڕاستە هەندێك پارە داندراوە، بۆ نموونە بۆ شاری هەولێر دوو ملیار و بیست و پێنج ملیۆن دینار داندراوە، بۆ سلێمانی چوار ملیارو سێ سەد داندراوە، بۆ دهۆك هەشت ملیار و سـەد و پـەنجا ملیـۆن دینـار داندراوە، بەڵام بووژانەوەی کەرتی گەشتیاری داهاتێکی باش بۆ کوردستان دابـین دەکـات بـە بۆچـوونی مـن، من باس لە ژمارەکان ناکەم ئەو بڕە پارەیەی کە داندراوە، چونکە ئەوە ئەرکی حکومەتـە، ئـەو دەزانـێ ئـەو پرۆژانەی کە داندراوە چەندی تێ دەچێت و خەرجی پرۆژەکان چەندە، بۆیـە ئـەو ژمارانـەی دانـاوە، بـەڵام جەخت لەسەر ئەوە دەکەمەوە کە بووژانەوەی ئەو کەرتە داهاتێکی باشمان لە ئاییندە بـۆ مسـۆگەر دەکـات، سەبارەت بە مەنافعی ئیجتماعی سـەدو هەشـتا ملیـار دینـار، بڕێکـی زۆر زۆرە بـۆ مـەنافعی ئیجتمـاعی کـە دانـدراوە کـە دەکاتـە 2,29٪ لـە کـۆی بودجـەی گشـتی کوردسـتان، بڕێکـی زۆرە ئـەو پارەیـە داوای کـەم

کردنەوەی دەکەم، ئەو 2٪ ە دەکاتە دوو ئەوەندەی بودجەی تەرخان کراو بۆ وەزارەتی کارەبا، ئایا مەنافعی ئیجتماعی پێویست ترە یان بووژانەوە یان چارەسەرکردنی ئەو کێشەیە کە دانـدراوە، ئیعانـات 5٪ لـە کـۆی گشتی بودجە پێك دێنێت، مەسروفاتی ئوخرا لـە 8,66٪ ئەوانـە زۆر لـە بودجـەی وەزارەت زیـاترن، داوای کـەم کردنـەوەیان دەکـەم، ئـەو بڕەیـەی کـە کـەم دەکرێتـەوە بچـێتەوە نـاو بودجـەی گشـتی، سـەبارەت بـە بودجەی وەزارەتەکان هەر سیاسەتی حکومەت دیارە و وایە کـە هـەر ساڵەی بایـەخ بـە لایـەنێك و کـەرتێك دەدات و داوای بووژانەوە دەکات و هەوڵ دەدات بزانـێ ئـەو کەرتـە کـە بـۆ نموونـە کـەرتی تەندروسـتی یـان پەروەردە کە کێشەمان لەو دوو کەرتە زیاترە پێویستی بە بودجەیەکی باشە بـۆ ئـەوە، بـەڵام ئـەوەی بـەدی دەکرێت کەوا وەزارەتی دارایی لە بودجەی ئەمساڵی کوردستان لە ساڵی 2010 بەشی شێری بەبەرکـەوتووە کە دەکاتە 23٪ کـە بڕێکـی یـەکجار زۆرە بـۆ وەزارەتـی دارایـی، ئەگـەر ڕوونکردنەوەیـەك لەلایـەن جـەنابی وەزیری دارایی هەبێت کە لەبەرچی ئەو ڕێژە زۆرە بۆ وەزارەتی دارایی داندراوە؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، تارا خان فەرموو.

بەڕێز تارا تحسين ياسين:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وێڕای دەستخۆشیم بۆ لیژنـەی دارایـی و مانـدوو بـوونی ئـەو لینژنەیـە کـە لـە مـاوەی ئـەم 21 ، 22 ڕۆژە لەگەڵ هەموو ئەو لیژنانەی کە دەست بەکاربوون لەو کارەدا، وای دەبینم ئەو بودجەیـە کـە سیاسـەتی ئـەو حکومەتەمان نیشان دەدات، زۆر بە ڕوونی بۆ ئەو کەسانەی کە بـە عەدالـەتی ویژدانیـەوە هـەر هـەمووی و سەرجەم پرۆژەکان و ئەو کارانەی کە کراوە دەبینم عەدالەتێکی زۆر هەیە لە دانانی ئەو بودجەیە، ئـەوەی من تێبینیم کردووە وەکو خۆم کە جێگری لیژنەی کارو کاری کۆمەڵایـەتیم و لـە لیژنـەی مـافی مـرۆڤیش بەڕاستی دەیبینم هەموومان بە خاڵ دانـاوە لـەناو ڕاپۆرتەکەمانـدا، بـەڵام حەزدەکـەم دەسـت نیشـانی ئـەوە بکـەم دوای سـەردانێکی زۆری گرتووخانـەکان بەڕاسـتی موشـکیلەی بینایـە کـە یەکێکـە لـە موشـکیلە هـەرە گرنگەکان کە هی ئەمساڵ نیە و بۆ ئەم بودجەیە نیە، بڵێم چەندەها ساڵە پێیەوە دەناڵێنین کـە بۆچـی تـا ئێستا ئەم خەمە بەو شێوەیە نەخوراوە؟ ئێمە داوا دەکارین کە ئێستا بـە خۆشـحاڵیەوە دەبیـنین شـتی بـۆ تەرخان کراوە کە دەست بەکاربن لەو کارەدا کە تەماشامان کرد لەڕووی مافی مرۆڤەوەو بـۆ زیـادکرنی ئـەو پرەنسیپانە لەڕووی خواردنیان و لەڕووی ئاگا لێ بوونیان، لەڕووی لایەنی دەروونیەوە، زۆر بـەڕێك و پێکـی لەناوی دا بەدی دەکرێت، بەڵام لەڕووی بینایەوە زۆر دواکەوتووە، ناتوانێ تەواوکاری بێـت لـەو پرەنسـیپانە ئەگەر شوێنێکی باشیان نەبێت، بە تایبەتی لە سلێمانی و لە هەولێر، لە دهۆکیش لە بەشی ژنان، بەڕاسـتی داوا دەکەم لایەنی چاودێری دوایی کە پێی دەوترێت (مراقبە لاحقە) ئەوەی ئەو زیندانیانەی کە هەیـە بـە هۆی تاوانێکەوە دەچنە ناو زیندانەوە نەگەڕێنەوە جارێکی تـر بـۆ ئـەو زیندانـە، بڕێـك لـەو بودجەیـە بـە تەواوی تەرخان بکرێت بۆ بەشی ئـەم لایەنـەی کـە باسـی دەکـەم، چونکە بـە شـتێکی زۆر گـرنگ و بـەنرخ

پیشان دەدرا کە دەچووین سەردانمان دەکردن و قسەمان لەگەڵ هەموو ئەو لێپرسراوانەی کە لە ناو زیندانەکان بوون دەکرد، دەیانگوت کە دەگەڕێنەوە ناو زیندانەکان، لەبەر ئەوە مراقەبە لاحقەیە کە زۆر یەعنی بایەخی بەو دەرەجەیە پێ نەدراوە، تەنانەت لایەنی دەرونیش بەڕاستی لە ناو سجنەکان یان بڵێین گرتووخانەکانی دهۆك هەر ئەسڵەن لە لایەنی دەروونی ڕاستە هی ئیجتماعیان هەیە، بەڵام لایەنی دەروونیان نیە، داواکارین ئەگەر لەناو زانکۆکاندا زیاد بکرێت کە بەشی عیلم نەفس لەوێ بخوێندرێت بۆی تەرخان بکرێت تاوەکو ئەوانەی خەریج دەبن بتوانن لەوێش دابندرێن، لەلایەنی کەم ئەندامانەوە ئیهتمام دانی حکومەت بە خۆشحاڵیەوە دەڵێم یەکێکە لە خاڵە گرنگەکانی کە دەبێت بەرز بنرخێندرێت کە ئاوڕدانەوە لەم توێژە گەورەیەی کە هەیە لەناو کۆمەڵگای خۆماندا، بەڵام من وای نابینم تەنها زیادکردنی بڕە پارەیەك کە ڕۆڵێکی زۆر گەورەی هەیە بۆ ئەوەی گوزەرانیان چاك بکات، بەڵام ئێمە چۆن وایان لێ بکەین و بەگەڕیان بخەینەوەو بیخەینە ناو کۆمەڵ، هەڵبەتە دەبێت بودجە بۆ کردنەوەی تەرخان بکرێت، کردنەوەی بۆ نموونە یاریگایەك بۆ کەم ئەندامان کە ئێستا بەخۆشحاڵیەوە پێش ماوەیەك دیتم کە یەکخستنەوەیەك هەیە لە ڕێکخراوەکانی کەم ئەندامانی پارا ئۆلۆمپی کە لێرەدا هەیە، بەڵام بەداخەوە شوێنێکیان نیە کە بتوانن ئەو بەشەی کە بڵێین حەقی خۆیان بهێننە دی، هۆڵی تایبەتیان هەبێت، چۆن لەگەڵ وەزارەتی لاوان کە دانراوە وەکو تارتان و یاریگا بۆ خەڵکانی تر ئاوا بۆ کەم ئەندامانیش ببێت، بە نیسبەت کەم ئەندامانی سەنگەر، بەڕاستی داواکارم بایەخێکی تەواو کە پێیان بکرێت، زۆر بەداخەوە دەڵێم نابێت ئەوان ئەو کەسانە بن کە نەتوانن هەندێك لە پێویستیەکانی خۆیان بێننە دی، هیوادارم لە جەژنی نەتەوایەتی خۆمان کە نەورۆزە بە زوویی ئەگەر ئەو بودجەیە تێ پەڕێندرێت لەبەر ئەو هۆیەی کە ئەمانە بهێندرێتە دی کەم ئەندامانی سەنگەر دەیان بینم لە زۆر لایەنەوە پێویستیان بە بایەخدان هەیە، ئەو داواکاریە لە زیادکردنی ئەو بودجەیەی کە بۆ ئەوان داندراوە، یەکێکی تر لەو شتانەی کە بەڕاستی دەمەوێت دەست نیشانی بکەم، پشتگیری خۆم بۆ هەر کەسێك دەردەبڕم کە لێرەدا داوای کرد بۆ زیندانیە سیاسیەکان کە من بە شەهیدی زیندوویان دادەنێم، لەبەرئەوەی زیندانیەکان ئەگەر زۆر شت کراوە بۆ شەهیدان بە دەستخۆشیەوە بۆ حکومەت، بەڵام بۆ زیندانی سیاسی کە خۆم لە لیژنەی مافی مرۆڤم چەندەها جار باس کراوە تا ئێستا نەگەیشتووینەتە نەتیجە، کە وابزانم زۆر بە ئاسانی ئەو ئەوە دەکرێت و ئاوڕیان لێ بدرێتەوە، ئەوەی دەمەوێت ئێستا بیڵێم ئەوەیە کە پرسیار ئاراستەی بەڕێز وەزیری دارایی بکەم بۆچی بڕە پارەی بەشی کۆمەڵایەتی زۆر نیە کە لە هەموو وڵاتانی دنیا بەشی هەرە زۆر کە دەزانین هەمووی بە خەڵکەوە بەندە، کۆمەڵایەتی هەموو لایەنێك دەگرێتەوە، بۆچی ئەو بڕە پارەیەی کە بۆی تەرخان کراوە بە کەمی دەبینین لەگەڵ ئەو پێویستیانەی کە هەیە؟، پێویستمان بەوە هەیە هاوسەنگیەك هەبێت لە نێوان داواکاری وەزارەتەکە لەگەڵ ئەو بڕە پارەیەی کە بۆی داندراوە لەلایەنی داراییەوە، نازانم هۆیەکەی ئایا ئەمانەی کە پێشکەشی دەکەن بە شێوەیەك وا پێشکەشی ناکەن کە ئەم هەموو گرفتانەی کە لەناو لایەنی کارو کاروباری کۆمەڵایەتی هەیە، وەکو گوتم گرتووخانەکان و کەم ئەندامان و

پەککەوتووەکان، زۆر شت کە ئێمە لە کوردستانێکی بەرەو ئاوەدانی، بەرەو چاك بوونی ڕەوشی دیموکراسی و بۆ هەموو لایەنێك کە من بە دەسکەوتێکی زۆر گەورەی دەزانم کە ئەم بودجەیە بە بەرزی دەنرخێنم، ئەو لایەن با زیاتر بایەخی پێ بدرێت، پرسیارێکی ترم هەیە بە نیسبەت پرۆژە یاسای بودجەوە کە سەبارەت بە ماددەی 2 کە داهاتی هەرێم لە ساڵی 2010 بە سێ سەد و چل و هەشت ملیار و شەش سەدو حەفتا و نۆ خەملێنراوە، لەسەر چ بنەمایەك ئەوە دانراوە؟ ئەگەر عجزەکەی هەشت سەد و سی و پێنجە، پشتگیری خۆم بۆ لیژنەی نەزاهە دا دادەنێم بزانم ئەگەر هاتوو ئەمە زیاتر بوو لەوەی کە خەملێنراوە، دەکرێت عجز لەگەڵ ئەوەی کە خەملێنراوە بەم شێوەیە فەرق هەبێت؟ حەز دەکەم لە لایەنی وەزیری سامانە سروشتیەکانەوە بۆم ڕوون بکرێتەوە، ئەوەی داواشی دەکەم لە دەزگای خانمان کە دانراوە، پشتگیری لە گەشە خان دەکەم کە زیاتر تەرخانی ئەو بودجەیە بکرێت بۆ ئەوەی بە تایبەتی بۆ ژنی سەرکردە، کە کەمیەکی زۆر بینیم بەڕاستی لەناو ژناندا کە ژن تا ئێستا نەگەیشتووەتە پلەی ژنی سەرکردە، ئامادەبوونێکی باشی دەوێت بە دیراسەت کردن لەسەری و سەرف کردن لەسەری ئەگەر لەناو وڵاتی خۆمان بێت یان ناردنی بۆ دەرەوەی وڵات، چونکە دەزانین هەر ئەو دایکەیە کە ئەو ڕۆڵەیە دروست دەکات و ئەو پیاوە سەرکردەیەش دروست دەکات، پرسیاری ئەخیرم یان بڵێین دەست خۆشی خۆم دەکەم بۆ ئەوەی کە حیزبەکان بە یاسا دانراون، ئەوەش خەونی زۆر لە پێستری خۆمان بوو، بەڵام ئەگەر هاتو تا کۆتایی ساڵی دارایی 2010 یاسای حیزبەکان یەکلانەکراوەیە چۆن مامەڵە لەگەڵ ئەو پارەیە دەکرێت؟ لە وەزیری دارایی دەپرسم، ئەگەر هاتو هەتا کۆتاییەکەی نەبوو ئەو بڕە پارەیەی کە تەرخان کراوە چی لێ دەکرێت؟ دەتوانم لە کۆتایی دا ئەوە بڵێم ئایا کەس هەیە حەز نەکات کوردستان بەو شێوەیەی ئێستا کە دەیبینن لە ئیعمار و لە ئاوەدانکردنەوە؟ ئایا کەس هەیە حەزنەکا خۆشگوزەرانی فەقیرو هەژارەکان کە بە پشتی ئەوان ئەم دنیا تازەیەی ئێستای خۆمان دەبینین؟ ئایا کەس هەیە حەزنەکات بە پشتگیری پێشمەرگەکانمان هەر کەسێك کە قەڵەمی خۆی بە پاکی دروست کردووە و ئامۆژگاری کردووە بێتە دی؟، هەڵبەتە ئەگەر هەمووومان حەزبکەین بەوەڵامێکی بەڵێ، بەڵێ بۆ شتی چاك نەك (نعم نعم)ی سەدام کە چەندین..... .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابیت، کاك عمر فەرمووو.

بەڕێز عمر صدیق محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێش هەموو شتێك دەست خۆشی لە سەرۆکایەتی پەرلەمان دەکەم، هەر لەیەکەم ڕۆژی خوێندنەوەی پرۆژە یاسای بودجە کارتان بۆ ئەوە کرد کە ئەم پرۆژە یاسایە بە شێوەیەکی شەفاف و بەڕوونی لەبەردەم چاوی هەموو پەرلەمانتاران و لە ڕێگەی ڕاگەیەنەدکاران و دەزگاکانی ڕاگەیاندنەوە بکەوێتە بەردیدی خەڵکی، بەڕێزان، سەرباری دەستخۆشی لە لیژنەی دارایی بە تایبەت سەرۆکایەتیەکەی، بەڵام چەند تێبینیەکم هەیە لەسەر ڕاپۆرتەکە، یەکەم: لەبەشی مووچەی فەرمانبەران ڕاپۆرتەکە بە هیچ جۆرێك

ئاماژە بۆ ئەم بەشە نەکراوە، کە ئێمە پێشتر لە لیژنەی دارایی ئەم بابەتەمان گفتوگۆ کردبوو بە چەند خاڵێکیش تێبینیمان لەسەر دابوو، ئەم بەشە کە چوار ترلیۆن پێك دێنێت، چوار ترلیۆن و ئەوەندە، هیچ خاڵێکی لەسەر نیە، ئێمە لە لیژنەی دارایی بە پێویستمان زانی بوو کە حکومەتی هەرێمی کوردستان لە ساڵی 2010 هەتا کۆتایی 2010 بە ژمارەی مووچە خۆرەکاندا بچێتەوە، ئەگەر دوو مووچەیی هەبوو هەوڵ بۆ ئەوە بدات کە نەیانهێڵێت، لە هەمان کاتدا ئەگەر کەسێك مووچەخۆر بوو ئیللا لە کاتی پێویستی دا وەکو لە یاساکەشدا هاتووە ئەگەر پێویستی نەبێت دامەزراندنی بۆ نەکرێت بە عقد، بە هیچ جۆرێك لە ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی باسی ئەمە نەهاتووە، لە خاڵی دووەم لە ڕاپۆرتەکە کە تایبەتە بە سندوقی نیشتەجێ بوون، باس لەوە دەکات کە سێ سەد و پەنجا ملیار دینار دابندرێت بۆ سندوقی نیشتەجێ بوون، بەڕێزان لیژنەی دارایی لە پرۆژەی یاسای بودجەدا پێشنیاری ئەوەی کردووە کە سەدملیار کەم بکرێتەوە، بەڵام لە ڕاپۆرتەکەی خۆیاندا ئاماژەی بەمە نەداوە، دەبوایە ئاماژە بەوە بدات کە پەنجا ملیاری دەڕوات بۆ دەعمی مەشارعی زراعی، پەنجا ملیاریشی بۆ سولفەی عەقاریە، ئەمە لە ڕاپۆرتەکە نەهاتووە و بە نوقسانی دەژمێردێت، .... .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

رجائەن لە جێی خۆتانەوە بە بێ ئیجازە قسە مەکەن، کاك عمر فەرمووو.

بەڕێز عمر صدیق محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

.. ناوی ئەم بابەتە نەهاتووە دەبوایە بهاتبا، لە لاپەڕە 8 لیژنە پێشنیار دەکات کە 10٪ لە حیسابی منح و ئیعانات وە 15٪ لە حیسابی مەسروفاتی ئوخرا ببڕدرێت، بەڵام بە بێ ئەوەی هیچ وردەکاریەك بخاتەڕوو کە ئەم بڕانە چەندن؟ دەبوایە لیژنە لە ناو ڕاپۆرتەکەیان ئەمەیان ئاماژە پێ کردبا، ئێمە وەختی خۆی لە لیژنەی داراییش ئەمەمان گوت، بەڵام بەداخەوە نەهاتووە، ئەگەر زەرب و تەرحێك بکەی ئیعانات بە بڕی 39 ملیار و ئەوەندە ملیۆن دەکات، منح بە بڕی 43 ملیار دەکات، مەسروفاتی ئوخرا بە بڕی 102 ملیار و ئەوەندە ملیۆن دەکات، هەمووی کۆ بکەیتەوە تەقریبەن نزیکەی 180 ملیار دینار دەکات، لێرە پێشنیاری لیژنەی دارایی و ئابووری وەك لە ڕاپۆرتەکەدا هاتووە دەڵێت بگەڕێتەوە بۆ ئیحتیاتی وەزارەتی دارایی، بەڵام لە یاسای بودجە 19 ملیاری گەڕاندووەتەوە بۆ بودجەی پەرلەمانی کوردستان بە بێ ئەوەی لێرە ئاماژەی پێ بکات، بۆیە من داوادەکەم، ئەم بڕگەیە هەموار بکرێتەوە بەو شێوەیەی خوارەوە: بڕینی 10٪ لە حیسابی ئیعانات و لە حیسابی منح، وە لە 15٪ لە حیسابی مەسروفاتی ئوخرا، بەم شێوەیەی خوارەوە دابەش بکرێت: نۆزدە ملیار و حەفتاو چوار ملیار و ئەوەندە بڕوات بۆ موازەنەی پەرلەمانی کوردستان،

تەرخان كردنی بڕێك بۆ سێ قەزا یان چوار قەزا كە بەردەوام ئەم قەزایانە و خەڵكەكەی لە خزمەتی گەلی كوردستان بوون، ئەو دامەزراوانەی كە ئێستا ئێمە تیایا كار دەكەین، بەڕێزان پەرلەمانی كوردستان لە ساڵی 1999 بە بڕیاری ژمارە 11ی بڕیاری داوە كە هەڵەبجە و ڕانیە و سۆران ئەمانە بكرێن بە پارێزگا، من دەڵێم ئەگەر ئێستا ئەم شوێنانە ناكرێن بە پارێزگا با زیادەیەك لەم بودجەیە كە بودجەیەكی زۆرە، یانزە ترلیۆن پارەیەكی زۆرە، پێشنیار دەكەم بڕی 20 ملیار دینار بۆ هەریەك لە قەزای هەڵەبجە و قەڵادزێ و ڕانیە، سۆران و مێرگەسور و ئامێدی زیادبكرێت، چونكە وەكو بەڕێزانی ئەندامانی پەرلەمان ئاماژەیان پێیدا هەرچەندە لە یاسای بودجە و لە وردەكاری بودجەكە هەوڵی ئەوە دەدات كە ئاوەدانی بە زۆرینەی پارچەكانی دانیشتوانی هەرێمی كوردستان بگات، بەڵام ئەم شوێنانە وەكو پێویست و وەكو ئەوەی كە خواستی هەموومانە پرۆژە خزمەتگوزاریەكان بە تایبەتیش ئەوانەی كە تایبەتن بە ژێرخانی ئابووری نەیگرتوونەتەوە، بۆیە پێشنیار دەكەم بەو بڕانەی كە ناوم هێنان ئەم بڕە تەرخان بكرێت بۆ ئەو شوێنانە، وەزارەتی دارایی و وەزارەتی پلاندانان سەرپشك بێت بۆ مامەڵە كردن لەگەڵ ئەو بڕەیە، تایبەت بە سندوقی هاوكاری بۆ جێیە ناكۆك لەسەرەكان، پێشنیارێكی زۆر جوانە كە لە ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی هاتووە، بەڵام من پشتگیری لە ڕایەكەی كاك علی حسین دەكەم كە دوو ڕۆژ لەوەو پێش كردی كە ئەویش ئەوەیە كە تەرخان كردنی بڕەكە، بۆ ئەوەی هەم وەزارەتی دارایی بۆ خۆی بتوانێ چاودێری بكات تا بزانێت ئەو وەزارەتانەی كە خزمەتگوزاری و هاوكاری پێشكەش بە شوێن و ناوچە ناكۆكی لەسەرەكان دەكەن، هەرچەندە، هەم پەرلەمانی كوردستانیش ئەو بڕەیەی كە وەزارەتی دارایی دایدەنێ و لێرە موسادەقەی لەسەر بكرێت، بۆیە ئێستا بەڕێزانی وەزیری دارایی و وەزیری و پلاندانان و هاوكارەكانیان لێرەن هەر لە ئێستاوە موناقەشەی ئەو بڕەیە بكەن كە باشە بۆ ئەوەی لەو سندوقەیە بێت هەم حكومەت بۆ خۆی لە ڕێی وەزارەتی دارایی و تەختیت و هەم پەرلەمان و هەم دەزگاكانی ئیعلامی و هەم ڕێكخراوەكانی كۆمەڵی مەدەنی و ئەحزابی سیاسی هەموویان پێكەوە دەتوانن چاودێری لەسەر ئەو سندوقە دابنێن بۆ ئەوەی بە باشترین شێوە و بە بێ كەموكوڕی خزمەتگوزاریەكە و بڕە پارەكە بگات بەو شوێنانە، بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان، لەلایەن زۆرێك لە پەرلەمانتاران قسە لەسەر داهاتی نەوت كرا، بۆیە من پێشنیار دەكەم پێش ئەوەی بودجە تەسدیق بكرێت وەزیری سامانە سروشتیەكان بێت لێرە ڕوونكردنەوە لەسەر ئەو بابەتە بدات، بۆ ئەوەی بەرچاوی هەموو پەرلەمانتاران ڕوون بێت كە ئەو بڕەیەی كە لە داهاتی نەوتی هەرێمی كوردستانە چەندە و چۆن وەردەگیردرێت و چۆنیش سەرف دەكرێت؟ بەهەمان شێوە داوای ڕوون كردنەوە دەكەم لە بەڕێز وەزیری دارایی لەسەر مووچەی پێشمەرگە دەكەم، چونكە ئەوانە برای ئێمەن، هەموومان پێكەوە دەتوانین ئەم هەرێمە بپارێزین و ئێمە بە پشتیوانی ئەوان بەردەوامیمان دەبێت، ئەگەر ئێمە نەزانین ژیانێكی باش بۆ ئەوان فەراهەم دەكرێت، دڵنیا بن لەوەی كە موسادەقە بۆ ئەو بودجەیە ناكەین، بۆیە پێویست دەكات ئەوان ڕوون كردنەوە لەسەر مووچەكە بدەن، تا

بزانین ئەو مووچەیەی کە دایان ناوە بۆ پێشمەرگەیەکی ئاسایی تا بەرزترین پلە چەندە؟ تا بزانین ژیانێکی باشیان بۆ فەراهەم دەکات یان نا؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، کاك عمر فەرمووو.

بەڕێز عمر نورەدینی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە حوکمی ئەوەی نوێنەرایەتی کردنی ئەندام پەرلەمان لەناو پەرلەمان و هەم لەسەر ئاستی نیشتمانی دا هەم لەسەر ئاستی ناوچەییشدا، بۆیە لەسەر هەردوو ئاست من دەمەوێت قسە بکەم، تا ئەو ڕادەیەی کە پەیوەندی بە ناوچەی خۆمانەوە هەیە، من یەکێکم لەو ئەندام پەرلەمانانەی کە نوێنەرایەتی شاری قەڵادزێ و دەوروبەری و دەڤەری پشدەر دەکەم، ئاشکرایە کە ئەم دەڤەرە لە نیوەی دووەمی هەفتاکانی سەدەی ڕابردوو بە زنجیرەیەك قۆناغدا تووشی سیاسەتی تەرحیل کردن و کاولکاری و وێرانکاری بووە تا ئەوەی لەساڵی 1989 بە یەکجاری ئەم مەنتیقەیە تەرحیل کراو بوو بە کاولستان، دیارە لەسەردەمی دەسەڵاتی خۆماندا بایەخ بەو مەنتیقەیە دراوە، بە تایبەتی لەسەردەمی کابینەی پێنج دا بە دەیان پرۆژەی ئاوەدانی بۆ ئەم ناوچەیە چووە، بەڵام تا ئەو ڕادەیەی پەیوەندی بە پرۆژەکانی ئاوەدانیەوە هەیە یا خزمەتگوزاری بۆ ساڵی 2010 لەوەی کە میزانیەی حکومەتی هەرێمی کوردستان پێشنیار کراوە، من تێبینیەکانی خوشك و برایانی بەڕێزم لەسەر ئەو ناوچەیە دووبارە ناکەمەوە، چونکە منیش هەمان تێبینیم هەیە، بەڵام دەبینین بە شێوەیەکی گشتی تێبینیەکان لە دوو خاڵدا کۆ دەبنەوە، یەکێکیان کەمی پرۆژەکانە و دووەمیشیان جۆری پرۆژەکانە، ئەوەش بە بیردەهێنمەوە که من سەبارەت بە ئەو مەنتیقەیە لەگەڵ هاتنی پرۆژەی بودجە یاداشتنامەیەکم دا بە سەرۆکایەتی پەرلەمانی بەڕێز و وێنەیەکیشم دا بە بەڕێز وەزیری تەختیت، ناڕەزایی و گلەیی ئەو مەنتیقەیەم نیشاندا بوو، هەم کۆمەڵێك پێشنیار بوو بۆ ئەوەی هەوڵ بدرێت چاوخشاندنەوە بکرێت بە پرۆژەکانی کە بۆ ئەم سنوورە پێشنیار کراوە، بۆیە جارێکی تر من ئەوە دووپات دەکەمەوە کە پێویستە چاوخشاندنەوە بکرێت بە جۆری پرۆژەکان و ڕادەی پرۆژەکان، هەروەها دوای گفتوگۆ کردن لەگەڵ خەڵکی مەنتیقە و لەگەڵ قائیمە قامی قەڵادزێ ئێمە گەیشتووینە ئەو قەناعەتەی کە چەند پرۆژەیەك پێویستە بخرێتە ناو پرۆژە پێشنیار کراوەکان بۆ ساڵی 2010 هەندێکیشیان بگۆڕدرێت، لەوانە لەو بڕە پارەیەی کە دانراوە بۆ دروست کردنی قوتابخانە کە بڕی 150 ملیار دینارە کە ئەمە خاڵێکی گەشی بودجە و میزانیەی حکومەتی هەرێمی کوردستانە بۆ ساڵی 2010، چوار قوتابخانەی 27 پۆلی بۆ ئەم مەنتیقەیە دروست بکرێت، دوویان بۆ سەنتەری شاری قەڵادزێ و یەکێکیان بۆ ناحیەی ژاراوە و ئەوەی تریشیان بۆ ناحیەی سەنگەسەر، هەروەها بە دوو ساید کردنی ڕێگای سەرەکی نێوان قەڵادزێ - دەربەند کە لە ڕابردوو دا دەیان کارەساتی ناخۆشی تێدا ڕوو داوە، ئەمە داخوازیەکی خەڵکی مەنتیقەیە و لە ڕابردووش کاری لەسەر کراوە، هەروەها لە سنووری قەزای قەڵادزێ

ناحیەیەك هەیە بەناوی ناحیەی ئی سێوە کە تا ئێستا نە تۆڕی کارەبای پێگەیشتووە نە جادەی قیرپشی هەیە، بۆیە هەوڵ بدرێت لە داهاتوو دا بۆ سنووری ناحیەی ئی سێوە کە تا ئێستا 22 گوند زیاتری لەسەرە تۆڕی کارەبای بگاتێ و هەروەها جادەکەشی بۆ قیرتاو بکرێت، هەروەها دروست کردنی ناوەندێکی رۆشنبیری و هونەری بۆ گەنجان و لاوانی قەلادزێ کە ئەمەش داخوازیەکی ئەوانە، هەروەها بەردەوام بوون لەسەر پرۆژەی تەواوکردنی خزمەتگوزاری قیرتاو کردنی جادە و کۆڵانەکانی هەم سەنتەری شاری قەڵادزێ و هەم ناحیەکانیش بە تایبەتی ناحیەی سەنگەسەر و ناحیەی ژاراوە، ئەوەش بە بیردەهێنمەوە کە ئێمە پرۆژە بریارێکمان کردبوو سەبارەت بە پشتیوانی کردن لە پرۆسەی ئاوەدانکردنەوە بۆ ئەو قەزایانەی کە تەرحیل کراون، ئەوەی کە کاك عمر باسی کرد دەکرێت بەم شێوەیە ئەم پرۆژە بریارەی کە ئێستا لای سەرۆکایەتیە لەگەڵ ئەم فکرەیەی کە کاك عمر باسی کرد دەمج بکرێت، چونکە ئەم ناوچانە پێویستیان بەوە هەیە لەبەرامبەر کاولکاری و قوربانی دانی تایبەتی پشتیوانیەکی تایبەتیشیان لێ بکرێت بۆ پرۆسەی ئاوەدانکردنەوە، سەبارەت بە بواری پەروەردە و خوێندنی باڵا کە ئەمە پەیوەندیان بە لیژنەی ئێمەوە هەیە، ئێمە دەبینین لەناو پرۆژەی حکومەتی هەرێمی کوردستان دا بایەخی تایبەتی دراوە بەم دوو بوارە کە ئەمە مایەی دەست خۆشیە، تەرخانکردنی 120 ملیار بۆ بواری تواناسازی و خوێندن کە ئێمە پێمان وایە دەبێت ئەم بوارە بواری توێژینەوەی زانستیش بگرێتەوە، هەروەها تەرخانکردنی 150 ملیار بۆ دروست کردنی قوتابخانە کە ئەمەش کارێکی زۆر باشە، بەڵام ئێمە لە لیژنەی پەروەردە و خوێندنی باڵا لەسەر چۆنیەتی جێ بەجێ کردنی ئەم برە پارەیە و وەگەرخستنی لە ئایندەدا هەندێك پێشنیارمان هەبوو، خۆش بەختانە سوپاسی لیژنەی دارایی دەکەین کە بەشێك لە پێشنیارەکانی ئێمەیان خستووەتە ناو راپۆرتی خۆیانەوە، بەڵام دیسانەوە هەندێك پێشنیارمان هەیە دیسان چاوی پێدا بخشێندرێتەوە و بەهەند وەربگیردرێت، بۆ نموونە بۆ هەردوو بوار دەبینین ئێمە وەزارەتی پەیوەندارمان هەیە، یەکێکیان وەزارەتی خوێندنی باڵا و توێژینەوەی زانستیە کە پەیوەندی بە 120 ملیارەکەوە هەیە، هەروەها ئەوەی تریشیان وەزارەتی پەروەردەیە کە پەیوەندی بە 150 ملیارەکەی دروست کردنی قوتابخانەوە هەیە، بۆیە ئێمە بە زەروری نازانین لەسەرووی ئەم وەزارەتانەوە بۆردی تایبەتی یان دەسەڵاتی تایبەتی یان موئەسەساتی تایبەتی هەبێت بۆ جێ بەجێ کردنی ئەم برە پارەیە و وەگەرخستنی، یان ئەگەر بۆرد هەبێت دەبێت ئەم وەزارەتە مەعنیانە رۆڵی سەرەکیان پێ بدرێت لە جێ بە جێ کردن و وەگەرخستنی ئەم برە پارەیەدا، خاڵێکی تر کە ئێمە لە راپۆرتەکەمان دا ئاماژەمان پێی دابوو و بەشێك لە بەرێزانیش باسیان کرد، بەڵام تیکرار کردنەوەی هەر باشە، ئەویش مەسەلەی میلاکی وەزارەتی پەروەردەیە، لەوێدا وەکو ئاماژەی پێدرا داوای 1500 کەس کراوە کە هەم بۆ مامۆستا و هەم بۆ فەرمانبەر و خزمەتگوزاریش، دوای ئەوەی کە ئێمە مەیدانیەن سەردانی زۆربەی بەرێوبەراتیەکان کرد، بەرێوبەرایەتی گشتی پەروەدە و بەرێوبەرایەتی پەروەردەکەمان لەسەنتەری موحافەزات وقەزا و ناحیە، بۆمان دەرکەوتووە کە ئەم برە بەراستی لەگەڵ داواکاری و پێداویستی زانستی و پەروەدەیی وەزارەتی پەروەدە یەکناگرێتەوە، بۆیە ئێمە

داواكارين له وەزارەتی دارایی و سەرۆكایەتی حكومەت پێویستە چاو بەو بڕە میلاكەدا بخشێندرێتەوە بە شێوەیەك كە داواكاریەكانی وەزارەتی پەروەدە لەڕووی پسپۆریەتی و زانستیەوە جێ بەجێ بكات، هەروەها دامەزراندنی دەرچووانی پەیمانگای مەڵبەندی مامۆستایان و ئەوانەی زانكۆ كە لە بواری پەروەدەدان بە هەند وەربگیرێت بەشێوەی ئیستسنائی لەسەر سێ بنەما، یەكەمیان/ چونكە ئەوانە تەنها بۆ مامۆستایەتی پەروەدە كراون، دووەمیان/ ئێستا پەیمانگای مەڵبەندی مامۆستایان داخراوە تەنها ئەوانە ماون كە ئێستا دەرچوون و دانەمەزراون، سێیەمیان/ لەلایەن پەروەردەكانی خۆیانەوە پێشنیار پێشكەش كراوە بۆ ئەوەی لە داهاتوو دا بە پێی پلانی وەزارەتی پەروەردە و بەڕێوبەرایەتی پەروەدەكان ئەمانە لە داهاتوو دا دابمەزرێن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، كاك عبدالسلام فەرموو.

بەڕێز عبدالسلام مصطفى صديق:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

وادیارە كە دواكەوتن لە قسەكردن سوودیشی هەیە و زەرەریشی هەیە، زەرەرەكەی ئەوەیە كە قسەكان هەمووی دەكرێن و خەڵك تاقەتی نەماوە، سوودەكەشی ئەوەیە كە هیوادارم سوودی لێوەربگیردرێت نەك وەك ئەو هەڵانەی كە پێش من كران، بەڕاستی من خۆم بەئەندامی پەرلەمان دەزانم و بە نوێنەرایەتی خەڵكی كوردستان لە ڕێگای لیستێكەوە هاتوومە، قەت ماف بەخۆم نادەم بەوە دەست پێ بكەم و ئیدعای ئەوە بكەم كە نوێنەرایەتی ناوچەیەك دەكەم، چونكە ڕەنگە خوشكێك و برایەك لە فراكسیۆنێكی تر ئەویش لە هەمان ناوچە بێت و بڵێت منیش نوێنەری ئەوانم، هیوادارم خۆم بپارێزم لەوەی كە باسی ناوچەیەكی تایبەت بكەم، ئەگەر كردیشم بۆ مەسڵەحەتی عامەیە وەكو ئەندامی پەرلەمان، دووەمیان/ من هیوادارم ئەو پسپۆریەی من لە ماتماتیك وكۆمپیوتەر و ئامار ڕێگام پێ بدرێت كە هەندێ تێبینی گشتی لەسەر بودجە و ڕاپۆرتەكە بدەم و قبوڵ بكرێت، بەڕاستی من لەوە دەست پێ دەكەم و هەوڵ دەدەم باسی ڕاپۆرت و بودجە تۆزێك بكەم، سیاسەتی بودجە و هەڵسەنگاندنی بودجە، پاشان بە پێی ئەوەی كە من سەرۆكی لیژنەیەكم هەوڵ دەدەم باسی چۆنیەتی مامەڵە كردنی ڕاپۆررت لەگەڵ لیژنەكەم بكەم، هیوادارم وەختەكەی كافی بێت، بەڕاستی ئەم گفتوگۆیەی ئێمە تەنها گفتوگۆیەكی ژمێریاری نیە، كە بێین باسی ژمارە بكەین و ئەم مەدرەسەیە چەندی تێ چوو، هەمیشە گفتوگۆی بودجە گفتوگۆیەكی سیاسیە، ئەم ژمارەو ڕێژانە بێ گومان بەكاردەهێندرێن بۆ ئەوەی هەڵسەنگاندنێكی سیاسی بۆ بودجە بكرێت و ڕەواشە هەڵوێستی جیاوازمان هەبێت لەسەر ئەو بودجەیە بە پێی هەڵوێستی جیاوازمان لە حكومەت و لەو لایەنەی كە پێشكەشی كردووە، بەڵام ناكرێت ئەوە لەبیری خۆمان ببەین ئەو هەڵوێستە سیاسیە نەكرێتە ئەوەی كە ئێمە كاری هەرە سەرەكی خۆمان كە پەرلەمانتاریە لەبیر بكەین، ئەویش ئەوەیە كە هاوكار بین ئەو وڵاتە بەزووترین كات بودجەیەكی كامڵ ترو باشتری هەبێت، ئیتر لەلایەنی كە من بەشدارم تێیدا یان

لایەنێکی تر بیت، ئەگەر پێم بکرێت وەکو ئەندام پەرلەمان تاکو بیسەلمێنم بۆ خەڵکی کوردستان کە من نوێنەرایەتیان دەکەم و ئەڵتەرناتیفی باشترم هەیە پێویستە بێ گومان هەوڵی ئەوە بدەین کە ئەو بودجەیەش هەر تێپەڕ دەبێت بە دەنگدانێك کێ دەنگی لەسەر دەدات و کێ دژیەتی؟، با لە ئەخیر بڵێین ئێمە ئەو بودجەمان دەوڵەمەند کردووە ئەو نەواقسانەی کە تێیدا بوو با هاوکاری ئەو دوو وەزیرە بەڕێزەو ئەو لیژنەمان کردبا، لەسەر ئەو ئەساسە من تەسەور دەکەم یەکەمین پرسیاری گرنگ ئەوەیە ئەو بودجەیە سیاسەتێکی هەیە یان نیە؟ من دەڵێم بەڵێ، ئەو ڕێژە 37٪ی کە دانراوە بۆ بوارەکانی پەروەردەو ئاوەدانکردنەوەو خوێندنی باڵاو تەندروستی باشترین بەڵگەنە کە ئەمە سیاسەتێکە ئەو هەموو پارە تەرخانکراوە کە لە خاڵەکانی یاسای بودجە هاتوون، دیارە کە حکومەت نیازێکی هەیە کە نامەوێ ڕەقەمەکان دووبارە بکەمەوە، واتە تەسەور دەکەم بۆچوونێکی هەبوو، بەڵام لە بیرمان نەچێت ئەم موازەنەیە، ئەمە وەکو لە سەرەتای ماددەی یەکەمی بودجە هاتووە بۆ خەرج کردنی ئەو برە پارەیەی خەملێنراو بە 11 ترلیۆن پلانێکمان داناوە، من ناکەومە ئەو هەڵەیەوە کە وەکو گوتم کە لە ئەخیر بێم و بڵێم لەناو بودجە نووسراوە ئێمە پلانمان هەیە بۆ ئەو ساڵە قوتابخانەیەك لە گوندی سێ گرتکان بکەین، بێم بڵێم من چوومە ئەو گوندە ئەو قوتابخانەم نەدیت ئەم مەشروعە وەهمیە، خۆم دەخەمە هەڵەیەکەوە، چونکە ئەمە نە حیسابی شتێکە کراوە، ئەمە پلانێکە بۆ ساڵی داهاتوو، ئێمە تەسەور دەکەم خزمەتێك دەگەیەنینە ئەو لایەنەی کە تەمسیلی دەکەین و ئەو بودجەیە ئەگەر بێین و خۆمان ئامادە بکەین بۆ موناقەشەی حیسابی خیتامی و میزانیە، میزانیە ئەوەی بەراوردی ئیراد و مەساریف لەوێیا دەپرسم مەدەوەر لە کوێیە، لەوێ دەپرسم چۆن ئەو پارەی کە تەرخان کراوە سەرف کراوە؟ لەوێ حەقی خۆمە وەکو هاووڵاتیەك و وەکو پەرلەمانتارێك بچمە وردترین وردەکاریەکانی ئەو پرۆژەیە، لێرە کە پلانێك دادەنێی هەر لەسەرەتاوە بڵێم چوومە ئەو جێگایە و شەقامەکەم نەدیت! تەبعەن نایبینی، چونکە دەڵێت من پلانێك دادەنێم بۆ ئامادەکردن یان دامەزراندن لەو ساڵە، ئەمە بە حەقیقەت ئەگەر تەماشای بکەین من دەڵێم ئەو بودجەیە چەند هەنگاوێکی بوێرانەی تیایە کە ئێمە دەزانین لە کاتی ئامادەکردنی نە وەزارەتی دارایی نە پێشمەرگە و نە داخلی بە کۆتایی یەکتریان نەگرتبووەوە، وەزارەتی دارایی کە جەنابی وەزیر لێرەیە و چاوەڕوانە پرۆژەی وەزارەتی دارایی لێرە پەسەند بکرێت و تاوەکو ئەو بتوانێت بڵێت من بە پێی ئەو وەزارەتە ئیش دەکەم، من دەبینم ئەنجامی ئەو قۆناغەی کە زۆر شتی سلبی تێدا بوو ڕەنگی دایەوە لەسەر ئەو بودجەیە، ڕاستە، بەڵام دەستان خۆش بێت بە جورئەتەوە توانیتان، من یەك لەوانە بووم کە دەمگوت نەدەتوانرا بڵێن ئاسایشی هەرێم و کۆی بکەن، بەڵام نەیانویستووە فێرمان بکەن واقعێکیان پیشان داوە، ئێمە دەتوانین سوور بین لەسەر ئەوەی پەلە بکرێت لە دەرکردنی هەموو ئەو یاساو ڕێنماییانەی پێویستن بۆ ڕێککردنی ئەم وەزعەی ئێمە لە کوردستان کە تێیدا دەژین، نەتیجەی ماندوو بوونی هەردوو دەزگای ئاسایشە، کە پۆلیس و پۆلیسی مرور و پێشمەرگەیە، من نازانم چۆن جورئەت بە خۆم بدەم و بڵێم هیچیان بۆ سەرف نەکەم، بەس ڕاتب تاوەکو لەبەر هەڵەیەکی ئیداری بیت، لەبەر

مەوقفێکی سیاسی بیت، ئێمە هەرێمی کوردستان و ئاسایش و سەقامگیری ئەو وڵاتە بخەینە خەتەری ئەوەی کە ئێمە تۆڵە بستێنین لە دەزگایەك کە بەرپرسیارە لە ئەمنیەتی ئێمە، بۆیە ئەوەش سوودێکە کە قسەی لەسەر دەکەم، دەمەوێت قسەکانی خۆم کۆتایی پێ بێنم بە دوو شتی گرنگ و ئەساسی بۆ هەر گفتوگۆیەکی بودجە، ناکرێت ئێمە داوا بکەین یان هەوڵ بدەین ئابووری بازاڕ و کەرتی تایبەت ئەساسی ئابووریمان بێت، هەوڵ بدەین هەر گروپێك و هەر توێژێکی ئەو کۆمەڵگایە راتب و مووچەی هەبێت، لەلایەکەوە گلەیی دەکەین و حەقمانە کە زیاتر لە 60٪ ی بۆ تەشغیلی چووە، ئینجا شەرمانە لەسەر ئەوەی هەشت سەد هەزار فەرمانبەرە یان ملیۆن و نیوە؟ مەعقولە ئەم 800 هەزارە بینایەیان نیە و مەسارفیان نیە؟، بۆیە من تەسەور دەکەم با جەریء بین، خۆشە بڵێم بۆ ئەو گروپە پارە سەرف بکەن، ئەگەر بەس تەماشا بکەین ئەو سێ ڕۆژەی کە لێرە باسمان کرد هیچ توێژێك نەما لەو کۆمەڵگایە کە داوا نەکات حکومەت پارەیەك بە شێوەیەك لە شێوەکان بۆی سەرف بکات، لە دەوڵەتی دنیای پێشکەوتوو کەس بێ پارە نیە، ئەوەی هیچ نایگرێتەوە سۆشیاڵ دەیگرێتەوە، بەڵام با لە خۆمان بپرسین لە 17٪ ی دانراو بۆ ئێمە ئەدرێت لەسەر حیسابی پرۆژەکانە کە تا ئێستا ئێمە خانوومان لە دیرەلۆك و شیلادزێ و سیریێ، 46 هەزار کەس لە وەزعی ساڵی 1991 دەژین، لەبەر ئەوەی نێروەو ڕێکان و مزوری ژوورو دۆسکی ژوورو تەقریبەن هەزار عائیلە مەنتیقەکەیان داگیر کراوە لەلایەنی چەکدار یانیش تۆپباران دەکرێت، ڕاستە حکومەت باوکە، بەڵام نە ئەو باوکەیە بەس نان بخاتە گەرومان، من داوا دەکەم لە باتی ئەوەی ئێمە زەخت بخەینە سەر حکومەت میزانیە تەشغیلی و مووچە زیاد بکەین....... .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

رجائەن وەرە سەر بەنامەکە، هەرکەسێك ئازادە چی گوتووە، کاك عبدالسلام فەرموو.

بەڕێز عبدالسلام مصطفى صديق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێشنیار دەکەم بۆ هەر دوو وەزیر کە لێرەن، بۆ چارەسەر کردنی ئەو جیاوازی ڕێژەیەو ئەو زیادەیەی بەینی میزانیەی تەشغیلی و میزانیەی پرۆژەکان پلانێکی زانستی پێشکەش بکەن، کە دەزانین بە ساڵێك و دوو ساڵ ئەوە حەل نابێت، چۆن ئێمە دەرفەتی کار پەیدا دەکەین، چۆن بەرهەم هێنەر و سەرمایەدار و دەوڵەمەند هان دەدەین لەڕێگای یاسا لەڕێگا هەموو شتێك کە خەڵك ڕووبکاتە بازاڕ و لەوێ بەرهەمیش بێنێت، خەرجیش بکات لەباتی ئەوەی بە میزانیە زەحمەت بکێشێ، دووەم خاڵم کە کۆتایی پێ دێنم من تۆزێك لە ریازیات تێ دەگەم (GFS) سیستەمێکی دنیاییە هەموو بوارەکانی خەرجیاتی هەیە کە ئەگەر لە هی هەر وەزارەتێك وەربگری ڕەنگە ببنە 300 و 400 حەوت بوارە هەر بوارێك تەقسیم کراوە بۆ پێنج سیستەم و پێنج مستەوا، کە پێنج جارانی حەوتی بکەی دەکاتە سی و پێنج، لەهەر مستەوایەکی خوارەوە تا دە د.ئاراس وابزانم کە دە بابەتی خەرج وەردەگریت، 350 بابەتی خەرج کۆکرایەوە بە شێوەیەکی عیلمی لەژێر ئەو سیستمە، بەداخەوە لە تەرجومەی عەرەبی وکوردی هەندێك وشەی نەیار

دێت، مەسورفاتی ئوخرا، منح و ئیعانات، وەزارەتی ڕۆشنبیری چۆن دەتوانێ ئیشی خۆی بکات ئەگەر جەزائیز موسابەقاتی ریازی و منح نەداتە ڤیستیڤاڵ و ئەو شتانە، ڕاستە وەزارەتی کاروباری کۆمەڵایەتی منحی نیە لە (GFS)ەکەش نیە، من هیوادارم کە هەر دوو وەزیرە بەڕێزەکانیش لێرەن و لیژنەی داراییش لێرەیە و پەلە نەکەین لەو قسە عاتفیەی کە 10٪ لە مەسورفاتی ئوخرا، چونکە گوایە مەترسی ئەوەی هەیە ببیتە مایەی گەندەڵی، ببڕن و بیخەنە سەر فلان جیگا ئەمە قسەیەکی زۆر ناعیلمیە، عیلمیانە دەبێت ئێمە هەوڵ بدەین کە شەفافیەت و بەدواداچوون و بە وردی تەماشا بکەین چۆن ئەو پارەیە سەرف دەکرێت، دەستی ئەو کەسە ببڕین ئەوەی ئەو پارەیە لە ڕێگایەکی نادروست سەرف دەکات، ئاخر کەلیمەم ئەوەیە کە سوپاسی لیژنەی دارایی دەکەم کە مەتاڵبەکان و داخوازیەکانی لیژنەی کاروباری کۆمەڵایەتی ڕەچاو کردووە، هیوادارم لە باتی پەسەند بکرێنە بەشێك لەو، چونکە فعلەن داخوازی وەزارەتە، با ئەم بودجەیە تێپەڕێنین، چونکە خەڵك چاوەڕوانی ئێمەیە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، کاك عمر نوقتەی نیزامی هەیە فەرموو.

بەڕێز عمر صدیق محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

عەفو کاك د.بڕینی 10٪ ناعیلمی نیە، من ئەو پێشنیارەم لەسەر ماددەی ....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

رجائەن ئەوە رەئی خۆیەتی، تکایە رەئی ئەوەو ئەندامی پەرلەمانە، جەنابیشت رەئی خۆت داو ئەویش دای و هەمووتان ئازادن لە دەربڕین، بەڵام ناوی کەسێکی تر نەهێنن، کاك ئاسۆ فەرموو.

بەڕێز بکر کریم محمد صالح (ئاسۆ):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشەکی من بەگشتی لەگەڵ ڕاپۆرتەکەی لیژنەی دارایی و ئابووری دام، بە پێویستی دەزانم پێشنیاز وڕاسپاردەکانی ئەو لیژنەیە بە هەند وەربگیردرێت، لەگەڵ ئەوەشدا لە ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی دا هەموو پێشنیاز و ڕاسپاردەو ڕەخنەی لیژنەکانی پەرلەمان بە تەواوی جێگایان لە ڕاپۆرتی لیژنەی ناوبراو دا نەکراوەتەوە، یەکەم/ لەبەرئەوە بە پێویستی دەزانم لیژنەی ناوبراو چاوێك بەمەدا بخشێنێتەوە، دووەم/ سەرەڕای هەندێ کەلەبەرو کەموکورتی پرۆژەی بودجە وەك لە ڕاپۆرتەکەدا دەستنیشان کراوە یان پەرلەمانتاران ئاماژەیان بۆی کرد، کە پێویستە پێداچوونەوەی جدیان بۆ بکرێت یان لەلایەن وەزیری دارایی و وەزیری پلاندانان و وەزیری سامانە سروشتیەکانەوە ڕوونکردنەوەی جدیان لەبارەیەوە بدرێت، بەگشتی چەندین خاڵی گرنگی تێدایە کە من نامەوێ دووبارەیان بکەنەوە، بەڵام بۆ ڕوونکردنەوەی زیاتر دەڵێم بە گوێرەی ئەو پارانەی کە ئەمساڵ بۆ پرۆژە بەردەوامەکان و بۆ پرۆژە پێشنیاز کراوەکانی ساڵی 2010 کە بۆ هەر وەزارەتێك خەرج دەکرێن دەبینین شارەوانی 23,28 ی بۆ تەرخان کراوە،

ئاوەدانکردنەوەو نیشتەجێ کردن 17,7 ی بۆ تەرخان کراوە، کارەبا 16,1 ی بۆ تەرخان کراوە، پەروەردەو خوێندنی باڵا بەیەکەوە 10٪، ئەگەر تەخسیساتی بواری کشتوکاڵ و تەندروستیشی بخەینە سەر (تەبعەن مەبەستم لە پرۆژە وەبەرهێنانەکانە چ بە بەردەوامەکان و چ ئەوەی ئەمساڵ)، ئەوا بەسەریەکەوە دەبنە 75٪ ئەو ڕێژانەش بایەخ پێدانی حکومەت بەو سێکتەرانە نیشان دەدەن کە لە هەمان کاتدا درێژە پێدەر و تەواوکەری ئەو ڕێبازەیەکە پێشتر حکومەت لە ساڵانی ڕابردوو دا لە بواری بنیاتنانی ژێرخانی ئابووری و خزمەتگوزاریەکانـدا لەسەری ڕۆیشتووە، ئەوەش بە دەوری خۆیەوە کاریگەری باشی دەبێت لەسەر بەرزبوونەوەی ژیان وگوزەرانی خەڵك و دۆزینەوەی هەلی زیاتری کارکردن، دەق ئەو بایەخ پێدانەش لەگەڵ هێڵە گشتیەکانی کارنامەی حکومەتی هەرێم یەك دەگرێتەوە کە لە 10/28 دا ئێمە متمانەمان پێیدا، سێیەم/ تاڕادەیەك نەك بە تەواوی لە بودجەی سەرمایەگوزاری ئەمساڵ دا عەدالەت لە نێوان هەرسێ پارێزگای هەرێمی کوردستان واتە سلێمانی و دهۆك و هەولێر دا ڕەچاو کراوە، چۆن؟ ئەگەر ئەو پارانەی کە ئەمساڵ بڕیارە بۆ جێ بەجێ کردنی پرۆژە بەردەوامەکان و ئەو پارانەی کە ئەمساڵ لە پرۆژە پێشنیاز کراوەکان خەرج بکرێن کۆی بکەینەوە کە بۆ هەر پارێزگایەك دانراوە دەبینین سلێمانی 40,4 ە، هەولێر 38٪ ەو دهۆك 15,4 ە، ڕێژەی ئەو پارانەش کە بۆ تەواوی هەرێم سەرف دەکرێن 6,2 ـە، ئا لێرەدا وەك لە ڕاپۆرتی لیژنەی دارایش داهاتووە بۆ دابەشکردنی پرۆژەکان دوو پێوەر وەرگیراوە، یەکەمیان: پێویستی، دووەمیان: ڕێژەی دانیشتوانی هەر پارێزگایەك، لێرەدا ڕەنگە ڕێککەوتنێك نەبێت لەسەر معیاری پێویستی، چونکە ڕەنگە بەڕاستی شتێکی مەوزوعی نەبێت، بەڵکو شتێکی زاتیە، ڕەنگە هەریەکێك بڵێت ئەو ناوچەیە پێویستترە لە ناوچەیەکی دیکە، بەڵام پێوەری ڕێژەی دانیشتوانی هەریەك لەو سێ پارێزگایە دیارەو معیارێکی بابەتیە، سلێمانی 41٪ی دانیشتوانی هەرێمی کوردستانە، هەولێر 36٪ و دهۆك 23٪ یە، کەواتە سلێمانی غەدری لێ نەکراوە، هەولێر کەمێك لەڕادەی خۆی زیاتر پارەی بۆ سەرف دەکرێت، لێرەدا دەمێنێتەوە دهۆك، وەك دەبینین ئەمساڵ ئەو ڕێژەیەی کە بڕیارە لە پارێزگای دهۆك خەرج بکرێت بریتیە لە 15,4 ئەو ڕێژەیەش کەمترە لە ڕێژەی دانیشتوانی دهۆك کە 23٪ یە، بەڵام لە ساڵی داهاتوو دا کە مەبەستم ساڵی 2010 یە، ئەو پارسەنگە بۆ دهۆك ڕاست کراوە، واتە قەرەبوو کراوە، چۆن؟ ئەگەر کۆی ئەو پارانەی کە دەبێت بۆ پرۆژە وەبەرهێنەکان خەرج بکرێن، لە ساڵی 2010 دا چ بۆ پرۆژە بەردەوامەکانی پێش ساڵی 2010 کە بیستیان بۆ ساڵی 2011 یش دەمێننەوە، چ بۆ پرۆژە پێشنیاز کراوەکانی ئەمساڵ کە تەواو نابن و 81٪ پرۆژەیان دەمێنێتەوە بۆ ساڵی 2011 ڕێژەکەی دەکاتە 29٪، کەواتە خزمینە ئەوەش 23٪ زێترە، کەواتە وەزارەتی پلانـدانان کارێکی باشی کردووەو قەرەبووی دهۆکی کردووەتەوە، کەواتە وەزارەتی پلاندانان تاڕادەیەك هەوڵی داوە ئەو غوبنە لەسەر دهۆك هەڵبگرێت، بەڵام وەك دەڵێن پێنگاڤ پێنگاڤ، هەر ئەندام پەرلەمانێك کە شکی لەم ئامار و ڕێژانە هەیە، ئامادەم کۆپیەکی ئەو داتایانەی پێ بدەم تا ڕاست ودروستی ئەو قسانەی منی بۆ دەربکەوێت کە ئاوایە یان نا؟ بەڵام وەك دەردەکەوێت لە سنووری هەر سێ پارێزگاکەدا مەبەستم لەناو هەر پارێزگایەك دا لە دابەشکردنی

پرۆژەکان دا بەسەر قەزاو ناحیەکاندا چ پرۆژە بەردەوامەکان و چ پرۆژە پێشنیازکراوەکاندا ناعەدالەتیەك هەیە، بەرپرسیاریەتی دەکەوێتە سەر چ لایەنێك وەزارەتی پلاندانان یان وەزارەتی مەعنی، ئەوە ئەسڵی مەبەست نیە، ئەوەی گرنگە هیچ ناوچەیەکی کوردستان خۆی بە غەدر لێکراو و پەراوێز خراو نەزانێت، پەرلەمانیش ڕێگەی ئەو ماف خورانە نەدات، چونکە هەم داهاتی حکومەت و داهاتی خەڵکی کوردستانن، لەبەرئەوە دەبێت هەموو ناوچەکان بەهرەمەند ببن، چارەسەری ئەوەش بەوە دەکرێت، کە جارێکی تر لە سنووری هەر پارێزگایەك دا وەزارەتی پلاندانان کە بەڕێز د.علی خۆی لێرە دانیشتووە بە تەنسیق لەگەڵ وەزارەتە مەعنیەکاندا چاو بە ئەولەویاتەکان وبەرەچاوکردنی جۆرێ لە عەدالەت لە دابەش کردنی پرۆژەکان لە سەنتەری پارێزگا و قەزا و ناحیەکان دا بگێڕێتەوە، چوارەم/ منیش لەگەڵ ئەوە دام کە ئەو پرۆژانەی مۆرکی حیزبایەتیان پێوەیە، وەك لە ڕاپۆرتەکەی لیژنەی داراییش ئاماژە بۆ هەندێکیان کراوە نەك بۆ هەموویان، یان ئەوەتا لابرێن ئەگەر هێشتا نەخراونەتە بواری جێ بەجێ کردن، یان ئەگەر لە باری جێ بەجێ کردن دان بخرێنە خزمەت بەرژەوەندی گشتیەوە، سەبارەت بەو پرۆژانەی کە گوایە دووبارە کراونەتەوە یان گوایە تەواو بوون و جارێکی تر دانراونەتەوە، یان گوایە هەر لە بنەڕەت دا وجودیان نیە و پارەیان بۆ تەرخان کراوە، ئێستا ساغ کردنەوەی ئەوانە بۆ ئێمەی پەرلەمانتاران زەحمەتە، وەختی پێ دەوێت، بەڵام پێم باشە پاش پەسەند کردنی بودجە ئەوە ئەرکی یەکە یەکەی لیژنەکانی پەرلەمانە کە هەریەکەیان لە بواری خۆیدا لە ڕاستی و دروستی ئەوانە بکۆڵێتەوەو پاش ساغ بوونەوەیان لیژنەی نەزاهەی پەرلەمانیان لێ ئاگادار بکرێتەوە، هەروەها لەلایەکی تریشەوە بۆ ئەوەی زووتریش دیسانەوە بگەینە حەقیقەت، پێشنیاری من ئەوەیە بۆ هەر دوو وەزارەت کە وەزارەتی پلاندانان و وەزارەتی دارایی ئەوانیش بە یەکەوە لەلایەن خۆیانەوە پێداچوونەوە بۆ پرۆژەکان بکەن، سەبارەت بەو باسانە لە ماوەی یەك مانگ دا پەرلەمانی کوردستانی لێ ئاگادار بکەنەوە، سەبارەت بە منح و ئیعانات و مەنافع هەموو ئەو شتانەی تر کە پەرلەمانتاران ئاماژەیان بۆی کرد وەك نەفەقاتی تر و مەساریفی تر و ئەدەواتی تر و لەوازمی تر و شتی تریش، ئەگەر حیساباتی کۆتایی شەش مانگی 2009 مان لەبەردەست بوایە، لەگەڵ ئەو خانە خانانەدا بەراوردمان بکردنایە، ئەگەر دیوانێکی رەقابەی دارایی یەکگرتوومان هەبایە، ڕەنگە تەسەورێکی تا ڕادەیەك نزیك لە ڕاستیمان لەلا دروست ببوایە، کەواتە لێرەدا لەسەر چ ئەساسێك ئێمە داوای لابردن یان کەم کردنەوەی مینەح و ئیعانات و مەنافع بکەین بە ڕێژەیەکی دیاری کراو؟، بەڵکە ئەوە بە بڕوای من کاری دیوانی رەقابەی داراییە کە سەر بە پەرلەمانە و وردبینی خۆی بکات، ڕاپۆرتەکانی خۆی بە پەرلەمان بدات کە تاوەکو بزانێ ئایا ئەو بڕە پارانە بە ئەمانەت و بە پێی ڕێنماییەکان سەرف کراون یان نا؟ مەبەستم کە سەرف دەکرێن یان نا؟ لێرەشدا لیژنەی نەزاهە و لیژنەکانی تری پەرلەمانیش دەتوانن دەوری خۆیان بگێڕن، سەبارەت بەو هەموو سەنتەرە ڕۆشنبیریانەی کە لە کوردستان هەن، ئەو گۆڤار و بڵاوکراوەو ئەو کەناڵانەی میدیا یان خانەی پەخش و بڵاوکردنەوە، جا چ حیزبی بن چ ئەهلی کە لەلایەن حکومەتەوە لە بابەکانی منح و ئیعانات و مەنافع و هەر بابێکی ترەوە باروبوو کۆمەکیان پێ

دەكرێت، پێشنیازی من ئەوەیە، پێویستە هەموویان لە یەك سەرچاوە كە وەزارەتی ڕۆشنبیری بە گونجاو دەزانم بە گوێرەی سیستەم و ڕێنماییەكی دیاری كراو كۆمەك وەربگرن، نەك لە چەندین وەزارەت و لایەنی تری حكومی جیا جیا، چونكە ئەوە بۆ خۆی هۆكارێكە بۆ ئەو بێ سەروبەریە ڕۆشنبیریە و ئیعلامیەی لە كوردستان دا دروست بووە، هەم بۆ نەهێشتنی ناعەدالەتی كۆمەك كردن بەو بنكە و گۆڤار و كەناڵانە و هەم ڕەنگە پارەیەكیش بە خۆڕایی لەو ناوەدا و لەو كەس بە كەس نەبووەدا بڕوات و جێگەی خۆی نەگرێت، بۆ ئەوەی بۆ خەزێنە بگەڕێتەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، كاك حاكم رزگار فەرموو.

بەڕێز رزگار محمدامین حمد سعید:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەگەر ڕێگەم بدەی لە شوێنی خۆمەوە قسە بكەم، چونكە باری تەندروستیم زۆر مناسب نیە.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كەرەمكە كاك رزگار.

بەڕێز رزگار محمدامین حمد سعید:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سوپاس جەنابی سەرۆك، ڕاستەوخۆ دەچمە سەر ڕاپۆتەكان، هەندێ شتی بەسیت هەیە لەڕاپۆرتی لیژنەی دارایی لەوانە داهاتی شارەوانیەكانی باس كردووە لە سەفحەی 22 ماددەی 3 دەڵێت بخرێتە سەر بودجە تایبەتیەكان، ئایا شارەوانیەكان مەبەستی بەلەدیە و بەلەدیاتە؟ چونكە دوو موستەڵەح بەكاردێت بەلەدیە شارەكەیەو بەلەدیات دەرەوەی شارە، ئەوە حەزدەكەم دوایی ڕوون كردنەوەی خۆیان لەسەری بدەن، دوایی لە ماددەی 7 هەر لە هەمان سەفحە هاتووە كە دەڵێت (تقدم وزارات ودوائر الدولة) لە لیژنەی یاسایی ئەوان وەك خۆی هێشتوویانەتەوە، لیژنەی دارایی و ئابووری (دولە) وابزانم (اقلیم) ڕاست ترە، ئەمە وەك خاڵە بەسیتەكان، دەچمە سەر ڕاپۆرتی بەڕێز وەزیری دارایی و ئابووری لە ڕاپۆرتەكەدا هاتووە كە دەڵێت بودجەی ئەمساڵ لە نیوەی خواستی هەرێم كەمترە، وە حكومەتیش هیچ بەشداریەكی نەبووە لە دانانی بودجە بە هۆی ئەوەی كە سەنەدی دەستووری نیە، حكومەتی هەرێم هاوكاری بكات یان بەشداری بكات، بە بۆچوونی من سەنەدی دەستووریمان هەیە كە بەشداری بكەین لە بودجە، ڕاستە ئەو بۆچوونە لەڕووی دەستووریەوە سیاسەتی مالیم لە دەسەڵاتەكانی حكومەتی ئیتحادیە، بەڵام ماددەی 121 بڕگەی 3 دەڵێت دەبێت حسەیەكی عادل بۆ هەرێمەكان و بۆ پارێزگاكان دیاری بكرێت بەمەرجێك بتوانێ هەرێم یان پارێزگا بە كارو ئەرك و بەرپرسیاریەتەكەی خۆیان هەڵسن، من ئەگەر سیاسەتی خۆم یان پێویستیەكانی خۆم ڕوون نەكەمەوە، چۆن دەتوانم ئەو نەسە دەستووریە جێ بەجێ بكەم، ئەمە لەلایەك، لەلایەكی تر ئەگەڕێمەوە بۆ یاسای موازەنە، یاسای موازەنەی موەحەد كە ڕێگا دەدات بە حكومەتی هەرێم بەشدار بكات

لە گفتوگۆکان، لە ماددەکانی 16 بڕگەکانی 6 و 7 و 8 و 9، لە ماددەی 17 و ماددەی 18، ماددەی 22 و ماددەی 23 و ماددەی 42 و ماددەی 43، ئەمانە هەمووی باس لە هاوکاری و تەنسیق دەکات لە بەینی سەرۆك وەزیران لە کوردستان و سەرۆك وەزیران لە حکومەتی ئیتیحادی، باس لە هاوکاری و تەنسیق دەکات بۆکاری هەرێم و ناوەند، لە بەینی دیوانی چاودێری و لە بەینی وەزارەتە پەیوەندارەکان، بۆ نموونە لێرە لە ڕاپۆرتەکە نەمبینی ئایا ماددەی 43 لە میزانیەی موەحەد بەڕاستی ئەوەی کە لە پەرلەمانی عیراق ئەو نوسخەیەم دەست کەوتووە، من نازانم، تەسدیقیش بوو، بەڵام نازانم وەکو خۆی هێشتراوەتەوە ماددەکە، نەسی ماددەکە وەکو خۆی ماوەتەوە یان ڕەقەمەکەی گۆڕاوە؟، ئەوە گرنگە، لێرە لە ماددەی 22 باس لە قەرز دەکات و باس لە عەدالەتی قەرز دەکات کە بدرێت بە هەرێمەکان بە شێوەیەکی عەدالەت دەبێت تەوزیع بکرێت، لە ماددەی 43 باس لەوە دەکات کە ئەو شارانەی حدودین و مەنفەزن دەبێت 5٪ی داهاتی خۆیان لە کاتێك دا کە دەچێتەوە بۆ ناوەند، دەبێت ئەوە بدرێتەوە بە هەرێمەکە، من نازانم لەڕووی ناردنەوەی ئەو واریداتانەی کەوا لە هەرێم بە پێی قانونی موزانە و بە پێی قانونی موزازەنەی عام دەبێت واریداتی هەرێم بچێتەوە بۆ ناوەند، بچێتەوە بۆ حکومەتی ئیتیحادی، ئەم بۆچوونە یان ئەم لێکدانەوەیە لەڕووی دەستووریەوە ئایا چۆنیان لێك داوەتەوە ئەوان؟ من پێم وایە حکومەتی هەرێم و ئێمەش دەبێت لەم نوقتەیە هاوکاربین کە ئەم کێشەیە ئەگەر ساغ نەکراوەتەوە دەبێت بیبەینە بەردەمی دادگای باڵای ئیتیحادی بۆ ئەوەی کە ئایا حکومەتی ئەقالیمەکان حەقی ئەوەیان هەیە قسە لەسەر میزانیە بکەن؟، من ئەگەر بەشداری نەکەم و هەر دەست بگرمەوە ئەو کاتە، چی بۆم بێت و بۆ نەیەت موناقەشەی بکەم، لە کاتێك دا ئەو خۆی (بڕگەی 3) پێم دەڵێت بە شێوەیەکی عادیلانە دەبێت بە ئەرکەکانی خۆیان هەڵبستن، بە شێوەی عادیلانە و ئەرك و بەرپرسیاریتی حکومەتی هەرێمیش ئەوەیە کە خۆشگوزەرانی خەڵکە، خۆشگوزەرانی خەڵکیش بە پارە دەکرێت و پارەکەش لێرە مەعالی وەزیری دارایی و ئابووری دەڵێت کە ئەمە نیوەی خواستەکانی حکومەتی هەرێمە، بۆیە داوا دەکەم کە جەنابی وەزیر لەوە بێ دەنگ نەبێت کە دەزانێ ئەمە نیوەی خواستەکانی هەرێمە، ئێمەش هەموو هاوکاری دەبین و داوا بکات و پێ لەسەر ئەوە دابگرێت کە نیوەکەی تریش بێت، ئەمە نوقتەیەکە لەڕووی یاساییەوە، دواتر لە لاپەڕەی 7 ڕاپۆرتەکەی بەڕێز لیژنەی دارایی و ئابووری هاتووە کە هەست بە ناواقعیەت و ناشەفافیەتێك دەکات لە حەقلەکانی ئەو نەفەقاتانەی لە بابی سەرف، تەشغیلی و منح و ئەو حاڵەتانەی کە باسی کردووە، ئیعانات و هاوکاریەکان و کۆمەڵایەتیەکان، بەڵام ئەوە حەلێکی وازحی دانەناوە، دەڵێت با حکومەت چاودێری بکات، پێم وایە ئەوە حەلێکی گشتیە، یەعنی دەبێت ڕەقابەی مالی چاودێری هەموو سەرفێك بکات نەك تەنها ئەوە، من لێرە ئیقتراح دەکەم ئەو بڕە پارەیەی کە ئەوان دایان ناوە کە دەکاتە 21,47٪ی نەفەقاتی تەشغیلی، واتە وەبەرهێنان، لە بودجەکە نەچێتەوە سەر تەشغیلی، لە سێ تەوەر دا تەقسیم بکرێت، بەشێکیان بۆ تەئمینی ئیلزامی، ئێمە هەموو دەزانین کە ڕۆژانە کارەساتی ڕێگاوبان چەند زۆرە و بەشێکیش لە کارەساتەکانی ڕێگاوبان دەگەڕێتەوە بۆ خراپی ڕێگاکان، وە خراپی ڕێگاکانیش دیارە بەرپرسیاریەتی

حکومـەتی خۆمانـە، دەبێـت ڕێگاوبـان بـاش بێـت، تەنانـەت لەسـەر حیسـابی ئەساسـی نەزەریـە یـان تیـۆری تەحـــەمولی تەبـــەعیش بێـــت، ئـــەو ڕووداوانـــەی کـــە ڕوو دەدات دەبێـــت حکومـــەت قـــەرەبووی بکاتـــەوە، قەرەبووەکەش ئێمە یاسایەکی سـەرکەوتوومان هـەبوو لـە سـاڵانی هەشـتاکان یاسـای تـەئمینی ئیلزامـی کـە لیژنەی بەڕێزی یاساییش ئیشارەتیان پێیداوە، دەست خۆشیان لێ دەکەم کە ئەوە بخرێتەوە کـار، ئـەوە زۆر کێشەمان بۆ حەل دەکات، چونکە ڕۆژانە حەوادیس بووەتـە دیاردەیـەك، شـتێك نیـە بڵێـی وەڵڵا کەمـە، لـە ساڵانی هەشـتا هەرکەسـێك کـە بـە ڕووداوێـك بمردایـە تـا 20 هـەزار دینـاری سویسـرِی تـەعویزی دەدرایـە، بووژانەوەیەکی ناو بازاڕیش بوو، کارێکی زۆر گرنگیش بـوو بـۆ پارێزەرەکـانیش، ئەمـە بەشـێکی بـڕوات بـۆ تەئمینی ئیلزامی و بەشێکیشی بڕوات بۆ سندوقێك کە خەڵکانێك کە ئەوانـەی لـە ژێـر هێڵـی فـەقیری دان، ئەمە وەکو قەرزێکی درێژخایەن پێیان بـدرێت، مەسـەلەیەکی گرنگـە ئەوانـەی کـە کـاری ڕۆژانـەیان هەیـە، ئەگەر ڕۆژانە کار نەکەن نیانە بیخۆن، کە چووە دەرەوە بۆ کرێکاری نەبوو و کرێکاری دەست نەکەوت، ئەوا دووبـارە تووشـی ئەزمـەی نەبوونیـەکی وازح دەبێـت و هـیچ ئیحتیاتێکیشـی نیـە، ئەمـە دەکرێـت بەشـێکی تـەرخان بکرێـت بـۆ ئـەو خەڵکانـەی کـە کارەکـەیان بەشـیان ناکـات یـان تـەواو کاریـان دەسـت ناکـەوێت بـە درێـژایی سـاڵەکە، بەشـێکی تریشـی بـە بۆچـوونی مـن تـەرخان بکرێـت بـۆ نەخۆشـی سـەرەتان، نەخۆشـی سەرەتان کە بەداخەوە لە زۆر بوونە، ئەو عەمەلیاتانەی کە لە توانای نەخۆشخانەکانی خۆمانـدا نیـە، ئـەو عەمەلیاتە فورسانە کە کەسیشی تر کە بۆ ئەو کەسانەی کە ناتوانن و دەرامەتی ئەوەی نیە بیباتـە دەرەوە، ئەو سندوقە بەشێکی لەو پارەیەی کە بـە بۆچـوونی مـن ئـەو 20٪ ەی کـە لێشـی جیابکەیتـەوە، پـێم وایـە گونجـاو دەبێـت بنـەمای (ڕاسـتە مـن لـە ئـەرقام و تەفاسـیلی شـتەکان شـارەزای ئـەوتۆم نیـە)، بـەڵام ئێمـە تەرشیقی حکومـەتمان کـرد، وەزارەتـەکانمان کـەم کـردەوە، کـە وەزارەتمـان کـەم کـردەوە دیـارە غایەیـەکمان هەبووە لە کەم کردنەوەکان، ئێستا 19 وەزارەتە، جاران ئەگـەر بـە وەزیرەکـانی هەرێمـەوە حیسـابی بکـەی کەوتووەتە نیوەی ئەو وەزارەتانە، بەڵام ئێستا تەقریبەن دوو ترلیـۆن لـە نەفـەقات زیـادی کـردووە لـە پـار، ئێمە کە وەزارەتەکانمان کەم کردووەتەوە بە بۆچوونی من ئەگـەر ئـابووری ناسـەکانمان و وەزارەتـی دارایـی بەڕێز و وەزارەتی تەختیت پێدابچنەوە دەبێت حیکمـەتی ئـەو کـەم کردنـەوە و تەرشـیقەی حکومەتـە کـە شتێکی زۆر باش بوو کە کرا، دەبێت بزانین و دەبێت ئیستغلالی ئەوە بکەین کە چۆن ئەو کـارە و ئـەو پـارە زیادەیە کە لە نەفەقاتی تەشغیلی دا بەداخەوە بەشـێکی زۆری مـن دەمـەوێت بـەس ئیشـارەت بـۆ حاڵـەتێك بکـەم ئەوانـەی کـە ڕۆژانـە لیجـانی موشـتەریات لەگـەڵ ڕێـزم بـۆ ئـەو خەڵکـە پاکانـەی کـە لـەناو لیجـانی موشتەریات دان، یەك نوقتەی ترم ماوە کە ئەو بڕە پارەیـەی کـە بـۆ زیـادەی ڕەواتـب دانـدراوە، بـۆ زیـادەی ڕەواتب، لەیەکێك لە ئابووری ناسەکانم پرسی کە نیسبەیەك دانراوە ئەو نیسبەتە پێی وابوو دەبێت پارەکە دیاری بکرێت، ئێستا لە بودجەکە بڵێت ئەو بڕە پارەیە بۆ ئەو کۆمەڵەیە کە زیـادی دەکـەین دەبێـت دیـاری بکرێت، ئەگەر دیاری نەکەن ئەوا نەقسێك دەبێت لە میزانیە دا نابێت بەس بە نیسـبەتێك دیـاری بکرێـت، ئەوەش حەزدەکەم بخرێتەوە سەری، ئاخر شت کە من دەمەوێت بڵێم حاڵـەتی تەقاعودەکانـە، ئەوانـەی کـە

مەشمول نین بە قانونی 27ی ساڵی 2006، ئەوانەی کە بە قانونی 33 تەقاعود بوون، پێم وایە ئەوانە موستەحەقی ئەوەن کەوا ئاوڕیان لێ بدرێتەوەو مەشمول ببن بەو قانونە و ئەو زیادانەی کە ئێستا دەدرێت بە پێی ئەوە بۆ ئەوانیش بگەڕێندرێتەوە، ئێمە لەلایەکی ترەوە لە وەزارەتی ئەوقاف و شئونی دینی یەزیدیەکان و مەسیحیەکان کێشەیەك دروست نسبەیەك هەبوو کە دیاری نەکرابوو بۆیان و نەیان دەزانی وەزارەتی ئەوقاف کە ئیلتیباسێك هەبوو دەبێت ئەوەش دیاری بکرێت، پێشم وایە کە داهاتی مەجلسی قەزا بدرێتەوە بە خۆیان وەکو چۆن دەدرێتەوە بە بەلەدیات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، کاك شوان فەرموو.

بەڕێز شوان عبدالکریم جلال:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من هاوڕام لەگەڵ هاوکارەکانم کە تەئکید لەوە دەکەنەوە کە لە ئامادەکردنی بودجە پەلەیەکی تیا بووە جا لەڕووی تەکنیکیەوە بێت یان لەڕووی ڕێکخستنەوە بێت، یان لەڕووی جەداویلەوە بێت یان لەڕووی کۆکردنەوەی پارەکانەوە بێت، جگە لە تەوزیعی جەداویلەکانیش، دیارە جگە لەوە ئەو تێبینیە زۆرەی هاوکارەکانم کەو لە چەند ڕۆژی ڕابردوو دا و ئەمڕۆش پێشکەشیان کرد، دەلیلێکە بۆ ئەوەی بە تەئکید سوور بوونی پەرلەمانە لەسەر ئەوەی کە مەسجێك بنێرێت بە هەموو لایەك کە ئێمە دەبێت و ئەرکی سەرشانمانە و پێویستە بزانین بودجە چۆن دادەندرێت و چۆن سەرف دەکرێت؟ شێوەی سەرف کردنی چۆنە و لە چیدا سەرف دەکرێت؟ هەموو ئەو لایەنانە بۆ ئێمە زۆر گرنگە کە دەبێت بزانرێت، لێرەوە من پێم وایە لەدوای تەسدیق کردنی بودجەوە ئەرکی پەرلەمان گەورەتر و قورس ترە لەوەی کە موتابەعەی دەقیق و وردی سەرف کردنەکە بکات و هەموو وەزارەتەکان و هەموو ئەو شوێنانەی بودجەیان بۆ دیاری کراوە، چ لە تەشغیلی بێت و چ لە ئیستسماری بێت، بە تایبەتی لەسەرووی لیژنەکانیشەوە لیژنەی نەزاهە ئەرکێکی قورسی دەکەوێتە سەرشان، من پشتگیری لە ناوەڕۆکی ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی و هەروەها ئەوەی کە پەیوەندی بە لیژنەی یاسایشەوە هەیە لە بەشی هەرە زۆری دەکەم، لە هەمان کات دا داواکارم ئەو وەزیرە بەڕێزانەی کە چەند ڕۆژێکە ئامادەی کۆبوونەوەکان دەبن، بەوردی وەڵامی هەموو ئەو پرسیارانە و ئەو تێبینیانە بدەنەوە کە لەلایەن هاوکارانی بەڕێزمەوە ورووژێنراون و کراون، بۆ ئەوەی بەرچاو ڕوونیەك هەبێت لەلای هەمووومان و لەلای خەڵکیش کە بزانن ئەو بودجەیە چۆن دانـدراوەو چۆن تەرخانکراوە، من حەزدەکەم بێمە سەر بەشێکی ڕاپۆرتەکەی دارایی کە پەیوەستە بە بودجەکەوە، بەڕای من حکومەتی هەرێم لەدانانی بودجە بەرچاوی ڕوون بووە کە ئەو ئەرکانەی کە لە ئەستۆیەتی یان ئەو ئیلتیزامانەی کە هەیەتی بەرامبەر خەڵکی کوردستان بە قەدەر ئەوەندەی کە پێی کراوە جێی کردووەتەوە لەناو بودجەدا، من چەند خاڵێك بە نموونە دەهێنمەوە، تەرخان کردنی بڕێکی باش لە پارە بۆ سندوقی نیشتەجی بوون، هاوکاریەکی زۆر گرنگە بۆ خەڵکی کەم دەرامەت، ئەمە جیاوازیەکی زۆری هەیە لەگەڵ

سلفەی عەقار کە دەدرێت بە هاووڵاتیان ئەوەیە کە پێویستە زەویەکت هەبێت و تاپۆ بێت بەناوی خۆتەوە، ئەمـەیان ئـەوەی تیـا ڕەچـاو نـەکراوە، ئەمەشـی تیـا ڕەچـاو ناکرێـت، مـەعنای وایـە کـە خـەڵکی زۆر کـەم دەرامەتیش دەگرێتەوە، من لەمە دا داواکارم لە حکومەتی هـەرێمی کوردسـتان لـە جـێ بـەجێ کردنـی ئـەو پرۆژانەی نێشتەجێ بوون ڕەچاوی چەند خاڵێك بکات، یەکەم/ ئەوانەی کە لەلادێکانەوە دەست پێ بکات و گرنگیەکی زۆر بە لادێکان بدات، چونکە بەڕاستی هەنگاوێکی گرنگیشە بـۆ ئاوەدانکردنـەوەی دێهاتـەکانمان، دووەم/ لە دابەشکردنی پرۆژەکان بەسەر هەرێمی کوردستان دا ڕەچاوی ناوچەی دوورە دەست و مەحروم و ئەوانە بکات و بیخاتە پێشتر، سێیەم/ لە دابەشکردنی پرۆژەکان بەسـەر کۆمپانیاکانـدا عەدالـەتێك پـەیڕەو بکات و زۆرترین کۆمپانیا بەشدار بـن لـەو پرۆژانـە، ئەمـە لەلایـەکی تریشیەوە، تەئسیرێکی باشـی دەبێـت لەسەر بەگەڕخستنی بازاڕی کار کە لە هەموو ئەو بوارانـەی کـە بینـا و ئینشائاتەوە هەیـە، لایـەنێکی تـری بودجەکە کە پارەیەکی باشی تەرخان کردووە بـۆی یـاخود بڕیـارێکی تیایـە بـۆ چـوار زانکـۆ لـە گـەرمیان و هەڵەبجـە و ڕانیـە و زاخـۆ، لـە هـەمان کاتـدا بڕێـك پـارەی تـەرخان کـردووە بـۆ دروسـت کردنـی ژمارەیـەك قوتابخانە بە مواسەفاتی سیستەمی ئێستا، خوێندن، بەڕاستی ئەوە ئیشارەت دەدات کـە حکومـەت بـە فعلـی ئەو قسەیەی کە کردوویەتی گرنگی بەلایەنی پەروەردە و خوێنـدنی بـاڵا دەدات، لەمـە بەرجەسـتە دەبێـت، لەمەشـا مـن داواکـارم حکومـەت لـە دوای تەسـدیق کردنـی بودجـە پەلـە بکـات لـە جـێ بـەجێ کردنـی دامەزراندنی ئەو زانکۆیانە بە دابین کردنی هەموو پێداویستیەکانیەوە کە بەڕاستی لەمەشا هەر لایـەنێکی ئابووری تیایە، هەم کۆمەڵێك کۆمپانیا دەکەونە کارو خەڵکێکی زۆر ئیش دەکەن، جگـە لـەوەش بـۆ خـەڵکی کەم دەرامەت کە لەو سنوورانە کوڕ و کچیان خوێندنی ئامادەیی تەواو دەکەن، پێویستە بچنە زانکـۆ و ئـەو ئەرکە قورسەی لە کۆڵ دەبێتەوە کە لێرەوە ئەگەر لێـرە نـەبێت بینێرێتـە شارێکی دیکـەو پارەیـەکی زۆر سەرف بکات و ئەو پارەیە بۆ ئەو هاووڵاتیە و ئەو خەڵکە دەگەڕێتەوە کە دەتـوانن لـە باشـتر کردنـی ژیـانی خۆیاندا سەرفی بکەن، مەسـەلەی دروسـت کردنـی ئـەو خوێندگایانـە مـن پشـتگیری لـە ڕای ئـەو هاوەڵانـەم دەکەم، منیش داواکـارم لـە تـەوزیع کردنـی ئـەو خوێندنگایانـەدا یـان ئـەو قوتابخانانـەدا بێـت لەسـەر شـارو شارۆچکەکانی کوردستاندا، لەو شوێنانەوە دەست پێ بکرێت کە لەو جۆرە خوێندگایانەی تیا نیە لەو جۆرە قوتابخانانەی تیا نیە، دواتر بێتەوە بۆ ناو قەزا و شارە گەورەکان، بەڕاستی مەسەلەی تەرخان کردنی بڕێك پارە بۆ بودجەی حیزبەکان، ئەمە بە حەقیقەت هەنگاوێکی گرنگە بۆ ئەوەی چیتر پارەی خـەرجی حیـزب داخڵ بە پارەی حکومەت نەبێت، لەمەشا من داواکارم دوای تەسدیقی بودجە ئەوە زوو جێ بەجێ بکرێـت، ئـەوەی کـە داواکـراوە عەدالـەتێك لـە دابەشـکردنەکەدا ڕەچـاوبکرێت، بـە تەئکیـد ئـەوە زۆر گرنگـە، لـە زیـادکردنی مووچـەی شـەهیدان و کەسـوکاری ئـەنفال و کیمیابـاران پشـتگیری لـەو داوایـە دەکـەم کـە لـە ڕاپۆرتەکە دا هاتووە، بڕی مووچەی زیادکراوی کەم ئەندامان زیادبکرێت، ئەوە بەڕاستی بە حەقیقەت کـەم ئەندامان وەکو ئەو برا بەڕێزەمان باسی کرد ژمارەیەکی زۆرن لـە کوردسـتان و ڕێژەیـەکی زۆری کۆمـەڵگای ئێمە پێك دەهێنن، پێویستە دەستگیرۆیی بکرێن و مافی خۆشیانە هیچ هینێکی تیا نیە، مـن بـەوە کۆتـایی

بـه قسـەكانم دەهێـنم كـە كۆمـەڵێك داواكـاریم هەیـە، لەمەسـەلەی دامەزرانـدنـدا هـاتووە كـە ژمارـیـەك لـە حـدودی 9 هـەزار، شـتێكە یـان نزیكـەی 10 هـەزار كەسـە كـە حكومـەت بڕیـاری لەسـەر داوە كـە دایـان بمەزرێنێت، بەڕاستی ئەو ژمارەیە لەچاو ژمارەی دەرچووانی زانكۆ و پەیمانگاكان و ئامادەییە پیشەییەكانی كوردسـتاندا ژمارەیـەكی زۆر كەمـە، خـەڵكێكی زۆر لـەم چـەند سـاڵەی پێشـوودا زانكـۆ و خوێنـدنی تـەواو كردووە چاوەڕێی دامەزراندنن، بە دڵنیاییەوە من دەڵێم ئەو خەڵكە لەبەرئەوە خوێندنی تـەواو كـردووە بـۆ ئەوەی دەرئەنجام سوودێكی ئابووری بە خۆی و بە خێزانەكەی و بە مـاڵ و حـاڵی خـۆی بگەیـەنێت، ئەگـەر نەتوانێ تووشی ئیحبات دەبێت، من داواكارم ئەو ڕێژەیە یاخود ئـەو ژمارەیـە زیـاد بكرێـت، ئەگـەر دەبێتـە زەخـت لەسـەر مووچـەی ئـەوەی كـە ئێسـتا هەیـە و ئـەوەی كـە بـۆ مووچـە دیـاری كـراوە، دەكرێـت لـەو داواكاریەی كە لەناو ڕاپۆرتەكە هەیە لە 10٪ و 15٪ لە منح و ئیعانات و مەسـروفاتی ئـوخرا ببڕدرێت و لەوە دابین بكرێت، ئەگەر ئەوەش ناكرێت من داواكـارم بـە پێـی تەسەلسولی سـاڵی دەرچـوون، هـی وا هەیـە چـوار سـاڵە تـەواوی كـردووە وهـی واش هەیـە سـێ سـاڵ و هـی وا هەیـە 2 سـاڵە تـەواوی كـردووە و تـەعین نەبووە، حەقە ڕیزبەندیەك بكرێت و بیمەی بیكاریان بۆ سەرف بكرێت، ڕێژەیەك كە حكومەت و وەزارەتی دارایی دیاری بكات كە بیمەی بێكاریان بۆ سەرف بكرێت بۆ ئەوانەی كە هیچ كاریان نیە، من پشتگیری ئـەو داوایە دەكەم كە ئەو دامەزراوانەی كە دووانەن یەكبگرنەوە بۆ ئەوەی سیمای دوو ئیدارەیی بەڕاستی چیتر لە كوردستان دا نەمێنێت، ئەو پرۆژانەی كە بەناوی حیزبەكانەوە لەناو پرۆژە ئیستسماریەكاندا هـاتوون و لە بەردەوامەكاندا هاتوون، داواكارم كە ڕابگیرێن و پارەكەی بخرێتە سەر بودجەی ئیستسماری و بۆ پرۆژەی تر سەرف بكرێت، ئەو بڕە پارەیەی كە بڕیارە و هێشتا بڕیاری لەسەر نـەدراوە كـە لـە سـەدا چـەند لـە پلـە تایبەتـەكان ببڕدرێـت، مـن پشـتگیری لـە داواكـەی هاوكـارم كـاك سـالار دەكـەم كـە سـندوقێكی تایبـەتی بـۆ دابنـدرێت نەچـێتە هـیچ بـابێكی تـرەوە، نـاوێكی بـۆ دابنـدرێت و خـەرج بكرێـت بـۆ ئیحتیاجـاتی تـری كەسـوكاری شـەهیدان و ئـەنفال و قوربانیـانی جینۆسـاید، وە هـەروەها ئێمـە لـە ڕاپـۆرتی لیژنـەی پەیوەندیەكان و ڕۆشنبیری داوامان كردبوو بودجەیەك تەرخان بكرێـت بـۆ نـوێ كردنـەوەو تازەكردنـەوەی قەیسـەری شـاری كفـری، بەڕاسـتی ئـەوە هـەم پرۆپـۆزەڵ و هـەم كەشفیشـی بـۆ كـراوە لەلایـەن شـوێنەواری گەرمیان و شوێنەواری سلێمانیش، داواكارم وەزیری دارایی كە لێرەیـە ئـەوە بـە نـەزەر ئیعتبـار وەربگرێـت، ئەوە بخرێتە ناو ڕاپۆرتەكەوە و زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، كاك محمد فەرموو.

بەڕێز محمد احمد علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سەرەتا دەست خۆشی لە لیژنەی دارایی دەكەم بۆ ڕاپۆرتەكەیان كە زۆربـەی كـەموكوڕی و خاڵـە لاوازەكـانی بودجەیان خستۆتە ڕوو، ئـەویش لەسـەر ڕاسـپاردە و هەماهـەنگی و پشـتگیری لیژنـە هەمیشـەییەكانی نـاو

پەرلـەمان، بۆیـە لێـرەوە داوادەکـەم لـە حکومـەت و لـە بـەڕێزان وەزیـری دارایـی و وەزیـری پلانـدانان کـە مەعنین بە جێ بەجێ کردنی و وەك خۆی جێ بەجێ ی بکەن، قسەکانی من لەسەر دوو بەشـە، بەشـێکیان لەسەر ڕاپۆرتی دارایی حکومەتە کە ڕەسمی سیاسەتی حکومەت دەکات لەسەر بودجە و دابەشکردنی بەسەر سێکتەرەکان دوایی هەندێ پێشنیارم هەیە، من ناچمە سەر ئـەوەی کـە لەسـەر زاری جـەنابی وەزیـرەوە کـە باسی بودجەی کردو خۆی دانـی پێـدانا کـە هەنـدێك کـەموکوڕی تیایـە و کۆمـەڵێك هینیشـی هێنایـەوە بـۆ ئەوکەموکوڕیانە، هەرکەس ئازادە لەوەی کە چەند باوەڕ بەو هۆکارەکانە دەکات کە هێناویەتەوە بۆ بودجـە و یان بۆ ئەو کەموکوڕیانە و ئەوانە، بـەڵام لـە ڕاپۆرتەکـە کۆمـەڵێك شـتی گرنگـی تیایـە، لەوانـە کۆمـەڵێك پرۆژەی گرنگن و دەبێتە هۆی باشتر کردنی ژێرخانی ئابووری و زائیـدەن خزمـەتگوزاری کۆمـەڵانی خـەڵك لـە پـێش هەموویانـەوە خانـەوادەی شـەهیدان و ئـەنفالکراوان و کیمیابـاران و جینۆسـاید و زائیـدەن خزمەتکردنی خەڵکی کەم دەرامـەت و گوندنیشـینان، مـن پشـتگیری لـە قسـەکانی هاوکـارم کـاك عبدالسلام دەکەم کە گرنگی ئێمە لەلایەن لیژنە هەمیشەییەکانی پەرلەمانـەوە بەدواداچـوونە بـۆ کارەکـانی حکومـەت کـە بودجەکـە پەسـەند کـراوە بـۆ جـێ بـەجێ کردنـی پرۆژەکـان و چۆنیەتی سـەرف و ئەمانـە، لێرەشـەوە پشتگیری خۆم بۆ هاوکارانم دەردەبڕم کە لە ڕێگەی ئەم پەرلەمانە بەڕێزەوە چی زووترە هەوڵ بـدرێت کـە ڕەقابەی مالی یەکبخرێتەوە، بۆ ئەوەی ڕەقابەی مالی دەست بەکار بێت بۆ بەدواداچوون و سەرف و شتەکانی حکومەت، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان لەبەرئەوەی لە دوو لیژنەم لیژنـەی پێشـمەرگە و لیژنـەی شـەهیدان و ئەنفال و جینۆساید و لە لیژنەی کشتوکاڵیشم، بۆیە پێشنیارەکانم زیاتر خـۆی دەبینێتـەوە، منـیش دەنگـی خۆم دەخەمە پاڵ دەنگی ئەو هاوکارانـەم کـە ئـەو 10٪یـەی کـە حکومـەت لـە پـرۆژەی یاساکە هـاتووە کـە دەڵێت ببڕێت لە مووچەی وەزیر و جێگری وەزیر و مـدیرعام و پلـە تایبەتـەکان بگەڕێتـەوە بـۆ میزانیـەی حکومەت، مـن پێشـنیار دەکـەم بچێتە سـندوقی شـەهیدان و، وەزارەتـی شـەهیدان مـەعنی بێـت بەسـەرف کردنی ئەو پارەیە، ئەویش بـەوەی کـە ئـەو روفاتانـەی کـە زۆر مـاون و تـا ئێسـتا نەهاتووەتـەوە، دواتـر بـۆ هاوکاری کەسوکاری شەهید لـە کـاتی لێ قـەومان و یـان نەخۆشـی و کۆمـەڵێ شـتی تـر، پـێم وایـە کۆمـەڵێك ڕۆتینیاتە کە وەزارەتی شەهیدان داوای لە وەزارەتی دارایی کـردووە کـە وەزارەتـی دارایـی موافەقـەت بکـات، بەڵام ئەو پارە لەژێر دەستی وەزارەتی شـەهیدان بێـت زیـاتر کەسـوکاری شـەهیدان ئیسـتیفادەی لێ دەکـەن، دووەم/ بـۆ پـیرۆز ڕاگرتنـی نـاوی پێشـمەرگە داواکـارم کـە سـیمبولێك یـان مۆنۆمێنتێـك بـۆ پێشـمەرگە لـە شـوێنێکی دیـاری کـراوی کوردسـتان دا دروسـت بکرێـت بـۆ ئـەوەی کـە خـەبات و هیلاکـی و مانـدووبونی پێشمەرگە لە یادو یادەوەری جیلەکانی داهاتوو دا بمێنێت، وە ئەگەر بشکرێت، کە ئەوەش نەکرا لـە هـەموو شاروشارۆچکەیەکی کوردستاندا شەقامێك یان باخچەیەك بەناوی پێشمەرگەوە دروست بکرێت، سـێیەم/ لـە بابی موناقەلەدایە کە دیارە وەکو هاوکـارانم گوتیـان ئەنـدامی پەرلـەمانی کوردسـتانم و هـەموو کوردسـتان بەوە دەزانم لە خزمەتیا بم، بەڵام ناچارم کە منیش باس لـە سـنوورێك بکـەم کـە لـە ناوچـەیەك دام چـوار قەزای تێدایە کە ئـەویش قـەزای هەڵەبجەی شـەهید و پێنجوین و سـەید سـادق و هەڵبەجـەی تـازەش، لـە

زمنیـان دا هەشـت ناحیـەی تیایـە کـە ناحیـەی گـەرمك و نالْپـارێز لـە پێنجوین، زەڕایـەن لـە هەڵەبجـە و بەرزنجە لە سەیدسادق، خورماڵ و بیارە و سیروان لە هەڵەبجەی شەهید، من ناڵێم پرۆژەی وەبـەرهێنان لـە بودجەی وەبەرهێنان کە بۆ پـرۆژە دانـراوە نـاڵێم هـیچ بـۆ ئـەو سـنوورە نـەکراوە، بـەڵام هەنـدێك جێگـا و ناحیە هەیە بە تایبەتی لە قەزای وا هەیە لە پرۆژەی وەبـەرهێنان دا هـیچ شـتێکی بـۆ دانـەنراوە لـە سـاڵی 2010 کـە لەوانـە ناحیـەی گەرمکـە، ناحیـەی ناڵپـارێزە و ناحیـەی بیارەیـە، سیروانە و خورماڵـە، بۆیـە داواکارم لە بابی موناقەلە لە وەزیری دارایی لە بودجەی تەشغیلی کە موناقەلە دەکات کۆمـەڵێك پـرۆژە لـە بودجەی تەشغیلی لەو سنوورانە و لـەو ناحیانـەی کـە باسـم کـرد دابنێـت، پرسـیارێکم لـە بـەڕێز وەزیـری دارایی هەیە لە ساڵی 2009 داواکراوە کـە شـەش بـیری ئیرتیـوای لـە سەیدسـادق لێ بـدرێت، چونکە سـەید سادق تازە بووە بە قەزا و دانیشتونێکی زۆری تیایـە، بـەڵام ئـەوە نەچووەتە بـواری جـێ بـەجێ کردنـەوە، بۆیە داواکارم لە بودجەی تەشغیلی دا بودجەیەکی بۆ دابنـدرێت، چونکە شارێکە نفوسێکی زۆری هەیـە و کەم ئاوە، لەبواری کشتوکاڵ دا دیـارە سـنووری شـارەزوور دەشـتێکی بـەرفراوانی هەیـە، کۆمـەڵێك جێگـەش هەیە کە بەنـداوی تیـا دروسـت دەکرێـت، لـە پرۆژەکـانی وەزارەتـی کشـتوکاڵ دا لـە وەبـەرهێنان باسـی ئـەو بەنداوانە نـەکراوە، بۆیـە داواکـارم لـە وەزاەرتـی کشـتوکاڵ کـە بەنـداو لـە سـنووری شـارەزوور بکێشـێت، بـۆ نموونە لە ئەحمەداوا و زەڵم دەتوانرێ بەنداوی تیا دروست بکرێ و دەشتی شارەزوور هـەتا دێتـەوە نزیکـی عەربەت و ئەوانە ئیستیفادەی لێ بکەن، ئەخیر شتم داواکارم لە حکومـەت چاوێك بـە یاسـای خانەنیشـینی بخشێنێتەوە، چونکە خەڵك دڵنیا نیە لەوەی کە خانەنیشین بێت تا ئێستا بـە تایبـەتی فەرمانبـەر، چونکە خەڵکی وا هەیە 40 ساڵ خزمەتی هەیە،........... .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

یاسا پەرلەمان چاوی پیادەخشێنێتەوە، نەك حکومەت، کاك محمد فەرمووو.

بەڕێز محمد احمد علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زۆر سوپاس، قسەکانم تەواو بوو.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك حازم فەرمووو.

بەڕێز حازم تحسین سعید علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشی ئاخافتنیێ خۆ ئەز سوپایی و دەست خۆشـی لیـژنا دارایـی دکـەم، ئـەز وەکـو ئەنـدامی لیـژنا ئـەوقافێ، وەزارەتا ئـەوقافێ تەخسـیس کریـە 92 ملیـار هـیچ مەشـروعەك و میزانیـەك بـۆ بـرای مسـیحی وئێزیـدی دانەنایـنە، چەندین میدر عام هاتینە پەرلەمان و موناقەشەیان لەگەڵمان کریە و پرسیار ژێ کریە، دبێژێت

هیچ ئاگا لەو مەسەلان نیە، نازانم ئەو چۆنە؟ نوقتەی سێیەمم هیچ تەوزیحێك بۆ واریداتی كوردستان لە ساڵی 2010 هیچ مە نیە، بەس ڕێژەی 17 لە حكومەتی مەركەزی هاتووە، نوقتەی چوارەمم تەحدیدی هەندێك پرۆژە بۆ مەناتقی كێشە لەسەر هەی، ئەو مەناتق مەناتقێت كوردستانینە، قیادەی سیاسی كوردستانی تەنازولی لێ ناكات، وەكو خانەقین و مەخمور شنگال و شێخان و زومار، شنگار هەندەك مجەمەع لێ هەینە 10 هەزار كەسە، هەتا نوكە شارع لێ نینە، بنكەی سحی نینە، ئەز وەكو رەئیم یەعنی ئەڤانە كوردن و شانازی بە كوردیا خۆ دكەن، ئەز دبینم تەحدیدا میزانیەكی بۆ وان بكەن، هەتا ماددا 140 دێتە عیلاج كرن، گەلەك مەمنون.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، كاك دڵشاد فەرموو.

بەڕێز دڵشاد شهاب حاجی محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سەرەتا دەمەوێت شتێك بڵێم بڕوام پێ بكەن، ئەگەر بڵێم كەلیمەیەكیش مابێت نەگوترا بێت، تەسەور دەكەم بە كەلیماتیش هەمووی گوتراوە، وەرەقەكانیشم هەرچەندی بسڕمەوە بۆ ئەوەی تووشی تیكرار نەیەم، بەڵام خۆشم شتێكی هەر دەڵێم، بەڕێزان تەعریفی ئەو بودجەیە بەڕاستی بە تەسەوری من تموحاتێكی زۆر و وڵاتێكی كاولكراو و ئیمكانیاتێكی كەم و سنووردار، ئەوەی دەمەوێ كە بە بیری پەرلەمانتارانی بەڕێز و ئێوەی بەڕێزی بێنمەوە ئەمە یەكەمین هەنگاوی كاری حكومەتە و بۆ ماوەو بەرنامەی ساڵێكە، كو بەرنامەیەكی ستراتیژی درێژخایەنی وەكو ئەوەیە كە ئەوەڵ كار و ئەخیر كاری ئێمە بێت، ئەوەندە بەقوڵایی بچینە ناو بابەتەكە، بە دیتنی من حكومەت لە پێشنیاركردنی بودجەدا بیركردنەوەیەكی ڕاست و واقع بینانەی هەبووە و دەركی بە زەرورەت و پێداویستیەكان كردووە، ئەگەر نەیتوانی بێتن ئیمكانیات بۆ هەموو شت پەیدا بكات، بەڵام ئەو موئەشراتانەی كەوا لە بودجەكەدا هاتوون دەلیلی ئەوەن كەوا شتی زۆر چاك و بۆچوونی زۆر چاك هەبوونە بۆ گرنگی دان بە هەموو لایەكانی پێویست لە وڵاتی ئێمەدا، باوەڕی من وایە ئەفكار و شتی زۆر باش خرانە ڕوو كە زۆر شتی باشیش هەن، پێش ئەوەی كەوا ئێمەی پەرلەمانتاران ئەم ئەفكارانە بخەینە ڕوو، ئەگەر سەیری بودجەی پێشنیار كراوی وەزارەتەكان بكەین لەچاو ئەوەی كەوا لە وەزارەتی دارایی بۆیان پەسەند كراوە یاخود پێشنیار كراوە یان موافەقەتی ئەوەڵی وەزارەتی دارایی و وەزارەتی پلاندانانی لەسەر بووە، دەردەكەوێت كەوا حكومەت زۆر زیاتر لەوە پرۆژەی هەبوونە، زۆر زیاتر لەوە بەرنامەی هەبووە كەوا خراونەتە ناو بودجەكەوە، چونكە لە هەندێ وەزارەت تەنانەت لە حدودی 120 یان 125 یان 130 ـ 140 بڕوا ناكەم هیچ یەكێكیان 50٪ی پرۆژەكانیان جێگای بۆ كرابێتەوە لەبەر سنووورداری ئیمكانیەتەكە، واتە كە ئێمە باسی شتی باش دەكەین زۆر ئەفكاری جوان و پوخت هەن كەوا بخرێنە ڕوو، بەڵام پرسیار ئەوەیە كە بخرێنە كوێی ئەم بودجەیە؟ كامە لەم پرۆژانەی كەوا پێشنیار كراون لابدرێن بۆ ئەوەی جێگای پرۆژەی تازەی بۆ بكرێتەوە؟ زانكۆیەكان

لابدرێن، سندوقی نیشتەجێ بوون لابدرێن؟ ڕێگای کۆیە ـ هەولێر لابدرێت؟ تونێڵی هەولێر ـ صلاح الدین لابدرێت؟ ڕێگای زاخۆ ـ ابراهیم خلیل لابدرێت؟ ڕێگای هەولێر ـ دهۆك لابدرێت؟ پێشنیار کردنی دروست کردنی قوتابخانە و هتد.......... ، کامە لەوانە لابدرێت بۆ ئەوەی جیگای ئەم هەموو ئەفکارە جوانانەی خۆمان بکەینەوە، ئەوەی تر کە من تەعلیقم لەسەری هەیە، کوردستانی بوونی بودجە یاخود هەرێمی بوونی بودجە یان گوند بوونی بودجە یان شار بوون یان شارۆچکە بوونی، ئێمە بە ژمارەیەکی زۆر بەسیت 4500 گوندی کاولکراومان هەبوونە کە بەشێکی دەستی ئاوەدانکردنەوەی گەیشتووەتێ و بەشێکیشی لە بەردەوامی دان، ئەگەر شاروشارۆچکە و ناحیە و قەزایەکان هەمووی لێ دەربکەین، ئێمە بڕی 800 ملیار دینارمان لەبەردەستە لە پرۆژە پێشنیارکراوەکانی بودجەی وەبەرهێنان، ئەگەر ئێمە 800 ملیار دینار تەنها بە ژمارەیەکی رەقەمی بەشی سەر 4500 گوند بکەین، جگە لە شاروشارۆچکەکان بۆ ئەوەی هەموو گوندێك ناوی لە پرۆژەی حکومەت دابێت، هەر گوندێك لە حدودی 150 ـ160 ملیۆن دیناری بەردەکەوێت، کە بەشی ئەوە ناکات ئەگەر تانکی بەتاڵی ئاویشیان بۆ بکڕدرێت، نەك پرۆژەیەکی وا کەوا گوندی پێ بژێنێتەوەو حەیەویەتی بۆ بکرێت، ئەوە لەکاتێك دا ئەگەر هیچ پرۆژەیەکی ستراتیژی و هیچ پرۆژەیەکی سیادی و هیچ پرۆژەیەکی گەورە لەم وڵاتەدا نەبێت، من بەش بەحاڵی خۆم خەڵکی مەنتیقەیەکم ڕەنگە نموونەی هەرە زیدندووی هەرە کاولکردن بێت لە تەئریخی ئەم میللەتە لەم وڵاتەدا، من خەڵکی قەزای مێرگەسوورم، بەڵام ناچمە ئەو تەفاسیلەوە چونکو من زانکۆی هەڵەبجەش بە هی خۆم دەزانم و زانکۆی گەرمیانیش بە هی خۆم دەزانم، ئەو جادەیەی کەوا لە عەربەت و سلێمانیش دروست دەکرێت بە خزمەتی خۆمی دەزانم، ئەوەی کە لە زاخۆش و ئەوەی کە بۆ هەر ناوچەیەك و بۆ هەر بستێکی تری کوردستان بێت بە هی خۆمی دەزانم، بۆیە قەد بیرکردنەوەم ڕێگا بەوە نادات، یاخود ڕێگری نابێت لەبەردەمی ئەوەی کەوا من پاڵپشتی لەو پرۆژە جوانانە بکەم کە بۆ هەر بستێکی خاکی کوردستان دەکرێت، لەبەرئەوەی کە ناوی گوندەکەی من یان شارەکەی من، شارۆچکەکەی منی تێدا نەهاتووە، تێبینی زۆرمان هەبووە، زۆربەی تێبینەکان بە دیتنی من لە خیلالی ئەو 20 ڕۆژی کارکردنی ئێمە لەگەڵ لایەنە پەیوەندارەکان و لەگەڵ وەزیرە بەڕێزەکان و لەگەڵ ئەوەی کە لەڕێگای لیژنەکانی خۆمان پێشکەشمان بە لیژنەی دارایی بەڕێزەوە کردووە، بۆیە سەرتان بەوانە نایەشێنم، چونکو من پاڵپشتی لە ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی دەکەم، چونکو ڕەنگدانەوەی تێبینیەکانی ئێمەی تێداهەبووە، بۆیە هەوڵ دەدەم کە ئەوانە تیکرار نەکەمەوە، ئەوەی کەوا حکومەت لەو ماوەیەدا کردی، بەڕاستی جێگای دەست خۆشیە لە هاوکاری کردنیان لەگەڵ ئێمە، لە گفتوگۆکانی لیژنەکان لەسەر پرۆژەی بودجە، من تەنانەت بە بیری جەنابتان دەخەمەوە کە وەزیری بەڕێزی وا هەبووە کۆبونەوەی ئەنجومەنی وەزیرانی جیٚهێشتووە بۆ ئەوەی بێت و بەشداری بکات بۆ ئەوەی کاری لیژنەکەی ئێمە دوانەکەوێت، من دەزانم ئەرکە لەسەر ئەو، بەڵام هیچ کات ڕێگر نەبووینە و بە پێچەوانەوە هەر کەسێکی لەڕێگای جەنابتانەوە ئاگادار کرابێتەوە، هاتوونە و ئامادە بوونە، ئەم گوتنەم بۆ پێداهەلگوتن نیە، بەڵام گوتراوە (ویل لامة لم تقل للمحسن احسنت وللمسيء أسأت)، کاتێك

ئێمە دێینە سەر هەڵسەنگاندن، هەڵسەنکاندن واتە هەردوو بواری ئیجابی و سلبی دەبێت بەرچاو بگیردرێت، لیژنەی دارایی بە رەئی من زۆر بە پیشەییانە و میهەنیانە کاری خۆیان کردووە، وە سەرەڕای ئەوەی کە من دەزانم ئەکسەریەتی ئەندامانی ئەم لیژنەیە سەر بە ئەو لیستەن کەوا حکومەتی پێکهێناوە، ئەم جاریش ئەو تەشخیسەی کەوا لیژنەی دارایی بۆ ئەو شتانەی کردووە کە ڕەنگە بە شێوازێك لە شێوازەکان بە تەعنیش بگەڕێتەوە بەسەر پێکهاتەکانی ئەو لیستە بەڕاستی جورئەتێکی میهەنی تێدا بووە دەست خۆشیان لێ دەکەم بە تایبەتی لەناوهێنان و دەست نیشانکردنی ئەو پرۆژانەی تەواو بووە و مەبەستی گروپ یان تاك یان حیزب یان ئەو شتانە دەست نیشان کراون، بەڕێزان ئێمە چەند ئەندام پەرلەمانێکی بەڕێز لە سەرووبەندی ئامادەکردنی پرۆژە یاسایەك بووین، یاخود لە شێوازی داواکاری بۆ بڕیارێکیش پێشکەش کرا بۆ ناوچە سنووریەکان، ناوچە سنووریەکان مەبەستم نابێتە تەناقوز لەگەڵ ئەو گوندانەی کەوا من گوتم، بەڵام ناوچە زەرەرمەندەکانەو من پێیدا نایەمەوە، بەڵام هەر لە شەریتی حدودی سنووری قەزای زاخۆوە بگرە تا دەگەیە پێنجوێن بەو شریتە حدودیە تەبعەن ئەوانە ناوچەی هەرە زەرەرمەندی ئەو وڵاتە بووینە، ئەگەر هەوڵ بدرێت لە دوو شوێن تۆزێك ئەم بەلانسەیان بۆ ڕاست بکرێتەوە یاخود گرنگیەکیان پێ بدرێت، یەك لەو پرۆژانەی کەوا ڕاستەوخۆ لەلایەن سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیرانەوە تەخسیساتی بۆکراوە، وەکو ئەوەی کە قوتابخانەکان هەندێك لە هەڤاڵانیش ئاماژەیان پێی کرد، حەزناکەم زۆری لەسەر بگەڕێمەوە، دووەم/ تەوسیەیەك بۆ حکومەت بکرێت کە لە بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاکان تەرکیز لەسەر ئەو ناوچانە بکرێتەوە ئەوانەی کەوا مومکین نەبووە وەکو پێویست لە پرۆژەی بودجەی ئێمەدا کاریان بۆ بکرێ و یاخود پارەیان بۆ تەرخان بکرێت، لە مێشکی هەمووومان دا هەیە و لەلای خۆمان باسمان لێی کردووە کە دەرفەتی دامەزراندن زیاد بکرێت و کۆمەڵێك مووچە بۆ کۆمەڵێك فیئە بۆ کۆمەڵێك خەڵك و بۆ کۆمەڵێك لەو شەرائیحانەی کەوا پێویستە زیادبکرێت، پرسیار ئەوەیە کە ئەم پارەیە لە کوێوە دێت؟، ئێمە لەلایەکەوە هەمووومان کۆکین لەسەر ئەوەی کە تەشغیلیمان زۆرە، لەلایەکی تریشەوە پێشنیار دەکەین کەوا ئەرك بخەینە سەر بودجەی تەشغیلی، خۆمان هەندێك جار لە گوتنەکانی خۆمان لە ئەخیری تووشی تەناقوزێك دەبین، بۆیە من وای بە باش دەزانم کاتێك کەوا خۆم و هەر یەکێکیش لە هەڤاڵانم شتێك دەخەینە ڕوو، حیسابی ئەوە بکرێت کە حکومەت لەکوێی بودجەکەدا یان لە کامە مەبلەغ ئەو جێگایە بۆ ئەمە بکاتەوە؟، بۆ ئەوەی گوتنەکانمان تێك بکاتەوە، کارێکی زۆر باشە ئەگەر ئێستا جێگای ببێتەوە، چونکە هەندێك شتی پرۆژە یاسایەك کە باس کران کە مووچەی شەهیدان و کەسوکاری ئەنفالکراوان زیاد دەکرێت، من پێشنیار دەکەم کە قانونەکە دەردەچێت ئەسەری رەجعی هەبێت و کە تەسبیت دەکرێت لە بیدایەتیساڵی دارایی 2010 ەوە، واتە لە مانگی 1 ەوە ئەو ئیستحقاقاتانەی بۆ حیساب بکرێت، هەرکاتێکی کەوا موافەقەت لەسەر ئەمە کرا، چونکو باوەڕدەکەم کە لە حیساباتی مالیش حیسابی بۆ کراوە، لە جیاتی ئەوەی ئەم زیادەیەی هی مانگی 1 یاخود ئەگەر مانگی 2یشی گەیشتە سەری بچێتەوە بۆ حیسابێکی تر، نەخێر چونکە عادەتەن کە قانونەکانی

ئێمە دەردەچن وان، کەوا لە ڕۆژی موسادەقە کردنی و بڵاوکردنەوەیەوە دەردەچن، من پێشنیار دەکەم ئەمەیان ئەسەری رەجعی هەبێت و ئیستحقاقی شەهیدان و ئەنفالکراوەکان لە مانگی 1 ی ساڵی 2010 ەوە بۆیان حیساب بکرێت، من پشتگیری ئەو ڕایە دەکەم کەوا قوتابخانەکان ئەوانەی کە لە هەڵمەتی نیشتمانی دروست کردنی قوتابخانەکان دروست دەکرێن، وە ئەو بڕە پارەیەی کەوا دانراوە بۆ گرنگی دان بە توانا زانستیەکان بە پێی پلانی یاخود بە بەشداری کردنی کاریگەری هەر دوو وەزارەتی پەیوندار کە وەزارەتی پەروەردەو وەزارەتی خوێندنی باڵا بێت، وە چەند تێبینیەکی خێرام هەیە لەسەر پرۆژەکان کە بە خێرایی تەنها بەسەریدا تێ پەڕ دەبم، لە هەندێك لە پرۆژەکان کاتی دەست پێ کردن و یاخود ماوەی دیاری کراو هەرچەندە پرۆژەکان تەخمینین، بەڵام تەوسیەمان ئەوەیە کاتێك کەوا ئەمانە کە گەیشتنە قاڵبی تەندەر کردن و موافەقەت لەسەر کردنی لیژنە پەیوەندارەکانی پەرلەمانی کوردستانی لێ ئاگادار بکرێتەوە لە ماوەی دیاری کراو یاخود ماوەی ئیتیفاق لەسەر کراو، بۆ ئەوەی لە لیژنەکانی پەرلەمان بەدواداچوونی بۆ بکەن و لەسەر کاتیش ئەگەر بەشێکی گرنگی هەموو عەقدەکانە، پرۆژە کۆنەکان ئەوانەی کە بە پرۆژە بەردەوامەکان ناونراون، حکومەتی هەرێمی کوردستان بە ڕاپۆرتێك ئاگاداری پەرلەمان بکاتەوە لە ماوەی پێویست بۆ کۆتایی هاتن و دەبێت سنوورێك بۆ کۆتایی هاتنی ئەم پرۆژانە هەبێت، چونکە بەشێکی زۆریشی چوونە قاڵبی ئەوەی کەوا عەقد کراوەو یاخود ئیحالە کراوە، یاخود ڕاپۆرتێك لەسەر نیسبەتی ئینجازیان و ئەو ماوە زەمەنیەی بۆ ئەوەی ئەگەر خوا تەمەنی داو ساڵێکی تر لێرەدا دانیشتینەوە زۆر باسی پرۆژە بەردەوامەکان نەکەینەوە، من سوپاستان دەکەم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس بۆ جەنابت، زۆر سوپاس بۆ هەمووتان، کاك د.ارسلان ناوی نووسی بوو دەیەوێت قسە بکات، نوقتەی نیزامی هەیە فەرموو ناسك خان.

بەڕێز ناسك تۆفیق عبدالکریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قوتابیانی زانکۆی جیهان زۆر قەلقەن و ....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

رجائەن، ئەمە مەوزوعێکی خاسە و هەزار جار گوتوومانە خوشکی من، لەو مەوزوعە دەرمەچن، لەسەر میزانیە زیاتر هیچ مەجالێك نیە، کاك د.ئەرسەلان فەموو.

بەڕێز ئەرسەلان بایز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بـەڕێزان ئەنـدامانی پەرلـەمان، ئێمـە خۆمـان دەزانـین ئـەو کابینەیـە بـە فعلـی دوای دوو مـانگ و شـتێك کـارکردنی ئـەم بودجەیـەی پێشکەشـی پەرلـەمانی کوردسـتان کـردووە بـۆ دیراسـەکردن و بـۆ ئـەوەی دەوڵەمەندی بکات، هەمووشمان دەزانین هیچ کابینەیەك هەتا سوێند نەخوات ئەرکەکانی پێ ناسپێردرێت، لەڕووی یاساییەوە ناتوانێ ئیتلاع لەسەر وەرەقەیەك بکات، چونکە قانونی نیە، من پێم وایە ئـەوە کارێکی باشی حکومەت و کابینە تازەکەیە. وەشەفافیەتی ئەو بودجەیە لەوە دیارە کە هەنـدێك بڵێین ڕەخنـە یـان هەڵەی زەقی تێدایە کە ئەوان دەیانتوانی بـە شـێوەیەك لـە شـێوەکان چارەسـەری بکـەن، بـەڵام وەکو خـۆی دایاننـاوە بۆ ئەوەی مسداقیەت و شەفافیەتی بودجە و کابینەکە نیشان بدات، لەوانە مەسـەلەی شـوەیفاتە و مەسەلەی مەلعەبی شەعبە و مەسەلەی هەردوو بودجەی ئاسایشەکانە و مەسەلەی تەکیە و مزگەوتەکانە و هاوکاری مـەڵبەند و لقەکانە، کە دەکرا ئەوان بە شـێوەیەك لـە شـێوەکان بـە جـۆرێکی تـر بیخەنـە بەرچاو، بۆیە ئەمە شەفافیەت و مسداقیەتی ئەم کابینەیـە نیشـان دەدات، مـن کۆمـەڵێك پێشـنیارم هەیـە دەیخەمـە بەردەسـتی لیژنـەی دارایـی و وەزارەتـەکان، یەکـەمین پێشـنیارم ئەوەیـە بـۆ ئـەوەی بـە تـەواوی حیـزب و حکومـەت لێـك جیابکرێنـەوە پێشـنیار دەکـەم هـیچ حیزبێـك یارمـەتی لـە حکومـەتی هـەرێمی کوردسـتان وەرنەگرێت، واتە هیچ حیزبێك یارمەتی نەدرێت، واتە حیزبەکان با بۆ خۆیان خۆیان بژێینن، ئەگەر ئەوە کرا وەکو نموونەیەکی ئێستا لە عیراق کـە نزیکـەی 100 سـاڵە حکومـەت و دەوڵەتـە و تـا ئێسـتا لـە عـیراق قانونێك نیە یارمەتی ئەحزاب بدات، ئەگەر ئێمە ئـەوەمان کـرد، کۆمـەڵێك شـتمان لـە کـۆڵ دەبیـێتەوە، لـە بودجەکە هاتووە یارمەتی هەندێك لە تەلەفزیۆنە حیزبیەکان دەدرێت، لەو حاڵەتانە ئەوە نابێت، یارمەتی وەزارەتەکان بۆ مەڵبەنـد و لقـەکان سـەرف دەکرێـت، ئـیتر ئـەوە ناکرێـت، چونکە حیـزب و حکومـەت هـەر کەسە و دەبێتە خاوەنی موئەسەساتی خۆی، خۆی خۆی بەڕێوە دەبات، هەروەها هـیچ بودجەیـەك بـۆ ماڵـە لێپرسراوەکان و بە ماڵی سەرۆکی کۆماریش و سەرۆکی هەرێمی کوردستانیش سـەرف ناکرێـت، وە پێشـنیار دەکەم لیژنـەی دارایـی تـەوزیحێکمان بـداتێ بـۆ ئـەوەی بـزانین ئـەو بودجەیـەی کـە بـۆ سـەرۆکی هـەرێم و سـەرۆکی کۆمـاری عـیراق سـەرف کـراوە، ئایـا بـۆ ماڵـەکانی خۆیـان سـەرفیان کـردووە یـان بـۆ بارەگـا ڕەئیسیەکانیان، بارەگای ئیشکردنیان؟، چونکە ئـەو دوو سـەرۆکە، بـە شـەرعی و بـە قـانون بـە ئینتخابـات بوونە بە سەرۆکی کۆمـار و سـەرۆکی هـەرێمی کوردسـتان، بـە پێـی نـەریتی هـەموو دەوڵـەتان و ئەتـەکێتی دونیاش، دەبێت ئەوان بارەگایان هـەبێت، جیگایـەکیان هـەبێت بـۆ دەوام کـردن، بـۆ دیتنـی ئـەو لێپرسـراوە گەورانەی دنیا کە دێن، چونکە ئێمە خۆمان دەزانین ڕۆژانە چەند لێپرسراوی گەورەی دنیا و وەزیـرەکان و جێگری سەرۆکی دەوڵەتە گەرەوەکانی دنیا دێـن، وەکـو نـەریتێك دەبێـت جێگایـەکی شایسـتەیان هـەبێت بـۆ ئەوەی ئیستقبالی ئەو نەوعە شەخسانە بکەن، پێشنیار دەکەم لە حکومەتی هەرێمی کوردستان لە وەزارەتی تـەختیت و وەزارەتـی دارایـی زیـاتر ئیهتمـام ئیسـتسـماری سـەرمایەی ئەجنـەبی بـدەن لـە کوردسـتان، کـار ئاسانیان بۆ بکـەن و هاوکاریـان بکـەن بـۆ ئـەوەی فرسـەتی کاریـان زیـاتر بێـت، چـونکە چـەند ئیستسـماری ئەجنـەبی لـە وڵاتەکـەمان بێـت و کارئاسـانیان بـۆ بکرێـت ئەوەنـدە ئـەرکی حکومـەت کـەم دەبێتـەوە لـە

دامەزراندنی دەرچووانی زانکۆ و دەرچووی مەعاهد و سانەویە میهەنیەکان، بەڵام مەبەستم لێرەدا ئەوە نیە کە لە ڕاپۆرتەکە هاتووە کارمەندی حکومەت یان مووچەخۆری حکومەت کار لەو پرۆژە ئەهلیانە بکات، ئەگەر هەر پرۆژەیەکی ئەهلی لە کوردستاندا کارمەندەکانی تەنانەت ئەگەر یەك کارمەندیشی کار بۆ پرۆژە ئەهلیەکان بکات دەبێت حکومەت ئەوە کۆتایی پێ بێنێ بەڕاستی، چونکە خزمەتگوزاری لە ڕێگای دروستکردنی بونیەی تەحتی لە کوردستان لەرێی ئیستسماراتی ئەجنەبیەوە بۆ ئەوەیە کە هەم بۆ مەودایەکی دوور، هەم بۆ مەودایەکی دوور ستراتیژیەتی دوورمان بۆ دێنێتەوە بۆ وڵاتەکەمان و نیشتمانەکەمان، هەم فرسەتی کارمان بۆ دروست دەکات، من پێم وایە ئایین لە نێوان خودی ئینسان و خوای خۆیەتی حیزبایەتی بۆ کاری دنیا و بەڕێوەبردنی میللەتە، بەڵام لە هەمان کاتدا ئێمە موجتەمەعێکی موسڵمان و جۆرەها دینی تر و مەزاهبی تریشمان هەیە لەم وڵاتە، ئەگەر ئێمە سەیری وڵاتانی پێشکەوتووی دنیا بکەین، ئەوروپا و ڕۆژهەڵاتی ئاسیا بکەین کە چەند بایەخ بە پەرستگا ئایینیەکانی خۆیان دەدەن، بۆ ئێمە لێرە کە وەزارەتێکمان هەیە بەناوی وەزارەتی ئەوقاف و کاروباری ئایینی و لیژنەیەکمان هەیە بەناوی لیژنەی ئەوقاف، ئەی بۆ ئێمە بەلامانەوە کارێکی ناقانونی بێ ئەگەر ئەو وەزارەتە و ئەو لیژنەیە بایەخێکی تەواو لە چوارچێوەیەکی قانونی بە پێی حەق و عەدالەت ڕەچاوی هەموو مزگەوت و تەکیە و پەرستگا ئاینی یەکانی تر بکات، ئەگەر ئێمە سەرنجێکی یان فەقەت سەیرێك (بە ئیحترامێکی زۆر گەورەوە دەڵێم) کە ئەگەر ئێمە سەرنجێکی مەقەرەکەی ڤاتیکان بدەین یان ئەو مەقەرە گەورەی بوزیەکان بدەین لە وڵاتانی ڕۆژهەڵاتی ئاسیا بدەین چ سەڵتەنێتێکیان هەیە، بۆ بەلای ئێمە نابێت مزگەوتەکانمان ئیحترام بگیرێن و تەکیەکان ئیحترامیان بگیردرێن و پەرستگا مەسیحی و یەزیدی و فەیلەیەکان، بە مەرجێك ئیستیفادەی لێ نەکرێت بۆ مەسائیلی حیزبایەتی، بۆیە من پێشنیاری ئەوە دەکەم بۆ ئەوەی حکومەت دەستی کراوە بێ و زوو بپرژێتە سەر دەست بەکاربوون بۆ جێ بەجێ کردنی پرۆژە خزمەتگوزاریەکان، پێشنیار دەکەم بۆ ئەوەی هەتا زووە پارەی زیادکراوی شەهید و کەم ئەندام و پێشمەرگە و ئەنفالکراوەکان سەرف بکرێت و ئەو بودجەیە بەرەچاوکردنی بۆچوون زانستیەکانی هەموو لیژنەکان و ئەندام پەرلەمانە بەڕێزەکان سوودی لێ وەربگیردێت و دەوڵەمەند بکرێت و ڕەزامەندی لەسەر بدرێت بۆ ئەوەی بکەوێتە مەیدانی جێ بەجێ کردن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێزان سەعات 4 دووبارە کۆبووەنەوە دەست پێ دەکاتەوە تا ئەو کات خوتان لەگەڵ.

دانیشتنی دووەم

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان

بەناوی گەلی کوردستان، بەردەوام دەبین لەسەر دانیشتەکەی ئەمڕۆمان، ئێستاش داوا لە بەڕێز وەزیری سامانە سروشتیەکان دەکەین تەشریفی بێت بۆ وەڵام دانەوەی ئەو پرسیارانەی کە ئاراستەی وەزارەتەکەی دەکرێت، کەرەمکە فەرموو کاك عبداللە.

بەڕێز عبداللە مەلا نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵڵا من تەنها دەمەوێت بەرچاوم ڕوون بێت لەوەی ئایا لە دوای وەڵامی ئەو بەڕێزانە دەرفەتمان دەبێت لەسەر ڕاپۆرتی لیژنەکانیش قسە بکەین؟.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نەخێر هەموو موناقەشەتان کرد بە تێروتەسەلی هەموو شتەکان تێکەڵ کرا، زۆر هاوارمان کرد، ئێستا ئەمان وەڵامتان دەدەنەوە، دانیشە بۆت ڕوون دەکەمەوە، وەزیرە بەڕێزەکان گفتوگۆی خۆیان دەکەن، وەڵامی پرسیارەکان دەدەنەوە پاشان لیژنەی دارایی وەڵامی خۆی دەداتەوە، پاشان پێشنیارێك هەبوو بۆ ئەوەی میزانیەکە بنێردرێتەوە بۆ حکومەت ئەو پێشنیارە دەخەینە بەردەم ئێوەی بەڕێز بۆ دەنگدان لەسەری، ئەگەر دەنگتان دا بنێردرێتەوە ئەوا دەینێرین بۆ ئەوەی تەعدیلاتی لەسەر بکەن و بۆمان بنێرنەوە، ئەگەر نەیان کرد ئەوا لێرە لەبەردەستمان دەمێنێتەوە، ئینجا دووبارە دەیخەینەوە دەنگدان لەسەر ڕاپۆرتە گشتیەکە، بۆ ئەوەی کە ئایا ئەو موناقەشەیە کافی بوو لەسەری کردمان یان کافی نەبوو، ئەگەر دەنگی هێنا کافی بوو ئەوا دەچینە سەر بابەتەکانی تر، ئەگەر دەنگی نەهێنا ئەوا دووبارە موناقەشەی دەکەینەوە، زۆر سوپاستان دەکەم، کاك د.ئاشتی فەرموو بۆ وەڵامدانەوەی ئەو بەڕێزانە، نوقتەی نیزامیت هەیە کاك حمە سعید فەرموو.

بەڕێز حمە سعید حمە علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە پێی ماددەی 72 و بە پێی قسەی جەنابیشت لە سەرەتای کۆبوونەوەکەوە گوتت ئەم بابەتە سێ بەشە، بەشێکیان ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی و بەشێکیان ڕاپۆرتی لیژنەکان کە قسەی لەسەر دەکەین، بەشێکیان لەسەر یاسای بودجە، لەبەرئەوە لە ماددەی 72 دەڵێت (لەسەرەتاوە گفتوگۆ لەسەر ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی دەکرێت، دواتر دێینە سەر ڕاپۆرتی لیژنەکان، دواتر دێینە سەر پرۆژە یاسای بودجە)، کەواتە موناقەشەی تری ماوە، ئێمە بەشێکیمان تەواو کردووە و دوو بەشی ماوەو لەگەڵ ڕێزما، سەرەتاش جەنابت وات گوت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ماددەی 72 بزەبت هی مەشروع قەوانینە، نەك هی ئەوە، برۆ بابی بودجە ئێمە بە پێی ئەو نیزامە کار دەکەین و لێی دەرناچین، چۆن هاتووە بەم ئسوڵە ئیش دەکەین، ئێستاش رجائەن وەختی وەڵاندانەوەیە، کەی وەڵام دانەوە تەواو بوو و تەقریرەکان تەواو بوو گەیشتینە ئەوێ، ئەوجا ئەو مولاحەزاتانە بڵێن، کەرەمکە.

بەڕێز عبدالله مەلا نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ببورە، بە پێی پەیڕەوی ناوخۆ هەڵسوڕاندنی کاروباری پەرلەمان لە ئەستۆی جەنابتە، تۆ بە پێی بەرنامەی خۆت دات نابوو بە سێ قۆناغی جیاواز ..... .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستاش وامان کردووە، رجائەن دانیشە، ئێستا نۆرەی وەڵامدانەوەی ڕاپۆرتەکەیە لەلایەن وەزیرە بەڕێزەکانەوە، پاشان لەلایەن لیژنەی داراییەوە، پاشان ئەو دوو دەنگدانەی کە باسمان کرد، پاشان ئەڕۆینە مەرحەلەکانی تر، هێشتا نەهاتووە جەنابت باز دەدەی، زۆر سوپاس، کاك د. ئاشتی فەرمووو.

بەڕێز د.ئاشتی هەورامی/ وەزیری سامانە سروشتیەکان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سوپاستان دەکەم، من ئەوە تێ گەیشتم کە بەشێك لە کۆبوونەوەکان بەشدار نەبووم، بەڵام پرسیارەکانم دیوەو دوو، سێ بەشن، زۆربەی لەسەر داهاتە بەڕاستی، داهاتیش بەو شێوەیەی کە پرسیارەکان کراون تێکەڵکراوە بەڕاستی مەفهومی داهات چیە؟ ئێمە دوو، سێ جۆری داهات دەتوانین باس بکەین، یەکێك لە نەوتی خاوە کە دەیفرۆشین، یان لە دەرەوە یان لە ناوخۆ، داهات هەیە کە لە موشتەقاتی نەوتەوە بۆت دێت مەسەلەن لە مەسفای بازیان و خەبات، یان وەکو لە تۆپن پلانتس) کە ئەوانەی کە مەسفای بچووکن، تەقریبەن 50 ـ100 مەسفامان هەیە لە کوردستان، ئەوەش کە پێی وتراوە داهات بەڕاستی دەمەوێت ڕوونی بکەمەوە کە لە موقەدیمە کە داهات نیە، ئەوەی پەکەم پێی دەڵێن منحە کە لەعەقدەکانی نەوت دانراوە کە شەریکاتی نەوتیان لە مەناتقی عقد ئیش دەکەن، بەرامبەر ئەوە منحەیەك دەدەن بە حکومەت بۆ بونیەی تەحتی وڵاتەکە بۆ مەنتیقەی عەقدەکە ئەوە گرانتی پێ دەڵێن بە ئینگلیزی، ئەمە داهات نیە پەیوەندی بە نەوتەوە نیە، پەیوەندی بە هیچ نەوت دەرهێنان و نەوت فرۆشتنەوە نیە، ئەو دەڵێ ئەو عەقدەم بدەرێ من ئەمە دەکەم بۆ وڵاتەك بە بەلاش، دەیدەم بە حکومەت یان خۆم مەشروعێکت بۆ دەکەم یان پارەت بۆ دادەنێم بۆ لیژنەیەك کە ئەو پارەیەی بخاتە سەر مەشاریعی نەك ئیستسماری و نەك مەشاریعی حکومی تایبەت، بۆ مەشاریعی بونیەی تەحتی کە میللەتی ئەو مەنتیقەیە ئیستیفادەی لێ بکات، بۆچی ئەو شەریکانە ئەوە دەکەن؟ چونکە بۆ سومعەی خۆیان باشە، هەموو شوێنەکە هەرچەندە کە لە وڵاتی خارجین تەئسیر دەکاتە سەر میللەت، مەسەلەن سایزیمێك دەکەن، حەفر دەکەن، هاتووچۆ دەکەن، ئەمە پێی دەڵێن (ئینکۆمڤینیەش) بۆخەڵك، لەبەرئەوە دێت مەکتەبت بۆ دەکات، خەستەخانەت بۆ دەکات، یان ڕێگاوبانت بۆ دروست دەکات، یان ئەوەتا پارەت دەداتێ کە خۆت هاوکاری بکەی بۆ ئەوەی ئەو ئیشانە بەڕێوە بەرێت، لەبەرئەوە ئەمە پێی ناڵێین داهات، ئەمە داهات نیە، داهات مانای ئەوەیە کە تۆ شتێك دەفرۆشی و شتێك وەردەگری بە موقابل، ئەمە منحەیە، جا لەبەر ئەوە ئەوە مەعنای ئەوە نیە کە بشاردرێتەوە، مەعنای ئەوە نیە دەبێت ئاشکرا نەبێت، مەعنای ئەوە نیە ئەو مەشروعانە دەبێت سەرپەرشتیان لەسەری نەبێت، من باسی ئەوە ناکەم باسی ئەوە دەکەم کە دەڵێین داهات، با جیاوازیەکە بزانین کە داهات شتێکە و مەبەستێکی هەیە، ئەمە منحەیە، وابزانم پرسیارەکان لەسەر ئەو شتانە تێکەڵاو بووە، ئینجا لە باتی ئەوەی یەکە یەکە وەڵام بدەمەوە حەزدەکەم مەوزوعەکە باس بکەم، ئەگەر شتێکم لەبیر چوو دوایی بە تەئکید ڕوون دەبێتەوە، من دەمەوێت لە پێش هەموو شتێك باسی شەفافیەتی عەقدەکانی نەوت بکەم، من باسی بە تایبەتی پارەکە دەکەم، چونکە مەسەلەی ئەمڕۆ پارەیە و مەشاریعە،

چونكە باسى موازەنە دەكەين، لەبەرئەوە با بێينە سەر مەسەلەى جدىو جەوهەرى كەچى لە عەقدەكان دا هەيە؟ ئێمە ساڵێك لەمەوپێش ئەوەمان بلاوكردووەتەوە، لەم كتێبە تاوەكو مانگى حوزەيرانى 2009 هەرچيمان كردووە ئاشكرايە و لەوێ دانـدراوە بەرێك وپێكى چ بە پارە چ بە مەشروع كە موقاول چى تەرخان كردووە بۆ مەنتيقەى عەقدەكە يان بۆ ئەو ناوچەيەى كە حكومەت دايدەنێ، هيچ نەشاردراوەتەو بەس بەداخەوە زۆر كەس هيچ ناخوێنێتەوە، ئەمە من سێ جار دابەشم كردووە لەسەر ئەندامانى پەرلەمان، ناردوومە بۆ مەجلسى وزەرا، ناردوومە بۆ بەغدا، لە ئيعلامدا لە سەر ئۆفسايدى هەرێمى كوردستان هەموو عالەمى نەوت ئەمەى ديوەو تێى گەيشتووە، بەلام خۆمان تێى ناگەين كە ديارە، من ئامادەم دووبارە باسى بكەمەوە هەتاوەكو ميللەت و جەنابتان كە مەندوبى ميللەتن كە لێرە بزانن ئەو شتانەى هەمووى بە شەفافيەتە لە بيدايەوە و لە سەرەتاوە ئەو كتێبە هەبووە و پێش ئەوەش ئەوە هەبووە، مولەخەسى ئەو كتێبە لەگەڵ نەختێ ئيزافە كردن دواى ئەو مەرحەلەيە، لە دوو پەڕدايە لەناو كتێبەكە، ژمارەكانى هەمووى تيايە، من تەفاسيلەكە ناخوێنمەوە، هيوادارم ئەم جارە سەيرى بكەنەوە، بەلام مولەخەسەكەت دەدەمێ، ئەو مقدارانەى كە لە كتێبەكە دان، 610 بليۆن........... .

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان:

يەك دەقيقە ئيجازە كاك دكتۆر، نوقتەى نيزامى هەيە، پەيمان خان فەرموو.

بەڕێز پەيمان عزالدين عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان.

لەگەڵ ڕێزى زۆرم بۆ بەڕێز وەزيرى سامانە سروشتيەكان، جارى يەكەم كە هات ئەمەش جارى دووەمە كە جۆرێك لە سووكايەتى بە شارەزايى و لێزانينى ئەندام پەرلەمان دەكات، تكايە ڕاى گرن!.

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان:

سوپاس، دەتوانى تيكرارى بكەيەوە كە چى گوت؟

بەڕێز پەيمان عزالدين عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان.

با بڵێين تۆمەتبارمان دەكات بەوەى كە نەخوێندەوارين كە عەقدەكان ناخوێنينەوە.

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان:

نا شتى وا نيە، نا نا شتى واى نەگوت، ببورە، جەنابى وەزير سەماعەكەت هەڵگە و كەرەمكە.

بەڕێز د.ئاشتى هەورامى/وەزيرى سامانە سروشتيەكان:

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان.

من باسى ئەوە دەكەم كە ميديا دەخوێنيتەوە كە هەموومان سەيرى دەكەين، بەداخەوە ئەوان وەكو تەسەموم شت بلاودەكەنەوە كە ڕاست نيە بۆ ميللەت، ئيشى ئێمەيە و ئيشى جەنابيشتانە، بەڕاستى

مەسئولیەت لەسەر هەموومانە ئەوەی کە ڕاستە بیڵێن، ئەوەی کە درۆیە بڵێین ئەوە درۆیە، مەبەستم ئەوەیە، مەبەستم ئەوە ئەندامی پەرلەمان لێرە نیە، هیوادارم کە ئەوە وا تێ نەگەیشتبی جەنابت، ئینجا وەکو گوتم لەو کتێبە مقدارەکان هەمووی دانراوە، ئەگەر گوێ بکەیتەوە ئەوەی بە پارەیە زۆربەی بە مەشروعە تەقریبەن سی و نیو تا چوار ملیار ئەوە مەشارعی موستەقبەلیە، شەریکات دێت پارەت ناداتێ تۆ ڕێك دەکەوێ لەگەڵی کە مەشروعی هەیە ئەویش مەشروعەکەت بۆ دەکات موقابل مقدارێك لە ئیلتزاماتەکەی کە لەوێ تەندەریش دەبێت سەرپەرشتی لەسەر بێ وەکو هەر ئەوەیە کە پارەی خۆت سەرف دەکەی لەگەڵیدا دادەنیشی و ئیتیفاق دەکەی، ڕێگاوبانت بۆ دروست دەکات، مەحەتەی کارەبات بۆ دروست دەکات، کە ئەوە ئیتیفاقی لەسەر دەکرێت و ئەوە موستەقبەلیە، پەیوەندی بە داهاتی موستەقبەلیشە بۆ شەریکەکان، ئەوەی کە پارەیە مقدارەکان ئەمانەن: شەش سەد و دە ملیار دۆلار پێی دەڵێن (سیڤیڵین) کە بۆ بونیەی تەحتی، سەدو سی و دوو پێی دەڵێن بۆ نەس، دوو سەد ملیۆن ئەوە بۆ شەریکەی تەلزمان تەرخانی کرد بوو کە بە پارە دانراوە، بەڵام تەرخان کراوە تایبەت بۆ مەشاریعی گەرمیان، دوو سەد ملیۆن بۆ شەریکەی کەی ئێن سی ئەوەی کۆری دایناوە بۆ مەشروعێك کە حکومەت بڕیاری لەسەر بدات، دوای ئەو کتێبە تەقریبەن سەد ونەوەد ملیۆن دۆلاری تریش هاتووەتە پێشەوە کە ئیمزاکانی تەواو بکرێت کە ئەو پارەش دەڕژێتە ناو ئەو حیسابەش، نەگەیشتووەتە حیسابەکەوە، بەڵام ئیلتزاممان هەیە بۆی موقاویلەکەش ئیلتزامی هەیە بۆ ئێمە، ئەو مەجموعە تەقریبەن ملیۆنێك و سێ سەد و سی ملیار، یەعنی (1330) ملیار دۆلارە، ئیزافەتەن لەسەر ئەوەش سی و پێنج ملیۆن دۆلار قازانجمان کردووە لە دوو ئەسهومی دی ئێن ئۆ و شەریکەی هەریتز، ئەوەش لە عەینی حیسابەکە دایە، بۆ ئاگاداری هەموو خوشك وبرایان ئەوەش بخەرە سەری و دبێتە 1365 ملیۆن دۆلار، ئەم شێوەیە سەرف کراوە، حەزدەکەن بە هێواشی بیخوێنمەوە هەتا هەمو کەسێك ئاگادار بێت، 163 ملیۆن دۆلاری سەحب کراوە لەڕێگای حکومەتەوە، پێش ئەوە ئەو پارەیە چۆن دێت؟، دێتە شەریکەی بانکێکی عالی خارجی، لەوێوە تەحویل دەبێت بۆ حیسابی هەرێمی کوردستان کە بەناوی وەزارەتی ئێمەیە، وەزارەتی سامانە سروشتیەکانی حکومەتی هەرێمی کوردستان، ئەو پارەیەی کە هاتە ئەوێ من ئاگادارم کە موقاولەکە دەیداتێ حیسابی خارجی کە دێتە ئەو حیسابە لە کوردستان، تەحەمولی مەسئولیەتیش دەکەم لەسەر ئەو پرۆسەیە، هەتا ئاخر دۆلاری هیچ موشکیلە نیە، لەوێوە کە دەردەچێت پارەی من نیە و عیلاقەی بە وەزارەتی ئێمەوە نیە، بڕیاری لەسەر دەدرێت لە ئەنجومەنی وەزیران، عادەتەن ڕەئیسی وزەرایە یان نائیبی وزەرایە، بەیەکەوە و کەس بە کەیفی خۆی ئیش ناکات، بۆ چ مەشروعێك ئەو پارەیە دەردەچێت؟ بۆ چ مەبەستێك؟ ئەمرێکی بۆ دەردەچێت دەچێ مەشروعێك دەکات، بۆ مەشاریعە و دەبێت جاروباریش ئیتیفاق بکرێت لەگەڵ موقاولی نەوتەکە، مەسەلەن ئەوەی گەرمیان بە بێ ئەوەی تەلیزمەن بەشدار بێت دەرناچێت، ئەوەی کە دەنووسین بەبێ ئەوەی وتم موناقەشەی بکەین پارەکە دەرناچێت، جا با بێینە ئەو پایەی کە دەرچووە تا ئێستا بۆ مەشاریعی پێی دەڵێن موشتەرەك، چونکە ئێمە تاکو ئێستا دوو ئیدارەمان هەیە بۆ سلێمانی و

دهۆك، هەولێر، تەقریبەن كراوە بە نیوە، بۆ ئەوەی تەوازوون ببێت، تا 163 ملیۆن دۆلار سەحب كراوە بۆ مەشاریع پێی دەڵێن موشتەرەك، نموونەی ئەو مەشاریعانە لەلای من نییە ئێستا پێت بڵێم پێویست ناكات، بەلاَم حەقی خۆتە كەبچیت بزانی ئەو سەدو شەست ملیۆنـە بەسـەر چـی سـەرف كـراوە، داوای ئەولـەویات بكە، تەبعەن مەسئوولیەت هەیە، كێ سەرفی كردووە؟، مەسئوولیەتی من نییە، بەلاَم من دەزانم كێ سەحبی كردووە؟، چونكە پێم گوتراوە كێ سەحبی دەكات لەو رۆژەی كە سەحب كراوەو تەواو، ئـەوە ئیتیفـاقی مـن ئەوەی كـە ئاگـادار بم، دوای ئـەوە خـۆ مـن هـەموو حكومـەت بـەڕێوە نابـەم، كـە پـارە دەرچـوو دەچـێت بـۆ وەزارەتی تر، جیهاتی مەعنی تر، مەشاریع هەیە، ئیـدارە هەیـە، مەسـئوولیەت هەیـە، بـەلاَم كـە مـن دەڵـێم ئاگـادارم 163 ملیـۆن دەرچـووە بـۆ مەشـاریعی حكـومی لـەو حیسـابە، حیسـابی موشـتەرەك، ئـەوەی كـە دەرچووە بۆ مەشاریعی خانووەكانی ئەنفالەكان، لە گەرمیان و لـە بـارزان، تەقریبـەن نـەوەد ملیـۆن دۆلارە، ئەویش بەنیوەو نیوە دەرچووە، تەرخان كراوە، دە ملیۆنی تـریش تـەرخان كـراوە كـە مەشـروعەكان تـەواو كرا، یەعنی مەجموعی دە ملیۆنە، نەوەد سەرف كراوە، دە ماوە سەحب بكرێت، ئەوە ئەو دووانە مەشاریعی مەشتەرەكن، ئەوەی كە دەرچووە بۆ دهۆك و هەولێر بە ئەمری سەرۆك وەزیرانی ئەو كاتە، بـۆ مەشـاریعی ئەو ناوچانە، (252)ملیۆن دۆلارە، بەشێك لەو مەشروعانە هێشتا تەواو نەبوون، (90)ملیۆن پارە ماوە كە تـەرخان كـراوە بـۆ ئـەو مەشـروعانە، بـۆ ئـەوەی پێیـی تـەواو بكـەن، بـۆ نموونـە یـەكێك لـەو مەشـروعانە گەورەیــە نزیكــەی (150)تــا (160)ملیــۆن دۆلارە، مەشــروعی ئــاوی دهۆكــە، ئــەو نزیكــەی (9)مــانگ لەمـەوپێش دەسـتی پێكـردووە، تـا ئێسـتا نیـوەی پارەكـە سـەرف كـراوە، (90)ملیـۆن دۆلار مـاوەو هێشـتا بەردەوامە ئەم مەشروعە، هیواداریـن كە تەواو ببێت و ببێـت بـە نموونەیـەكی جوان كـە ئێمـە تەقـدیمان كردووە بۆ ئەم وڵاتە، لـەڕێگای گرێبەسـتی نەوتیـەوە، بـۆ سلێمانی تەقریبـەن عـەینی شت سـەحب كـراوە، (230)ملیۆن دۆلار، ئەوەی كە سەرف كراوە تائێستا لەسەر ناوچەی گەرمیان نزیكەی (50)ملیۆن دۆلار بۆ مەشاریع سەرفكراوە، لەزمنی ئەو مەبلەغە هینی قەرزیشمانی تێدایە، یەعنی هەموویەتی كە باسی دەكـەم، ئـەو مەجموعەیـە كەسـەحب كـراوە، (735)ملیـۆن دۆلارە، ئەوەشـی كـەماوە تـەرخان بكرێـت بـۆ ئـەو مەشاریعانەی كە بۆی تەرخان كراوە، نزكەی (300)ملیۆن دۆلارە، یەعنی ئەوە زمنی ئەو مەشاریعانەیە كە بڕیاری لەسەر دراوە، ئەوەی كە لـە موازەنـە مـاوە نزیكـەی (245)ملیـۆن لەگـەڵ (400)ملیـۆن دۆلار مـاوە هێشتا سەرف نەكراوە، ئەمە كاش لەلای حكومەتە، لێرە یان لە حسابی دەرەوە مـاوە، كـە پێویسـت بـوو بـە ئەمری حكومەت دێتە حسابەكەوە تەرخان دەكرێت بۆ مەشاریع، ڕەئی مـن بـۆ ئەمـە، بـا سـەهلی بكـەم بـۆ هەمووتان، من حەز دەكەم ئەو لیژنانەی كە هەتانەو موتابەعەی مەشـاریع دەكـات، مەسـەلەن مەشـروعێك لە پلاندانانـدایە، لە وەزارەتێكی ترە، هەمان لیژنە یان لیژنەی تایبەت بـۆ ئـەم مەشـاریعانە دروسـت بكـەن، سەرپەرشتیان بكەن و موتابەعـەیان بكـەن، بـزانن كـێ عەقـدی كـردووە لەگـەڵ كـێ؟، پارەكـە چـۆن سـەرف دەكرێـت؟، چـەن سـەرفكراوە؟، حـەقی خۆتانـە كـە بـزانن، هـیچ موشـكیلەیەك نیـە، بـەلاَم نەهاتووەتـە نـاو موازەنـەوە، ئەگەر بێتە ناو موازەنەوە لە منحەكە ناوەكەی ئەگۆڕدرێت ئەبێت بەداهات، ئەگەر بوو بەوە تۆ

له 83٪ی ئەبێ حساب بکەی بۆ شوێنێکی تر، ئایا ئەوە مەسئولیەتێکە تۆ موستەعیدی تەحامولی بکەی؟ فەرموو بیکە ئەوە ئیشی من نیە، بەڵام غەڵەتە یەکەم: لەناحیەی عەقدەکەوە وا نەنووسراوە، عەقدەکە ئەڵێت مینحەیە، من پێت دەدەم موقابیل وەك تەعویز، چونکە من ئیش دەکەم لەوێ، کەمن ئیشم کرد خەڵك زەرەر دەکات، بۆیە منت دەمەوێت فوتابخانەیەك یان نەخۆشخانەیەکی بۆ بکەمەوە، یان ئاوەکەی بۆ پاك بکەمەوە، بیری بۆ بکەم، بۆچی دەیخەیتە سەر داهات تا لە 83٪ی بچێتە شوێنێکی تر، بەڵام ئەوە مەعنای نیە، ئەگەر نەچێتە موازەنەوە، نابێ کەس شارەزای بێت کە پارەکە چۆن سەرفکراوە؟، بەعەکسەوە ئەبێت شەفافیەتی زۆرتری لەسەر بێت، ئەبێ مقاولەکەش کە بەشدارە، ئاگادار بێت کەچۆن پارەکەی سەرفکراوە؟، چونکە ئەویش ڕاپۆرتێکی دەوێت بۆ شەریکەکەی خۆی بڵێت من ئەوەم لەو وڵاتە کردووە، چونکە وەکو دیعایەیە بۆ ئەو، جا لەبەر ئەوە من حەز دەکەم و زۆر زۆریش دڵنیا بن، ئەم پارەیە کە هاتووە بۆ ئێرە یەك دۆلاری تاوەکو دەرچووە لەسەر حسابی وەزارەتی سامانە سروشتیەکان بۆ مەشاریعی حکومەت، من تەحەمولی مەسئولیاتی دەکەم، لەسەر ئاخر دۆلاری، دوای ئەوە ئیشی من نیە، بەڵام من ئاگادارم کە سەحب کراوە، وتوویانە بۆ ئەو مەشروعەیە، بۆ ئەوی ترە، ئەو مەشروعانە ناویان هەیە، شوێنیان هەیە؟، ئایا قیمەتەکەیان ڕاستە؟، ئایا بە تەندەر کراون؟، ئایا شەفافیەتی تێدایە یان نا؟، ئایا مەشروع نیە، هەر ناوی هەیە بەبێ شوێن؟، ئەوەش ئیشی خۆتانە کە تەحقیقی لەسەر بکەن، من هیچ موشکیلەیەکم نیە منیش حەزدەکەم بزانم، بەڵام ئیشی من نیە بچم مەشروعێکی زراعی بدۆزمەوە، هیچ ئیشی من نیە بزانم مەشروعی ئاوەکە چی لێهات، ئیشی من نیە بزانم جسرێکیان کردووە یان نا؟، ئیشی من نیە بزانم مەحەتەی کارەباکە ئیش ئەکات یان نا؟، من وەزیری سامانە سروشتیەکانم لەمن مەپرسە ئەو پارەیە چی لێهاتووە؟، بەڵام لێم بپرسە ئایا هاتە حسابی حکومەت، پێت دەڵێم بەڵێ هاتە حسابی حکومەت؟، پێت دەڵێم بەڵێ هاتە وڵاتەکە، کێش دەری کردووە/ ئەوەشت پێدەڵێم، بەڵام من دوای ئەوە نازانم، من مەشغوڵم، ئیشەکەم زۆر گرانە، من حەز دەکەم لەوەزارەتی مالیە بپرسن تا ئێمەش نەجاتمان بێت لەوە، حسابەکە کە خەڵك پارە دەردەکات، با لەگەڵ وەزیری مالیە تەعامول بکات، لەباتی ئەوەی بۆ من ئاشکرای بکات، با بەوەزیری مالیە بڵێ (10)ملیۆنیمان دەرکردووە بۆ ئەو مەشاریعە، بەڵام تێکەڵی مەکەن، من نامەوێت مەشروعەکە تێکەڵ ببێت، لەبەینی داهات و موازەنە، کە ئیتیحادی دێت، لەگەڵ شتێکدا کە تۆ تێکەڵی دەکەی چەند حساب دەبێت لەسەرت، ئەبێ لە 83٪ بنێریتەوە بۆ بەغداد، ئێمە دەزانین هەڵبژاردنمان هەیە، بڵێ بەمیللەت من ئەمەوێت بیخەمە داهاتەوە، بەخوا دەنگێکت بۆ نادەن، ئەگەر من دەنگ، بدەم دەنگت بۆ نادەم، چونکە غەڵەتە، تۆ زەرەر لە میللەتی خۆت دەدەیت، بەعەکسەوە ئیشەکە بگۆڕە بڵێ ئەم پارەیە زۆر باشە، دەستان خۆش بێت، هیوادارم وا بڵێن، سوپاستان دەکەین وەزیری سامانە سروشتیەکان کە ئەمەتان هێناوە، ئەم مەشروعانە حەز دەکەین بزانین کە کێ کردوویەتی؟، لەکوێ کراوە؟، بەدوای ئەوەدا بگەڕێ؟، شەڕەکە لەسەر ئەوە بکە؟، من موشکیلەم نیە لەسەر ئەوە؟، بەڵام شەڕ

لەگەڵ من ئەکەی لەسەر پارەکە، وائەزانی پارەکە لە گیرفانی ئاشتی هەورامیە، ئەوە هەر مەعنای نیە؟، کاکە با دیفاع لەسەر خۆمان بکەین، با شەڕ لەسەر ئەوە دروست نەکەین، ئەمە لە ناحیەی پارەکە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك شاهۆ، فەرموو.

بەڕێز شاهۆ سعید فتح الله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

داوا لەبەڕێز وەزیری سامانە سروشتیەکان دەکەم، کە هیچ تەفسیرێکی سیاسی و هیچ تەئویلێکی سیاسی، لەگەڵ وەڵامەکانیدا نەبێت، تەنها وەڵامی ئەو پرسیارانە بداتەوە کە لێی کراوە، یەعنی قسەکانی نەچێتە خانەی هەڵمەتی هەڵبژاردنەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر نەچۆتە مەسائیلی سیاسیەوە، جوابەکەی ڕوون بوو، ئەڵێت با داهات نەچێتە موازەنەوە، بۆ ئەوەی لە 83٪ی نەوت بۆ ئەولا، جەنابی وەزیر ئەو پرسیارانەی کە کراون، جوابیان بدەرەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ئاشتی هەورامی (وەزیری سامانە سروشتیەکان):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من بەو شێوەیە بۆیە وەڵامم داونەتەوە، چونکە ئەڵێن لە بەشێك لە پرسیارەکان ئاشکرا نیە؟، ڕوون نیە؟، ون بووە؟، نازانین چی بەسەرهات؟، یەعنی ئەوە مەعقول نیە، بۆیە وەڵامێکی تایبەتی دەوێت تا بۆیان ڕوون بکەینەوە، بۆ ئەوەی میللەتیش ئاگاداربێت، جەنابتان ئاگادار بن، کە ئەبێت بەدوای مەشروعەکاندا بگەڕێین، نەك بەدوای پارەکەدا،چونکە پارەکە ئەچێتە مەشروعەکە، بزانە مەشروعەکە چی بەسەرهاتووە، ئایا قیمەتەکەی ڕاستە یان نا؟، ئێستا باسی داهاتی نەوت دەکەین، داهاتی نەوتی خاو، داهاتی نەوتی خاو بۆ کوردستان، سفرە، نیە؟، نەوتمان نەفرۆشتووە؟، نەوتیش نافرۆشین؟، با ڕوونی بکەمەوە کە مەبەستەکەم چیە؟، ئێمە تەصدیرمان کرد بۆ ماوەی $(4 - 5)$مانگ، محاوەلەیەکمان کرد، لەمانگی حزیران تا مانگی 10ی ساڵی ڕابردوو، قیمەتی ئەو نەوتەی کە دەرچوو، نزیکەی بە موعەدەلی $(50 - 100)$ هەزار بەرمیل بوو، لەو قۆناغەدا، (سۆ مۆ)فرۆشتی، (سۆ مۆ)پارەکەی وەرگرت، دوایی ئێمە نازانین پارەکە چی بەسەرهات؟، بەچەند فرۆشراوە؟، لەکوێ پارەکە دانراوە؟، ئایا لەم موازەنەیەدا بەشدارین تێیدا؟، ئێمە ئاگادارنین و یەك دۆلاریشیان نەداوە بە موقاویلەکان، لەمن ئەپرسی داهاتی ئەو نەوتە چیە؟، من وەڵامەکەم ئەوەیە، جەنابتان دەبێ ئاگادار بن، ئەبێ دیفاع لەوە بکەن، لەباتی ئەوەی ئیتیهامی ئێمە بکرێ، کە ئەم نەوتەمان شاردۆتەوە، بڕۆ شەڕەکە لەگەڵ بەغداد بکە، بڵێ حصەکەم کوا؟، من ئەمە تەوجیهی هەموو برادەران و خوشکان دەکەم لێرەدا، نەك یەك جیهە یان شتێك، مەبەستەکەم ئەوەیە ئێمە

شەڕێکمان هەیە لەسەر ئەو شتەو ڕاستە، بەڵام شەڕەکە لەناوخۆ مەیکە، شەڕەکەی ئێمە لەگەڵ شوێنێکی تردایە، ئەبێ بڕۆین بڵێین ئەو پارەیە چی لێهات، لەم موازنەدایە کوا لە 17٪کەی ئێمە، بۆچی پارەی مقاولەکە نەدراوە؟، جا بابیینە سەر نەوتی خاو، کە تەصدیر ئەکرێت بۆ دەرەوە، ئەوە محاوەلەی ساڵی ڕابردوو بوو، محاوەلەی ساڵی تازە لەوانەیە جەنابتان ئاگاداربن، ئێمە تەقریرێکی دوورو درێژمان بڵاوکردەوە، لەسەر ئەنتەرنێت، کە وەڵامێك بوو، سەرۆکی وەزیرانی ئیتیحادی تەصریحێکی دابوو، جەنابی سەرۆکی حکومەتی کوردستانیش دکتۆر بەرهەم، بەڕەسمی عەینی نامەی نارد بۆ بەغداد، بۆ ئەوەی کە ئێمە دایەلۆگێك بکەینەوە، بۆ ئەوەی ئەم موشکیلەیە حەل بکەین، ئیقتراحمان کرد نەوت دەست پێبکاتەوە بە تەصدیر، بەشەرتێك مقاولەکان نەختێك کولفەیان بدرێتێ، تا دوای هەڵبژاردن حەلێکی تەواو بدۆزینەوە بۆ ئەم مەسەلەیە، ئینجا ئەگەر دەستی پێکردەوە، داهاتەکە دووبارە نایەتە لای ئێمە، حکومەتی ئیتیحادی وەری دەگرێت، مولزیمە کە بەشێك لەو پارەیە بدات بە مقاویلەکان، لە سافی عائیدات لەوێ ئەمێنێ، ئەگەر ئەو دۆلارە کە باسی دەکەن، پارێزگای مونتج حەقی هەیە، ئەبێ شەڕی لەسەر بکەین، ئەڵێین دەبێ ئەوە بێتە حسابی ئێمەوە، مەسەلەن ئەگەر ڕۆژی (200)هەزار بەرمیل دەربچێت، دەبێ هەرێم (200)هەزاری هەبێت، بەڵام با بگەینە ئەو قۆناغە، ئینجا بیکە بەداهات، بەڵام تەماشای داهاتێك بکەی کە لەسەر فەرەزیە، نە ئیتیفاق هەیەو نە تەصدیر هەیە، نە پارەش هەیە، ناتوانین ئەو دۆلارە بخەینە ناو موازەنەوە، بەڵام کە بوو ئەوە داهاتێکی ڕێك و پێکەو داویانە بەهەموو پارێزگاکانی تر، بە تەقدیری ئێمە ئەگەر بوو، نزیکەی رۆژی (200)هەزار دۆلارت بۆ ئەهێنێ، ئەوەش بخە سەر موازەنەوە ئەو کاتە، نەك ئێستا بیکەیت و دوایی دەری بکەیتەوە، شتێکی تریش وەك موژدە بۆ جەنابتان نەك ئەمەتان نەدیبێ، تەقدیری ئێمە بۆ نەوتی کوردستان، ئەمساڵ ئەگەر دەست پێبکەینەوە بەم (100)هەزار بەرمیلە، ئەبێ بە (200)هەزار بۆ کۆتایی ساڵ، داهاتی کوردستان بۆ هەموو عێراق نزیکەی (2)تریلیۆن و (750)هەزار دینارە، ئەمە دیارییەکی گەورەیە لە ئێمەوە بۆ حکومەتی ئیتیحادی کە لە 17٪ی دێتەوە بۆ ئێمە، بۆ ساڵی دووەم دەگاتە (8) دوایی (12) دوایی(18)بۆ چوار ساڵ ئێمە دەگەینە (5 − 27) ملیار دۆلار، ئەوە نیوەی موازەنەی عێراقە، ئێمە ئەو ئیشەی کە کردوومانە لەماوەی (2 − 3) ساڵی ڕابردوو ئەو ئەنجامەی هێناوە بۆ ئێمە، ئەگەر بۆ داهاتوو کێشە بێت ئێمە شتێکمان هەیە کە داهاتێکی تایبەتمان هەبێت، ئەگەر بوو لەگەڵ حکومەتی ئیتیحادی کەهیوادارم ببێت، تەبعەن هەموو ژیانی خەڵکی عێراق خۆش دەبێت، چونکە ئەو ئیشە باشەمان کردووە بۆ میللەت، بەڵام کە داهات، ئێستا داهات نیە، موستەقبەلییە، هیوادارم ئەمساڵ ببێت، بەزووترین کات بۆڕییەکان بکرێتەوە بۆ ئەوەی بڕوات، لەبەر ئەوە داهاتی موستەقبەلییە ناتوانین بیخەینە ناو موازەنەکەوە، بەڵام ئاگاتان لێیی بێ کە تەصدیر بوو، حسابی بۆ بکە، من هیچ موشکیلەم نیە لەسەر ئەوە، من خۆم یەکەم کەسم کە شەڕی لەسەر دەکەم، ئەوە بەنیسبەت داهاتی نەوت کە دەچێتە دەرەوە، داهاتی نەوت کە لەناوخۆ بەکاردێت، لە مەصفاکان و لە پاڵێوگە بچووکەکان، با ئەوەشتان بۆ باس بکەم، ئەو نەوتە تەبعەن لە کێڵگەکانی تەوقی و تەقتەقەوە دێت،

کە مقاولی تێدایەو ئیلتیزاممان هەیە لەگەڵیان، ئەوەی کە دەچێت بۆ مەصفا بچووکەکان تەبعەن میقدارێکە، کە تەندەر کراوە، ئێمە (کوردۆ ئۆیل) نافرۆشین، نەوتی خاو نافرۆشین، ناهێڵین ئەوەی حصەکەی مقاویلەکە کە وەری دەگرین، هەموو دەبەین بۆ پاڵاوگە بچووکەکان، تەصفیە دەبێت و موشتەقەکانی دەفرۆشین، لەپارەی موشتەقەکان کە تەندەرە هەمووی، پارەی موشتەقەکان حصەی (دی ئێن ئۆ) دەدەین لە نەوتی خاو، یەعنی بە عەینی نسبە کە موشتەقەکان دەفرۆشین، حصەی (گەنێڵ) دەدەین لە هەمان حصە، کەهەیەتی لە عەقدەکەی خۆیدا، صافی عائیدات، هی حکومەتەو ئەچێتە حصەی حکومەتەوە، لە وەزارەتی مالیە کراوەتەوە بۆ ئەو مەبەستە، لە بانکی فیدڕال بە دۆلار، ئەو حسابە تەبعەن پارەی کۆنی تێدا نیە، ئێمە ئەوە دوو مانگێك دەبێت دەستمان پێکردووە، تەقدیراتی ئێمە، ئەگەر بەردەوام بین لەو پاڵاوگانە، نەوتیان بدەینێ بەتایبەتی ئەوانەی کە ئیجازەیان هەیە، بەشێکیان هاتوون شتیان کردووە بەبێ ئیجازە، بۆ ئاگاداریتان ئێمە ئیجازەمان نەداوە بەیەك پاڵاوگە، وەکو وەزارەت، ئەوان ئیجازەیان لە شوێنی تر هێناوە، لە وەزارەتی پیشەسازییەوە لە پارێزگاوە، لە بەغدادەوە هێناویانە، بەشێکیشیان ئیجازەیان نیە؟، ئەوانەی کە ئیجازەیان هەیە، یان ئەڵێن ئیجازەمان هەیە، ئێمە وتوومانە باشە، بەردەوام دەبین بۆ ماوەیەکی کەم تا ئیسپاتی بکەن، ئەگەر ئەوە بەردەوام بوو بۆ ئەمساڵ ئێمە نزیکەی (200) تا (290)ملیار دۆلار، تەخمینی ئێمەیە وەکو داهاتی صافی بۆ هەرێم، بەڵام داهات نیە کە بەتەنها بەکاری بهێنێ، بەگوێرەی دەستوورو قانونی نەوت و غازی کوردستان، لە ماددەی (18) و (19) ئەگەر سەیری بکەین، ئەبێ ئێمە شەراکەتی ئەوە بکەین لەگەڵ حکومەتی عێراق، کە لە 17٪ی بۆ ئێمەیە، یان ئەبێ هەمووی بکەینەوە موازەنەی ئیتیحادی لەوێوە بۆمان دێتەوە، جا لەبەر ئەوە تۆ ناتوانی حساب بکەیت بۆ هەمووی کە ئەو داهاتە هەمووی حەسریە بۆ هەرێم، دوو، سێ پاڵاوگەی ترمان هەیە، کەمێك حەجمیان باشترەو گەورە ترە، کە نزیکەی (2)هەزار بەرمیلن بە تەقریبی، یەکێك لە کەڵەکە، یەکێکی تر لە دیانایە، یەکێکی تر لە بازیانە، ئەمانە کولفەیان زۆرە، چونکە نەختێك موشتەقاتی باشتر دەردەکەن، کە پێویستیمان پێیە مەسەلەن کە گازوایل دەردەچێت یەکسەر دەتوانین لەم مەصفیانە بەکاریان بهێنین بۆ وێستگەی کارەبا، دوایی باسی ئەوەش دەکەم، کە دەچێتە وێستگەی کارەبا، تەبعەن بەبێ موقابیلە، ئێمە ناتوانین پارە لەحکومەت وەربگرین بەرامبەر بەمە، بەڵام ئێمە نەوتەکە ئەکڕین لە (DNO)و گەنێڵ حصەکەی ئەوان، ئەوەمان هەیە بەبێ موقابیل، بەڵام موشتەقەکان نەختێك پارەیان زۆرە، بەڵام کولفەی تەصفیەیان هەیە، یەعنی کورت و موختەسەر، ئەگەر هەمووی حساب بکەین بەو شێوەیە تەقدیر بە کەفائەت ئیش بکەن، لە داهاتی ئەو موشتەقانە هەمووی تەقریبەن 200 ملیۆن دۆلارە، بەڵام ئێمە کولفەی 200 ملیۆن تەتویری حەقی خۆرماڵیشمان هەیە، یەعنی تەقریبەن کەنسەڵ ئەبێتەوە، سفر بە موقابیل و سفر بە داهاتن بەڵام دوای چەند مانگێك کە مەحەتەی غازەکە لە مەنتیقەی خۆرماڵ بەرز ئەبێتەوەن پێویستمان بە گازوایل کەم ئەبێتەوە، ئەوەی ئەتوانین بفرۆشینن ئەگەر ئەوە فرۆشرا ئەبێتە داهاتی حەقیقی بۆ ئێمە، داهاتی کوردستان ئەو وەختە ئەبێتە تەقریبەن

300 ملیۆن دۆلار، چونکە کولفەکەمان ئەوەی کە ئەدەین بە بەلاش بە کارەبا کەم ئەبێتەوە، لەم مەرحەلەدا ئێمە چەندمان قازانج کردووە بۆ وەزارەتی کاربا؟ ئەگەر ئەم ئیشەمان نەبوایە، کە بەبەلاش ئەمە بکەین بۆ وەزارەتی کارەبا، وەزارەتی کارەبا مەجبوورە تەقریبەن ساڵی رابوردوو 700 تا 800 ملیۆن دۆلار بووە، تەبعەن ئێستا دوو مەحەتەی ئیزافی ئیشی کردووە، دوو وەحدەی ئیزافی دەگاتە تەقریبەن ملیارێك زیاتر، کە بە دۆلارە، بەڵام ئێمە لە ماوەی چەند مانگێکدا پێویستمان بە گازوایلەکەش کەم ئەبێتەوە، قازانجیش دەکەین لە گازوایلەکە، کولفەی حکومەت لە کارەبا تەقریبەن دەبێتە سفر، هی کارەبا، یەعنی ئیجمالی ئەگەر هیچمان نەبوایە، ئیجمالی کولفەی کرینی گازوایل لە دەرەوە بە سیعری بازاڕ تەقریبەن 1,4 بلیۆن دۆلار کولفەی حکومەتە، لە ماوەی سێ، چوار مانگدا ئەوە دەبێتە سفر بۆ ئەم ساڵە، بەڵام بەردەوامین، ئەوە ئینجازی وەزارەتی سامانە سروشتیەکانە، ئەگەر ئەمە نەبوایە تۆ موازەنەکەت لە ملیارێك کەمتر دەبوو، حیسابی ئەوەش بکە، هەروەها داهاتی 300 میۆن دۆلاری ئیزافیشمان حیساب کردووە، بەڵام ئەوەش ئەبێ لە زمنی ئەوە بێ لەگەڵ حکومەتی ئیتیحادی بێ، ناتوانین بێ ئەواون، بەڵام رۆژە لەوانەیە حکومەت ئیتیحادی بڵێ ئێوە زۆرتان سەرف کردووە لەسەر غاز و بە بەلاش وەرتگرتووە، ئایا ئەوە مەعقولە یان نا؟، من بۆ ئەوەی شتێك لە موستەقبەل ئێمە حەلی بکەین بەینی ئێمە و حکومەتی ئیتیحادی، چونکە هەموو موحافەزەکان شتی وا ئەکەن، بەڵام ئەبێ تەوازونێك هەبێ بەینی ئێمە و بەینی ئەوان، ئەوە ناحیەی کارەبا، جا بۆ تەخمینی کارەبا ئێمە هینەکمان دانا بوو ئەو سێ، چوار مانگەی داهاتوو، کولفە هەیە بۆ گازوایل، چونکە ئەوەی کە ئێمە هەمانە بەش ناکات، بەڵام دوو، سێ مانگی تر کەم دەبێتەوە و ئەبێ بە سفر، جا لەبەر ئەوە ئەبێ موقارەنە هەبێ ئەوەی تەخمینمان کردووە، ئەوەی تەخمین کراوە بۆ وەزارەتی کارەبا موتەناقز نەبن، من نازانم ژمارەکەی ئەوان چەندە و ژمارەی ئێمە چەندە، بەڵام ئەبێ ئەوە بەراستی سەیری بکەی کە حەقیقی بێت، نەك ژمارەیەکی گەورە بێت یان بچووك بێ، ئەوە بە نیسبەت مەصفا بچووکەکان و بەکارهێنانی نەوت لە رێگای ناوەخۆ، موشتەقەکان چیان بەسەر دێ؟، ئەو موشتەقانەی کە دەردەچێ، بەشێکی دێتە بازاڕی کوردستان، وەکو مەسەلەن گازوایل ئەچێتە مەحەتەی کارەبا، بەشێکی تریشی ئەچێتە بازاڕی کوردستان و ئەفرۆشرێتەوە و پێویستی پێی هەیە، و بەشێکی تریشی ئەچێتە دەرەوە بەرەسمی هیچ موشکیلەمان نیە، موقاول ئەیکڕێ بە 300 یان 350 دۆلار بە تەن بۆ فیۆ ئۆیل، لە صومۆ ئەیکرێ بە200 ، ئێمە بە گرانتر ئەیفرۆشین، بە رەسمی ئەیبات و ئەو داهاتە داهاتی حکومەتیە وەکو ئەوەی باسم کرد، ئێمە بەو شێوەیە موعادەلەکە هین ئەکەین کە پارەی هین ئەدەین و پارەمان بۆ دەمێنێتەوە و قازانج دەکەین و ئەتوانین گازوایلەکە بەکاربێنین بۆ مەقابیل بە وەزارەتی کارەبا، ئینجا لەبەر ئەوە من دەمەوێ دووبارەی بکەمەوە لێرە کە نەوتی خام دەرناچێ بۆ دەرەوە، قەدەغەیە، دژی قانونی ئێمەیە، قەت موستەحیلە کە ئێمە رێگای بدەین، بەڵێ تەنکەر دێت و ئەڕوات، دوو جۆر تانکەر هەیە، ئەوەی کە ئێمە ئیجازەی پێ ئەدەین بە رەسمی کە ئەو نەوتە رەشە یان ئەو نەوتەی کە ئەکرێ لەو پاڵاوگانەی ئێمە، دەیباتە دەرەوە و لە ئێران ئەیفرۆشێ

بەرەسمی لیسنسی ئێرانی هەیە و لیسنیس ئێمەشی هەیە، بەڵام خەڵکی تریش هەیە کە نەوتی دێنن و دەبەن بە صۆمەوە، پەیوەندی بە ئێمەوە نیە، ئەوە ئیشی گەمارگە، ئەگەر ئیجازەیان هەبێ ئەوە ڕێگایان پێ ئەدا، ئیجازەیان نەبێ وا بزان ڕێگایان پێ نادا، بەڵام گومرگیان لێ وەردەگرن و تەواو، ئێمە سەرپەرشتی ئەو پرۆسەیە ناکەین کە خاریجی صەلاحیەتی وەزارەتەکەی ئێمەیە، هیوادارم مەسەلەی داهات و ئەو شتانە روون بێتەوە بۆ هەموو لا، با بێمە سەر مەسەلەی چەند شتێك و چەند پرسیارێك کرابوو نەوەك وەڵامم نەدابێتەوە، پرسیاری یەکەم ئەوەبوو هی ڕۆژەکانی پێشوو، بۆ داهاتی گرێبەستەکانی نەوت لە بودجە دیار نەکراوە، وە بزانم کە وەڵامم داوەتەوە کە دوو بەشە، ئەوەی کە مینحەیە باسم کرد و ئەوەی کە نەوتە و موشتەقاتە باسم کرد، داهاتی نەوتی ڕەش بۆ دیار نیە لە بودجە؟، باسم کرد، داهاتی فرۆشتنی نەوتی خاوی کوردستان لە ماوەی رابوردوو چی بەسەر هات؟، باسم کرد کە یەك دۆلارمان وەرنەگرتووە، هەمووی چۆتە بەبەر صۆمۆوە و چوویتە بۆ حکومەتی ئیتیحادی، لەبەر چی یەك دۆلار تەرخان ناکرێ، باسم کرد کە یەك دۆلار ئینتاجمان نیە بۆ ئەوەی یەك دۆلار وەربگرین، حەقی خۆمانە ئێمەش وەریبگرین وەکو موحافەزەکانی تر، تەبعەن دۆلارێك وەربگرین لە ئینتاجی داخیلی ئەتوانین سەیری ئەوە بکەین، لەوانەیە دۆلارێك لەوەی کە دەردەچێ داخیلی ئەوەی بکەین، بەڵام زۆر نیە ئەوەی ئینتاجی داخیلی، جگە لە 5 ملیار دۆلاری گرێبەستەکان کە دیار نیە، هیوادارم کە دیارم کردبێ ئەم جارە، ئێستاش لە زمنی ئەوە باسمان کرد کە 13 ملیۆن نیە، 35 ملیۆن دۆلارە بەینی هەردوو ئەسهومەکە کە باسمان کرد وەختی خۆی مانگی 9 و مانگی 10 ئێمە باسی هەموو شتەکانمان کرد، ئەو داهاتەی کە بودجەی وەزارەتی سامانە سروشتیەکان دیار کراوە لە بودجەی 2010 زۆر کەمە، ئێمە داهاتمان نیە لەبەر ئەوەی کەمە، هیچ نافرۆشین، هەر ئەوەی کە پێشانمان نەداوە، ئەوەیە کە دامانناوە لە حیسابێك بکرێ کە لە وەزارەتی دارایی بێت لەگەڵ حکومەتی ئیتیحادی تەصفیە بکرێ، ئێمە ناتوانین بیکەینە داهاتی ئێمە، بیکەینە داهات دەبێ بچێتە موازەنە، ئەتوانی لەوانەیە لە 17% بخەیتە ئەوێ، بەڵام بەراستی لەوانەیە کێشەیەك بۆ خۆت دروست بکەیت، باشتر ئەوەیە کە ئێمە یاسای تەوزیعی عائیدات وەکو ماددەی 112ی دەستووری عیراق، ئیتیفاقی لەسەر بکرێ، جوانە و بەم شێوەیە پارەکە وەربگرین، نەوەك حیصەی خۆمان وەربگرین و حیصەی بدەینە ئەوان، چونکە ئەوە ئەبێتە کێشە بۆ ئێمە، باشترە هەموو دابنێین و دەستکاری نەکەین و بەکاری نەهێنین و حیسابی بۆ نەکەین، بەڵام لەوێ دەبێ بە شەفافیەت لە وەزارەتی مالیەی بەغدا تەصفیە بکەین ڕۆژێك، هیوادارم بەم زووانە دوای ئینتیخابات، پرسیارێك وابزانم کاك شاهۆ بوو، 5 ملیارەکە بخرێتە بودجە، بەراستی ئەوە فیکرەیەکی باش نیە، بەڵام ئەبێ شەفاف بین لە چ مەشروعێك بەکار دەهێندرێ، هەروەها پێشنیار بوو لەسەر ئەوە وا بزانم خوشکە نەسرین بوو، کاك نەریمان عبداللە وتی، نەوت گرنگە و هیچ داهات دانەندراوە، وا بزانم ڕوونمکردەوە، خوشکە ناسك پرسیارێکی تری هەبوو کە 800 نەوتی سپی حیساب بکە بۆی بە 100 لتر، چ قازانجی تێدایە، ئێمە ئەو قازانجە لای ئێمە نیە، وەزارەتی مالیە حیسابی بۆ ئەکات، ئەوان روونی دەکەنەوە بۆ ئێوە، ئەوە وا بزانم بە صافی ئەفرۆشرێ،

قازانجی تێدا سفرە، بەڵام ئێمە نەختێك كولفەمان هەیە و ئەو كولفەیە دێتەوە لای ئێمە و حیسابی بۆ كراوە، لەبەر ئەوە هیچ داهاتمان نیە لەسەر ئەو مەسەلەیە، پێشنیارێك كرابوو، وا بزانم كە كاك خەلیل عوسمان بوو، داهاتی نەوت لە ناوچەی عەقدەكان سەرف بكرێ، پێشنیارێكی زۆر باشە، وا بەتامایین ئەوە بكەین، بەڵام داهاتی نەوت، ئێمە باسی مینحەكانی عەقدەكان دەكەین، تەبعەن ئەوە بۆ ئەمە تەرخان كراوە و دەبێ لەوێش بێ، ئەو نزیكی ئەو مەنتیقانە بێت یەعنی، پێشنیارێك هەبوو، دوو هەزار شارەزا هەن بۆ دانەمەزراون لە وەزارەتی ئێمە، وەزارەتی ئێمە وەزارەتێكی سەرپەرشتی ئەكات، 2000 موەزەف تازە ئەهێنی چی بكات؟، ئێمە 38 مقاولی شارەزامان هێناوەتە وڵاتەكە لەگەڵ 30، 40، 50 شەریكاتی خەدەماتی تر لەگەڵیانن، با بڕۆن لەوێ ئیش بكەن، دێن بۆ لام، من بۆیان باس دەكەم، هاوكاریان دەكەم كە بچن ئەو شەریكاتانە تەعینیان بكەن، راتبی باشتریان ئەدرێتی، تەدریبیان پێ ئەكەن، شتی فێر ئەبن، بۆ موستەقبەل ئەبن بە مودیری ئەو شەریكانە، ئەگەر بێنە لای وەزارەتی سامانە سروشتیەكان هیچ فێر نابن، كولفەش لەسەر حكومەت بەرز دەبێتەوە، ئەوە مەعنای نیە، ئەبێ حەلیان بۆ بدۆزینەوە، حەلەكە ئەوە نیە كە تەعینیان بكەین، حەلەكە ئەوەیە هاوكاریان بكەین بۆ ئەوەی ئیش بدۆزنەوە، ئەم نەشاتە بەرزە هەیە لە وڵاتەكە بە ناوی نەوت و غازەوە بۆ ئیشیان نیە، پرسیارێكی باشترە، ئیشی منە كە هاوكاریان بكەم بۆ ئەوەی ئیشیان بۆ بدۆزمەوە و بچن لە شەریكەكاندا ئیش بكەن، بەردەوامیشین لەسەر ئەوە، تەقریبەن چەند كەسمان ناردووە بۆ زەمالات و شەریكەكان كە ئیش بكەن، ئەوانەی كە لە مەصفا لە لای ئێمە تەعین كراون، ئێمە مەحاوەلە ئەكەین كە بچن لە مەصفاكان ئیش بكەن، بۆ مەصفای ئەهلی با لەوێ تەعین بكرێن، ئیش بكەن، ئەوان پارە ئەدەن، بۆ بێنە لای ئێمە و پارە وەرنەگرن، كە فێر نەبن، وا بزانم خوشكە كوێستان محمد پرسیارێكی لەسەر مەصفای كرد، بە بێ مۆڵەت، وا بزانم ئێمە تەقیممان كردووە، تەقریبەن نیوەی زیاتر مۆڵەتیان هەیە، نیوەیان ئاشكرا نیە، ئێمە دەستمان پێ كردووە كە تەجهیزیان بكەین و كە بەكاریان بێنین و موشتەقات دروست بكەین، ئەوانەی كە مۆڵەتی پێشان نەداوە، لەسەر وەرەقەیەك راستە یان راست نیە، ئێمە تەقیمی تەواومان نەكردووە، ئەوەی كە پێشانی نەداوە ئەوانە ئێمە رەفزمان كردووە و ئیشیان نادەینێ، چونكە پێشانی داوە ئێستا لە ماوەی مانگێكە و مانگ و نیوێكە لێژنەمان دروست كردووە، تەدقیقی یەكە یەكە ئەكات، ئەگەر ئاشكرا بوو مۆڵەتەكە تەواو نیە، دەیوەستێنین، ئەوە پرۆسەكەمان داناوە بەو شێوەیە ئیش دەكەین، هەروەها وا بزانم پرسیارێكی تر بوو، ئەویش داهاتەكان چین، وەڵامماں دایەوە، بەڕێز عمر صدیق هەورامی، ئەویش داوای كردووە كە داهاتی نەوت روون بكرێتەوە، هیوادارم كە روونم كردبێتەوە، ئەگەر روون نیە پرسیار بكەن با روونی بكەمەوە، ئیزافەی ئەكەم، عەینی پرسیار لای دانا سعید صوفی بووە، زۆر سوپاس، پرسیارێكی خۆش هەیە لە لیستی من، عیجزی ئەو میزانیە، وا بزانم عیجزێكمان هەیە لە میزانیە، وەزارەتی سامانە سروشتیەكان تەحەمولی بكات، عیلاجی بكات، بەسەر چاو، من پێم وتن تەقریبەن 400، 500 ملیۆن دۆلار ماوەتەوە، هێشتا سەرف نەكراوە بۆ مەشاریع، ئەگەر وەزارەتی دارایی و وەزارەتی پلان دانان چەند مەشروعێكی بونیەی

تەحتی لە میزانیەی ئیستیسماری دەربکەن، بۆ ئەوەی ئەم موقاولانە تەجهیزی بکەنن هیچ موشکیلەم نیە، ئەمە بۆ وڵاتەکەیەن ئەم پارەیە پارەی وڵاتە، ئەوە هیچ موشکیلەم نیە، بەڵام مەیخەرە ناو داهاتەوە، مەشروعەکان دەرکە، پارەکە بێنە لای مەشروعەکە، چونکە ئەو وەختە بیکە بە داهات، مەشروعەکە لاببە و سەرپەرشتی بۆ دابنێ، بەڵام دەبێ بونیەی تەحتی هەبێت، چونکە ئێمە ناتوانین بڵێین نەفەقات بدەن بە موقاول و دوایی دەبێتە کێشە، ئەبێ مەشروعێکی تایبەت بێ، مەسەلەن 20 مەکتەبت بۆ دەکات؟، موشکیلە نیە، خەستەخانەیەکت بۆ دەکات، دەری بکە و بیخەرە سەر مەشروعەکەی کە ئێمە پارەمان هێناوە، ئەوە موشکیلە نیە، ئەوە بەو شێوەیە تەوازونی موازەنەکەی دەکات، چونکە تەقریبەن 500 ملیۆن دۆلار هەبێ، ئینشائەڵا بەردەوامین لەسەر هێنانی ئەو پارەیە، بەشکو ئەم ساڵە 500 تریش بێنین، ئەوەش کە ماوە لە بونیەی تەحتیەکە و بەکارنەهێنراوە ئەوەی مەشروعەکان کە 3 ملیار و نیو تا 4 ملیارە، ئەوەش حیسابی بۆ دەکرێ، ئەوەش بەشێکی داهات دەبێ بۆ شەریکاتەکان کە تەصدیر بوو، مەسەلەن (DNO) 150 ملیۆنی تەرخان کردووە، تەلیزمەند 180 ملیۆنی تری تەرخان کردووە، کە ئیسباتی هەبوو و ئەویش دائەنێ، شەریکەك هەیە نووسی 2 ملیاری داناوە، تەقریبەن لەسەر یەك مشروعی تەرخان کردووە، تەقریبەن 700 ملیۆن دۆلارە وا بزانم بۆ وەزارەتی کارەبا، تەبعەن ئەبێ سەرپەرشتیەکی تەواوی هەبێ ئەم مەشروعانە، باقیەکەی کە ماوە با بەشێکی، با زۆربەی، با هەمووی بەکار بینین بۆ بونیەی تەحتیەکەمان، لەبەر ئەوە هاتووە، لەبەر ئەوە من دامناوە، دامنەناوە بۆ ئەوەی بچێتە حیسابێکی تایبەتی کەسێکەوە بۆیە، ئەوە ئێمە ئەڵێین هاوکاری دەکەین لەگەڵ وەزارەتی پیشەسازی و وەزارەتی پلان دانان کە پێمان بڵێن کام مەشروع لەگەڵ مقاولەکە باس ئەکەین و بزانین کامەیان بەدڵە، ئەوە ئەکەین بۆ ئەوەی ئەوانیش بەشدار بن لە مەشروعەکە، با شەفافیەتێکی تەواوی تێدا بێ، باس کراوە کە گفتو و گۆ هەیە لە بەینی حکومەتی فیدراڵ و ئێمە لەسەر ناردنی نەوت بۆ دەرەوە، گفتو و گۆ لەوە زیاترن ئەو نامەمان بڵاوکردەوە و جەنابی کاك بەرهەم ناردوویەتی بۆ نوری المالکی، زیاتر نیە و هەر تەصریحات بووە، بەڵام ئێمە هیچ بە رەسمی جوابمان نەدایتەوە تا ئێستا، هیوادارین تەصریحەکان ئیجابیە و ئێمەش ئیجابی قسە ئەکەین، هیوادارم بە جیددی بێنە پێشەوە و بیکەین، ئەم وڵاتە پێویستی بە حەلە لە ناحیەی نەوتەوە، پێویستی بە حەلە، بەڵام حەل مانای نیە مەصلەحەی مەصیری کورد ئەوەی لە دەستوور داندراوە، ئێمە تەسلیمی بەغدای بکەینەوە و کە ببێتە مەرکەزی ئەوە، هەر ئەو حەلە هەیە، ئەگەر ئەوە حەل بێت، ئەوە شەڕی هەمووتانە، لە موعارەزەوە تا حیزبی حاکم، هەمووتان تەحەمولی مەسئولیەت دەکەن، بەڵام بۆ میللەت ئایا ئیشێکی باشتان کردووە کە پارێزگاری ئەم مەسیرەی کوردستان، چونکە 50، 60 ساڵە کراوە و هەزاران کەس شەهید بوون، نەتیجەکەی ئەم دەستوورەیە، ماددەیەکی جوانی تیایە، بەرژەوەندی میللەتی کوردی تیایە، گرنگتر لەوانە دوای ئەوە بەڕاستی یەعنی لەلای منەوە وەکو ماددەی 140 تەقیمی دەکەم، لەوانەیە گرنگتریش بێت بۆ دوارۆژ، موستەقبەلی مەسیریە بۆ میللەتی کورد با ئیشارەت لە نێوان ئێمە بێت لەگەڵ ئەوانەی کە دەیانەوێت بەرژەوەندی کورد بکەنەوە، با ببینەوەو با

بێتەوە کوردستان شەڕی لەسەر بکەن، شفافیەتی دابنێ، بەلاّم ئێستا شەڕێك لەسەر شتێك بکرێت، کە هێشتا نەهاتۆتە دەستمانەوە، ئێمە کەی ئیستیفادەی لێ دەکەین، دوژمن ئیستیفادەی لێ دەکات، ئەمە زۆر زۆر گرنگە، ئێمە پلانێکمان هەبێت لەناوخۆماندا، ئەگەر موعارەزەین، ئەگەر حزبی حاکمین، نازانم چین موحایدین سەیری میللەت بکات، ئایا بۆ ئێمە باشە؟ یان نا؟ زۆر سوپاستان دەکەم، وابزانم هەموو شتێکم باس کردووە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تەواو بوون، پرسیار نییە، ئێوە قسەتان کرد، ئەبەدەن هەموو ئێوەی بەڕێز یەکە یەکە پرسیارتان کرد، وەلاّم درایەوە، فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من دەستخۆشی لەو روون کردنەوەیە دەکەم بەڕاستی کۆمەڵێك شت لە لامان وازیح بوو، کە کۆمەڵێك پرسیاری ورووژاند، دیارە ئەو پرسیارانە من هەڵدەگرم سێیانیان بۆ وەزیری دارایی و ئابووری، چونکە دەرکەوت ئەم داهاتە چۆتە وەزارەت، بەلاّم بەڕێزیان دوای پرسیارەکان بە نووسین بۆت ئاراستە دەکەم جەنابی وەزیر، بەڕێزیان دیارە ئەو داهاتەی کە لە جەلسەی رابردوو باس کرا پێنج ملیۆن دۆلار، ئێستا ئەوەی جەنابت باست کرد، ملیارێك و سێ سەدو شەست و پێنج ملیۆنە، من پێم خۆشە جەنابت ئەو روون کردنەوەیەتدا کە نەیەتە سەر بودجەی هەرێم، بەلاّم ئەو باقیەی لە کوێیەو دەتوانرێت حکومەت رای بکێشێت بۆ پرۆژەو ئەوانە، ئەو باقیە سێ ملیارو شەش سەدو سی و پێنج ملیۆن دۆلارەکە، پرسیارەکەی تر کە وەلاّم نەدرایەوە، بەڕێز جەنابی وەزیر، جەنابت خۆت ئیشارەتت پێدا کە ئەو نەوتە ساڵی رابردوو هەوڵ دراوە هەندێك نەوت فرۆشراوە، ئەمە چۆتە مەرکەز، یان داهاتەکەی بۆ خۆمانە؟، زەحمەت نەبێت ئەگەر لەلای خۆت بنووسی، دوایی وەلاّم بدەیتەوە، جگە لەوەی کە بە رەسمی ئێوە نەوتی خاوتان ناردووە، ئەوە جەنابت ئیشارەتت پێدا، بەلاّم ئەو نەوتەی کە بە قاچاغ دەڕوات و ئێستاش دەڕوات، ئێستا لەم لەحزەیە لە باشماغ دەڕوات، من سێ ساڵ پێش ئێستا بەم چاوانەی خۆم بینیومە پار بە چاوی خۆم لە مانگی هەشت بینیومە، ئێستاش لەم لەحزەیە بە تەلەفۆن قسەمان کردووە لە باشماغ دەڕوات، ئەمە داهاتەکەی لە کوێیە؟ مەسەلەی ئەو مەسفایانەی کە من دوێنێ پرسیارم کرد، ئەم مەسفایانە هی کێن؟ ئایا هاووڵاتیەکی ئاسایی دەتوانێت مەسفا دانێت؟ من بۆخۆم بە دواداچوونم بۆ کردووە دوو ساڵ پێش ئێستا، چوومەتە سەر مەسفایەکان رەسمم گرتووەو راپۆرتمان لەسەر ئامادە کردووە، بەداخەوە خولی پێشوو نەیانخستە بەرنامەی کارەوە ئەمەی گفتوگۆ بکەین، ئەم مەسفایانە کۆمەڵێك بەرهەمی هەیە، ئەم بەرهەمە، بەشێکی ئەم بەرهەمە ئێمە دوای ئەوەی بەدواداچوونمان بۆ کردووە، بەرهەمی کوالیتی تەواو نییە، هەندێکی بەدواداچوونمان بۆ کردووەو قسەشمان لەگەڵ بەڕێزتان کردووە، کە کوالیتی تەواو نییە، کە وایە بۆ دایناخەن؟ جگە لەوە ئەم مەسفایانە هی کێن؟ من دڵنیام هاووڵاتیەکی ئاسایی ناتوانێت مەسفای

نەوت دابنێت، ناتوانێت نەوتی خاوی بۆ پەیدا بکات، ناتوانێت ئەم بەرهەمە بخاتە بازاڕەوە، کە کوالیتی تەواو نییەو بەرهەمەکانی ساغ دەکاتەوە، ئەم داهاتە ئێستا لەکوێیە؟ داهاتی ئەم مەسفایانە، بەشێکی روون کردەوە جەنابت مەسفا گەورەکان، کە دەچێتە کارەباو ئەوانە، بەلأم مەسفا بچووکەکان کە باست کرد بەرهەمە خراپە کەی دەخاتە بازاڕەوە، کوا داهاتەکەی؟ سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو جەنابی وەزیر وەلأمی بدەوە، تکایە گشت ئەو پرسیارانەی کراوە وەلأم بدرێتەوە، هەر کەسێك پرسیارەکەی وەلأم نەدرا بێتەوە، تکایە لە وەرەقەیەك بینووسێت، بۆ ئەوەی بیخەینە بەردەستی بیخوێنێتەوەو جوابتان بداتەوە، چونکە هەر کەسێك هەڵستێت دە دەقیقە قسە بکات، ئەوە نابێت، هەر بەڕێزێك پرسیارەکەی وەلأم نەدراوەتەوە بە کاغەزێك ئێستا بینووسێت و بینێرێت وەلأمی دەدرێتەوە، غەیری ئەوە نییە، کاك حەمە سەعید فەرموو.

بەڕێز حمە سعید حمە علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە پەیڕەو و پرۆگرامدا هاتووە دەڵێت لە کاتی وەلأمدانەوەی وەزیر بۆ پرسیاری پەرلەمانتاران، بۆ پەرلەمانتاران هەیە پرسیاری تر لە جەنابی وەزیر بکەن، بۆ ئەوەی روون کردنەوەی تەواویان بۆ ببێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوە جەلسەی پرسیارە، ئەمە جەلسەی موازەنەیە، تکایە نابێت، چ پرسیارت هەیە بنووسە، چ پرسیارتان هەیە بە نووسین بنووسن بەسەرچاو، کاك عبداللە فەرموو.

بەڕێز عبداللە محمد نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ببوورە، من بەو پێیەی ئەندامی لیژنەی پیشەسازیم، حەقی ئەوەمان هەیە بە رەئی من وەکو بەلایەنی کەمەوە..........

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دانیشە نییە، پرسیارت هەیە بنووسە، نابێت کاکە نیزام هەیە، کاکە فەرموو.

بەڕێز اسماعیل سعید گەلالەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یەك مەوزوع هەیە ئیشکالیەتێکی گەورەی دروست کردووە، بەڕاستی لە لای ئێمە لە لیژنەکەی خۆمان لیژنەی وزە، بەڕێز وەزیری سامانە سروشتیەکان باسی ئەوە دەکات، کە ئەمساڵ نزیکی تا یەك ملیار دۆلار سووتەمەنی بۆ وەزارەتی کارەبا تەمویل دەکەن، بەلأم وەزارەتی کارەبا بە هەمان شێوە بە ئێمەیان راگەیاند، کە تریلیۆنێك و شەست و پێنج ملیار دینار یان لە بودجەی ئەوان داوە بە وەزارەت.......

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

تكایە پرسیارەكە بنووسە، با وەڵامت بداتەوە، هەر پرسیارێكت هەیە، ئێستا موناقەشە نییە، پرسیارتان هەیە، پرسیارەكانتان وەڵام نەدراوەتەوە لەسەر كاغەزێك بە وردی بنووسە، با وەخت نەكوژرێت، ئەگەرنا هەتا دەی شەو هەڵناستین، حەز دەكەم باش بزانن، هەتا ئەم وەزیرانە ئەمڕۆ هەمووی دەبێت تەواو بێتن هەر هەمووی، ئینجا چەند پرسیار بكەن، بەردەوام دەبین، فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاءالدین:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من تێبینیەك ئەگەر لێم وەرگری وەكو پەرلەمانتارێك، هەر برایەك، یان خوشكێك هەڵدەستێنی و خۆت مۆڵەتی دەدەیت و ئیجازەی دەدەیت قسەكەی تەواو بكات، دوای ئەوە كە دانیشت ئەگەر نیزامی نەبوو، پێی بڵێ نیزامی نییە، ئەوە تێبینیەك.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

نیزامی نەبێت قەتعی دەكەم، دەبێت دابنیشێت، تكایە.

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاءالدین:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

قسە قسە دەهێنێت، ئێستا مەجموعەیەك پرسیاری تری وروژاندووە، لە كوێی نیزام داخیلی هەیە ئێمە بە نووسین ئاراستەی جەنابی وەزیری بكەین؟ لە كوێ وەڵاممان دەداتەوە؟

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

تۆ پرسیار دەكەیت بۆ ئەوەی وەقتەكە كەم بێت، بە تەنزیم بینووسە دەیخەینە بەردەستی، پرسیارەكە بخوێنێت و وەڵامیشت بداتەوە، فەرموو.

بەڕێز ئاشتی هەورامی/ وەزیری سامانە سروشتیەكان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پرسیاری یەكەم سێ بەش بوو، داهاتی نەوتی قاچاغ، ئەگەر قاچاغ بێت بڕوا ناكەم بتوانی داهاتی بۆ دابنێیت، بەڵام با باسی بكەین، من گوتم ئێمە نەوت نافرۆشین، گوتم نەوت دەرناچێت لە كوردستانەوە، لەوانەیە تەعبیرەكە غەڵەت بێت، لەوانەیە جەنابتان مەبەستان نەوتی رەش بێت، ئەگەر باسی نەوتی خاو دەكەیت، نەوتی خاو ئەوەیە لە حەقل دەردەچێت، نەوتی رەش و نەوتی سپی، ئەمانە موشتەقاتن، جا با نەختێك جیاوازی ئەوانەش روون بكەمەوە، من حەز دەكەم یارمەتیت بدەم، نەوتی رەش، نەوتی سپی، بەنزین، ئەمانە موشتەقاتن، ئەوەی كە پێی دەڵێن نەوت بەبێ هین، ئەوە نەوتی خاوە لە بیر دەردەچێت بەبێ ئەوەی تەسفیەی بكەیت، ناتوانیت بەكاری بێنیت بۆ هیچ، دەبێت بە مەسفاوە بێت، من گوتم و دووبارەی دەكەمەوە نەوتی خاو دەرنەچووەو قەت دەرناچێت لە كوردستان، بۆمان هەیە بە ناحیەی قانونەوە بیكەین، هیچ موشكیلەمان نییە، دەستوور مەجالمان دەدات، بەڵام نەمانكردووەو نایكەین، پێویست

ناکات بیکەین، ئێمە دەمانەوێت بە ڕەسمی لە بۆڕیەکەوە دەربچێت، دەتوانین دەرگایەك بکەینەوە بە موەقەت، بەلأم ئەمە پێویست ناکات، موشتەقات دەکەین شتێکی موەقەتە، بەلأم ئەگەر بۆڕیەکە نەبێت موشکیلەکە بەردەوام دەبێت، یەعنی حەل نابێت بەم شێوەیە، لەبەر ئەوە نەمان کردووە، نەك چونکە نامانەوێت، دەڵێین نایکەین و قاچاغ دەیکەین، پێویست ناکات بە قاچاغ بە عەلەنی دەتوانین بیکەین، ئەگەر خۆمان هی خۆمانە لە دەستوور، سەیری ماددەکانی دەستووری بکە حەقمان هەیە، بەلأم ئێمە ئەو سیاسەتەمان تەنفیز نەکردووە، بە ڕەئی خۆم غەلەتە، لەبەر ئەوە ئەم مەرحەلەیە دەبێت تەشخیص بکەین لەسەر بەغدا، کە بگەینە نەتیجەیەك بە یەکەوە بە رەسمی بیکەین، ئەوە بۆ دڵنیاییتان، بەلأم دووبارەی دەکەمەوە نەوتی رەش دەردەچێت بە رەسمی لە لای ئێمە دەردەچێت لەو مەسفایانە، کە بچووکەکان و مەسفا گەورەکانیش ئەوە هیچ موشکیلەی نییە، عێراقیش دەیفرۆشێت لە رێگای سۆمۆوە دەچێتە سوریا، دەچێتە تورکیا، هەموو وڵاتەکانی تر، ئێمەش بە رەسمی دەیکەین، جیاوازی هەیە، ئێمە تەقریبەن سێ سەدو پەنجا دۆلار بۆ تەنێك وەردەگرین بە موقابیل سۆمۆ دەیفرۆشێت بە دوو سەد دۆلار، ئێمە باشتر ئیش دەکەین لەناحیەی داهاتەوە بۆ عێراق، بەلأم ئەو داهاتە کە باسم کرد لەناحیەی ئەو فرۆشتنی موشتەقاتە حیسابمان بۆ کردووە، بەشێکی تەعویزە، بۆ ئەوەی نەوتەکە کە دەردەچێت لە (DNO) دەبێت بە موشتەقات، ئێمە پارەکەی ئەو داهاتەی دێنێت، بۆ ئەوەی بە موقابیل دیزلەکە، یەعنی گازوایلەکە بدەین بە وزەی کارەبا بەلاش، ئەوەم باس کرد، یەعنی دووبارەی دەکەمەوە مانای نییە قاچاغ نییە، من نالێم هیچ قاچاغ نییە دەچێتە دەرەوە موشتەقات، بەلأم لای ئێمە هەیە؟ نەخێر، ئەوەی موشتەقات لە کوردستان دروست دەبێت، پێویست ناکات بە قاچاغچی، دێت بۆ لای ئێمە موقاولەکە ئەگەر ئیجازەی پێ درا بێت کە تەسفیە بکرێت، ئەگەر لە بازاڕ نەتوانێت بیفرۆشێت، ئێمە بە رەسمی دەڵێین فەرموو بیبە، لەبەر ئەوە بە قاچاغ نایەت، بەلأم زۆر نەوتی رەش دێت، چونکە هەرزانە لە بێجیەوە دەیکڕن دەیهێننە کوردستانەوە، لە زۆر شوێن هەیە خۆ من لە سەیتەرە دانەنیشتووم، وەزارەتی مالیەمان هەیە موتابەعەی دەکات، بەشێکی لەوانەیە دەربچێت بەبێ ئیجازە، ئەمە بەڕاستی ئێمە مەسئوول نین، ئێمە وەزارەتی دارایی نین، وەزارەتی پێشمەرگە نین، ئێمە وەزارەتێکی فەنین لێرەدا، ئەو شتە نازانم، ناتوانم بڵێم بە حەصری ئەوە نییە، ئینجا ئەگەر تانکەرت بەچاوی جەنابت دی بێت، لەوانەیە ئەوانە بن ئەو موشتەقاتانە، ئەوە مانای نییە تانکەرەکە نەوتی خاوی تیایە، یەعنی ئێمە تەبعەن فەرمانبەرمان هەیە جاروبار فەحص دەکات، چونکە تا بزانی چی دەردەچێت و لە کوێوە هاتووە؟ بەلأم ئێمە یەعنی هین نین، پۆلیس نین لەسەر سنوور وەکو هەموو کەسێك بوەستین، ئیشی وەزارەتی ئێمە نییە، ئەوە وابزانم دوو بەشی پرسیارەکە بوو، ئەویتر خاوەنی ئەمانە کێن؟ خاوەنی ئەم مەسفایانە تاجرن لە کوردستان، کە وەختی خۆی داینناوە، ئەم مەسفایانە من با روونی بکەمەوە، ئەوەی من ئاگادارم یەك مەسفا دروست نەکراوە، یەك مەسفا نەوتی پێ نەدراوە، لە ماوەی چوار ساڵی رابردوو دروست کرا بێت، ئەوانە هەمووی کۆنن، ئەم وڵاتەی ئێمە هەمووی دەستی پێ کرد ساڵی 1991کەوە تاکو ئێستا بەردەوام بووەو بەو شێوەیە

ژیاوه، ئەو مەسفایانە دەورێکیان هەبووە، ئەگینا ئەم وڵاتە هەر هیچی نەبوو، راستە من لەگەڵتاندام، کە ئێستا بە رەئی من باش نەبن، تەبیعیە کێشەیان هەیە، بەشێکیشیان ئیجازەشیان نییە، دەبێت ئەو کێشەیە حەل بکەین، من لەگەڵتاندام کە گەیشتینە مەرحەلەیەك پێویستمان بەوە نییە، چونکە مەسفا گەورەکان ئیش دەکەن بە رێك و پێکی، ئەوە حەقی خۆمانە قەپاتی بکەین، بەلاّم دەبێت هینێکی بۆ دابنێین بە سیستەمێکی عەدالەتی بکەین، نابێت هەر یەکسەر بچین هەمووی قەپات بکەین، چونکە ئیستیسماری کردووە، کە ئیجازەی پێ درا بێت ئیستیسمارێکی کردووە تۆ غەدری لێ دەکەیت، ئایا هاوولاّتیەکی ئیعتیادی، یەعنی فەقیر ئەگەر مەبەستت ئەوەیە دەتوانێت مەسفایەك دروست بکات؟ نەخێر، چونکە ئەمانە کولفەیان لەوانەیە دوو، سێ، چوار، پێنج، دە ملیۆن بێت، لەوانەیە پەنجا ملیۆن بێت، مەسفایەکان کە بیست هەزار تەسفیە دەکات بۆمان، کولفەیان تەقریبەن سەدو پەنجا ملیۆن تا دوو سەد ملیۆن دۆلارە، ئەو تاجیری گەورەی ئیستیسماری گەورەی دەوێت، ئینجا لەبەر ئەوە ئێمە ئەو دوانەمان هەبوو، حکومەتی بەغدا دایەوە بە هەرێم، نەماندەتوانی سێ سەد ملیۆن دابنێین بۆ سەر مەسفایەکە، خۆشمان بە قیتاعی خاص کە تەتویری بکەن، لەبەر ئەوە بوو، چونکە ئەگەر ئەوە نەبوایە ئێمە مەسفایەکان هەروەکو خۆیان دەمایەوە، هەر ئاواتان کرد سەیری دەکەیت هیچ ناکات بۆت، ئێمە ئەوەمان کردووە بۆ ئەو ولاّتە، ئەوە ناجیح بووە، بەلاّم ئەم مەسفا بچووکانە کێشەن، بەڕاستی لەوانەیە جەنابتان ئاگادار نەبن، جەنابی سەرۆك ئەمرێکی دەرکرد بوو، خەریك بوو هەمووی قەپات بکات، بەلاّم ئێمە موراجەعەمان کردەوە، یەعنی نەختێك بێ عەدالەتی تێدا بێت، کە سەیرمان کرد بەشێکی هینی هەیە، ئیجازەی تیایەو هەیە، خراپە، یان باشە، ئیجازەی هەیە، دەبێت موتابەعەی بکەین و دیراسەی بکەین، بزانین ئیجازەکەی حەقیقیە، یان راستە، دزراوە، تەزویر کراوە، نازانم چی، یان نا، ئەگەر ئیسپات بوو ئیجازەکە تەواوە، دەبێت دانیشین پێشنیاری بۆ بکەین کە بیئە عیلاج بکات وتەتویری بکات، ئەمە بۆ موناقەشەیە کە لەسەری بکرێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، یەك روون کردنەوەیەك، پرسیارێك دەکەن کەوەلاّمەکەتان گوێ لێ دەبێت، مەرج نییە ئێوە موقتەنیع بن بە وەلاّمەکەی، لەوانەیە وەلاّمێك دەدات تۆ قەناعەتت پێ نایەت، بەلاّم ئەوە وەلاّمەکەیەتی، ئەو شتانە دەهێڵن، پاشان موراجەعەی لیجانەکانتان بۆ ئەو بەدواداچوونی ئەو ئیشانە، کاك د.ئاشتی فەرموو.

بەڕێز ئاشتی هەورامی/ وەزیری سامانە سروشتیەکان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەد ملیۆن دینارە، ئەوە بەڕاستی دوێنێ باسمان کرد و ئەوە لە داراییە و لای ئێمە نیە، ئەو پارە چۆن تەخمین کراوە و لە کوێ هاتووە باسمان کرد.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

پرسیارەکە بڵێ، باشە جەنابی وەزیر کەرەمکە.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی:

قوربان ئەوانە تەقدیرن، هێشتا نەهاتووە و میزانیەی 2010 نەچووەتە حەیزی تەنفیزەوە، رجاتان لێ دەکەم، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە کێ بە جوابەکە موقتەنع نیە؟، لەلای خۆی بینوسێ و با لیژنەکەی موتابەعەی بکات و داوا بکات کە تەحقیق بکرێت و پاشان بەدواداچوون بکرێت و بیداتە لیژنەی نەزاهە، بەردەوام بە کاك دکتۆر لە جواب دانەوەی پرسیارەکان.

بەڕێز ئاشتی هەورامی/ وەزیری سامانە سروشتیەکان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەبیعی ئەو داهاتە موقەدەرەی کە دامان ناوە هی مەقالعیشە بۆ مەعلوماتان بە دینارە یەعنی.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاکە، ئەمە لیژنەی لێکۆڵینەوە نیە رجائەن، وەڵام دەداتەوە یان باوەڕ بە وەڵامەکەی دەکەن یان نایکەن، ئەگەر باوەڕ بە وەڵامەکەی ناکەن، لیژنەی نزاهە لە پەرلەمانی کوردستان، لیژنەی پیشەسازی و وزە هەیە، بچنە ئەوێ و شکایەتی خۆتان بکەن و بانگی وەزیر بکەن و بڕۆن داوای لیژنەی لێکۆڵینەوە بکەن، بەس لێرە بگەینە نەتیجە، پاکە یان پاك نیە؟، ئەمە بەو شکڵە نابێت، بەردەوام بەکاك دکتۆر.

بەڕێز ئاشتی هەورامی/ وەزیری سامانە سروشتیەکان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پرسیار/ کێ تەعویزی زەوی خورماڵ دەکات؟ ئەمە تەواو بووەو کراوە و جێ بەجێ کراوە، ئەمە شتێکی کۆنە، بەڵام ئێستا تەواو بووە، کێ تەعویزی دەکات؟، تەبعەن موقاولەکە کە ئیش دەکات لەوێ لە موجەبی عەقدەکە، داهاتێك هەبووە لەوەی زیاتر کەمن ئاگادارم کە ئەو مەعلەماتەم لەبەردەم نیە، بەڵام ئەگەر باسی هین دەکەی کە داهات هێشتا کە منحەیە بەشێکی بووە، چونکە عەقدمان هەبووە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نوقتەی نیزامی، فەرموو سۆزان خان.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من داوا دەکەم تەنها وەڵامی ئەو پرسیارانە بدرێتەوە کە لە چوارچێوەی بودجەدایە، چونکە ئێمە ئێستا باسی بودجە دەکەین، هین نیە، با لە بابەتەکان دەرنەچین، تەنها لەسەر بودجەیە، ئایا داهاتە یاخود داهات نیە؟ پێم وایە وەڵامەکەی......... .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك برهان فەرمووو.

بەڕێز برهان رشید حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو بەڕێزە کە دەڵێت ئەوەی پەیوەندی بە بودجەوە هەیە با وەڵام بداتەوە ئایا داهاتەکانی وەزارەتی نەوت بەشێك نیە لە بودجە؟......... .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە دانیشە لە جێگای خۆت، بەڕێزان هەمووتان تکایە ئیلتزام بە هدوء بکەن، هیچ نوقتەیەکی نیزامی وەرناگرم، وەزیرە و جواب دەدات، بۆ ئەوەی تەوازونەکە بێت فەرموو، کاك دکتۆر فەرموو.

بەڕێز ئاشتی هەورامی/ وەزیری سامانە سروشتیەکان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من گوتم رەئیس وزەرای کوردستان نیم، ئەو بڕیارە لە شوێنێکی تر دراوە. ..... .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئاخر نوقتەی نیزامی ئەو خوشکە وکاك بیلالە، زیاتر کەسی تر نیە، چونکە لە ئێوەم وەرگرت با لەوانیش وەرگرین ڕاستە، ناسك خان فەرموو.

بەڕێز ناسك تۆفیق عبدالکریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەمانگی 9 ەوە بەڕێزیان کە هاتە پەرلەمان هەتا ئێستا ئەوە 5 مانگە با ئازادانە پرسیاری خۆمان بکەین، یەعنی ....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

خوشکی من ئەمە دانیشتنی بودجەیە، لەسەر بودجە چیت هەیە بەسەرچاو، ئەوەتا پرسیارەکانی لایە وجوابی دەداتەوە، ناسك خان فەرموو.

بەڕێز ناسك تۆفیق عبدالکریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من بڕیاردەری لیژنەی پیشەسازی و وزەم، سەرۆکی لیژنە لێرە نیە، ئیجازەمان بدە با ئازادانە قسە بکەین، ئەمە یەك، دووەم/ ئەگەر بنەمایەکی ئەساسی بودجە داهات نەبێت ئەی بودجە دەبێت چی بێت؟، بودجە یەعنی داهات و یەعنی خەرجی، ئێستا ئێمە قسە لەسەر داهات دەکەین، هیچ کەسێك بە تاوان سەیری کەسی ترمان نەکات، ئەگەر بەڕێزیان خەباتی کردووەو 30 ساڵە لە دەرەوە بووە و شەهادەیەکی بۆ

هێناوەتــەوە ئێمــە فــەخری پێــوە دەکــەین، بــەس ئێمــەش لێــرە خوێنمــان داوەو شــەهیدمان داوە تــا ئــەم کوردســتانە ئازادەمــان هێنــاوە بتــوانین ئیســتیفادە لــە پســپۆریەکەی ئــەو بکــەین و نــەوت دەربێنێــت، مــن حەزدەکەم با تەوزیحێك بدەین، ئەو 5 ملیار دۆلارە بەرێزیان ئەو ڕۆژە لە لیژنە لای ئێمە گوتی، بـەڵێ لـە لیژنە ئەو 5 ملیار دۆلارە منحەیە، ئەم مینحەیە ئاشکرایە لە بەینی ئێمە و بەغدادا، هەتا ئێمـە بـە ئـەوان دەڵێین ئێوەش منحە وەردەگرن (بالعافیە علیکم) وات گوت وانیە؟ کەواتە سرِی نیە، ئێمـە حـەقی خۆمانـە ئەوەندەی کە پارەیە بچێتە ناو فەقەرەی داهاتەوە، ئەوەشی کە پرۆژەیە ملحەقێك دروست بکرێت بۆ ئـەم بودجەیە، بوترێت ئەمـە نـاوی پرۆژەکانـە کـە لەسـەر ئەساسـی ئـەو مەوسـە دروسـت دەکرێـت، ئـیتر تـەواو هـەموو تۆمەتـەکان لادەچـێت، ئێمـە 5 مانگـە ئەگـەر ئەمـە بـە جـەدوەلێك بهاتایـە بەردەسـت ئەنـدامانی پەرلەمان برِی ئەم 5 ملیارە چەندی بووەتـە پـارەو چـەندی بووەتـە پـرۆژە و چـەندی بـۆ موسـتەقبەلیە؟ تەواو بوو، سوپاستان دەکەم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك عمر.

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاء الدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یەکێکیان قسەکانی کاك بلالە کە عاجز بوو نایکات، ئەو بەشەیەتی کە پەیوەندی بەو لایەوە هەیە کـە نـە جەنابی وەزیر و نە جەنابیشتان، یەعنی ئاوەکە وا ڕژاوە و سـەیری ئێـرە ناکـەن، ئـەوە جێگـەی ڕەخنەیـە، عەرزت بکەم، کاك بـلال زۆر دەمێکـە دەسـت بـەرز دەکاتـەوە و پێـنج، شـەش کـەس دسـتیان بـەرز کـردەوە، حەقی خۆیانە دکتۆر گلەیی بکەن، خاڵی خۆیشـم ئەوەیـە کـە بـە هـیچ شـێوەیەك ئێمـە وەکـو پەرلـەمانتار ڕازی نین بێ زەبتی ئەم مەجلسـە یـان درەنـگ ڕێککەوتنمان لەسـەر بودجـە پەرلـەمانتارانی پـێ تۆمـەتبار بکرێت، خودی ئیشەکە وا دەخوازێ کە زۆری لەسەر برِۆین، یەك دانە مانگ دانراوە لە پەیرِەوی ناوخۆ بـۆ ئەوەی بەس لیژنەی کاروباری ئابووری قسەی لەسـەر بکـات، یـەك دانـە مـانگ خۆمـان دەزانـین کـە چـەندە پێیـەوە خـەریکین، لەبـەر ئـەوە لـە مەسـەلەی کـورد گوتـەنی (لـە ڕێ دواکـەوتووە ولـە ئـاش پەلـە دەکـات) رجائەن با وا نەکەین، شەو و ڕۆژ بخەینە سەر، ئێمە مانعمان نیە بەشەرتێك ئەم شتانە ڕوون ببنـەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر جواب بدەرەوە، ئەگەر جوابتان کەم بوو، پاشان تەعقیب دەکەین، فەرموو.

بەڕێز ئاشتی هەورامی/ وەزیری سامانە سروشتیەکان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پرسیارێك کراوە و دەڵێت: ئەو پرۆژانە لە کوێ تەسدیق دەکرێن؟ پاش ئەوەی پرۆژەکە تـەموير کـراوە لـە ڕێگای منحەکە، وابزانم وەڵامم دایەوەو ئاشکراشم کرد کە ئەوە ئیشی مـن نیـە، دەجاری تـر دەیڵێمـەوە لـە

من مەپرسە تکایە، من رەئیس وزەرای وڵاتەکەت نیم، ئەو بڕیارە کە دێت پارەکە دەردەچێت بڕیاری مەجلسی وزەرای بۆ دەردەچێت، جیهاتی مەعنی هەیە بە سەڵاحیاتی خۆیان پارە دەردەکەن بۆ مەشارعی مەعنی، مەشارعی نەوت نیە، لەبەرئەوە ئیشی من نیە متابەعەی تەورووق و جسور بکەم، متابەعەی مەحەتەی کارەبا بکەم، یەعنی ئەوە ئیشی من، ئەو پرسیارە حەقی خۆتە کە دەپرسی بەڕاستی تەشجیعیشتان دەکەم بزانن مەشروعەکان لە کوێن و لە کوێ کراون؟ کولفەکەیان چەندە و چیان بەسەر هاتووە؟، ئەوەم گوت، دووبارە پرسیارەکە کراوەتەوە، پرسیاری دووەم/ ئەوەی کە بۆ نایخەنە ناو بودجەوە؟ چەند جار گوتم ئەوە خۆ بڕیاری من نیە، ئەگەر هەموو دەنگتان لەسەر دابا کە لە ناو موازەنە بێت، من یەك تەحزیر دەدەم لەسەری بە ڕەئی من کە ئەوە دەزانم لەوانەیە بچێتە ناو موازەنەوە ئەبێت بە هین، بەڵام حیسابی بۆ بکە ئەگەر دەیکەیتە ناو موازەنەوە لەوانەیە ببێت بە داهات، بەڵام ئەوە ئیشی من نیە، ڕەئی من وەرمەگرە لەسەر ئەوە، من ئەڵێم ئەوە پارەیە و ئەگەر حیسابی دەکەی لە داهات، داهات نیە لە عەقدەکە منحەیە، ناوەکەی مەگۆڕە بە داهات، چونکە داهات نیە و هیچت نەفرۆشتووە، ئەمە هەدیەیە و موقاولەکە کردوویەتی و..... .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر تکایە ئەو پرسیارانەی کە لەبەر دەستتە لە کاغەزەکە بیخوێنەوە و جواب بدەوە.

بەڕێز ئاشتی هەورامی/ وەزیری سامانە سروشتیەکان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە شوێنێکی تر زۆر بە دووروودرێژی باسمان کردووە، باسی ئەم منحانە دەکات کە 83٪ بدرێت بە بەغدا، بڕیاری من نیە بڕیاری جەنابتانە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە پرسیارەکان بخوێننەوە، وا نابێت تکایە؟

بەڕێز ئاشتی هەورامی/ وەزیری سامانە سروشتیەکان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو حیسابانە وەڵامی لای وەزیری داراییە، ئەویش دەڵێت تکایە ڕوونی بکەرەوە، ئێمە باسی حیسابی هین ناکەین ئەو حیسابە هی منحەکان لای وەزارەتی داراییە نیە، لای وەزارەتی سامانە سروشتیەکانە، باسمان کرد، کە دەردەچێت بە ئەمری ڕەئیسی وزەرا یان نائیبەوە دەردەچێت بۆ پرۆژەکان، من ئەوەی کە پێشنیارم کرد لەمەودوا با بچێتەوە وەزارەتی مالیە هەتا نەحجاتمان بێت لەمە، پرسیار لە من مەکەن لە موستەقبەل پرسیار لە جەنابی وەزیری دارایی بکەن، پێشنیاری من ئەوە بوو، ئەوەی کە دەڵێت مۆڵەتی هەیە زۆربەی وەزارەتی سناعەیە، بەڵام مۆڵەتەکەی نەهێناوە پیشانی ئێمەی بدات، ئیمزای کردووە کە ئەوەی هەیە لەو ساڵە وەری گرتووە، ئێمە ئێستا خەریکین کۆی دەکەینەوە کە مەعلوماتەکەمان هاتە لامان

تەقیمی دەکەین، ئایا ڕاستە یان ڕاست نیە؟، ئەگەر ڕاست نەبوو قەپاتی دەکەین، جەنابتان دەڵێن منحە داهات نیە، باشە بۆچی حکومەت سەرفی دەکات وەك داهات؟ مادام وایە، وەڵامەکەی باسم کرد مەشروعە بۆ بونیەی تەحتیە و دانراوە، ئەگەر حکومەت سەرفی نەکات، ئەی چی لێ بکات، رەئی جەنابتانە بڕیارێکی لەسەر بدەن، موشکیلەم نیە من لەسەر ئەوە، کە هەموو ئەو 5 ملیارە نیە کە پێشتر باستان کردووە، من ئەم کتێبەم تەوزیع کردووە و لە کتیبەکە باسکراوە بە تەواوی دەڵێت دوو کۆڵەمی تیایە، دەڵێت ئەمە پارەیە و ئەمە بە مەشروع دەبێت، بڵاوکراوەتەوە و نووسراوە، دەجار گوتوومە و لە کتێبەکە هەیە و لە پەرلەمانیش باسم کرد، دووبارە دەڵێت تۆ گوتوتە 5 ملیارە، 5 ملیار منحە عامەکەیە بە دوو بەشە، بەشێکی بە پارەیە و بەشێکی بە مەشاریعە، بەڕێز سالار محمود ئەندامی پەرلەمان، ئەو مەسفایانەی کە بێ مۆڵەت کار دەکەن، من گوتم کە ئێستا کار ناکەن و قەپات کراون تاوەکو مۆڵەتەکەیان پیشان دەدەن، یان محافەزە یان وەزارەتی صناعە مۆڵەتی داوە ئەگەر مۆڵەتی هەبێت، ئەگەر مۆڵەتی نەبێت بە خسوسی دایناوەو بێ مۆڵەت دایناوەو، کێ ڕێی پێداوە نازانم، ئەوە تەبعەن دە ساڵ بێت، کۆن بێت، ئەوە شتێکی تازە نیە، ئەوانەی کە پرسیار دەکەن لەوانەیە بەشدار بوو بن لە بڕیارەکە وەختی خۆی، من نازانم ئەمە کۆنە و 10 ساڵە، ئەگەر پارەکە داهاتیش نەبێت، منحە بێت، ئایا ئەرکی پەرلەمان نیە بگەڕێت و بپرسێت لەکوێیە؟ بەڵێ حەقی خۆتانە 100% من لەگەڵتانم و پیشانیشتان دەدەم، بڕۆن لە کوێ بپرسن، لەوە زیاتر ناتوانم هاوکاریتان بکەم، سانی تەلیسمان دەڵێن ئەو منحە بۆ گەرمیان دانراوە، 220 ملیۆن دۆلارە، بەڵام ئێوە دەڵێن 200 دۆلارە، وەڵڵا ئەو وەڵامەم هەیە، پێ خۆشحاڵم کە ئەو پرسیارە کرا، ئەمە لە جەریدەی هاووڵاتی ئەو پرسیارەکرا، تەقریبەن ئەمە بە پەڕەیەکی دوور و درێژ ئیتیهامیان کردووە کە 20 ملیۆن، وون بووە، شەریکەکە کە ئەوەی دی بوو ئیعتزازی کردبوو کە بە نامەیەکی دوورو درێژ بە ئینگلیزی و بە کوردی ناردبووی بۆ ڕۆژنامەکە، ڕۆژنامەکە نامەکەی بڵاوکردووەتەوە دەڵێت سوپاس بۆ ڕوونکردنەوەکە، ئەوەتا وەڵامەکەت لەوێیە، ئینجا من پرسیارێکم هەیە تۆ با بڵێین غەڵەتت کردووە، جاری یەکەم کە گوتووتە لەوێ نیە و غەڵەتە و 220 ەو لەباتی ئەوەی 200 بێت، کە شەریکەکە هات عەقدەکەی پیشان داو هەموو شتی ڕوون کردەوە کە دڵێی 200 ەو تۆ غەڵەتت کردووە، ئەقەلەن ئەخلاقیەن دەڵێی ببورە، نە ئیعتزازی تیایە نە هیچ، ئەو سوپاسەت بۆ ئاگاداریمە، لە وڵاتان کە غەلەتێك دەکەی دەڵێی سوپاس، غەڵەتمان کردبوو زۆر سوپاست دەکەین، ئەقەلەن دەڵێی غەڵەتمان کردبوو، وەکو وا دەزانێ ئەم موزەفێکی ئەوەو بۆی ناردووە و سوپاست دەکەم بۆ فایلەکەت و دەیخاتە هینەوە، بەو شێوەیە ناتوانین ئیش بکەین، هەموو کەسێك شتێك و ئیتیهامێك بکات، بەم شێوەیە ئیش بکەن حکومەت ناتوانێ ئیش بکات، بە خوای ئەندامی پەرلەمانیش ناتوانێ ئیش بکەن بەو شێوەیە، بەڕێز جەنابی وەزیری سامانە سروشیتەکان لە ڕۆژنامەیەکی............؟ من ئەوەم وەڵام داوەتەوە لە پێشتر ئەمڕۆش روونم کردەوە پارەکە لە حیسابی حکومەت دایە، 35 ملیۆن دۆلارەکە لەوێیە لە عەینی حیسابە و باسمان کردووە بە دوورودرێژی لە پەرلەمانی ڕابردوو، من هیچ نە ئیستیفادەم کردووەو نە ئەسهومم کردووە بە ناوی حکومەتەوە کراوەو بە

سەرپەرشتی حکومەت و رەئیس وزەرای حکومەتی ئەو وەختە بووە، وە هەموو پارەکە چووەتەوە عەینی حیسابی حکومەت کە دەرچووە، قازانجەکەشی چووەتەوە عەینی حیساب، قازانجی ئێوەشە، بەڵێ، باسیشم کرد 35ملیۆن دۆلارە بەینی هەردوو ئەسهومەکە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە جەنابی وەزیر پرسیارەکە بخوێننەوە بە هدوء ناوی شەخسەکەش کە ناردوویەتی ئەوجا جوابەکەتان بدەن، تکایە.

بەڕێز ئاشتی هەورامی/ وەزیری سامانە سروشتیەکان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ڕۆژنامەیەکی نەرویجی هاتووە گوایە بەڕێز وەزیری سامانە سروشتیەکان میانگیر بووە لە نێوان هەدروو شەریکەی نەوتی دەرهێنانی (DNO)ی نەرویجی و شەریکەی تورکی، پرسیار ئەوەیە ئایا ڕاستە جەنابت میانگیریت کردووە یان نا؟ ئەگەر جوابەکەی بەڵێ بێ بۆچی و ئایا قازانجی ئێمە چیە؟ دیارە لەو موعامەلەیەی نێوان هەردوو شەریەکەکە شەریکەی تورکی کە قازانجێکی زۆری کردووە، خۆ ئەگەر قازانجی ئێمەی تێدایە بۆچی دەبێت وەزیری ئێمە ئەو میانگیریە بکات؟ من وەڵامی ئەوەم داوەتەوە لە مانگی 8 بە دووردرێژی و دووبارەی دەکەمەوە، ئێمە بڕیارمان دا دەعمی ئەو شەریکانە بکەین، چونکە بۆ مەسڵەحەتی خۆمانن و 50 ملیۆن ئەسوممان کڕی، فرۆشرایەوە و قازانجەکەی بوو بە موڵکی حکومەت خۆی، وە هیچ نەدراوە بەو دوو شەریکەیە، لای خۆمانە و قیمەت هەردووکی 35 ملیۆن دۆلارە، یەکێکیان تەقریبەن 14.13 ملیۆنە و ئەوەی تریش تەقریبەن 20 ملیۆن دۆلارە، کە 35 ملیۆن دۆلارە، داشم نابوو لە داهاتەکە کە بۆ جەنابتان بڕیاری دەدەن کە چۆن سەرفی بکەن، چووەتە حیسابی حکومەت، ناو نیە لەسەر ئەمە بە پێی یاسای نەوت و غاز، ئەم کۆمپانیایانەی گرێبەستیان لەگەڵ دەکرێت بەبێ کادیری خۆماڵی........... .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاک کاردۆ بیخوێنەوە بزانم چیە؟.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە وەڵامی پرسیارەکانی بەڕێز وەزیری سامانە سروشیتیەکان بەهەر جۆرێك بێت منحە بێت یان داهاتی نەوت بێت یان هی ئاییندەش بێت، ئەگەر لەبەرژەوەندی سامانی کوردستانیش نەچێتە ئەولا، بەڵام پێویستە دیار بکرێت وەکو داهات و وەزیری دارایی تێیدا بەرپرسیارە، یەعنی ئێمە ئێستا ناگەینە نەتیجە ئەگەر........... .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تۆ تەواو، کاك شۆڕش فەرموو.

بەڕێز شۆڕش سید مجید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بۆ چارەسەرکردنی ئەو کێشەیەی کە جەنابی وەزیر کوردیەکەی باش نیە، پرسیارەکانیش بە کوردی نووسراون، پێشنیاز دەکەم یان جەنابتان لە سەرۆکایەتی و یان یەکێکی تر لە ئەندام پەرلەمانەکان بێتە ئەویَ و پرسیارەکان بخوێنێنەوە، ئینجا وەڵامی بداتەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك ئاسۆ فەرموو وەرە بیخوێنەوە، رجائەن لەبەر زمان، کاك بورهان فەرموو، کاك اسماعیل فەرموو، بەڕێزان بۆ ئەوەی ئیشەکە بەڕێکوپێکی بڕوات ئەو بەڕێزە پرسیارەکان دەکات و جەنابی وەزیریش جواب دەداتەوە، وەك پێشتریش گوتم جوابەکان یان بەدڵتانە یان بە دڵتان نیە، بە دڵتان بوو ئەوە باشە، بە دڵتان نەبوو دژی مەشروعەکەی دەنگ بدەن و پاشان لە لیژنەکەتان لێکۆڵینەوە بکەن، ئێستا لێرە هەموو شتێك ناتوانی بگەیتە نەتیجە ئەو دروستە یان یەکێکی تر دروستە، موهیم ئەوەیە بەدواداچوون هەیە و مەوزوعەکە وازحە و بیدەنە لیژنەی نەزاهەو لە لیژنەی پیشەسازی ئەگەر قەناعەتتان نەهات، لەناو پەرلەمان جارێکی تر لەسەر ئەوە موناقەشە دەکەین، بەس ئێستا میزانیەیە وەختەکەشمان درەنگە، کەرەمکە کاك اسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سودفە لە پرسیارەکانی خۆمەوە هاتووە، تا ئێستاشی لەگەڵ دابێت بەڕێز وەزیری دارایی و ئابووری ئاگای لە کردنەوەی ئەو حیسابە نیە کە حیسابێك کراوەتەوە بۆ ئەو داهاتانەی کە جەابی وەزیر باسی دەکات، بۆ ئاگادار نیە؟

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

جەنابی سەرۆکی پەرلەمان، بەڕاستی من بۆیە دەمەوێت وەڵامی بدەمەوە دەترسم لە پاشان ئەمانەم لەبیر بچێتەوە، ئەوان داوایان کردووە ئێمە رەقەمی حیسابێك، ئێمە رەقەمی حیسابمان داوە پێیان، بەڵام تا ئێستاش یەك فلس داهاتی نەوت نەهاتووەتە وەزارەتی مالیە، ئەوە یەك، تکات لیَ دەکەم جەنابی سەرۆکی پەرلەمان هەندێك ئەندام پەرلەمانی بەڕێز بە من دەڵێن بەرپرسە، بەرپرسم دەبێت لیژنەیەکم بۆ دروست بکەن، دەبێت تەحقیقم لەگەڵ دابکەن، دەبێت بمدەنە مەحکەمە، ئینجا من بەرپرسم، بەڵیَ من بەرپرسم بەرامبەر بە هەموو قسەیەکی خۆم کە دەیکەم، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، مەبەستیان ئەوە نیە کە خوانەخواستە تاوانێکت کردبێت، علی اساس مەسئولی ئەو وەزارەتەیت دەبێت ئاگات لەو شتانە بێت، ئەگەر لە جەنابیشت نەگەیەنرا بێ بۆ؟ یەعنی لەو ڕوانگەیەوە، کاك اسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەزارەتی کارەبا وەختێ لیژنەکان هاتن بە ئێمەیان گوت نزیکەی یەك ترلیۆن و شەست و پێنج ملیار دینارە، پرسیارەکەی خۆم هەر ئەوەشە، وەزارەتی کارەبا کاتێك لیژنەکەیان سەردانی ئێمەیان کرد گوتیان لەو بودجەیەی کە بۆمان دانراوە ترلیۆنێك و شەست و پێنج ملیار دینار داندراوە بۆ کڕینی گازوایل، ئەوان بە ئێمەیان گوت ئەو پارەیە دراوە بە وەزارەتی سامانە سروشتیەکان کە گازوایلمان بۆ تەئمین بکات، جەنابی وەزیر دەفەرموێت ئەم ساڵ ئێمە گازوایل تەقریبەن بە بەلاش تەئمین دەکەین بۆ وەزارەتی کارەبا، ئەمە دوو ئەشکالیاتی تیایە، مەبلەغەکەش زۆر زۆرە بەڕاستی، ترلۆنێك دینار! حەزدەکەم بەڕێز وەزیری سامانە سروشتیەکان لەسەر ئەوە ڕوونکردنەوەیەکمان بداتێ؟

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز ئاشتی هەورامی/ وەزیری سامانە سروشتیەکان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من ئەوەی دەیزانم ئەگەر وەزارەتی کارەبا مەحەتاتی تری........ . لەوانەیە تەناقوزێك هەبێت لەگەڵ ئەمە، ئەگەر باسی مەحەتەی ئەوە کە پێی دەڵێن مەحەتەی احمد اسماعیل لە چەمچەماڵ و لە هەولێر دەکەن، ئەوا ئەو دوو مەحەتە ئێمە باسمان کردووە، ئێمە بەشدار نین لە ختەی وەزارەتی کارەبا بۆ ئەو دوو مەحەتەیە ئەوەی کە ئێمە دامانناوە، چونکە مەسئولی هەر ئەوەین، لەوە تەقریبەن 150 ـ 200 ملیۆن دۆلاری زیاتری ناوێت، دۆلار باس دەکەم تەقریبەن دەبێت 250 ملیار دینار، ئەوە تەقدیراتی ئێمەیە بەشێوەیەك، چونکە ئێمە گازوایلی مەسفاکانی خۆمان بەکاردێنین بەو شێوەیەی کە باسم کرد، وەهەروەها تەوەقوعمان هەیە کە ئینتاجی غاز بەرز بێتەوە لە مەنتیقەی خۆرماڵە، لەبەر ئەوە ئیستیرادی سوتەمەنی کەم دەبێتەوە، ئەوە تەقدیری ئێمەیە و ئێمە موستەعدین دیفاعی لەسەر بکەین، بەڵام ئەگەر مەشاریعی کارەبای تر هەیە، تەوەقوع دەکرێت وەحداتی تر بێت لە دهۆك و لە سلێمانی، ئێمە ئاگادار نین، لەوانەیە تەخمین کرابێ بۆ ئەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك اسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

کاك عبدالرحمن داوای نوسخەیەك دەكات لەو هینانەی کەلەبەردەستت دایە؟ لە منحەکان؟

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز ئاشتی هەورامی/ وەزیری سامانە سروشتیەکان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە تەوزیعمان کردووە لە پێشەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك اسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێز جەنابی وەزیر لە وەسائیلی ئیعلام دا بڵاوکرایەوە کە ڕۆژانە سەد هەزار بەرمیلی نەوت دەنێردرێتە دەرەوە، لەگەڵ ئەوەشدا ئەو 5 ملیار دۆلارە منحەیە، ئەی سێ ساڵە ئەو نەوتە پارەکەی کوا؟ خۆ تازە نەوت دەمج کراوە و لەگەڵ هی عیراق دەنێردرێتە دەرەوە، وەك عیراق پێشتر یەك لایەن وەزارەت ناردوویەتی واتە حکومەت؟

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز ئاشتی هەورامی/ وەزیری سامانە سروشتیەکان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە باسی 100 هەزارمان کرد و وەڵامم دایەوە، کە 4.3 مانگ بوو لە ساڵی ڕابردوو، سۆمۆ فرۆشتوویەتی، داهاتەکەی بردووە و نەهاتووەتە کوردستان، ئێ باشە من تەقدیرم زۆر زۆر گەورەیە بۆ بەڕێزتان کە لێرەن، من ئەو وەڵامەم نەدایەوە؟ بۆچی نووسراوەتەوە دووبارە بۆ خاتری خوا ! وەڵامم دایەوە خۆ چەند جار باسی بکەین؟.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك اسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

کاك بلال داوا دەکەم لە جەنابی وەزیر ئەو ڕوونکردنەوەی نووسراوە ئاڕاستەی ئەندامانی پەرلەمانی بکات بە تایبەتی چۆنیەتی سەرف کردنی منحەکە؟ کە منحەی 5 ملیار دۆلارەکە؟ چۆنیەتی سەرف کردنی 5 ملیار دۆلارەکە؟

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر فەرمووو.

بەڕێز ئاشتی هەورامی/ وەزیری سامانە سروشتیەکان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لەوە زیاتر ئەوەی گوتم نازانم باسی لێوە بکەم، ئەوەی کە بڕیار دەدات چ مەشروعێك تەرخان دەبێت لەسەری، ئەوە جیهاتی مەعنی بڕیار دەدات، مەسەلەن مەجلس وزەرا مەشروعێك بڕیار دەدات، ئێمە مەسئول نین لە مەشروعەکان کە چین و چی دەبێت، مەسئولی پارەکە نین حکومەت بڕیار دەدات و پارەکەی دەردەچێت بۆ مەشاریع بەو شێوەیەی کە حکومەت بڕیاری لەسەر دەدات.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر تەوزیحی ئەو پرسیارە ئەمەیە کە ئەو 5 ملیارە هەمووی ئیمڕۆ وەکو پارەی کاش لەناو هەرێمە؟ یان چەندی لێرەیە و چۆنە؟ ئەگەر تەوزیحی ئەوە بدەی؟ جەنابی وەزیر فەرمووو.

بەڕێز ئاشتی هەورامی/ وەزیری سامانە سروشتیەکان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

با کۆتایی بەم 5 ملیارە بێنم باشترە، 5 ملیار دۆلار نیە، پارە نیە ئەوە، ئەوە وەعدە و موستەقبەل موقاولەکان دێن و مەشروعت بۆ دەکەن، تەقریبەن سی ملیار و نیوی ئەو نەوعەیە، وەعدە، پارە نیە ونەهاتووە و ناشهێت، منحەیە و مەحەتەی کارەبات بۆ دەکات، مەسەلن کۆریەکان دەڵێن کارەبات دەوێت؟ وەزارەتی کارەبا دەڵێت من لەو منحەیە دوو ملیار دۆلارە مەحەتەی کارەبام بۆ بکە، مواسەفاتی دیاری دەکرێت و ئیتیفاق دەکەن، دەڵێت کولفەکەی حەوت سەد ملیۆن دۆلارە، حەوت سەد دەچێ بۆ تەندەر و ئەوەی کە دەیباتەوە کێ پارەکە دەدات ئەو موقاولە کە منحەکەی داوە، پارەکەت ناداتێ بە خۆت سەرفی بکەی، نایەوێ بڕواتە شوێنێك، ئەویش خەمی ئەوەی هەیە ببێت بە کێشە وەکو ئەمەی ئێمە باسی دەکەین، دەڵێت من مەسئولیەتم لە وڵاتی خۆم هەیە کە مەشروعەکە دەبینم دەڵێم ئەوەم کردووە با پارەکە بخەمە حیسابی تۆ، جا لەبەرئەوە پارەکە گەورەیە من دەڵێ من مەشروعت بۆ دەکەم وتۆ مەشروعەکە بە من بڵێ چیت دەوێت؟ ئەگەر لە توانای من دا بێت ئەو مەشروعە بکەم مقاولی خۆم دەیەنم و دەیکەم، تۆ هەڵی بژێرەو تۆ بڕیار بدە کولفەکە ڕاستە یان نا؟ کە ئیتیفاقمان کرد مەشروعەکە دەکرێت، ئینجا لەبەرئەوە ئەوەی ماوەتەوە کە بە پارەیە باسم کرد لە موقەدیمە لە گەڵ ربحی ئەو ئەسهومانە (ملیارێك و سێ سەد وشەست و پێنج ملیۆن دۆلارە)، ئەوەی کە پارە هاتووە لەگەڵ تەقریبەن دووسەدی تەخمینیە کە پارە بێت، کە نەهاتووە هێشتا، 200ی لێ لابیە ئەوە پارەکەیە کە هاتووە، ئەوەشی کە سەرف کراوە تەقریبەن حەوت سەد و سی و پێنج ملیۆن سەرف کراوە کە ئەوە سەحب کراوە لە جیهاتی مەعنیەوە لە وەزارەتەوە یان لە مەجلس وزەراوە یان لە مەشاریعەوە کە تەرخان کراوە بۆ مەشروعی مەسەلەن گەرمیان و مەسەلەی ئاوە، لە دهۆك سەرف کراوەو تەخمین کراوە باقیەکەی بۆ مەشاریعە، ئەگەر بەدوای مەشاریعەکان دەگەڕێی فەرموو بچۆ پرسیار بکە با دسکلۆژەر ببێت بۆ تەواوی

مەشروعەكان، من لەوە زیاتر ناتوانم مەعلەماتت بدەمێ، باسی 100 هەزارەكەشم كرد كە دەرچووە و وەری گرتووە.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك اسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

نەریمان عبداللە، پەرلەمانتار، ئەم وڵاتە هیچی دەست ناكەوێت و داهاتی نیە، فەلسەفەی بوونی وەزارەتتان چیە؟

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز ئاشتی هەورامی/ وەزیری سامانە سروشتیەكان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

وەڵڵاهی ئەمە پرسیارێكی زۆر پێم مەعقولە بە نیسبەت منەوە، ئەگەر فەلسەفەیە، تۆ باسی ئەوە دەكەی پەرلەمانی ڕابردوو دانیشتووە لێرە فەلسەفەی كردووە، پەرلەمانێكت هەیە و هاتووەتە ئێرە بەناوی میللەتەوە وەزارەتێكی دروست كردووە بە پێی دەستوورەوە وەزارەتێكی دروست كردووە، ئەمە فەلسەفەیە؟ ئەگەر لە پەرلەمان ئێمە دەڵێین فەلسەفەیە، ئەوا خوا دەزانێ چیمان بەسەر دێت؟ ئەمە فەلسەفە نیە، ئەو پرسیارە وەڵام نادەمەوە هیچی تر.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك اسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

تەعویزی هاووڵاتیانی قادر كەرەم كە شەریكەی غازی كۆڕبۆر داهاتەكەی 700 ـ800 ملیۆن دینار بووە، لە وەڵامدا گوتت ئەوە تەواو بووە، بەڵام تا ئێستا ئەو هاووڵاتیانە هیچ تەعویزیان وەرنەگرتووە؟

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز ئاشتی هەورامی/ وەزیری سامانە سروشتیەكان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەڵێ بڕیاری لەسەر دراوە، تەواو بووە و ئیتیفاقی لەسەر کراوە، ماوەتەوە لەسەر ئەوەی موستەمسەکاتی خۆیان بێنن، یەکە یەکە بە موجەبی موستەحەقاتی خۆیان ئیتیفاق کراوە و پارەکە وەردەگرن، هیوادارم ئێوە بە پرۆسە بیکەن، خۆ ناتوانین ئێمە بڵێین فەرموو ئەوە هەزار دۆلار بۆ تۆ و پێنج سەد دۆلار بۆ تۆ، دوایی عەینی پرسیار بە عەکسەوە دەکەی و دەڵێی موستەمسەك کوا و بۆ پارەکەت دا؟ جا لەبەرئەوە ئێمە ئامادەین پارەکە تەعویز بکەین کە موستەمسەکاتی خۆی بێنێت و حەقی خۆی وەردەگرێت، بەڵام ئەوە بڕیاری لەسەر دراوە، ئەوە تەواو.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك اسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێز وەزیری سامانە سروشتیەکان ڕۆژانە لە 100 تەنکەر زیاتر لە بیرەکانی نەوتی تاوچی باردەکەن و دەچن و هەموو سەیارەکان تورکین، بەڵام نازانین بۆ کوێ دەچێت؟

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز ئاشتی هەورامی/ وەزیری سامانە سروشتیەکان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر دەتەوێ لە وەزارەتی سامانە سروشتیەکان ئیش بکەی یان لەگەڵ موقاویلەکان دەزانی بۆ کوێ دەچێت! دەچێت بۆ مەسفاکان، دەچێت بۆ ئەو تانکەرانەی کە پێویست بێت بۆ مەسفا موشتەقاتە و موشتەقاتەکە دەبا بۆ بازاڕ و دەیفرۆشێت، وەڵامەکەی هەر ئەوەیە بۆ کوێ دەچێت! خۆ ناچێت بۆ دەرەوە، نەوتەکە دەچێت بۆ ناوخۆ و بۆ دروست کرددنی موشتەقات کە باسمان کرد.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك اسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل سعید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بۆ ماوەی پێنج مانگە ئێمە لە لیژنەی پیشەسازی داوای تەوزیحاتی ئەو 5 ملیارە دەکەین؟ زۆر ئاسان دەتوانی بە زمانێکی کوردی مەبەستیەتی خشتەیەك بۆمان بنێری، ئەوە جۆری پرۆژەکە بنێری بۆ پەرلەمان، ئێستا دەبێت بینێری پێش تەسدیقی بودجە؟.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز ئاشتی هەورامی/ وەزیری سامانە سروشتیەکان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

با بە هەورامی وەڵامی بدەمەوە، 5 ملیۆن نیە، گوتم 5 ملیۆن نیە، ئاخر بە هەورامی وەڵامم دایەوە! 5 ملیار نیە! 5 ملیار باس دەكەی؟ باسم كرد گوتم سێ و نیوی تەقریبەن منحەیە بە مەشروع نیە بە پارەیە، دەڵێ من هەزار بوتڵ هینت بۆ ئەهێنم، ئاو، پارەت نادەمێ ئاوەكەت بۆ دەهێنم مەخسەدم ئەوەیە، ئەوەی تریش كە بە پارەیە باسمان كرد.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك اسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمە لەگەڵ خەڵك ڕاستگۆین، وە ناتوانین لەگەڵ خۆمان ڕاستگۆ نەبین، مەبەستم ئەوەیە چی لەبەغدا بشارنەوە؟ ئەی بۆچی لە لای خۆمان و لەلای وەزارەتی دارایی ئاشكرای نەكردووە؟ كەتا ئێمە بە داهات لەو ناشەفافیەتە بەرپرسیارە لە نێوان وەزارەتی دارایی و وەزارەتی سامانە سروشتیەكان، ئەم هەموو شتە ونە؟

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز ئاشتی هەورامی/ وەزیری سامانە سروشتیەكان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

باشە با ئەمەت بۆ ڕوون بكەمەوە، پێویستی بە وەڵامێكی ڕێك وپێكە، من حەزناكەم بە ئیتیهام پرسیار بكەن! ئەگەر موستەمسەكێكت هەیە و باسی شەفافیەت دەكەی مەعنای نیە، ئێمە بەشێكین لەم وڵاتە كە ناوی عیراقە و مافی دەستووریمان هەیە و حەقی خۆمان هەیە و حەقی شەفافیەتمان هەیە لە هەموو شوێنێك لە عیراق، پێش ئەوەی شەڕ لەگەڵ ئێمە بكرێت و داوای ئەو شتانە بكەی حەقی خۆتە داوای ئەوە بكەی، ئایا كێ پرسیاری كردووە ئەو نەوتەی كە هەمووی عیراق دەیباتە دەرەوە و بە كێ دەیفرۆشێ؟ چۆن دەیفرۆشێ؟ بە چەند دەیفرۆشێ؟ ئایا كەس دەزانێ؟ من كە كەسێكی ئیخسائیم مەفروزە ئەو شتە بزانم، بەڵام هیچم نەدیوە، برادەر كە وەزارەتی داراییە، ئایا یەك مەعلوماتیان پێ دراوە، تەخمینیەن 57 ملیارە بۆ ئەم ساڵ، لە كوێوە هاتووە و بە چ سعرێك؟ ئەگەر ئێمە جدین، دەبێت بچین بەدوای ئەوەدا بگەڕێین لە پێشەوە، چونكە لەوێدا مەعلوماتەكە دێت، ئەگەر ئێمە دەمانەوێ دیفاع لەسەر مەسڵەحەتی میللەتی كورد بكەین دەبێت بگەڕێین بەدوای ئاخر دۆلار دا لە وڵاتەكە، لێرە باسی شتێكی بچووك دەكرێت لەگەڵ ئێمە، قەناعەتم پێی نیە دووبارەی دەكەمەوە، ئەم منحەیە نەشاردراوەتەوە، لیژنەی نەوت و غاز پێنج ئەندامی تیایە، وەزیری دارایی پێشوو لەوێ ئەندامی باڵا بووە لە لیژنەكە، ئەو حیسابەكەی كردووەتەوە بۆ وەزارەتی سامانە سروشتیەكان پێش حیسابی وەزیری دارایی ئێستا، ئەندامی وەزارەتی پێشوو كاك عثمان شوانی ئەو لەوێ بووە دەزانێ پارەكە هاتووە و حیسابمان هەیە و بۆ كوێ دەڕوات؟، جەنابی كاك عمر و

جەنابی كاك نێچیرڤان و هەموو ئەندام بوون دەزانن بۆ كوێ دەڕوات، چیمان شاردۆتەوە؟ بڕیاری من نەبووە نەچێتە وەزارەتی مالیە، بڕیاری لیژنەكە بووە لەگەڵ ئەو وەختە وەزیری مالیە كە دەبێتە وەزارەت دەبێت بیخەمە داهات و كێشەم بۆ دروست دەكات، بڕیاری حكومەت بووە، بڕیاری من نەبووە، بڕیاری تەنیا یەك كەس نەبووە، كەس لەم وڵاتە بە تایبەتی وەزیرێك وەكو من ئەم دەسەڵاتەی نیە، تەعامول بە پارە بكات، بەم كەمیە بكات و بچێت شت بكات بە كەیفی خۆیەوە، ئێمە سیستەممان هەیە، بڕیار دراوە بۆ مەسڵەحەتی عامە كە پارەكە لەوێ دابندرێ و ئاشكرا بێت و حیسابی حكومەتە، كە داوا دەكەن لە موستەمسەكات داوا كە چۆنە و چەند پارەی تیایە و كێ سەحبی كردووە؟ ئەو مەعلەماتە لەوێیە، هیچ موشكیلەی تیا نیە وەكو هەموو حیسابێكی دیكە حكومەت لایەتی، ئینجا هیوادارم ئەوە ڕوون كرابێتەوە.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك اسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

كاك نەریمان دەڵێت ئایا بۆچی ئەوەندە شیرینیان داوە بەرامبەر تەنازولی دائیمی و زۆرینە بە پێوەری ئەساسی؟ ئایا ئەوەندەیان داوە بە ئێمە، ئەی بۆ خۆیان چەندیان قەزانج كردووە؟ ئایا قەڵێكیان نەداوە بەرامبەر بە گایەك؟.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز ئاشتی هەورامی/ وەزیری سامانە سروشتیەكان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

خۆزگە ئەم وشەیە بەكارنەهێنرێ! شیرینی مەعنایەكی ناشیرینە و خراپە! مەعنای ڕەشوەیە، من بەو شێوەیە تێی دەگەم كە شیرینی بۆ شتی وانیە، ئەمە منحەیە و گرانتە موقابل عەقدێكە، ئێمە دەڵێین تۆ دێیتە وڵاتەكە ئیش دەكەی، لە نەوت ئیش دەكەی، نەوت شتێكی گەورەیە، ئەگەر شت بدۆزیتەوە لەوەیان قازانج دەكەی، شتێك بۆ ئێمە پێش ئەوەی دەست پێ بكەی، چی خراپە لەسەر ئەوە لە هەموو وڵاتەكان كە دەیكەن، ئێمە باشتر كردوومانە، چونكە لە هەموو عالەم دا سیستەم هەیە، تۆ لە باتی ئەوەی لە من بی بیستی بچۆ چەند كۆنفرانسێك لەگەڵ ئەوانەی كە ئیش دەكەن لێرەو ئەوانەی ئیخسائین لە عالەم بپرسە، ئایا سیاسەتی حكومەتی كوردستان چۆنە؟ پێت دەڵێت ژمارەییەكە، پێی بڵێ كوردستان لە كوێیە؟ دوو ساڵ لەمەوپێش كەس نەیدەزانی لەكوێیە، دەزانێ شوێنێك هەیە پێی دەڵێن (نۆڤەن ئیراك)، ئێستا كوردستان لەسەر خەریتەی عالەمە كە چیمان كردووە، بەم شێوەیە هەرێمێكمان دروست كردووە كە شەفافیەتی تیایە، ئەو شەریكانە لەبەر ئەوە دێن لێرە ئیش دەكەن، ئەمە بووە بە شتێكی باش بۆ ئێمە با دیفاعی لەسەر بكەین بۆ مەسڵەحەتی خۆمان، ئینجا لەبەرئەوە ئەو شەریكانە كە دێن تەبعەن هاتوون موجازەفە

دەکات ئەگەر شت بدۆزێتەوە قازانج دەکات، کە هیوادارم قازانج بکات، بەڵام ئێمە گوتوومانە ئێمە ناوەستین پێش ئەوەی تۆ بیدۆزیەوەو شتێکمان بۆ بکەی، بە موقەدیمە شتێکمان بۆ بکە موقابل دەیکات، هیچ شتی ترمان نەداوە هەر ئەوەیە، هەمووشیان و زۆربەیان ئەمانە شەریکەی ئەهلی عالەمین،(ئیستۆکێك چەنجن) مەسئولیاتی عالەمیان هەیە، موراقەبەیان لەسەرە، ناتوانێ بێ پارە بە کەس بدات و بێ بیشارێتەوە، دژی یاسای خۆیان و دژی یاسای حکومەتی خۆیان و دژی سیستەمی خۆیان دژی ئەسهوم هۆڵدەرەکان، جا تۆ حیسابی ئەوە بکە پارەکە ئەگەر دێت دەبێت حکومەت وەری بگرێت، شەرتەکە لە عەقدەکە دا نووسراوە کە دەڵێت پارە من بە کەسی نادەم بە حکومەت نەبێت، چونکە ئەویش دەیەوێت دیفاع لەسەر خۆی بکات، بەڵێ پێش ئەوەی من بێم لەوانەیە شتی وا بوو بێت، بەڵام ئەوە مەکە گلەیی لەسەر من.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك اسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

کۆمپانیایەك منحەی داوە بە دروست کردنی 600 خانوو لە چەمچەماڵ، سەرۆکی حکومەت دەڵێت هی ئێمەیەو پێشتر گوتووتانە منحەی کۆمپانیایەکی بیانیە، تکایە بۆمان ڕوون بکەرەوە؟

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز ئاشتی هەورامی/ وەزیری سامانە سروشتیەکان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەمە تابعی هینەکەی گەرمیانە؟ یان نا؟ وەڵڵاهی ئەوەی چەمچەماڵ من لە دەرەوە بووم کە کاك بەرهەم ئیعلانی کرد، ئەگەر ئەوە بێت بەشێکە لەو سەد ملیۆنە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك اسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزت باسی 5 ملیار دۆلاری شیرینیەکەی کرد، حکومەت بە بڕی (نا دووبارە نیە بەفوریان ئیزافەیە) دەڵێت یەك ملیار و سێ سەدو شەست و پێنج ملیۆن دۆلارەکەی تر لە کوێیە؟

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز ئاشتی هەورامی/ وەزیری سامانە سروشتیەکان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تر نیە، ئەوە هەمووی 5 ملیارە و هەر ئەوەندە پارەیە، ئەوەی تر، پارە نیە، با کتێبەکە بگۆڕین، ئەوە لادەدەین، چونکە پارە کە هات ئەو وەختە دەینووسین، ئەوە موستەقبەلیە و منحەیە بە مەشروعیەت و بە پارەیە زۆربەی هاتووە تەقریبەن 200 ملیۆنی هێشتا نەهاتووەتە لای حکومەت لای موقاولەکانە، بەڵام ئێمە حیسابمان بۆی کردووە کە دێت، ئەوەشی کە سەرف کراوە باسم کرد، لە کوێشە؟ لە حیسابی حکومەت دایە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك اسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەنها ئەو دوو وەرەقەیە ماوە، ئەویش هەم تیکراری تیایە وهەمیش ناخوێندرێتەوە، بەڵام ئەوەی کە دەیبینم تیکرارە، د.رفیق دەڵێت جاری پێشتر کە هاتیە پەرلەمان کە ئەو حیسابەی لە بانکی بەریتانی بۆ پارەی گرانت و بۆنز تەرخان کراوە بە ناوی جەنابتانەوەیە، نەك بە ناوی حکومەتەوە؟ ئایا بۆ ئەم حیسابە بەناوی حکومەتی هەرێمەوە نەبێت؟ لەکاتێك دا چەندان وڵاتی ئەوروپی لە هەرێمی کوردستان کونسوڵخانەیان هەیە، ئایا جگە لە ئێوە کێ و چەند کەسانی تر چاودێری ئەم حیسابە دەکەن؟

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز ئاشتی هەورامی/ وەزیری سامانە سروشتیەکان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئاخر ئەمە دژی حەقائیق پرسیار دەکەن! من وەڵامم دایەوە، موستەمسەکمان هێنا، حیسابەکە بە ناوی هەرێمی کوردستانەوەیە و بە ناوی وەزارەتی سامانە سروشتیەکانەوەیە، موستەمسەکمان هێنا بۆ پەرلەمان و پیشانمان دان، وتم حیساب بەناوی منەوەیە، بۆ ئەم تەشویهە دەکەین لە پەرلەماندا؟ ئەوە مەعقول نیە، حیسابی هەرێمە بەناوی وەزارەتی سامانە سروشتیەکانە، کێ سەرپەرشتی دەکات؟ ئەوەی کە حەقی ئیمزای هەیە دەگۆڕێ جاروبار دائیمەن رەئیسی وزەرای تیایە و نائیبی تیایە و منی تیایەو وەزیری مالیەی مەعنی تیا بووە جاروبار، بە دوو ئیمزا جاروبار بووە کە هین لەوێ بوو کاك سرکیس، چونکە ئەمە تازەیە، کە حکومەت گۆڕاوە تا ئێستا پارە نەجوڵاوە لەو حیسابە، چونکە دەبێت هینەکەی بگۆڕین، کە کێ حەقی هەیە ئیمزا بکات، بچێتەوە بۆ ئەوێ بۆ ئەوەی پارەکە تەحویل بێت بۆ ئێرە، جا لەبەرئەوە کێ سەرپەرشتی دەکات بزەبت ئەوەیە کە حکومەت و لەسەرووی هەموویەوە رەئیس وزەرا.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك اسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەبعەن کاك بەرهەمە، ئایا ناکرێت لە گرێبەستەکان دا ئەم مەرجە لابردرێت کە کۆمپانیا بیانیەکان کار بە کادیری پسپۆڕی نەوت لە کوردستان دا بکەن و دایان بمەزرێنن؟

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز ئاشتی هەورامی/ وەزیری سامانە سروشتیەکان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڵێ ئەوە تیایەتی، کادیری زۆر گەورەی تیایە بۆ تەدریب و بۆ هێنانی تەکنەلۆژیا بۆ تەعینی موەزەفین و هەمووی تیایە، هەمووی تیایە داومە بە لیژنەی جەنابتان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك اسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

عبدالل مەلا نوری دەپرسێت، مـن ئاگادارم لـە کێڵگەی شیواشـۆك نـەوتی خـاو دەردەهێنـدرێت تـا پاڵاوگـە ناشەرعیەکان و تەنها بۆ ئەوەی تا ڕادەیەك بکولێنرێت، بۆ ئەوەی نەڵێن نـەوتی خـاو دەڕوات، ئـەو هـەموو پێکهاتانەی کە ڕەوانەی ئێران دەکرێن، دەزانم لە ماوەیەك دا ڕۆژانە نزیکەی 400 تەنکەر لەو نەوتە خاوە براوەتە پاڵاوگەکان، وە لە یەك هەفتەدا نزیکەی 600 تەنکەر لەو نەوتە خـاوە براوەتـە ئێـران و تـەنها لـە یەك مەرزەوە، ئێوە چۆن مامەڵە لەگەڵ مەسفای ناشەرعی دەکەن؟ خۆتان لە وەڵامی پرسیارێکی من دەڵێن هەموو داهاتەکان دەڕواتە خەزێنەی حکومەت، کەچی وەزیری دارایی ئاگای لێ نیە؟

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز ئاشتی هەورامی/ وەزیری سامانە سروشتیەکان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وابزانم وەڵاممان دایـەوە، ئـەوەش موستەمسـەکی هەیـە، نـەوت دەچـێتە دەرەوە بیهێنـە بـۆ مـن محاسـەبەی دەکەم، بەڵام بەشەرتێك ئەوە لە کوردستان دەربچێت، نـەك ئـەوەی لـە عیراقـەوە دێـت، وەڵامـم داوەتـەوەو باسی حیسابەکەشمان کردووە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك اسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

كاك عبدالله دەڵێت خۆشم لەگەڵ تەنكەرەكان ڕۆیشتم.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز ئاشتی هەورامی/ وەزیری سامانە سروشتیەكان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

وەڵڵاهی چەند پارەیان پێداى؟ تانكەر بە بەلاش ناڕوات، باشە با وەكو جەریدە و شت قسە نەكەین، بۆ خاتری خوا، تۆ ئەگەر موستەمسەكت هەیە رەسمەكان وەرگرە و بیهێنە و دەلیل بێنە بۆ لای ئێمە حەقت هەیە كە وەڵامی ڕێك و پێك وەربگری، بەڵام لە پەرلەمان هەر ئاوا پرسیارێك فڕێ دەدەی بەسەر مندا ئەمە هیچ نیە و مەعنای نیە بەڕاستی.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك اسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

كاك عمر عبدالعزیز دەڵێت: بەڕێز وەزیری سامانە سروشتیەكان هەر لە پێش چاوی ئێمە بەڕێزت دەڵێی ئەو حیسابانە وەڵامی لای وەزیری داراییە، ئەویش نەفی دەكات، تكایە خۆتان یەكلایی بكەنەوە؟

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز ئاشتی هەورامی/ وەزیری سامانە سروشتیەكان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

وەڵاممان دایەوە ئەوە.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك اسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەگەر ئێوە ئاگاتان لە بێ مۆڵەتی 50 مەسفا نیە، ئەی كێ لێی بەپرسیارە؟ زەمانەت چیە بۆ پاراستنی سامانی میللەت؟

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز ئاشتی هەورامی/ وەزیری سامانە سروشتیەکان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەشمان وەڵام دایەوە، دەتەوێ وەڵامی بدەمەوە دووبارە؟ گوتمان ئەوەی کە شەرعی کراوە حەقی هەیە بە مواتن، چونکە پارەی سەرف کردووە، بیبا بۆ مەحکەمە ئەگەر ئاگات لە خۆت نەبێت، دەبێت تەعامولی لەگەڵ بکرێتەوە بە شەرعی مۆڵەتت پێداوە کە مەسفا دابندرێت، ئەگەر هەبێت ئێستا قەپاتی دەکەم، دەبێ ئەسبابی موجەبەی بدەیتێ، من ناتوانم قەپاتی بکەم، چونکە من ئیجازەم پێی نەداوە، ئەوەی ئیجازەی پێداوە لەوانەیە بۆی هەیە قەپاتی بکات، ئەگەر شەرتەکانی موخالف بێت، ئەوە یەکەم، دووەم شت وەزارەتی بیئە لەوانەیە بۆی هەبێت،مەشاکلی بیئە هەیە من قەپاتی دەکەم، من هەموو حکومەتەکە نیم، من مۆڵەتم نەداوە، ئیجازەم نەداوە، مەسفا نەکراوەتەوە لە چوار ساڵی ڕابردوو کە من هاتووم، بە هیچ شێوەیەك تەعامولمان لەگەڵ نەکردوون کە روخسەتیان بدەینێ، ئەوانە کراون لە ماوەی 15 ـ 20 ساڵی ڕابردوو بۆ دەیکەیتە کێشە لەسەر من کە شەخسی، یەعنی ئێمە کە باسمان کرد مستەعدین کە جیایان بکەینەوە، ئەوەی ئیجازەی هەیە پرۆسەی بۆ دادەنێی، ئەوەی ئیجازەی نیە بڵێی تۆ حەقت نیە ئیش بکەی، دوایی وەزارەتی مەعنی دەتوانێ بچێ لای بە، چونکە بۆ بیئەش خراپە و مشکیلەم نیە لەسەر ئەوە، ئەوەی حەقی هەیە، با بڕۆین بڵێین تۆ مۆڵەتەکەت لەوانەیە غەڵەت بێت، کە غەڵەت بێت ئەوەش دەردەکەوێ، ئەگەر غەڵەت نەبوو دەبێت پرۆسەی بۆ دانێی باشە بۆ بیئە خراپە، خۆت چالاك بکەو مەسفاکە باش بکە و ئینجا ئیستسماری بۆ بکە یان لای بە، ئەوە پرۆسەکەیە باسمکرد.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك اسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

د. زانا دەڵێت: بەڕێز وەزیری سامانە سروشتیەکان ئایا ئیستیمارەی تەقدیراتی ئیراداتی حکومەتی هەرێم تایبەت بە وەزارەتی سامانە سروشتیەکان بۆ ساڵی 2010 بۆ هەشت سەد و نەوەد ملیۆن دینارە؟

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز ئاشتی هەورامی/ وەزیری سامانە سروشتیەکان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

باسمان کرد.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك اسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئایا ئەگەر ڕەقابەی مالی حکومەتی ناوەند پرسیاری لێ کردین سەبارەت بە داهاتی منحەی نەوتەکان کە 83٪ی بۆ ئەو دەردەکەوێت، وەڵامی بەڕێزتان چیە لە کاتێك دا ئێستا بۆ ئەوان مەعلوم دەبێت؟

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز ئاشتی هەورامی/ وەزیری سامانە سروشتیەکان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕەئی من ئەوەی کە داندراوە بە منحە بە جدی منحەیە، دانراوە بۆ مواتنەکەی مەنتیقەی عەقدەکە ئەگەر شتێك بکات حەقی خۆمانە دیفاعی لەسەر بکەین و بڵێین ئەمە داهات نیە، ئەو موقاولە لە کوردستان ئیش دەکات لەبەر ئەوە ئەو منحەیە دەبێت بچێتە ئەوێ، لەبەر ئەوە عەینی مەنتیقە کە دەڵێت مەحافەزەی مونتجە حەقی هەیە دۆلارێك وەربگرێت، بۆچی دۆلارێك وەردەگرێت محافەزەی تر وەری ناگرێت؟ چونکە کێشەی بۆ هەیە، کە بارەمتە و بیئە و ئەو شتانە تێك دەچێت، لەبەرئەوە ئەو موقاولە کە دێتە کوردستان مەسەلەن لە چەمچەماڵ ئیش دەکات یان مەشروعێکت بۆ دەکات، لەوێ دەمێنێ، وەڵامی ئێمە چۆن دەبێت؟ دەڵێت شەریکەی (BP) لە بەسرە ئیش دەکات عەوافی عەلێکم با 5 ملیارە لەوێ سەرف بکات، ئێمە هیچ باسی داهات لەگەڵ ئێوە ناکەین، ڕەئی ئێمە بۆ ئەوە و بۆ ئەوان عەینی شت دەبێت و تۆش عەینی شت بکە لە شوێنەکانی تر، ئەو داهات نیە، ئەوە بۆ دەعمی مەنتیقەکەیە بە شێوەی منحە بۆ مەشاریعی بونیەی تەحتیە، هیچ کێشەمان نیە لەسەری.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك اسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە پێی قسەکانی بەڕێز وەزیری سامانە سروشتیەکان پاڵاوگەکانی کوردستان بەشێکن بۆ بازاڕی کوردستان، ئەمە جگە لەوەی کە لە عیراق دا و گوتت کەچی نرخی نەوت و بەنزین لە کوردستان گرانترە لە عیراق؟

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز ئاشتی هەورامی/ وەزیری سامانە سروشتیەکان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

وەڵڵاهی ئەو پرسیارە ناتوانم وەڵامی بدەمەوە، چونكە ئەوە حكومەت دەبێت كولفەكە بخاتە سەر خۆی، لەبەرئەوە سعرەكەی كەم بكاتەوە، سعری بازاڕ لە كوردستان تۆزێك تەتویر بووە، لەبەر ئەوە جیاوازە لە باقی عیراق، ئێمە بڕیار نادەین كە سعر چەند بێت، ئەوە بازاڕ خۆی تەنزیمی كردووە.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك اسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

باشتر نیە بڕی پارەی منحە بێتە پەرلەمان، نەك بە ئارەزووی خۆیان و بە بێ پلان و ناشەفافانە بەكاربێت؟

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز ئاشتی هەورامی/ وەزیری سامانە سروشتیەكان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

وەڵڵا ئەمجارە رەفزی دەكەمەوە بۆ وەڵامەكەی، چونكە ئەوەی ئیتیهامی شەفافیەت بكات، تۆ وەزیرێكی ترم بۆ بدۆزەرەوە كە لە عالم دا نەك هەر لەم وڵاتە ئیشی كردبێت وەكو ئەوەی من كردوومە؟ وەرە ئیتیهامێكم بكە، بەڵام ئەمە لە جەریدەیەك دابێت من دەتوانم تەعاملی لەگەڵ دابكەم، بەڵام ئەندامی پەرلەمان شتی وا بنووسێت بە بێ موستەمسەك وەڵڵاهی باش نیە بۆمان! تكایە؟

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك اسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

كاروان صالح دەڵێت: داوا دەكەم لە بەڕێز وەزیری سامانە سروشتیەكان، ئایا لە ساڵی 2007 ـ 2008 هیچ سوودێك لە داهات هەبووە؟ ئەگەر هەبووە بە جەدوەلێك بۆمان بنێری؟

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز ئاشتی هەورامی/ وەزیری سامانە سروشتیەكان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

باسی موازەنەمان دەكرد، هەموو شتەكان لە مێشكمدا نیە، عادەتیشم ئەوە نیە كە ژمارە فڕێ بدەم بە بێ ئەوەی تەدقیقی لەسەر بكەم، بەسەرچاو، رەئی من ئەوەیە كە باشتر وایە بۆ پەرلەمان و بۆ میللەت باشتریشە بۆ حكومەت ئەمڕۆ یان حكومەت سبەینێ كە لیژنەیەك كە هەتانە بۆ تەقیمی مەشاریع هەمان لیژنە یان لیژنەیەكی تایبەت بۆ ئەم مەشروعانە دروست بكرێت، متابعەی بكە هەروەكو ئەوەی كە حیسابی بكە كەئەنەما داهاتە، بە عەینی ئیلتزامات كە ئەو پارەی لێ سەرفكراوە بۆ ئەم مەشروعە بە ڕێكوپێكی، ئەگەر خەلەلی تیایە كە خەلەلەكەی هێنا ناوەوە، محاسەبەی بكە هیچ موشكیلەم نیە لەسەر ئەوە.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك اسماعیل فەرمووو.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پرسیارێكی تری ئەوەیە كە مەبەستی ئەو پارانەی كە سەرف كراوە بۆ پرۆژەكان، ئەو پرۆژانە لە كوێ موسادەقەی لەسەر كراوە؟

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر فەرمووو.

بەڕێز ئاشتی هەورامی/ وەزیری سامانە سروشتیەكان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دەتوانی ئەو پرسیارە بكەی كە پرۆژەكانت دۆزیەوە، وەڵامەكانی لە گەڵیایە، ئێستا من باسی یەكێك لە پرۆژەكان ئەگەر بزانم مەسەلەن، پرۆژەی ئاوی دهۆك عەقدی هەیە و وەزارەتی مەعنی سەرپەرشتی لەسەر دەكات و كولفەی هەیە لەوێ.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێزان ئەمە جەلسەی میزانیەیە، جەلسەی ئیستجواب نیە، ئێمە لە ئسوڵی ئیش و كاری پەرلەمانیش دەرچووینە، بەو شكڵە ناكرێت و جواب دەدات و دەچێتە جێی خۆی بە ئیحترام دادەنیشێت، ئەو پرسیارەی كە پێتان قبوڵ نیە، لە لیژنە دەتوانن بكەن و بێت لەگەڵتان دابنیشێت، بەس لێرە مەجال نەما تەواو، كاك اسماعیل فەرمووو.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئایا ژمارەی حیسابی کە منحەی تێدایە بەناوی کێ یە و کێ دەتوانێ، ئیمزای وەرگرتنی پارە بکات؟ وەڵڵاهی کاك حمە سعید نەم بینی، پەیمان عزدالدین دەڵێت بەڕاستی وەڵامەکان زۆر ناڕۆشنن و نازانرێت 5 ملیۆن دۆلارەکە پارەیە یان پرۆژەیە؟ هەرجارە شتێك دەڵێی کە نازانین داهاتە یان نا؟ تکایە چارەسەرێکی بکەن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە لە پرسیار نووسینیش بە ئسولێ بنووسن، نەختێك با ئیحترام هەبێت، وەزیرێکی حکومەتی هەرێمی کوردستانە، ئەم پەرلەمانە سیقەی پێداوەو هاتووە ئیشێکی باشی کردووە، هاتووەتە ئێرە دانیشتووە، پرسیارەکانتان جواب دەداتەوە، نەختێك ئیستفزازی نەبێت رەجائەن، جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز ئاشتی هەورامی/ وەزیری سامانە سروشتیەکان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان من وابزانم دە جار لەم جەلسەیە ڕوونم کردەوە کە چ پارەیە یان پارە نیە؟، هیوادارم ئەم پرسیارە کۆتایی پێ بێنن، چونکە ئەگەر من بەغەڵەت شەرحی دەکەم پێم بڵێ مەسەلەکە چیە، بە نیسبەت منەوە سپی و ڕەشە، ئەوەی کە پارەیە ئەو مەبلەغەیە کە باسمان کرد 1365 ئەوە تەواو، پارە نیە، دوای ئەوە، هەرئەوەیە، ئەوە قەناعەت بووە یان نا؟ بڵێن کێ نەیبیست؟ تکایە هەمووتان ئاگادارن؟ 1356 لەوە زیاتری پارە نیە و ناش بێت، ئەگەر عەقدی تازە هەبێت پارەی ئیزافی دەبێت، تکایە ئەوەی کە تێ نەگەیشتووە پێم بڵێت، سوپاستان دەکەم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر زۆر سوپاس بۆ وەڵامەکانت کەرەمکە بۆ جێگای خۆت، ئەوە تەواو بە نیسبەت ئەو وەزیرەوە خەلاس، ئینجا نۆرەی وەزیری داراییە کە بێت، یەڵڵا با ئەوەش بخوێنێتەوە، کاك اسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو مەشروعانە چین کە بە منحەی نەوت دەکرێن؟ دەبێت بە بێڵ تایبەت بە تەندەر دیاری بکرێن بە مولحەق، وە بە مەشاریعی حکومەت، هەندێ جار حکومەت ئەو مەشروعانە دەکات بە هی خۆی!

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز ئاشتی هەورامی/ وەزیری سامانە سروشتیەکان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

چی بڕیار دەدەن کەیفی خۆتانە، رەئی جەنابتانە، من ئەم مەشروعانە بڕیاری لەسەر نادەم، مەشروعەکان کە حکومەت بڕیاری لەسەر دەدات، وەزارەتی زراعە ئەو مەشروعەی بۆ گرتووە یان وەزارەتی ئاو ئەو مەشروعە لە هەولێر بێت یان لە دهۆك بێت یان خەستەخانەیەك بکرێت یان هەزار خانوو بکرێت بۆ

شەهیدان، ئەوە بڕیارێکی ترە من بەشدار نیم لەو بڕیارە، جا ئەوە پێشنیارە بیکەن بەسەر چاو، من لەگەڵ ئەوەم کە مەشروعێك بکرێت دەبێت یارمەتی میللەت بدات کە حکومەت عادەتەن ناتوانێت بیکات، ئەم پارەیە بۆ ئەوە بەکاربهێندرێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك اسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی ئەوەی ماوە تیکرارە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، جەنابی وەزیر کەرەمکە جێگای خۆت فەرموو، بەڕێز جەنابی وەزیری دارایی کەرەمکە بۆ ئێرە، کاك شێخ بایز فەرموو.

بەڕێز بایز تاڵەبانی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پرسیارەکان چی لێ هات؟ دوایی کۆپیەك بدەن، کاك احمد فەرموو.

بەڕێز احمد سلێمان عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

من دەست خۆشی لە جەنابی وەزیر دەکەم بۆ ئەو ڕوونکردنەوانەی کردی، دەکرێت بڵێم من خۆم مقنع نەبووم بە جوابەکانی، بەڵام دەکرێت لە داهاتوو دا جارێکی تر قسە و باسی لەسەر بکەین، چونکە بەڕاستی جوابەکانی ئەو هەر دەیوت پارە نیە لەوە زیاتر و تەواو و کۆتایی هات و پێنج، چوار، شەش........ .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڕێزدار ئەو بە تەئکید واجبی ئەو ئەوەیە عەقدەکان دەکات شتەکە دەهێنێ پاشان بگەڕێن بەدوایدا، کاك رفیق فەرموو.

بەڕێز د.رفیق صابر قادر :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەزیری سامانە سروشتیەکان گوتی کە ئەو قسەیەی نەکردووەو من تەشویهی هینەکەی ئەو دەکەم لەبەردەم پەرلەماندا، بەڕێزیان گوتی من فەزڵم هەیە وەکو فەزڵی هەبێت،منەتێکی بەسەر حکومەتەوە کرد کە ئەو توانیویەتی ئەو حیسابە بکاتەوە، لەبەرئەوەی کریدێتی هەیە، سیقەی هەیە لەلای حکومەتی بەریتانی، 30 ساڵە هاووڵاتیە کە لەوێ ئیش دەکات، کۆنتۆکە ئەو کردوویەتەوە، لەبەرئەوە ئێمە بۆ ئەوە

لێرە دانەنیشتووین سومعەی خەڵك تەشویە بكەین، ئەگەر بەڕێزیان لەبیریان نەماوە لە پەرلەمان ئەمە تۆمار كراوە، من مەسئولم لە پرسیارەكەی خۆم.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ئەوە تۆمار كراوە، منیش گوێم لێ بووەو بیستووشمە، بەڵام ئەو وتی من فەزڵم هەبوو لە كردنەوەی حیسابەكە، چونكە منیان دەناسی، حیسابەكەی بە ناوی حكومەتەوە كردووە نەك بە ناوی خۆی، گوتی سیقەیان بە من هەبوو من هەوڵم دا حیسابەكەم كردەوە، ئەو وای گوت فەقیرە، كاك زانا فەرموو.

بەڕێز د.زانا رؤوف حمه كريم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من وێڕای سوپاسم بۆ بەڕێز وەزیری سامانە سروشتیەكان و وەزیری دارایی كە زەحمەتیان كێشا، بەس واهەست دەكەم بەشێكی پرسیارەكان ڕەنگە بە تەنها خۆیان نەتوانن وەڵامەكان بدەنەوە، بۆیە من پێشنیار دەكەم و ڕەنگە ژمارەیەكیش لە بەڕێزان لە گەڵ هاوكارانم پشتگیری لە ڕایەكەم بكەن، كە بانگهێشت و داوەتی هەریەكە لەبەڕێزان سەرۆكی ئەنجومەنی وەزیران و جێگری سەرۆكی ئەنجومەنی وەزیران بكەین، بۆ ئەوەی ئەو شتانەی كە پەیوەستن بە هەریەكێك لە وەزیری سامانە سروشتیەكان، وەڵامەكانی لای ئەو نیە یاخود وەزیری دارایی وەڵاممان لە ئەوان دەست كەوێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، وەزیر منەفزە مەسئولی موباشرە لە وەزارەتەكەی خۆی، رەئیس وزەراش و جێگرەكەشی بەقەدەر وەزیر سەریان لێ دەرناچێت، دەتوانن بۆ لیژنەكانی خۆتان وەزیر بانگ بكەن بۆ جارێكی تر، زۆر بە وردی ئەو پرسیارانەی لە مێشكتانە دەخولێتەوە لێی بپرسن، بەدواداچوونی بۆ بكەن، ئەگەر نەگەیشتنە قەناعەت بیهێنن لەناو پەرلەمان خۆمان جارێكی تر بەڕاشكاوی گفتوگۆی لەسەر ئەو بۆچوونانە لەگەڵ دەكەین، بەڵام ئەمە موسائەلە نیە ئێستا، مەسەلەی بودجەیە ئەو پرسیارانەی هەر بەڕێزێك لە ئێوەی بەڕێز باوەڕیتان پێ نیە، وازح نیە بۆتان، وەكو پەرلەمانتارێك دەتوانی دژی دەنگ بدەی، دژی بڕیارەكەی دەنگ بدەی، پاشان بەدواداچوون دەكەی، زۆر سوپاس، بەڕێز جەنابی وەزیر كەرەمكە بۆ وەڵامدانەوەی پرسیارەكان.

بەڕێز بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سوپاس جەنابی سەرۆكی پەرلەمان، سوپاس بۆ ئەندامانی پەرلەمانی بەڕێز بۆ ڕوونكردنەوەكانیان و بۆ ڕەخنەكانیان و بۆ داواكاریەكانیان، سوپاسیان دەكەم، بە نیسبەت ئەوەی كە بودجە دواكەوتووە دەمەوێت جارێكی تر ئەو ڕوونكردنەوەیە بدەم، دیارە دوو عامل هەیە بۆ دواكەوتنی بودجە، یەكەمیان: عاملی ناوخۆیە كە ئەم ساڵ وابووە، دووەمیان: عاملی دەرەوەیە، عاملی ناوخۆییەكە ئەوە بوو كە هەمووتان

دەزانن لە 28 ی مانگ کابینە سوێندی خوار، دووبارەی دەکەمەوە لە 10/28، وە لە دوای ئەوە بە سێ ڕۆژیش عوتڵە بوو لە 11/1 کابینە دەست بەکار بوو و داوای کرد لە هەموو وەزارەتەکان بودجەکانیان بنێرن و ئەو بودجانە موناقەشە بکەن، پێشتریش تەبیعی مەعلومە کە ئەوە چۆن دەکرێت، لەدوای ئەو هەموو موناقەشانەو بە تەئکید ئەو وەختە کە هاتووەتە پێشەوە من پێم وایە وەختێکی باش بووەو لە شوێنی خۆیدا بووە، دووەم هۆکار ئەوەیە کە ئێستا دەرکەوت ئێمە کە دەڵێین دەبێت ڕەقەمەکەی وەزارەتی مالیەی عیراق، ڕەقەمی پێشنیارکراو بەلایەنی کەمەوە بزانین، دیارە کە نەمان دەزانی و هەر جارەی ڕەقەمێکیان دەدا پێمان، ئەویش بەڕەسمی نا، ئاخر جار ئێستا کە هاتووە ئەوەتا فەرقی تێدایە، ئێستا فەرق هەیە لە ڕەقەمەکەیان نموونەتان بۆ دەهێنمەوە، ئەوەتا گەیشتووەتە دەستمان ئێستاکە، دەربارەی بودجەی تەشغیلی بە تایبەتی تەعویزی موزەفین ئەوە زۆرە، ئەم ساڵ زۆرترە، ئەم بەس مووچەی پێشمەرگە کە داخل کراوە 600 ملیار دینارە، لەگەڵ پار فەرقی هەیە، زیادەی خانەنیشینی پێنج مانگی پێشووتر کە 70 هەزار دینار بووە کە لەم ساڵەدا تەحەقق دەکات و ئەمساڵیش حەفتا هەزار دینار بخەرە سەر هەموو مووچەکانی خانەنیشینی، ئەم زیادانەی کە ئێستاکە حیساب کراوە لە میزانیەدا کە دەکەوێتە حەیزی تەنفیزەوە کە ئەویش پێکهاتووە لە پارەی شەهیدان و کەم ئەندامان و ئەوانەی تر کە باسمان کرد، سێیەم/ عەلاوەو تەرفیعی مووەزەفین لە ساڵێك دا چەندی دێتە سەری، زیادەی مووچەی چوار لیوای پێشمەرگە کە ئێستاکە بەس فەرقی زیادەی مووچەکانیان، بێجگە لە پێداویستیەکانیان، چوار لیوایە و کە ئێستا تەشکیل دەبێت، ئەو میلاکانەی کە ئەمساڵ دادەمەزرێن، ئەمانە ڕەنگە هەندێك شتی سەرەکی بن کە ئێستا باسی بکەم، شتی تریش هەیە، ئەوجا دێمە سەر پرسیارەکان، دیارە بە نیسبەت زیندانی سیاسیەوە پرسیار دەکرێت و ئەو پرسیارانە تیکرار دەبێتەوە هەموو جارێك، موتەئەکید بن لە میزانیەی حکومەتی هەرێم دا و 17٪ ی کە بۆ ئێمە دەست نیشان کراوە، هیچ بابێك و هیچ خاڵێکی تێدانیە بەو شێوەیە کە هاتبێت، بەڵام لەسەرووی ئەوەشەوە زیندانی سیاسی پێویستە هاوکاری بکرێن، پێویستە ڕێزیان لێ بگیردرێت، پێویستە ئەوەی کە دەکرێت بۆیان بکرێت، هێشتا هەر کەمە، ئێمە لە حکومەتی هەرێم وامان بە باش زانی ئێستا وەکو منحەیەك سەرف بکرێت، 390 هەزار دینار سەرف بکرێت هەتاوەکو یاسایەکەیان بۆ دەردەچێت، یاخود لە پەرلەمانی کوردستان تەسدیق بکرێت کەوا ئێمە بە پێی یاساکەی حکومەتی عیراق کاربکەین، وە کە 390 هەزاریش دانراوە ئەوە لەبەرئەوەیە کە لە مووچەی شەهیدان دا ئەو مووچەیە مووچەی لە مووچەی شەهیدێك کەمترە، مووچەی شەهیدێك 400 هەزار دینار وەردەگرێت، ئێمە گوتمان با حکومەت وای بە باش دەزانین لە مووچەی شەهیدێك کەمتر بێت مووچەکەی، وە ئەمە هەروەکو گوتم ئەمە هەتاوەکو ئەو وەختەیە کە یا پەرلەمانی بەڕێز لەسەری موسادەقە دەکات بە یاسای ژمارە 4 ی عیراق پەسەند بکەین لە پەرلەمان ئیمە ئیشی لەسەر بکەین، وەیاخود یاسایەکی تازە دەربچێت و بۆ مەعلوماتی جەنابیشتان ئێمە ئەو پارەیەمان تەوزیع کردووە، کە وەجبەی یەکەمیشمان بۆ هاتووە تەوزیعمان کردووە، بەردەوامیشین ئێستا لەسەر تەوزیع کردن، وە هەر وەجبەیەکی تر کەئیسپات ببێت کە

ئەوانە زیندانی سیاسین ئێمە بەردەوام دەبین لەسەر سەرفکردنی، هەر بڕێکیش کە پەرلەمانی کوردستان لەسەری بڕیاری دا ئێمە مولزەم دەبین بە ئەوەوە کە سەرفی بکەین بۆیان، ئەمەش وەکو عیراق بێت، دووەم: ئەو ژمارەی لەمیلاك دا دانراوە تەنها ژمارەی فعلی فەرمانبەرانە، ئەوە خانەنیشینی تیا نیە، وە خانەنیشینیش مەوجودە هەرکەسێك ئەگەر بشتانەوێ دەتوانین بە جەداول بداتان دەینێ، شەهیدی تیا نیە، کەم ئەندامی تیا نیە، هەندێك لە مووچەی تۆڕی شەبەکەی حیمایەی ئیجتماعی، هەندێك پرسیار کرا، کەوا لەسەر شەفافیەت، بەڕای ئێمە بودجەکە زۆر شەفافە، ئەم بودجەیە خەملێنراوە، عیبرەت لە جێ بەجێ کردنی بودجەکە دایە، ئەوەش دوای ئەوەی کە بودجەکە موسادەقە دەکرێت پەرلەمانی بەڕێز لەڕێگای لیژنەی نەزاهەوە، لەڕێگای دیوانی چاودێری داراییەوە، کە ئومێدەوارین ئەو دیوانە زوو تەفعیل بکرێت، یەك بگرێتەوەو پێشمان وایە کە ئەو ماوەیەی کە بۆی دانراوە، زۆر زۆرە، هەرچەندە پەرلەمانی بەڕێز خۆیان باسی ئەوەیان کردووە کە انشاالله بەم زووانە تەفعیل دەکرێت و دادەمەزرێت، لە ڕێگای ئەوانەوە دەتوانن بەدواداچوون بۆ جێ بەجێ کردنی ئەو شەفافیەتە بکەن و ببینن ئایا شەفافە و بە شەفافی سەرف دەکرێت؟ وە یاخود نا؟ ئیجرائات ئەو وەختە دەکرێت، بە نیسبەت 90 ملیار دینارەوە بۆ حیزبەکان دانراوە، فعلەن ئەوە دانراوەو ئەوە بووە کە یەکێکە لە ئەبوابی یاساکەو هاتووەتە بەردەستی جەنابتان و ئێوەن کە بڕیاری لەسەر دەدەن، ئەگەر هەر تەجاوزێك لەسەر ئەوە بکرێت، ئەوە دیوانی چاودێریە و گوتمان لەمەودوا موراقەبەی دەکات و دەزانێ، باسی دارایی (س) و(هـ) دەکرێت، دوو دارایی بەڕاستی ئەوە دارایی س و بەڵێ وایە، بەڵام فەرموون ئەوە ئێمە مانگێکە داوامان کردووە لە پەرلەمانی بەڕێز بێن ئیقراری یاسای وەزارەتەکەمان بکەن، چونکە ئەو هەیکەلەی ئێستا دروست دەبێت لە نەتیجەی توحیدی ئەم دوو وەزارەتەیە و زۆر جیاوازە لەگەڵ جاران، لە سلێمانی بە نەوعێکە و لە هەولێر بە نەوعێکی ترە، هەردووکیشی ئێستا بێی بە پەلە تەوحیدی بکەی دەبێت یاسایەکت لەبەردەست دابێت، ئێمە بۆیە پەلەمان کرد لە یاساکە و ناردمان، بۆ مەعلوماتی بەڕێزیشتان ئێمە یەك میزانیەین و یەك خیتابین و یەك تەعلیماتین، لە یەك شوێنەوە تەعلیمات ئێستا دەردەچێت، هەموو شتێکیش لە یەك شوێنەوە دەردەچێت، بەڵام هەیکەلەکان ماون، ئە هەیکەلانەی کە دەڵێن دەفەرموون فعلەن ئەوە ماوە، بەس بۆ نەمانی ئەو هەیکەلانە و بۆ ئەوەی ئەو (د) و (س)ە نەمێنێت تکام وایە لوتف بفەرموون ئەم یاسایەمان بۆ جێ بە جێ بکەن، بە نیسبەت ئەو پڕۆژانەوە کە باس دەکرێت، تەدویرە منەوەرەکانی بۆ کوێ ڕۆیشتووە؟ چی بەسەر هاتووە؟ دیارە یاسا داراییەکان باس لەوە دەکەن کە سەری ساڵ بێت و پڕۆژەکان ئەو حیساباتانەیان سفر دەبێتەوە، بەڵام ئەوە مەعنای ئەوە نیە پارەکەی دەڕوات و دەخورێت و نامێنێت، بۆ کوێ چوو پارەکەی؟ پارەکەی خورا! نەخێر پارەکەی لە مەشاریعی پڕۆژەی تردا سەرف دەکرێت، من پرسیار دەکەم ئەی باشە خۆ مەسرەفی عەقاری پارەکەی لە کوێ سەرف دەکرێت؟ مەسرەفی زراعی پارەکەی لە کوێ سەرف دەکرێت؟ ئەمانە یەعنی بۆ نموونە دەیهێنمەوە، بە نیسبەت داهاتەوە کە باس لەوە دەکرێت کە داهاتەکە چی لێ دێت؟، پێشەکی من ئومێدەوارم پەرلەمانی بەڕێز ئەوەمان کە

پارەكەش هەر داوامان كردوو ئەمساڵیش ئومێدەوارین ئەوەمان بۆ تەحدید بكەن، ئایا گومرگ بەس بە تەنها داهاتی هەرێمە؟ وە یاخود ئەوانی تریش داهاتی فیدراڵە؟ ئەمانە لەو حاڵەتانە كە جیا كرایەوە دەبێت دیفاعی لێ بكرێت، چونكە ئەوان بەبێ قەید و شەرت، ئەمە ئەوە نیە كە ئێمە محاوەلەمان نەكردبێت، بۆ مەعلوماتی جەنابتان، ئێمە بەبەردەوام وەفدمان لەوێیە، مونەسقمان هەیە لەوێیەو جەنابی كاك علی احسان بەردەوام لەگەڵیاندا ئیش دەكات، بەڵام ئەوان كە میزانیەی موراجەعە دەچێتە ئەوێ، ساڵانە ئەوان بێ میزانی موراجەعە پارە نادەن بە ئێمە، ئەو داهاتانەش كە تەحدید كراون، هەتاوەكو ئێستا و تا ساڵی 2008یش لێمانیان بڕیوە، وە هی 2009یش، ئێستا دیوانی رەقابەی مالی عیراق لەگەڵ دیوانی رەقابەی مالی سلێمانی و هەولێر لەتەنسیق دان و تەنسیقی ئیراداتەكان دەكەن، من ئەمەم زۆرجاریش تەئكید كردەوە، ئەو ئیراداتانە بۆ ئەوەی ئەگەر زیادی هەیە، ئەوا دەبێت بۆمان بگێڕنەوە، ئەگەر كەمیش بێت، ئەوا دەبێت زیاترمان لێ ببڕن، ئەوە بۆ خۆیان، بۆ ئەوەی فعلەن بزانن ئەوە ڕاستە یان نا؟ تەدقیقی تێدا دەكەنەوە، باسی خەستەخانەی شۆڕش كرا، بەڕاستی خەستەخانەی شۆڕش جەنابتان دەتوانن لەڕێگای لیجانەكانتانەوە تەئكید بكەنەوە، خەستەخانەی شۆڕش لە وەزارەتی پێشمەرگە هەموو مەسروفاتی لەوێوە وەردەگیردرێت، وە وەزارەتی پێشمەرگەش وەزارەتێكی ڕەسمیە، وە لە نەتیجەی بەدواداچوون دەردەكەوێت، ئەندامێكی بەڕێز باسی ئەوەی كرد كە مەوزوعی نەوت كە دەدرێت بە ماڵان گوایە 40 هەزار دینار وەردەگرین، ئەو پارەیە لە كوێیە؟ دیارە ئەو خوشكە یان ئەو پرسیارەی كرد، ئەوە نازانێ ئێمە هەموو بەرمیلێك نەوت كە دەهێنین لە ئێران و لە توركمانستانەوە بووە بە 160 هەزار دینار دەیهێنین، وە هەموو بەرمیلێك نەوت 120 هەزار دینار حكومەت دەعمی دەكات بۆ هاووڵاتی، ئەو نەوتەی كە بە ئێمە دەدرێت لە حكومەتی عیراق و كە دێت و دەگاتە دەستی ئێمە نیهائیەن بەشی هیچ پارێزگایەك لە پارێزگاكانی هەولێر و سلێمانی و دهۆك ناكات لەگەڵ گەرمیانیش، ئەی ئەوانە هەمووی بێجگە لەوەی كە دەعمیش دەكەین، بێجگە لەو پارەیەی كە وەری دەگرین، یەكێك لە بەڕێزەكان باسی لە موخەسەساتی ئیستسنائی كرد، موخەسەساتی ئیستسنائی ئەو موخەسەساتەیە كە ناوی لە موخەسەساتەكاندا نیە، وە ئێستا ئەندامانی پەرلەمان و وەزیرەكان و پلە تایبەتەكان وەری دەگرن، بۆ ئەوەی جەنابتان بزانن، ئەوەیە هەموومان ئێمەش وئێوەیش و هەموو پلە تایبەتەكانیش ئەوەی ئەو موخەسەساتە وەردەگرین ناوی موخەسەساتی ئیستسنائیە، وە لە عیراقیش دا هەر وایە، باس لە دەسەڵاتی وەزیرەكان دەكرێت كە 250 ملیۆن دینارە، وە زۆرەو چۆن دەبێت ئەوەندە؟ ئەو 250 ملیۆن دینارە بۆ موسادەقەیە، ئەوە بۆ ئەوە نیە یەكسەر وەزیر بێت و بڵێت ها سەرفی بكەن و بیبەنەوە، بە پێی یاساو ڕێنماییەكان، هەرچی یاساو ڕێنماییەكانی دەبێت تێدا بێت ئەوجا سەرف دەكرێت، ڕاپۆرتی دیوانی چاودێری دارایی بە نیسبەت 43 ملیار دینارەوە كە لە سلێمانی هاتووە باس لەوە دەكات كەوا قەرز و سلفە و ئەوانە هەمووی لای خەڵكە و پارەش لەلای خەڵكە، دەمەوێت ئەوە ڕوون بكەمەوە كە ئەو بڕە پارەیە پێكهاتووە لەو سلفانەی كە تەسویە نەكراوە، بۆ ساڵەكانی سەرەتای دروست بوونی حكومەت دەگەڕێتەوە،

وە تا ساڵی 2008، وە ئێستا زۆربەی زۆری وەرگیراوەتەوە، بەشێکی تری سلفەی زەواج و عەقاریە کە خۆی سروشتی درێژخایەنە ئەو سلفانە، لە ساڵێك زیاتر فەرمانبەران دەیداتەوە، درێژ خایەنە، لە ساڵێك زیاتر فەرمانبەران دەیداتەوە، هەندێکیشی دواکەوتووە لەوانە قیستی وازهێنانە، هەندێك قست هەیە بۆ نموونە کابرا سلفەی زەواجی لەسەرە، یان هی عەقاری لەسەرە، هەر شتێك لەو بابەتانە و وازی هێناوە ڕۆیشتووە، ئەوانە کەفیلیان هەیە و یاخود هەندێکیان لە مەحکەمە حاکمە و ئیجرائاتی قانونی و ئسوڵی هەیە، هەندێك باجیان لەسەرە و باجەکەنیان دەدەن، ئەوانەی باجەکانیان نەداوە ئێستا ئەوانە هەر هەمووی ئێمە موعامەلاتەکانیانمان ڕاگرتووە، ناتوانن هیچ موعامەلەیەك بکەن، ئەگەر مولزەم نەبن، ئەگەر موراجەعەتی باجەکانیان نەکەن، هەتا ئەو زەریبانە نەدەن، حیساباتی خیتامی لێرە پێشنیاز دەکەین لە پەرلەمانی بەڕێز تەعدیل کردنی ماددەی 80ی سیستەمی ناوخۆی پەرلەمان کە داوای حیساباتی کۆتایی دەکات لەگەڵ بودجەی خەملێنراو، لە کاتێك دا دەبێت مانگی 10ی هەموو ساڵێك بودجە بنێردرێت، چۆن دەتوانرێت حیساباتی خیتامی کە سەرەتایەکەی لە 12/31 تەواو دەبێت و نیهایەتەکەی لە 3/31 ساڵی دواتر، وە لە مانگی 10 بنێردرێت، چونکە حیسابی خیتامی داهاتی مەساریفی فعلی ئەو ساڵەی تیا دەردەکەوێت، وە تەسویاتی لەسەر دەکرێت، بەڕاستی من بە نیسبەت حیساباتی خیتامیەوە شتێکی ترم هەیە، دیار بوو لە تەقریرەکەشدا هاتبوو تکام وایە ئەوەی کە هاتووە و دەڵێت لە 4/15 دا بە پێی قانونی ئیدارەی مالی ئەو تەئریخە دابنێن، چونکە دەبێت وابێت، هەلی کار بەڕای ئێمە خودی بۆ بودجەکە خۆی بە تایبەت پرۆژە سەرمایەدارەکان هەلی کار دەڕەخسێنن بۆ هاوولاتیان، بە هەموو توێژەکانیەوە لەگەڵ ئەوەشدا تەبیعی10 هەزار میلاکمان ئێستا داناوە بۆ دامەزراندن، عەجزی موخەتەت ئێمە دڵنیاتان دەکەینەوە کە داهاتی فیدراڵی کە لە کوردستان وەردەگیردرێت دەبێت بنێردرێت بۆ حکومەتی مەرکەزی، بۆ بەغدا، ئێستا دیوانی چاودێری دارایی کە کاری تێدا دەکات، هەروەکو پێشریش گوتم هەتا 2008/12/31 هەموو ئەو داهاتانەمان لێ وەرگیراوە و دیارە گەڕاومەتەوە جارێکی تر، بۆیە ئەو داهاتە بەراورد ناکرێت لەگەڵ خەرجی هەرێم، بەڵکو خەرجی و تەمویلی فیدراڵی بەراورد دەکرێت، ئەو عەجزە دەردەکەوێت و لە بودجەش دا دیاری کراوە، ئەگەر عیراق پارەی پێشمەرگەی نەدا ئەوا ناچارین تەخفیزی بودجەکە بکەین، ئەو هەیکەلەی کە ئێستا بودجەی تێدا تەنزیم دەکرێ دەست نیشانامان کردووەو هاتووە بۆ بەڕێزتان، ئەمە یەعنی ئەوە نەبێت ئێمە لەخۆمانەوە ئەمەمان دانابێت، ئەمە ڕێکخراوێك بۆ عیراقی داناوە، وە ئیعتماد کراوە لەلایەن مەجلسی مەعایری محاسەبەی حکومی، بۆیە هەندێك برادەر حەق نیە بەو شێوەیە باسی ئەو نەمازجانە و باسی ئەو بودجەیە بکەن کە بەو شێوەیە هاتووە، ئێمە وەکو بەغدا تەعامولمان کردووە، ئەوە شتێکی قانونی و ئسوڵیە، ئەو پارانەی بۆ مەسرەفی سناعی و زراعی دنراون مەرج نیە قەرزی پێ بدرێت، بەو کەسانەی لەو بوارە دا کاردەکەن، بەڵکو لەگەڵ چەند بانکێکی کەرتی تایبەت ڕێککەوتووین کە ئەوان قەرزەکە دەدەن و ئێمەش بەو تەرخان کراوە دەعمی سعری فائیدە دەکەین، وە دەفعی دەکەین بۆ ئەو بانکانە، دیارە زۆر باس لە منەح و ئیعانات و مەسروفاتی ئوخرا کراوە، دەمەوێت

حەقیقەتی ئەم حیساباتانەتان بۆ باس بکەم، بەڕاستی ئەم حیساباتانە کە ئێستا بەم شێوەیە باسی دەکەن بەڕێزتان لە 10٪ی لادەن و 7٪ی ببەنەوە، بەڕاستی ئەمە من نازانم جەنابتان دیراسەتان کردووە؟ حەزدەکەم، انشاللە من سەهوم، داوای لێ بوردن دەکەم مەعنای ئەوە نیە بەڕێزتان ئەوەتان نەکردووە، بەڵام پێم وایە دیراسەکە کراوە، جارێ یەکەم: بە نیسبەت ئیعاناتەوە کە 399 ملیار دینار ڕێژەکەی 3,49 یە، حەزدەکەم بزانن کە فەرقی پارەی خەرجیەکان و داهاتەکانە کە هاتووەتە ئەم ئەبوابانەوە، مەسەلەن، میزانیەی کارەبا، کە دائیمەن دەڵێن ئیرادی میزانیەی کارەبا لە کوێیە؟ ئەی بۆ ئەوەندە کەمە، ئەی بۆ خۆی لە کوێیە؟ خۆی تەبیعەتی ئەو حیسابانە کارەبا حیساباتی تایبەتی خۆی هەیە، حیسابی ربح و ئەرباح و خەسائیری هەیە، ئەو حیساباتە جیاوازە لەگەڵ ئەو حیساباتەی کە ئێمە ئێستا لە حکومەت بە عام وەری دەگرین، وە پێویست دەکات ئەو حیساباتە کە تەبعێکی خاسی هەیە ئیراد و مەسروفاتی لەلای خۆی بێت، بۆیە ئێمە هاتووین، یەکەم: داهاتەکەیمان حیساب کردووە، وە خەرجیەکەیشمان حیساب کردووە، فەرقەکەیمان هێناوە و دامان ناوە لە ئیعانات دا، وە هاکەزا وەکو بانکەکان، بە هەمان شێوەیە لە بانکەکان، مەسەلەن فەرقی میزانیەی کارەبا، خەرجیان 324 و داهاتیان 145 ەو فەرقەکەی 179یە، ئەوە بە ملیارە تەبیعی، فەرقی بانکەکان خەرجی 87 ەو داهاتیان 46 ەو فەرقەکەی 41 ملیارە، میزانیەی دابەشکردنی نەوت، تەبیعی ئەوەی کە لە دائیرەکان تەبیعی خەرجی 594 و داهات 525 ەو فەرقەکەی 69 یە، میزانیەی مەتار کە باس دەکرا زۆر خەرجیەکانیان 85 ەو داهاتەکانیان 35 ەو ئیعاناتی زراعی کە مەجموعەکەی دەکاتە 399 ئەگەر کەسرێکی فەرق تیا هەبێت دیارە من کەسرەکانم نەختێك بە نەزەر ئیعتیبار وەرنەگرتووە، بەڵام نیسبەکەی 3,49 یە تەبیعی، لەبەرئەوە تەماشا دەکەی ئیعانات لەناو ئەم ئیعاناتەدا شتی شەخسی نیە، کە ئێمە وەکو وەزارەتی مالیە بە شێوەی شەخسی بیدەین بە فلان و بیدەین بە فلان...، ئەوە حیساباتەکەیە و ئەوەش بۆ ئەوەی بەڕێز کە ڕوونم کردەوە، وە تەبیعەتی ئەو حیساباتانە وایە، ئەمە یاسایە، یەعنی ئەمە شتێکە موتەبەعە، لە هەموو شوێنێك ئەمە موتەبەعە، ئەوە نەبێت ئێمە هاتووین و ئەمەمان دروست کردبێت، بە نیسبەت منحەوە کە 431 ملیارە، 2,26 ٪ تەبیعی لێرەدا میزانیەی شارەوانیەکانی تێدایە، بەلەدیە و بەلەدیاتیشی تێدایە، خەرجیەکانیان 375 ەو داهاتەکان 45 ەو فەرقەکەیان 330یە، بودجەی مونەزەماتی عیلمی و سەقافی و مونەزەماتی ئوخرا 101 ملیاری تێدایە، مەنافعی ئیجتماعی کە 180 ملیارە ڕێژەکەی 1,58 ەو 133ی تەبەروعات وئیعاناتە کە ئێستا دێم ئەوەش شەرح دەکەم، 45ی هی شەبەکەی حیمایەی ئیجتماعیە، 1٪ی ڕەواتبی عەمەل و زەمانە، وە ئەمانەش پێکهاتوون لە مووچەی سوجەنای سیاسی، شەلەلی دەماغ، کەم ئەندامان، چاودێری خێزان، (پ ـ م ـ ی) کەم ئەندام، کەڕولاڵ، کورتەباڵا، تالاسیما، ڕیزلێنان، فەنانین، سەحەفیین، وەرزشکاران، مەسروفاتی ئەخرا کە 683 ملیار کە 5,98 ٪ ئەمە 350 ملیاری بۆ ئیحتیاتی وەزارەتی داراییە، 120 ملیاری ئەو بەعساتەیە کەوا لە ئەنجومەنی وەزیران کە بۆ ئەوە دانراوە بۆ زەمالات و ئەوە، نەوەد ملیاری تەخسیسی ئەحزابەکانە کە هاتووە لە وەزارەتی دارایی، 61 ملیاری دەرماڵەی قوتابیان و خوێندکارانە، ئەگەر 404

ملیار بودجەی وەزارەتی دارایی، یەعنی ئەو 350 یە زائیدەن 90 تەنها ئەم دووانەیە لەناو بودجەی وەزارەتی دارایی دایە، لەم حاڵەتەدا تەبیعی ئەگەر بێتو خولاسەکە لێ بدەینەوە 390 ئیعانات و 431 منح و 179 مەنافعی ئیجتماعی و 621 مەسروفاتی ئوخرا دەکاتە (ترلیۆنێك و شەش سەد و سی) 20٪ی تەبعەن ڕێژەکەی و بودجەکە 1,693 یە و ڕێژەکەش 21,47 ە، بەڵام لەمەدا ئەگەر وەزارەتی دارایی بێی (دوو ترلیۆن و دوو سەد و شەستەکە)ی کە باسی 1,822 ی جاریە و 438 ختەیە، ئەو 1210یەی کەوا ئێستا باسمان کرد، ئەوەی کە ئەگەر بێتو لەوەی کە گوتوومانەلە ئیعانات و لە منح و لەمەسروفات و ئەوەی کە عیلاقەی بە ئێمەوە نیە و لەوێیە، بودجە دەمێنێتەوە (یەك ترلیۆن و پەنجا) وە نیسبەتەکەی وەزارەتی مالیە دەبێتە 10,5، ئەوە لە کاتێکە کە لەبیرمان نەچێت ، تەبیعی مووچەی تەقاعودیش هەر لەلای ئێمەیە و لە وەزارەت داراییە، دەسەڵات دابەزاندن بە پێی وەزارەتەکان و وەزیرە بەڕێزەکان دەسەڵاتی وەزارەتیان هەیە، وەزیرێك دەسەڵاتی دراوەتێ بە پێی پێویستی وەزارەتەکەیان، تەبیعی سروشتی هەر وەزارەتێك چۆن بێت، تەبیعەتی وەزارەتەکە چۆن بێت، دەسەڵاتەکانیش بەو شێوەیە دەبێت، بەپێی یاسای بودجە دەبێت حسەی قەرز و منحە 17٪ بێت، بۆ کوردستان، بەڵام سەرنج لە بودجەی 2010ی عیراق بدەین، دەڵێت ئەمساڵ ئەگەر هەبێت بەکاری دەهێنین بۆ داپۆشینی عەجزی بودجەی عیراق، بۆیە ئەگەر وابێت ئێمە بەشمان نابێت، من ئەو پرسیارانەی کە تەقریبەن عام بوو باسم کرد، بەڕاستی ڕوون کردنەوەشم لەسەری دا کە هیوادارم بۆ ئێوەی بەڕێزیش ڕوونکردنەوەکانم ڕوون بێت، من نازانم جەنابی کوێستان خان شتێکی بۆ من نووسی بوو، پرسیارێکە دیارە پەیوەندی بە نەوتەوە هەیە، نازانم وەڵامەکانت وەرگرتووەتەوە یاخود بیخوێنمەوە، من لێرەدا ئەمەوێت هەروەکو خۆشتان و جەنابیشتان گوێتان لێی بوو، ئەمە مەعنای ئەوە نیە من لە بەعزێك شت ڕادەکەم، نەخێر من نەڕادەکەم و مەسئولیەتم هەیە لە ناو ئەم حکومەتە و مەسئولم و لەمەودواش هەر شتێك بێتە لای من مەسئولم بەرامبەر بەوەی کە باسی بکەم، بەڵام جەنابتان دەزانن من وەزیری هەرێم بووم بۆ کاروباری دارایی، ئێستاش وەزیری داراییم، وە ئێستا و لەمەودوا هەر مەوزوعێك عیلاقەی هەبێت بە نەوتەوە، ئەوە بە پێی بڕیارەکەی بەڕێزتان کە بەڕێزتان داوتانە کە وەزیری دارایی ئەندامە لەو لیژنەیە، مەفروزە من مەسئولیەتم هەبێت لەناو ئەو لیژنەیە، بۆیە من بەو دائیمەن دەمگوت کە دەشم گوت ئاگام لێی نەبووە، کە فعلەن ئاگام لێی نەبووە، ئێستاش جەنابی بەڕاستی هەموو شتەکانی ڕوون کردەوە، پێویست ناکات ئەو پرسیارانەی کە لە من کرابوو دەربارەی ئەو مەوزوعە وەڵامی بدەمەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس جەنابی وەزیر فەرموو بۆ جێگای خۆت کەرەمکە، ئەمە ئیستجواب نیە، ئەوەندە جوابی پێ بوو، تکایە ئەگەر قبوڵی ناکەن دژی ڕاپۆرتەکەی دەنگ بدەن، تەواو، برای من ئەمە حیزبی نیە، ئاگات لە قسەی خۆت بێت، رجائەن پاشان بانگی بکەنە لیژنەکەتان و لێی بپرسن، جەنابی وەزیر لە شوێنی خۆت

جوابی ئەو نامەیە بدەرەوە تکایە، مادام بە نووسرا و هەیە و درایە دەستت، پێشتریش لە لاتان بووە جوابی بدەرەوە.

بەڕێز بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە نیسبەتی ئەوەی کە باسی ئەوە دەکەن کە 1566 ئەفسەر لە وەزارەتەکانی ناوخۆ و (پ ـ م) و فەرماندەیی گشتی و ئاسایشی سنوور مەعاشیان نەماوەو نان بڕاو کراون، ئێستا مەعاش وەرناگرن، بەڕاستی ئەمە دەبێت لەو وەزارەتانە لە خۆیان بپرسن کەوا لەلای منەوە هیچ ئەمرێکم دەرنەکردووە کە فلانم فەسڵ کردبێ و وە فلانم لادابێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کە راتبێك قەتع دەبێت بە ئەمر بۆتان دێت؟

بەڕێز باییز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بچێتە ئەو وەزارەتانە و بزانێ ئایا پارەکانیان خوراوە وەکو خۆیان جەنابیان دەڵێن یاخود پارەکانیان چی لێ هاتووە؟ بەڵام ئایا ئەم پارانە دەخورێت؟ ناخورێت، ئەمانە عادەتەن هەر مەعاشێك کە وەرنەگیردرێت دەبێت بە غیر مەتروح هەتاوەکو چەند مانگێك یان تەرح دەکرێت لە پشتی قائیمەکە یان بە ئەمانەت وەردەگیردرێت، ئەوە ئسوڵەکەیەتی، مەسئولینی کارەبا دەڵێن 150 ملیۆن داهاتمان بۆ ساڵی ڕابردوو بووە، کەچی جەنابتان نووسیوتانە 50 زائیدەن.....؟ ، ئێستا ئێمە بە 145 ملیار دینار خۆم خوێندمەوە ئێستا، ئەوەی ....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك زانا فەرموو.

بەڕێز احمد سلیمان عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی جەنابی وەزیر باسی کرد، من نازانم لای ئێمە یان رەقەمەکان غەڵەتن، یان ئەو رەقەمانەی کە ئەو خوێندەیەوە لەگەڵ هی لای ئێمە تێك ناکاتەوە؟ ئەوە یەك، ئەوەی کە جەنابتان خوێندتانەوە لەسەر مەسەلەی داهاتی کارەبا، ئەو رەقەمەی کە جەنابت خوێندتەوە لەگەڵ ئەو رەقەمەی کە لای ئێمە هەیە تێك ناکاتەوە؟ دووەم: بە چ قانونێك جەنابیان ئەو تەرح و تەقسیمەیان کرد؟ ئەو داهاتەیان لەگەڵ سەرفیاتەکە لێك دەرکرد، موجمەلیان دا بە ئێمە؟ قانونێکیان لەبەر دەستە؟ سوپاستان دەکەم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەڵێ دیارە قانونی موئەسەسەی كارەبا هەیە و با بفەرموویێت جەنابی تەماشای بكات، ئەوە یەك، دیارە ئەو دەرەجەی 48 ە (أ)ە ئەوە عیلاقەی بە وەزیر و پلەی وەزیـرەوە هەیـە، بـەڵام حەفتاكـە مـدیر عامـە، ئـەوە هەرسێ پرسیارەكەیە، دەمێنێتەوە، ئەو ملیار و چوار سەدەی كە باست كرد، كە دیـار نیـە، بەڕاسـتی ئەمـە پارەی (OPC)، (نفط مقابل غـذاء) پـارەی (OPC)، ئەمـە شـەش سـەد و دوو ملیـۆن دۆلاری هـاتووە بـۆ سلێمانی و حەوت سەد و نەوەد و هەشتی لە هەولێرە، هەركەسێك دەیەوێت دەتوانێ بفەرموویێت تەماشـای حیساباتی 602 ملیۆنەكە بكات و لە هەولێریش 798 ملیۆنەكە بكات، وە هـەر دوو حیسـابەكە و هـەردوو رەقەمەكە لـەلای دیـوانی رەقابـەی مـالی لـە بەغـدا هەیـە و بەدواداچـوونی بـۆ كـراوە، ئـەوانیش ئیتلاعیـان لەسەر ئەو مەبلەغـە كـردووە و هـەتا پەرلـەمانی بـەڕێزیش دەتوانێـت بینێرێـت و تەماشـای ئـەو مەزوعـە بكات، پارەكە نەخورا، ئەگەر ئێسا ئێمە لە عیراق دا كە پێمان گوتووە فەرموون هەمانە و ئاوایە، خـۆ ئێمـە ناتوانین كاری ئەو بكـەین، بـەڵام ئەگـەر ئـەم مەوزوعـە بگەڕایـەوە بەغـدا پـارەی (OPC) هـەبێت 17٪ی بدرابایە حكومەتی هەرێم، كاكە وەرگیراوە و تەسبیت كـراوە، (ئەتدەمـەوە باوكەكـەم بـەخوا نایبـەم)، بـرام تەسبیت كراوەو تەدقیقیش كراوە.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك حمە سعید فەرموو.

بەڕێز حمە سعید حمە علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

یەكەم: پرسیاری زۆ رجدی داهاتی داخلی بوو، كە سەیرمانەكرد لە قائیمەكە، فۆرمەكە زۆر كەمەو وەڵامـی نەدایەوە، دووەم: باسی یاسای وەزارەتی كرد و مەسئولیەتی خستە ئەستۆی پەرلەمان، پێمـان نەگەیشـتووە، سـێیەم: بـەڕێزی ئـەو تـەرح و جەمعـەی كـرد بـەس ئـەوەی لـەم فۆرمـەی خۆیانـە باسـی ئیعانـات و مـنح و مەنافعی ئیجتماعی و مەسارفی ئوخرا دەكات نیوەی ئەو قسانە.......... .

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك محمد ئیستجواب نیە، سوئالتان كرد جوابی دانەوە، بە قسەكانی قەناعـەتتان نیـە پاشـان بـانگی بكـەن، رجائەن با بچینە سەر مەوزوعێكی تر، كوڕە كاكی من، برای من، جەنابت قەناعەتت بە وەڵامەكانی بـەڕێز جەنابی وەزیر نیە، تەواو، قەناعەتت نیە، برای تر هەیە و خوشكی تر هەیە قەناعەتیان نیە، پاشان بانگی بكەنە لیژنەكە و لەگەڵی دابنیشن، قەناعەتتان نەبوو ئەوجا تەحقیقی تر دەكەین، بـەڵام ئێسـتا مەسـەلەی بودجەیە و میزانیەیە، پرسیار كرا و وەڵامی دایەوە، من لەگەڵتم منیش قەناعـەتم بـە هەنـدێك شـت نیـە، جەنابیشت قەناعەتت پێی نیە، برای تریش هەیە، هەروەختێك بتانەوێ دەتـوانن بـانگی بكـەن، بـەس دوو ڕۆژ پێشتر بێت، كەرەمكە كاك عمر.

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاء الدین:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

یەك پرسیاری زۆر جەوهەری عەرز دەكەم، پرسیار لەو نیە، لە جەنابتە، لەبەر چاوی ئێمە بەڕێز وەزیری سامانە سروشتیەكان هەندێ وەڵامی ئیحالە كرد بۆ بەڕێز جەنابی وەزیری دارایی، لەبەرچاوی ئێمە ئەویش نەفی ئەوەی كرد كە بەرپرس بێت لێی، پرسیارەكە لە بەڕێزتان دەكەم كە لە هەموومانەوە هەیە وەكو پەرلەمان ئەو پرسیارانە ئاڕاستەی كێ بكەین؟ بۆ ئەوەی برە پارانە ڕۆشن بێتەوە بۆ پەرلەمان؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

ئەوەڵەن زۆر وازحە، سوپاس بۆ ئەو پرسیارە، ئەو بەڕێزەی كە ئەو وەزعەی قەناعەتی پێی نیە، حەقی خۆیەتی دەنگ نەدات بۆ پرۆژەكەی، ئەوە یەك، دوای ئەوە حەقی ئێوەیە بانگی بكەنە لیژنەی دارایی و لیژنەی نەزاهە، ئەو گفتوگۆیە بە دووروودرێژی باسی لەگەڵ دەكەن، جەنابی وەزیری پلاندانان كەرەمكە بۆ وتارەكەت فەرموو.

بەڕێز علی سندی/ وەزیری پلاندانان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان

بەڕێز جەنابی سەرۆكی پەرلەمان.

بەڕێز جەنابی جێگری سەرۆكی پەرلەمان.

بە حەقەت پێش ئەوەی داخلی شتێك بم، دوو پرسیارم هەیە لە جەنابتان ئەگەر بۆم تەوزیح بكەن، چونكە ئێمە ئەوە سێ ڕۆژە حاڵمان ئا ئاوایە كە هەموو بەڕێزان لە ئەندامانی پەرلەمان قسەیان دەكرد، ئێمە بۆمان نەبوو موقاتەعەیان بكەین، نازانم كە ئێمە قسە دەكەین ئەمە واردە، ئەگەر ببایە با حیسابی ئەوە بكەن، ئەمە یەك، دووەم: بەڕاستی زۆر شت هەیە كە لە خیلالی ئەو 30 ڕۆژەی ڕابردوو وئەو ماوەیەی ڕابردوو لیجانەكان لەگەڵ وەزیرەكان دانیشتوون، زۆر شتی وای تێدایە، من هیچ مانعم نیە، زۆربەیان وەڵامەكەیان هەیە، ئەگەر زەحمەت نەبێت جەنابتان بەس ڕێنمایی بكەن بۆ ئەوەی كە دەست پێ بكەم.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

ئەوەندە پرسیاری كە وەرت گرتووە و گوێت لێ بووە لەو بەڕێزانە وەڵامی بدەرەوە، پاشان ڕوون كردنەوەت هەیە، دوایی دەچیتە جێگای خۆت دادەنیشیت، موقاتەعە نیە تەواو.

بەڕێز علی سندی/ وەزیری پلاندانان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەڕێزان، پێشەكی سوپاسی هەموو بەڕێزتان دەكەم بۆ ئەو هەموو تێبینیە بە نرخانەی كە لەناو قسەكاندا هەبووە، هەروەها بە دەرفەت دەزانم پیرۆزبایی لەو خوشك و برایانە دەكەم كە بۆیەكەم جار لە پەرلەمان

دەست بەكاربوونە، هەروەها بە دەرفەتی دەزانم كە ئیفتخار بەوە بكەم و شانازی بە ئەوە بكەم كە لەم هۆڵە ئامادەبم كە ئەمە وابزانم دەیەمین جارە یان یانزەمین جارە بودجەی حكومەتی هەرێمی كوردستان تێیدا موناقەشە دەكرێت، هەرچەندە هەندێكی موەحەد بووە، هەندێكی موەحەد نەبووە، وابزانم لە 1993 موەحەد بووە، ساڵانی ڕابردوو موەحەد بووە، بەڵام هەیكەلیەتی حكومەت دوو وەزارەتی دارایی هەبووە، بەڵام یەك قانونی میزانیە ئیسدار بووە، چ پار چ پێرار، وە بەهەرحاڵ ئەمە بۆ ئەوە باس دەكەم، چونكە ئێمە زۆر گلەیی دەكەین وكەس باسی تاریخی ئێمە ناكات، دەبێت عەلەل ئەقەل باسی تاریخی خۆمان بكەین و ڕێزی لێ بگرین، من سەرەتا دێمە سەر ئەوەی كە لە جەلسەیەكی تر پێشتر هۆڵێكی تری ئەم پەرلەمانە دانیشت بووین لەگەڵ كۆمەڵێك لە بەڕێزان باسی ئەوەم كرد كە وەزارەتی پلاندانان وەزارەتێكی نوێیە و عمری سێ ساڵە، دوایی گوێم لێ بوو كە ئەمە پاساو نیە، من خۆم هەروەكو هەندێك لە بەڕێزتان ئەمە سێ، چوار مانگە دەست بەكاربووم، بەڵام موئەسەسەیەك هەیە بەناوی وەزارەتی پلاندانان كە ئیشی خۆی كردووە لە سێ ساڵی ڕابردوو دا، ئەمساڵیش كردوویەتی، حەزدەكەم پێشەكی هەر بە كورتی باس لە پرۆسەكە بكەم كە چۆن كرا، كێ دەستی پێ كرد؟ لە سەر چ ئەساسێك بوو؟ ئینجا بچمە سەر خاڵەكانی تر، ئێمە لە وەزارەتی پلاندانان وەكو هەموو ساڵێك لە مانگی 10ەوە دەست بەو پرۆژەیە كراوە، پرۆژەكەش بەو شێوەیەیە كە یەكەم جار وەزارەتی پلاندانان خۆی خۆی ئامادە دەكات، دوای ئەوە بە نووسراوی ژمارە 78/41، لە 2009/11/5 نووسراو كراوە بۆ هەموو وەزارەتەكان، جەدوەلێكیان بۆ داندراوە كە لەم حاڵەتەی ئێمە لە 11/5 ، 19 وەزارەت بووە، 19 ڕۆژ كە ڕۆژێكیش بۆ خۆمان، چونكە لەگەڵ خۆمان دادەنیشین كە چی لە میزانیەی ئیستسماری بودجەی وەبەرهێنان، چ خاڵێك هەیە كە پەیوەندی بە خۆمان هەبێت وەكو وەزارەت، لە 11/15 ئەمە دەستی پێ كرد یەكەم وەزارەت وەزارەتی شەهیدان و ئەنفال بوو، هەڵبەتە زۆربەی موناقەشەكە دەچێتە سەر پرۆژە بەردەوامەكان، ئینجا دوایی دێمە سەر پرۆژە بەردەوامەكانیش ئەوە بابەتێكی ترە، چونكە ئەوساش باسم كردو تیكراری دەكەمەوە، میكانیزمەكە بەو شكلەیە، ئیحتماله ئەو تەوزیحە پێویست بێت، هەرچی ئەولەویەت هەیە بۆ وەزارەتی داراییە، لە عیراقیش هەر وایە ولە كوردستانیش هەر وایە، وەزارەتی دارایی ئیلتزاماتی هەیە و مەعاشی هەیە، تەقاعودی هەیە، میزانیەی تەشغیلی بە ڕەقەم یەك، میزانیەی ئیستسماری بە ڕەقەم دوو، تەسەلسولەكە بەو شكلەیە دەبێتن، ئێمە كە دەست بە موناقەشات دەكەین تەركیز دەكەینە سەر پرۆژە بەردەوامەكان لەگەڵ وەزارەتەكان بۆ ئەوەی بزانین وەزعیان چۆنە و لە چ مەرحەلەیەك دان، تەقاریر هەیە هی پێشتریش، بەڵام بە هەرحاڵ لە ئیجتماعێك و كۆبوونەوەیەكی ڕەسمی مەحزەرێكی ڕەسمی پێ دەكرێت و ئیمزا دەكرێت، نوێنەرێكی وەزارەتی داراییش ئامادە دەبێت، ئەم پرۆسەیە وەكو گوتم لە 11/15 دەستی پێ كردو لە 12/7 ئاخر وەزارەت وەزارەتی دارایی و ئابووری خۆی بوو كە موناقەشە لەگەڵ ئەوان كراو ڕۆژانەكە لای ئەوانە، لەبەرئەوەی كە نەدەزانرا لەو وەختە چۆن جەنابی وەزیری داراییش ئاماژەی پێدا كە بودجە چەندە؟ بە دەقیقی تەركیز دەكەیە سەر پرۆژە بەردەوامەكان كە لە چ

وەزعێکن؟ چەند مەبلەغیان پێویستە تەغزیە بکرێن؟، بۆ ئەوەی ئیستمرار بکەن، ئینجا بەعزێك لە وەزارەتەکانیش ئامادەن کە دێن پرۆژەی پێشنیار کراویان هەیە، بۆ مەعلوماتی جەنابتان ساڵی 2009 پرۆژەی پێشنیار کراو نەبوو، زیاتر هەر پرۆژەی بەردەوام بووە، وابزانم هەندێك لە بەڕێزان تەفاسیلەکانیشی دەزانن وە لەبەرئەوە ئەو زانیاریانەی کە لە وەزارەتی پلانداناں هەیە هی ساڵی ڕابردوو پرۆژەی پێشنیار کراوی بۆ نموونە وەزارەتی پیشەسازی هەیە، یەعنی دۆکیۆمێنتە، مەسەلەن ئەوە نیە کەس لە باتی کەس قەرار بدات، ئێمە پرۆسەکەمان بەو شکلەیە دەستی پێ کرد، وە بەهەرحاڵ ئیتر لە 1/20 هاتە لای بەڕێزتان، ئەوەی کە هاتە لای بەڕێزیشتان وەکو خۆی هات، بە حەقیقەت هەر ئێمەش چونکە تازە بووین گۆڕانکاریەکی وامان لە سیستەمەکە نەکردووە، ئەو سیستەمەیە کە بۆ ئەوە بووە کە کاری پێکراوە، کە لیستەکان و فۆڵدەرەکان و سیدیەکان و ئەوانەش هاتنە ئێرە، ئەوە یەعنی هیچ ئەوەیەکی تێدا نیە بۆ موناقەشە لەسەری بکرێت، تێبینی زۆرمان گوێ لێ بوو لەو ماوەیە لە 1/20 هەتا ئێستا، بەڵام ئیتر پرۆژەکە لەلای ئێوەیە، من زۆر لەم تێبینیانە ئیمانم پێی هەیە، دەزانم کە ڕاستە و ئێوە ڕاست دەکەن ئەوە باشترە بەس خۆ من ئێستا ناتوانم دەسکاری بکەم، ئەوە تەقدیمی لای ئێوە کراوە بەڕەسمی و بە کتابی ڕەسمی، هەر میکانیزمێك و هەر ئالیەتێك پێویست بێت بۆ دەسکاری کردنی ئەمە ئەوە قۆناغێکی ترە، ئینجا ئەو تێبینیانەی کە باسیشکرا زۆربەی، چونکە ئیحتمالە زۆریش لە خوشك و برایان من دەیانناسم چ لە پەیوەندی شەخسی و چ لە کۆبوونەوەکان ئامادە بوومە لێرە، چ بە کتابی ڕەسمیش پێم گوتراوە، ئێستا ئەگەر ئیجازەم بدەنێ وازحیشە بۆ هەمووان یان نا، بەس فیکرەیەکی تریشتان بدەمێ، کە ئەم وەزارەتانە کە هاتن لەم 19 ڕۆژە چیان تەقیدم کردووە، بە کورتی دەیڵێم ئیحتمالە هەر سێ، چوار دەقەیەکی پێ بچێت، ئینجا بۆ ئەوەی کاتەکە ئیستیفادەی لێ بکەین، ئێمە تەبیعی لەو تێبینیانەی کە وەرمان گرتووە، تێبینی سەرەکی هەیە لەسەر مەسەلەی جەمع و تەرح و لەسەر مەسەلەی تیکرار، تەبعەن جەمع و تەرحەکە کۆی گشتی جەمع و تەرح کە ئەو مەبلەغەکەی کە ئەوە دەدرێت، هەرچەندە من نوقاتیش وەڵامی لیژنەی دارایی و ئابووریشم نووسیوە، نازانم پێدا بچم و یەك یەك جوابی بدەمەوە یان نا؟ یان پێویست ناکات؟ مادام وایە با لە لیژنەوە دەست پێ بکەم، تێبینیەکانی ڕاپۆرتی لیژنەی کاروباری دارایی و ئابووری، لە بەشی دووەم لە لاپەڕە 11 خاڵی دووەم لە پێشنیاری بودجەی پەروەردە، ئەگەر هاتو ئێمە سەڵاحیەتی موناقەلەمان هەبێت ئەوا جێ بەجێ ی دەکەین و نازانم کەس تەسجیلی دەکات؟ یان بەهەرحاڵ ئەوە لە پرۆتۆکۆڵ هەیە، لاپەڕە 12 پێشنیاری لیژنەی پەیوەندیەکان و ڕۆشنبیری و راگەیاندن و شوێنەوارە، ئەوەش باشە ئەگەر ئەوەمان هەبێت جێ بەجێ ی دەکەین ئەگەر دەرگا قانونیەکەمان بۆ بکەنەوە، لاپەڕە 12 پێشنیاری لیژنەی دارایی ژمارە 1، سندوقێك دابندرێت بۆ هەموو ئەو ناوچانەی کە ناکۆکی لەسەرن، ئەوە بڕیارەکە لەسەر من نیە، ئەگەر بڕیارەکە دابندرێت وابزانم جیهەتێکی تر دەبێت قەراری ئەوە بدات کە سندوقێکی وا دابمەزرێت ئیتر هەر تەرەفێك بێت، لە لاپەڕە 14 دووبارەبوونەوەی پرۆژەی دروست کردنی خانوو بۆ بەڕێوبەری ناحیەکان لە 2009

تەواو بووە لە 2010 دووبارە بودجەی بۆ دانراوەتەوە، ڕاستە هەندێك لەو خانوو و بینایانە تەواو بووە، بەڵام هەندێکیان دوو هین هەیە کە بەعزێك لە برادەران لە مەجالی کاروباری موقاولات مەعلوماتتان هەیە، یەك/ ئیستلامی تەواو بوون هەیە، دوو/ تەسویەی مالی هەیە، هەتا تەسویەی مالیش نەکرێت بە نیسبەتی حکومەت و وەزارەتی دارایی و وەزارەتی پلاندانان نابیتە پرۆژەی بەردەوام، حەزدەکەی یەك فلسی مابێت، ئەمە هینەکەی وایە، ئەمما کە پارەی بۆ دانراوە ئەگەر سلفەی ئەخیرە، ئەگەر مەبلەغەکە زۆر زەخم ترە لە مەبلەغی سلفەی ئەخیر یان کەشفێکی ئیزافی لە ئەوان، ئەوە واردە، بەڵام ئەو حاڵەتە ئەوەیە وەزعەکەی، ئینجا لەویَ تێبینیەکی تر هەیە کە کۆمەڵێك لەو پرۆژانە هەر بە هین داخڵ کراون، ئەمە یەکێکی ترە، ئەگەر وەخت هەبوو ئەوەش باس دەکەین، دوو پاوەر پۆینتی تێدایە لەو فۆڵدەرەی پەرلەمان، بەعزێك لە تیکرارەکان، ئەوانەی کە تیکرارن، کۆی گشتی تیکرارەکان بە پارە و بە رەقەم (ئەوانەی کە فعلەن تیکرارن) لەبەردەوامەکانیش هەیە و لە پێشنیارەکانیش هەیە کۆی گشتیان (حەوت ملیارو سێ سەد و شەست و نۆ ملیۆن دینارە) ئەمە ئەوانەن کە ڕاستە تیکرارن، هی تر هەیە کەوا دێتە بەرچاو کە تیکرارن کە دیسان خەلەلەکە لەلای ئێمەیە، لەلای ئێمە ولەلای وەزارەتی مەعنی، بۆ نموونە ژمارەی ئەو قوتابخانانەی کە ناویان وەکو یەك تیکرار بووەتەوە، کە لە وەزارەتی پەروەردەوە ژمارەیان 67 قوتابخانە و باخچەی ساوایان داخڵ کراوە، لەوانە یەك مەعلومە کە ادخال نەکراوە کە لە چ قەزایەکە، پارێزگا داخل کراوە، بەڵام لە چ قەزایەکە لەلای ئێمە داخڵ نەکراوە، تەبیعی ئەوە خەلەلە و وابزانم بودجەش بۆ ئەوە هاتووەتە بەردەستی جەنابتان کە هەرچی نەقسێك هەبێت تەکمیلە ببێت، ئەمانەی تر هی مدیر ناحیەکان و خانوو بۆ بەڕێوبەری ناحیەکان ئەوانە تیکرار نیە، خۆی ئەسڵەن 17 پرۆژە بووە، دوای ئەوە یان 11 یان 12 شوێنی تر کاك دڵشاد موافەقەت کراوە یان زیاد بووە یان ناوی پرۆژە بە هەمان شێوە ماوە، پرۆژەی دروست کردنی بینایە بۆ بەڕێوبەرایەتی ناحیە و خانوو بۆ بەڕێوبەری ناحیە، بەڵام بەس قەزایەکە گۆڕاوە، کە ناوی تازەش ئیزافە بووە بە هەمان شێوە کە ناویش تەسبیت دەبێت کەس بۆی نیە ناوی مەشروع بگۆڕێت، لێرەوە تا ئەو لیژنانەی کە جەنابی شێخ بایز ئیشارەتی پێیدا کە ئێستا لە کوردستانن تەدقیق دەکەن، مەشروع کە تەسبیت بوو هەر ئەوە نیە، بەس لێرەش کە موسادەقە دەبێت، وەزارەتی دارایی هەمان مەشاریع بە عەرەبیش ئیدخال دەکەن و جیهەتی تریش هەیە کە بەدوای دادەچێت، ئەوە نیە کە موجەرەد ئێمە چەند کەسێکین چۆن موتابەعەی دەکەین یان نا، گوژمەی بەردەست چیە؟ گوژمەی بەردەستیش دیسان وەکو هەموو شتەکانی تر دیسان زۆر تەقدیریە، رەقەمێکە و پێمان دەگوترێت، هەموو هەوڵێك دەدرێت، ئەم حەدی ئەقەل دەتوانم بڵێم ئەم ئیشی سێ ساڵی ڕابردوو بووە و ئێمەش ئەمساڵ تەکمیلەمان کردووە، محاوەلەش دەکەین کە دەقیق تر بین، دەست نیشان کردنی چەند ڕێبازێك بۆ نەهێشتنی بۆشایی نێوان گوژمەی بەردەست و گوژمەی داواکراو، چونکە کە لەگەڵ وەزارەتەکان دادەنیشین شت داوا دەکەن، ئینجا بیریش لەوە دەکەیەوە ئایا لایەنی دەرەکی هەیە کە گوژمە ببەخشێت بۆ هەندێك لە پرۆژە پێشنیار کراوەکان؟، بۆ نموونە کەس باسی نەکرد، بەس هەر بۆ

مـەعلوماتی بـەرێزتان، قـەرزیش هـەبووە، وەرگـیراوەو سـەرفیش کـراوە، بـەڵام باسـیش نـەکراوە لـە هـیچ شـوێنێك، بـەس لەبەرئـەوەی داخلـی میزانیـە نـەبووە، قـەرز کـە هـاتووە و بـانکی دوەلی هێناویـەتی بـۆ پرۆژەیەك تەنفیزیش کراوە و بانکی دوەلی خۆی لەسەریەتی ئەمانە هەیە، بەهەرحاڵ ئێمە تەدقیقی ئەوە دەکـەین نـەوەکو لایـەنێکی دەرەکـی هـەبیتن ئـەو پرۆژەیـە ئیمکـان هـەبێتن کـە بچێتە سـەر ئـەو لایەنـە، ئەولەویاتی ستراتیژیمان چین؟ دوو ڕۆژ بوو دەوامم کردبوو وابزانم یەکێك لە ئەندام پەرلەمانە بەڕێزەکان نامەیەکی نارد گوتی پلانی ستراتیژی هەرێمی کوردستان چیە؟ تەبیعی ئەمە قسە زۆر ڕادەکێشێ، خۆ ئێمە ئەگەر بە ئەکادیمی و یەعنی بە شێوەیەکی مونەمەق وەکو دەڵێن شتەکان تەعریف بکەین، ئـەوە دەتـوانین خەریکی بین، بەڵام هەرێمی کوردسـتان سـاڵانی ڕابـردوو سـتراتیژیەتێکی هـەبووە کـە کێشـەی کارەبـا حـەل بکات، ئەم ستراتیژیەتە، ئەمە کێشەیە و ئەمە عالـەم هـەمووی بەدەسـتیەوە دەنـاڵێنێ، ئـەوە یەکێکـە لـەوە ئەوەکان، لەبواری تر تۆ دێیتە سەر ئەوەی کەباسـی ڕێگاوبـان دەکرێـت، یـەعنی بـەچ سـتراتیجیەتێك، چۆن دەتەوێت شتەکان پێکەوە ڕەبت بکەیت؟ جارێ خۆی مەجموعەیەك ستراتیجیات هەیە، کـە هـەم حکومـەتی عێراق، هەم زۆر وڵاتان لە عالەم ئیتیباعی دەکەن، ئەهدافی ئەلفیە هەیە، ئێن دی جی گۆلس هەیە، عێـراق مەجموعەیەك پلانی هەیە، وەکو ڕەفعی موستەوای فەقر بەپێی ئەو ئیحصائیاتانەی کـە لەسـاڵی 2007 و 2008ەوە کراوە ستراتیجیاتی بۆ دانراوە، هەندێکیان لە بواری تەتبیقن لێرە، تۆ ئەگەر بێی باسی ڕێگاوبان بکەیت، باسی ستراتیجیەت بکەیت، کوردستان هەرێمێکی بچووك نییە، بەس موحافەزەی دهـۆك لـە لوبنـان گەورەترە، خۆ ئەمە ئەگەر باسی ئەو ئیمکانیاتانە بکەیت کـە هەیـە لـە کوردسـتان، وەکـو بونیـەی تـەحتی، زۆر شت هەیە کە نییە، ئێمە فەرقمان لەگەڵ بەغدا ئەمنیەتە، وە ئیلا ئەگەر باسی بونیە تـەحتی بکـەیت، ئەوان بونیەی تەحتیان لە ئێمە باشترە، وەزعی ئەمنیان خراپە، هەموو شتێك ناشیرین دیارە، بەهـەر حـاڵ ئەولەویاتی ستراتیجی موحاوەلە دەکەین بە لەبەرچاو گرتنی، ئێستا پلانی ستراتیجی وەزارەتی کشتوکاڵ کە ئێستا هەیە عەجزی مالیەکەی تەئسیری لێ دەکاتن، ئەوە زۆر روونە، پارساڵ دەستیان پێ کـردووە نزیکـەی سـەدو هەشـتا ملیـۆن دینـاریـان سـەرف کـردووە، خەتـەواتی یەکـەمیان دەسـت پـێ کـردووە، پلانەکـە پێـنج ساڵەیە، لە ساڵی دووەم کۆی گشتی پلانەکەیان دە پۆینت دوو ملیـار دۆلارە، ئـیعلان کـراوە، هەنـدێك بەشـی دەستی پێ کراوە، ئەم نەوعە پلانەیە کە هەم تۆ دەبێت تەغزیەی بکـەیت و هـەم دەبێـت تـۆ بگـەڕێیت لـە لایـەنێکی تـریش هـەبێت بـۆ تەغزیـە بکـات، ئایـا ئێمـە دەتـوانین گـرنگترین پرۆژەکـان؟ بـەپێی ئامانجـە ستراتیجیەکانمان هەڵبژێرین؟

هاوسەنگی وەبـەرهێنان لـە پارێزگاکانـدا بـەپێی ژمـارەی دانیشـتوان، ئەمـە یـەعنی شـتێکی ئـەوە نییـە زۆر زەحمەت بێت، یان بێتە بیری هەندێك کەس، یان نەیەتە بیری هەندێك کەس، بەڵام خـۆی ئێمـە کۆمـەڵێك کێشەمان هەیە، ئێمە هەموو قەزاو ناحیەکان و گوندەکانی کوردسـتان موسـتەحەقن و هەمووشـیان دەبێـت هەرچیەك هەیە محاوەلەی ئەوە بکرێت بە حەددی ئیمکان عەدالەت بەکار بێنێت، بـەڵام کـە فڕۆکەخانـەی هەولێر دروست دەکرێت، نازانم یەعنی خەڵکی کوردستان هەمووی هاتووچۆی پـێ ناکـەن؟، لەوانەیـە هـەتا

حەددێکی کەمتر لەسەر فرۆکەخانەی سلێمانیش تەتبیق دەبێت، لەوانەیە یان ئەوەیە هەرێمین، یان کیانین، یانیش ئێمە مەجموعە ئەقزیەو نەواحی، ئەوەش هەیەو راستە ئێوە حەقی خۆتانە دیفاع لەو شوێنانە بکەن، دەبێت دیفاعیش بکەن، ئەوە وەسیلەی وەحیدە کە سەرنجی ئێمە رابکێشێت، بەس هەر دەبێت لە کۆتایی لە بەرچاویشتان بێت کە شتەکان مەحدودە، بەلاّم هەر بۆ کورت کردنی وەلاّمدانەوە کە پرسیارێك زۆر جار دووبارە بۆوە، بەڵێ لەم میزانیە موراعاتی عەدەدی رێژەی دانیشتوان کراوە، حەز دەکەن ئەمرۆ ئەم قسەیە دەکەم، کەی دێنەوە بە هەر وەسیلەیەك، بە هەر تەریقەیەك حیسابی دەکەن، جەنابی کاك ئاسۆ هەر چۆنێك حیسابی دەکەیت، وەرە حیسابی دەکەین لەگەڵ تۆ، جەنابی سەرۆکی پەرلەمان، من زۆر مولاحەزەم لەسەر قسەکانی بەڕێزیان هەبوو، بەس موفاتەعەم نەکردن، ئینجا وەزارەتی پلاندانان ئەگادار دەکرێتەوە سەبارەت بە بودجەی وەبەرهێنان، وەزارەتەکە لیستی پرۆژە بەردەوام و پێشنیار کراوەکان بەپێی گرنگتر پێشکەش دەکەن، وەزارەتەکان کە لیستەکانیان پێشکەش دەکەن بە ریز بەندی دەینێرین، پێیان دەگوترێت چی ئەهەم ئینجا موهیم لە سەری سەرەوە بە تەسەلسول دابنێن، بۆ ئەوەی سبەی کە دێتە سەر ئەوەی نەقص هەبێتن لە تەغزیە کردنی مەشاریع، یان تەبنا کردنی ئەو مەشاریعانە، وەسیلەیەك هەبێت، تۆ هەر دەبێت بە تەریقەیەك ئیختیاری ئەولەویات بکەیت، ئیتیفاقەکە بەوشێوەیە، لەوانەیە یەعنی تۆزێك موراعاتی ئەوە بکات کە ئەو ئەولەویاتەی ئیختیار کراوە موتەفەق عەلیها، موناسیبە، ئێمە پێمان گوترا بەرنامە بۆ سێ و نیو قەصدم ترلیۆن دینارە، پرۆژەی بەردەوام هەیە، کە پێشتر پەسند کراون، پرۆژەی نوێش هەیە، من هەر لێرە لەم نوقتەیە دەمەوێت تۆزێك یەك، دوو دەقیقە باسی پرۆژەی بەردەوام بکەم، یەعنی من مولاحەزاتی ئەوەم بیست، بەڕاستی وەکو لە سەرەتا گوتم من هەندێك هەڵە هەیە لەناو ئەم لیستەدا، یان لەناو ئەو هینانە کە ئەرکی وەزارەتەکەی ئێمەیە، ئەرکی منە شەخصی، بەلاّم دەبێت ئێوەش تەقەبولی ئەوە بکەن، جەنابیشتان زۆر رەئیتاندا، ئەگەر من بەنیسبەو تەناسوب تەماشای بکەم، ئەو پەڕی رێزم هەیە بۆ هەمووتان، ئەو رێژە هەڵەیانەی لە لیستەکانی من هەیە، ئەگەر بەراوردی بکەم بەو رێژەیەی کە لەم سێ رۆژە گوێم لێ بوو، وەڵلاّهی وەزعی من خراپ نییە، من پرۆژەی بەردەوام بە شەش نەوع لەم هۆڵە گوێم لێ بوو، کاکە پرۆژەی بەردەوام برادەرێك دەڵێت پرۆژەی تەواو نەکراو، برادەرێکی تر دەڵێت هیوادارم ساڵی ئایندە کێشەی پرۆژەی بەردەوامان نەبێت، برادەرێکی تر دەڵێت هەر هەموو پرۆژە بەردەوامەکان پرۆژەی وەهمین، یەعنی موناقەشەی فەنی بەسەرچاو، موناقەشەی سیاسیش ئەگەر پێویست بێتن، بەس من باوەڕ ناکەم بۆ موناقەشەی سیاسی هاتبمە ئەو هۆڵە، ئەگینا هەندێك کەس پێیان دەکرێت، وەڵلاّ منیش پێم دەکرێت، پرۆژەی بەردەوام شتێکی تەبیعییە، ساڵی ئایندە ئەم وەختە لێرە ئەو پرۆژانەی کە جەنابتان مەصادەقەی لەسەر دەکەن، ئینجا دەبنە پرۆژەی بەردەوام، هیچ پرۆژەیەکیش نییە لە عالەم، لە دنیادا تۆ بە دوو مانگ تەنفیزی بکەیت، یان بە سێ مانگ، یان لە سەنەی مالی تەواوی بکەیت و تەسویەی بکەیت، کاکە ئەمە لە عێراق، لە دنیا هەموو پرۆژە هەیە ئەسڵەن خۆی ماوەکەی سێ ساڵە، پرۆژە هەیە پرۆژەی فرۆکەخانەی (برۆفیست) تەماشای بکە ئینشائەللاّ

له ئیفتیتاحەکە دەیبینن فرۆکەخانەی نێودەوڵەتی هەولێر شتێکە مەفخەرەیە بۆ کورد، نەك بەس لە کوردستانی عێراق، بەڵکو لە هەموو جیهاندا، ئەمە خۆ هی ساڵێك نییە، ئەمە پرۆژەی بەردەوامە، یەعنی هیچ خەلەلێکی تێدا نییە ساڵێکی تر، من مزگێنیتان دەدەمێ، ساڵێکی تر ئەم وەختە ئێوە پارە تەخصیص دەکەن بۆ پرۆژەی بەردەوام، خۆش، یان ناخۆش، ئینجا کەیفی خۆتانە، ئەمە وایە ئیش دەکات ناوی لێنانێین پرۆژەی ناتەواو، پێی دەڵێن پرۆژەی بەردەوام، بەڕێز ئەندام پەرلەمان ئەندام پەرلەمانە، کەس پێی ناڵێت نوێنەری فلان و نوێنەری فلان، ئەندام پەرلەمانە تەواو بڕایەوە، ئەم نەوعە تەسمیاتانە نازانم، چونکە من تەوزیحم لەسەر پرۆژەی بەردەوام، ئێستا لێرە بڵێن دوو پۆینت چوار ترلیۆن بۆی تەخصیص کراوە، ئینجا شەرحی ئەوە بکەم کە بۆ بۆی تەخصیص کراوە؟ خۆ ئەمە یەکەم شت ئەم پرۆژانە تەحتە تەنفیزن، ئینجا ژمارەیان هەزارو چوارسەدو چل و یەك پرۆژەیە، ئینجا جەنابتان مولاحەزەتان لەسەر کۆمەڵێك لەو پرۆژانە هەیە، ئێ واریدە، بەس نەك تۆ نەفیەك لەسەر هەمووان بکێشی، نابێتن، یەعنی ئەمە هەر مەنتقیش نییە، تەغزیە کردنی ئەو پرۆژانەش بۆ مەعلوماتی جەنابتان هەر لە ئێستاوە بۆ ساڵی ئایندە خۆتان حازر بکەن، لەوانەیە هەر پێتان نەکرێت پرۆژەی پێشنیار کراویش بکەن، پارساڵ وا بوو، ئەمە ئەگەر ئیعتیماد دەکاتە سەر ئەوەی چەند موخەصەص دەبێتن بۆ میزانیەی ئیستیسماری، چەندی تر دەکرێتن؟ ئێمە لەوێ کە ئەوەمان زانی ئەوەمان تەغزیە کرد بۆ مەعلوماتی بەڕێزیشتان، هەندێك لە پرۆژە بەردەوامەکان هەموو مەبلەغەکەشی بۆ تەخصیص نەکراوە، حیسابی 2011شمان بۆ کرد، ئەو تەفاسیلانەش کەی ویستتان، هیچ شەرت نییە ئێستا لەم دانیشتنەو لەم کاتە هەموو تەفسیلێکیشتان پێ بڵێم بە هەر شێوەیەك ویستتان چ بە رەسمی، چ بە سەردان، بەهەر نەوعێك ویستتان، ئەمە وایە ئیتر هیچ هینێکی لەسەر نییە، بە ئێمەگوترا کە لەگەڵ وەزارەتەکان دابنیشین، وەزارەتەکان پرۆژەیان تەقدیم کرد بایی دوازدە پۆینت دوو ترلیۆن دینار، ئەمە کۆی گشتی تەقدیم کراو لەلایەن وەزارەتەکانی حکومەتی هەرێمی کوردستان کابینەی شەش، ئەوەی لەبەر دەستماندایە با دیسان بە تەقدیری بڵێم، چونکە خۆی هەشت و شتێکە، یان نۆیە، یەك ترلیۆنە بابڵێین، کەواتە ئەوەی لەبەردەستی ئێمەیە یەك لەسەر دوازدەی ئیحتیاجاتی حکومەتی هەرێمە بەو شێوەیەی کە بە رەسمی بە ئێمە گوتراوە، ئینجا مەسەلەن وەزارەتێك تموحاتی زۆرە، یان شتی تەلەب کردووە، کە ئەولەویەت نییە، ئەوە لەلای من بە موناقەشە حەل دەبێت، بەس من ناتوانم ئەو قەرارە بدەم، وەزارەتی کارەبا لە راپۆرتی لیژنەی داراییدا هاتووە دەڵێت لەکاتێکدا کە چوار سەدو شتێکی تەلەب کردووە، کەمتری بۆ تەخصیص کراوە، وەزارەتی کارەبا یەك ترلیۆن و شتێکی تەلەب کردووە، ئێستاش بە هینەکان پیشانتان دەدەم، بەڵام ئەمەی کە هەیە ئەمە بەو شێوەیە، وەزارەتی کارەباش کێشەکانی مەسەلەکە بەس پارەش نییە، وابزانم ئێستا ئەگەر ئەدیسۆنیش بێت ببێت بە وەزیری کارەبا 100٪ پێی حەل ناکرێت، چونکە هەتا ئەوە تەواو دەکەیت، لە 97 و 98 لەبیرمە لە نەوت موقابیلی غیزا دەیانەوت، ئەمە مەوزوعێکی سیادییە، غەیری حکومەتی عێراق کەس بۆی نییە، هەتا ئێمە دەرگامان کردەوە، هەندێك پرۆژە لە کابینەی پێنج کرا، ئێستا

موشكیلەی فیول و ئەشكال ئەنواعی وقود هەیە، هەتا ئەوە حەل دەبێتن، مەسەلەی رەبت هەیە، بە هەر حاڵ ئیحتیاجاتی ئەوان پێشكەش كراوە، ئێمە دوای ئەوە بەكورتی رسومی موختەلیف زۆر ئەوە نەكەم، ئەمە وەزعەكەیە، وەزعەكەش ئەوەیە كە تۆ ئەگەر ناوی لێ نەنێم عەجز، بەلاَم ئەمەیە ئیختیلافی بەینی ئەو شتانەی كە پێشكەش كراوە، ئەو شتەی كە ناوی لێ نراوە موقەرەر، یان پێشنیار، یان موصەدەق لەلایەن ئێمە، نازانم هەرچیەك بێتن، ئەمە فەرقەكەیە، ئینجا ئەمە پێشنیار كراوی حەقیقییە، ئەوەی ترش بەردەوامە، ئێمە ئەوەی كە كردوومانە چیە؟ ئەوەیە كە ئەگەر تەنها تەمەسوكمان بە یەك ترلیۆن دابەش كرا بوایە، دەمانبینی لەوانەیە زۆر مەحدود بێت ئەو شتانەی كە ئیدخال دەكرێت، ئێمە هەستاین مەبلەغێكی گەورەتر دانراوە بۆ پرۆژە پێشنیار كراوەكان، بەلاَم لە ساڵی 2010 یەك ترلیۆنی بۆ دانراوە، ئەو دووەی تر بۆ ساڵی ئایندە، جەنابتان لەم هۆڵە رەزامەندیی لەسەر دەدەن و ناوی لێ دەنێن پرۆژە بەردەوامەكان، هی دواتریش هەروایەو هەر بەو شێوەیەش دەكرێت، هەڵبەتە ئێمە هەندێك شت نیسبەتە لەسەر ئەوەی مەعلوماتتان هەبێتن، وەزارەتەكان بەشێوەیەكی گشتی مەسەلەن كام وەزارەت زیاتری وەرگرتووە؟ وابزانم لە هینەكانیش هەیە، بەلاَم وەزارەتی شارەوانی و گەشت و گوزار، وەزارەتی ئاوەدانكردنەوە، وەزارەتی كارەبا لە پرۆژە بەردەوامەكان ئەمانە وەكو دەڵێن حیصەتی ئەسدیان هەبووە، وەزارەتی دارایی و وەزارەتەكانی تر بە گشتی كەمتریان هەبووە، ئەوانەی كە داوا كرا بوو بەحەقیقی دوو هەزار و چوار سەدو چل و دوو، یان دوو هەزار و چوار سەدو چل و سێ پرۆژە بووە، ئەوەی كە كۆی گشتیان دەكاتە دوازدە ترلیۆن، بەلاَم بە هەر حاڵ ئیتر تۆ وەزارەتێك تەسەور بكات دوازدە ترلیۆنی داوە، یەعنی هەروا ئەگەر یەك وەزارەت بێتن، تۆ پێنج لەسەد، یان شەش لە سەدی ئەو شتەی كە داوای كردووە بیدەیت، یەعنی قەت تەوەقوعی ئەوە مەكە نە لەلای جەنابت و نە لەلای من ئیكتیفا، یان بەو نەتیجەیە رازی بێت، یان زۆر پێی مورتاح بێت، حەقی خۆیەتی، هەروەها بە ئەرقامی تر مەسەلەن چ لەپرۆژە بەردەوامەكان، لە پرۆژە پێشنیار كراوەكان هەندێك زانیاری تر هەیە لێرە، لێرەش دیسان ئەوەی كە دەبینرێت لە پرۆژە داواكراوەكان بەتایبەتی وەزارەتی ئاوەدانكردنەوەو وەزارەتی شارەوانی ئێستا ئەوان فەرقێكی زۆر گەورە هەیە لەنێوان ئەوان وەزارەتەكانی تر، ئەوانە هەموو وەزارەتەكانی حكومەت ئێستا تموحی زیاتریان هەیەو بەرچاویان روونتر بووە، شەریكاتی عالەمی دەبینن، پەیوەندییان لەگەڵ دەرەوە هەیە، لەبەر ئەوە ئێستاش ئەگەر تەماشا بكەیت هەتا لە پێشنیار كراوەكانیش دیسان ئەوان زۆر فەرقێكی شاسعیان هەیە لەگەڵ هەندێك وەزارەتی تر، یەعنی هەندێك وەزارەت هەیە كە لەوانەیە پەیوەندی بە ئێمەش هەبێت وەكو پلاندانان، یان هەر بە سیاسیەتی حكومەت بەشێوەیەكی گشتی، بەلاَم هەندێك وەزارەت هەیە مەشاریعەكانی كە تەقدیم دەكات كەمە، مەفروزە زیاتر بێت، ئەوەش هەیە، بەلاَم ئەو دوو وەزارەتە لەوێش هەر بەو شێوەیە تەقدیمیان كردووە، نەتیجە ژمارەیەكی كەم لە داواكاریەكان پەسند كراون، بابڵێین بۆیان داخیل كراوە، چونكە پەسند كردنەكە لەلای بەرێزتانە، هەندێكیشی لەو گۆژمانە دەچێتە ساڵی 2011، لەوانەیە دوور بێت، یان زۆر وازیح نەبێت، وابزانم ئەمەی كە لەهەموویان زیاترە

وەزارەتی شارەوانی و گەشت و گوزارە، ئـەوەی تەنیشتی کارەبایـە، ئەمـە کۆی گشـتی بـەردەوام و پێشـنیار کراوەکانە، کەس ناتوانێت بە هیچ مەنتیقێك و بە هیچ قانونێك کەس بۆی نییە حیسابی مەشروعی هـیچ وەزارەتێك و هیچ موحافەزەیەك و هیچ قەزایەك و هـیچ ناحیەیـەك بـە تـەنیا بکات، دەبێـت هـەر دووکـی حیسـاب بکـەین، ئینجـا ئەگـەر هەنـدێکیان خەلـەلی تیایـە چ لـە پێشـنیارەکە، چ لـە بەردەوامەکـە، ئـەوە مەوزوعێکی ترە، بەس ئەمە هەردووکی حیسابە، ئێستا دەتوانین سـەد نەوعـە موعادەلـە دروسـت بکـەین لەسەر ئەمەیان بە تەنیا، لەسەر ئەوەیان بە تەنیا، لەسەر ئەم جێیە بە تـەنیا، لەسـەر ئەمـە، شـکلەکە بـەو شـێوەیە، ئـەو سـورە بـابڵێین بەردەوامـە، لەوانەیـە مـن لـێم دوورە ئێسـتا، بـەڵام ئێسـتا لـەوێ وەزارەتـی ئاوەدانکردنــەوە لــە هــەموویان زیــاترە، وەزارەتــی کارەبــا لەتەنیشــتیەتی، عــەفو شــارەوانییە، کارەبــا لــە تەنیشتیەتی، ئاوەدانکردنەوەیە، دارایی و ئابوورییە، خوێندنی باڵایە، تەندروستییە، پـەروەردە، هـەروا بـە تەقدیر دەڵێم ناوخۆیە، رۆشنبیریە، بەپێی ئیرتیفـاعی کۆڵۆمەکـە، ئەمـە نەتیجـەی موحەصیلەی نیهائیـە، مولاحەزاتیش ئەوە مەوزوعێکی ترە، ئینجا بۆشاییەکی زۆر هەیە، ئەم بۆشاییەش دەبێت دیراسەت بکرێت زیاتر، چونکە هەندێکی لەوانەیە یەعنی بۆشایی ئەوە بێت بە جددی کاری لەسەر بکرێت، بەتایبەتی کە لە پرۆژە پێشنیار کراوەکان ئەوە دەبێتن، هـەروەها لـە پـرۆژە بەردەوامـەکان چـەند شـتێك هەیـە، مەسـەلەکە ناحیەی تەکنیکییە، کە لەبواری تـەنفیزی پرۆژەکـان دەور دەبینـێتن، هەنـدێك شـتیش کـە پرۆژەکـە چـۆن مورتەبەو ئەوانە، هەندێك شتیش ناحیەی سەرفە، لەوانەیە بگاتە نیهایـەتی ساڵیش پـرۆژە بەردەوامـەکان ئـەو پارەیـە سـەرف نـەبێت، یـان هـەتا لەناوەڕاسـتی ساڵ، یـان لەماوەیـەکی موعەیـەن تەماشـای بکـەیت جـەدەوەلی سـەیری عەمەلەکـەی بـەو شـێوانە ناچێتن، لەوانەیـە هـەرواش بـووە، ئـەو وەختـە یـان دەبێـت پرۆژەیەکی تر دەست پێ بکەین، یان موناقەلە بکەیتە شوێنێکی تر، ئێمە هەوڵمانداوە بە هەموو شێوەیەك پرۆژە بەردەوامەکان وەکو دەڵێن ئێسـتاش بـەردەوام دەبـین لـە پـرۆژە بەردەوامـەکان بودجەکـەیان بەهـەر شێوەیەك بێت کەم بکرێتەوە، نەك کەم بکرێتەوە، ئێمە بۆمان نییە کە دەستکاری ئەرقام و ئەوانە بکـەین، بەڵام ئەگەر خەلەلێك، شتێك هەبێت لە شوێنێك، ئەوە دەبێتە هۆی ئـەوەی کـە مـەجالی ئـەوە بـدرێت کـە پــرۆژە پێشــنیارەکان ژمارەیــان زیــاد بکــرێتن، دەرەئەنجامــەکان ئەوەیــە کــە زەخــت کردنــە لەســەر ئــەوەی هەندێك شتیش هەیە کە دەبێت لەمەودوا، لەوانەیە هەر لێـرەوە، لەوانەیـە لـەم مبنـەرەوە باسـی بکـەم لـە پرۆژەکاندا هەندێك وەزارەت هەیە موتەشابیهن لە نەتیجەی نیهائی، قانونیـان جیایـە، هەیکەلیان جیایـە ئەوانە، بەڵام وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە، وەزارەتی شارەوانی لە هەندێك شت لە یـەك دەچـن، هەنـدێك جـار ئیشێك دەکاتن، ئەویش مومکینە بیکاتن، ئەو جۆرە تەنسیقانە دەبێـت زیـاتر بکرێـت، بـۆ نموونـە، ئەگـەر بێمەوە سەری، بەڵێ کـاری تـریش هـەر دەمێنێـت، ئـەوە کۆتـایی هینەکـەش نییـە، بەنیسـبەت تێبینیـەکان لەسەر راپۆرتی لیژنەی کاروباری دارایی لاپەڕە چواردە باسی دووبارە کردنەوەکە بوو، دووبارە بوونەوەیەك هەیە لە لاپەڕە چواردە، دووبارە بوونەوەی بودجەی ناوخۆ و کارگێڕی هۆیەکەی چیە؟ هی دهۆکە، راسـتە، هۆیەکەی ئەوەیە دوو پرۆژەن، جارێکیان بە بادینی نووسـراوە، جارێکیشـیان بـە سـۆرانی، بـەس کاکـە ئـەوە

دوو جار تەنفیز ناکرێت، کەس ناتوانێت دوو جار تەنفیزی بکات، ئەمە کە ئیدخال بووە لە عەمەلیەی ئیدخال ئەوە هەیە، ئەمە ئەو پرۆژەیە بووە، لە لاپەڕە چواردە من ئەمە وەڵامی نوقتەکانی لیژنەی بەڕێز لیژنەی دارایی و ئابووری دەدەم، دێمە سەر پرسیارەکانی بەڕێزتان، لەلاپەڕە چواردە بینایەی لقی دوو لە دال وابزانم لە راپۆرتی لیژنەکەدا هاتووە، ئەمە وابزانم هەزار و یەك نەوع باس کرا، بۆچی پارەی بۆ تەخصیص کراوە؟ مەسەلەکە مەسەلەیەکی مالییە، شتێك هەیە لەسەر بودجەی تەنمیەی ئەقالیمە، شتێکی هەیە لەسەر بودجەی میزانیەی وەزارەتێکە، ئەمە کە تەنفیز کراوە، زۆر جاریش ئێستاش هەیە تەمویل لە تەرەفێك بێتن حیسابی تەنمیە، ئەقالیم پارەی تێدا بێتن، یان حیسابی وەزارەت پارەی تێدا بێت، هەر بە ئیتیفاق جیهەتی مونەفیزە لەگەڵ وەزارەتی مەعنی لەگەڵ ئیدارەی مەحەلی پارە لێرە دەچێتە شوێنێکی تر، دەبێت بچێتەوە شوێنی خۆی، یەك جار دەکرێتن بۆ مەعلوماتی جەنابیشتان، ئەوە لەبەر ئەوەیە ئیدخال کراوە، بەڵام بۆ مەعلومات وابزانم ئەگەر حەتمەن زۆریشتان پرسیوە ئەو پرۆژەیە تەواویش بووە، کە پرۆژەکەش تەواو بووە، بۆچی کراوە؟ ئەو، ئەمسالی ئەو، ئەو پرۆژەیە لە یەکی شوباتی ساڵی 2004 شتێکی گەورە لەوێ قەوما، ئەو داواکارییان هەبوو، کۆمەڵێك سەرکردەو کۆمەڵێك خەڵکی تێکۆشەرو لەوێ شەهید بوون، بۆ ئەو هۆڵە ئەو وەعدەیان پێ درا بوو، وابزانم دوو ساڵ و سێ ساڵیشی پێ چوو هەتا تەواو بێتن، بەهەر حاڵ چ ئەو پرۆژەیە، چ کۆمەڵێك پرۆژەی تر کە ناویان لێنراوە، من ئەو بڕیارە بۆ ئێوە بەجێ دەهێڵمەوە، چونکە پرۆسەی جیاکردنەوە بەشێوەیەکی گشتی تێکەڵاو بوونی حکومەت و حزب لە کابینەی پێنجدا دەستی پێ کرد، بەڕێز کاك نێچیرڤان بارزانی هیچ نەما نەیکاتن، بەهەموو شێوەیەك، چوار وەزارەت مابوون نیهایەتی کابینەکە بووە دوو وەزارەت، ئێستا لێرە بەرنامەکە لێرەیە ئەوەی ماوە تەکمیلە بکرێت، ئەمەش دەبێت بگوترێت، ئەم پرۆژانەی ئێستاش لەناو میزانیەکەدا هەن بە رەقم ئەوانەی کە جەنابتان ئیشارەتتان پێدا، سی وچوار بوو، یان سی و دوو ملیار دینار بوو، ئەمانە هەر هەمووی تەنها لەسەر بودجەی وەبەرهێنانی سێ و نیو ترلیۆنی دەکاتە یەك لە سەد، کەمتر لە یەك لە سەد، ئەگەر تێکەڵاو بوونی حزب و حکومەت لەناو مەشاریعەکانی حکومەت، بەس یەك لە سەد بێت، ئێمە هەموومان با خۆمان بە 99٪ مەشغول بکەین، بەڵام بڕیاری کۆتاییش ئەمە هاتۆتە بەردەستی ئێوە، ئەگەر رەفزیشیتان کرد، بەڵام هەر لە پێشنیاری لیژنەی دارایی و ئابووریدا هاتووە.

لە لاپەڕە چواردە ئەو پارەیەی زیادە بووە بگەڕێتەوە، لە لاپەڕە پازدە (أ) ئەوە باشە دیسان سەلاحیەتمان بدرێتێ تەنفیزی دەکەین، لاپەڕە پازدە سێیەم وابزانم پرسیارەکە پەیوەندی بە ئێمەوە نییە، چونکە داهاتی باسی داهاتی فرۆکەخانەکانی وەزارەتی گەیاندن دەکات، هەرچەندە تەعقیبیشم کردووە، وابزانم وەزارەتی گەیاندن خۆی فڕۆکەخانەکان من لەبیرمە لە ساڵی 2004 یەکەم بە فڕۆکەخانەی هەولێر دەستی پێ کرد هیچ موئەسەسەیەکی نەبوو، تەنانەت هیچ قانونێکیش نەبوو، قانونی تەیران و ئەوانە، کێشەیەك هەبوو چ موئەسەسەك ئیستیلامی بکات، بە مەنتیق وەزارەتی نەقل و مواسەلات هەیەو هەبووە، ئەو وەختەش هەبوو، بەڵام بۆ فەترەیەك هەتا لیژنەیەك پێکهێنرا، چونکە جەیشی ئەمریکی مەتارەکەیان

تەحویل کرد، لیژنەیەك پێك هێنرا كە نوێنەری ئەحزاب بێت و شتی وا بێت، بە هەر حاڵ دوای ئەوە رەبتی وەزارەتی نەقل و مواسەلات کرا بۆ ماوەیەك، ئێستاش وابزانم هەر وەزارەتی نەقل و مواسەلات پێشنیاریان کردووە کە لەبەر ئەوەی کە شارەزایی تەکنیکی نییە بۆ موتابەعە کردنی، کە رەبت بکرێتەوە بە سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران، بەڵام ئەوە زۆر پەیوەندی بە پرۆژەی وەبەرهێنان نییە.

لاپەڕە شازدە (أ) بڕی بودجە کەمە، راستە، هەندێك شت هەیە کە وابزانم ئەمە باسی وەزارەتی پیشەسازییە، وەزارەتی پیشەسازی یەکێکە لەو وەزارەتانەی کە لە ئامادە کردنی ئەم بودجەیە بەڕاستی خەلەلێك هەیە، خەلەلەکەش بۆ هەموومان دەگەڕێتەوە، یەعنی هەندێك شت هەیە بە راشکاوی دەڵێم، مومکینە لەلای ئێمە بێت، بەڵام کێشەیەك لەبەردەم پرۆسەی ئامادە کردنی بودجە هەبووە، ئەویش ئەوە بووە تەنها مەسەلەکە مەسەلەیەکی رۆتینی نەبوە، ئیعادە بێت، ئەمە کۆمەڵێك وەزارات دەمج بووە، وەزارەتی بازرگانی و پیشەسازی دەمج بووە، کە دەچنە موناقەشەی میزانیەوە بودجەو مەشاریع، مودیر عامی تەختیتیان دەچێت، یان هەر بەڕێزێك کە جەنابی وەزیر دەست نیشانی بکات، لەم حاڵەتەدا مودیر عامی تەختیت عادەتەن دەچێت، ئەوان دوو مودیر عامی تەختیتیان هەبووە، تا پێش ماوەیەکیش، یەکێکیان ئامادە بووە، بە حیساب هینەکانی وەکو بڵێین تەعبیری لە رەئیەکە کردووە، ئینجا هەر کەسێك لەوێ بڵێت کەس پرسی بە من نەکردووە، ئەوە مومکینە راست بێت، بەڵام پرۆژەش هەیە، هی پێشنیار کراو هی خۆیانە، هی ساڵی 2009، ئێمە ناچارین هیچ چارەیەکیشمان نییە، بە موئەسەساتی سەیری شتەکان بکەین، کە ئەوان پرۆژەی پێشنیاریان هەیە، لەو پرۆژە پێشنیارانە بۆیان دانراوە، ئێستا بە هەموو پێوەرێك دەبێت چارەسەریان بۆ بکەین، چونکە خۆیان مەعقول نییەو هیچ مەنتیقی تێدا نییە، چ وەزارەتی پلاندانان، یان سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران، پرۆژەیەك بۆ ئەوان هەڵبژێرێت کە ئەوان بڵێن ئەمە ئێستا ئەولەویاتمان گۆڕاوە، ستاڤ نوێ لەوێیە، وەزیر گۆڕاوە، ئەوە واریدە بە هەموو شێوەیەك هەوڵ دەدەین بۆیان چارەسەر بکەین لە زیمنی بابی موناقەلە، بەنیسبەت پرۆژەکانی کارەبا وابزانم باسم کرد چوار سەدو شەست و سێ بووە لە راپۆرتەکە واهاتووە، لە خاڵی یەکەم چوارسەدو شەست و سێ ملیار نەبووە، بەڵکو زیاتر لە یەك ترلیۆن بووە، پرۆژەکانیان لە ساڵی 2010 ئەوەی کە ئیدخال کراوە بایی سێ سەدو حەفتاو هەشتە (المخصص للصرف) هەشتاو شەش ملیارە، لەوانەیە سەرف بکەن، لەوانەیە ئەوەندەشیان پێ سەرف نەکرێت.

نوقتەیەکی گرنگ هەیە کە ئینسان دەبێت زیکری بکات، تەولیدی کارەبا وابزانم لە پلانەکانی کابینەی پێنجەم حەل بووە، ئێستا ئاخیرە، دوو مەحەتەش لەم رۆژانە وابزانم یان دەست بەکار بوونە، یان تەواو بوونە، ئەوانەی شارەزاییان زیاتر هەیە، کێشەیەکی گەورە لە کارەبا لایەزال ماوە، ئەویش مەسەلەی تەوزیع و نەقلە، ئەوقاف چەندی داوا کرد بوو؟ کۆی گشتیی هەندێك تێبینیش هەبوو لەسەر تەکیەکان، وابزانم ئێستا کەس باسی تەکیە ناکات، وابزانم بەنەوعێکی تر چارەسەر کراوە، بە هەر حاڵ کوێستان خان پرسیارێکی بۆ نارد بووم هێشتا لەولا بووم، پرسیاری لەسەر زانکۆی سابس هەبوو، وابزانم وەڵامی ئەم

پرسیارە لە خیلالی ئەم سی رۆژەی رابردوو دەبوایە ئەم پرسیارە لە وەزیری خوێندنی بالاّ بکرێت، من وەلاّمەکەی دەزانم، بەلاّم ئەگەر پرسیارەکە ئەوەیە بینایە دروست کراوە؟ یان دروست دەکرێت؟ وەلاّمەکەی بەلّێ لە پلان هەیەو وەکو خۆی هاتووە، ئینجا ئەمە بۆچی لە پلان هەیە؟ ئایا بۆ کەرتی تایبەت بەکار دێت؟ یان بۆ کەرتی حکومی؟ ئەمە هەروەکو مەسەلەی شوێفاتە، وابزانم ئێمە یەعنی (لایصح الا الصحیح)، یەعنی ئێمە شتەکان وەکو خۆی باس بکەین، ئەگەر یەکێك یەعنی پێویست ناکات ئێمە ئەگەر شتێك هەیە وەکو خۆی باسی بکەین، ئێمە لێرەین بۆ ئەوەی موناقەشەی فەنی بکەین، ئەم بودجەیە بە باشترین شێوە بەکار بێت، پرۆژەی شوێفات و ئەم پرۆژەیەش هەرچەندە دیسان من موخەوەل نیم بەناوی وەزیری خوێندنی بالاّ قسە بکەم، جەنابت بە رەسمی و بە شەفەهی بەهەر شێوەیەك دەتوانی پرسیاری لێ بکەیت، بەس ئەوەی کە من ئاگادارم پێشتریش و ئێستاش، کۆمەڵێك کێشە هەیە لە بەرامبەر بەرەو پێشچوونی ئەم هەرێمە، یەکێك لەوانە نەبوونی خەڵکی شارەزاو ئەوانەیە، چ کورد و چ بیانی، ئەوانە نایەنەوە کوردستان، چونکە منداڵیان هەیە لە مەدرەسەن، ئەمە لەوێوە دەست پێ دەکات، هەتا خەڵکی ئێرەش ئەوانەی کە زەوقیان هەیە منداڵیان هەیەو ئیمکانیاتیان هەیە حەز دەکەن منداڵەکانیان لە شوێنی باش بێت، ئێستا من وەکو تەبیبێك کۆمپانیای بیانی زۆر هەبووە، کە هاتۆتە کوردستان ئاگادارن و سەردانی نەخۆشخانەکانیان کردووەو گوتوویانە کاکە ئێمە کە بێینە ئێرە ستاف شارەزای خۆمان، خەبیری خۆمان بێنین لە کوردستان ئەگەر نەخۆش کەوتن بۆ کوێ بچن؟، ئەم مەجموعەیە پێداویستیان هەیە کە بەشێك لە عەمەلیەی تەتەور، یەعنی ئەم پرۆژەیە بۆ لەوێ دەکرێت؟ بۆچی لەسەر سی، چل گوندان تەوزیع نابێت؟ وابزانم ئەمەیان تۆزێك مەقصەدێکی تری پێوە دیارە، گوندەکەش حەقە، ئەمە یەکێکە لە پێداویستیەکانی تەتەور، من باسی جەنابتم نەکرد، من ئەبەدەن هی جەنابت ئەوەتە پرسیارەکەت، غەیری ئەوەشم نەگوت، بەلاّم شیۆفات دەزانی چەند جار باس کرا لە دوێنێ و پێرێوە؟، موشکیلەکە ئەوەیە جەنابی وەزیری دارایی و ئێمە بەس گوێمان لێ دەگرت، زۆر هیلاك بووین و زۆریش گوێمان گرت، ئێوە کە قسەتان دەکرد لەوانەیە زۆر ئینتیباهتان نەکرد بێت، شوێفات و شتی تر باس کرا، شوێفات نەك بە دزیەوە، میکانیزمێکی بۆ دانرا بێت، کە موستەمیر ئیستیعدادی هەبێت، بێت، لەوێ بەشێوازێك بە ستانداردێکی باش دەرس بڵێتەوە، بۆ ئەوەی خەڵکێك کێشەیان پێ حەل ببێتن، ئەمە وایە، ئینجا تەبعەن هیچ موبەریر بۆ ئەوەش ناهێننەوە کە لە هەموو گوندەکانی کوردستان و لە هەموو قەزاو ناحیەکانیش باشترین شێوازی خدمە هەبێتن، بەلاّم وەکو دەڵێن ئەوە مومکینە، من بێمە سەر پرسیارەکانی بەرێزتان، جەنابی سەرۆکی پەرلەمان، من هەموو پرسیارەکان پێدا بچمەوە، یان ئەگەر شتێك هەبێت لەناو هینەکان.

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان:

تەنها دووبارە نەبێت، ئەویتر وەلاّم بدەوە.

بەرێز د.علی سندی/ وەزیری پلاندانان:

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان.

ببوورن، من ئەگەر هەندێك جار ناو بهێنم، ئەگەر هەندێکیش ناو نەهێنم، یەعنی هەر ئەوەندەم پێ نووسراوە، بەڕێز سۆزان خاڵە شەهاب پرسیاری سایلۆی سلێمانی دەکرد، بۆچی نۆژەن دەکرێتەوە؟ بۆچی ئەوە ناکرێت، بەڵام لە دوای ئەوە هەر لە پرسیارێکی تر تەبیعی من هەتا وەڵامەکەبم پەیدا کرد، چونکە دیسان ئەمە هی وەزارەتی مەعنیە، بەڵام بە هەر حاڵ پرسیارەکە تەوجیهی من کراوە، من خۆم لێی بەرپرس دەزانم، هەتا من چووم وەڵامی ئەمە وەربگرم لەلایەکی ترەوە پرسیارێکی تر کرا بۆ سایلۆ دروست ناکرێت؟ بۆ نۆژەن ناکرێتەوە؟ هەرچی گەنمی سلێمانییە لەبەر بارانە، بە حەقیقەت ئیتر نەمزانی وەڵامی کامەیان پەیدا بکەم، ئەمەی بۆ نۆژەن پرسیارم کرد گوتیان هی نوێیەکەش دروست دەکرێت، کۆنەکەش نۆژەن دەکرێت، باشە مەشاریعی حزبی جەنابت وابزانم پێشی منیش زۆر باس کرا، دیسان ئەوە لە سەلاحیەتی ئێوەیە، لە سەلاحیەتی پەرلەمانە، ئیتر چەند لە سەدی بودجەیە نەچمە سەر ئەوە، بەڕێز ئیسماعیل گەلاڵی دەڵێت بودجە یاسایی نییە، نازانم، وابزانم ئەوە ئیشی من نییە، چونکە تیکراری دهۆکی تێدایە، تیکراری شتی تری تێدایە، خۆ تیکرار چاك دەکرێت، بەس ئەوە ناگەیەنێت کە یاسایی نییە، ئەوە مەسەلەن خەلەلێکی تێدایە، هەڵەیەکی تێدایە، پلانی ئابووری نییە، تەزەخومی ئەمساڵ بە پار موقارەنە ناکرێت، وابزانم ئیستیعجالی پێوە دیارەو پەلە پەلی تیا کراوەو، لەگەڵ هەموو وەزارەتەکان دەبوایە دابنیشن، وەڵڵا دانیشتووین، بەڵام زیاتر لەوانەیە پێویست بێتن چەند جارێکیش دابنیشن، بەس ئەم مەرحەلەیەش بەو شێوەیە بوو، وەزارەتی پیشەسازی وابزانم باسم کرد، جەنابت باسی پڕۆژەی مەڕمەڕو ئەوانەت کرد، بەڕاستی من زانیاریم لەسەر نییە، نازانم یەعنی وەڵامی ئەمەش لەوانەیە وەزارەتی پڕۆژەی مەرمەرو ئەوانەت باس کرد، بەڕێز شلێرخان تیکراری تێدایە، ناعەدالەتی لە تەوزیعی پڕۆژەکان لە ساڵی 2010 دهۆك زیاترە لە هەمووان، کەچی لە سلێمانی لە هەمووان زیاتر زەرەری بەرکەوتووە، ئەمە دەبێت دیسان بچینەوە سەر مەسەلەی کۆی گشتی ئەوەی کە تەرخان کراوە، کۆی گشتی هەر پارێزگایەك، لەبەر ئەوەی ئەو موعادەلەیە وەکو باسم کرد، ئەوە یەعنی هەندێك موعادەلات هەیە یەك زائید یەك دەکاتە دوو، یەعنی ئەوە من نازانم ئێستا موخەصەص لەمساڵ بۆ سلێمانی، یان بۆ هەر پارێزگایەك کەمتر، یان زیاتر دانرا بێت، سەبەبەکەی ئەوەیە کە بەردەوام نییە، ئەگەر بەردەوام خەلەلی تێدا هەیە دەتوانین موتابەعەی بەردەوام بکەین، بەڵام ئەوە رەسمیاتە، ئەوە لەم هۆڵە دانیشتووین لەسەر شاشەی تەلەفزیۆن باسی دەکەین، بەڕێز کاك عومەر عبدالعزیز کەموکورتیەکان دەڵێت پەلە کردن، نا شەفافیەت، زۆری پێوە دیارە، کارەبا زۆریان داوا کردووە، بەڵام هەشتاو شەشیان بۆ دانراوە، راستە وابزانم تەوزیحمدا، کاك ئەیوب نیعمەت جیاوازیەکی زۆر خراوەتە نیو شارو شارۆچکەکان، مەجموعەیەك قەزایەو ئەوانەی بە میسال هێناوە، منیش هەر مەجموعەیەك قەزاو ناحیە دیسان دەبێت جەمعی پڕۆژەی بەردەوام و پێشنیار بکەیت، هیچ چارە نییە، مەجموعەیەك قەزاو ناحیە منیش کردیتمە میسال، ئەوانەی کە من تەماشام کردووە، ئەو سێ قەزایەی کە جەنابیان گوتی، مەعلوماتەکان هی سێ قەزای هەڵەبجەو رانیەو زاخۆ بوو، وابزانم هەم هەڵەبجەش و هەم رانیەش شت هەیە ناوی پڕۆژەی بەردەوامە، بەڵام ئایا هەڵەبجە موستەحەق نییە

لەشوێنەکانی تر زیاتر بێت؟ بەڵێ، هەر هەمووشمان باسمان کردووە، وابزانم کەسیشمان نییە حەز نەکات ئەو شیعارە هەڵبگرێت، لەم رۆژانەش دیسان هەر باس کراوە لە زیمنی پلانەکانی تری حکومەت، چ بابڵێم لە پرۆژەکانی تەنیمەی ئەقالیم دەبێت تەعویزی بۆ بکرێتەوە، چ لەو پرۆژانەی کە بەتایبەتی چۆتە بەرنامەی دروست کردنی مەدرەسەو ئەوانە، بۆتە بەرنامەیەکی خاص، دەبێت ئیهتیمامێکی خاص بەو شوێنانە بدرێتن، ئێمە هەر کە دوای ئەوەی قسەکانی بەڕێزتان ئیسارە بوو، من زۆر بە دەقیقیش دیراسەتی هەموو قەزاکانم کرد، حەددی ئەقل بۆ ئەوەی کە لەمە هەر پارەیەکی ئیزافی هەبێت، یان لە تەنمیەی ئەقالیم کە هەیە، یان لە پرۆژەی دروست کردنی مەدرەسەکان بەجیا دانراوە، هێشتا تەوزیعەکە دانەنراوە، کە بە هەموو شێوەیەك موراعاتی ئەو شوێنانە بکرێت، کە لەو موعادەلەیە وەزعیان باش نییە، بەڵام دیسان ئەوە ناگەیەنێت کە 100٪ تۆ دەتوانیت میزانیەکەت بەپێی عەدەدی سوکانی هەر قەزایەك، یان هەر ناحیەك دابەش بکەیت، کاك عەلی حسین ناوچە ناکۆکی لەسەرەکان، سندوقێك دابنرێت، وابزانم ئەوە باس کراوە، کاك سالم تۆما باسی فەرمانگەکانی کردووە، وابزانم باس کراوە، بەڕێزێك وابزانم باسم کرد تەعبیری پرۆژە تەواو نەکراوەکان بەکار هات، وابزانم باسم کرد.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تەوزیحی جەنابی وەزیری دارایی کەرەم بکە.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

جەنابی وەزیر باسی وەزارەتی کارەبای کرد، دیارە لە راپۆرتەکە هاتووە، راپۆرتی لیژنەی دارایی، زنجیرە سیٚ/ دەڵێت وەزارەتی کارەبا داوای چوار سەدو شەست و سی و هەشت سەدو سی ونۆ ئەوەندە ملیار دنیاریان کردووە، بەڵام هەشتاو شەش دانراوە، ئەوە غەڵەتە، خۆی ئەو چوار سەدو شەست و سی و هەشت سەدو سی و نۆیە، ئەوە پرۆژەی بەردەوامە، ئەوەی داوا کراوە، کارەبایەکە ئەوەی چوار سەدو شەست و سی و هەشت سەدو سی و نۆ بەردەوامە، نەك ئەوان داواییان کردووە، ئەوان داوای ئەوەیان نەکردووە، ئەوەی تازەش هەشتاو شەش و سفر و شەست و دووە، بۆ ئەوەی مەعلوماتتان هەبێت، سوپاس.

بەڕێز د.علی سندی/ وەزیری پلاندانان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سوپاس جەنابی وەزیر، ئەوەی کە داوایان کردووە بە گشتی و هاتۆتە لای ئێمە لە ترلیۆنێك زیاتر بووە، کە تازە پێشنیار کراوەکان، جەنابت باسی بەردەوامت کرد، سوپاس، تەبیعی هەندێك موقارەنات کراوە، مەسەلەن ئەو موقارەناتانەش وابزانم هەندێك جار باشە، هەندێك جاریش باش نییە، چونکە مەسەلەن پارەی فلان شت یوساوی ئەوەندە شتی تر، هەر شتێك پارەی خۆی دەبات، ئەمە وازیحە، ئینجا ئەگەر موقارەنەی بکەین ئەوە هەر تەواو نابێت، دکتۆرە جیهان هەر دیسان لەسەر مەسەلەی بادینی و سۆرانی، وەختی مولاحەزەی خۆت گوت، مولاحەزەی تۆ بە نەزەری ئیعتیبار وەردەگرین، بەس وەختی گۆتت

کیلدوماهیکی ئەز پیرۆزباییا هەر پرۆژەك دکەم هەر قولاچەکا لە کوردستانا بێتە ئەوی دی کرن، جەنابێتە بی، بەلێ بىووره، جا پشتی ئەز چوومە سەرڤە بەرێزێك، ئەندام پەرلەمانێك دیڤ داهات گوتە من ئەگەر زەحمەت نەبت وەزیری پلاندانان پرۆژەی دروست کردنا قولاچەکی لە لیستەکە نییە، ئەز بێژم ئەڤ ناڤە تەشبیهت کر، گوتی بابە قولاچ ئەوەی دییە، یەعنی هەر زاویەیەکە، وابزانم ئەو مولاحەزاتانەی کە پێشتر وەرمگرت بوو لەسەر کۆمەڵێك پرۆژە کە تەوزیحاتی تێدا نییە، من دیسانەوە دەڵێم ئەو پرۆژانە ئێستا پێشنیارە لەبەر دەستی جەنابتانە، جەنابتان چ مەسەلەی موسادەقە کردن و چ مەسەلەی رەفز کردن و چ ئەوانە، جەنابت وابزانم رێگای قانونیەکەی ئەوەیە کە بە رەسمی تەوزیحاتەکە لێرە بکەین، من تەوزیحاتم پێ نییە بۆ ئەوە، ئەوانەش دەبێت دیسان ئیدراج بکرێت لەناو تێبینیەکان، چونکە وابزانم بەرنامەی ئەوە هەیە، ئامینە خان وەرە ڤاتە گەیشتە دەست من، دیسان ئەو مولاحەزاتا تە گوتی ژێ بەری ڤا من بێژم محاوەلە کری، راستی وەکو ئەولەویەت ئەز باش دزانم، کو ئەولەویەتا، ئەهمیەتا نەخۆشخانە لە دایك بوونێ پارێزگاها دهۆکێ، یەعنی تشتەکەکی زۆر گرنگە، ئەوانە ئەو ئەولەویەتەت کو فەرمانگا تەندروستیا دهۆکێ داینا، هاتینە ئیدراج ل زیمنی خوتەتێت واندا، ئەوت بێژن کێشە ئەوە کو مەبلەغێك پێویست، گوژمەی پێویست بۆ چێکرنا نەخۆشخانەکا مەزن مەبلەغێکی زۆرە، ژ بەر هەندێ ئەوان هەندێك مەشروع بیچیك ئەودی، بەس دگەل هەندێ ئەوە جەنابێتە گوتی جارا دیش ڤێ جارا دیش ئەز دبێژم گەلەك گرنگی یاهاتە وەرگرتن، ئینشائەڵلا حەمی بەشێوەیەك محاوەلەی هەندەکی کو بێتەچارەسەر کرن.

نازانم هەندێك گلەیی تر هەبوو، مەسەلەن لەسەر جادەی دوو سایت و ئەوانە، تەواو بووە، ئەگەر سایتی هەلگرین، ئەمە چونکە زۆر تیکرار بووە لەهەموو ناوچەکانیش بەراستی تێبینیەکانتان بەسەرچاو، زۆریش تەواوەو لە جێی خۆیەتی، مەسەلەی ئەوەی کە زیاتر لەمە موراعاتی رێژەی دانیشتوانی هەر شوێنێك بکرێتن، حەتمەن لەوەی موتەمەئین بن، هەر تەسەور دەکەم وەکو باسم کرد، ئەمە کۆتایی ئەوەکە نییە، ئێمە بەردەوامیش دەبین لەوە، بەلاّم ئێستا من نازانم لەوانەیە زۆر عەمەلی نەبێت لە زیمنی موناقەلاتیش هەندێك شت مومکین دەبێتن، قەت یەعنی ئەوە وەعد نییە کە من بە مەقەس دانیشم ئیتر ئەوەی کە حەدی ئیمکان بابلێین موسەیترین لەسەری تا حەددێکی زۆر مەسەلەی پارێزگاکانە، بەلاّم مەسەلەی قەزاکان، ئەوە ماوە زیاتر بە وردی ئیشی لەسەر بکەین.

پرۆژەی بینای لێرە نووسراوە، پرۆژەی حزبیەکان بەگشتی باسمان کرد، گوتمان پێویست دەکات تەفسیلی بکەم، چونکە وەزیرەکان وەلاّمیان پێ بوو، بەلاّم بە هەر حاڵ ئیتر، چونکە ئەمەیان گوتیان هی کۆمەڵێك خەڵکە، ئەمە وەزیری ئاوەدانکردنەوە هەڵبەتە وەلاّمەکەی دوێنێ پێی دام، وتی ئەو رێگای بۆ نموونە رێگای سلێمانی ـ عەربەت دراوە بە دوو بەڵێندەر، ئەمە وەلاّمی جیهەتی تەنفیزییە، یەکەمیان/ لە سلێمانی تا سنووری شارەوانی ئەمە بۆ وەزارەتی شارەوانییە، دووەمیان/ لە سنووری شارەوانی تا عەرەبەت وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە تەنفیزی کردووە، ناوی دوو جار هاتووە، ئەمە ئەو وەلاّمەیە کە ئێوەش نەتانتوانی

پەیوەندی پێوە بکەن، بەس بە هەر حاڵ لەمن کرا، بەسەرچاو، پرۆژە بۆچی تەواو بووەو پارەی بۆ دانراوە؟ وابزانم باسمان کرد مەسەلەی سولفەی نیهائی و مەسەلەی تەسویەی مالی.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر، پێنج دەقیقە کاتت ماوە، تکایە هەر پرسیارێك وەڵامێکت هەیە تەواوی بکە.

بەڕێز د.علی سندی/ وەزیری پلاندانان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەندێك تەرح کرا بوو لەسەر مەسەلەی تەوزیع، چونکە هەندێك ئەرقامم گوێ لێ بوو، موعادەلات دروست کرا بوو لەسەر ئەوەی کە بابڵێین پێرکاپیتە بابڵێین هەر دەخل ئەگەر تەوزیعی بکەیت لەسەر هەمووی، میزانیەی هەرێم وەکو باسمان کرد لەم چەند رۆژە، میزانیەی تەشغیلیەو وەبەرهێنانە، تەشغیلی لەسەر عەدەدی ئەشخاصی هەرێمی کوردستان تەوزیع نابێت، میزانیەی تەشغیلی بەشێکی زۆری لەوانەیە لە پایتەخت بێت، ژمارەی موەزەفە، وەزارەتەکانە، شتی ترە، پرۆژەکان ئەوە مەنتیقی تێدایە، یەعنی ئینسان ئیش لەسەر ئەوە بکات، ئەگەر ساڵێکیش شوێنێك ئەوە نەبوو، ساڵەکەی تر تەعویزی بۆ بکرێتەوە، ئەگەر لەهەمان ساڵدا نەکرا کە تۆ هەمووی وەکو یەك تەماشا بکەیت.

باسی ئەوە کرا کە مەشاریعەکان زۆر دروست کردنە، بینایەتە، ئەو شتانەیە، تەنمیەیە بەشری تێدا نییە، ئەوە راستە، بەڵام وەکو باسم کرد ئەمە هەرێمێکە باوەڕ بکەن بونیەی تەحتی پێویست ناکات خۆمان بە وڵاتێکی زۆر زۆر دواکەوتوو موقارەنە بکەین، بەشەکانی تری عێراق لە ئێمە باشترە لە بونیەی تەحتی، هەلی کار ئەم مەشاریعانە هەرچەندێك بن و هەرچەندێکیان وەکو دەڵێن (ايدي العاملة)ی کوردستان بەکار بێنن، ئەمانە ئەیدی عامیلە فورسەی عەمەلیان بۆ دروست دەکەن، بەڵام فورسەی عەمەلی کە ئەو پرۆژانەش دروستی دەکەن، هەڵبەتە مەحدودە، یەعنی پرۆژەیەك ئەگەر مەجموعەیەك خەڵك پێی بژیت بۆ ماوەی دوو ساڵ تێدا ئیش بکاتن، دوای دوو ساڵەکە پرۆژەکە تەواو دەبێت، یەعنی بەردەوامەکە ئیلا ئەگەر مەشاریع ماوەیەکی درێژ هەر هەبن، بەڵام بە هەر حاڵ ئەوە راستە، ئەو تێبینیە تەواوە، وابزانم هەموومان موتەفقین کە پرۆژەکانی پشدەرو قەڵادزێ بەنیسەت دەرمانهێناوە بەردەوام و پێشنیار کراو دەبێت تەعویزیان بۆ بکرێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاسی جەنابی وەزیر دەکەین بۆ وەڵامدانەوەی، تکایە بۆ جێگای خۆت، بەڕێزان زۆر سوپاس بۆ ئێوەی بەڕێز کە گوێتان گرت لەو بەڕێزە، پێش کۆتایی هێنان بە دانیشتنەکە، رۆژی شەممە دادەنیشین خوا ئاگادارتان بێت، بەخێرو سەلامەت.

فرست احمد عبدالله	**ارسلان بایز اسماعیل**	**محمد قادر عبدالله(د.کمال کەرکووکی)**
سکرتێری پەرلەمانی	**جێگری سەرۆکی پەرلەمانی**	**سەرۆکی پەرلەمانی**
کوردستان – عێراق	**کوردستان – عێراق**	**کوردستان - عێراق**